

COLUMNNA

nr. 13/2024

– publicație fondată de acad. Gleb Drăgan –

COLUMNNA

Revistă a Asociației cultural-științifice
„DIMITRIE GHIKA – COMĂNEȘTI”

nr. 13/2024

Supliment cultural-științific al revistei

STUDII ȘI COMUNICĂRI/DIS

a Diviziei de Istoria Științei a CRIFST al
Academiei Române

MEGA
Cluj-Napoca, 2024

COLUMNNA
– publicație fondată de acad. Gleb Drăgan –

REDAȚIA:

Director: Acad. prof. univ. dr. Eugen-Victor-Cristian RUSU
membru al Academiei Române

Consilier editorial: prof. dr. Tiberiu TĂNASE, secretar DIS-CRIFST

Redactor șef: prof. univ. dr. Dan-Gabriel ȘIMBOTIN

Redactor șef adjunct: prof. dr. Lavinia MISĂILĂ

Redactor coordonator: prof. dr. Silvia -Maria MUNTEANU

Redactor: prof. Narcis ZĂRNESCU

Secretar de redacție: prof. Iuliana IANCU

Colegiul de redacție:

(*subredacția Comănești*): prof. Ovidiu BOUREANU, ing. Narcis JITARU, prof. Elena Mihaela PRISACARIU, prof. Laura-Maria ȘIȘCA, prof. Robert-Constantin LAIC, prof. Liliana STAMATE, ec. Romulus-Dan BUSNEA

(*subredacția Cluj-Napoca*): dr. Vasile LECHINȚAN, prof. dr. ing. George ARGHIR, prof. dr. Mircea POPA

(*subredacția Chișinău*): cc. șt. pr. dr. Galina BUȘMACHIU, cc. șt. coord. dr. Ștefan MANIC, prof. dr. Laurenția UNGUREANU

(*subredacția Arad*): conf. dr. Speranța MILANCOVICI, conf. dr. Eugen GAGEA, prof. Vasile MAN

Adresa redacției:

Calea Victoriei, nr. 125, camera 31, sectorul 1 București, cod 010071

Adresa web: <http://www.columnna.cristf.ro>

Administrator pagină web: Andrei LĂMUREANU

@ Autorii, 2024

Notă: Responsabilitatea asupra conținutului materialelor revine autorilor

ISSN 2285 – 4878

ISSN-L 2285 – 4878

Editura MEGA
Cluj-Napoca
e-mail: mega@edituramega.ro
www.edituramega.ro

CONSILIUL ȘTIINȚIFIC

Acad. Dumitru MURARIU, dr. în biologie, președinte al Comisiei Naționale pentru Cercetări Antarctice și Medii Extreme, prim-vicepreședinte al Comitetului Român pentru Istoria și Filosofia Științei și Tehnicii (CRIFST) al Academiei Române.

Acad. Daniel CONDURACHE, președinte al DIS–CRIFST.

Acad. Gheorghe BENGA, președinte al Filialei CRIFST – Cluj-Napoca a Comitetului Român de Istoria și Filosofia Științei și Tehnicii al Academiei Române.

Acad. Ion TODERAȘ, Director al Institutului de Zoologie al Academiei de Științe a Moldovei.

Adina-Coralia COTORACI, prof. univ. dr. habil., rector al Universității de Vest „Vasile Goldiș” Arad; membru al Academiei Europene de Științe și Arte din Salzburg (Austria).

Nicoleta IFRIM, prof. univ. dr. habil., director – Școală Doctorală de Științe Socio-Umane, Universitatea Dunărea de Jos din Galați.

Eufrosina OTLĂCAN, prof. univ. dr., vicepreședinte al Diviziei de Istoria Științei a CRIFST al Academiei Române.

Ștefan IANCU, prof. univ. dr. ing., membru fondator/titular al Academiei Oamenilor de Știință din România, Consilier de proprietate industrială, membru al Diviziei de Istoria Tehnicii a CRIFST al Academiei Române.

Alba POPESCU, conf. univ. dr., vicepreședinte al DIS–CRIFST.

Ioan LASCĂR, prof. univ. dr., șef al Secției de Chirurgie Plastică și Microchirurgie din cadrul Spitalului de Urgență Floreasca.

Mioara MANDEA, dr. în geofizică, director de strategii și programe la Centrul Național de Studii Spațiale din Paris.

Gheorghe MOHAN, dr. în biologie, prof. univ. la Universitatea de Vest „Vasile Goldiș” din Arad, membru al Diviziei de Istoria Științei a CRIFST al Academiei Române.

CUPRINS

STUDII ȘI COMUNICĂRI

Alexandru Ș. BOLOGA

Note de călătorie: Maroc, turul orașelor imperiale, 2023/2024.....17

Alexandru Ș. BOLOGA

A treia conferință științifică și practică internațională Studiul ecosistemelor acvatice și terestre: istorie și modernitate.....33

Alexandru Ș. BOLOGA

Note de călătorie: SUA / Coasta de Vest și Hawaii 2024.....39

Robert-Iulian ADĂMIȚĂ

Relațiile Republicii Moldova cu Rusia în primii ani de după obținerea Independenței (1991–1996).....59

PERSONALITĂȚI ȘI MONUMENTE

Mădălina Andreea MIRON

Visul unui om (Grupul de literatură și artă „Metafore comăneștene”).....79

Alexandru-Claudiu ALBERT

Institutul Notre Dame de Sion din Galați91

Cristi-Daniel ANGHELACHE

Generalul Iulius Dunca și reformarea companiilor de grăniceri: Chilia-Veche și Sulina – 1891.....101

Paul AELENEI

Generalul Ioan I. Popescu, contribuții la eliberarea sudului Basarabiei. Cucerirea orașului Ismail (21 ianuarie/3 februarie).....113

Costel CIUPERCĂ

Băcăuanul General Nicolae Șova, un luptător pentru unitatea poporului roman125

Ionela BARBU

Imaginarul poetic în viziunea scriitorilor pașoptiști: I. H. Rădulescu și V. Alecsandri.....131

Iuliana IANCU	
Paul Cornea – actul critic. dincolo de interpretare.....	139
Mădălina Andreea MIRON	
Tragedia scriitorilor minori.....	157
Toader OPREA	
Repere comăneștene.....	167
Marinela PAȘCU	
Jurnalul lui Petre Pandrea – luciditate și dramatism	175
Tincuța RACHERU	
Tristan Tzara – pe „căluțul” de lemn al literaturii (simbol al lumii moineștene).....	181
Adi-George SECARĂ	
Tătari și turci în istoriografia și beletristica românilor. Simion Florea Marian și legendele sale din Bucovina	189
Vasile FLOREA, Matei ELESEI	
Graiul odobeștilor	207
Amalia DĂSCĂLAȘU	
Tristan Tzara – personalitate culturală moineșteană	211
Nicoleta PIȚIGOIU	
Tristan Tzara – poetul moineștean	215
DIDACTICA	
Sarah MUSCALU	
Cercetarea artistică în contextual învățământului universitar vocational.....	221
Mădălina Andreea MIRON	
Funcția evocative în romanul „Gânduri la apus”, de Ioan Gherghina.....	229
Lavinia MISĂILĂ	
Aplicații ale inteligenței artificiale în domeniul chimiei	233
Silvia MUNTEANU	
Inteligența artificială – prieten sau dușman pentru literatură română?.....	241
Marinela PAȘCU	
Creativitatea în educație – libertate și limită.....	247

Irina-Cătălina VRÂNCEANU

Variațiile limbajului la vârsta adolescenței. Registrele limbii în anul terminal din ciclul gimnazial.....253

Roxana ȚÎNCU, Lavinia MISĂILĂ, Roxana BOCANCEA

Rolul activităților extracurriculare în formarea elevilor257

VARIA

Lucian Ștefan COZMA, Daniela Georgiana GOLEA, Tiberiu TĂNASE

Dezvoltarea sustenabilă și securitatea energetică265

Paul AELENEI

Aspecte privind situația trupelor ruse de pe frontul din Moldova (noiembrie-decembrie 1917).....287

Eduard PATRAȘCU

Biblia – valențe cultu(r)a.....297

Iuliana COZMA

Trăirea cuvântului lui Dumnezeu.....307

Mirela GLOGOVEANU

Rolul și importanța radio-telecomunicațiilor navale în prvenirea, evitarea și soluționarea cu succes a accidentelor navale.....315

Doru HUȚUȚUI

Impactul transformării digitale asupra managementului resurselor umane.....335

Eduard Patrașcu

Lumina cuvântului lui Dumnezeu.....351

Adrian BÂRZU

Nu există dragoste mai mare! O scurtă meditație la Evanghelia după Ioan cap. 3:16–21.....359

Anca Gabriela GLOGOVEANU

Cauza producerii accidentelor de navigație pe litoralul românesc al Mării Negre în secolul al XX-lea.....367

SECȚIUNEA PENTRU TINERET

Radu Ștefan MIHAI

Un salt către competențele IT ale viitorului.....395

Luca VROTE, Narcis PĂDUREANU Ce este inteligența artificială?.....	401
Teona-Ștefania FINICĂ, Maria VIZITIU UNGURAȘU Inteligența artificială.....	405
Alberto-Ionuț IMBREA, Rareș Stefan PETRE Avantajele și dezavantajele Inteligenței artificiale.....	411

SEMNAL EDITORIAL, RECENZII

Florentina G. FRANGU Amintiri Culinare – festin literar în eseurile scriitoarei Ioana Pârvulescu	419
Mărioara CĂLUGĂRU Jurnal de cărți... din cărți.....	431
Silvia MUNTEANU <i>Biblioteca din Paris</i> , de Janet Skeslien Charles.....	435

CONTENTS

STUDII ȘI COMUNICĂRI

Alexandru Ș. BOLOGA

Travel notes: Morocco, the imperial cities tour, 2023/2024.....17

Alexandru Ș. BOLOGA

The 3rd International Scientific and Practical Conference the Study of aquatic and terrestrial ecosystems: history and modernity.....33

Alexandru Ș. BOLOGA

Travel notes: USA / Vest Coast and Hawaii, 2024.....39

Robert-Iulian ADĂMIȚĂ

Moldova's relations with Russia in the first years of independence (1991–1996)..... 59

PERSONALITĂȚI ȘI MONUMENTE

Mădălina Andreea MIRON

A man's dream – (The Group of literature and art "Methaphors from Comanesti").....79

Alexandru-Claudiu ALBERT

Notre Dame de Sion Institute from Galați91

Cristi-Daniel ANGHELACHE

General Iulius Dunca and the reform of the Chilia-Veche and Sulina border guard companies – 1891.....101

Paul AELENEI

General Ioan I. Popescu, contributions to the liberation of southern Bessarabia. Conquest of Ismail (January 21/February 3).....113

Costel CIUPERCĂ

General Nicolae Șova from Bacau, a fighter for the unity of the romanian people125

Ionela BARBU

The poetic imaginary in the vision of Heliade Rădulescu and Vasile Alecsandri.....131

Iuliana IANCU	
Paul Cornea – the criticism activity. Beyond of interpretation.....	139
Mădălina Andreea MIRON	
The tragedy of minor writers.....	157
Toader OPREA	
Personalities from Comănești.....	167
Marinela PAȘCU	
Petre Pandrea’s diary – lucidity and dramatism	175
Tincuța RACHERU	
Tristan Tzara – on the pedestal of Romanian literature (the symbol of Moinesti world).....	181
Adi-George SECARĂ	
Tatars and turks in romanian historiography and fiction. Simion Florea marian and his legends from Bucovina	189
Vasile FLOREA, Matei ELESEI	
The voice of the Odobești	207
Amalia DĂSCĂLAȘU	
Tristan Tzara – cultural symbol of Moinesti	211
Nicoleta PIȚIGOIU	
Tristan Tzara – the Romanian poet from Moineșt.....	215

DIDACTICA

Sarah MUSCALU	
Artistic research in the context of vocational university education.....	221
Mădălina Andreea MIRON	
The evocative function in the novel “Sunset thoughts”, by Ioan Gherghina.....	229
Lavinia MISĂILĂ	
Applications of Artificial Intelligence in the field of Chemistry.....	233
Silvia MUNTEANU	
Artificial Inteligence – friend or enemy for Romanian literature?.....	241

Marinela PAȘCU

Creativity in education – freedom and limit247

Irina-Cătălina VRÂNCEANULanguage variations at the age of adolescence. Language registers in the final year
of secondary school.....253**Roxana ȚÎNCU, Lavinia MISĂILĂ, Roxana BOCANCEA**

The role of extracurricular activities in student education.....257

VARIA

Lucian Ștefan COZMA, Daniela Georgiana GOLEA, Tiberiu TĂNASE

Sustainable development and energy security265

Paul AELENEIAspects regarding the situation of russian army on the battle field from Moldavia
(november-december 1917).....287**Eduard PATRAȘCU**

Cultural and cultic values of the Bible.....297

Iuliana COZMA

Learning and living God's word.....307

Mirela GLOGOVEANUThe role and importance of naval radio-telecommunications in the prevention,
avoidance and successful resolution of naval accidents.....315**Doru HUȚUȚUI**

The impact of digital transformation on human resource management.....335

Eduard Patrașcu

The light of the Word of God.....351

Adrian BĂRZUThere is no greater love! A short meditation on the Gospel according to John cap.
3:16–21.....359**Anca Gabriela GLOGOVEANU**The cause of navigation accidents on the romanian coast of the Black Sea in the 20th
century.....367

SECȚIUNEA PENTRU TINERET

Radu Ștefan MIHAI

A leap to the IT skills of the future 395

Luca VROTE, Narcis PĂDUREANU

What does it mean Artificial Intelligence?..... 401

Teona-Ștefania FINICĂ, Maria VIZITIU UNGURAȘU

Artificial Intelligence..... 405

Alberto-Ionuț IMBREA, Rareș Ștefan PETRE

Advantages and disadvantages of Artificial Intelligence..... 411

SEMNAL EDITORIAL, RECENZII

Florentina G. FRANGU

Culinary Memories – a literary feast in the essays of the writer Ioana Pârvulescu..... 419

Mărioara CĂLUGĂRU

Diary of books... and from books..... 431

Silvia MUNTEANU

The Library from Paris, by Janet Skeslien Charles..... 435

STUDII ȘI COMUNICĂRI

NOTE DE CĂLĂTORIE: MAROC, TURUL ORAȘELOR IMPERIALE, 2023/2024

Alexandru Ș. BOLOGA*

bologa1813@yahoo.ro

TRAVEL NOTES: MOROCCO, THE IMPERIAL CITIES TOUR,
2023/2024

ABSTRACT: Morocco's remarkable naturalistic diversity consists of mountain landscapes, forests, grasslands, oases, seasonal rivers, deserts and beaches on the Mediterranean Sea and Atlantic Ocean. The temperature, cooler in the morning, reached around 20° C at noon, sometimes even more. The food is varied, especially beef and lamb, with boiled vegetables, sauces and condiments. Wine is produced locally and imported, alcoholic beverages are freely traded, but consumption in public spaces is usually restricted; the national drink is mint tee. The cultural footprint is due to the location between two continents and three cultures – Arab, African and European. The population is extremely hospitable. The French language facilitates personal contacts. The invitation to a traditional cold or warm mint tea is also common with foreigners, as in my case in 1974. All practiced hotels, of several stars, are comfortable, elegant and quiet; there are no rooms numbered 13, 113, 213 etc.! Services at hotels, restaurants, shops are polite and usually prompt (especially for the Arab world). Highly developed tourism. A country with a beautiful landscape, with an extremely hospitable population, worth visiting.

KEYWORDS: Morocco, tourism, the arab world, New Year's Eve,
2023/2024.

Plecarea din Constanța în circuitul marocan, în **prima zi**, 28 decembrie 2023, cu agenția de turism *Paralela 45* și o durată de 10 zile și 11 nopți, a continuat de la Aeroportul Internațional Henri Coandă București. După întâlnirea cu ghidul și cei 33 deturiști înscriși la călătorie, zborul cu compania Lufthansa (de necomparat ca servicii cu ceea ce compania a însemnat înainte), o aeronavă A 321, care a decolat cu o întârziere de 35 de minute, dar recuperată ulterior, a decurs fără incidente, via Frankfurt/Main, timp

* Dr. /Ph. D. la Institutul Român de Cercetări Marine din Constanța. Cercetător științific principal I. Președinte/ fondator Filiala C.R.I. F.S.T. Constanța.

de 2:45 ore și cu o escală de 6 ore la dus. Această companie rămas aceeași deziluzie majoră din ultimii ani, față de trecutul ei cu adevărat confortabil și generos. Acum se prezintă lamentabil. Într-un sondaj electronic, am specificat că nu o mai recomand nimănui. Sălile de așteptare ale aeroportului din Frankfurt, pline de pasageri, denotă un trafic aerian foarte intens. Anunțurile publice de plecare sunt exagerat și neplăcut de sonore. Sosirea pe aeroportul internațional Mohammed al V-lea din Casablanca, a avut loc după un total de 13:45 de ore. La întoarcere, tot cu Lufthansa, din aeroportul internațional Menara din Marrakech, tot via Frankfurt/Main, nu s-a distribuit nici măcar o sticlă cu apă chioară, oferită mai nou inclusiv pe distanțe *long courier*! Deplorabil. Despre denaturarea serviciilor de pasager fidel (*frequent flyer*), *no comments* pentru că în mod evident e inutil. Întârzierea decolării a fost perturbată din cauza unei pasagere aflate în dificultate, care a necesitat intervenția unui medic la bordul aeronavei, fapt care a provocat sosirea întârziată la prima destinație; noroc că am fost așteptați cca 40 de minute pentru zborul consecutiv la București, unde am aterizat aproape punctual (și prinzând și cursa prenotată KIRVAD către Constanța; bagajele de cală pentru București Otopeni, nu au putut fi transbordate în timp util (astfel încât l-am primit acasă, după două zile, dar consider că responsabilitatea pentru acest dezagrement nu a revenit companiei de zbor).

Precizarea privind Condițiile de călătorie în Maroc: *Asigurați-vă că la intrarea în țară v-a fost aplicată în pașaport ștampila de intrare (de către autoritățile vamale marocane), în caz contrar veți întâmpina dificultăți la ieșirea din Maroc.* (Internet, 2023) mi-a reamintit experiența trăită în acest sens în 1974! Acostasem cu nava de cercetare „Akademik Knipovici”, sub pavilion U.R.S.S., la Casablanca, după participarea la o expediție oceanografică deosebit de utilă și interesantă în Oceanul Atlantic est-central, în dreptul Marocului, în vederea repatrierii cu avionul, via Madrid. La ieșirea din port spre oraș, din neatenția autorităților portuare, nu mi-a fost aplicată nici o mențiune în Carnetul de marinar (echivalentul pașaportului). Pe durata sejurului de câteva zile la Stațiunea de cercetări marine din Casablanca, nu mi-am dat seama de omisiune și cu atât mai puțin de implicații, respectiv consecințele posibil negative. Totuși, din fericire, cu o zi înainte de plecarea spre casă, am fost invitat la Poliție (*pour le cachet!*). N-am realizat motivul, dar a fost exact pentru aplicarea retroactivă a ștampilei de intrare în țară, neefectuată în mod regulamentar, la venire, fapt care (în afară de ratarea

unei excursii intenționată la Rabat) m-a scutit în final de neplăcerile posibile la aeroport la decolarea spre casă (Bologa, 2017). Acumam fost mai atent, pentru a nu repeta ilegalitatea involuntară, care oricum nu-mi fusese imputată! Dar, la intrarea în țară cu avionul, autoritățile aeroportuare sunt au fost mai atente și înregistrarea în pașaport nu a fost omisă. Atunci, fiind pentru prima oară la Casablanca, printre multe altele, am atins și admirat un palmier adevărat, am făcut prima baie în Oceanul Atlantic și am auzit de plasele de protecție antirechin.

Date despre Maroc

Teritoriul nord-african cuprinde provinciile franceze respectiv Maroc, Algeria și Tunisia, precum și provincia italiană Tripolis. Urmașii lor actuali sunt *berberii* în Maroc și *cabirii* în Algeria. Pe la mijlocul secolului al XI-lea au imigrat *arabii* dinspre est, care s-au impus ca stăpâni ai locurilor ocupate și așa au rămas până în prezent (arabii nord-africani din Algeria și Tunisia, numiți *mauri*, nu își renegă originea semitică). Arabii locuiesc îndeosebi în orașe, în timp ce berberii se stabilesc mai ales la țară. Caracterul berberilor evidențiază mai multă sinceritate și rectitudine decât cel al arabilor (Buschan, nedat). Un al treilea element etnic în Africa de Nord sunt evreii, stabiliți de obicei în cartiere proprii.

Odinioară Marocul (Fig. 1) era considerat El-Maghreb el Aksa / Vestul îndepărtat – capătul lumii cunoscute (Ciocă și Andreescu, 2024).

Oficial Regatul Marocului este singura monarhie semi-constituțională unitară, cu Parlament ales, din Maghreb. Se mărginește cu Marea Mediterană la nord și cu Oceanul Atlantic la vest, având frontiere terestre cu Algeria la est și teritoriul disputat al Saharei Occidentale la sud. El revendică de asemenea exclavele spaniole Ceuta, Melilla și Peñón de Vélez de la Gomera, precum și câteva insule controlate de Spania din largul coastelor sale. Suprafața țării este de 446,300 km² (deci aproape dublă decât cea a României) excluzând teritoriile disputate (sau de 710,850 km², inclusiv Sahara de Vest).

Fig. nr. 1 Regatul Maroc

Populația cuprinde circa 37 milioane de cetățeni. Religia predominantă este Islamul. Se vorbesc araba și berbera (tama-zight); sunt uzuale franceza și un dialect arab marocan și spaniola doar ocazional. Identitatea și cultura marocană sunt un mix arab, berber, african și european. Capitala este Rabat, iar municipiul cel mai mare este Casablanca (Wikipedia, 2023). Moneda națională este dirhamul (MAD) / 100 santimat (1 euro = 10,5 dirhami). Abrevierea poștală internațională și sufixul adresei electronice sunt MA respectiv ma.

Numele Maroc este derivat din numele orașului Marrakesh, care a fost capitală sub dinastiile Almoravid și Saadian și a Califatului Almohad. Numele arab oficial modern *al-Mamlakah al-Maghribiyyah* (المملكة المغربية) poate fi tradus ca *Regatul locului de vest*. Acest nume este folosit și astăzi pentru națiune în unele limbi, inclusiv persană, urdu și punjabi; numele englezesc Morocco este o anglicizare a numelui spaniol al țării, *Marruecos* (Wikipedia, 2023). Localizarea strategică a Marocului la Mediterana a atras un interes european reînnoit. În 1912, Franța și Spania au divizat țara în protectoratele respective, rezervând o zonă internațională în Tanger. În urma revoltelor intermitente împotriva dominației coloniale, Marocul și-a recâștigat independența și s-a reunit, în 1956. De la independență, Marocul a rămas relativ stabil. Are a cincea cea mai mare economie din Africa și exercită o influență semnificativă atât în Africa, cât și în lumea arabă; este considerată o putere mijlocie în afacerile globale și deține calitatea de membru al Ligii Arabe, Uniunii Maghrebului Arab, Uniunii pentru Mediterana și Uniunii Africane. Regele, în prezent Mohamed al VI-lea, deține puteri executive și legislative vaste (Wikipedia, 2023).

Lumea arabă, alcătuită din 25 de țări și teritorii, numărând în prezent o populație de 358 de milioane de oameni în Africa de Nord și Asia de Sud-Vest, a căror majoritate formează o uniune politică și social-economică numită Liga Arabă, este cu siguranță interesantă și exotică în numeroase privințe, inclusiv pentru că arabii, de exemplu, se pot înțelege între ei, indiferent de originea geografică, în aceeași limbă, cu anumite diferențe. Florei marocane îi sunt tipice arganul sau măslinul de Maroc (*Argania spinosa*) cu proprietăți alimentare și curative și șofranul (*Crocus sativus*), condiment, folosit și în vopsitorie, cosmetică și în scop medicinal, având un preț foarte mare. Animalul național marocan este leul berber (*Panthera leo leo*). Referitor la păsări, zicala arabă spune: *Maghreb* este o pasăre sfântă. Trupul ei este Algeria, aripa sa dreaptă Tunisia, iar cea stângă, Maroc.

Bucătăria marocană este deosebit de variată. Pâinea, care acompaniază fiecare masă, este considerată sacră (Idem, 2007). Ciorbă din carne de miel sau de vită (*harira*), salate bine condimentate (de ex. *zaalouk*, *ihzina*, *mezgaldi*, *tangia*), cușcuș, mâncăruri cu macaroane (*méchoui*, *tajine*), cea mai comună este carnea de miel (*agneau*) și cea de berbec (*mouton*), urmate de vită și pui, pește și fructe de mare (*chermoula*), deserturi foarte dulci și aromate. Băutura națională este ceaiul de mentă. Deși țară arabă, se produc și câteva sortimente de bere locală (*Spéciale Flag*, *Stork*, *Casablanca*) și vinuri, alături de cele importate.

Coranul nu permite reprezentări antropomorfe ale divinității. Cuvântul lui Allah trebuie transcris mai frumos decât scrierea seculară. Astfel, calligrafia este extrem de apreciată între artele islamice (Ciocă și Andreescu, 2004). Profetul spunea „credinciosul oferă sprijin altui credincios, la fel cum părțile unei clădiri se sprijină reciproc” (Idem, 2007). Sărbătorile religioase (variabile calendaristic) sunt Moharem, Achoura, Mouloud, Ramada și Aid el-Kebir; ziua sfântă a musulmanilor este vineri. Pe lângă *Allah akbar* (Dumnezeu este mare), predomină expresiile *Inshallah* (Dacă Dumnezeu vrea), *Bismillah er-rahman er-rahim* (În numele lui Dumnezeu, cel îndurător și milostiv) și *El-Hamdu Lillah* (Slavă lui Dumnezeu) (Idem, 2007).

Itinerar

Am repetat călătoria în Maroc, respectiv experiența marocană pozitivă, limitată anterior la Casablanca, deși plec rar la aceeași destinație de mai multe ori, după 50 de ani! În alte condiții decât atunci, celibatar (27), călătorind singur, acum în grup organizat, cu ghizi profesioniști, C. S. și Driss Imami (de la Agenția turistică Kasbah Tours International din Casablanca).

Itinerarul călătoriei, considerată turul orașelor imperiale (Prospect Paralela 45) a cuprins principalele localități – **Rabat** – **Casablanca** – Meknes – Volubilis – Fez – Erfoud – Defileul Todra – Valea Trandafirilor – Ouarzazate – Ait Ben Haddou – **Marrakech** – Essaouira (Fig. 2); circuitul nu a inclus orașele Tanger și Agadir.

Vremea, răcoroasă dimineața, a atins la prânz în jur de 20°C, uneori chiar puțin peste, cu cer predominant senin, rar acoperit, chiar și în sezonul ploios dat. Cazările întru totul corespunzătoare, dar mini-cada din băi mi-a reamintit situația similară din Slovenia, cu disconfortul amuzant

respectiv! Mâncarea locală, constând în principal în legume fierte, cu carne de vacă, miel sau oaie, cu diferite sosuri, inclusiv un ardei roșu extrem de picant, a fost apreciată.

Fig. nr. 2 Circuitul marocan 2023/2024

A doua zi a călătoriei a început la **Casablanca** (Fig. 3), numită inițial Casabranca de către portughezi și apoi cu numele actual de către spanioli, care constituie cel mai mare municipiu marocan, capitala financiară și comercială, cu 5,5 milioane de locuitori. În mod natural am fost curios și emoționat la revederea sa după 50 de ani! După atâta timp, nu am recunoscut mai nimic. Cu excepția primului obiectiv turistic vizitat, moscheea funcțională Hassan al II-lea, simbol al orașului, cea mai mare din Africa, a 14-a ca mărime din lume și cu cel de al doilea minaret ca înălțime din lume (costul biletului de intrare 13 euro). A fost inaugurată în 30 august 1993. Este situată în imediata apropiere a țărmului Oceanului Atlantic, și fiind singura din Maroc care permite vizitarea ei și de către non-musulmani! Din vârful minaretului spre Mecca (Makkah) se îndreaptă simbolic un fascicul laser operat seara. În preajmă se află Muzeul moscheii. Grădina publică înconjurătoare cuprinde o varietate botanică apreciabilă, printre altele conifere, palmieri și pretutindeni specia decorativă multicoloră *Bougainvillea sandariana*. Apartamentele din blocurile de locuințe au grilaje metalice la toate etajele, nu numai la parter.

Turul orașului s-a făcut, ca de obicei, cu autocarul. Am văzut orașul vechi (*medina*) mai puțin exotic și cartierul Habous, Mahakina, străzi comerciale (souk-uri). Arhitectura este în stil francez și arab. Ies în evidență

Fig. nr. 3 Casablanca – centru (Foto ing. C. Pitorac)

firmele CARREFOUR, YVES ROCHER, ORANGE, HYUNDAI, SAMSUNG ș. a. Străzile mai poartă încăși denumiri franceze pe lângă cele arabe, deși primele urmează să fie înlocuite. Pe lângă alimente și condimente variate, băuturile alcoolice, de o varietate remarcabilă, se comercializează fără restricții în magazine mai mici CARREFOUR Market.

Circulația rutieră, alertă, se desfășoară pe dreapta. Practic toate taxiurile din Maroc sunt DACIA și LOGAN, caroseria fiind fabricată în cele trei uzine indigene, iar motorul fiind importat din Franța. În Casablanca, cele pentru oraș sunt albe, iar cele pentru afara localității – roșii. În alte localități culoarea diferă. Costul transportului cu taxiul este relativ ieftin. Prețul benzinei este doar cu puțin mai scump decât cel din România. Impresia generală este de curățenie. Am descins la catedrala romano-catolică Notre Dame de Lourdes, cu aspect modern (1954) și vitralii de o frumusețe deosebită, cu o grotă exterioară pentru aprinderea candelor.

Regretabil, nu am reușit revederea catedralei franceze Sacré-Coeur, foarte frumoasă, albă, cu două turnuri înalte, renovată superb (văzută cu 50 de ani în urmă), rămasă cu claritate în amintire, decât din autocar, de la distanță, în ciuda dorinței exprimate repetat ambilor ghizi. Am trecut pe lângă cartierul de lux Anfa Seara, Villa Mirador și Villa de Saada. Piața Mohamed al V-lea cu fântână. Piața Națiunilor Unite, edificii administrative. Centrul vieții economice și sociale este bazarul (*souk*). Prețurile sunt negociabile. Mall-ul, nelipsit din centru, găzduiește un acvariu circular, foarte spectaculos, cu lift interior, populat de numeroase specii de pești înotând calm, nestingheriți, în cercuri, spre încântarea clienților și copiilor.

Culoarea de doliu a localnicilor este cea albă. Turiști individuali sau în

grupuri, cu sau fără ghizi, de pretutindeni, străbat orașul în lung și în lat, auzindu-se numeroase limbi străine! În mod curios (și de altfel unic de-a lungul voiajului) în incinta hotelului, la cină de obicei au lipsit băuturile alcoolice, iar consumul celor proprii a fost interzis uneori în mod politicos (cu invocarea camerelor de luat vederi).

Încercarea personală de recontactare a Stațiunii de cercetare marină din Casablanca, după vizita cu 50 de ani în urmă, nu a reușit. Nici a profesorului Bouchta El Moumi, de la Universitatea Abdelmalek Essaâdi Tetouan, fost Delegat național al Marocului la Comisia Internațională pentru Explorarea Științifică a Mării Mediterane (CIESM), cu care am petrecut, având aceeași calitate din partea României, momente foarte agreabile cu ocazia reuniunilor Comisiei, până în 2011. Ambele tentative, efectuate direct prin corespondență electronică, încercate cu o lună înainte de călătorie, au eșuat. Și apelul la Ambasada Marocului din București, în același scop, a rămas fără răspuns, iar Consulatul s-a dovedit tot neputincios. Păcat! Am încercat regăsirea Stațiunii la care fusesem în 1974 și *sur place!*, dar tot în zadar. Nici ghidul local, atent de altfel, nu m-a putut ajuta.

Ziua a treia a permis vizitarea capitalei politice și administrative **Rabat** (ratată cu ocazia anterioară, din motivul expus mai sus), cu o populație de cca 1. 800. 000 de locuitori. Cosmopolit, tentant, curat. Am ajuns pe autostradă, de-a lungul oceanului, aproximativ 90 de km. Pe dreapta și stânga plantații întinse de stejari de plută, cedri și eucalipti, iar uneori parcuri amenajate foarte frumos. Cetatea (kasbah) Rabatului, numită după un trib arab războinic adus de Moulay Ismail, ocupă locul cel mai înalt al orașului. Am vizitat Moscheea neterminată cu turnul lui Hassan, Mausoleul lui Mohamed al V-lea și *mechouarul* Palatului regal.

Fortăreața Kasbah des Oudaïas, din secolul al XII-lea, adăpostește muzeul artei marocane.

Medina cu bazaruri, mărfuri diferite și suveniruri de tot felul. Casele, majoritatea foarte vechi, unele aflate în reamenajare, în stilul original. Unele au deasupra porții imprimată sau desenată o palmă de om, pentru a alunga spiritele rele! La primul dejun local, pe drum, am gustat meniul *tajine* de miel cu legume urmat de fructe de sezon. Foarte gustos. Băuturi ioc! Mai departe, am traversat o zonă de podiș, cu o vegetație precară, alternând uneori cu plantații de avocado.

Orașul **Meknes**, cunoscut drept „Versailles-ul Marocului”, fondat de către Moulay (descendentul Profetului Mahomed, titlu adoptat de

conducătorii marocani) Ismail. Este al cincilea oraș ca mărime din Maroc, un centru economic important, tradițional pentru cultura măslinelor și industria ceaiului, citricelor, vinului. Oferă imaginea unei arhitecturi mixte de construcții cubice cu acoperișul plat tipic arabe și blocuri contemporane. Celebra poartă Bab Mansour, cea mai bine conservată din Maroc, este un arc triumfal încadrat de două bastioane pătrate, decorate cu motive *darj w ktafși* coloane ionice și corintice aduse de la Volubilis, respectiv de la Platul el-Badi din Marrakech. De văzut și Hari Souani – ruinele grajdurilor imperiale.

Fortăreața impresionează prin zidurile defensive, foarte bine conservate. Portocalii sălbatici, cu fructe *necomestibile*, tentează pretutindeni trecătorii (la fel ca la Atena!). Prânzul s-a luat la un restaurant cu specific pescăresc, destul de modest, dar amplasat agreabil în aer liber. Antichitatea romană este fascinantă, fără îndoială, astfel „bonusul” zilei și al întregii călătorii pentru mine este **Volubilis** (Fig. 4). Mi-a reamintit instantaneu ctitoriile văzute anterior la Pompei în Italia (sec. VI. î. Chr.), Gerassa în Iordania (cu o vechime de 6. 500 de ani) și monumentul de la Adamclisi (anul 109 d. Chr.). Este cel mai important sit arheologic din Maroc, declarat patrimoniu mondial UNESCO din 1997, ocupă 42 de ha, fiind situat pe traseul Tanger – Rabat, la 400 de km distanță de Marea Mediterană. Zidurile înconjurătoare, cu înălțimea de 6 m și cuprinzând 40 de turnuri de apărare, au peste 2,6 km. Aurezistat intemperiilor și timpului un apeduct și două străzi romane. Înainte de romani, a fost capitala unui regat berber. În epoca de glorie număra 20. 000 de locuitori. Acum așezarea romană este presărată cu măslini, smochini, bambus, *Agave americana*. Pe aici s-au perindat berberi, fenicieni, cartaginezi și romanii împăratului Caligula! A fost reședința administrativă a provinciei romane Mauritania Tingitana, cu capitala la Tanger, între anii 40 și 280. A avut statut de colonie și municipiu. De pe crestele din jur se văd munții Atlas. În vechime nu au lipsit leii și leopardii în libertate, duși de către romani, la Roma, pentru satisfacerea nemulțumirii mulțimilor plebeie cu spectacolele de o cruzime maximă *panem et circenses* (Iuvenal, „Satirae”, X, 81). Sit UNESCO din 1997. După cucerirea de către triburile locale de la romani în 285, localitatea a decăzut.

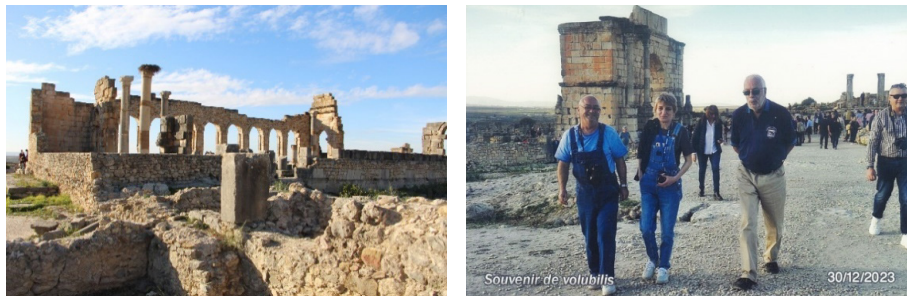

Fig. nr. 4 Volubilis (Foto ing. C. Pitorac), cu familia Pitorac printre ruine

A fost excavată o casă romană, prezentând pe podea mozaicuri cel mai bine conservate din nordul Africii, reprezentând animale sălbatice, de ex. delfini, imagini de pescuit și un călărețșezând invers pe un măgăruș; casele romane nu aveau ferestre; lumina pătrundea prin acoperișul deschis de deasupra *atriului*; încălzirea se făcea cu apă fierbinte prin conducte subterane. Impresionează încă Forumul și piața publică, cu refugiul în cazul vremii rele în *bazilică*, cuprinzând și tribunalul. Alături, se găsesc resturi ale Templului dedicat lui Jupiter și Minervei. În depărtare se profilează majestuos Arcul de triumf tipic roman, datând din epoca împăratului Caracalla. Arheologul Hamid El Kaattabi (E-mail: khatmide72@gmail.com) a oferit explicații docte și interesante. La sosirea în Fez, iluminatul stradal a început la orele 18:30. În drum spre cazare și cină, am observat multe berze pe acoperișuri.

În cea de-a **patra zi** a urmat **Fes**, cel mai vechi dintre orașele Islamului, centru religios și spiritual. Am luat la cunoștință Fortul Borj Sud, construit de Saadi Sultan Ahmad al-Mansur, pentru apărarea împotriva berberilor, în secolul alXVI-lea. Cuprinde 14 porți în sistemul de apărare. Orașul vechi, *medina*, datează din secolul al IX-lea. În prezent, orașul evidențiază numai o arhitectură tradițională, fără niciun bloc modern (sic), în scopul conservării specificului național! Face parte din patrimoniul UNESCO, din 1981. Bravo lor! La Medina Fez se află Moscheea Quarouicen, cea mai veche universitate a islamului. Nu departe piața și fântâna Nejjarine. Din exterior admirăm școala coranică Attarine Medersa cu decorațiuni murale frumoase.

Ateliere de tâmplărie, ceramică *Art d'Argile*, covoare, feronerie și Deddahhine – cartierul vopsitorilor de piele (de vacă, oaie, capră, dro-mader) merită vizitate. În apropierea pieței Seffarine maștri prelucrează

pieile de animale. Tăbăcăriile se pot vedea de pe terasele magazinelor de pielărie situate de-a lungul Derb Chouwara. Meserie cu siguranță dificilă. În antichitate, argăsirea pieilor se făcea cu urină. Și în prezent, vizitatorilor li se oferă un fir de mentă pe parcursul vizitării magazinului de profil pentru nasul pus la încercare!

Am sărbătorit cina festivă de *Revelion* (opțional, 75 euro), la restaurant, cu grupul de români plasat în salonul decorat, spre bucuria mea, între două grupuri consistente de italieni, *polentoni & terroni*. Înainte de miezul nopții am oferit unui peninsular cu soția puțină „aghiazmă” (palincă); au băut-o și s-au scuturat îngroziți, fără a mai dori un supliment; este mai tare decât *grappa* lor. Am inaugurat Anul Nou, cu multă plăcere și bucurie, italie-nește. Buon Anno 2024! Meniul, autoservire, a cuprins, după un cocktail de bun venit, bufet rece și cald. Din oferta variată am ales tartă cu creveți și avocado, spumă de somon afumat și icre de pește, terină de pește cu foi de alge, *mezza* (baba ghanouch, mechouia m'tabel, tahina), roșii cherry cu busuioc proaspăt și supă de fructe de mare, file de vită la grătar în marinată rugoasă, tagliatelle cu fructe de mare și *tangija marakchiya*. Câte puțin din fiecare, cum obișnuiesc orientalii. Plus ½ de apă minerală sau gazoasă și ½ sticlă de vin alb sau roșu, sec. Suficient. Muzică plăcută. Un scamator. Dansatoare locale.

În ziua a cincea am trecut prin **Ifrane**, o stațiune montană de schi (comparată cu cele din Elveția). În centru, o cască mică, un brad decorat frumos de Anul Nou și simbolul localității – statuia din piatră a unui leu, ornat cu o scufie roșie și barbă albă (kitsch!). În drum spre **Midelt**, un mic sat fortificat transformat de francezi în oraș-garnizoană la începutul secolului XX, am călătorit pe valea râului Ziz, trecând pe lângă sate fortificate. Pe drum, în continuare, am văzut de foarte aproape un grup mare de macaci (genul *Macaca*), pe jos sau în copaci (Fig. 5), foarte blânzi, șezând sau alergându-se, acceptând mâncarea de la turiști.

Fig. nr. 5 Macac în libertate
(Foto ing. C. Pitorac)

Relieful extrem de variat, cu stâne risipite și turme numeroase de oi. La masa de prânz, după consumație, a avut loc o scenă inedită. Chelnerul

a mirosit de la distanță urma de vin roșu (din dotarea proprie, împărțită cu familia deosebit de agreabilă a ing. Cezar și Dana Pitorac (din Botoșani), cu care am călătorit, din paharele noastre pe masă, atenționându-ne foarte concesiv asupra impietății comise. Ne-am scuzat și l-am felicitat în glumă pentru mirosul său atât de fin! În dreapta și în stânga palmieri și centrale eoliene. Sosire în orașul-oază **Erfoud**, creat în mare parte de francezi, ca bază militară pentru o perioadă, fără interes turistic.

Următoarea zi a debutat dis de dimineață cu excursia opțională (45 euro) la **Merzouga**, în deșert, la dunele de nisip specifice, la o distanță de 50 km (o oră), cu jeep-uri 4x4, pentru trăirea răsăritului de soare la ora 8:20. Plimbarea pe dune (dificilă) pe jos sau cu cămila (20 de euro). Liniște desăvârșită, adecvată înclinației spre meditație în nesfârșitul nisipului aproape lipsit de viață. Parcurgând **Tinghir** am trecut prin defileul Todra cu stânci abrupte și un sat berber, locuit (mai multe triburi), cu moschee și școală religioasă și prin Valea Trandafirilor, la poalele munților Atlas. În orașelul **Kelaa M'Gouna**, pe lângă care trece râul M'Goun, se cultivă trandafiri, din ale căror petale rezultă produse cosmetice. Atrage atenția magazinul de prezentare și vânzare a marmurei, mineralelor și fosilelor, cu explicații științifice asupra originii, răspândirii și utilizării lor; blocurile mari de marmură cu fosile sunt transformate de către meșterii locali în piese decorative și mobilier, de dimensiuni diferite, multe din ele foarte reușite.

În **ziua așaptea** am vizitat **Ouarzazate (Morabit)**, situat la o altitudine de cca 800 m, cu temperatura matinală de 4°C, având un climat arid / secetos cu precipitații puține. Orașul-garnizoană a fost întemeiat de francezi în 1928 pentru controlul regiunii sudice, având o poziție strategică pe rutele între Atlasul Mare și Sahara. Numele său este asociat cu industria cinematografică hollywoodiană. Orașul-cetate **Ait Ben Haddou** este o așezare fortificată (*ksar*), legând odinioară deșertul de Marrakech, neschimbat prea mult de pe vremea almoravizilor, patrimoniu UNESCO, cunoscut astăzi pentru platurile de filmare a unor pelicule celebre (Lawrence al Arabiei, Gladiatorul).

În depărtare se profila cel mai mare Parc de panouri solare din lume, aflat în construcție, care va asigura 50% din necesarul energetic al Marocului. Fortificația (*kasbah*) Tifoultoute datează din secolul XVII. În țesătoria locală, în care bărbații țes și femeile brodează (Fig. 6), ni s-au prezentat războiul de țesut și produsele foarte frumoase realizate manual: perdele, covoare, sacoșe, articole de îmbrăcăminte – eșarfe, fulare, broderii, cu modele și în culori variate.

Fig. nr. 6 Alături de o țesătoare la lucru (Foto ing. C. Pitorac)

Drumul spre Marrakech traversează munții Atlas, prin cel mai înalt pas, Tiz'nTichla, situat la 2. 260m (19°C); peisajul este demn de fotografiat și filmat.

Fig. nr. 7 Cămile de încălecat la intrarea în Marrakech (Foto ing. C. Pitorac)

Ziua a opta a însemnat **Marrakech** (Fig. 7), cunoscut ca „Perla Sudului”, al doilea cel mai vechi dintre orașele imperiale. Localitatea este marcată de construcțiile de culoare caracteristică roșucărămiziu. Turul orașului a debutat cu grădina publică Menara, având un bazin mare cu crapi bătrâni, care purifică apa menajeră, destinată agriculturii. Palatul regal a fost locuit de regele Hassan al VI-lea. Mormintele Saadiene, minaretul și

moscheea Koutoubia, Palatul Bahia completează plimbarea. Pe lângă micul dejun și cina zilnice, aici, la hotel s-a luat singura dată și prânzul.

Cartierul vechi, *medina*, cu ulițele ei strâmte, cuprinde o mulțime de magazine și tarabe (*souk-uri*) cu o mare diversitate de produse de îmbrăcăminte, încălțăminte, sportive, artizanale, suveniruri etc. Piața Djemaa El Fna oferă o imagine alertă, atractivă cu acrobați, îmblânzitori de șerpi, localuri și terase în aer liber. Am conversat cu două marocane tinere, atrăgătoare, care mi-au oferit un ceai de mentă, dar și cu turiști italieni, cărora le-am mărturisit, printre altele, intenția de a participa bucuros la cel de al 43-lea congres internațional al CIESM, în Sicilia, la Catania, între 14–18 octombrie 2024. Cartierul evreiesc, cu imobile modeste și ulițe strâmte, nu prezintă nimic deosebit.

Interesantă s-a dovedit *Herboristeria* (*herboristeriebabagnaou@hotmail.fr*), o întreprindere de prezentare detaliată a foarte multor ceaiuri de plante și distilate, mirodenii, săpunuri, uleiuri naturale și esențiale, creme, unguente și parfumuri. Cina marocană *Diffa Fantasia* (opțională, 75 euro), la celebrul restaurant „*Chez Ali*”, într-o construcție pitorească, având intrarea prin încăperi și culoare strâmte numită *Ali-Baba*, are loc în mai multe incinte, denumite *corturi*, în fiecare seară, putând găzdui până la 3.000 de clienți. Meniul a constat în supă, friptură de vacă cu garnitură de orez, desert, fructe, vin alb și roșu sec spaniol. A urmat un spectacol într-o arenă înconjurată de un zid de beton cu locuri pentru spectatori, cu călăreți înveșmântați arăbește și înarmați cu flinte, pe cămile, cai albi și negri (și un măgăruș), galopând în șarje vioaie și declanșând de fiecare dată focuri de armă foarte sonore. Spectacolul a fost încheiat de o dansatoare din buric, dar regretabil greu de urmărit, din cauza distanței și aîntunericului înconjurător aproape total.

În ziua a 9-a s-a vizitat (opțional, 75 euro) **Essaouira (Mogador)**, orașul vântului, la malul Oceanului Atlantic. Este cel mai important port marocan, al treilea ca mărime de pe coasta Atlanticului, după Agadir și Safi, avantajat și de apropierea de Marrakech. La prima oprire pentru cafea, un mic țarc zoo, cu găini, rațe, găște, doi păuni și porumbei. Pe parcurs, am întâlnit culturi întinse ale arborelui specific sudului Marocului, arganul, din care se extrage uleiul de argan. S-a vizitat cooperativa *ARJANE* pentru ulei și produse derivate de argan, foarte diversificate, destinate și exportului.

Orașul maritim oferă spectacolul obișnuit al *medinei*, animat de turiști

de pretutindeni cu *souk*-urile deja bine cunoscute și încercările proprietarilor de a atrage mușterii, în mod neagresiv ca în alte părți din lumea arabă (de ex. Egipt), care datorită stilului său distinctiv, armonios și unitar, a fost înscrisă în 2001 pe lista Patrimoniului Mondial UNESCO. Pe faleză, oferta variată firească unui oraș maritim, de pește oceanic și fructe de mare, vândutăși preparată la grătar *ad hoc* (în condiții igienice cel puțin îndoielnice), dar bineînțeles atrăgătoare și de succes pentru amatori *gurmanzi/ gurmeți*. Plaja este destul de mare, dar din cauza vântului puternic și a valurilor înalte, nu tocmai potrivită pentru bronzat și înot. Localitatea face parte din patrimoniul UNESCO.

Ziua a zecea mi-a oferit relaxare la hotel, cu piscină în aer liber (25° C), prima dată cu cerul parțial acoperit (după cel permanent senin de până atunci), cu o deplasare lejeră la CARREFOUR-ul din imediata apropiere și un tur al cartierelor noi cu taxiul. Ultima zi a însemnat pregătirea bagajelor, eliberarea camerei, check-out, deplasarea la aeroportul din Marrakech și repatrierea. Toate călătoriile, mai apropiate sau mai îndepărtate, scurte sau îndelungate, oferă impresii, sentimente și trăiri inedite, dintre care multe rămân vii în amintire, altele se estompează în timp și unele dispar din memorie. *Mae alsalama / Au revoir Maroc!*

Concluzii

1. Regalitatea marocană, singura în lumea arabă contemporană, pare resimțită în mod satisfăcător de către populație.
2. În țări arabe este impropriu a discuta despre democrație, după spusele unui interlocutor stradal anonim (sic).
3. Localitățile parcurse în itinerariul turistic au arătat o curățenie remarcabilă.
4. Ospitalitatea populației este evidentă pretutindeni.
5. Limba franceză este foarte răspândită și utilă în abordarea simplăși directă a localnicilor.
6. Turismul este a treia sursă din venitul economiei naționale (după agriculturăși extracția de minereuri, conform ghidului local).
7. Ca țară maritimă, la Marea Mediteranăși Oceanul Atlantic, pescuitul mariniși maricultura dețin un rol important în economia națională, comerțși consum.
8. Industria hotelieră este dezvoltată, oferind servicii de calitate.

9. Costul alimentelor, băuturilor, benzinei sunt accesibile.

10. Consumul băuturilor alcoolice nu este interzis formal, dar este adeseori restricționat în spațiul public.

11. Deși țară musulmană, băuturile alcoolice sunt accesibile la Carrefour și alte magazine specializate.

Mulțumiri

Îmi exprim încă o dată gratitudinea și pe această cale, dnei Laura Duțu, șefa Agenției Paralela 45 Constanța, pentru facilitarea acestei călătorii cu totul reușite și agreabile.

Bibliografie sumară

- [1] Agenția turistică Paralela 45, *Prospect călătorie Maroc 2023/2024*.
- [2] Bologa A. Ș., *În fuga anilor...*, Editura Ex Ponto, Constanța, 2017
- [3] Buschan Georg, nedatat, *Die Sitten der Völker*, 2, Stuttgart, Berlin, Leipzig, Union Deutsche Verlagsgesellschaft
- [4] Ciolcă, D. ; Andreescu F., *Maroc*, Text și fotografii, Călător pe mapamond, Editura Ad libri, București, 2024
- [5] Internet, Maroc, condiții de călătorie, 2023
- [6] Wikipedia, Maroc, 2023
- [7] ***, *Ghid complet Maroc*. Trad. A. Ungureanu, Editura Aquila, Oradea, 2007

Anexă: Miniglosar

Dintre cuvintele arabe mai frecvente: *ben* (sau *ibn*) – fiul lui, *borj* – fort, turn, *cadi* – judecător islamic, *caid* – conducător al unui district, *dar* – casă, palat, *fantasia* – întrecere militară pe cai, *fondouk* – caravanserai (azi hotel), *hammad* – deșert de piatră, *djebel* – deal, munte, *kasbah* – citadelă, fort, *ksar* – fort, fortificație, *marabout* – sfânt, *mechouar* – palat imperial, *medina* – zona veche a orașelor marocane, *mellah* – cartierul evreiesc, *oued* – albia unui râu, deseori secată, numită și *wad* sau *wadi*, *palmeriaie* – plantație de palmieri, *pisé* – material de construcție din lut sau pământ uscat (similar chirpiciului), *riad* – casă tradițională construită în jurul unei grădini, *sidi* sau *Sidi* – apelativ respectuos, *souk* – piață, bazar, *tizi* – trecătoare montană. (Idem, 2007)

A TREIA CONFERINȚĂ ȘTIINȚIFICĂ ȘI PRACTICĂ INTERNAȚIONALĂ STUDIUL ECOSISTEMELOR ACVATICE ȘI TERESTRE: ISTORIE ȘI MODERNITATE

Alexandru Ș. BOLOGA*

bologa1813@yahoo.ro

THE 3RD INTERNATIONAL SCIENTIFIC AND PRACTICAL
CONFERENCE THE STUDY OF AQUATIC AND TERRESTRIAL
ECOSYSTEMS: HISTORY AND MODERNITY

ABSTRACT: The 3rd International Scientific and Practical Conference „The Study of Aquatic and Terrestrial Ecosystems: History and Modernity”, was held in Sevastopol, The Russian Federation, September 2–7, 2024. My desire to participate, with an accepted contribution to the Conference, was thwarted due to the state of a military conflict between the Russian Federation and Ukraine. I regret the lack of opportunity to see again this beautiful and clean city, the Institute of Biology of the Southern Seas (IBSS), the most important and oldest oceanographic institution on the BlackSea, my colleagues and friends there.

KEYWORDS: Sevastopol, the RussianFederation, IBSS, the Black Sea, international conference.

Cea mai veche instituție științifică de biologie marină din Federația Rusă, Institutul de Biologie a Mărilor Sudice „A. O. Kovalevski” (INBIUM), al Academiei Ruse de Științe, din Sevastopol, a organizat cea de a 3-a Conferință Științifică și Practică Internațională STUDIUL ECOSISTEMELOR ACVATICE ȘI TERESTRE: ISTORIE ȘI MODERNITATE, dedicată sărbătoririi a 10 ani de la reunificarea Crimeei și Sevastopolului cu Federația Rusă.

Conferința a avut loc ca parte a celebrării a 300 de ani de existență a Academiei Ruse de Științe și a Deceniului Științei și Tehnologiei din Rusia.

Au fost invitați să participe la conferință cercetători, profesori, absolvenți și studenți ai institutelor de cercetare, instituțiilor de învățământ

* Doctor în biologie, președinte fondator al Filialei CRIFST – Constanța, membru titular al Academiei Oamenilor de Știință din România /Secția Științe Biologice, Filiala Constanța.

superior, precum și reprezentanți ai autori-tăților de stat și ai guvernelor locale, ai ministerelor și departamentelor relevante, structurilor de afaceri și organizațiilor publice interesate de dezvoltarea cercetării științifice și de implemențarea a acesteia.

Obiectivele conferinței au fost:

- prezentarea rezultatelor cercetării științifice fundamentale și aplicate în domeniul studierii ecosistemelor acvatice și terestre din Rusia și din străinătate;
- discutarea perspectivelor de utilizare rațională și protecție a resurselor biologice;
- îmbunătățirea calificărilor profesionale ale tinerilor specialiști care lucrează în instituțiile științifice și de învățământ.

Forma conferinței a fost un mod hibrid full-time și la distanță. Forme de rapoarte: orale (plenare și secționale) și postere. Limbile de lucru au fost rusa și engleza.

Taxele de participare au constat în 4.500 de ruble – participarea față în față, 3.500 de ruble -participarea față în față pentru studenți și studenți postuniversitari și 3.500 de ruble -participarea virtuală.

Cheltuielile de călătorie, cazare și masă, precum și rezervările la hotel, au fost plătite de participanții la conferință; participarea la programul suplimentar (banchet, excursii) au fost taxate separat la înregistrare.

După eveniment, o colecție de materiale de conferință va fi publicată și i se va atribui un cod ISBN. Colecția electronică va fi disponibilă pe site-ul conferinței și în depozitul cu acces deschis al Centrului Federal de Cercetare IBSS: <https://repository.marine-research.ru>. În plus, va fi inclus în baza de date bibliografică națională a citărilor științifice RSCI.

În intenția inițială de participare, am transmis comunicarea „In the footsteps of the Romanian biologist Emil Racovitza in Antarctica”.

Emil Racoviță (1868–1947) a fost și rămâne cel mai important biolog și biospeolog român. Alături de G. Antipa și I. Borcea se numără printre fondatorii oceanografiei românești. Cele două merite majore care l-au consacrat în istoria românească și universală a științei sunt întemeierea biospeologiei ca știință și participarea sa prodigioasă la fructuoasa expediție științifică la bordul navei *Belgica* în Antarctica între 1897 și 1899. Ca biolog al expediției, contribuția sa meritorie la succesul acesteia a fost recunoașterea rezultatelor sale prestigioase: colectarea a 400, respectiv 900, mostre de floră și faună antarctică, prelucrarea lor ulterioară de către un număr mare de cercetători, publicarea rezultatelor zoologice în 40 de volume.

A susținut conferințe publice în România, Franța și Belgia. I-au fost dedicate 26 de specii și genuri de către specialiști români și străini. A fost profesor, reprezentant (1922–1926) și rector al Universității din Cluj (1929–1930), senator, președinte al Academiei Române (1926–1929), director fondator al primului Institut de Biospeologie (biologia grotelor) în lume, delegat național al României la Commission Internationale pour l'Exploration Scientifique de la Mer Méditerranée (CIESM) în 1925. Membru al Academiei Franceze de Științe, Société Zoologique de France, Académie nationale de médecine. Numele lui a fost dat școlilor, străzilor și navelor.

Totodată a însemnat primul român la Polul Sud.

Consulatul General Rus din Constanța mi-a promis în mod generos scutirea de taxa de viză, cu condiția primirii unei Scrisori de invitație oficială de la organizatori și m-a asistat în stabilirea rutei de călătorie cele mai simple (în condițiile actuale): București – Istanbul (avion), Istanbul – Soci (avion), Soci – Simferopol (tren) și Simferopol – Sevastopol (autocar).

Voiajul ar fi putut fi interesant, în condițiile actuale date, îndeosebi segmentul feroviar cu durata de 17 ore. Dar riscant.

Îmi propusesem câteva cuvinte introductive înainte de prezentarea lucrării acceptate la Conferință:

Уважаемые организаторы, дорогие коллеги и друзья,

Я очень рада снова, в третий раз, быть гостем города Севастополя.

Я искренне сожалею, что мой русский язык недостаточно прави-
льный и

богатый, чтобы почтить эту конференцию речью на вашем языке,
несамом

простом, дляменярумына.
 Мнепридетсядовольствоватьсяанглийским.
 Желаяо конференциибольшихуспехов!

(Stimată gazdă, dragi colegi și prieteni,

Sunt foarte bucuros din nou, pentru a treia oară, să fiu oaspetele municipalității Sevastopol.

Regret sincer că limba mea rusă este insuficient de corectă și bogată pentru a participa la această conferință în limba Dvs., nu cea mai simplă, pentru mine român.

Sunt nevoit să mă mulțumesc cu engleza.

Doresc conferinței mult succes!)

În mod mai mult decât regretabil, contrar dorinței exprese de participare la Conferință, evenimentele actuale din Crimeea și știrile foarte îngrijorătoare despre situația conflictuală dintre Federația Rusă și Ucraina, numită eufemistic *operațiune specială*, în fapt stare de război, m-au împiedicat să particip la Conferință.

Regret lipsa oportunității revederii, pentru a treia oară, după vizitele anterioare din 1992 și 1997, atunci situat în Ucraina, a acestui municipiu frumos și curat, a prestigiosului Institut de Biologie a Mărilor Sudice „A.O. Kovalevski” și a unor colegi și prieteni foarte apropiați de acolo. Acest institut oceanografic, cel mai mare și vestit la Marea Neagră, rezultat din Stațiunile de la Sevastopol, Karadag (Feodosia) și Odesa, a fost fondat în 1963, având în prezent o Filială la Odesa. Colaborările științifice dintre NBIUM și Institutul Român de Cercetări Marine respectiv Institutul Național de Cercetare-Dezvoltare Marină „Grigore Antipa” din Constanța, înainte și după 1990, au fost deosebit de fructuoase și prietenești.

Încercarea Consulatului General al Federației Ruse de la Constanța, de contactare a organizatorilor, în vederea consultării lor asupra oportunității sau nu a efectuării călătoriei, au eșuat.

Prin urmare, cu părerea de rău a neparticipării, am adresat organizatorilor mesajul următor:

Уважаемые организаторы, дорогие коллеги и друзья,
 Мне очень хотелось бы принять участие в 3-й Международной
 Научно-Практичес-

кой Конференции «ИЗУЧЕНИЕ ВОДНЫХ И НАЗЕМНЫХ ЭКОСИСТЕМ:

ИСТОРИЯ И СОВРЕМЕННОСТЬ», посвящённой 10-летию воссоединения

Крыма и Севастополя с Российской Федерацией.

К сожалению, нынешняя международная ситуация вокруг российско-украинско-

говооруженного конфликта не позволяет мне принять участие.

Мне очень жаль!

С профессиональной и душевной точкой зрения, было бы очень приятно увидеть

Севастополь и моих коллег и друзей из ИНБИУМ, в третий раз.

Желаю Вам успехов, здоровья и наилучших пожеланий.

Alexandru S. Bologa

Констанца, 1 сентября 2024

(Stimată gazdă, dragi colegi și prieteni,

Аș fi dorit foarte mult să particip la cea de a 3-a conferință științifică și practică Internațională «STUDIUL ECOSISTEMELOR ACVATICE ȘI TERESTRE:

ISTORIE ȘI MODERNITATE», dedicată aniversării a 10 ani de la reunificarea Crimeei și Sevastopolului cu Federația Rusă.

Din păcate, situația internațională actuală privind conflictul armat ruso-ucrainean nu-mi permite.

Regret foarte mult!

Ar fi fost foarte frumos să văd Sevastopolul, precum și colegii și prietenii mei de la INBIUM, pentru a treia oară, profesional și spiritual.

Vă doresc succes, sănătate și tot ce este mai bun.

Alexandru S. Bologa

Constanța, 1 septembrie 2024

La conferință au participat 150 de oameni de știință din diferite orașe ale Rusiei, precum și câteva zeci din Abhazia, Africa, Brazilia, India, Iran, Kazahstan, Siria și Sri Lanka.

Au fost transmise și numeroase rapoarte de la distanță.

Conferința s-a încheiat la Simferopol, capitala Crimeii, în 9 septembrie, cu o conferință de presă (site RIA Novosti Crimeea), privind rezultatele obținute în cursul evenimentului științific.

NOTE DE CĂLĂTORIE: SUA / COASTA DE VEST ȘI HAWAII 2024

Alexandru Ș. BOLOGA*

bologa1813@yahoo.ro

TRAVEL NOTES: USA / VEST COAST AND HAWAII, 2024

ABSTRACT: Again in the USA, now on the West coast and Hawaii, after 32 years. An always interesting and novel trip in a huge, very diversified country, for us Romanians, at present still with a tourist visa (sic), often showing many new, sometimes unexpected aspects. At the same time, a country of contrasts, from multimillionaires and billionaires to hopeless homeless. The trip included visiting the cities of Los Angeles, Las Vegas, San Francisco and the state of Hawaii (namely the island of Oahu, with its capital Honolulu). The most beautiful – with an observable European look – appeared San Francisco (spoilt Frisco). Very high temperatures were endured almost everywhere, culminating in Las Vegas with a national record of 45o C, on July 7th. Aloha!, Hawaii, the 50th American state, in the Pacific Ocean, the most recently attached, and surely the most exotic one, mahalo!

KEYWORDS: North America, USA, the West coast, the Pacific Ocean, Hawaii (Oahu)

Pasiunea dintotdeauna pentru călătorii continuă. Voiajul a fost promovat de Agenția de turism *J'Info Tours* din București, între 5–19 iulie 2024 (*J'Info Tours*, 2024). Nu s-a dezmințit, solicitând, nu pentru prima dată, plăți în plus în ultimul moment înainte de plecarea în călătorie; de această dată pentru partaj (sic!) și unele excursii opționale tarificate mai scump decât fuseseră propuse inițial; programul nu a inclus, în mod neobișnuit, nici o masă de prânz sau cină (doar micul dejun oferit de hotel). Nu a fost singura decepție din partea agenției, dimpotrivă! Asigurarea de călătorie, pentru lumea întregă, a fost contractată cu firma de asigurări Groupama.

Formalitățile de călătorie în S.U.A., respectiv obținerea vizei turistice, s-au complicat și scumpit între timp, de exemplu față de vizitele efectuate tot acolo, anterior, la un *study tour* pe Coasta de Est (Boston, Carolina de

* Dr. /Ph. D. la Institutul Român de Cercetări Marine din Constanța. Cercetător științific principal I. Președinte/ fondator Filiala C.R.I. F.S.T. Constanța.

Sud și Washington D.C.), la Conferința Academiei Româno-Americane la Los Angeles și la a 5-a Conferință Internațională de Istoria Oceanografiei la La Jolla, în 1992 și 1993. Taxa de viză costă 951 de lei (de ex. Marocul, cu siguranță nu la fel de bogat, nu solicită taxă de viză, formular de călătorie, fotografii, deplasare și coadă, în plin soare, la sediul Ambasadei, pentru interviu. Formularul american preliminar face apel, pe lângă detalii personale și profesionale justificate, la memorie: data, mai precis *ziua, luna și anul*, vizelor obținute anterior; oare cine reține așa ceva după mai mulți ani? Interviul, chiar dacă ai mai călătorit acolo, fără probleme, este nelipsit. Pașaportul îți este reținut la Ambasadă (?), contrar cutumei americane de a nu lăsa pașaportul propriu din mână în nici o împrejurare și îți este restituit ulterior, la domiciliu, prin curier, contra cost!; toată procedura o mai fi într-adevăr necesară și acum, după „înfrățirea” cu NATO?, precum și promisiunile de câțiva ani privind renunțarea la necesitatea vizei, că plăcut nu este, oricum. Oare de ce cetățenii americani nu necesită viza română când ne vizitează?; pentru că, vorba lui George Orwell, *Toți suntem egali, dar unii sunt mai egali decât alții* (*Animal Farm*, Anglia, 17 august 1945).

Introducere

America de Nord este un continent situat în emisferele nordică și vestică, mărginit la nord de Oceanul Arctic, la est de Oceanul Atlantic, la vest de Oceanul Pacific și la sud de Marea Caraibelor și America de Sud. Are o suprafață de 24.709.000 km², reprezentând aproximativ 4,8% din suprafața Terrei, sau 16,5% din uscat. Populația continentului a fost estimată în iulie 2008 la aproape 529 de milioane de oameni. Este cel de al treilea continent ca suprafață, după Asia și Africa și al patrulea ca populație după Asia, Africa și Europa (https://ro.wikipedia.org/wiki/America_de_Nord).

Statele Unite ale Americii (abreviat S.U.A.), este republică federală, constând din 50 de state și un district federal (Districtul federal Columbia sau D.C.). Este situată aproape integral în continentul America de Nord, între Canada (la nord) și Mexic (la sud), respectiv Oceanul Atlantic (la est) și Oceanul Pacific (la vest). Statul Alaska este situat în extremitatea nord-vestică a Americii de Nord, între Canada la est și strâmtoarea Behring la vest. Statul Hawaii este un arhipelag din Oceanul Pacific, situat la circa 3.200 km sud-vest față de statul California. S.U.A. posedă, de asemenea, câteva teritorii în Pacific, respectiv în Caraibe.

La o suprafață totală de peste 9,83 milioane km² (circa 3,79 milioane mile pătrate), dintre care circa 85% reprezintă teritoriul Statelor Unite continentale, suprafața S.U.A. este de cca 40 de ori mai mare decât suprafața României, ele fiind a treia țară ca mărime din lume (după Rusia și Canada). Cu o populație de peste 312 milioane de persoane (cf. recensământului din 2010), S.U.A. sunt a treia țară a lumii; sunt, în același timp, și una dintre țările lumii cele mai diverse din punct de vedere etnic și cultural, întrucât oameni din toate țările lumii au emigrat cândva sau continuă să emigreze în Uniune ([https://ro.wikipedia.org/wiki/Statele_Unite_ale_](https://ro.wikipedia.org/wiki/Statele_Unite_ale_Americii)

[Americii](https://ro.wikipedia.org/wiki/Statele_Unite_ale_Americii)). Coasta de vest este renumită pentru marile aglomerații urbane Los Angeles, San Francisco și Las Vegas.

Oceanul Pacific (de la numele latin *Mare Pacificum* = mare liniștită) este cel mai mare ocean din lume, acoperind aproximativ 33% din suprafața Pământului. Oceanul are o suprafață totală de 165,3 milioane de km² și se întinde pe aproximativ 15.500 km de la strâmtoarea Bering în nord și până la Marea Ross în Antarctica. Limita vestică a oceanului este strâmtoarea Malacca, iar la est oceanul e mărginit de continentul America (https://ro.wikipedia.org/wiki/Oceanul_Pacific).

Aloha! **Hawaii** (Fig. 1) este al 50-lea stat insular al S.U.A. și este localizat în arhipelagul din Oceanul Pacific. A fost admis în Uniune la 21 august 1959. Este situat geografic la 3.700 km depărtare de Statele Unite continentale (<https://ro.wikipedia.org/wiki/Hawaii>).

La 8 ianuarie 1778, căpitanul James Cook, exploratorul britanic renumit pentru expediția sa în care a descoperit Pasajul de Nord-Vest dintre Asia și Alaska, a acostat lângă Insulele Hawaii. El a numit arhipelagul Sandwich în onoarea lui Earl de Sandwich. Această descoperire a căpitanului J. Cook a deschis porțile Insulelor Hawaii pentru exploratorii europeni și americani și pentru coloniști.

Printr-o lovitură de stat pașnică, dar controversată, monarhia din Hawaii a fost eliminată și arhipelagul a devenit un teritoriu al Statelor Unite ale Americii în 1898; după perioada sub suveranitatea S.U.A., Insulele Hawaii (Fig. nr. 1) au intrat în componența S.U.A.

Cele șase insule principale sunt particularizate: Oahu (Locul de întrunire), Maui (Insula văii), Kauai (Insula grădinii), Hawaii (Insula cea mare și Insula orhideii), Molokai (Insula prieteniei) și Lanai (Insula evadării) (Aryoshi, fără an).

Fig. nr. 1 Imagine din Hawaii.

Aloha. Nu este un cuvânt ușor de tradus, cu toate că definește și conține esența unei națiuni. În Hawaii acesta este un cuvânt obișnuit, folosit ca formulă de salut. Analizând rădăcinile sale, alo înseamnă „în prezența (cuiva)”, iar ha este „suflarea vieții”, cu referire la harul divin (Aryoshi, fără an).

Este un cuvânt delicat, înzestrat cu forța de a contura o viață. Este singurul cuvânt care diferențiază Hawaii de orice alt loc din lume.... Aloha spune „Vino, aduți familia și datina. Învață aloha” (Aryoshi, fără an).

P ilahi Paki a fost poetă nativă hawaiiană, filosof, lingvist, educator, ghid spiritual, compozitor, autor și unul dintre deținătorii secretelor Hawaii-ului, care a definit aloha literă cu literă, astfel:

A este *akahai*, bunătate,
L este *lokani*, unitate
O este *oluolu*, farmec,
H este *haahaa*, smerenie,
A este *ahonoi*, răbdare.

Două evenimente petrecute în anii '50 au făcut Hawaii-ul ceea ce este astăzi – primul a fost introducerea avioanelor cu reacție, iar al doilea a fost suveranitatea statală (Aryoshi, fără an).

Pictorii sosiți pe insulă în perioada descoperirii occidentale au redat frânturi din fascinanta lume a vechiului Hawaii (Aryoshi, fără an).

Poate cel mai popular și unic fel de mâncare local este *saimin*, o supă cu tăiței, având la bază plante marine, creveți uscați, ciuperci japoneze și bonito (hmm ...).

Mahalo!

Itinerar

Bineînțeles că perspectiva unei a cincea incursiuni în Statele Unite ale Americii, după cele trei precedente menționate din 1992 și 1993, precum și tranzitul spre Insulele Bermuda / teritoriu insular britanic, via New York / Newark, în 2000, iar acum cu bonusul hawaian, după 32 de ani, apăsarea foarte atractivă *ab initio*. Tot voiajul a fost marcat de temperaturi ridicate, care au culminat la Las Vegas! Am fost temporar cu 10, respectiv 13 ore mai tânăr, datorită fusușilor orare spre vest, dar recuperate la întoarcere!

Ziua 1 / 5 cuptor

Plecarea din Constanța la aeroportul București Otopeni cu agenția KIRVAD, competentă ca întotdeauna de la înființare (2011), la ora 00:30. Zborul către S.U.A. a decurs cu compania LUFTHANSA, revenită la serviciul la bord de dinainte de pandemie, via München, punctual, durând în total 11 ore. Cu o escală la München de cinci ore. Zborul, cu un Airbus 380–800, având 509 pasageri + 24 membri de echipaj, a fost efectuat peste Scandinavia, Islanda, Groenlanda, Canada și S.U.A. (din fericire în condiții de nefumători). Distanța totală a rutei la ducere a însumat 9.643 km (5.986 mile). Înălțimea de zbor: 11.567 m. Viteza de croazieră: 874 km/oră. Temperatura exterioară la altitudine –58 °C. Întoarcerea, cu compania AUSTRIAN AIRLINES, via Viena, cu întârziere numai pe segmentul final Viena – București, dar fără incidente deosebite. Aeroporturile aglomerate chiar la ore nocturne incomode.

Cazările, taxa de localitate sau/și depozitul de cameră (restituit) și transportul aerian al bagajului pe rutele interne se efectuează numai cu cardul personal. Foarte multe operațiuni aeroportuare, de ex. verificarea biletului de călătorie în vederea îmbarcării și marcarea + expedierea bagajului de cală, se efectuează digitalizat (la nevoie cu ajutor calificat din partea angajaților aeroportului). Printre altele există un dispozitiv automat care emite un card în valoare de 6 dolari, care poate fi încărcat cu suma necesară efectuării *check in*-ului.

Los Angeles (Statul California)

La aeroportul Los Angeles (LAX) temperatura la aterizare a fost 22 °C. Oraș de top din S.U.A., cu cea mai mare întindere și al doilea ca populație. Deplasare în cartierul West / Westlake District la hotelul Hollidays Inn.

Revedere după 32 de ani! Atunci, cu ocazia participării la cel de al

XVII-lea Congres al Academiei Româno-Americane de Științe și Arte (ARA), care a avut loc la Northridge, localitate în apropiere de L.A. Mai rețineam imaginea însemnului HOLLYWOOD de pe Hollywood Hills, considerat adesea simbolul industriei cinematografice americane, străzile aglomerate și Bulevardul Hollywood cu renumita *Hollywood Walk of Fame*, vizualizând inscripționarea numelor unor mari actori în stele imprimate stradal omagiale. Nu le-am revizitat.

După înregistrare și cazare a urmat un tur scurt de orientare în jurul hotelului. Prima impresie dezolantă: străzi foarte murdare, un miros urât pretutindeni. La TV, pe extrem de multe canale, știri dese despre candidații la alegerile pentru Președinție, D. Trump și J. Biden, din noiembrie a.c., pentru mine de interes minor (între timp aflu ieri, 22 cuptor, că J. Biden s-a retras, în sfârșit, din cursa prezidențială!). Totul, bineînțeles, în mai puțin plăcutul, cel puțin pentru mine, dar chiar și pentru unii britanici, *American English* (puternic nazalizat), față de *British English* – în engleza precizată de scriitorul George Bernard Shaw drept separatoare: *Anglia și America sunt două țări pe care le desparte aceeași limbă* (Bologa, 2022). Seara am preferat lectura, ca de obicei.

Ziua 2 / 6 cuptor

Grupul nostru de călători a cuprins 10 persoane, printre care și soția și fiica ambasadorului Bulgariei la București (care au necesitat și ele viza turistică americană) plus ghida D.M.

Micul dejun continental sau american, la alegere, inclus, a fost mai diversificat ca la alte hoteluri în continuarea călătoriei. În program, vizitarea centrului L.A. (excursie opțională la care am renunțat intenționat din cauza scumpirii incorecte și nejustificate a tarifului de către Agenția J'Info Tours, cu 100 euro, în ultimul moment, ca și alte dați. N-ar fi trebuit. *Non bis in idem!*

M-am pimbat printre altele în Parcul public MacArthur din apropierea hotelului, „decorat” doar cu bolovani mari vopsiți galben, risipiți fără nici un aranjament, sau bănci și neilumunat, având un teren sportiv și abundând de persoane fără adăpost (*homeless*), de toate culorile și vârstele. Doar lacul, diversele specii de palmieri (unii înfloriți) și mulțimea veverițelor simpatice ca de obicei și foarte blânde atenuază șocul vizual și olfactiv. Impresia generală mizerabilă, de murdărie crasă! Șochează numărul atât de mare de vagabonzi – și în California, cel mai bogat stat american., care

asigură 80% din alimentația S.U.A. Jalnici, desfigurați fizic și psihic, mulți cu cifoze și scolioze avansate, evident handicapați, poate neagresivi (?), dar tot ce se poate drogați; ajutorul financiar (de 5–600 de dolari pe lună, din câte am înțeles) se ducenumai pe alimente, alcool și droguri. Dezolant!

Mulți negustori în *shop*-uri modeste sau stradali, cei mai mulți mexicani sau din alte state central- și sudamericane hispanice. În multe magazinașe sau pe stradă se aude muzica minunată mexicană (inclusiv *Mariachi*), de care nu mă mai satur ascultând-o. Cu ei am exersat puțin cunoștințele modeste de spaniolă spre plăcerea și bucuria mea. O bere Corona – 16 dolari. Păpușa în costum popular guatemalez, pentru colecția surorii mele (de peste 200 de exemplare din multe țări străine), a fost „negociată” la 15 dolari. Spre seară, o plimbare neașteptată, fiind invitat de compatrioții moldoveni din grup (bunic, soți divorțați dar călătorind împreună și fiul lor Mihai de 7 ani, foarte istețși umblat), la **Malibu**, pe malul Oceanului Pacific, cu o plajă imensă, încă populată, cu salvamari la fel de serioși și devotați specificului meseriei lor precum cei cunoscuți în cursul primului sejur la L.A. din 1992.

Ziua 3 / 7 cuptor

Deplasare, cu toții, la **Santa Monica** (35 euro/persoană), la faimosul Santa Monica Pier, cu Muscle Beach. Drumul, pe bulevardul Wilshire extrem de lung, foarte denivelat. Plaja foarte largă (ca de obicei), un ponton, numeroase localuri cu alimente și băuturi, un *Riesenrad*și foarte numeroși turiști. Seara zbor la Las Vegas cu compania SPIRIT. Fără nici un serviciu la bord, decât contra cost, fiind zbor indigen.

Ziua 4 / 8 cuptor

Las Vegas (Statul Nevada)

După aterizarea pe aeroportul local (LAS), cazare la Cazinoul Circus Circus, cu cazinou la parter și hotel (35 etaje), camera dezamăgitoare (chiuveta înfundată, fără cafetieră ca în toate celelalte hoteluri de dinainte și după, gunoiul neridicat trei zile). Totul orientat exclusiv pentru afacere. Doar un exemplu frapant, poate minor, dar semnificativ: un pahar cu apă 1 dolar (sic!).

Cu o zi înainte, record național de temperatură: 120° F (48° C)!!!

Astăzi 45° C.

Dimineața, plimbare cu ghida pe artera principală Strip (Fig. nr. 3), pe

o căldură cumplită (dar cel puțin uscată, atenție, avantaj foarte mare, spre deosebire de Coasta de est, cu o căldură umedă, ca la Constanța).

Fig. nr. 3 Plimbare în Las Vegas, pe Strip, la peste 40° C.

Multe cazinouri imense, deschise non-stop, dintre care cel mai frumos BELLAGIO și celelalte, de ex., MGM GRAND, CAESARS PALACE, ENCORE, VENEZIA – acesta din urmă cu reproducerea Pieței San Marco, canale parcurse de gondole cu gondolieri și bere cu „bunicul”. Mi-am reamintit, cu plăcere, Veneția adevărată unică. În drum, o catedrală mică în stil arhitectural modern și la vedere Turnul Trump, Sfera fascinantă cu exteriorul multicolor – o arenă imensă muzicală și de divertisment, reproducerea la scară mai mică a Turnului Eiffel iluminat frumos în tricolorul francez, alt *Riesenrad*. Am renunțat la excursia în Valley of Fire (187 euro).

După amiază baie doar în cele două piscine ale hotelului, dar la o temperatură la fel de toridă ca dimineața, cu apa mult prea caldă pentru o eventuală răcorire. Nu am rezistat prea mult, cu toată strădania. Doar o conversație agreabilă cu o negresă impozantă și amabilă, cu cinci copii, dintre care cel mai mic (de 2–3 ani), lăsat singur în piscină, era asigurat doar cu o mică plută. După care, refugiu în cameră, la duș rece.

Seara, spectacolul de sunet și lumină oferit de fântâna arteziană din fața cazinoului BELLAGIO; frumos (15 minute), dar nu mai impresionantă

decât altele (de ex. de la București sau Craiova). A urmat turul opțional Las Vegasby night (73 euro), de coșmar, din cauza căldurii greu suportabile, cu un autocar mare cu etaj, decapotabil și comentat în „urechelnițe” în limbile engleză și spaniolă. O escală scurtă pe Freemont street, de care ne-a mai ars. În mers, deși nu cu viteză prea mare, ne izbea un curent de aer frontal foarte intens, extrem de fierbinte, ca într-un cuptor! Orice altceva, numai confortabil nu.

Marele noroc s-a dovedit bulgăroaica tânără: deși turul avea o durată prevăzută de cca două ore, după o oră, la un stop dintr-o intersecție, s-a dus la șofer și prefăcându-se că i se face rău și varsă pe loc, l-a înduplecat să deschidă ușa din față. Îngrozit de ceea ce va urma altminteri, ne-a lăsat să coborâm, toți, cât mai rapid, contrar interdicției cunoscute de oprire și deschidere a ușii în intersecție (și pe banda doua!). A făcut-o totuși, în ciuda unei amenzi mari garantate, dacă nu chiar a unor consecințe mai grave, în cazul în care ar fi fost surprins de poliția rutieră. Am sperat în lipsa unei camere de luat vederi. În țara avocaților!!! L-am binecuvântat. În cameră ne-am repezit la duș.

Ziua 5 / 9 cuptor

O zi plină, însemnând excursia opțională la **barajul Hoover și Marele Canion – West Rim Tour** (210 euro).

Plecare foarte devreme de la hotel (ora 6:20), cu autocarul companiei *Grayline* și Derek șofer / ghid și colectarea turiștilor înscriși la tur din diferite puncte ale orașului. Am trecut, la plecare, printre altele, pe lângă hotelul Four Seasons (amintindu-mi de acest lanț hotelier internațional excepțional, savurat deplin la Hamburg în 2000), complexul hotelier LUXOR Vallet cu inscripții murale egiptene la exteriorul edificiilor sale și unele cazinouri la distanță. Am încercat să-mi reamintesc deosebirea între *Freeway* și *Highway*, pentru noi autostradă (poate diferențiate de lungime și fiind fără sau cu taxă).

La tranzitarea pe parcurs a localității **Boulder City** am rememorat colaborarea fructuoasă avută anterior cu NOAA (Agenția Națională pentru Ocean și Atmosferă), cu unul din sedii aici. În cadrul programului *The Cooperative Global Air Sampling Network – Carbon Cycle Greenhouse Gases (CCGG) Group*. Am publicat o lucrare de sinteză în urma participării la acest Program (Bologa, 2021). În depărtare, vizibil, lacul de acumulare Mead.

Sosire la **barajul Hoover** (cunoscut anterior ca barajul Boulder), la ora

7:40, cu control de autocar (inclusiv în toaletă), din motive de securitate deplină. Situat în regiunea cea mai uscată și cu clima cea mai toridă din S.U.A, din nordul deșertului Sonora și sudul deșertului Mojave, barajul Hoover asigură apa pentru milioane de oameni. Construcția barajului a dus la formarea lacului de acumulare menționat, unul dintre cele mai mari lacuri artificiale din lume. Barajul este o minune a tehnicii ingineresti americane, situat pe cursul fluviului Colorado, în Canionul negru, la frontiera dintre statele Arizona și Nevada. Tur panoramic, peste podul impresionant întins pe un singur arc, de aproximativ 600 m, în incinta barajului. A fost cel mai înalt baraj din lume timp de 22 de ani. Descindere de 30 de minute pentru urcare individuală opțională pe baraj și cuprindere vizuală a peisajului natural montan, al fluviului Colorado și al construcției cu adevărat impresionante.

Marele Canion (Ham *et al.*, 2022) este situat în statul Arizona, în proximitatea deșertului Mohabi. Relieful înconjurător cuprinde dealuri și munți, un peisaj arid și o vegetație cu arbori *Joshua* și tufe răzlețe. Temperatura 34° C. În autocar, conversație cu un australian cu fiul, despre viitorul Congres Internațional de Istoria Științei din Noua Zeelandă din 2025, la care sunt pregătit să particip cu contribuția „Pe urmele biologului român Emil Racoviță în Antarctica.”

Oprire scurtă la Eagle Point și Guano Point (Fig. nr. 4), cu vedere panoramică asupra canionului și un *intermezzo* cu muzică indiană tradițională.

La întoarcere, o oprire scurtă la Hemen Way, un parc situat pe marginea autostrăzii, cu exemplare frumoase de țapi și capre indigene.

Ziua 6 / 10 *cuptor*

30° C.

În cursul dimineții o plimbare cu autobusul prin oraș (biletul 8 dolari, mult mai scump decât în alte orașe sau în cele cu aplicarea reducerii de pensionar). Prânz frugal cu un alt fel de bere (+ eticheta aferentă pentru colecția murală din bucătăria proprie). Apoi,

Fig. nr. 4 La Marele Canion.

plecarea spre San Francisco. Cu compania FRONTIER. Ca de obicei la zborurile interne, fără mâncare sau băutură, numai contra cost.

Totuși, o întâmplare relativ memorabilă la bord, dat fiind locul și momentul: la întrebarea mea dacă nu există nici o băutură *for free*, stewardesa de culoare a răspuns limpede negativ, nu prea empatică, după care a adăugat totuși, monosilabic, în surdină, *anyway* ... După care m-am ales cu o sticlută de Sauvignon alb spaniol *Riendra canyon*, foarte gustos. De bucurie, când i-am mulțumit, am atins-o foarte ușor (fapt de care se pare că a fost întrucâtva nemulțumită, gestul de recunoștință nefiind uzual în mediul ei, după cum am aflat ulterior de la un pasager care a observat-o). Dar fapta ei bună fusese apreciată.

Ziua 7 / 11 *cuptor*

San Francisco, alintat **Frisco** (Statul California)

La sosirea pe aeroport (SFO), o adevărată binefacere: 16°C!

Port maritim de adâncime, dintre cele mai mari din lume.

Chiar de pe drumul spre hotel, deși se înserase, prima impresie – plăcută – de oraș cu aspect european. A urmat turul de oraș, la temperatura mai mult decât binevenită de 22° C. Orașul situat pe coline (similar, de ex. cu Iașii noștri sau Roma eternă), dar cu pante destul de înclinate și cam obositoare de parcurs pe jos, la distanțe mai lungi, pe căldură. Cea mai interesantă este Lombard street, cu foarte multe curbe.

L-am început cu ghida, pedestru, în Union Square, kilometrul o. Impresia europeană a fost confirmată de numeroase edificii în stil Art Deco. Principala arteră, Market street, cu magazine, restaurante, însă fără terase pentru consum, pe trotuar și mai ales la umbră, frecvente în Europa, cu care suntem obișnuiți noi, vara și toamna. La o extremitate a arterei pietonale, se află renumita Primărie, cea mai mare din lume, precedată de un parc mare cu statui. În partea opusă, vegheată de un turn destul de înalt, promenada maritimă (*waterfront*) Fisherman's Wharf, cu foarte multe locuri; din sutele de lei de mare despre care am aflat că se aflau aici, tolăniți pe suprastructurile din apă, la soare, în anii trecuți, am observat numai unul singur (bolnav?), să fie din cauza poluării mediului marin?; oricum, în mod cert, din cauză antropică. Foarte regretabil.

Punctul de atracție clasic, cel mai apreciat de turiști, este vechiul tramvai de lemn acționat electric (Fig. 5).

Fig. nr. 5 Cu tramvaiul de lemn în San Francisco.

Macy's, Inc. este un holding american de magazine universale. La înființarea sa în 1929, Federated Department Stores (FDS) a deținut proprietatea lanțurilor regionale de magazine Abraham & Straus, Lazarus, Filene's și Shillito's. Bloomingdale's s-a alăturat FDS în anul următor. Și aici foarte mulți sudamericani hispanofoni, localnici și turiști, spre plăcerea mea auditivă poliglotă. Masa de prânz pe faleză la Hard Rock Caffee.

În imediata proximitate, acvariul public *Aquarium of the Bay* (intrare 35 de dolari), nu foarte mare, în schimb bine organizat și bogat în specii animale, cele mai impresionante fiind sturionii și rechinii. În larg, vestita închisoare Alcatraz (excursie opțională, cu un vaporeș, 198 euro). Pretutindeni cafenele STARBUCKS (dar tot mai gustoasă este cafeaua „noastră” turcească, chiar fiartă mai rapid direct (nu neapărat în maniera originală pe nisip). Cina – la restaurantul japonez MARU (navă), din apropierea hotelului, cu bere Kirin Ichiban foarte bună. Celebra *Silicon Valley*, din partea sudică a zonei orașului San Francisco, cunoscută sub numele de San Francisco Bay Area, este sursă principală de știri și comentarii despre tehnologie, startup-uri, inovare și politica tehnologică.

Ziua 8 / 12 cuptor

În locul excursiei opționale în Parcul Național Yosemite (278 euro), am preferat rămânerea în oraș și vizitarea *Parcului Golden Gate*, plecând solitar, cu autobusul 5, pe deja cunoscuta Market street, în direcția Montgomery, cu coborâre la stația Fulton street (5 dolari). În incinta parcului imens, printre statui foarte reușite, de ex. Cervantes cu cei doi eroi binecunoscuți Don Quijote (eroul preferat al tatălui meu dr. Emil I. Bologa) și Sancho Panza sau cea cu Goethe și Schiller, Grădina botanică, Pavilionul japonez, pe lângă

alte puncte de atracție și Academia de Științe California. În urma prezentării mele ca biolog marin și membru titular al propriei noastre Academii de Științe, am beneficiat recunoscător de intrare gratuită, văzând, mai ales de interes pentru mine, doi crocodili albi foarte mari aproape imobili, pești inclusiv rechini și sturioni din Oceanul Pacific, diferiți față de cei din Marea Neagră, pinguini, vidre adorabile jucându-se în bazin.

La hotel, neștiută dinainte, *Happy Hour* (între orele 17 și 18), mai mult decât binevenită întotdeauna. Ofertă gratuită de vinuri bune californiene, albe și roșii, seci! Conversație cu o pereche agreabilă din India, rezidenți în S.U.A., el înalt pentru rasa lor și ea distinsă, despre călătoria mea în Triunghiul de Aur, *y compris* faimosul mausoleu Taj Mahal, în 2017.

Ziua 9 / 13 *cuptor*

San Francisco **City Tour** (88 euro), cu deplasare la podul Golden Gate, icoană a orașului.

O nouă atracție a periplului, cu bine cunoscuta senzație *deja vu*: podul superb *Golden Gate*. Cu agenția BIG BUS. Prin tunelul General Douglas MacArthur (traversat în cinci minute). Din păcate podul se afla într-o ceață deasă (Fig. nr. 6), care s-a mai risipit puțin până la înapoiere. Limita de viteză pe autostradă 45 mile.

Fig. nr. 6 La podul Golden Gate din San Francisco.

Podul Golden Gate este un pod suspendat care se întinde peste Golden Gate, strâmtoare cu lățimea de o milă (1,6 km) care leagă Golful San Francisco de Oceanul Pacific. Structura unește San Francisco – vârful nordic al Peninsulei San Francisco – cu Marin County, permițând atât Ruta S.U.A. 101, cât și Ruta California State 1 peste strâmtoare. De asemenea transportă pietoni și biciclete și este desemnat ca parte a Rutei de biciclete din S.U.A. 95. Este recunoscut de către Societatea Americană a Inginerilor Civili drept una dintre minunile lumii moderne, podul este unul dintre cele mai recunoscute simboluri internaționale din San Francisco și California. Fără îndoială o realizare tehnică într-adevăr frumoasă și impresionantă. De la restaurantul din China town, după fructele de mare consumate, am primit următorul următorul răvaș din desert: *You simplify your life in many ways and find great rewards (Îți simplifici viața în multe feluri și găsești recompense mari)*; sună încurajator și optimist. Deplasare la aeroport, pentru zborul spre arhipelagul Hawaii, cu compania ALASKA.

Ziua 10 / 14 cuptor

Hawaii (Statul Hawaii)

ALOHA!

Pentru intrarea în Hawaii, prin Aeroportul Internațional Daniel I. Inouye, am completat o Declarație vamală, din partea Departamentului de Agricultură, privind introducerea de plante și animale pe teritoriului statului. Am aterizat în insula Oahu, cea de a treia ca mărime din arhipelag. Cazare în **Waikiki**, la hotelul The Equus 4*. Cele patru stele transpar mai puțin vizibil, dar camera este agreabilă, cu frigider și cafetieră umplută zilnic (fără telefon). La intrare / parter, un minibar, dotat și cu câteva romuri bune, de proveniență locală, servind și luării micului dejun (cam subțire). Și o minipiscină. Dar marele atu, și în favoarea noastră, este plaja foarte apropiată.

Taxa pentru camera dublă (în partaj) este de 124 dolari. Nu am participat la turul insulei Oahu (155 euro).

Dimineața (între ora 9–11) am vizionat în cameră, foarte comod, finala Campionatului European de fotbal, disputată între echipele naționale ale Spaniei și Marii Britanii. Încheiată cu scorul 2:1, spre satisfacția mea. La prânz, am savurat victoria ibericilor cu încă o bere răcoritoare!

Apoi, o plimbare în apropierea hotelului, pentru re/descoperirea (încă o dată), a plajei Oceanului Pacific! Lată, cu nisip fin, cu intrare în apă fie

în mod plăcut (nisip), fie printre bolovani alunecoși (neplăcut). Datorită diferenței de fus orar, mai scădem trei ore, pe lângă cele 10 de până acum, față de România.

Plimbarea la principalul mall ALA MOANA, dispus pe o suprafață mare, se încheie cu dejunul, la unul dintre diferitele restaurante din incintă, California Pizza Kitchen – împreună cu colegul de cameră, profesor dr. ing. D.C. (eu Tomato basil spaghetti, el somon) și bere. Cel mai răspândit magazin de îmbrăcăminte este ROSS: *Dress for less*.

După masă, concomitent cu cupa America de Fotbal (Argentina – Columbia, scor final 1:0), am plecat cu catamaranul *Haleiwa Queen* (75 euro), cu fund transparent (Hawaii glass bottom boat), în cursa de după amiază, spre Diamond Head, cu admirarea frumuseții țărmului sudic al insulei, timp de o oră, după broaște țestoase marine. Nu le-am văzut prin cele patru dreptunghiuri transparente de cca 2 × 1 m² montate pe fundul ambarcațiunii, ci direct în ocean, nu departe de țărm și foarte aproape de noi; două femele adulte, înotând pașnic alăturat, aparent nederanjate de zgomotele navelor din preajmă. Atacarea lor este pedepstită drastic. I-am spus *skipper*-ului, în glumă, că suntem mulțumiți văzându-le în mediul lor natural și nu îi cerem banii înapoi. Consumul alcoolului la bord este permis doar celor 21+ (deci o.k.!).

La revenirea la hotel, încă o surpriză foarte agreabilă: un *Welcome drink* – Paniolo punch, compus din Koloa local, rom alb, suc de ananas și lime & nectar de hibiscus; bun și, din fericire pentru mine, nu prea dulce. Spre seară ghida ne-a condus, pietonal, în Waikiki *by night*, cu vegetație tropicală abundentă, vizitând cel mai vechi și frumos hotel, Moana Surfrider, care semnifică debutul turismului insular local, statuia lui Luke, inventatorul surf-ului marin (în accepțiunea locală), terase exterioare, multe firme comerciale europene și japoneze notorii, numeroși turiști de pretudindeni.

Ziua 11 / 15 *cuptor*

Nu am participat la excursia cu specific Hawaii Toa Luau at Waimea Valley (197 euro!). Dimineața, m-am deplasat la **Memorialul Național Pearl Harbour**, situat între Waikiki și Honolulu, cu autobusul 20 sau 42 (bilet convenabil de pensionar, de oriunde, 1 dolar!). După depunerea oricărui bagaj într-o incintă exterioară a Memorialului (taxa 7,33 dolari), intrarea este gratuită.

El găzduiește Memorialul USS *Arizona*, unde a început cel de al Doilea

Război Mondial pentru S.U.A., fiind destinația cea mai vizitată din Hawaii. Se vizitează, în interiorul unui parc mare, cu gazon, arbori și arbuști, precum și o priveliște frumoasă spre ocean, trei muzee (tot gratuit), cu o ambracațiune, locul în care a fost scufundată nava de război ARIZONA, una dintre cele trei pierdute toate în apropiere (contra cost) și un submarin militar (tot contra cost). În Teatrul de la fața locului se prezintă un film documentar, de 40 de minute, după înscrierea prealabilă pentru acces (și așteptând la o coadă apreciabilă).

Conversație ad hoc cu Shlomo Miyagi, evreu-japonez, rabin, actor, comediant, autor și ghid turistic din Waikiki. Masa de prânz, înapoi la Waikiki, la restaurantul RED LOBSTER, calamari delicioși (17 dolari) și bere americană Budweiser (ar fi fost preferabil un vin alb sec ...).

Post meridian, în sfârșit, plajă și baie în Oceanul Pacific. Am „servit” un șezlong aparent gratuit (care de fapt, am aflat *post festum*, că se închiriază cu 20 de dolari/zi, taxă de care am fost scutit în mod fericit de către o jună amabilă, care m-a anunțat politicos că plaja se închide la orele 18:00, când se strâng șezlongurile).

O culme a coincidenței a constituit cunoștința în autobusul aglomerat 42, la întoarcere, a unui cuplu de elvețieni, tocmai din Romanshorn / Elveția, orașelul de reședință actuală a fiului meu cu familia (din 2018)!

Ziua 12 / 16 cuptor

Am luat din nou autobusul public 42 și am pornit spre capitala **Honolulu**. Pe drum am comunicat cu arhitectul Keith M. Snyder, care mi-a explicat și la coborâre mi-a arătat clădirea Capitoliului de stat (singurul din S.U.A. fără cupolă), statuile primului Rege și ultimei Regine, artera principală King street (pentru reîntoarcerea la Waikiki), centrul civic, China Town și direcția spre Port.

Atracția principală este Palatul Iolani (Fig. nr. 7). Monument istoric național în centrul orașului Honolulu. A fost casa și reședința oficială a monarhiei hawaiiene, construită de regele Kalakaua. Locuită, de asemenea, de succesoarea sa, regina Liliuokalani. Până în 1893, când monarhia a fost abolită. Ulterior palatul a fost utilizat de guvernul provizoriu al Republicii până în 1969. După restaurare și renovare, el a fost inaugurat ca muzeu, în 1978.

Centrul orașului, puțin populat, este și centrul financiar al Pacificului. Zona portuară este dominată de Aloha Tower, de 56 m, construit în 1926

(când profesorul ieșean Ioan Borcea fonda Stațiunea Zoologică Marină, la Agigea (Bologa și colab., 2004).

Fig. nr. 7 Palatul Iolani din Honolulu.

Prânzul, o baghetă mare proaspătă cu felii de carne de porc și diferite legume, completată cu o bere El Guapo rece gustoasă. Multe localuri publice au rămas închise după pandemie. Plimbarea prin Honolulu a fost relaxată, orașul nefiind deloc aglomerat, dimpotrivă.

Ziua 13 / 17 cuptor

Micul dejun (același de trei zile).

Încă o dată la plajă, mai scurt, fără baie. Pe drum, la revenirea spre hotel, un cărucior ambulant bine venit, de la care am cumpărat un hot dog cu adaosuri picante (10 dolari), urmat de o conversație cu un cuplu de americani și de o bere tot El Guapo la hotel; încă o dată, cea mai cunoscută și renumită româncă în S.U.A. s-a dovedit sportiva noastră Nadia Comăneci, prima laureată cu nota 10 în istoria gimnasticii! Apus de soare minunat, recomandat de ghidă și pliante.

Mai târziu, deplasare la aeroport pentru întoarcere la Los Angeles, cu compania UNITED, în vederea repatrierii.

Ziua 14 / 18 cuptor

Cinci ore în aeroportul din L.A.

Deplasarea pe jos la Terminalul B Tom Bradley, pentru zboruri internaționale, a durat 20 de minute, pe culoare cu ilustrații murale foarte reușite din municipii mari de pe întregul glob și din istoria aviației.

Au trecut, în cele din urmă!

Ziua 15 / 19 cuptor

În avion, în cursul orelor îndelungate de întoarcere la București, mi-am petrecut parte din timp jucând testul de cultură general Word Trivia & Quiz, afișat pe micul ecran TV de pe spătarul scaunului din față, având un conținut foarte diversificat și instructiv; timpul a trecut ceva mai repede și în mod mai plăcut. Și la zborul de întoarcere au fost servite două mese, cu diferite băuturi – whiskey!, bere, vin, suc de tomate, răcoritoare, ceai și cafea.

La un moment dat, am încercat să-mi exprim unui însoțitor de zbor, insatisfacția privind imposibilitatea aflării utilizării / destinațiilor milelor aeriene acumulate ca *frequent flyer* din partea companiei LUFTHANSA, aliată cu AUSTRIAN AIR și SWISS AIR. A fost ultima încercare, însă tot zadarnică. Mi s-a promis ajutor, dar pentru că solicitarea nu putea fi rezolvată la bord, prin răspuns acasă, în calculator. Rezultatul: *nici gând*, vorba nepotului meu Rareș, simpatic, într-o anumită împrejurare, la vârsta de cinci ani. Renunț!

Ultimul segment de zbor, Viena – București, a decurs cu o întârziere de aproximativ o oră, determinând pierderea trenului spre Constanța. Am reușit totuși prinderea celui următor și, cu bunăvoința deosebită a controlorului C.F.R., cu același bilet de la trenul pierdut.

Și din nou *Back home!*

Orice sfârșit de călătorie implică o notă de regret, că aparține deja implicit trecutului, însă compensată pe deplin de bucuria revenirii cu bine acasă, în frumoasa Europă.

Acasă tot călduri mari, dar suportabile, comparativ cu cele trăite *outré-mer*.
Deja cu gândul la Argentina, 2025!

Doar câteva impresii

1. S.U.A. au rămas în continuare țara imensă cunoscută de câteva ori înainte, cu extreme considerabile, de la mării bogătași la prea numeroșii oameni ai străzii.

2. Surprizele, existențiale și turistice, de obicei pozitive, nu lipsesc.

3. Farmecul aparte al megapolisului San Francisco, cu aspectul său european, este cu totul apreciabil.

4. Realizările, îndeosebi tehnologice, din ce în ce mai valoroase și variate, sunt impresionante.

5. Spiritul profund mercantil care ampretează Las Vegas, este cu totul dezagreabil.

6. Diversitatea deosebită a cadrului natural, a așezărilor și realizărilor umane din timpul scurt al existenței S.U.A. ca stat, a ineditului aproape la fiecare pas, sunt cu totul remarcabile.

7. Cmportamentul și atitudinea americanilor sunt de obicei fruste și sincere.

8. Costul vieții cotidiene, dependent de profesiune și gradul de implicare personală, este mai dificil de apreciat din afara spațiului american.

9. Digitalizarea și automatizarea, uneori excesive, a serviciilor (de ex. achitarea costurilor de *check in*, a taxelor de localitate și/sau cameră, a transportului aerian al bagajului în cursele aeriene domestice, pot deveni cu adevărat frustrante, la nivelul călătorului individual deprins cu plata *cash*, în lipsa unor instrumente electronice performante, invocate și indispensabile aproape pretudindeni în S.U.A., din ce în ce mai frecvent.

10. O călătorie în S.U.A. este cu siguranță întotdeauna provocatoare și inedită.

11. Traiul permanent acolo, pentru un european mai puțin adaptabil și dispus afectiv și emoțional, poate fi mai puțin atractiv și dezirabil.

Bibliografie sumară

- [1] Ariyoshi R., fără an, NATIONAL GEOGRAPHIC, TRAVELER, *Hawaii*, BIBLIOTECA Adevărul, 271 pp.
- [2] Bologa A.Ș., Bologa A.F., Charlier R.H., 2004, Ioan Borcea and the first Romanian Marine Biological Station at Agigea (1926), *Noesis*, 29, 161–174.
- [3] Bologa A.Ș., 2021, Despre schimbările climatice, în A.M. Grănescu (edit. coord.), *Construcțiile în contextul schimbărilor climatice*, Ed. MATRIX ROM, București, 90-120.
- [4] Bologa A.Ș., 2022, *Citate preferate – apoftegme, considerații și câteva proverbe – din autori români și străini*, Ed. Ex Ponto, Constanța, 193 pp.
- [5] Ham A. et al., 2022, *Western USA*, Travel Guide, Ed. Lonely Planet, over 40 maps, 480 pp.
- [6] J'Info Tours, 2024, SUA de Vest și Hawaii, Itinerar.
- [7] Orwell, G., 1945, *Animal Farm: A Fairy Story*, Publ. Secker and Warburg, U.K., 92 pp.
- [8] https://ro.wikipedia.org/wiki/America_de_Nord
- [9] https://ro.wikipedia.org/wiki/Statele_Unite_ale_Americii
- [10] <https://ro.wikipedia.org/wiki/Hawaii>
- [11] https://ro.wikipedia.org/wiki/Oceanul_Pacific

RELAȚIILE REPUBLICII MOLDOVA CU RUSIA ÎN PRIMII ANI DE DUPĂ OBȚINEREA INDEPENDENȚEI (1991–1996)

Robert-Iulian ADĂMIȚĂ*

adamita2002@gmail.com

MOLDOVA'S RELATIONS WITH RUSSIA IN THE FIRST YEARS
OF INDEPENDENCE (1991–1996)

ABSTRACT: The rapid changes within the Soviet Union, during the Gorbachev era, allowed Moldova, like other republics, to break away from Soviet tutelage and go on their own way. The euphoria that engulfed Moldova after the declaration of independence (August 27, 1991) was short-lived, because the internal and external problems it faced were complex. Both the problem of the separatist republics of Gagauzia and Transnistria, as well as the question of union with Romania, prevented the Republic of Moldova from stabilizing as a state and being able to choose a European path. This fact allowed Russia to intervene in its favor in order to keep Moldova under its sphere of influence. Thus, Russia's intervention in Moldova's politics was constant throughout the first years of independence through various methods. The result of the Russian intervention at certain key moments in the post-Soviet history of Moldova was the complete integration of Moldova into the CIS (Community of Independent States), the active involvement of Russia in the war in Transnistria (1992) and in the post-conflict stabilization, the influence of Moldovan internal politics through the promotion of some pro-Russian politicians and the implementation of a series of bilateral agreements mostly favorable to Moscow.

KEYWORDS: foreign relations, History of Moldova, politics, Russia, Transnistria.

Moldova a fost una dintre puținele republici ale URSS-ului, în care investițiile politice și economice ale Moscovei au fost la un nivel redus, nefiind o republică de interes major pentru puterea sovietică. Astfel, principalele obiective ale Kremlinului în Moldova au fost menținerea

* Doctorand în istorie la Școala Doctorală de Științe Socio-umane, Universitatea „Dunărea de Jos” Galați.

propagandei și a ideii de națiune moldovenească complet separată de națiunea română. În aparență, aceste obiective au fost îndeplinite, însă esența românismului nu a fost eliminată complet în ciuda marilor eforturi de rusificare și “moldovenizare” întreprinse de sovietici. Astfel moldovenii au continuat să spera că într-o bună zi vor redeveni liberi și se vor putea întoarce la patria mamă, România. Acel moment a venit, începând cu anul 1985, atunci când Mihail Gorbaciov a ajuns la conducerea Uniunii Sovietice. Politicile sale reformatoare precum perestroika și glasnost vor încuraja populația să se exprime liber și să critice fără teamă orice greșală a conducerii sovietice.

Procesul reformativ inițiat de Mihail Gorbaciov se va dovedi a fi util la început, însă odată cu acumularea diverselor probleme interne precum cheltuielile enorme de înarmare, criza economică moștenită din era brejnevistă, refuzul gerontocrației de a ceda puterea, problema naționalităților și multe altele, care fuseseră bătute sub preș de predecesorii săi aveau să pună o mare presiune pe conducerea sovietică. Această presiune alături de schimbările înfăptuite la Conferința a XIX-a a PCUS din iulie 1988 și liberalizarea relațiilor dintre naționalitățile constituente ale Uniunii Sovietice au creat un haos care a îngreunat reformarea. De acest haos vor profita popoarele din interiorul URSS-ului care își vor cere mai puternic drepturile naționale.

Urmând exemplul Estoniei, mișcarea culturală a intelectualilor moldoveni va crea un val al renașterii naționale care s-a concretizat „la 30 mai 1989, când este fondat Frontul Popular din Moldova. Acest front va prelua puterea de la PCUS în 1990 în urma alegerilor locale. Astfel aceștia vor începe să impună o serie de reforme care apropiau Moldova de vechea tradiție românească. Odată cu politica de reformare a Moldovei, vor apărea și problemele etnice, așa cum este cazul Găgăuziei și al Transnistriei. Astfel în mai 1989 găgăuzii vor cere drepturi și autonomie prin propria lor organizație, Gagauz Halki¹, fondată în aceeași perioadă cu Frontul Popular Moldovenesc”². Liderii frontului popular vor începe să acapareze treptat puterea în Moldova pentru ași putea implementa programul reformativ care avea ca scop inițial suveranitatea Moldovei față de puterea de la Moscova, și ulterior revenirea la vechile tradiții politice și culturale de

¹ În limba română, Poporul Găgăuziei.

² Charles King, *The Moldovans: Romania, Russia and the Politics of Culture*, Editura Hoover Institution Press, Stanford, 2000, p. 128

dinainte de 1940 și chiar unirea cu România. Astfel în lunile ce au urmat Frontul Popular a reușit să impună o serie de schimbări legislative printre care revenirea la grafia latină a limbii moldovenești și adoptarea steagului românesc.

Pentru a se face auziți, opoziția pro-rusă formată din „găgăuzi, transnistreeni și diverși rusofoni vor organiza proteste și vor face greve în fabrici din Tiraspol, Comrat, Bender și Rîbnița, ca răspuns la politicile pro-românești pe care Frontul Popular le prefigura”³. Protestele au venit pe fondul nemulțumirii taberei pro-ruse care se simțea dezavantajată de refuzul Frontului Popular de a adopta legea care prevedea folosirea limbilor rusă și moldovenească pe teritoriul republicii. Astfel pe lângă Gagauz Halki, în Transnistria va apărea o mișcare asemănătoare numită, mișcarea Unitate-Edinstvo, care promova drepturile rusofonilor și susținea ideea ruperii Transnistriei față de Moldova și reîncorporarea acesteia în cadrul Uniunii Sovietice. Aceștia aveau să fie opriți pentru moment prin noile reforme impuse în august 1989, care pe lângă schimbarea limbii ruse cu cea moldovenească și trecerea de la grafia chirilică la cea latină „garantau drepturile găgăuzilor și ale limbii lor pe teritoriul suveran al Moldovei. Însă limba rusă nu este declarată ca limbă de comunicare inter-etnică, așa cum cereau mișcările pro-ruse”⁴.

Problema acestor grupuri etnice rusofile a pornit de la vechile politici sovietice de rusificare ale Basarabiei, în care localnicii au fost trimiși în Siberia sau în Asia Centrală, în locul lor fiind aduși ruși și ucrainieni. În urma a 40 de ani de conducere sovietică, aceste minorități nu voiau sub nici o formă să iasă de sub autoritatea rusă/sovietică și să se supună unor alte state, pe care aceștia le consideră ostile. Această ostilitate a fost destul de puerilă, deoarece România a respectat întotdeauna drepturile minorităților din interiorul țării.

În ciuda apariției diverselor elemente destabilizatoare din partea conducerii de la Moscova și a liderilor locali rusofoni care nu voiau sub nici o formă să cedeze puterea, mișcarea de eliberare națională și-a continuat demersurile politice “având ca și lideri politici membri de bază ai Frontului Popular. Astfel, lideri precum Mircea Snegur, Ion Hadârcă și Mircea Druc preiau funcțiile cele mai importante de la conducerea Moldovei Sovietice

³ Odd Arne Westad, Sven Holdsmark, Ivan B. Neumann, *The Soviet Union in Eastern Europe 1945 – 1989*, Editura Macmillan Press, Londra, 1994, p. 81.

⁴ Odd Arne Westad, Sven Holdsmark, Ivan B. Neumann, *Ibidem.*, p. 82.

începând cu primăvara anului 1990⁵. Acești lideri vor încuraja mai puternic sentimentul unionist, deși acesta nu era împărtășit în România de administrația Iliescu. Acest fapt se va face simțit și prin schimbările legislative pe care Chișinăul le face de a lungul anului 1990, astfel intrând într-un război legislativ cu Moscova. Astfel, procesul de separare față de Kremlin și PCUS este inițiat, mergându-se pe un drum fără întoarcere.

Drept răspuns la mișcările reformatoare pro-românești ale guvernului de la Chișinău, etnicii rusofoni își vor declara formarea propriilor republici. Astfel găgăuzii își declară propria republică cu capitala la Comrat în august 1990, urmați de transnistreenii cu capitala la Tiraspol în septembrie 1990. Aceste mișcări au mers în paralel cu procesul de independență al Republicii Moldova, ceea ce a îngreunat și mai mult găsirea unei soluții împăciuitoare pentru toate taberele. Autoritățile moldovene au încercat să negocieze cu liderii celor două republici autoprocimate, însă acestea au eșuat, deoarece liderii acestora erau susținuți din umbră de grupările conservatoare de la Kremlin care nu voiau să piardă sub nici o formă puterea politică și industrială din zonă.

Kremlinul a încurajat mișcarea separatistă a Transnistrei față de Moldova pentru a o împiedica pe aceasta să se desprindă de influența rusească și să se reunească cu România. În ciuda acestui fapt, liderii moldoveni și-au continuat procesul de independență. Dezintegrarea lentă a URSS-ului i-a adus Moldovei un aliat important și anume Republica Rusă a lui Boris Elțin. „Astfel RSFSR-ul se va apropia de Moldova, stabilind relații diplomatice printr-un tratat de parteneriat semnat la 22 septembrie 1990 la Moscova⁶”. Deși scopurile ambelor state față de acest tratat erau cu totul diferite, acesta nu a fost ratificat de nici o parte, astfel relații oficiale între cele două republici nu aveau să fie stabilite până în 1995. De acest fapt vor profita transnistreenii, care vor prelua toate instituțiile Moldovei sovietice și își vor forma propriul guvern. Această tranziție a fost susținută atât de grupările conservatoare din Kremlin, cât și în mod indirect de Gorbaciov însuși, care dorea să mențină Uniunea Sovietică în forma ei de bază, fără să cedeze nici un centimetru de teritoriu. Deși susținea acest fapt cu tărie,

⁵ Mihai Iacobescu, *Descătușarea: (1985–1991)Perestroika, Revoluția din 1989 și Români din Imperiul Sovietic*, Editura Junimea, Iași, 2009, p. 202.

⁶ Anna Napierlska, *Russian-Moldovan Relations after the Collapse of the Soviet Union*, 2012. Graduate Theses, Dissertations, and Problem Reports. 257. <https://researchrepository.wvu.edu/etd/257>, p. 36.

chiar prin politica și gândirea sa ambivalentă a accelerat fără să își dea seama procesul de independență al republicilor sovietice, de care va profita și Moldova.

În urma acestor evenimente, liderul Moldovei, Mircea Snegur a accelerat procesul de independență al Moldovei față de Moscova, inițiind o serie de legi care înlăturau autoritatea centrală a Moscovei. Ideea cheie a planului creionat de Snegur, avea ca și obiectiv „trezirea culturii și limbilor ucrainiene, găgăuze și bulgare de pe teritoriul Moldovei, fără vreun fel de integrare forțată în cadrul noului stat, și încurajarea minorității ruse la denunțarea ideologiei sovietice în favoarea vechilor tradiții rusești”⁷. Astfel etnicii minoritari din interiorul Moldovei se puteau adapta ușor la politicile noului stat.

Găgăuzii s-au alăturat acestui proiect deși și-au păstrat în continuare autonomia declarată, în timp ce Transnistria și-a continuat politicile secesioniste, alegându-și propriul președinte în martie 1991, și anume Igor Smirnov. Drept urmare Kremlinul a mutat toate atribuțiile administrative ale Moldovei sovietice către Transnistria. În urma puciului din august 1991, ruptura dintre Moldova și separatiștii transnistreeni a devenit evidentă. Astfel moldovenii s-au opus vehement puciului prin „organizarea unui miting la 20 august 1991, unde au participat susținători ai lui Gorbaciov atât din Moldova, cât și din Statele Baltice, Ucraina și România. Acest fapt a demonstrat că există o puternică unitate a forțelor pro-democratice. Spre deosebire, în Transnistria separatiștii i-au susținut activ pe liderii puciști”⁸.

În urma eșuării puciului, președintele parlamentului moldovenesc, Alexandru Moșanu a declarat independența Republicii Moldova la 27 august 1991. Legislația care a urmat declarării independenței, prevedea că Transnistria este teritoriu moldovenesc, deși aceștia declaraseră public că ei sunt o republică componentă a URSS-ului. Independența a fost urmată de negocieri active cu Bucureștiul, în vederea unei eventuale uniri a Moldovei cu România. Aceste negocieri au eșuat, România fiind primul stat care a recunoscut independența Republicii Moldova în aceeași zi în care a fost declarată independența. Prin această mișcare greșită partea română a anulat orice ocazie de înfăptuire a unirii.

Guvernul de la Chișinău a încercat să anihileze revolta din Transnistria prin arestarea liderilor acesteia pentru susținerea puciului, însă această

⁷ Anna Naprielska, *op. cit.*, p. 37.

⁸ Mihai Iacobescu, *op. cit.*, p. 486.

acțiune nu a avut efect, deoarece separatiștii au amenințat cu tăierea administrării de gaze și electricitate către republică, și blocarea căilor ferate de pe partea stângă a Nistrului. Liderii separatiști au fost eliberați în urma presiunilor, iar drept răspuns, în septembrie 1991, „Transnistria și-a creat propria constituție, și-a declarat independența față de Republica Moldova și și-a anunțat intenția de a fi încorporată în URSS”⁹. Tot atunci intervenția divizei a 14 – a armatei sovietice care era staționată la Nistru, și-a făcut simțită prezența, oferind sprijin militar noilor trupe formate în republică, astfel sunt create gărzile nistreene. Această decizie a fost argumentată mai târziu de Smirnov ca fiind soluția salvatoare pentru minoritatea ruso-ucrainiană de a nu ajunge a fi persecutată de administrația românească.

Deși devenise independentă, Republica Moldova nu era încă un stat foarte bine stabilizat, astfel avea multe dificultăți politice, sociale și economice. Aceste cauze l-au determinat pe președintele Mircea Snegur să implice Moldova în CSI, însă cu condiția ca aceasta să nu fie inclusă în proiectele militare ale alianței. Astfel Moldova a aderat la CSI prin protocolul de la Alma-Ata din 20 decembrie 1991, fapt ce i-a adus recunoașterea imediată a independenței din partea Rusiei și Ucrainei.

Războiul Moldo-Transnistrean (1992) și implicarea activă a Rusiei

În urma dezintegrării URSS-ului, conflictul dintre Republica Moldova și republica separatistă Transnistria s-a acutizat, deoarece guvernul de la Chișinău dorea să pună capăt revoltei transnistreene pentru a putea stabili țara. Astfel la începutul anului 1992, liderul separatist, Igor Smirnov dorea purificarea republicii de toate elementele pro-moldovenești, astfel acesta cere ajutorul Moscovei, care trimite mercenari și diverse trupe militare în sprijinul noului guvern format la Tiraspol. Aceste trupe au venit în sprijinul armatei a 14 – a sovietice care era deja staționată pe malul stâng al Nistrului. Într-un timp scurt, „divizia 14 a fost trecută de sub controlul Moscovei către controlul guvernului de la Tiraspol. Drept urmare în primele luni ale anului, armata divizei 14 a ocupat orașele Grigoriopol, Dubăsari, Tiraspol și Rîbnița pentru a preveni o viitoare intervenție a armatei moldovenești care să oprească secesiunea”¹⁰. Astfel, între cele

⁹ Anna Naprielska, *op. cit.*, pp. 40–41.

¹⁰ Anna Naprielska, *op. cit.*, p. 46.

două tabere are loc o cursă a înarmărilor completată de diverse ciocniri violente între separatiști și forțele locale loiale Chișinăului, de-a lungul râului Nistru. Aceste confruntări vor crea baza conflictului deschis care va erupe la finalul lunii martie 1992.

De-a lungul anilor 1991–1992, Republica Moldova și-a creat propria armată pe baza rămășițelor sovietice, pregătindu-se de un eventual conflict cu secesioniștii transnistreeni. Astfel, „armata moldovenească avea pregătiți 15.000 de oameni pentru un eventual conflict”¹¹. Ciocnirile violente dintre secesioniști și unitățile polițienești moldovene vor escalada la începutul lunii martie 1992, atunci când trupele transnistrene vor ataca unitățile de poliție din Dubăsari și Bender. Forțele moldovenești nu au reușit să le facă față, astfel guvernul de la Chișinău a pierdut controlul în cele două orașe. În urma confruntărilor, „100 de oameni au fost uciși, 130.000 de oameni au fost nevoiți să fugă din calea războiului refugiindu-se în țările vecine”¹². Benderul și împrejurimile vor fi cucerite de armata separatistă.

Chișinăul a fost surprins de aceste evenimente și a cerut ajutor atât la CSI, cât și la ONU. Rusia a intervenit în CSI, fiind hegemonul organizației și a refuzat orice fel de sprijin pentru Republica Moldova. Pentru a îngreuna situația, Boris Elțin a semnat un decret prin care trecea controlul armatei a 14 – a rusă, ex-sovietică, la comanda sa personală. Un alt factor care complica și mai mult lucrurile îl reprezenta grupul nostalgicilor sovietici conduși de vice-președintele rus, Alexandr Ruțkoi, care dorea ca Rusia să sprijine activ Transnistria și chiar să îi asigure independența. Opinia grupului Ruțkoi nu era încurajată de toți factorii decizionali ai Kremlinului, Boris Elțin și ministrul de externe rus, Andrei Kozîrev doreau ca Republica Moldova să își mențină integritatea și să rămână independentă prin impunerea negocierilor pentru pace. Pentru a câștiga mai mult control asupra evenimentelor din Transnistria, Elțin îl va numi indirect la conducerea armatei a 14 – a pe generalul Alexandr Lebed, un vestit general anti-pucist și mare comandant în Afghanistan. Această mișcare s-a dovedit a fi o mare greșală deoarece Lebed era împotriva reformelor lui Elțin. În mod oficial armata a 14 – a era condusă de generalul Vasili Netkaciov.

În urma atacurilor separatiștilor, Chișinăul va trimite „un detașament al MAI format din 1.200 de oameni care va ocupa satul Coșnița și o parte

¹¹ Charles King, *op. cit.*, p. 192.

¹² Anna Naprielska, *op. cit.*, p. 46.

din drumul Tiraspol-Rîbnița”¹³. Drept răspuns, separatiștii vor arunca în aer podurile de pe Nistru de la Dubăsari și Bîcioc. Astfel de confruntări locale vor avea loc de a lungul lunii martie. Astfel președintele Mircea Snegur va declara stare de urgență pe tot teritoriul Moldovei la 17 martie 1992, declarând în mod oficial război separatiștilor transnistreeni. Confruntările au continuat și în prima parte a lunii aprilie. O destindere a conflictului va avea loc la 10 aprilie, atunci când cele două părți combatante au semnat un armistițiu la Bender, care stipula în principal dezarmarea orașului și a împrejurimilor. Acest armistițiu a fost încurajat și de rezoluțiile summit-ului organizat de Rusia, prin intermediul ministrului de externe Andrei Kozîrev, la care au participat și Ucraina, Moldova și România. Negocirile care s-au purtat în cadrul acestui summit nu au adus nici un rezultat concret datorită haosului intern și extern care domina politica Rusiei de la cel moment.

Aceste acorduri nu au fost pe placul Tiraspolului, astfel separatiștii vor încălca des armistițiul, făcând dese incursiuni pe malul drept al Nistrului. În urma deselor șicanări, în care unitățile polițienești erau depășite de situație, guvernul de la Chișinău, sub ordinele directe ale lui Snegur, a ordonat crearea și trimiterea de unități militare speciale care să păzească malul drept al Nistrului și să intervină la nevoie. Aceste unități erau slab pregătite militar și duceau o lipsă acută de ofițeri. Organizarea slabă a acestora se datora lipsei de unitate în cadrul instituțiilor de conducere care aveau opinii și obiective diferite.

De a lungul lunii mai, armata moldovenească a preluat inițiativa și a avut o serie de câștiguri majore care a băgat panica în guvernul de la Tiraspol și în liderul său, Igor Smirnov care era pregătit să fugă în Occident. Astfel acesta a pus presiune atât pe moldoveni cât și pe ruși, prin armata a 14 – a, pentru o încetare a conflictului care ar fi salvat „republica transnistreană” de la anexare. Din acel moment armata a 14 – a va încuraja procesul de pace luându-și statutul de pacificator și își va diminua considerabil sprijinul logistic acordat Tiraspolului. Acest fapt s-a întâmplat doar în teorie, în practică armata a 14 – a furniza sprijin și logistică separatiștilor în permanență. Drept urmare la 1 iunie au fost demarate primele negocieri pentru pace între Chișinău și Tiraspol. O parte din gardiștii transnistreeni și mercenarii cazaci trimiși de ruși nu erau de acord cu negocierile pentru pace, astfel aceștia au încălcat des armistițiul impus în urma primelor negocieri

¹³ Ion Costăș, *Transnistria 1989–1992 Cronica unui război “nedeclarat”*, Editura RAO, București, 2012, p. 395.

din 9 iunie și au refuzat să retragă orice fel de armament și trupe din zona orașului Bender. Aceștia nu voiau să renunțe la Bender, deoarece orașul era un punct strategic important pentru armata transnistreană. În Bender se afla un important depozit de arme, acolo era singurul pod funcțional peste Nistru, cel de la Dubăsari fiind deja distrus la începutul conflictului, iar acolo se afla singura cale ferată care lega Chișinăul de fostele republici sovietice.

Astfel, ostilitățile au continuat la nivel local în zona Benderului. Apogeul conflictului va apărea în momentul în care separatiștii transnistreni au întins o capcană, profitând de faptul că trupele moldovenești care păzeau Benderul plecaseră în permisie. Astfel separatiștii au luat cu asalt secția locală de poliție. Chișinăul a trimis de urgență trupe speciale la 19 iunie pentru a menține liniștea în zonă. Tiraspolul a reacționat în stil sovietic, acuzând Chișinăul că a înscenat atacul de la Bender pentru ași trimite trupele acolo, când de fapt înșiși separatiștii sprijiniți de Moscova vor iniția această acțiune. Drept dovadă armata a 14 – a rusă a intervenit prompt, în favoarea Tiraspolului, obligându-i pe moldoveni să își retragă trupele din Bender și să evacueze populația într-un timp foarte scurt.

„Trupele speciale au fost întâmpinate de o ambuscadă a gardiștilor nistreni, care a încercat să îi lichideze, însă printr-un mare noroc unitățile au scăpat, numărul victimelor fiind unul mic. Șeful unităților, Anton Gămurari a dat de veste Chișinăului despre asaltul de la Bender, astfel armata a fost trimisă în oraș, unde va da lupte crâncene care vor duce în final la ocuparea întregului oraș în noaptea de 23 spre 24 iulie, reușind să îi alunge pe gardiști care ulterior vor fi atacați și de armata rusă a lui Lebed”¹⁴. Această ofensivă necalculată a avut un efect extrem de negativ pentru autoritățile moldovene, deoarece soldații nefiind complet pregătiți, mulți dintre ei au fost uciși sau răniți prin războiul de gherilă practicat de mercenarii ruși.

Drept răspuns trupele separatiste, ajutate de armata 14 vor executa tiruri de artilerie către localitățile de pe malul drept al Nistrului. În ciuda acestor atacuri, armata moldovenească și-a continuat ofensiva și a reușit să cucerească centrul Benderului. Pe 20 iunie, armata regimului de la Tiraspol a fost trimisă la Bender pentru a recupera orașul de la forțele guvernamentale. Armata moldoveană a blocat podul peste Nistru de la Bender pentru

¹⁴ Ion Costăș, *op. oit.*, pp. 429–432.

a opri operațiunea trupelor separatiste. În primă fază, Tiraspolul a trimis divizii ale armatei a 14-a rusă pentru a îi înfrânge rapid pe moldoveni. Această presupunere s-a dovedit a fi greșită, deoarece diviziile rusești au fost respinse de armata Chișinăului. Armata moldoveană a reușit să apere podul până pe 20 iunie, atunci când trupele care păzeau podul au fost atacate din spatele frontului, atacurile venind din cetatea Benderului. În urma pierderii controlului asupra podului de pe Nistru, atacurile armatei a 14 a ruse s-au intensificat, aceștia reușind în noaptea de 20 spre 21 iunie să ocupe centrul Benderului. Ulterior acestei date, luptele din Bender s-au platizat, și au continuat până spre mijlocul lunii iulie, atunci când pacea între cele două tabere a fost semnată.

În această perioadă luptele dintre forțele guvernamentale și separatiști au continuat și în alte localități precum Coșnita, Cocieri, Grigoriopol și Varnița. Concomitent cu atacurile, Tiraspolul lansa un război informațional împotriva Republicii Moldova, care a avut ca efect instalarea panicii în rândul populației din regiunea separatistă. Astfel în această perioadă foarte mulți civili au fugit din Tiraspol și Bender fie către Chișinău, fie către alte localități de pe malul stâng al Nistrului. „Astfel 80.000 de refugiați au plecat din Tiraspol și Bender, această cifră însemnând jumătate din populația acestor orașe, ceea ce arăta lipsa de solidaritate a populației față de forțele separatiste”¹⁵.

În urma scurtei ofensive asupra Benderului (19–23 iunie) armata moldovenească a suferit pierderi grele, în numai câteva zile „au murit 22 de ofițeri și soldați și 11 luptători ai brigăzii cu destinație specială, iar 17 oameni au fost dați dispăruți. Au fost răniți 147 de militari ai Ministerului Apărării și 96 din cadrul brigăzii”¹⁶. Ofensiva de la Bender este considerată a fi cea mai mare și mai grea luptă din întregul război moldo-transnistrean din 1992 și cea mai mare înfrângere a armatei moldovenești din acest război. Mulți specialiști sunt de părere că această ofensivă a fost inutilă și a cauzat mai mult pierderi teritoriale, materiale și umane decât să constituie un avantaj. Un alt factor important care a contribuit la eșecul acestei ofensive a fost indecizia de la nivelul instituțiilor de conducere de la Chișinău. Începând de la președintele Snegur și până la instituții militare și de apărare, haosul intereselor proprii a dus la greșeli fatale în gestionarea conflictului.

¹⁵ Ion Costăș, *op. cit.*, p. 451.

¹⁶ *Idem*, p. 454.

Deși Boris Elțin dăduse un decret în mai 1992 prin care prevedea că armata a 14 – a rusă se află sub controlul său, generalul Alexandr Lebed a preluat controlul asupra acestei armate la 27 iunie 1992 și a oferit în mod fățiș ajutor separatiștilor transnistreeni, ceea ce a dovedit că interesele anumitor cercuri din Kremlin erau mai mari și mai ambițioase decât politicile pașnice și democratice ale lui Elțin. Această mișcare a arătat lumii că Rusia de fapt este mai implicată în acest conflict decât declara în mod public. Din acel moment Benderul a fost fortificat excesiv cu trupe din toată regiunea transnistreană, plus trupe voluntare din Rusia și Ucraina. Astfel, din Bender sunt intensificate atacurile asupra pozițiilor moldovenești de pe malul drept al Nistrului de a lungul primei părți a lunii iulie. În urma ofensivei de la Bender, Rusia și-a arătat adevăratele interese și a pus mai multă presiune pe Republica Moldova, aceasta impunând o blocadă economică totală Chișinăului.

Începând cu 4 iulie 1992 tratativele de pace au fost reluate fără impunerea unui armistițiu, ceea ce totuși a adus rezultate favorabile. Acest fapt datorându-se presiunii puternice a Rusiei. În aceeași zi regiunea separatistă a reluat furnizarea de energie electrică către Republica Moldova, această furnizare fiind întreruptă la începutul războiului la 2 martie 1992. Un alt efect important al tratativelor negociate prin mediere rusă, sub conducerea directă a lui Elțin, a dus la reducerea armamentului de pe teritoriul Transnistriei la 7 iulie. La 13 iulie vice-președintele Ruțkoi și Ministrul Securității Viktor Barannikov „au venit într-o vizită în Moldova pentru a stabili efectivele de trupe rusești de menținere a păcii care vor fi trimise în Transnistria. Această vizită a stat la baza acordului de pace semnat de Elțin și Snegur la 21 iulie la Moscova”¹⁷.

„La 9 iulie, președinții Rusiei, României și Moldovei au semnat la Helsinki acordul care pune punct ostilităților, iar la 21 iulie, la Moscova, Mircea Snegur și Boris Elțin, în prezența lui Igor Smirnov, semnau tratatul de pace”¹⁸. Tratatul de pace prevedea „oprirea ostilităților, crearea unei zone de securitate în jurul Nistrului, desfășurarea unor trupe tripartite de menținere a păcii formată din 6 batalioane de parașutiști rusești (sub comanda separată a armatei a 14-a), și 3 batalioane atât din Moldova cât și din Transnistria, și „continuarea” negocierilor pentru rezolvarea problemei

¹⁷ Dov Lynch, *Russian Peacekeeping Strategies in the CIS: The Cases of Moldova, Georgia and Tajikistan*, Editura Macmillan Press, Londra, 2000, p. 117.

¹⁸ Ion Costas, *op. cit.*, p. 478.

separatiste”¹⁹. „Aceste batalioane urmau să fie amplasate pe o distanță de 10 km de a lungul râului Nistru”²⁰. Ca urmare trupele rusești de menținere a păcii vor fi menținute până în 1994, fiind înlocuite cu trupe moldovenești și transnistrene. Lor li s-au adăugat în 1998 un grup de trupe de observație ucrainiene. În plus, Rusia a încercat să îi aducă pe moldoveni în structurile militare ale CSI pentru a încuraja „stabilitatea” țării și a regiunii transnistrene. Președintele moldovean, Mircea Snegur, a refuzat în continuare să implice Republica Moldova în cadrul Tratatului de Securitate Colectivă al CSI, motivându-și refuzul prin faptul că „recunoașterea Moldovei de către 120 de țări, crearea unei armate naționale cu doctrină defensivă, și dorința acerbă a populației de a fi liberă, reprezintă principalele argumente pentru stabilitatea statală a Republicii Moldova”²¹.

După obținerea acordului de pace, Rusia și-a retras atenția asupra Republicii Moldova pentru restul anului 1992. Partea moldoveană în frunte cu Snegur, au încercat să stabilizeze toate problemele rămase nerezolvate în cadrul acordului de pace, cum ar fi statutul armatei a 14 – a pe teritoriul Moldovei. Astfel aceștia au încercat să obțină sprijin de la OSCE pentru a obliga Rusia să își retragă trupele armatei a 14-a. Un astfel de apel a fost inițiat de Mircea Snegur în noiembrie 1992, însă nu a avut nici un succes deoarece Rusia s-a opus vehement unei retrageri. Un apel asemănător a fost inițiat și în decembrie 1992 la ONU, însă și de această dată nu s-a ajuns la nici un rezultat datorită dreptului de veto al Rusiei în cadrul Adunării Generale a ONU. În urma acestor încercări eșuate, armata a 14 – a și-a continuat sprijinul față de separatiști, ajutându-i de a lungul toamnei anului 1992 să își formeze o armată proprie și să-și creeze puncte vamale de a lungul malului stâng al Nistrului. Aceste fapte încălcau prevederile acordului de pace, cu acordul tacit al Rusiei.

În urma încheierii conflictului, Transnistria a ieșit în câștig, deoarece prestigiul ei a crescut și va reuși să primească o serie de privilegii din partea Moldovei și indirect din partea Rusiei, de a lungul anilor '90 datorită influenței puternice a Rusiei în politica separatistă, cât și în politica Chișinăului ca membru al CSI. Stagnarea intenționată impusă de Rusia în

¹⁹ Charles King, *op. cit.*, p. 196.

²⁰ Leszek Buszynski, *Russian Foreign Policy After the Cold War*, Editura Praeger, Londra, 1996, p. 134

²¹ Zbigniew Brzezinski, *Russia and the Commonwealth of Independent States: Documents, Data, and Analysis*, Editura M.E Sharpe, New York, 1997, p. 247.

cazul Transnistriei a fost o unealtă folosită întotdeauna pentru a ține cu forța Republica Moldova sub sfera sa de influență de a lungul anilor '90, și chiar o bună parte din anii 2000'. În schimb, Republica Moldova va ieși în pierdere rămânând cu o armată străină pe teritoriul său și fiind obligată să joace după interesele Rusiei pentru a se putea stabili ca stat și pentru a reglementa conflictul înghețat din Transnistria.

Formarea unei stabilități impuse de Rusia și integrarea Republicii Moldova în cadrul CSI (1993 – 1996)

Perioada post-1992 pe plan extern avea să fie destul de tumultuoasă datorită conflictului intern constant care nu permitea țării să își formeze o politică externă clară. Problema transnistreană va ține Moldova în continuare în loc și nu îi va permite să aleagă o cale europeană, aceasta fiind silită să se integreze în CSI și automat să rămână în sfera de influență a Rusiei. Ideea pan-românismului și a proiectului de unire cu România va rămâne valabil de a lungul anilor '90, însă va fi susținut doar teoretic din cauza influenței puternice interne a socialiștilor, dar și din cauza dezinteresului manifestat atât de partea română, cât și de cea moldovenească.

Anul 1993 va fi marcat de stabilizarea statutului Transnistriei și de începerea timidă de creare a relațiilor moldo-ruse. Rusia a preluat inițiativa pentru a putea definitiva statutul Transnistriei în favoarea sa. Drept urmare începe o politică de deschidere treptată a relațiilor cu Republica Moldova, prin „crearea unui acord economic în februarie 1993 care prevedea comerț liber între cele două țări și o cooperare economică”²². În paralel cu aceste acorduri, Rusia își întărea sprijinul pentru Transnistria, oferindu-i asistență economică și militară însemnată. Acest sprijin a fost întărit și de alegerea generalului Lebed ca deputat în Sovietul Suprem al Transnistriei în cadrul alegerilor ilegale din septembrie 1993. Acest eveniment a întărit relațiile Rusiei cu republica separatistă, Lebed devenind liantul dintre cele două.

Negocierile privind regiunea separatistă au continuat între Moscova și Chișinău, accentul fiind pus pe statutul armatei a 14-a și pe retragerea acesteia de pe teritoriul Republicii Moldova. Acestea au fost de durată, un rezultat fiind obținut abia în iulie 1993, atunci când s-a stabilit faptul că Transnistria este teritoriu moldovenesc, Rusia susținea suveranitatea

²² Dov Lynch, *op. cit.*, p. 118.

Moldovei, moldovenii sunt „sfătuiți” să acorde autonomie Transnistriei pentru a putea „stabiliza” regiunea, iar armata a 14 – a își menține rolul de pacificator și urma să se retragă treptat, fără un calendar bine stabilit.

Problemele economice cu care Republica Moldova se confrunta încă de la momentul independenței o vor obliga să aspire spre o aderență plină în cadrul CSI. Încă din octombrie 1992 au fost făcute demersuri în acest sens, însă acestea au fost blocate de fiecare dată de Frontul Popular care dorea în continuare unirea cu România. În urma acestei piedici, Rusia și-a intensificat presiunile, impunând prin CSI de la 1 august 1993 taxe mai mari pentru bunurile moldovenești care intrau în spațiul alianței. În ciuda acestui fapt Moldova își va continua procesul de integrare în cadrul CSI.

Relațiile ruso-moldovene se vor îmbunătăți începând cu octombrie 1993, datorită greșelii separatiștilor transnistreeni care au susținut gruparea extrem-naționalistă care complotase împotriva lui Boris Elțin. Tot în aceeași perioadă eforturile integrative vor fi accelerate prin primirea dreptului de către președintele Snegur de a semna acordul care prevedea formarea unei viitoare uniuni economice în cadrul CSI. Semnarea acordului a fost motivată de Snegur prin faptul că „Moldova este prezentă în mai mult de 200 de acorduri multilaterale și tratate care stabilesc probleme de natură economică, socială și legislativă din cadrul CSI și de faptul că Moldova trebuie să ratifice două documente fundamentale ale CSI pe care aceasta le-a semnat”²³. Un colac de salvare economic și politic pentru Republica Moldova a venit din partea Ucrainei, cu care a semnat un acord bilateral de colaborare. Acest acord diminuea foarte mult din presiunea rusescă, deoarece Ucraina era și ea un membru rebel, asemenea Moldovei, în cadrul CSI.

Începând cu anul 1994 Republica Moldova va începe să primească mai multe avantaje, datorită schimbărilor interne care au favorizat integrarea puternică a țării în cadrul CSI. Acest fapt a îmbunătățit relațiile cu Rusia care a acceptat să își mai diminueze pretențiile față de armata a 14 – a. Acest lucru se datora și presiunii venite din partea OSCE-ului care dorea ca Rusia să își retragă influența din cadrul conflictului. Astfel „după doi ani de negociere, în cadrul summit-ului OSCE de la Budapesta din 24 octombrie 1994, Moldova și Rusia au semnat acordul care programa retragerea armatei a 14 – a ruse la trei ani de la momentul ratificării acordului”²⁴. Acordul mai prevedea faptul că „35% din echipamentul armatei a 14 – a

²³ Zbigniew Brzbrzezinski, *op. cit.*, pp. 248–249.

²⁴ Anna Naprielska, *op. cit.*, p. 55.

să fie transferat către Moldova”²⁵. Ulterior, rușii vor condiționa retragerea armatei a 14 – a de finalizarea statutului Transnistriei. Un alt factor care va întârzia sau chiar bloca rezolvarea definitivă a conflictului a constituit prezența puternică a generalului Alexandr Lebed în Transnistria, care critica atât pe liderii separatiști, cât și pe liderii ruși, acuzând ambele părți de neglijență și corupție. În urma unor astfel de acuzații, popularitatea lui a crescut în rândul vorbitorilor de limbă rusă, care vor cere în mod vehement ca armata a 14-a să nu fie retrasă. Bineînțeles că rușii nu și-au retras trupele din Transnistria nici până în ziua de azi, mereu când li se atrăgea atenția asupra acestui fapt ei veneau cu diverse „scuze” și „justificări”.

Republica Moldova a aderat complet la CSI în aprilie 1994, atunci când Charta CSI, act fondator semnat în 1993 și Protocolul de la Alma-Ata din 21 decembrie 1991 au fost ratificate de noul parlament al Moldovei, aceasta fiind primită rapid în cadrul summit-ului CSI din aceeași lună. Un alt factor important care a determinat accelerarea procesului de integrare în CSI a fost răcirea relațiilor dintre România și Republica Moldova, justificată de moldoveni prin faptul că România le-a oferit sprijin doar în teorie. Această nemulțumire se observă și într-un studiu făcut de Academia de Științe a Moldovei, alcătuit dintr-un chestionar care arăta faptul că „în 1992 9,4% din cei chestionați favorizau reunirea, în 1993 procentul a fost de 7,7%, în timp ce în 1994 procentul a scăzut la 5,6%”²⁶. Această nemulțumire a populației își are originea în foarte multe probleme cu care Republica Moldova s-a confruntat din momentul independenței, dar și propaganda rusă a jucat un rol cheie în acest caz. În paralel Republica Moldova va adera și la instituțiile europene, reușind să atragă atenția SUA asupra acesteia. Din acel moment, Moldova va juca mult timp o politică ambivalentă, fiind adeptul colaborării economice cu Comunitatea Statelor Independente, dar în același timp dorind și o integrare europeană.

Anul 1995 va aduce o aparentă stabilitate pentru Republica Moldova, datorită faptului că se integra complet în structurile CSI, și pentru că în anul precedent Moldova oferă autonomie Transnistriei și Găgăuziei prin adoptarea unei noi Constituții favorabile elementelor pro-ruse din interiorul Republicii Moldova. Această acțiune va îmbunătăți relațiile cu Rusia, care va începe să ia în considerare retragerea tratată a armatei a 14 – a.

²⁵ Dov Lynch, *op. cit.*, p. 121.

²⁶ Leszek Buzisnki, *op. cit.*, p. 135.

În anul precedent armata 14 rusă fusese redenumită în OGRF²⁷. Această redenumire a fost doar una de imagine, deoarece aceasta continua să ofere sprijin separatiștilor. Profitând de această schimbare, Moldova va cere din nou insistent retragerea trupelor ruse. Elțin și administrația sa s-au arătat de acord, însă conservatorii care erau dominanți în parlamentul rus s-au opus vehement unei asemenea măsuri invocand diverse motive puerile. Din acel moment, OGRF va devenii un măr al discordiei între tabăra Elțin și tabăra conservatoare. Această bătălie avea scopuri precise deoarece în Rusia se apropiau alegerile prezidențiale, iar fiecare tabără încerca să câștige avantaje din toate facțiunile politice atât din interiorul cât și din exteriorul Rusiei. Pentru a câștiga un asemenea avantaj Elțin va schimba conducerea OGRF, profitând de faptul că generalul Lebed își dăduse demisia pentru a putea intra în cursa prezidențială, și îl va înlocui în iunie 1995 pe acesta cu generalul Valerii Evnevici care era loial cauzei președintelui rus. Imediat ce a fost numit în funcție, Evnevici a „a redus personalul administrativ al OGRF cu 45% și a distrus o bună parte din rezervele de armament”²⁸. Reducerea efectivelor OGRF a continuat de a lungul anului 1995, astfel „în noiembrie ministrul rus al apărării, Pavel Graciov, a anunțat că efectivele locale ale OGRF au fost demise și unitățile de spionaj și sabotaj au fost desființate. Ulterior către finalul anului, ministrul apărării anunța că două batalioane ruse de menținere a păcii au fost retrase”²⁹.

Moldova a salutat acțiunea taberei reformiste, dar a cerut în continuare ca trupele rusești să fie retrase în totalitate de pe teritoriul său. Conservatorii ruși vor bloca în continuare acest demers, motivând teama de expansiune a NATO, prin faptul că Republica Moldova devenise membră a Consiliului Europei la 13 iulie 1995 și membru al Parteneriatului pentru Pace care era un program al NATO care avea ca scop întărirea relațiilor dintre alianță și statele europene.

În ceea ce privește conflictul mocrnit cu Transnistria, Rusia se va implica mai activ în cadrul negocierilor dintre cele două părți pentru a pune capăt odată pentru totdeauna acestei probleme spinoase. Astfel prin medierea rusă, autoritățile moldovenești și cele transnistrene s-au întâlnit mai des de a lungul anului 1995 și au negociat diverse acorduri și statuturi care să normalizeze relațiile dintre cele două. În ciuda acestor acorduri

²⁷ Grupul Operativ al Trupelor Ruse din Transnistria.

²⁸ Anna Naprielska, *Op. Cit.*, p. 57

²⁹ Dov Lynch, *Op. Cit.*, p. 122

conflictul din Transnistria a rămas nesoluționat până în ziua de astăzi, fiind un conflict înghețat ca și alte conflicte din spațiul ex-sovietic.

Anul 1996 aduce o deschidere mai largă a relațiilor moldo-ruse, care vor devenii oficiale în urma unui acord care va clarifica aspectele acestei probleme. Această deschidere a fost influențată de mai mulți factori atât din partea moldovenească, cât și din cea rusă. Un prim factor important a fost câștigarea alegerilor prezidențiale din Republica Moldova din toamna anului 1996 de către liderul parlamentului, Petru Lucinshi. Fost lider al Moldovei Sovietice la finalul anilor '80, Lucinschi era un promotor puternic al apropierii Moldovei de Rusia și susținea activ integrarea țării în cadrul CSI. Fapt care nu se va dovedii a fi adevărat în totalitate, pentru că acesta a continuat politica ambivalentă stabilită în anii precedenți, încurajând în același timp atât apropierea de Rusia, cât și de Europa.

Un alt factor important a venit de această dată din partea Rusiei, care la începutul anului 1996 a făcut o mutare aparent bună, înlocuindu-l pe Andrei Kozîrev de la cârma Ministerului de Externe cu Evgheni Primakov. Primakov, un veteran al politicii atât în cadrul Uniunii Sovietice, cât și în cadrul Rusiei post-1991, a fost adeptul unor politici mai diplomatice, fără utilizarea extremă a forței, dar aceste politici trebuiau să apere mai puternic „drepturile etnicilor ruși din afara Rusiei”. Drept dovadă, acesta a încurajat încheierea definitivă a problemei transnistreene și a propus tot felul de variante, cu mediere internațională care să pună capăt conflictului odată pentru totdeauna. Astfel Primakov a inițiat întâlniri multilaterale, din care făceau parte Rusia, Republica Moldova, OSCE și Ucraina. Scopul acestor întâlniri era obținerea unui acord care să stabilizeze situația în zonă și să mute responsabilitatea rezolvării finale a statutului pe seama guvernelor de la Tiraspol și Chișinău. Negocierile au dus într-adevăr la un rezultat, care s-a concretizat într-un acord care îngloba toate acordurile precedente și sugera faptul că „Moldova ar trebui să se transforme într-o confederație, iar Transnistria primea anumite atribuții specifice unui stat, deși regiunea nu avea acel statut”³⁰. Snegur, aflat încă în funcție la acel moment, a refuzat să semneze acordul, ceea ce a mai prelungit situația destul de dificilă cu încă câțiva ani, când cele două tabere vor negocia și vor ajunge la un consens de moment.

Deși tabăra Elțin era dispusă să negocieze și să încerce să își retragă

³⁰ Anna Naprielska, *Op. Cit.*, p. 58

trupele, opoziția pro-comunistă din parlamentul rus nu dorea nici un fel de concesie, astfel acesta elabora tot felul de legi care să împiedice retragerea trupelor ruse de pe teritoriul Republicii Moldova. O astfel de lege a fost votată la 9 februarie 1996, aceasta stabilind că „armata rusă trebuie să rămână în Transnistria, iar un consulat al Rusiei ar trebui deschis la Tiraspol”³¹. Astfel diverse divergențe din Rusia și Republica Moldova vor menține relațiile dintre cele două la un nivel destul de mediocru, nereușind nici până în ziua de azi să rezolve cea mai importantă problemă rămasă, și anume prezența armatei ruse pe teritoriul Republicii Moldova. În ansamblu, relațiile Republicii Moldova cu Rusia în perioada 1991 – 1996 au fost în mare parte reci și distante, caracterizându-se pe un ton dur în care „fratele mai mare” dictează în mod autoritar fratelui mai mic. Astfel, Moldova s-a aflat în acea perioadă ca o pasare închisă în colivie care nu putea ieși de sub autoritatea Rusiei, care a folosit și încă mai folosește problema Transnistriei ca o unealtă de șantaj politic și economic.

Bibliografie

- [1] Brzezinski, Zbigniew, *Russia and the Commonwealth of Independent States: Documents, Data, and Analysis*, Editura M.E Sharpe, New York, 1997
- [2] Buszynski, Leszek, *Russian Foreign Policy After the Cold War*, Editura Praeger, Londra, 1996
- [3] Costaș, Ion, *Transnistria 1989–1992 Cronica unui război „nedeclarat”*, Editura RAO, București, 2012
- [4] Iacobescu, Mihai, *Descătușarea: (1985–1991) Perestroika, Revoluția din 1989 și Româniile din Imperiul Sovietic*, Editura Junimea, Iași, 2009
- [5] Jackson, Nicole, *Russian Foreign Policy and the CIS: Theories, debates and actions*, Editura Routledge, Londra, 2003
- [6] King, Charles, *The Moldovans: Romania, Russia and the Politics of Culture*, Editura Hoover Institution Press, Standford, 2000
- [7] Lynch, Dov, *Russian Peacekeeping Strategies in the CIS: The Cases of Moldova, Georgia and Tajikistan*, Editura Macmillan Press, Londra, 2000
- [8] Napierlska, Anna, *Russian-Moldovan Relations after the Collapse of the Soviet Union*, 2012. Graduate Theses, Dissertations, and Problem Reports. 257. <https://researchrepository.wvu.edu/etd/257>
- [9] Westad, Odd Arne, Holdsmark, Sven, Neumann, Ivan B., *The Soviet Union in Eastern Europe 1945 – 1989*, Editura Macmillan Press, Londra, 1994

³¹ Nicole Jackson, *Russian Foreign Policy and the CIS: Theories, debates and actions*, Editura Routledge, Londra, 2003, p.105

PERSONALITĂȚI ȘI MONUMENTE

VISUL UNUI OM (GRUPUL DE LITERATURĂ ȘI ARTĂ „METAFORE COMĂNEȘTENE”)

Mădălina Andreea MIRON*

madadeea2590@yahoo.com

A MAN'S DREAM – (THE GROUP OF LITERATURE AND ART
”METHAPHORS FROM COMANESTI”)

ABSTRACT: In this article we intend to throw light on the activities that some art-loving people undertake in this area. The literature and art group „Metafore comăneștene” is truly a cultural institution, was founded in 2017 by the teacher and writer Leonid Iacob and brings together writers, painters, sculptors, photographers, singer from all over the Trotuș Valley. During the six years of its existence, more than twenty books were published under the auspices of the group and numerous events were organized in several cities.

KEYWORDS: writer, book, art, culture, success.

Motto: „Trăim atâta vreme cât în visurile noastre am cuprins!”

Argument

Rădăcină a unui viitor destin cultural comăneștean și nu numai, Grupul de literatură și artă „Metafore comăneștene” își are obârșia în Visul unui Om.

Se întâmpla în toamna anului 2017, când domnul profesor și scriitor Leonid Iacob, petrecând cumintele timp al pensionării, n-a voit să se dezmintă de misiunea sa, drept pentru care a purces la treabă. Culegând numere de telefon din mai toate colțurile, a început să dea zvon în țară despre un proiect nou care să vizeze reunirea talentelor artistice din zonă într-un grup. Spun Reunirea, pentru că între ițele istoriei se mai împletiseră amintiri despre cenacluri artistice în Comănești și Asău, risipite însă în vârtoarea timpului. Unde Dumnezeu Vede strădanie pentru lucru bun, atunci și El Ajută! La bucuria inițierii acestui proiect, s-a adăugat binecuvântarea ca în orașul nostru să fie inaugurată o cafenea literară- spațiul ideal în care o astfel de mișcare cultural-artistică să poată prinde aripi.

* Președintele Grupului de literatură și artă „Metafore comăneștene”

Mulțumirile se cuvin domnului Vasile Rață și fiicei sale, Bianca Mădălina Rață, care s-au dovedit a fi cele mai bune gazde.

Începuturi...

La data de 14 septembrie 2017, câteva suflete luminoase hotărâsc constituirea Grupului de literatură și artă „Metafore comăneștene” sub conducerea scriitorului Leonid Iacob. Acolo, în bucata aceea de cer înnodat la mansarda Cafenelei literare, se întâmpla minunea, începea visul, Visul unui Om.

Stabilindu-se revederea o dată la două săptămâni, cu fiecare nouă întâlnire numărul participanților a sporit: unii au venit și apoi au plecat, alții au venit și au rămas, fiecare după inima sa. Bun organizator, conducătorul a orânduit, de comun acord cu ceilalți membri ai grupului, să prezinte din creațiile proprii câte doi sau maxim câte trei persoane într-o ședință, de asemenea, diversitatea artelor aduse în atenție fiind o cheie a desăvârșirii, iar ca element inedit, în final să se citească procesul verbal pe care umoristul și cronicarul Ion Moisă cu mare talent se pricepe să îl redacteze în timpul activității. În puține cuvinte, bucuria sufletului – un spectacol înfățișat înaintea tuturor la fiecare întâlnire!

Dar pentru că „Verba volant, scripta manent!”, după șase luni de existență a grupului, se naște timid din tipar volumul I al Antologiei „Metafore comăneștene”, cuprinzând 15 autori (creație literară, sculptură, fotografie, muzică). Iată ce spunea domnul profesor Leonid în primele pagini ale acestei cărți:

„Multă vreme, după 1989, mi-am dorit să revigorez activitatea literară și de creație din zona Comănești- Moinești și localitățile învecinate. Existaseră înainte de acest an două cenacluri pentru maturi cu activitate prestigioasă: „Nicolae Labiș” la Comănești, condus de mine și ”Artis-Club” la Asău, condus de prof. Petre Colăcel, dar s-a tras peste ele cortina uitării și mai dăinuiesc doar în sufletele foștilor membri. Fiind, până în iunie 2014, profesor îndrumător al Cenaclului literar „Mugurii” de la Clubul Copiilor Comănești, proiectul a rămas ca posibilitate de înființare după încetarea activității mele didactice. (...) la data de 14 septembrie 2017 ne-am adunat în prima activitate de constituire a unui grup de creație și artă (...) În această primă activitate s-au stabilit: 1. Numele grupului, obiectivele acestuia; 2. Modul de desfășurare a activităților; 3. Diseminarea creațiilor, dar

mai ales faptul că este un grup apolitic, privat, fără ingerințe din exterior, neafiliat nici unei instituții.

În perioada de constituire s-au adăugat grupului (...) membri din Comănești, dar și din localitățile învecinate. De ce *Metafore comăneștene*? Am considerat că fiecare creație literară, artistică, interpretativă este de fapt o metaforă a sufletului, o modalitate nobilă de exteriorizare a creatorului de artă, în general. Acest fapt este reflectat de lucrările literare, muzicale, de sculptură și artă fotografică, de interpretării care au evoluat în activitățile noastre. (...) Cea de a doua parte a numelui, *comăneștene*, se referă doar la faptul că locul de întrunire și de desfășurare a activităților este orașul Comănești, unde este și sediul nostru. ”¹

Precum bobocul de floare ce își deschide cu răbdare câte o petală, tot așa s-a petrecut și cu grupul metaforiștilor, care au crescut sub soare câte puțin cu fiecare an adăugat. Reprezentând „onorarea unei promisiuni făcute la constituirea acestui grup”, după spusele domnului profesor, apare la finele anului 2018 cel de-al doilea volum al antologiei „Metafore comăneștene”, cuprinzând un număr de 24 de „creatori cu diverse tipuri de lucrări: literare, muzicale, sculptură, fotografie. Dominante sunt lucrările literare ce au o plajă destul de mare de specii și genuri literare. Este o îmbunătățire față de primul volum, fapt care ne bucură. (...) O micro-galerie

¹ ****Metafore comăneștene* – antologie, volumul I, Editura PIM, 2018, p .6.

foto va completa volumul cu imagini reprezentând cărți ale membrilor grupului, dar și activități”²

De-a lungul anilor, în activitatea domniei sale, înființatorul „Metaforelor comăneștene” a îndrumat către lumina tiparului multe vlăstare tinere. Și cu același îndemn a deschis aripile debutului editorial și celor din grup, învățându-ne pe toți că „niciodată nu este târziu!” și că un gest ca acesta nu e o alifie pentru orgoliu, ci o mărturie a gândului creator pe care l-am avut în viața aceasta, un dar celor ce rămân în urma noastră. În anul 2018, sub egida Grupului de literatură și artă „Metafore comăneștene”, au fost lansate opt volume de proză, de poezie și de epigramă, toate bine primite în rândul cititorilor, dintre care e necesar să amintesc cel puțin volumul de proză umoristică al cronicarului Ion Moisă deoarece acesta e o cărămidă ce zidește numele metaforiștilor în istorie prin conținutul său (procesele verbale de la primele optsprezece ședințe și de la primele lansări de carte).

Numărul membrilor a sporit, iar volumul al treilea, publicat în anul 2019, ne-a întâmpinat cu mai multă bogăție și diversitate. Pentru prima dată, apar colaborări cu oameni ai locului aflați în diaspora românească din Italia, S.U.A., Germania, Canada, Grecia, „această includere având ca scop ideea de a ne face cunoscuți peste hotare, dar și de a promova valorile autentice („metafore”) ale acestor locuri.”³ Roadele muncii au căpătat ecou, începeau să apară consemnări în mass-media ale activității noastre, drept pentru care n-am ținut lumina ascunsă, ci am lăsat-o să lumineze înaintea oamenilor care ne-au putut descoperi în articolele publicate pe site-uri și în reviste de interes precum **Cadran Cultural**, **Plumb**, **Deșteptarea**, **Bacău Press**, **Confluente literare**, dar și în emisiuni televizate (**Agro Tv**). Crezul pe care și astăzi îl menținem îl afirmă domnul Leonid în acele *Cuvinte de început* ale volumului al III-lea: „Înclinăm să credem că strădaniile noastre vor fi răsplătite și că gruparea din care facem parte va fi recunoscută ca un propagator de cultură și creație, atât pe plan local, cât și mai departe.”⁴

În vârtoarea vremii...

Sorocul vremurilor a adus anul de tristă amintire 2020, ținuit în calendarul istoriei grupului cu durerosul cui al pierderii mentorului nostru.

² *Idem*, p. 5.

³ *Idem*, p. 6.

⁴ *Ibidem*.

Orfani, risipiți sufletește de o molimă care a pustiit omenirea nu doar în trupuri, ci și în inimi, am zăcut în însingurare o perioadă, licărind la umbra creațiilor noastre. Dar n-am lăsat norul să se înalțe deasupra soarelui, ci am căutat mijloace de a ne întâlni, de a rămâne uniți. Noi n-am uitat că suntem! Și astfel, deși pierdusem și Cafeneaua literară din pricina pandemiei, ne-am strâns întâi în aer liber, în curtea interioară a Centrului nr. 5 din Comănești, apoi am găsit găzduire la Clubul Elevilor, întâi mai puțini, apoi, ca o retragere în matcă a valurilor, ne-am regăsit treptat, iar pe lângă chipurile cunoscute, au apărut altele noi, spre bucuria și înflorirea activității noastre, au venit oameni care au îmbogățit paleta artelor prezente în grup, unii și-au descoperit noi valențe artistice, și-am găsit de cuviință să credem în noi cu aceeași măsură de mai înainte. Turma fără păstor se risipește, așa încât, prin vot unanim, a fost ales la conducere domnul profesor și scriitor Constantin Țăranu.

Astfel, „după o perioadă plină de valuri tulburi în toate ungherele existenței umane, răsare, iată, la lumina tiparului, cea de-a patra antologie a Grupului de literatură și artă „Metafore comăneștene”- buchetul strădaniilor noastre artistice. (...) Am reușit să aducem împreună 27 de autori activi în cadrul grupului nostru sau cu origine zonală (din arealul Comănești- Dărmănești- Moinești) aflați în Italia, S.U.A., Canada, Grecia.”⁵ Cu entuziasmul unui suflet tânăr, convinsă că lumina din ochii domnului Leonid pe care în visul meu, de data aceasta, mi-a fost trimisă ca o încredințare în asumarea unei misiuni de suflet, am afirmat în primele pagini ale volumului al IV-lea: „Membrii Grupului de literatură și artă Metafore comăneștene sunt dârzi în hotărârea lor de a menține aprinsă flacăra culturii românești, indiferent de vremurile ce vor mai urma. Pandemia va rămâne un ecou în fața eternității, dar cartea, cartea e însăși fărâma de eternitate...”⁶

În semn de profund respect față de fondatorul grupului, volumul cu numărul IV a fost dedicat memoriei maestrului Leonid Iacob, iar în interiorul cărții, am creat, în mod inedit, un întreg capitol ce cuprinde gânduri și versuri scrise de către metaforiști ca un omagiu pentru domnul profesor.

Plămădite în liniștea retragerii de mai înainte, noi manuscrise au ieșit la lumină, începeam deci să bucurăm din nou publicul cititor. Ca o primăvară, am reînviat în spațiul cultural zonal și se poate afirma că anul

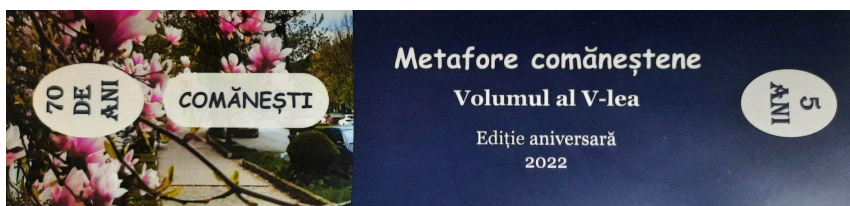
⁵ *Idem*, p. 5.

⁶ *Ibidem*

2021 a fost marcat în calendar cu multe evenimente desfășurate sub egida Grupului de literatură și artă „Metafore comăneștene” în parteneriat cu instituțiile din oraș.

Sub bagheta entuziasmului și a nădejzii pe care reînchegarea activității noastre ne-o prilejuia, am conjugat în anul ce a urmat mai multe nuanțe în ceea ce privește realizarea antologiei. Perfecta potrivire, aniversarea a șaptezeci de ani de când Comănești a fost declarat oraș și aniversarea a cinci ani de existență a grupului nostru, ne-a adus inspirația de a îmbogăți sărbătoarea urbei, construind antologia ca pe un dar oferit istoriei locurilor. Volumul al V-lea s-a așezat pe trei capitole mari: „Comănești, în povești”, „Roada condeii inspirat”, „Și în pandemie putem savura cultură”, ultimul conținând cronici de la evenimentele grupului, comentarii critice și articole publicate pe site-ul AmprentadeOnesti.ro, scrise de către jurnalistul Ion Moraru, un colaborator de nădejde câștigat încă din anul 2020. Am oferit astfel lectorilor și o altă dimensiune de înțelegere a ceea ce suntem, nu doar prin creațiile propriu-zise, ci și prin ecoul format în arealul cultural din zona Văii Trotușului.

În luna martie a anului 2022, domnul profesor Constantin Țăranu a decis numirea mea în funcția de președinte al grupului, domnia sa devenind astfel președinte de onoare.

Renaștere... Proiecte noi!

Din pasiune pentru a ține flacăra culturii aprinse, din dragoste de a răspândi lumina artelor și bucuria de a gusta din muzele creatoare, în anul 2022 am demarat două proiecte noi, dar și noi rubrici prezentate la ședințele grupului. Primul proiect s-a construit ca o nevoie firească de strop cultural în tabloul aniversar al zilelor orașului, astfel am organizat cu sprijinul Primăriei Comănești Simpozionul „De vorbă cu metaforiștii la ceas aniversar- ediția I”. Întru speranța că nu se va opri la o singură ediție, ținem stindardul sus și inima deschisă spre o colaborare cu folos sufletesc tuturor.

Începând cu toamna aceluiași an am câștigat alături două adolescente deosebite, bune mânuitoare ale creionului. Astfel s-a conturat rubrica: „Muza din creion”, prilej de a contribui în mod activ la activitatea grupului. Maria Darie și Denisa Lungu desenează, prin rotație, pornind de la o idee oferită de ceilalți membri, un tablou. Roadele strădaniei au apărut în publicațiile grupului. De asemenea, scriitorul și pictorul moineștean Ionuț Preda ne-a condimentat atmosfera sedințelor susținând o altă rubrică nouă: „Bula de umor”, grație talentului său actoricesc. Domnul profesor Petre Colăcel ne-a adus în discuție, în cadrul rubricii „Pastila de cultură”, personalități sărbătorite în proximitatea zilei în care are loc ședința de lucru. Întâlnirile metaforiștilor au căpătat culoare mai multă, devenind chiar veritabile lecții de cultură și artă.

Cel de-al doilea mare proiect îl constituie lansarea foii de cultură „Luminile locului”, un vis al metaforiștilor păstrat mai demult în tainele interioare, desenat și închipuit în multe discuții în cadrul ședințelor de grup, dar care abia acum s-a materializat. Pornind de la ideea că suntem văduviți de existența unui ziar local, având scopul bine definit de a ajunge mai lesne înaintea sufletelor ce locuiesc între acești umeri de pădure binecuvântați de Dumnezeu cu multe lumini creatoare, ne-am hotărât că nu este de ajuns doar să publicăm anual acea antologie a grupului. Totodată, pentru a înlesni îndeplinirea dorinței inimoase de descoperire și promovare a unor tinere talente, am considerat că o foaie de cultură este primul pas care să promită proiectului nostru câtuși de puțină reușită. Citându-l pe domnul profesor Constantin Țăranu, pentru înțelegerea sensurilor profunde, viziunea noastră dorește să încorporeze „universul unei noi redeșteptări”⁷ pe tărâmul culturii naționale atât în plan local, cât și mai departe.

La data de 1 decembrie s-a lansat primul număr al foii de cultură „Luminile locului”. A fost o zi istorică, o dublă sărbătoare, un periplu prin zestrea imensă a culturii române, cu alocuțiuni deosebite, clipe lirice, cântec românesc și momente umoristice. A fost un semnal din partea noastră, ca grup, înaintea publicului comăneștean și nu numai, că suntem! N-am abdicat de la muncă, iar după două luni, am pus pe lepedea tiparului și numărul doi, lansat în data de 1 februarie, apoi a urmat cel de-al treilea număr, cu care am reușit să ajungem la acei tineri de care aminteam mai sus. Cel mai recent eveniment, organizat la biblioteca Colegiului Tehnic

⁷ ****Luminile locului*, foaie de cultură, numărul 2 din 1 februarie 2023, p. 2.

„Dimitrie Ghika” la data de 3 aprilie a pus față în față un număr de elevi cu o seamă de metaforiști. Ca o reacție catalizatoare, rezultatul obținut a fost, din punctul meu de vedere, unul peste așteptări. Într-o vreme în care mai toți așază pe toată lumea în șabloane de carton, contrar opiniei publice care susține că în zilele noastre nu mai există sensibilitate în rândul adolescenței și că mai toate puterile sufletești sunt pervertite, noi am descoperit trei tineri care scriu versuri, și nu doar atât, o poezie profundă, asumată, ridicată peste baremul filosofiei standardizate, trei lumini ale locului care merită să lumineze înaintea oamenilor. Și, mai mult ca sigur, există și alții, pe care îi vom descoperi la vremea potrivită.

În tot acest timp, membrii grupului au fost invitați la evenimente culturale organizate în zona Văii Trotușului și nu numai, fiecare participare reprezentând un mare câștig în ce privește creșterea notorietății. Domnul profesor Petre Colăcel, membru fondator, martor la întreg procesul evolutiv al acestui grup, afirma prin cel de-al patrulea an de existență al acestui vis că Grupul de literatură și artă „Metafore comăneștene” este „o instituție de cultură!”. Îndeplinind cu adevărat dorința fondatorului, iată că participarea metaforiștilor la Slănic Moldova în perioada 15–16 ianuarie 2023 la invitația scriitoarei și pictoriței Ionica Bandrabur, membră a grupului nostru, ne-a fost prilej de bucurie căci am primit ca semn de recunoaștere a muncii noastre la zidirea culturii române în colțul acesta de țară Diploma și Medalia „Mihai Eminescu”, acordată de către Excelența sa, domnul ambasador George Călin. Citându-l pe cronicarul nostru, domnul Ion Moisë, pot spune că „am îndeplinit un deziderat al mentorului Leonid Iacob: activitatea grupului nostru a fost cunoscută, aplaudată și medaliată în fața unei pleiade de oameni care știu să producă și să aprecieze Cultura. Prețuirea acordată momentelor susținute de membrii cenaclului nostru ne redă încrederea de a ieși mai des în public cu roadele activității noastre.”⁸

Prof. univ. Ioan Dănilă aduce, spre bucuria noastră, o metaforă pe altarul sufletesc al grupului, numindu-l într-un articol din ziarul *Deșteptarea* „Metafore comăneștene – un cenaclu viu”. Multiplele lansări de carte organizate și participările membrilor la evenimente atât în Comănești, cât și la Moinești, Asău, Slănic-Moldova, Onești și Bacău au creat și consolidat relații de prietenie cu instituții și personalități din împrejurimi. Au apărut

⁸ *Idem*, p. 1

referințe și cronici în reviste și ziare din țară, crescând astfel popularitatea activității noastre.

Cine suntem noi...

Se cuvine a-i menționa pe cei care, de-a lungul timpului, în cei peste cinci ani de existență, au trecut pragul grupului, fie că au rămas, fie că s-au risipit: Andrei Ambăruș (chitarist), Alina Apostoaie (poetă), Aurel Baciuc (poet), Ionica Bandrabur (poetă, pictoriță), Alexandru Bucur (poet, prozator), Marcel Cepoi (poet), Cosntantin Chirilă (cantautor), Daniela Chirilă (prozatoare), prof. Eduart Cireș (eseist), Constantin Colăcel (epigramist), prof. Petre Colăcel (poet, prozator, eseist, critic literar), prof. Samuel Colpoș (pianist), Viorel Costea (poet), Maria Darie (artist plastic), Teodor Theofil Doagă (poet, sculptor), Mădălina Doliș (fotograf), ec. Octav Dospinescu (epigramist, prozator), Mirtis Dumitru (poetă), Gina Enea (poetă), prof. Lavinia Eremencu (eseist, traducător), prof. Nicolae Garai (compozitor, textier), Ioan Gherghina (prozator), Ștefan Ghioc (prozator), Savina Hrebenciuc (prozatoare), Lavinia Helena Hristodoulakis (poetă), prof. Leonid Iacob (poet, critic literar, prozator), pr. Dumitru Ichim (poet), prof. Gheorghe Jan Iscu (prozator, poet), Mădălina Însurățelu (pianistă), Denisa Lungu (poetă, artist plastic), Ionela Magdan (poetă), Valeria Manta-Tăicuțu (poetă, prozatoare, critic literar), pr. Alexandru Maxim, Mădălina Andreea Miron (poetă, prozatoare), ing. Ion Moisă (umorist, cronicar), Ion Moraru (jurnalist, prozator), prof. Gheorghe Movilă (prozator), prof. Laura Murgu, Relu Neșu, Mariana Nicodim, prof. Neculai Oprea (poet), prof. Toader

Oprea (fotograf, poet, prozator), Dumitru Pantelimon (poet, prozator), Iulia Pircu (poetă), prof. Ioan Popa (prozator), prof. dr. Cristina Popescu (eseist, critic literar), Irene Postolache (prozatoare), Ionuț Preda (prozator, pictor, actor și regizor), Cornelia Prisăcaru-Zota (poetă, pictoriță), Bianca Mădălina Rață (prozatoare), prof. Petru Rotaru (prozator, eseist), prof. Viorica Rotaru (prozatoare), prof. Doina Rusu (poetă, solistă), Ionel Stan (solist vocal, acordeonist), Bogdan G. Stoian (poet), Aurelian Ștefănescu (pictor), Camelia (Iosub) Thomas (poetă), prof. Constantin Țăranu (prozator), Ionuț Andrei Țăranu, Vasile Ungureanu (poet), Laura Vacaru (poetă, pictoriță), Nicu Vatavu (poet, artist plastic, grafician).

Menționez că o seamă de creatori sunt membri prin corespondență, colaborând cu texte și tablouri la publicațiile grupului.

În luna februarie, anul curent, am făcut toate demersurile necesare înființării Asociației culturale „Metafore comăneștene”, ca parte a desăvârșirii visului dintâi, un lucru necesar, de mare ajutor în continuarea activității noastre. Bucurându-se de reușitele noastre, am credea că maestrul Leonid Iacob ocrotește din înălțimi, ca o metafizică nepătrunsă, cuibul acesta de lumină construit chiar de dânsul în zona aceasta. Pornind de la versurile scrise chiar de el într-unul dintre poemele sale: „vom fi chemați la praznicul clipelor/ ce nu le-am irosit!”, pot spune cu inima deschisă că „n-am irosit clipa! Nu l-am uitat, nu ne-am destrămat, ci am răzbătut!”⁹

După aproape șase ani cu încercări (pierderile din perioada pandemiei) și împliniri (peste 20 de volume lansate sub egida grupului), cu soare și furtuni, azi îndrăznim să spunem că urcăm „per aspera ad astra”, cu speranța statornicirii activității noastre. De curând am înființat pagina oficială de facebook a grupului, prin intermediul căreia împărtășim publicului larg frânturi din atmosfera întâlnirilor noastre, mai ales pentru cei aflați la distanță.

Grupul de literatură și artă „Metafore comăneștene”, în prezent, își desfășoară activitatea la Clubul Elevilor din Comănești prin ședințe bilunare, joia, de la ora 16:00. Orice iubitor de artă poate participa, deoarece aceasta este bucuria supremă, a întâlnirilor reale, internetul rămânând doar un instrument ajutător în munca noastră!

⁹ *Luminile locului*, foaie de cultură, numărul 3 din 1 aprilie 2023, g. 1.

METAFORE

(Mădă Deea)

Metaforă scânteilor culturii,
Emoția-ntâlnirilor de joi!
Te uită la-nălțimile măsurii,
Artistică plămadă facem noi!
Ferice de acel ce ne-a unit:
Onoare, neuitarea- promisiune!
Rămâne să păstrăm ce a zidit,
Eternul vis: lumina – o misiune!

Bibliografie

- [1] ****Metafore comăneștene*- antologie, volumul I, Editura PIM, 2018
- [2] ****Metafore comăneștene* – antologie, vol. al II-lea, Editura PIM, 2018
- [3] *Metafore comăneștene* – antologie, vol. al III-lea, Editura PIM, 2019
- [4] *** *Metafore comăneștene* – antologie, vol. al IV-lea, Editura PIM, 2021
- [5] *Luminile locului*, foaie de cultură, Comănești, numărul 2 din 1 februarie 2023
- [6] *Luminile locului*, foaie de cultură, Comănești, numărul 3 din 1 aprilie 2023

INSTITUTUL NOTRE DAME DE SION DIN GALAȚI

Alexandru-Claudiu ALBERT*
albertalexandruclaudiu@gmail.com

NOTRE DAME DE SION INSTITUTE FROM GALAȚI

ABSTRACT: The Institut Notre Dame de Sion in Galati was an imposing building on Calea Domnească. This building belonged to this monastic order in France, where the sisters took care of the girls from the city area, whether they were more needy or wealthy. Today, in this building, there are various faculties that are part of the University of „Danurea de Jos” in Galati. The idea of presenting this building is significant for the local community, but also for the international one, because the Congregation of Notre Dame de Sion was spread in various corners of the world. It was based in Galati and Iasi, where young girls received an education that was different from the normal schools of the time. In a multicultural area like the city of Galati, a portofranco area, the Roman-Catholic religion was felt in a particular way, through education or benefactions. The Institute of Notre Dame de Sion in Galati was subordinate to the local bishop as well as to the Catholic church near the building.

KEYWORDS: School, Religion, Monastic Order.

Ideea aducerii în Moldova a unui institut de surori pentru educația fetelor a fost preluată de mai mulți episcopi aflați la păstorirea Vicariatului Apostolic, astfel încât sunt aduse pentru prima dată în Principatele Române surorile Congregației *Notre Dame de Sion*¹. Aducerea primelor surori s-a realizat abia în 1866, când la Galați sosesc primele patru surori ale congregației *Notre Dame de Sion*, la cererea Vicariatului Apostolic și a lui Iosif Salandari (1864–1875)². În luna septembrie a anului 1864, a venit la Iași episcopul Salandari, în calitate de vizitator apostolic al Misiunii din Moldova. După prima vizită pastorală în Moldova, episcopul Salandari, a constatat starea deplorabilă a școlilor catolice, elaborând astfel un program educațional care urmărea înființarea de școli primare pentru băieți și fete³.

* Profesor de Istorie la Liceul de Artă „Dimitrie Cuclin” Galați.

¹ Emil Dumea, *Istoria Bisericii Catolice în Moldova*, Editura Sapiientia, Iași, 2006, p. 216.

² Emil Dumea, *Istoria Bisericii Catolice în Moldova*, Editura Sapiientia, Iași, 2005, p. 131.

³ APF, fond Moldavia, vol. 12, f. 209.

Episcopul Salandari le-a cunoscut pe surorile Congregației *Notre Dame de Sion* pe timpul cât a lucrat la Constantinopol. Numit vizitator apostolic al Moldovei, el a păstrat legătura cu casa din Constantinopol și în 1865 începe discuțiile pentru venirea congregației în Moldova, tratând direct cu părintele Théodore Ratisbonne, fondatorul instituției. În urma unei scurte corespondențe și-a dat acordul pentru venirea surorilor *Notre Dame de Sion* în România. Părintele Théodore Ratisbonne o numește pe sora Théodorine Randon superioară și trimite primele patru surori în România în februarie 1866. La 14 martie surorile sosesc la Galați, de unde vor merge ulterior la Iași⁴.

Institutul *Notre Dame de Sion* din Galați, inaugurat în octombrie 1867, a fost pus sub patronajul Sfântului Francisc de Assisi. În decembrie același an, institutul primea autorizația de funcționare din partea Ministerului Cultelor și Instrucțiunii Publice. Episcopul Salandari le-a cerut să deschidă o școală pentru ficele creștinilor catolici, un externat pentru fetele israelite și un pensionat pentru copilele comercianților. La început, localul școlilor a fost amenajat într-o aripă a parohiei din Galați, după care surorile au reușit achiziționarea unei case adecvate pentru institut, grație cooperării familiilor catolice din oraș, a consulilor Franței, Austriei și Italiei, precum și pe baza colectelor făcute în Statele Unite ale Americii. În toată corespondența surorilor, un elogiu particular era făcut episcopului Salandari: „Datorită zelului neobosit al Monseniorului Salandari scria, la 5 ianuarie 1867, sora Marie Louise, într-o scrisoare către Congregația *De Propaganda Fide*, vrednicul păstor al Moldovei, avem cele necesare ca operele noastre să se dezvolte pentru slava lui Dumnezeu și mântuirea sufletelor, la fel ca acelea din Iași”⁵.

La 23 iunie 1868, pr. Théodore Ratisbonne scria superioarei Jean Baptiste Lagarmitte, recomandându-i grijă față de fetele sărace: „Nu e cazul ca la Galați să fie preferată aristocrația, trebuie să fie primite copilele care vi se prezintă; cu cât vor fi mai lipsite de cultură, cu atât veți avea mai mult merit în a le cultiva evanghelia care este mai ales pentru săraci”. În 1869, părintele Ratisbonne vizitează institutul de la Iași și pe cel de la Galați, declarându-se foarte mulțumit de activitatea surorilor și de interesul elevelor pentru

⁴ Théodore Ratisbonne, *Fondations et dernieres années (1854–1884)*, Roma, 1983, p.155.

⁵ Dănuț Doboș, *Institulele „Notre Dame de Sion”*, în „Buletin istoric catolic”, nr.2 (2001), Iași, 2001, apud, Petru Tocănel, op. cit., Vol. 3, partea a II-a, p. 561.

școală: „*Nicăieri nu am aflat eleve mai dornice de însușire a cuvântului*”⁶. Ca și surorilor de la Iași, și celor de la Galați, părintele Ratisbonne le-a recomandat să nu caute aristocrația, ci să-i accepte pe toți copiii care se prezentau la ele, indiferent de nivelul de cultură pe care-l posedau. De asemenea trebuiau să fie avuți în vedere, în chip special, cei săraci: „*Evanghelia este îndeosebi pentru cei săraci*”. Încurajat de acest succes, pr. Théodore Ratisbonne a înființat, cu ocazia vizitei la Galați, Congregația Mamelor Creștine în care spera să atragăși femei ortodoxe. În toată această perioadă activitatea surorilor *Notre Dame de Sion* a stat sub semnul unor grave neînțelegeri din partea Guvernului Român, mai ales în privința instrucției religioase. Totodată, institutele catolice erau văzute ca un pericol pentru religia ortodoxă națională. Temerile mergeau atât de departe încât pr. Ratisbonne scria, la 12 octombrie 1869, superioarei Rondon de la Iași că se așteaptă ca Guvernul Român să procedeze la confiscarea proprietăților *Notre Dame de Sion*⁷.

În 1869, la Galați, activau 12 surori care asigurau instrucția școlară a 30 de fete în educandat și a altor 40 de copile din școlile externe. În principiu, școlile externe erau destinate fetelor catolice, în timp ce educandatul

⁶ *Ibidem*, apud, Théodore Ratisbonne, *Fondations et dernieres années* (1854–1884), Roma, 1983, p. 157.

⁷ Episcopia Romano-Catolică de Iași, *op. cit.*, apud, Teodor Ratisbonne, *op. cit.*, p. 157.

(pensionatul) era destinat, în special, fetelor israelite sau ortodoxe care proveneau din familii înstărite⁸.

Aceeași teamă exista și pentru Institutul de la Galați unde, în 1873, rămăseseră doar trei surori. În capitulul general din 1872, părintele Ratisbonne declara în legătură cu Institutul de la Galați: „*Cât de vădită a fost mâna lui Dumnezeu în dezvoltarea acestei case din Galați care, în ciuda obstacolelor ridicate de clerul ortodox, în aparență de neînvins, s-a menținut ajungând să câștige încrederea tuturor familiilor*”⁹. Din relatările ulterioare ale misionarului Daniel Pietrobono se confirmă faptul că începutul activității surorilor *Notre Dame de Sion* la Galați a fost dificil, datorită unui complex de împrejurări, cu atât mai mult cu cât episcopul Salandari nu putea asigura cheltuielile curente așezământului în cauză. Dificultatea principală pare să fi fost lipsa unui local adecvat, motiv pentru care în 1877 fusese decisă începerea lucrărilor pentru un nou local. Atât arhitectul cât și lucrările în sine urmau a fi plătite la început din suma de 14.000 de lire pe care episcopul Salandari o primise de la Operele Pontificale din Lyon pentru formarea unei școli încredințate Fraților Școlilor Creștine¹⁰.

Acest proiect a eșuat o dată cu moartea episcopului Salandari. Transferul banilor s-a făcut cu aprobarea episcopului Anton Grasselli, vizitator apostolic în Moldova între 14 aprilie și 22 decembrie 1874¹¹. Începutul războiului ruso-româno-turc din 1877–1878 a determinat amânarea actualizării proiectului. Scriind din nou surorii Jean Baptiste Lagarmite, la 21 octombrie 1876, pr. Théodore Ratisbonne recomanda acesteia să acorde găzduire soldaților ruși a căror trecere prin Galați era așteptată. În octombrie 1876 trupele ruse au tranzitat Moldova, inclusiv orașul Galați. Cu această ocazie părintele Ratisbonne le-a recomandat surorilor să nu-i găzduiască pe ruși în clădirile lor, dar să nu evite să-i îngrijească¹². La 10 octombrie 1877, scriind aceleiași surori, părintele Ratisbonne mărturisea: „*Aflu cu bucurie că ați muncit mult pentru răniții ruși și că v-ați oferit serviciile pentru a-i îngrijii*”¹³.

De la 15 ianuarie 1878 până la 11 septembrie 1880, Vicariatul Apostolic al Moldovei a fost condus de episcopul Fidelis Dehm. Episcopul Dehm

⁸ *Ibidem*, apud, APF, fond Moldavia, vol.12, f.410.

⁹ Dănuț Dobos, *op. cit.*, apud, Théodore Ratisbonne, *op. cit.*, p. 159.

¹⁰ *Ibidem*, apud, AGO Conv., SXXB9/1908.

¹¹ *Ibidem*, p. 116.

¹² Episcopia Romano-Catolică de Iași, *op. cit.*, apud, Théodore Ratisbonne, *op. cit.*, p. 159.

¹³ Dănuț Dobos, *op. cit.*, apud, Théodore Ratisbonne, *op. cit.*, p. 159.

criticase politica școlară a surorilor *Notre Dame de Sion*, pe care le acuza că favorizau elementul ortodox elitist în defavoarea celui catolic sărac. Din acest motiv episcopul Dehm promova ideea unor școli destinate exclusiv tineretului catolic, astfel creându-se o discriminare între culte¹⁴. Tensiunile dintre episcopul Dehm și surori au fost amplificate de înlăturarea părintelui Pietrobono din funcția de paroh al Bisericii Catolice din Galați și din cea de confesor al maicilor din același oraș, îndepărtare realizată de ierarhul catolic. Aceste acțiuni ale vizitatorului apostolic au atras dezaprobarea misionarilor aflați în Moldova, care au luat apărarea surorilor *Notre Dame de Sion*¹⁵. Vizitând, în martie 1878, Parohia Galați, episcopul Ludovic Marangoni l-a îndemnat pe parohul Daniel Pietrobono să reînceapă lucrările la noul local, oprite în timpul războiului, spunându-i că orașul Galați fusese preferat orașului Iași, deoarece aici „ar întâlni obstacole și multă opoziție, care ar face imposibilă dezvoltarea și ar fi amenințat desființarea școlilor”¹⁶.

Atât pr. Théodore Ratisbonne, în 1877, cât și episcopul Ludovic Marangoni, în 1878, semnalau un curent de opinie la Galați, conform căruia surorile franceze ar fi venit în țară cu un anumit mandat politic. În sfârșit, la 26 octombrie 1878, aflat la Chioggia, episcopul Marangoni scria Curiei Generale a Ordinului Franciscanilor Minori Conventuali pe care o informa de faptul că fuseseră încheiate lucrările la noua casă a surorilor de la Galați, grație și eforturilor parohului Daniel Pietrobono¹⁷.

Într-o nouă relatare, adresată la 1 martie 1878 Curiei Generale a Ordinului Franciscanilor Minori Conventuali, privitoare la starea Misiunii din Moldova, episcopul Ludovic Marangoni scria că surorile *Notre Dame de Sion* au fost întotdeauna pentru misiune o adevărată „binecuvântare a cerului” și că opera lor ar fi produs din abundență dacă ar fi găsit un teren mai puțin ingrat. Totodată, procuratorul evidenția zelul și abnegația cu care corespundeau în fapt surorilor *Notre Dame de Sion* șică, în pofida dificultăților pe care le-au avut, continuau o activitate admirabilă, sacrificându-se pe ele însele pentru binele sufletelor și al Bisericii Catolice¹⁸.

¹⁴ Episcopia Romano-Catolică de Iași, *op. cit.*, apud, AERC Iași, dosar 2/1878, f.54.

¹⁵ *Ibidem*, apud, Dănuț Dobos, *Institutele „Notre Dame de Sion”*, în Buletin istoric catolic, nr.2 (2001), Iași, 2001, p. 63.

¹⁶ Dănuț Dobos, *op. cit.*, apud, AGO Conv., SXXA 27/octombrie 1877 – martie 1878.

¹⁷ *Ibidem*, apud, AGO Conv., SXXA 28/aprilie – decembrie 1878.

¹⁸ *Ibidem*, apud, AGO Conv., SXXA 27/octombrie – martie 1878.

Părintele Daniel Pietrobono, confesor al surorilor de la Galați, nu ezita să spună, într-o scrisoare adresată în anul 1877 procuratorului general al Ordinului Franciscanilor Minori Conventuali, că surorile făcuseră în 10 ani de activitate în Moldova cât misionarii franciscani în cinci-șase secole¹⁹.

La Galați a funcționat, începând cu anul 1867, prin grija Surorilor *Notre Dame de Sion*, Școala primară parohială de fete secția internat, recunoscută de Guvernul Român în 1929, o școală primară de fete secția externat, înființată în 1906, o școală secundară de fete, curs francez- secția pensionat, înființată în 1867. Precizând că la clasele primare de la internat și externat se urmau programele școlilor de stat, în timp ce cursurile secundare urmau programa proprie în limbile română și franceză, conform regulamentelor școlilor particulare. Potrivit scrisorii surorii Marie Louise, din 3 decembrie 1868, școlile de la Galați fuseseră dorite de familiile aristocratice din acel oraș, care reclamau pentru paritate un sistem educativ, pentru copiii lor, după modelul școlilor de la Iași²⁰. După plecarea episcopului Fidelis Dehm din Moldova, în 1881 este trimis Nicolae Iosif Camilli ca vizitator apostolic care simpatiza activitatea desfășurată de către institut. Instituțiile școlare ale Congregației *Notre Dame de Sion* se extind și, pe lângă pensionate, orfeline și externate, apare în 1884 și o școală de ucenicie. Și numărul elevelor a crescut continuu. La Galați, în 1883, conform datelor statistice înscrise de ep. Camilli în relatarea sa adresată Congregației *De Propaganda Fide*, școala externă era frecventată de 140 de fete catolice, în timp ce educandatul adăpostea 160 de eleve, în majoritatea lor provenind din familii ortodoxe. Orfelinatul adăpostea 15 copile sărace catolice, iar un mic colegiu de educație medie oferea asistență școlară unui număr de 40 de tinere catolice, de asemenea sărace²¹.

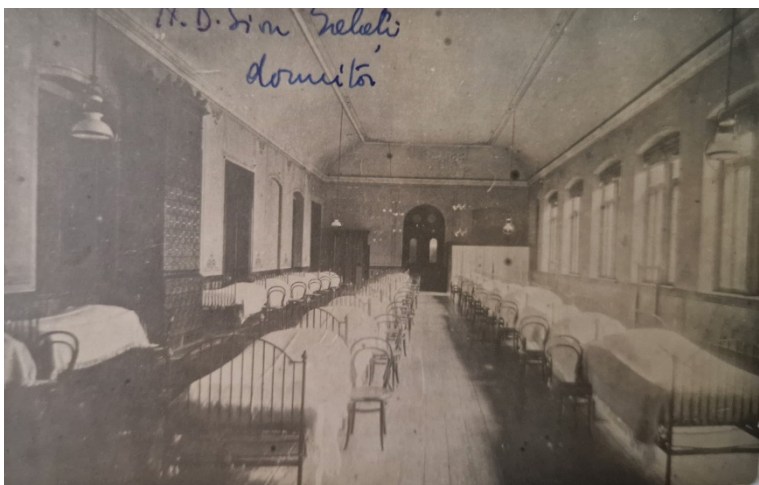
Așadar, o dată cu trecerea anilor s-a putut constata că institutul din Galați l-a devansat pe cel din Iași. Această realitate a fost consemnată și în anul școlar 1891–1892, în care casa din Galați se prezenta astfel: numărul surorilor era de 71; pensionatul avea 175 de eleve, dintre care 14 catolice, 146 ortodoxe, douăsprezece evreice și trei protestante; externatul avea 98 de eleve, dintre care 42 catolice, 36 ortodoxe, 15 evreice și cinci protestante; școala primară avea 256 de eleve, dintre care 137 catolice, 26 ortodoxe, 90 israelite și trei protestante; în școala de ucenicie se aflau 26 de eleve, toate

¹⁹ *Ibidem*, apud, AGO Conv., SXXA 26/1877.

²⁰ *Ibidem*, apud, AERC Iași, dosar 1/1926, pp. 12–20.

²¹ Episcopia Romano-Catolică de Iași, *op. cit.*, apud, APF, fond *Moldovia*, Vol.13, f.190.

catolice²². La 7 august 1893, maica generală a casei din Galați îi făcea cunoscută episcopului intenția de a deschide un noviciat pentru surorile *Notre Dame de Sion* la Galați. Pe data de 13 a aceleiași luni, ep. Camilli îi răspundea surorii că în acel moment nu se putea fonda un noviciat la Galați, deoarece episcopul era preocupat de deschiderea unui colegiu pentru băieți la Iași și exista pericolul înmulțirii criticilor aduse Bisericii Catolice din Moldova²³.

Neacceptarea unui preot ortodox pentru a preda catehismul ortodox în Institutele *Notre Dame de Sion*, va da naștere unor reacții negative din partea oficialităților, însă în 1898 episcopul Dominic Jaquet va accepta ca directorii școlilor din Iași și Galați să nominalizeze profesorii ortodocși pentru religie²⁴. Într-un raport publicat în *Oficiul Bisericii Ortodoxe Române* din același an, M.N. Pacu scria despre acest institut considerându-l unul din cele mai importante institute de cultură feminină din România. În 1904, conform informațiilor oferite de părintele Daniel Pietrobono, activau la Galați 92 de călugărițe, care ofereau asistență școlară și caritativă la 600 de fete în cadrul educandatului, orfelinatului și „școlii săracilor”²⁵.

Particularitatea era dată de faptul că la Iași și Galați instrucția școlară se realiza în mai multe limbi, conform cerințelor Congregației *Notre Dame de Sion*, dar și de realitățile multiculturale și multietnice ale populației

²² *Ibidem*, p. 225.

²³ *Ibidem*, apud, AERC Iași, dosar 4/1890, f. 79–80.

²⁴ Emil Dumea, *Istoria Bisericii Catolice în Moldova*, Editura Sapientia, Iași, 2005, p. 132.

²⁵ Dănuț Doboș, *op. cit.*, apud, AGO Conv., SXXB 5/1904–1905.

catolice și a orașului Galați. În general, disciplinele școlare de bază erau limbile română, franceză, germană și italiană, alături de scrierea, citirea, aritmetica, geografia, istoria, catehismul și „lucrul casnic”²⁶. Institutul de la Galați a fost închis în timpul Primului Război Mondial, între 1917–1918, perioadă în care mănăstirea a fost transformată în spital. Dintr-o copie a raportului din 29 septembrie 1917 al garnizoanei Galați adresat Ministerului de Război, am putut afla că pe data de 18 septembrie trupele germano-bulgare au lansat asupra orașului Galați 140 de obuze, dintre care 32 au căzut la Institutul *Notre Dame de Sion*, făcând stricăciuni serioase la capelă, care a devenit impracticabilă, la salonul spitalului, salonul de lucru al maicilor, la tribuna de canto, distrugând orga, la două saloane ale bolnavilor, la salonul de pansamente, la clădirea unde locuiau internații străini, la camera de lenjerie a ambulanței, la farmacie și la școala de copii²⁷.

Stabilimentul surorilor sioniste era situat pe terenul Parohiei Romano-Catolice, din strada Domnească. Se afla amplasat în cel mai bun cartier al orașului, iar clădirile spațioase și grădinile vaste care le înconjurau ofereau elevelor toate avantajele unei atmosfere curate, esențială sănătății²⁸. În urma cutremurului din 10 noiembrie 1940, la capela suro-

²⁶ *Ibidem*, p. 121.

²⁷ Episcopia Romano-Catolică de Iași, *op. cit.*, apud, AERC Iași, dosar 2/1884, f.185.

²⁸ *Ibidem*, p. 227.

rilor s-au constatat numeroase fisuri ivite în pereți și plafon. Lucrările de reparație, amânate din cauza lipsei de personal care să întocmească devizul, au fost efectuate în ianuarie 1942. Surorile *Notre Dame de Sion* au continuat să lucreze la instruirea școlară a copilelor țării până în august 1948, când puterea politică a hotărât desființarea institutului²⁹.

Bibliografie:

- [1] AERC Iași, dosar 1/1926.
- [2] AGO Conv., SXXB9/1908.
- [3] APF, fond Moldavia, vol.12, f. 209.
- [4] Doboș, Dănuț, *Institutele „Notre Dame de Sion”*, în „Buletin istoric catolic”, nr.2 (2001), Iași, 2001.
- [5] Dumea, Emil, *Istoria Bisericii Catolice în Moldova*, Editura Sapientia, Iași, 2006.
- [6] Ratisbonne, Théodore, *Fondations etdernieres années (1854–1884)*, Roma, 1983.

²⁹ Episcopia Romano-Catolică de Iași, *op. cit.*, *apud*, AERC Iași, dosar 1/1939, nepaginat.

GENERALUL IULIUS DUNCA ȘI REFORMAREA COMPANIILOR DE GRĂNICERI: CHILIA-VECHE ȘI SULINA – 1891

Cristi-Daniel ANGHELACHE

anghelache948@gmail.com

GENERAL IULIUS DUNCA AND THE REFORM OF THE
CHILIA-VECHE AND SULINA BORDER GUARD COMPANIES
– 1891

ABSTRACT: The period 1878–1904 was one of the most fascinating in terms of the evolution of the security and protection system in the Danube Delta area. In the Danube Delta area, 2 companies of border guards were operating in Chilia Veche and Sulina, formed in a mixed system of permanent and exchange troops: the permanent ones came from the infantry of the Dobrogea Active Division and the others from the Danube Fleet. The most important changes and contributions take place during the time of General Iulius Dunca – this being a model of perseverance and compassion. The model of discipline and organization imposed by Iulius Dunca was valid for a long time – until the creation of the Border Guard Corps in 1904. The thematic inspections played a very important role and revealed the many shortcomings of the security system in the Danube Delta area.

KEYWORDS: Iulius Dunca, Dobrogea Active Division, border guards Chilia Veche and Sulina, permanent troops and exchange troops, Danube Fleet, border pickets.

Iulius Dunca a fost general al Diviziei Active Dobrogea în perioada 20.04.1885 – 01.12.1891. Una din cele mai importante sarcini ale sale a fost cea de a organiza un sistem eficient și performant de pază la fruntaria de nord și de est a Deltei Dunării. În perioada respectivă companiile de grăniceri III Chilia-Veche și II Sulina aveau o structură mixtă cuprinzând soldați permanenți din infanteria Diviziei Active dar și soldați cu schimbul oferiți de Flotilă. Astfel rolul primar de autoritate îi revenea comandantului Diviziei Active din Dobrogea căruia i se subordona inspectorul navigație din Galați.

Anul 1891 aduce mari schimbări la trupele de armată dar și la cele din Dobrogea. Astfel Regimentul de Dorobanți din Constanța se mută la Tulcea la 1 Mai iar de la 1 Iulie i se mărește efectivul cu 1 batalion. În acest an sunt construite manutanța și depozitul de furaj de la Tulcea¹.

Tabelul I Repartiția trupelor la începutul anului 1891 și dislocările acestora:

Aflate	Dislocate
2 Companii de flotilă la Sulina și Chilia	
Regimentul 1 Roșiori cu 1 divizion la Tulcea	
1 baterie din Regimentul 3 Artilerie la Tulcea	

Sursa: M.D. Ionescu-Dobrogianu, *Dobrogea în pragul veacului al XX-lea. Geografie, Matematică, Fizică, Politică, Economică și Militară*, București, 1904, p. 503

Prin raportul nr. 1212/30.03.1891 cu ocazia inspecției de pe canoniera Fulger din cadrul detașamentului Chilia Veche s-au constatat următoarele neregularități:

– Hamacurile și saltelele nu sunt toate la oameni și nu sunt înscrise în livretele individuale astfel că îngrijirea lor în cazarmă se face în comun; a se înscrie în livretele individuale ale oamenilor.

– Hamacuri și acte de diferite categorii reformate; a se lăsa la magazia corpului iar dacă numai pot servi și dacă nu au termenul împlinit să se prezinte proces-verbal de constatare înainte de timp odată cu vărsarea.

– La canoniera Fulger au fost găsite o parte din geamuri sparte; trebuie înlocuite imediat.

– În livretele individuale ale oamenilor nu sunt înscrise numerele anuale; se vor completa imediat.

– Oamenii nu au toți abecedare sau plăci; să li se dea neîntârziat dacă nu li s-a dat încă sau a le completa din solda lor dacă le-au pierdut.

– Unele pichete le-am găsit rău intenționate . Luați dispozițiunile necesare pentru îndreptarea acestor neregularități cât mai neîntârziat atrăgând atențiunea comandantului detașamentului de a verifica ca armele să fie întreținute în bună stare.

De asemenea se vor lua dispozițiunile ca detașamentul să țină regulat școala de 1-ul grad și să propună oamenii din trupa cu schimbul pe care i-ar găsi capabili și în condițiunile cerute de a fi avansați. Comandantul va forma

¹ M.D. Ionescu-Dobrogianu, *Dobrogea în pragul veacului al XX-lea. Geografie, Matematică, Fizică, Politică, Economică și Militară*, București, 1904, p. 503.

și înainta neintenționat tabloul de regularea schimburilor ordinare întocmindu-l astfel ca în fiecare schimb să fie concentrați oameni proporțional din toate comunele ce-i aparțin și având pentru fiecare schimb o rezervă de 3–5 oameni pentru înlocuirea absențelor în caz de necesitate². În cadrul aceleași inspecții efectuate la compania II Sulina s-au constatat următoarele:

- Efectele de îmbrăcăminte nu sunt seriate conform regulamentului.
- Armele, centurionele, nu sunt înscrise în livretele individuale ale oamenilor permanenți la care sunt date. Luați dispozițiunile necesare pentru îndreptarea acestor neregularități.

De asemenea veți executa următoarele dispozițiuni:

- Veți face tirul regulamentar cu puștile și țevile Moris.
- Veți propune oamenii din trupa cu schimbul pe care îi veți constata capabili și în condițiunile de a fi avansați.
- Veți organiza serviciul pe canoniera Bistrița regulamentului serviciului la bord.

- Veți forma și înainta neîntârziat tabloul de regulare a schimburilor ordinare întocmindu-l astfel ca în fiecare schimb să se concentreze oamenii proporțional din toate comunele ce vă aparțin și având pentru fiecare schimb o rezervă de 3–5 oameni pentru înlocuirea absențelor în caz de necesitate.

- Veți pune în vederea soldaților Marin Vasile și Sulu Vasile precum și celorlalți care nu certificate de scutirea părinților a le scrie ca să-și formeze și să înainteze cererile prin dispozițiile de recrutare pentru a li se elibera³.

Pe 9 aprilie 1891 conform ordinului comandantului Flotilei nr. 2702 fiecare companie trebuia să raporteze de urgență un tablou cu numărul lămpilor pe anul în curs ce urmau să lumineze în cursul exercițiului și câte anume vor lumina pe timp de noapte conform modelelor de mai jos:

Tabelul II Numărul lămpilor ce urmează a se lumina în cursul exercițiului 1891–1892
Compania III Chilia Veche

Localul	Nr. Lămpilor	Nr. Orelor cât este stabilit a se lumina pe timp de noapte	
Cazarma	1	11	Odaia de gardă
	1	11	Camera sergenților

² DJAN, Fond *Inspectoratul General al Navigației și Portului Galați 1878–1929*, doar nr. 1/1891, f. 29.

³ *Ibidem*, f. 31.

Localul	Nr. Lămpilor	Nr. Orelor cât este stabilit a se lumina pe timp de noapte	
	1	11	Camera nr.....a trupei
	1	4	Cancelaria companiei
	1	4	La bucătărie
Detașamentul	1	11	Camera de dormit
Chilia Veche	1	6	Cancelarie
	1	11	Camera sergenților
Pichetul Popina	1	11	
Periprava	1	11	
Daleru	1	11	
Chilia	1	11	
Total	12	113	

Sursa: DJAN Galați, *Fond Inspectoratul General al Navigației și Portului Galați 1878–1929*, dosar nr. 1/1891, f. 40

Tabelul III Numărul lămpilor ce urmează a se lumina în cursul exercițiului 1891–1892
Compania II Sulina

Localul	Nr. Lămpilor	Nr. Orelor cât este stabilit a se lumina pe timp de noapte	
Cazarma Nouă	1	9	Odaia de gardă
	1	9	Infirmeria
Veche	1	9	Plutonul I
	1	2	Cancelaria companiei
	1	9	Odaia sergenților
	1	9	Pe sala cazarmei
	1	3	Cancelaria comandantului
	1	3	
	1	9	Atelierul de cismărie și croitorie
	1	2	Pe salași închisoarea
	1	9	Sala de teorie și la bucătărie
			Plutonul II
Detașamentul Sulina			Camera de dormit
Pichetul Musura	1	9	Cancelarie
Catârletz	1	9	Camera sergenților
Sulina	1	9	
Insula Șerpilor	1	9	
Total	15	109	

Sursa: DJAN Galați, *Fond Inspectoratul General al Navigației și Portului Galați 1878–1929*, dosar nr. 1/1891, f. 48.

Prin adresa nr. 4771/17.06.1891 dl. Căpitan Bărbieri s-a deplasat cu canoniera Oltul la Tulcea pentru a căuta o casă de locuit pentru compania cea nouă după care a mers la Chilia Veche unde a inspectat detașamentul și a căutat și aici o casă. De la Chilia Veche s-a întors la Galați cu canoniera Fulgerul care a intrat în reparații capitale fiind înlocuită de Oltul. După reparație Fulgerul s-a înapoiat la Chilia Veche⁴.

Pe 2 iulie 1891 prin Legea de unificare a infanteriei române, regimentele de dorobanți și cele de linie au fost transformate în regimente de infanterie iar paza frontierelor românești a rămas începând de la acea dată până în anul 1889 exclusiv în sarcina regimentelor de infanterie dislocate în garnizoane cu o fâșie adâncă în interior de 30 de km de la granițe care dădeau periodic efectivele necesare îndeplinirii acestei misiuni importante⁵. Legea a fost sancționată de regele Carol I prin Înaltul Decret nr. 2329 din 11 iulie 1891⁶. Dreptul de decizie și controlul asupra serviciului pazei granițelor în acești 8 ani l-au avut comandanții de divizii teritoriale și Ministerul de război căruia i se subordonau, printr-o grupă de specialiști din cadrul Marelui Stat Major⁷.

Contopirea trupelor s-a efectuat pe divizii prin repartiția a câte 2 companii ale regimentului de dorobanți rezultând batalionul 3 de infanterie permanentă. Batalioanele 1 și 2 au rămas subunități cu schimbul. Prin decretul mai sus menționat s-a stabilit ca fostele regimente de dorobanți astfel organizate să poarte denumiri noi pe care le-au avut până la decretarea mobilizării din anul 1916⁸.

Conform ordinului nr. 5644/12.07.1891 al col. Murgescu, comandantul Flotilei companiile de la Sulina și Chilia Veche trebuiau să mai adauge pe lângă căpităniile de porturi și toate cazărmiile și pichetele ce s-ar fi aflat dependente de raionul acelor companii. La pichete sau căzărmi se făceau aceleași dispozițiuni ca și la căpităniile de port adăugându-se note despre toate detaliile privind construcțiile⁹.

⁴ *Ibidem*, f. 95.

⁵ M. D. Ionescu-Dobrogianu, *op. cit.*, pp. 503–504.

⁶ *Monitorul Oastei*, nr. 28/13 iulie 1891, pp. 913–914.

⁷ General Cornicioiu, *Contribuțiuni la Istoricul Grănicerilor, vol. I (1843–1904)*, București, 1934, p. 196.

⁸ Scurtu Costin, *Organizarea Armatei Române în Dobrogea 1878–1894*, în *Țara Bârsei*, Serie Nouă, nr. 11, p. 113.

⁹ DJAN Galați, Fond *Inspectoratul General al Navigației și Portului Galați 1878–1929*, dosar 1/1891, f. 137.

De asemenea conform raportului din 11.08.1891 al locotenentului Crivăț erau descrise detaliat localurile și pichetele companiei III Chilia Veche. Astfel pichetele Periprava, Chilia Veche, Dealer, Ceatal, Pardina și Satu-Nou erau construite din scânduri și învelite cu tinichea, fiecare dintre aceste pichete nu puteau fi locuite mai mult de 8 oameni. Pichetul Gura Leoștei era construit din ceamur acoperit cu stuf și întreținut de antrepriza bălților și putea cuprinde 6 oameni. Pichetele Ceatalchioi și Pătlăgeanca construite ca și celelalte din scânduri și acoperite cu tinichea cu o încăpere de 8 oameni însă spre deosebire de celelalte, acestea erau așezate pe piloți fiind amenințate când apele creșteau. Toate aceste pichete sunt destinate pentru paza frontierei și pentru supravegherea pescuitului. Localul căpitaniei Chilia Veche este fondat la 1874 fiind construit din ceamur învelit cu stuf fiind compus dintr-un antreu și 4 camere în care pot locui 36 oameni. În fața acestui local se află un altul mic jucând rol de bucătărie compus dintr-un antreu și o cameră mică. Localurile sunt sub proprietatea D-lui Trofin Iacoblew de la care ministerul le-a închiriat pentru oficiul căpitaniei¹⁰.

Pe 26 septembrie 1891, generalul Iuliu Dunca a inspectat toate pichetele din Deltă, declarându-se mulțumit de nivelul organizării și executării pazei frontierei. În schimb, găsisse *rău gospodărite*, pichetele Dealer, Pardina, Satu-Nou, Ceatalchioi, Periprava, Chilia Veche (compania Chilia) și de asemenea, pe cele ale companiei Sulina. Generalul Dunca notase în registrele companiilor de frontieră că va repeta inspecția spre a constata dacă toate lipsurile au fost îndreptate¹¹. De altfel în raportul nr. 11292/26.09.1891 al Diviziei Active Dobrogea, dl. General Dunca adresat d-lui căpitan Popovăț, comandantul companiei de Flotilă din Chilia Veche au fost găsite mai multe neregularități formulate clar mai jos în 14 puncte:

1. La cazarma din Chilia-Veche erau necesare paturi pentru ca oamenii să nu mai doarmă pe jos așa cum au fost găsiți.

2. Se vor cere haine de postav pentru toți oamenii cu schimbul pentru a nu se mai vedea nici unul cu hainele lor proprii, ceea ce le slăbea moralul și nu era permis.

3. Se vor cere arme și centurione pentru toți oamenii atât din cazarmă cât și din pichete.

4. Se va da la fiecare pichet câte 20 de cartușe de om însă să se dea în

¹⁰ *Ibidem*, f. 213.

¹¹ *DIMPR*, 1888, pp. 25, 27.

Compania III
Serviciul
Comandant Fulgerul - Deserviciul zilnic pe luna August
La bord

Zilele săptămânii	Sezonul	Apărătorii	Comandant	Execuția	Percepția	Stela	Prindutul	Apelul	Quasi	Loc	Percepția	Comandant	Comandant	Comandant	Comandant	Comandant	Comandant
Luni	20-5	5-6-20	60-20	-	8	1-20	10	10-20	11-1	-	1-20	5-6-20	5	5-6-20	5	5-6-20	5
Marti	20-5	-	5-6-20	60-20	8	1-20	10	10-20	11-1	1-20	-	5-6-20	5	5-6-20	5	5-6-20	5
Miercuri	20-5	-	5-6-20	60-20	8	1-20	10	10-20	11-1	-	1-20	5-6-20	5	5-6-20	5	5-6-20	5
Joi	20-5	-	5-6-20	60-20	8	1-20	10	10-20	11-1	-	1-20	5-6-20	5	5-6-20	5	5-6-20	5
Vineri	20-5	5-6-20	60-20	-	8	1-20	10	10-20	11-1	-	1-20	5-6-20	5	5-6-20	5	5-6-20	5
Sambata	20-5	-	5-6-20	60-20	8	1-20	10	10-20	11-1	1-20	-	5-6-20	5	5-6-20	5	5-6-20	5
Duminică	20-5	Comandantul	Comandantul	Comandantul	8	-	10	10-20	11-1	1-20	Comandantul	Comandantul	Comandantul	Comandantul	Comandantul	Comandantul	Comandantul

Comandantul comp. III
Căpitanul

Ilustrația 2 Tabel cu serviciul zilnic de pe canoniera Fulgerul, Compania a III-a Chilia Veche – August 1891. Sursa: DJAN Galați, *Fond Inspectoratul Navigației Generale și Portului Galați 1878–1929*, dosar nr. 1/1891, f. 198.

același timp ordine severe ca să le păstreze bine spre a nu se mai oxida după cum au fost găsite cele existente.

5. Să se depună în toate pichetele lemnele reglementare pentru iarnă îngrijindu-se să aibă și topoare bine ascuțite.

6. Să fie depuse în toate pichetele lămpi, cele existente să se repara punându-se în stare de funcțiune și se va da câte o sticlă de rezervă precum și gazul necesar calculat pe orele de noapte.

7. Să fie date saltele,perne și pături la toate pichetele pe nr. de oameni = lor pentru ca aceștia să nu mai doarmă pe scândura goală așa cum au fost găsiți precum și Cathechismul Soldatului pentru a-i ocupa.

8. La pichetele Daleru, Pardina, Satu-nou și Ceatalchioi să se pună imediat geamurile ce lipsesc din economia ordinarului trimițându-se conturile comandantului Flotilei.

9. Pentru pichetul Periprava să se facă adresă antreprenorului pescuitului ca să cedeze camera din stânga din cherhana pentru iarnă

urmând ca la primăvară tot pichetul să fie făcut din nou pentru care s-a și raportat ministerului.

10. Să fie făcute gherete pentru posturile din Chilia care sunt pe malul Dunării.

11. Să fie afișat Consemnul în toate pichetele.

12. Aprovizionarea în hrană să se facă pe câte 7 zile, căutând a-i îndes-tula cu orez și cu legumele necesare ca ceapa, usturoiul, ardeiul iar iarna cu rezervă de făină de mălai.

13. Toate pichetele au trebuință de reparat pentru care a fost trimis un inginer de la flotilă spre a face devizele, se va avea în grijă ca după reparație să vizitați Dvs., în persoană pichetele spre a vă încredința dacă s-au făcut toate reparațiile necesare, mai cu seamă asupra sobelor care mai toate sunt dărâmate precum și ușile și ferestrele să se închidă bine.

14. Se va interveni la Comandamentul Flotilei spre a da un acompt asupra Dvs., pentru a se plăti soldele oamenilor din pichete pe 15 zile¹².

În adresa nr. 4632/05.10.1891 a Inspectoratului Navigației către Comandamentul Flotilei se preciza faptul că nr. 1, 3, 4, 5, 6 și 7 ale inspecției generalului Dunca au fost rezolvate. De asemenea era raportat faptul că nu s-au putut completa efectivele oamenilor cu schimbul deoarece efectivele de care se dispunea au fost echipate cu cei 80 de marinari concentrați la instrucție. Cu ocazia sosirii canonierei Fulgerul la Galați se va completa tot echipamentul care era necesar companiei de la Chilia Veche¹³.

În adresa Inspectoratul Navigației nr. 4635/06.10.1891 către Compania III Chilia Veche era specificat faptul că punctele 4, 6, 8 și 11 cu neregularitățile acestora provenea numai din neglijență căci trebuiau date instrucțiile necesare oamenilor despre modul cum trebuie să păstreze cartușele și cu ocazia inspecțiilor să se asigure dacă s-au făcut propuneri la timp pentru înființarea lămpilor lipsă și repararea celor lipsă, pentru repararea celor stricate și a geamurilor sparte și de asemenea să fi fost afișat consensul de imprimate ce vi s-a dat. Prin urmare trebuiau făcute imediat propuneri pentru a se completa lipsurile arătând nominal:

– Punctul 5, pentru depunerea la pichete se vor primi ordine îndată după ce se va fi prezentat procesul verbal de constatare a sobelor.

¹² DJAN Galați, Fond *Inspectoratul General al Navigației și Portului Galați 1878–1929*, dosar nr.1/1891, f. 257.

¹³ *Ibidem*, f. 295.

– Punctul 8, se va interveni imediat după prescriere și se va comunica rezultatul.

– Se va întocmi și înainta imediat deviz pentru înființarea gheretelor ce lipseau fiind prevăzute la punctul 10.

– Punctele 12 și 14, se vor executa imediat prescripțiunile având mijloace suficiente căci pe lângă comptul de 400 de lei ce este asigurat canonierei veți primi față de preț veți primi pe o lună înainte întotdeauna.

– Asupra punctului 13 inginerul comandant a întocmit și înaintat devizele necesare pentru reparație¹⁴.

Conform ordinului nr. 11296/28.09.1891 al Diviziei Active către Compania II Sulina, dl. General Dunca îi aduce la cunoștință dl. căpitan că la inspecția efectuată a găsit oameni sub raportul aspectului, ținutei, îmbrăcăminte și al instrucției în stare mulțumitoare iar reclamații nu au fost întâmpinate. Clădirile sunt bine întreținute și pichetele îngrijite pentru care vă mulțumesc. Nu așa este cazul și la pichetul Popina unde au fost găsiți oameni foarte rău pentru care se dau următoarele dispoziții:

1. La fiecare pichet se va da câte 20 de cartușe de om însă în același timp și ordine severe ca să le păstreze bine pentru a nu se mai opida după cum le-am găsit pe cele existente, asemenea se va da și Catichismul soldatului cu îndatorire ca șefii de pichete să-i învețe pe oameni datoriile lor.

2. Să se depună la toate pichetele lemnele reglementare pentru iarnă îngrijindu-se să aibă și topoare bine ascuțite.

3. Să se înființeze la pichete lămpi, cele existente să se repara punându-se în stare de a putea funcționa, se va lăsa câte o sticlă de rezervă precum și gazul necesar calculat pe orele de noapte.

4. Să se dea saltele, perine și pături în pichete proporțional cu nr. Oamenilor.

5. Se va afișa Consemnul în toate pichetele.

6. Aprovizionarea cu hrană se va face pe câte 7 zile căutând a-i îndesula și cu orez, legumele necesare ca ceapa, usturoiul, ardeiul iar iarna ca rezervă făina de mălai.

7. Veți interveni la Comandamentul Flotilei pentru a vă da un acompt asupra d-voastră din care veți plăti soldele oamenilor din pichete pe câte 15 zile înainte.

¹⁴ *Ibidem*, f. 300.

8. Veți căuta a se astupa ușa din Cancelarie ce comunică cu Apartamentul ofițerilor din cazarma Sulina.

9. Să se facă o gheretă pentru pentru santinelele ce sunt portate la mila 2 la ieșirea din Sulina.

10. Veți da la toți oamenii din pichete cizme bune spre a nu se mai vedea oameni cu cizmele rupte ca la Popina.

11. Veți da soldatului Chiriță Ștefan un concediu de 35 zile dacă are însă o conduită bună¹⁵.

Prin adresa comandamentului Flotei nr. 8955/11.11.1891 era comunicat dlui Inspector al Navigației despre canoniera Fulgerul că urmează să fie scoasă pe cală și trebuie dezarmată iar materialul să fie bine păstrat până la terminarea reparațiilor după care urma să fie predat arsenalului. În locul canonierei Fulgerul serviciul la Chilia Veche se făcea cu canoniera Oltul¹⁶.

În raportul 5985/21.12.1891 adresat de Inspectoratul Navigației către comandamentul Flotei se preciza că suma de 250 de lei era trecută în primire pentru masa de întreținere a companiilor de la Sulina și Chilia Veche. De asemenea săpunul necesar companiilor ar costa la fel ca în localitate cu deosebirea că cel din Galați mai ales în timpul iernii ar costa mai mult din cauza cheltuielilor pe ambalaj fiindcă poșta primește numai pachete de 4 kg greutate iar săpunul este supus la risipă când e împachetat în pânză fiindcă trebuie ambalat în cutii de lemn¹⁷.

Bibliografie

I. Lucrări speciale

- [1] Ionescu-Dobrogianu, M.D., *Dobrogea în pragul veacului al XX-lea. Geografie, Matematică, Fizică, Politică, Economică și Militară*, București, 1904.
- [2] General Cornicioiu Grigore, *Contribuțiuni la Istoricul Grănicerilor, vol. I (1843–1904)*, București, 1934.
- [3] Scurtu Costin, *Organizarea Armatei Române în Dobrogea 1878–1894*, în *Țara Bârsei*, Serie Nouă, nr. 11.

II. Periodice

- [4] *Monitorul Oastei*, nr. 28/13 iulie 1891.

¹⁵ *Ibidem*, f. 258.

¹⁶ *Ibidem*, f. 307.

¹⁷ *Ibidem*, f. 317.

III. Arhive

- [5] A.N.R, Fond *Inspectoratul Marinei și Porturilor Românești*, dosar 1888.
- [6] DJAN Galați, Fond *Inspectoratul General al Navigației și Portului Galați* 1878–1929, dosar nr.1/1891.

GENERALUL IOAN I. POPESCU, CONTRIBUȚII LA ELIBERAREA SUDULUI BASARABIEI. CUCERIREA ORAȘULUI ISMAIL (21 IANUARIE/3 FEBRUARIE)

Paul AELENEI*

aelenei_paul@yahoo.com

GENERAL IOAN I. POPESCU, CONTRIBUTIONS TO THE
LIBERATION OF SOUTHERN BESSARABIA. CONQUEST OF
ISMAIL (JANUARY 21/FEBRUARY 3)

ABSTRACT: General Ioan I. Popescu was one of the best capable Romanian military commanders who demonstrated their military skills on the battlefields during the First World War. Having a good theoretical training and rich experience accumulated during many years of activity in numerous military units both as a specialist and as an officer or general, the commander of the 13th Romanian Infantry Division contributed to the liberation of southern Bessarabia in the first three months of 1918. Through his victories, he managed to remove the anarchic groups, to restore order in the assigned area, using the advantage of the terrain in a combined battle with the Romanian Navy.

KEYWORDS: First World War, General Ioan I. Popescu, 13th Romanian Infantry Division, Bessarabia, Romanian Navy.

Înfăptuirea Marii Uniri din anul 1918 a fost posibilă ca urmare a importanțelor victorii obținute pe câmpul de luptă, în timpul Primului Război Mondial. Desigur, în spatele acestor biruințe au stat decizii ferme realizate cu sacrificii imense, la temelia cărora s-au aflat dragostea de țară, setea de libertate și dorința de îngenunchere a inamicului, cuibărite toate în sufletul fiecărui român, începând de la primul general și până la ultimul soldat.

S-a vorbit de foarte multe ori despre curajul legendar al soldaților români dovedit în timpul ciocnirilor cu inamicul și despre zecile de mii de camarazi de arme care s-au jertfit în timpul acelor lupte. Nenumărate cărți de istorie descriu cu lux de amănunte bătălii epice din timpul aceluși conflict la care au luat parte bravii ostași români. Atacuri surpriză, încăierări la

* Paul AELENEI, PhD candidate, „Dunărea de Jos” University, Galați, Romania.

baionetă, canonade înfricoșătoare, tactici de luptă inedite, strategii geniale materializate în uimitoare răsturnări de situații și încununare cu victorii zdrobitoare au fost așternute de istorici consacrați sau scriitori talentați în paginile unor lucrări de prestigiu. Și da, pe bună dreptate, acele mari jertfe și biruințe ale ostașilor români trebuie consemnate și transmise mai departe generațiilor viitoare ca niște ștafete de eroism ale poporului român.

Totuși, la o analiză atentă a acestor publicații constatăm, din nefericire, și un mare neajuns: abordarea insuficientă a unor teme care să ofere mai multe informații despre artizanii acelor memorabile victorii, care prin curajul, abilitățile tactice și deciziile strategice luate au reușit să-și îndeplinească misiunile cu succes. Ne referim, firește, la generalii și ofițerii care și-au asumat o responsabilitate uriașă, preluând conducerea acelor lupte în timpul cărora au acționat cu mult curaj, înscriindu-se prin izbânzile lor în galeria marilor comandanți militari ai neamului nostru. Fără contribuția lor, harta României ar fi arătat astăzi cu totul diferit. E drept, în ultima perioadă au început să fie publicate diverse biografii ale unor generali români, însă volumul acestora este deocamdată nesatisfăcător. Așadar, ca o consecință a acestui neajuns al istoriografiei contemporane, mulți dintre strategii acelor bătălii, desfășurate în urmă cu mai bine de un veac, au rămas pe nedrept în conul de umbră al istoriei.

Unul dintre acești oameni de arme înzestrați cu deosebite virtuți militare, care au obținut victorii importante pe câmpul de luptă, a fost generalul Ioan I. Popescu. Cariera sa a fost de-a dreptul vastă și impresionantă, și din rațiuni de spațiu, spicuiim din aceasta doar câteva aspecte în rândurile de mai jos.

Generalul Ioan I. Popescu s-a născut la Câmpulung Muscel, în ziua de 27 aprilie 1886, și a făcut primii pași pe drumul carierei militare la vârsta majoratului, urcând rând pe rând treptele ierarhiei militare într-un mod constant și admirabil, ajungând la gradul de general de divizie. Și-a început cariera ostășească făcând primul pas pe treapta cea mai de jos, înrolându-se ca simplu soldat în Regimentul 1 Geniu, iar la finalul celor șase luni de stagiul militar, în ziua de 28 mai 1885, a fost înaintat la gradul de caporal. Pentru rezultatele excepționale obținute în următoarele luni

Generalul de divizie
Ioan I. Popescu

a fost apreciat de superiorii săi și prin urmare a fost recomandat, în prima zi a anului următor, pentru avansarea la gradul de sergent. Dornic de a-și perfecționa pregătirea militară a urmat cursurile Școlii de subofițeri de la Mănăstirea Bistrița (1887), unde s-a pregătit temeinic timp de doi ani de zile. După finalizarea studiilor a devenit sublocotenent și a fost încadrat în Regimentul 4 Infanterie de linie, apoi la Regimentul 20 Dorobanți, după care a fost transferat la Marele Stat Major, Secția 3 Geodezie, topografie și cartografie (1892), și ulterior la Institutul Geografic Militar (1897). La data de 8 aprilie 1893 a fost înaintat la gradul de locotenent și detașat la Regimentul „Vâlcea” nr. 2, dar și-a continuat activitatea și în domeniul topografiei militare și în cadrul Secției 3 a Marelui Stat Major, apoi a fost detașat (1897) la Institutul Geografic Militar, unde a fost apreciat de generalul Constantin Brătianu, directorul institutului, pentru modul ireproșabil în care își îndeplinea sarcinile încredințate. În anul 1898 a fost înaintat la gradul de căpitan și transferat la Regimentul „Suceava” nr. 17. Tot în acest an a devenit și elev-ofițer la Școala Superioară de Război, unde și-a continuat studiile militare, dând dovadă de același zel, la finalul celor doi ani de studii fiind al treilea din clasă. La 1 februarie 1903 a fost mutat la Regimentul „Argeș” nr. 4, unde s-a implicat în mod deosebit, motiv pentru care comandantul l-a propus pentru avansarea la gradul de maior, caracterizându-l ca fiind „inteligent, având multă dragoste și conștiință la serviciu. Comandă și administrează prea bine compania. Conduită prea bună atât la serviciu, cât și în viața privată. Ținută îngrijită în rezumat este un prea bun ofițer sub toate raporturile”. Și-a continuat activitatea la Batalionul de Grăniceri, începând din luna aprilie 1904. Datorită faptului că unitatea fusese înființată recent, Ioan I. Popescu a depus eforturi susținute pentru a dezvolta și perfecționa sistemul de supraveghere și apărare a frontierelor, iar în acest scop a publicat lucrarea *Cartea grănicerului*. Datorită eforturilor depuse în activitate a fost numit ajutor de comandant și șef al Biroului Mobilizare. La 1 iulie 1907 a fost transferat la Regimentul „Muscel” nr. 30, unde a activat câteva luni. În momentul în care a părăsit Batalionul de Grăniceri, comandantul unității, printre altele, a notat: „Regret plecarea acestui prea bun ofițer care a adus servicii reale corpului și a cărui lipsă se va resimți”. Parcursul profesional continuă în cadrul unor unități militare, dintre care amintim: Regimentul III „Dâmbovița” nr. 22, Regimentul 2 Artilerie (1908), Regimentul „Vasile Lupu” nr. 36 (1909), după care devine sub-șef la statul major al Corpului 2 Armată (1910). În această calitate a organizat, în anul

următor, o manevră cu ofițerii sanitari care a primit aprecieri de la șeful de stat major al Corpului 2 armată. Acesta a raportat generalului Grigore Crăiniceanu, comandantul corpului, că manevra a fost așa de bună încât nu au fost întâmpinate situații neprevăzute și a fost apreciată de ministrul de război și șeful marelui stat major. Ținând cont de acest rezultat deosebit, Ioan I. Popescu a fost însărcinat cu organizarea unor manevre similare și în următorii doi ani. În ziua de 1 aprilie 1912 a devenit ajutorul comandantului Batalionului 2 Vânători „Regina Elisabeta”, iar la data de 1 noiembrie 1912 i-a fost încredințată comanda Regimentului 61 Infanterie. În fruntea acestei unități a luat parte la Campania din anul 1913, desfășurată în Bulgaria. Acolo, la Bela Slatina, a depus eforturi deosebite pentru combaterea holerei, stând permanent în mijlocul soldaților săi și, pentru a-i izola de localnicii infestați, a săpat trei fântâni în mijlocul taberei la o adâncime de 15 m, doar cu brațele soldaților. Totodată s-a asigurat ca regimentul său să aibă la dispoziție toate cele necesare. În anul următor a preluat conducerea Batalionului 6 Vânători, după care, între anii 1914–1916, a fost șef de stat major la Direcția 6 Sanitară, aflată în subordinea Ministerului de Război, unde s-a ocupat de aprovizionarea cu materiale sanitare. Totodată, ținând cont de faptul că România se pregătea de intrarea în război, a fost și responsabil cu organizarea unor spitale militare regionale. În ziua de 25 decembrie 1916 a devenit comandant al Diviziei 13 Infanterie (unitatea făcea parte din Corpul 3 al Armatei 1 române).

Datorită faptului că trupele aveau moralul scăzut și înzestrarea precară, Ioan I. Popescu a trecut imediat la reorganizarea și instruirea acestora. Divizia a fost desfășurată în partea de sud a Moldovei și era pregătită să ia parte la ofensiva de la Nămolosa, în cursul anului 1917, însă, din cauza atacului german de la Mărășești, ofensiva a fost anulată, iar divizia mutată acolo, în Pădurea Răzoare, pentru a acoperi golurile rămase în urma părăsirii frontului de către Diviziile 13 și 34 Infanterie rusă. Acolo, în timpul ciocnirilor cu inamicul, trupele generalului Ioan I. Popescu au respins un atac purtat de trei divizii germane, apoi a executat un contraatac, forțând inamicul să bată în retragere peste Sușița, capturându-i acestuia un număr însemnat de oameni, mai multe mitraliere și alte materiale de război. Acest important succes pe câmpul de luptă al generalului Ioan I. Popescu a fost elogiat de generalul Eremia Grigorescu, comandantul Armatei 1: „Divizia 13 a înregistrat cele mai frumoase pagini de glorie”. De asemenea, generalul Constantin Christescu a evidențiat abilitățile militare ale generalului

Ioan I. Popescu, afirmând că acesta „a dat din nou dovadă de eminente calități de comandant”. Drept recunoștință pentru succesul avut pe câmpul de luptă, Regele Ferdinand I-a decorat cu Ordinul „Mihai Viteazul” clasa a III-a. Câteva zile mai târziu, în perioada 18–25 august, după ce Divizia 124 Infanterie rusă s-a retras într-un mod laș și trădător de pe frontul de la Muncel, generalul Ioan I. Popescu, în fruntea Diviziilor 13, 9 și 11 Infanterie, la care se adăugau resturi din Divizia 124 Infanterie rusă, cu sprijinul artileriei Corpului 8 Armată rus a reușit să restabilească situația pe frontul amintit. Începând din 4 decembrie 1917 și până în 13 ianuarie 1918, generalul a avut misiunea de a restabili ordinea în spatele frontului, respectiv de a dezarma trupele ruse care terorizau populația. Această misiune de dezarmare și îndepărtare a trupelor bolșevice a continuat, din ianuarie până în martie 1918, și pe teritoriul din sudul Basarabiei.

Activitatea generalului Ioan I. Popescu în sudul Basarabiei a început să se desfășoare într-un mediu deosebit de ostil, din mai multe motive: în primul rând populația era foarte slab reprezentată de locuitori de naționalitate română, cei mai mulți dintre aceștia fiind bulgari, găgăuzi, germani, ucrainieni și ruși. Pe de altă parte, regiunea era tranzitată spre Rusia de soldați bolșevici care făceau parte din Armata 6 rusă și care manifestau o ostilitate acută față de români. Mulți dintre acești soldați, pe lângă faptul că musteau de resentimente, după cele întâmplate cu câteva zile mai devreme la Galați, nemaiputând fi controlați de ofițeri au început să comită jafuri în drumul lor. Altfel spus, aceste grupuri dezordonate de soldați s-au transformat în bande deosebit de agresive, făcând insuportabilă viața locuitorilor din satele prin care ei treceau. Un alt motiv ar fi acela că trupele aflate în subordinea generalului Ioan I. Popescu pătrundeau pe un teren necunoscut din punct de vedere geografic și pe care, datorită diversității etnice, aveau de întâmpinat foarte multe bariere lingvistice.

Prezentul studiu are ca temă principală cucerirea orașului Ismail și aportul adus de trupele aflate sub comanda generalului Ioan I. Popescu în îndeplinirea acestei misiuni. Totuși, pentru o mai bună înțelegere a operațiunilor desfășurate în orașul de pe malul stâng al brațului Chilia se consideră necesară descrierea unor conflicte armate anterioare, respectiv incidentul de la Vulcănești și câteva informații referitoare la cucerirea orașului Bolgrad. Totodată, sunt prezentate și câteva elemente cu privire la importanța orașului Ismail, evidențiind motivele pentru care a fost importantă cucerirea acestui oraș.

Primul contact cu inamicul, pe teritoriul basarabean, a avut loc în ziua de 29 decembrie 1917/11 ianuarie 1918 când depozitele armatei române din Cahul au fost atacate de către soldații ruși. Această situație a pus M.C.G. în situația de a ordona, la cererea comandamentului rus, ocuparea orașului pentru a restabili ordinea, misiune care a fost îndeplinită fără incidente. Lucrurile încep să se precipite din ce în ce mai tare, grupurile de soldați din Armata 6 rusă încep să devină tot mai efervescente. Colonelul Dragu își continuă înaintarea în zona Vulcănești, sat locuit în mare parte de coloniști bulgari și găgăuzi. În această localitate colonelul Dragu, însoțit de căpitanul Oprișănescu, a încercat să facă o recunoaștere, însă soldații bolșevici i-au arestat și condamnat la moarte. Cu toate acestea, Dragu reușește să scape în cursul nopții următoare și se întoarce la Cahul. La scurt timp după aceasta bolșevicii l-au arestat, la Bolgrad, pe generalul Kotsebie, comandantul Armatei 6 ruse, au dizolvat comandamentul, apoi au atacat toate unitățile române de pe malul stâng al Prutului, țintind până și inofensivele pichete de grăniceri.

Din cauza escaladării conflictelor din regiune M.C.G. a fost forțat de împrejurări să ordone Diviziei 13 Infanterie traversarea Prutului și restabilirea ordinii, în partea de sud a Basarabiei. Odată ajunse pe malul stâng al Prutului, din trupele diviziei au fost constituite două detașamente de luptă. Unul care a plecat în direcția Reni, curățind tot malul stâng al râului de elemente inamice, iar cel de al doilea s-a deplasat în direcția Bolgrad cu scopul de a cuceri orașul și restabili ordinea, lucru care s-a și întâmplat, în data de 12/25 ianuarie 1918, după care au urmat și alte localități din apropiere.

Putem spune că prin ocuparea orașului Bolgrad, generalul Ioan I. Popescu a făcut o cucerire strategică, deoarece a pus stăpânire asupra unui punct important din care putea controla mai multe elemente esențiale, dintre care amintim: transportul pe calea ferată, terestru și pe apă, dar a obținut și un control asupra unor entități militare ruse aflate în garnizoana rusă din oraș. În ceea ce privește transporturile pe calea ferată, facem referire la faptul că în apropiere Bolgrad se afla gara Valu lui Traian, linie ce făcea legătura cu Akkerman la sud-est și Bender la nord-est, apoi mai departe spre Chișinău. Referitor la transportul pe apă menționăm că în partea de vest a orașului se află lacul Ialpuș care se întinde spre sud, făcând legătura cu lacul Cuhurlui prin care se ajunge mai departe spre brațul Chilia al Dunării. Nu în ultimul rând, amintim și controlul asupra elementului militar, ținând cont de faptul că Armata 6 rusă își avea

comandamentul în oraș. Așadar, generalul Ioan I. Popescu a reușit să creeze o zonă de siguranță în regiunea Bolgrad-Cahul-Reni, blocând întoarcerea grupurilor bolșevice spre Prut și în mod deosebit spre Galați. Mai mult decât atât, stabilirea acestui cap de pod la Bolgrad a permis ulterior declanșarea unei noi etape de operațiuni cu o pătrundere mai adâncă pe teritoriul din sudul Basarabiei, dar în mod deosebit spre localitățile importante de pe malul stâng al brațului Chilia, respectiv Ismail, Chilia Veche și Vâlcov.

Ismailul era un centru economic important, populația având o diversitate foarte mare din punct de vedere etnic ceea ce făcea, după cum era de așteptat, ca prezența trupelor române să nu fie privită cu ochi buni, mulți dintre etnicii din Basarabia, la modul general vorbind, fiind foarte ușor de influențat de către bolșevici. Aici funcționa o zemstvă iar pe lângă multitudinea de negustori meseriași și pescari din oraș își desfășurau activitatea Uniunea de Credit Sud Basarabeană, care avea filiale în Chilia și Bolgrad cu un activ de 3040490 ruble pe an, dar și Uniunea Dunăreană de Consum, la care erau afiliate 47 de filiale, avea active ce însumau 1055477 ruble anual. Portul, poate cel mai important obiectiv al orașului, era folosit mai degrabă de mării negustori care aveau posibilități de transportare a mărfurilor, micii comercianți preferând să-și vândă produsele în târguri din cauza lipsei mijloacelor de transport adecvate.

Dacă pentru bolșevici orașul prezenta o importanță, mai degrabă administrativă, economică și politică, la momentul atacului, pentru români cucerirea Ismailului viza aspecte politice, generatoare de instabilitate, și implicit cele militare. Din punct de vedere politic, precizăm că aici se afla un puternic centru bolșevic al cărui membri manifestau o ostilitate extremă față de militarii români. De exemplu, șeful organizației locale l-a capturat și împușcat pe comisarul guvernului român atașat la Corpul 47 Armată rus.

Ținând cont de poziția sa strategică la Dunăre, constatăm că era imperios necesar ca Ismailul să fie cucerit de români, deoarece de aici se putea controla tot traficul fluvial de pe brațul Chilia, de la Galați spre gurile Dunării, respectiv brațele Oceacov și Sтамbul, acestea având navigabilitatea cea mai bună spre Marea Neagră.

Datorită administrațiilor fluviale și punctelor de ancorare care existau aici, portul Ismail devenise un important centru al flotei ruse. Aici își avea centrul de comandă flota militară rusă de Dunăre, aflată sub ordinele căpitan-comandorului Semeonov. În afară de acesta mai aveau și un Serviciu de comunicații pe apă, care era compus din două grupuri pentru transportul

persoanelor de la Ismail și Sulina. Aceasta nu era prima dată când portul devenea ținta unor atacuri. De exemplu, în anul 1917, portul Ismail a servit ca bază de aprovizionare a armatei ruse, care acționa pe linia Siretului, și din această cauză portul a fost bombardat de bateriile germane instalate la Tulcea.

La 21 ianuarie/3 februarie, generalul Ioan I. Popescu își îndreaptă trupele în sud, spre Dunăre, cu scopul de a cuceri orașul Ismail. Datorită faptului că următoarele operațiuni aveau să se desfășoare pe malul stâng al brațului Chilia, generalul se va folosi de trupele flotei române de operații și va purta lupte cu inamicul în formă combinată. Ajuns în apropiere de Ismail, trupele sale au încercat mai întâi să execute câteva recunoașteri în apropiere de oraș, însă patrulele trimise în misiune au fost respinse de inamic cu focuri de armă, iar asupra grosului trupelor au fost executate focuri de artilerie. În aceste condiții, generalul Ioan I. Popescu a ținut pe loc trupele de uscat, însă a tăiat sprijinul rușilor venit de pe vasele care se aflau pe brațul Chilia. Ca urmare a acestei situații, flota de operații și-a desfășurat ambarcațiunile în trei puncte, după cum urmează: trei canoniere la Periprava; un monitor, câteva baterii flotante, trei vedete, un torpilor și trei șalupe la Chilia Veche; în apropiere de Ismail au fost ancorate trei monitoare și o vedetă. Toate au luat poziții de tragere asupra vaselor ruse din Ismail. Văzându-se înconjurat, comandantul rus a cerut permisiunea să iasă spre mare, asigurându-l pe omologul său român că nu va deschide focul. În acest mod, canonierele ruse au părăsit regiunea Ismail, dar în loc să iasă pe mare, așa cum au promis, s-au oprit la Vâlcov. Odată ce zona Ismail a fost eliberată de canonierele ruse, orașul a fost înconjurat jumătate pe apă, jumătate pe uscat. În jurul orei 16.30, două batalioane române au debarcat și au ocupat portul. În timpul nopții, detașamentul Dragu a lansat cu fermitate atacul final prin care a zdrobit rezistența bolșevicilor. Această nouă cucerire a fost un real succes deoarece avut ca rezultat capturarea în oraș a unor depozite mari de armament.

Observăm că pentru cucerirea orașului Ismail generalul Ioan I. Popescu a folosit o tactică desfășurată în trei etape. În prima dintre acestea a realizat o blocadă terestră asupra orașului, venind din partea de nord cu trupele de uscat, în așa fel încât grupurile inamice din oraș să fie cu spatele spre brațul Chilia. În acest mod a reușit să le taie rușilor orice posibilitate de a părăsi orașul, fugind în altă direcție sau de a se retrage. Singura lor scăpare putea fi, doar teoretică, trecând prin apă, ceea ce – în luna ianuarie, când a avut

loc operațiunea – era de neconceput. E drept, în partea de est existau două fâșii de pământ foarte înguste, fiecare având lățimea de circa 1,5 km, aflate în dreptul satului Chișelnița, localitate situată între brațul Chilia și lacul Catlabuga, însă după poziționarea detașamentului Dragu în fața Ismailului acestea erau foarte dificil sau chiar imposibil de traversat. Tot ceea ce mai puteau face rușii în aceste împrejurări era să stea în defensivă și să aștepte o răsturnare a situației, eventual prin sosirea de ajutoare din Chilia sau Vâlcov. Așteptarea lor a fost în zadar, din cauză că înaintarea vaselor ruse fusese blocată pe brațul Chilia, iar înaintarea trupelor de uscat era imposibilă, deoarece sectorul Bolgrad-Ismail era controlat de români.

În aceste împrejurări, rușii și-au dat seama că nu mai pot scăpa de încercuirea românilor, iar situația devenea disperată. Așa se explică faptul că în momentul în care patrulele române de recunoaștere s-au apropiat de Ismail, rușii – cei mai mulți dintre ei probabil scăpați cu fuga din Bolgrad – le-au atacat cu focuri de armă, iar în același timp artileria din oraș a deschis focul asupra coloanei principale a detașamentului român. Constatăm că inamicul a atacat trupele române, limitându-se doar la simplul fapt de a le opri înaintarea, însă fără a-și părăsi pozițiile cu scopul de a lansa o ofensivă terestră cu trupele de infanterie pentru a străpunge pozițiile ocupate de români. Ca urmare a acestei situații, generalul Ioan I. Popescu a manifestat prudență, ținându-și oamenii departe de tirul mitralierelor sau canonada turnurilor, așteptând consumarea celei de a doua etape, pentru a putea lansa atacul final asupra orașului.

Cea de a doua etapă se referă la intervenția flotei de operații în scopul curățării brațului Dunării, în dreptul orașelor Ismail și Chilia, îndepărtând ambarcațiunile ruse în care mulți dintre bolșevicii din oraș își puseseră speranțe mari, în mod deosebit în artileria aflată pe aceste vase. În momentul în care flota română de operații a ocupat mai multe poziții de tragere, comandantul rus a realizat faptul că este la rândul său înconjurat și că nu va putea face față unui atac venind din partea marinarilor români, așa că a preferat să părăsească zona. Acest moment a reprezentat o nouă lovitură pentru bolșevicii din Ismail, din cauză că tot suportul artileriei de pe nave era pierdut, dar cel mai grav era faptul că plecarea tovarășilor mateloți îi expunea la debarcarea trupelor române de marină, în port, care ulterior s-a soldat cu ocuparea acestuia. În acest moment, rușii erau încercuiți și nu mai aveau nicio scăpare.

Cea de-a treia etapă și ultima a avut loc după căderea nopții, când

generalul Ioan I. Popescu a lansat atacul final cu trupele de uscat ale detașamentului Dragu, venind din nord, acțiune în fața căreia bolșevicii din oraș – fiind atacați din față de infanteriști și din spate de marinari – nu mai puteau opune nicio rezistență, singura lor opțiune în acel moment fiind aceea de a se preda.

În tabăra română observăm o bună coordonare între trupele române de uscat și cele de marină. De asemenea, demnă de menționat este și concentrarea forțelor terestre, ce aparțineau detașamentului Dragu, în spațiul cuprins între lacurile Ialpuș, Cuhurlui la Vest și Catlabuga la vest a permis întărirea frontului, având un număr mai mare de soldați pe un culoar geografic îngust de circa 20 km, mărginit de ape. Cu alte cuvinte, aliniamentul fiind scurt oferea posibilitatea acoperirii optimă a acestuia cu un număr redus de unități de luptă. Așadar, generalul Ioan I. Popescu a profitat de particularitățile reliefului, adaptându-se perfect la acesta, împingându-și inamicul într-un spațiu înconjurat de ape din trei părți, în forma literei „U”. În aceste condiții, pe uscat, rușii nu mai aveau spațiu de manevră, fiind prinși ca într-o capcană, rămânându-le doar posibilitatea de a riposta la eventualele atacuri ale românilor, însă fără sprijinul artileriei de pe vasele care au părăsit portul, era mai dificil. Capitularea într-un timp foarte scurt de la începerea asediului demonstrează că moralul rușilor era scăzut, în ciuda resentimentelor avute față de soldații români, evidențiind totodată și slaba organizare și coordonare a oamenilor în tabăra inamică.

Ca urmare a acestor acțiuni de luptă, organizate într-un mod cu totul admirabil, generalul Ioan I. Popescu a mai înregistrat încă o victorie importantă în fața unui inamic superior atât din punct de vedere al numărului de oameni, cât și al înzestrării trupelor, de unde în mod cert se evidențiază, desigur, aptitudinile sale remarcabile de comandant militar.

Bibliografie

- [1] Avram, Valeriu, Prof. univ. dr., Drăghici Lucian, Pătrașcu Gabriel-George, Rișnoveanu, Dr., Ion, *Războiul de Reîntregire, Comandanți militari români*, Editura Centrului Tehnic-Editorial al Armatei, București, 2016
- [2] Băldescu, Radu, Lt. Col., *Războiul național, operațiunile din anii 1917, 1918 și 1919, Curs pentru ofițerii-elevi ai școlii de aplicație a infanteriei*, Institutul de Arte Grafice „Dacia Traiană”, Sibiu, 1934
- [3] Filipescu, C., Giurgea Eugeniu N., *Basarabia, considerațiuni generale agricole*

- economice și statistice*, Institutul de Arte Grafice România Nouă, Chișinău, 1919
- [4] Kirițescu, Constantin, *Istoria războiului pentru întregirea României, 1916–1919*, Vol. 2, Editura Științifică și Enciclopedică, București, 1989
- [5] Moșneagu, Marian, Comandor (r) dr., *Marina română la fruntariile de apă ale României Mari*, în revista *Străjer în calea furtunilor*, Cadran militar buzoian, Anul XII, nr. 24, decembrie 2018
- [6] Idem, *Acțiunile flotei de operațiuni a României în campania anului 1917*, *Analele Dobrogei*, Muzeul Național de Istorie și Arheologie Constanța, An I, Seria a treia, Constanța, 2019
- [7] Rosetti, Radu R., General, *Partea luată de Regimentul 47/72 Infanterie în Răsboiul pentru Întregirea Neamului, 1/4 august 1916–1/14 iulie 1918*, Tipografia „Răsăritul”, București, 1918
- [8] ***, Arhivele Militare Naționale Române, fond, Direcția Cadre Învățământ, Memorii Bătrâni, Litera P, Generali, dosar nr. 39
- [9] ***, Idem, fond Microfilme, *Armata I-a*, dosar nr. 485/1918, rola FII 2.1418
- [10] ***, Idem, fond 2276, *Divizia 13 Infanterie*, dosar nr. 281
- [11] ***, Arhivele Naționale Istorice Centrale, Colecția 50, *Documente privitoare de organele represive despre activitatea Partidului Comunist Român și a organizațiilor de masă revoluționare, 1905–1948*, fond 56, dosar 5948.

BĂCĂUANUL GENERAL NICOLAE ȘOVA, UN LUPTĂTOR PENTRU UNITATEA POPORULUI ROMAN

Costel CIUPERCĂ*

GENERAL NICOLAE ȘOVA FROM BACAU, A FIGHTER FOR THE
UNITY OF THE ROMANIAN PEOPLE

ABSTRACT: The work presents a hero who fought for the unity of the Romanian people, managing to defeat the enemies of this nation through his acts of bravery. General Nicolae Șova will remain in the memory of the collective through the actions taken from the position he held within the Romanian army. It is admirable that he never abdicated the values of the institutions he represented, which were associated with his moral principles.

KEYWORDS: hero, unity, enemies, actions, army.

Pentru a pune în evidență traseul profesional al acestui om deosebit, trebuie să enumerăm câteva dintre funcțiile pe care le-a îndeplinit cu succes și devotament:

22 iunie 1941 – 19 februarie 1943: Comandant al Diviziei de Gardă;

7 noiembrie 1941: Decorat cu Ordinul *Mihai Viteazul* -clasa a III-a;

24 ianuarie 1942: Promovat la gradul de general de divizie;

19 februarie 1943 – 23 august 1944: Numit subsecretar de stat al Marinei;

24 ianuarie 1944: Promovat la gradul de general de corp de armată;

21 septembrie 1944 – 7 februarie 1945: Comandant al Corpului 7 de Armată;

ianuarie 1945: Decorat cu Ordinul *Mihai Viteazul* cu spade, clasa a II-a.

Nicolae Șova s-a născut pe 9 noiembrie 1885, în comuna Poduri, județul Bacău. După cinci ani petrecuți în școala din satul natal, s-a dus la un liceu la Bacău, însă din cauza posibilităților financiare reduse ale familiei

* Președinte Filiala Județeană Bacău a Asociației Naționale a Rezerviștilor Militari din MAp.

sale, după trei ani a trebuit să înceapă să-și câștige singur existența, pentru a putea rămâne la școală. În 1907 a fost admis la Școala de Ofițeri de Infanterie din București.

Pe 1 iulie 1911 a absolvit-o și a fost promovat la gradul de sublocotenent iar la cererea sa a fost repartizat la Regimentul 27 Infanterie din Bacău. Din octombrie 1911 până în iulie 1912 a urmat cursurile Școlii Speciale de Infanterie, pe care a terminat-o al 29-lea din 223, iar la 30 octombrie 1912 a fost avansat la gradul de locotenent. În timpul celui de-al doilea război balcanic a fost adjutantul comandantului de regiment și s-a achitat cu brio de sarcini, fiind propus pentru avansare la modul excepțional. Totuși aceasta nu s-a întâmplat decât pe 1 noiembrie 1916 când România intrase în războiul mondial, iar situația era foarte dificilă.

A fost numit comandant al companiei de mitraliere a regimentului, remarcându-se în timpul luptelor disperate din ianuarie 1917, când compania sa a jucat un rol important în obținerea unor răsunătoare victorii la Pralea, Dealul Zăbrăuți și cota 779 de la Paltin. În martie 1917 a fost numit în fruntea Școlii de Mitraliori a Armatei a doua și până la sfârșitul lunii iulie antrenase deja peste 200 de secții de mitraliere. În august a fost detașat la Biroul Operații al Diviziei 7 Infanterie, iar o lună mai târziu a fost promovat la gradul de maior. În timpul campaniei din Transilvania și din Ungaria, de la sfârșitul anului 1918 și până în 1919 a fost șeful acestui birou, trecând apoi la Biroul de Informații al Corpului 6.

În toamna lui 1919, a fost în sfârșit admis la Școala Superioară de Război, pe care a absolvit-o în 1921 al 38-lea din cei 72 de ofițeri. Fiind propus de nu mai puțin de 7 ori la promovare pentru gradul de locotenent colonel, aceasta s-a întâmplat până la urmă pe 10 mai 1925. Prin 1927 a preluat comanda unui batalion din Regimentul 83 Infanterie, dar un an mai târziu s-a reîntors la munca administrativă din cadrul Corpului 6, ca adjutant al comandantului, iar în 1931 a fost numit comandant al Regimentului 83.

Colonelul Nicolae Șova (promovat pe 1 aprilie 1932) a rămas la comanda acestei unități până în decembrie 1934, când a intrat în cariera diplomatică. Prima sa misiune a fost ca atașat militar la Viena, unde a rămas trei ani. La întoarcerea în țară a fost promovat general de brigadă și numit comandant al Brigăzii 20 Infanterie până pe data de 1 februarie 1939. Pe data de 6 februarie a fost pus la conducerea Biroului Personal al Ministerului de Război. După venirea la putere a generalului Ion Antonescu, în septembrie

1940, a început reorganizarea forțelor armate. Astfel, pe 10 ianuarie 1941, generalul de brigadă Nicolae Șova a fost numit comandant al Diviziei de Gardă, una dintre unitățile de elită ale armatei române, la comanda căreia a rămas până pe 19 februarie 1943.

După declanșarea Operațiunii Barbarossa, Divizia de Gardă avea misiunea să stabilească un cap de pod peste râul Prut, în zona Fălciu. Atacul a început pe 4 iulie, dar din cauza puternicei apărări sovietice, sprijinită de o mare concentrare de artilerie (aproximativ 19 divizioane pe 6 km de front), a eșuat. Intervenția Diviziei 21 Infanterie, comandată de generalul Nicolae Dăscălescu, a ajutat ofensiva Diviziei de Gardă, care a reușit pe 6 iulie să rupă apărarea inamică și să avanseze. Între 7 și 11 iulie, cele două divizii au extins capul de pod, acțiune foarte costisitoare, dar pe 12 iulie trupele române au fost puternic contraatacate, totuși au reușit să reziste cu ajutorul aviației de bombardament care a lansat 37 de tone de bombe peste zonele de concentrare și peste pozițiile de artilerie ale Armatei Roșii. Atacul sovietic a continuat până pe 14 iulie, dar și-a pierdut treptat din intensitate. Două zile mai târziu, Divizia de Gardă și-a reînceput ofensiva și, pe 19 iulie, bătălia de la Tiganca se terminase cu mari pierderi soldate cu 2743 oameni morți, răniți sau dispăruți. Înaintarea a continuat și în curând Divizia de Gardă a fost angajată în bătălia pentru Odessa, unde s-a distins în august în luptele de la Kagarlik, când a rupt frontul Diviziei 25 Pușcași din partea sovietică. A luat parte la asaltul asupra Dalnikului, manevrele iscusite ale generalului Șova fiind din nou remarcate de superiori.

Pe 16 octombrie, când Odessa a căzut în mâinile trupelor române, el a intrat în orașcu primele subunități ale Diviziei de Gardă. Astfel, s-a terminat prima campanie a generalului Șova. A durat 118 zile, dintre care 75 de lupte și 34 de marș. Pierderile au fost mari: 359 ofițeri, 123 subofițeri, 8134 soldați (1639 morți, 6850 răniți și 167 dispăruți). Divizia a capturat 4500 de prizonieri și un bogat material de război: 2800 de puști, 113 puști-mitraliere, 100 mitraliere, 49 piese de artilerie, 7 tancuri și 30 de camioane.

Generalul de brigadă Nicolae Șova a fost decorat cu Ordinul Mihai Viteazul clasa a III-a, iar divizia de gardă s-a întors în țară, unde a și rămas până la sfârșitul războiului. Pe 24 ianuarie 1942 a fost promovat la gradul de general de divizie și numai peste un an a fost numit subsecretar de stat al Marinei (pe 19 februarie 1943). În această funcție s-a dovedit un foarte bun organizator, ținând cont de resursele limitate de care dispunea și pe 24 ianuarie 1944, a fost din nou promovat, probabil ca o recunoaștere a

capacitățiisale organizatorice. După 23 august 1944 a cerut cu insistență o poziție de comandă pe front și până la urmă a primit-o pe 22 septembrie, fiind numit comandant al Corpului 7 (compus din Divizia 19 Infanterie și Divizia 9 Cavalerie), care făcea parte din Armata I-a. Între 11 și 14 octombrie, Corpul 7 a creat peste Tisa un cap de pod, la Mindszset, lat de 30 de km și adanc de 7–8 km, dar a trebuit să-l abandoneze în urma unei contraofensive germano-ungare. Frontul 2 Ucrainean a fost nevoit să mute Corpul 7 și să-l folosească în stoparea acestei ofensive inamice. A mai construit un cap de pod peste Tisa la Alpar, pe care Divizia 19 Infanterie l-a apărat cu succes între 26 și 29 octombrie, în fața atacurilor Diviziilor 3 și 8 Infanterie și 1 Blindata ungare.

La sfârșitul lunii, ofensiva către Budapesta a fost reluată, Corpul 7 de Armată a fost întărit cu Divizia 2 Infanterie și a atins prima centură defensivă a capitalei ungare pe 18 noiembrie, iar până pe 31 decembrie, trupele generalului Șova au ajuns la periferia Budapestei, în urma unor lupte foarte dificile. În orașul propriu-zis, Corpul 7 de Armată a avansat 11 km, până la numai 2 km de Dunăre în două săptămâni de lupte sălbatice. Una după alta, Hipodromul, Poșta Centrală, Bărcile Franz Josef, Gara de Est, Cimitirul Kerepes au căzut în mâinile trupelor române. Prezența generalului Șova în prima linie, acolo unde o cerea situația, era ceva obișnuit. Pe 26 decembrie 1944, de exemplu, în timp ce supraveghea executarea unui contraatac, mantaua sa a fost găurită de două gloanțe.

Pe 16 ianuarie, Corpul 7 de Armată a fost retras din Budapesta și trimis spre frontul din Slovacia. Generalul Nicolae Șova a fost foarte iritat de această decizie a comandamentului sovietic și a protestat vehement. Ofițerii și trupa din subordinea Corpului 7 de Armată, care au luptat și sângerat alături de trupele aliate de la trecerea Tisei și până în mijlocul Budapestei, sunt deprimăți de faptul că o dată cu iminenta cădere a Budapestei sunt trimiși în alt sector. Soldații interpretează acest fapt ca o îndepărtare nemeritată a lor de la onoarea de a lupta până la lichidarea completă a operațiunilor din Budapesta, considerând că au fost utilizați de aliați numai în momentele grele ale luptei când ei au dat ajutorul lor neprecupețit, marcat prin șirul de morminte ale camarazilor căzuți în aceste lupte și sunt îndepărtați necamaradereste atunci când momentul victoriei, al recompensei și al onoarei se apropie.

Corpul 7 a pierdut 10708 din cei 36348 de soldați pe care îi avea la începutul Operațiunii Budapesta, dar a capturat aproximativ 7000 de prizonieri

și a cauzat pierderi grele inamicului. Evident, după această „îndrăzneală”, a fost destituit pe 7 februarie 1945. Tocmai primise Ordinul *Mihai Viteazul clasa a III-a cu spade*, în ianuarie, iar pe 24 martie a fost trecut în rezervă și a luat sfârșit o carieră militară de 38 de ani. A fost arestat în ianuarie 1946, împreună cu alți foști membri ai guvernului Antonescu, care mai erau încă în libertate, a fost acuzat abia pe 24 septembrie, nouă luni mai târziu, procesul începând pe 15 decembrie 1947! A fost condamnat la 10 ani de închisoare, cei doi ani pe care îi făcuse în închisoare, fiind totuși luați în considerare. Astfel, în ianuarie 1956, a părăsit iadul de la Aiud într-o condiție fizică deplorabilă, fiind bolnav de Parkinson.

De asemenea, în 1948, pensia sa fusese suspendată, iar casa și tot ce era în ea – confiscate. După multe petiții a reușit să-și obțină drepturile bănești în 1964 și, ca o ironie a soartei, este decorat pentru merite deosebite în opera de construire a socialismului. A trecut în neființă pe 12 martie 1966 și a fost înmormântat cu toate onorurile militare în Cimitirul Ghencea-Militar din București, lângă generalul Constantin Argeșeanu. A rămas în amintirea celor care l-au cunoscut nu numai ca un brav conducător de oști, dar și ca un ctitor de așezăminte religioase, între care cea mai importantă este Biserica cu hramul Sfântul Gheorghe, Sfântul Nicolae și Înălțarea Sfintei Cruci din Ivești, județul Galați, ridicată în memoria celor 2.100 de eroi ai Diviziei I Gardă, care s-au jertfit pentru eliberarea Basarabiei și a Bucovinei de Nord. În semn de omagiu, Școala nr. 1 din Poduri poartă numele de „General Nicolae Șova”, iar o stradă din Moinești și o alta din Bacău îi poartă numele, ca și actualul Corp 7 de Armată, cu care a obținut importante victorii pe câmpurile de luptă.

Bibliografie

- [1] Dr. Duțu, Alesandru; Dobre, Florica, *Drama generalilor români (1944–1964)*, București, Editura Enciclopedică, 1997
- [2] Ichim, Eugen, *Generalul Nicolae Șova*, București, Editura Modelism, 1996

IMAGINARUL POETIC ÎN VIZIUNEA SCRIITORILOR PAȘOPTIȘTI: I. H. RĂDULESCU ȘI V. ALECSANDRI

Ionela BARBU*

THE POETIC IMAGINARY IN THE VISION OF HELIADE
RĂDULESCU AND VASILE ALECSANDRI

ABSTRACT: This article presents the significant role in the Pasoptist Movement played by the poets, Heliade Rădulescu and Vasile Alecsandri, because they not only wrote but also they became the architects of a new cultural discourse. The poets make a fundamental contribution to the creation of the poetic language of Romanian literature, to its enrichment, by moulding expression to the demands of rhythm. Ion Heliade Rădulescu, born in January 1802 in Târgoviște, was a polymath: a poet, prose writer, philosopher, educator, and politician. Vasile Alexandri was born in Moldavian town and he has Greek origins same as Ion Heliade Rădulescu. Alecsandri found satisfaction in the advancement of those political causes he had long championed. We have discovered the fact that Alecsandri and Heliade had, like few other poets, the potential to express exaltation, happiness, which should not only be attributed to their material life, but also to their sacred life.

KEYWORDS: literature, poetic language. literary stereotype national identity.

Ion Heliade Rădulescu și Vasile Alecsandri, doi titani cu nume sonore ai culturii române, fac parte din generația scriitorilor pașoptiști, care și-au exprimat opiniile de câte ori au considerat necesar, demonstrând unei națiuni întregi grandoearea creațiilor lor. Aceștia erau conștienți de menirea pe care au pe acest pământ și că întreaga existență este influențată de puterea destinului. Atât Vasile Alecsandri, cât și Ion Heliade Rădulescu dețin astăzi imaginea orală a unor oameni extrem de valoroși, bine conservați și frecvențați de către publicul cititor, asemănat de multe ori cu exponatele unui muzeu. Aceștia au temperamentul unui om fericit, surâzător, ironist, cordial, dar și de amic devotat. Vasile Alecsandri și-a dobândit cu multă

* Drd. La Școala Doctorală de Științe Socio – Umane, Facultatea de Litere, Departamentul de literatură, lingvistică și jurnalism, Universitatea „Dunărea de Jos”, Galați

sânguință titlului de academician, ministru de externe în timpul stăpânirii lui Alexandru Ioan Cuza reușind să se realizeze de-a lungul vieții și să-și îndeplinească cu meticulozitate și onoare ierarhiile sociale primite. Sub directa guvernare a lui Carol I, Alecsandri se evidențiază ca și ministru plenipotențiar. A fost studiat de către numeroși critici și istorici de renume, care și-au exprimat opiniile despre opera sa, îmbogățindu-l cu experiența celor trei jumătăți de secol de teatru care au trecut la o impozantă inaugurare a dramaturgiei noastre: *Iorgu de la Sadagura*¹.

Totodată, Rădulescu este apreciat ca fiind o figură emblematică a epocii romantice, un successor merituos a lui Gheorghe Lazăr având un rol important în evoluția învățământului național modern și în îndeosebi omul care-i organiza pe tinerii revoluționari de la 1848. Deși nu era un component a familiilor de boieri, era un „mare devorator de cărți” așa cum declara George Călinescu², fiind dotat cu calități mărețe și enervând pe toți cu fanfaronadele sale.

De asemenea, Heliade a fost desemnat prezident și supranumit membru fondator al Academiei, dar din motive ortografice, a decis să nu se mai preocupe de lucrările acestei instituții o bună perioadă de timp. Deși compusese opere și anterior perioadei 1830–1835, acesta începe abia atunci să-și expună creațiile, inițial se străduie să efectueze câteva traduceri, care din păcate au avut un impact slab asupra publicului. Deoarece nu deținea pe deplin controlul lucrului cu vocabularul poetic și posibil nici pe cunoașterea intensă a originalului el acceptă cu mulțumire sonetul lui Iancu Văcărescu în anul 1829 și de atunci continua cu publicarea scrierilor acestui „Anacreon roman”³. Heliade își conștientiza exceptional lucrul, chiar și atunci când imaginarul îl devansa, acesta muncea ca un „uriaș” după cum el însuși declara⁴.

Caracteristica primordială a literaturii pașoptiste este coexistența

¹ În problema spectacolelor cu piese de V. Alecsandri, cf. Vicu Mîndra, *V. Alecsandri și interpretările scenice*, în *Incursiuni în istoria dramaturgiei române*, Editura Minerva, București, 1971 și Valentin Silvestru, *Alecsandri și teatrul politic*, în *Caligrafii pe cortină*, Editura Eminescu, București, 1971.

² Călinescu, George, *Ion Eliade Rădulescu și Școala sa*, Editura Tineretului, București, p. 31.

³ Adamescu, Gheorghe, *Istoria literaturii române*, Editura Eminescu, București, 1998, p. 126.

⁴ Rotaru, Ion, *O istorie aliteraturii române 2*, Editura Porto-Franco, Galați, 1994, pp. 145–146.

cuerentelor literare, nu numai în opera aceluiași scriitor, ci chiar și în aceeași creație. La majoritatea scriitorilor, spiritul romantic s-a amestecat cu elemente ale esteticii clasice. D. Popovici în „Romantismul românesc”⁵ afirmă faptul că, în epoca de după 1830, scriitorii oscilează între clasicism și romantism.

În dezvoltarea mișcării din cultura noastră, putem remarca mai multe etape. Scriitori precum Ion Heliade Rădulescu, Vasile Cârlova, sau Gheorghe Asachi, înfățișează o literatură veche, cu o remușcare subtilă față de trecutul glorios în care imaginarul și contemplația sunt dominante. Vasile Alecsandri, Bolintineanu, Russo, Kogălniceanu sunt scriitori care aduc o poezie lirică, militantă, patriotică cu origini profunde în universul folcloric. O altă etapă și anume cea postpașoptistă duce în direcția maturizării romantismului, dar și la o reacție polemistă față de societate.

Înșușirile cele mai importante ale romantismului românesc pașoptist sunt sentimental de dragoste și devotament față de patrie și lupta pentru obținerea idealului național. Doina și balada de inspirație populară, meditația, elegia, drama sunt specii literare specific romantismului. Romantismul apare cu o întârziere de câteva decenii, primele manifestări puternice se simt către 1830. În plan literar, acesta imprimă o stare de spirit efervescentă, rezultantă a luptei de emancipare națională și spirituală, devenită mai puternică după răscola lui Tudor Vladimirescu.

Doinele pe care le-a conceput Alecsandri, simbolizează „poezii cu teme populare”, înglobând imagini și credințe din viața haiducească, care au fost publicate în anul 1866, în culegerea „Poezii populare ale românilor”⁶. Elegiile lui Ion Heliade Rădulescu, „Trecutul” și „Dragele mele umbre,” reprezintă două pietre prețioase în coroana poeziei romantice românești. Într-un dans al cuvintelor, poetul explorează adâncimile sufletului uman, abordând teme etern umane precum trecerea timpului și legătura cu cei dragi plecați.

Un aport semnificativ l-au furnizat acești scriitori renumiți, în ceea ce privește limbajul poetic al literaturii române, aceștia având intenția de a-l îmbogăți prin armonizarea expresiei după exigențele ritmului. Făcându-se apel la această perspectivă multilaterală, existența întregă a unui scriitor se cumulează într-o singură imagine veșnică, care îmbrățișează în

⁵ Popovici, Dumitru, *Romantismul românesc*, Editura Tineretului, București, 1969, p.75.

⁶ Piru, Alexandru, *Istoria literaturii române*, Editura „Grai și Suflet-Cultura Națională”, București, 1994, p. 60.

aceeași măsură un timp al prezentului și al trecutului, însă un trecut a cărui misiune este aceea de a nu lăsa prezentul să uite de viața și opera care au dăinuit neatinse de microbul ideologic. Izvoarele de inspirație, ca și temele operei literare sunt destul de extinse, acordându-se atenție extraordinară obiceiurilor populare, folclorului și istoriei. Exagerând în manieră dualistă, interdependența dintre minte și inimă, impune o rodnică devansare a materiei constrângătoare, iar viziunea poetică este instrumental favorit a lui Heliade. În același timp și Alecsandri, cu spiritul sau veșnic romantic, cu ochii mereu ridicați către celest se adaptează și tiparelor poezilor dinamici, care se implică în manifestările cotidiene și care posedă cu success armele ironiei și umorului⁷.

Imaginarul poetic pașoptist a fost profund influențat de manifestările dezrobirii și constituirii identității naționale. Scriitorii acestei epoci au investigat teme și motive poetice precum iubirea de țară și aspirațiile către libertate, creând ipostaze ale eroilor luptând pentru independență și celebrând momentele cheie ale istoriei naționale. Folclorul va fi preocuparea principală a pașoptiștilor, însă va deveni și o resursă fundamentală de inspirație. În „Poezia poporală”, folclorul va fi definit de către Alecu Russo, ca o reprezentare veridică a vieții neamului și ca o sursă inepuizabilă de inspirație pentru cultura literară. Prima culegere de „Poezii poporale ale românilor” (1852), urmat de „Balade (Cîntece bătrânești), a fost concepută de către Vasile Alecsandri în colaborare cu Alecu Russo. Totuși, cea mai expresivă capodoperă a inspirației folclorice rămâne opera „Zburătorul”, a lui Ion Heliade Rădulescu. Această baladă are menirea de a immortaliza starea de criză erotică a unei tinere fetei, stare ilustrată prin panică și tulburare sufletească și prin încercarea de a găsi rezolvări „salvatoare”. Potrivit aserțiunii lui George Călinescu „boala necunoscută”, ar fi „explicabilă mitologic și curabilă magic” și că aceasta avea origini demiurgice. Poetul edifică un spațiu liric imaginar, unde trăirile și emoțiile sunt insolite, dar dezlănțuite. După cum spunea și Paul Cornea, Ion Heliade „deschide în poezie, ca pretutindeni, multe șantiere, fără să aducă vreo construcție până la acoperiș”, și-l caracteriza ca fiind „Liric, tumultos, cu gustul declamației și al jocului de scenă”⁸.

⁷ Piru, Alexandru, *Surzătorul Alecsandri și dublul său*, Editura Albatros, București, 1980, pp. 8–9.

⁸ Cornea, Paul, *Originile romantismului românesc. Spiritul public, mișcarea ideilor și literatura între 1780 – 1840*, Editura Minerva, București, 1972, p. 525.

Un omagiu închinat frumuseților patriei se regăsește și în volumul „Pasteluri”, de Vasile Alecsandri unde acesta face efortul de a oferi o anumită substanță și coerență acestei geografii sacre. Imaginația revine pe pământ și, pe cât posibil se înglobează în materie. Pastelurile sunt adnotate într-un spațiu foarte bine protejat și cu un sentiment neascuns de ostilitate cu privire la asperitățile cadrului natural. În imaginarul poetic intervine și nuanța temporală, susceptibilitatea lirică schimbându-se în funcție de orarul cosmosului. Alecsandri nu mai contenește cu vaietele sale: „cumplita iarnă”, gerul aspru și sălbatic, dar dacă ar fi să devansăm acest prim nivel al versurilor, vom descoperi că în profunzimi se cumulează imaginile unui anotimp grandios. Senzația mai intensă e de prăbușire în somnul geologic, de pietrificare a elementelor: zăpada cristalină pare „un lan de diamanturi”, „totul e în neclintire, fără viață, fără glas”, apa e „închegată în râuri”, „cu o zală argintie”, se îmbracă pământul. În opinia lui Bachelard⁹, aceste versuri reprezintă o reverie pietrificantă, o poetică a imobilității, însă tot acesta sesizează că imaginația frigului în literatură este foarte săracă, metaforele rigidității și ale imaculării dobândesc, în general, semnificații morale: „Pourquoi cette pauvreté? C'est sans doute parce qu'il n'y a vraiment pas dans notre vie nocturne un réel onirisme du froid, comme si l'homme qui dort était vraiment inconscient du froid. Vasile Alecsandri oferă strălucitorului din natură și o semnificație grandioasă. Un templu nemărginit în care ard mii de făcli, munți ca niște altare colosale, codrii transformați într-o orgă uriașă („organe sonore”), toate aceste reprezentări sunt considerate de către George Călinescu (în *Domina bona*) specifice scriitorului român. Pastelurile lui Alecsandri sunt scoase din starea de veghe, viziunea onirică – operă a vieții nocturne fiind aproape inexistentă¹⁰.

Istoria este apreciată de contemporani ca fiind un etalon atât pentru a înfățișa idealul de dezrobire și unitate națională, cât și pentru a expune într-un mod satiric realitățile sociale¹¹. Această interacțiune cu moștenirea culturală a adus profunzime și autenticitate creațiilor literare. De asemenea imaginarul poetic pașoptist a reflectat și o abordare critică a

⁹ Bachelard, Gaston, *Psycoanalysis of fire*, translated by Alan C. M. Ross, First published in England 1964 by Routledge & Kegan Paul Ltd., Bl'Oadway House, 68-74 Carter Lane, London, E.C.

¹⁰ Simion, Eugen, *Dimineața poezilor – Eseu despre începuturile poeziei române*, Editura Polirom, Iași, 2008, pp. 202-203.

¹¹ Țugu, Grigore, *Ion Heliade Rădulescu îndrumătorul cultural și scriitorul*, Editura Minerva, București, 1984.

trecutului feudal și a regimului fanariot. Poeții au denunțat abuzurile și injustițiile din acea perioadă, aducând în prim-plan necesitatea schimbării și a progresului.

Poeții au fost captivați de frumusețea naturală a țării și au transpus această admirație în creațiile lor. Peisajele romantice, descrierile detaliat pictate ale naturii și simbolurile asociate au devenit elemente distinctive ale imagini poetice pașoptiste. Influența curentului romantic s-a reflectat în mod evident în explorarea relației dintre om și natură. Fiind o persoană deschisă, care îndrăgea lumina și căldura, Alecsandri ilustra doar prin poeziile sale admirația pentru anotimpul frigos iarna, având sentimentul uneori că se poate identifica cu neconținutele căderi de zăpadă și redând la nivel stilistic, faptul că „gerul alb cuprinde lunca neagră cu un vâl ca pe o mireasă”¹².

Pe de altă parte, Ion Heliade se străduiește să illustreze luminozitatea Empireului, care în viziunea sa este o zonă localizată deasupra bolții cerești și în acest fel îl individualizează printr-o varietate de metafore: „locul nemuririi”, „sânta atmosferă”, „lumina celor vii”, „dătătoare de viață”, „râul fericirii”. Luând exemplul lui Dante, Rădulescu încearcă să redea acea frumusețe a spațiului sideral, realizând pe porțiuni limitate, cea mai pură poezie, pe care a scris-o vreodată: „Pe muntele de aur, în stânci de adămate, / Cu pulbere de stele, verzit de imortali, / Umbrat de cedri-etetrii, florat de amarante / Și unde se dezvoltă virtuțile floral...”¹³.

Prin scris, atât Alecsandri, cât și Heliade prefigurează o libertate într-un spațiu de reclusiune, o plăcere într-un refugiu silit, scrisul necunosând, riscuri sau obstacole, iar literatura iese dintr-o revărsare lentă și dulce (drăgălașă) a imaginației.

Bibliografie

- [1] Angheliescu, M., *Echilibrul între antiteze. Heliade – o biografie*. București, Editura Minerva, 2001
- [2] Bachelard, Gaston, *Psycoanalysis of fire*, translated by Alan C. M. Ross, First published in England 1964 by Routledge & Kegan Paul Ltd., Bl'Oadway House, 68–74 Carter Lane, London, E.C

¹² Piru, Alexandru, *Istoria literaturii române*, Editura „Grai și Suflet – Cultura națională”, București, 1994, p. 61.

¹³ Țugui, Grigore, *Ion Heliade Rădulescu îndrumătorul cultural și scriitorul*, Editura Minerva, București, 1984.

- [3] Călinescu, George, *Ion Eliade Rădulescu și Școala sa*, Editura Tineretului, București, 1980
- [4] Cornea, Paul, *Originile romantismului românesc. Spiritul public, mișcarea ideilor și literatura între 1780 – 1840*, Editura Minerva, București, 1972
- [5] Piru, Alexandru, *Surâzătorul Alecsandri și dublul său*, Editura Albatros, București, 1980
- [6] Popovici, Dumitru, *Romantismul românesc*, Editura Tineretului, București, 1969
- [7] Țugui, Grigore, *Ion Heliade Rădulescu îndrumătorul cultural și scriitorul*, Editura Minerva, București 1984
- [8] Simion, Eugen, *Dimineața poeziilor – Eseu despre începuturile poeziei române*, Editura Polirom, Iași 2008
- [9] Simion, E., *Scriitorii români de azi*, volumul IV. Editura Litera, 1998
- [10] Sorohan, E., *Ipostaze ale revoltei la Heliade Rădulescu și Eminescu*. București, 1982
- [11] Vărgolici, Teodor, *Aspecte ale romanului românesc din secolul al XIX-lea*, București, Editura Eminescu, 1985
- [12] Vighi, Daniel, *Personajul istoric în literatura pașoptistă*, Brașov, Editura Aula, 2003
- [13] Vlad, Ion, *Povestirea. Destinul unei structuri epice*, București, Editura Minerva, 1972
- [14] Wellek, R., Warren, A., *Teoria literaturii*, București, Editura pentru Literatură Universală, 1967

Dicționare și istorii literare

- [15] Adamescu, Gheorghe, *Istoria literaturii române*, București, Editura Eminescu, 1998
- [16] Călinescu, George, *Istoria literaturii române de la origini până în prezent*, ediția a II-a revăzută și adăugită, ediție și prefață de Al. Piru, București, Editura Minerva, 1985
- [17] ****Dicționarul literaturii române de la origini până la 1900*, București, Editura Academiei Române și Editura Gunivas, 2002
- [18] ****Dicționar de literatură română (scriitori, reviste, curente)*, coordonator Dimitrie Păcurariu, București, Editura Univers, 1979
- [19] Manolescu, Nicolae, *Istoria critică a literaturii române*, vol. I, București, Editura Minerva, 1990
- [20] Manolescu, Nicolae, *Istoria critică a literaturii române. 5 secole de literatură*, Pitești, Editura Paralela 45, 2008
- [21] Micu, Dumitru, *Istoria literaturii române. De la creația populară la postmodernism*, București, Editura Saeculum, 2009
- [22] Negoiteșcu, Ion, *Istoria literaturii române*, Editura Minerva, București, 1991

- [23] Petrescu, I. M., *Mic dicționar. Scriitori români* (pp. 253–254). Editura Minerva, București, 1978
- [24] Piru, Alexandru, *Istoria literaturii de la început până astăzi*, București, Editura Grai și Suflet – Cultura Națională, 1994
- [25] Pop, Ion, *Dicționar analitic de opere literare românești*, vol. I–IV, Cluj-Napoca, Casa Cărții de Știință, 1998–2005
- [26] Rotaru, Ion, *O istorie a literaturii române 2*, Editura Porto-Franco, Galați, 1994
- [27] Sasu, Aurel, *Dicționarul biografic al literaturii române*, vol. I–II, Pitești, Editura Paralela 45, 2006

PAUL CORNEA – ACTUL CRITIC. DINCOLO DE INTERPRETARE

Iuliana IANCU*

iulia_oica@yahoo.com

PAUL CORNEA – THE CRITICISM ACTIVITY. BEYOND OF
INTERPRETATION

ABSTRACT: This work tries to highlight Paul Cornea's concern for reading and interpretation. According to his conception, the act of reading presupposes an assumption of this human activity, during which the writer and the work are re-created, since each reader gives the text a certain meaning, which is, living it in his own way. We aim to follow the route from reading to interpretation, which is validated as a complex and continuous approach, in which an intellectual discipline is carried out, because in front of an opera no reader is innocent.

KEYWORDS: interpretation, process, convention, lecturer, discovery.

Încă de la primul volum, Paul Cornea „se profila ca un istoric literar cu vocație teoretică și deschidere interdisciplinară”¹, întrucât un cercetător trebuie să devină un învingător în „bătălia pentru salvarea creației”². Fiind adeptul „«filozofiei pașilor mici», singura modalitate de a fi constructiv”³, Paul Cornea are convingerea că o libertate interioară absolută, acea *euforie a trăirii* chiar și în vremuri angoasante de dictatură comunistă, dar și o muncă asiduă în cercetarea domeniilor literare au fost esențiale în conturarea profilului personal. Încă din adolescență se dovedește un spirit autodidact, citind enorm, dobândind o cultură vastă: „Eram în vârsta fericită a plăcerii pure, când citești fără a ști dinainte ce e convenabil să-ți placă, ce corespunde ori nu canonului estetic sau pedagogic”⁴.

* Profesor la Liceul Tehnologic de Industrie Alimentară „Terezianum” Sibiu.

¹ Eugen Simion (coord.), *Dicționarul general al literaturii române*, II, București, Editura Univers Enciclopedic, 2007, p. 387.

² Paul Cornea, *Ce a fost – Cum a fost. Paul Cornea de vorbă cu Daniel Cristea-Enache*, Iași, Polirom, 2013, p. 213.

³ *Ibidem*, p. 217.

⁴ *Idem*, „Eșecul primăverii pragheze m-a ajutat să înțeleg că nu există comunism cu față umană” (interviu de George Arion), în „România literară”, nr. 15/2003.

Deși mărturisește că îl atrage critica „sub aspectul ei liber și necodificat, de dialog, comentariu, încercuire a unui sens, prin esență retractil și relativ”⁵, totuși se îndreaptă spre istoria literară, devenită un *refugiu* sau o *oază*, pe care o percepe ca „o sinteză a celor două iubiri: pentru literatură și pentru conceptual, pentru perspectiva «aproapelui» și pentru perspectiva «departelui»”⁶. Din perspectiva lui Paul Cornea, sarcina principală a istoriei literare este aceea de a studia epocile, curente și școlile literare, „punând în lumină afinitățile care le constituie și explicând cauzele care le generează”⁷. Înzestrat cu simț critic, gust estetic și stil, întrebările teoreticianului vizează „domeniul istoriei literare, virtuțile și servituțile disciplinei, șansele reale și iluziile ei, perspectivele ivite la orizont prin fluidizarea granițelor dintre strategiile interne și epistema altor științe”⁸. Acest *artizan* al criticii și istoric literar consideră că „autorii trebuie integrați în mișcarea de idei a epocii, fiindcă singură istoria culturii face inteligibilă creația *hic et nunc*”⁹.

Pe deplin convins că *interpretarea* este una dintre activitățile cele mai frecvente, necesare, semnificative și plină de consecințe ale spiritului uman, Paul Cornea încearcă să-și vindece rănilor sufletului citind și să-și împlinească destinul scriind: „Mă simțeam purtat de o frenetică energie vitală, mâncam pe sponci, dormeam puțin, îmi petreceam nopțile în lecturi fascinante, aveam o disponibilitate infatigabilă de a afla și de a întreprinde”¹⁰. Deși afirmă că „destinul e aproape să mi se împlinească și eu încă mă caut spre a regăsi figuri, repere și conexiuni uitate”¹¹, este conștient de faptul că *mecanismele de auto-instruire* i-au conferit întotdeauna o libertate totală. Paul Cornea se impune în peisajul criticii literare românești ca istoric literar și teoretician al literaturii prin „talentul de a formula scânteietor și memorabil, fără a aluneca în poe-

⁵ *Idem*, *Aproapele și departele*, București, Editura Cartea românească, 1990, p. 9.

⁶ *Idem*, „Eșecul primăverii pragheze m-a ajutat să înțeleg că nu există comunism cu față umană” (interviu de George Arion), în „România literară”, nr. 15/2003.

⁷ *Idem*, *Conceptul de istorie literară în cultura românească*, București, Editura Eminescu, 1978, p. 31.

⁸ Eugen Simion (coord.), *Dicționarul general al literaturii române, II*, op. cit., p. 387.

⁹ Paul Cornea, *Conceptul de istorie literară în cultura românească*, op. cit., p. 27.

¹⁰ Paul Cornea, *Ce a fost – Cum a fost. Paul Cornea de vorbă cu Daniel Cristea-Enache*, op. cit., p. 30.

¹¹ *Idem*, „Cu cât anii trec, cu atât resimt mai puternic atracția literaturii” (interviu de Simona Vasilache), în „România literară”, nr. 24/2006.

tizări facile¹² și prin originalitatea poziției sale critice, vizând „formule nu epatante, ci cuprinzătoare”¹³.

În relația cu literatura și cu subdomeniile acesteia, a dat mereu dovadă de „o mare curiozitate intelectuală, febrilă și extensivă, dornică să exploreze noi și noi teritorii mai degrabă decât să sape în puține locuri, dar până la fundamente, eram în permanentă căutare de combustibil, adică de cărți”¹⁴. Preocupat de *edificarea* intelectuală, *îndârjit* de a-și însuși o cultură solidă într-o țară comunistă, la început nehotărât asupra profesiei a căreia să i se dedice, Paul Cornea pare a moșteni setea de a se instrui și de a citi de la propriul tată: „Cărțile îi erau pasiune, poate nu doar pasiune – cuvântul nu e suficient –, ci patimă – și aș merge mai departe, nu numai cărțile, ci hârtia tipărită”¹⁵. Fiecare cercetător literar încearcă să descifreze *capcanele* textuale, să pătrundă în labirintul operei, să decodifice strategiile expresive, deoarece „un text, mai mult decât orice alt mesaj, necesită acte de cooperare și conștientă”¹⁶.

Literatura este abordată de către Paul Cornea din prisma ficționalității și a expresivității sau în termenii lui G. Genette *ficțiune* și *dicțiune*, iar opera literară devine un pretext al înțelegerii, punctul de plecare în aplicarea unei strategii interpretative: „ne alegem atât de frecvent mijloacele de explorare în funcție de obiectul explorat și, în mod reciproc, obiectul în funcție de mijloace”¹⁷. El se arată preocupat de autonomia textului de interpretat, de „studiul lecturii «programate» de înseși structurile textuale”¹⁸, ce trebuie să vizeze și *regăsirea* autorului, idee valorificată de Eugen Simion într-un amplu studiu. De aceea, opera trebuie raportată la existență, la realitate și „nu trebuie abandonată nepricepuților, impresioniștilor sau relativişti-

¹² Mircea Iorgulescu, *Prezent*, op. cit., p. 270.

¹³ Nicolae Manolescu, *Literatura română postbelică. Lista lui Manolescu. 3. Critica. Eseul*, op. cit., p. 172.

¹⁴ Paul Cornea, *Ce a fost – Cum a fost. Paul Cornea de vorbă cu Daniel Cristea-Enache*, op. cit., p. 45.

¹⁵ *Ibidem*, p. 58.

¹⁶ Umberto Eco, *Lector in fabula. Cooperarea interpretativă în textele narative* (în românește de Marina Spalax, prefață de Cornel Mihai Ionescu), București, Editura Univers, 1991, p. 81.

¹⁷ Jean Starobinski, *Textul și interpretul* (traducere din limba franceză și prefață de Ion Pop), București, Editura Univers, 1985, p. 45.

¹⁸ Paul Cernat, „Dialogismul pragmatic al profesorului Paul Cornea”, în *Explorări în trecutul și în prezentul teoriei literare românești* (coord. Mircea Martin), București, Editura Art, 2006, p. 128.

lor și nu trebuie supralicitată interpretativ, în direcția subtextului sau a sugestiilor fulgurante, interdicția având, totodată, și un puternic caracter intelectualist, normativ¹⁹.

Ca istoric și teoretician al literaturii, consideră că pentru „a înțelege cum s-au petrecut lucrurile, e întotdeauna necesar să le situezi în contextul lor generativ”²⁰: textul literar exprimă situații existențiale conturând o istorie a umanității și presupune în același timp o anumită experiență, o viziune estetică și filosofică, un limbaj al comunicării artistice. Lectura acestuia îi oferă cititorului avizat satisfacția unor descoperiri reale a operei: „În această lume a cunoașterii, semnele ei se cer examinate instituind un regim al obiectivității, al detașării valorilor și al respingerii nonvalorilor”²¹. Actul receptării unui text literar antrenează, în viziunea lui Paul Cornea, o adevărată teorie a lecturii, căci „funcțiunea unui text constă în instrucțiunea dată receptorului cu privire la modul în care emitentul dorește să fie înțeles”²². Astfel, privește îndărăt spre lectura în declin (oamenii consacra mult timp televizorului și mai puțin cititului) sau cea electronică (ce bulversează atât deprinderea de a citi, cât și modul de a gândi), analizând fiecare dintre cele trei concepte referitoare la text: *scriere*, *practică semnificantă* și *ocurență comunicativă*. În timpul lecturii, cititorul trăiește o experiență completă, mânat de dorința acerbă de a cunoaște, de a înțelege și de a interpreta, resimțind totodată „un sentiment de admirație amestecat cu oarecare neliniște”²³.

„Stilist ingenios și degustător voluptuos de aparențe”²⁴, Paul Cornea pornește de la etimologia cuvântului *lectură*, pentru a observa legătura dintre *lectură* și *citire/receptare*, deoarece actul lecturii semnifică o decodificare a textului: „noțiunea de *lectură* privilegiază ceea ce textul conține, pe când noțiunea de *receptare* – ceea ce subiectul reține, potrivit personalității sale și circumstanțelor”²⁵. Lectura este privită din două perspective teore-

¹⁹ Ștefan Borbély, „O carte de referință”, în *O carte pe săptămână*, București, Editura Ideea europeană, 2007, p. 73.

²⁰ *Ibidem*, p. 40.

²¹ Florin Mihăilescu, *II*, *op. cit.*, p. 106.

²² Paul Cornea, *Introducere în teoria lecturii*, ediția a II-a, Iași, Polirom, 1998, p. 41.

²³ Alexandru George, *La sfârșitul lecturii*, București, Editura Cartea românească, 1973, p. 20.

²⁴ Nicolae Manolescu, *Literatura română postbelică. Lista lui Manolescu. 3. Critica. Eseul*, *op. cit.*, p. 170.

²⁵ Paul Cornea, *Introducere în teoria lecturii*, *op. cit.*, p. 16.

tice diferite: explicarea actului de a lectura și comprehensiunea acestuia, citirea unui text implicând un ansamblu de acțiuni pe care lectorul le săvârșește nu numai conștient, ci și involuntar, ca urmare a unor automatisme interiorizate de-a lungul timpului, pe parcursul experienței lectorale. În ceea ce privește comprehensiunea textului, teoreticianul trasează un model analitic de lectură, cheile de lectură și depistează conexiunile dintre receptare, interpretare și înțelegere: „Formarea sensului depinde nu numai de ceea ce se spune, ci și de modul în care cititorul, cu individualitatea lui ireductibilă, înțelege ce e spus”²⁶. Ca finalizare a actului de creație, lectura se erijează într-o mișcare liberă, din care bineînțeles nu poate lipsi cititorul, întrucât opera literară este un mediator între scriitor și public.

Miracolul înțelegerii presupune o serie de etape parcurse în mod obligatoriu de către cititorul care începe să aparțină operei pe care o lecturează: descoperire, viziune, adecvare, congenialitate, afinitate. Autorul privește actul de a înțelege din perspectiva lui Heidegger, ca „o determinare fundamentală, anterioară separării cunoașterii în subiect și obiect, astfel încât interpretarea este nu atât o inițiativă, cât ceva care ni se întâmplă în mod firesc atunci când ne deschidem față de obiect”²⁷. Pretutindeni în paginile cărților sale despre lectură și interpretare, se pledează pentru descoperirea sensului, nu pentru construirea lui decât în limitele impuse de text, prevenind astfel *suprainterpretarea*: „Recursul la text este deci cel mai bun mod de a evita riscul pe care l-am desemnat oarecum abstract, vorbind despre «slăbiciunea obiectului». Textul e un obiect viguros; el cere, în schimb, din partea noastră, un răspuns viguros, perfect distinct și independent”²⁸.

Textul format dintr-o structură secvențială, cuprinzând cel puțin două fraze, devine esențial în actul lecturii, iar fiecare locutor poate să-l producă și să-l recepteze pentru a stabili un dialog cu celălalt, o comunicare eficientă cu un scop prezumtiv sau pentru a uzita de resursele limbii însăși: „Lectura e manipulată de curiozitate și dorință, ea vizează plăcerea, e prevalent personală”²⁹. Limitele unui text sunt trasate de către autorul însuși, iar mecanismele lecturii sunt puse în mișcare prin intermediul cititorului care, pe măsură ce îl lecturează, înlătură din cadrul informațiilor detaliile nesemnificative, realizând astfel o sinteză a acestora prin *macrostructuri*:

²⁶ *Ibidem*, p. 18.

²⁷ Ovidiu Verdeș, *op. cit.*, pp. 30 – 31.

²⁸ Jean Starobinski, *op. cit.*, p. 56.

²⁹ Paul Cornea, *Interpretare și raționalitate*, *op. cit.*, p. 78.

„Dacă noi transformăm și asimilăm textul pe care-l citim, nu e mai puțin adevărat că textul ne afectează și ne modifică pe parcursul lecturii”³⁰. Deși textul pare un univers închis, adesea greu descifrabil, totuși „deschiderea lui este efectul unei inițiative externe, a unui mod de a întrebuița textul, nu de a fi întrebuițați de el cu plăcere”³¹. Respectând *drepturile textului*, pe urmele lui Umberto Eco, interpretarea urmează regulile sale de acceptabilitate, nu de adevăr, criteriile coerenței și ale consensului, fiind deopotrivă o activitate conștientă și deliberată.

În contextul receptării unui text, autorul e dator să se apropie prin ceea ce scrie de cititorul care trebuie să dovedească inteligență și fantezie, întrucât lectura rămâne „un mod de a fi cu ceilalți, un «rendez-vous», un apel captat din nenumăratele care brăzdează eterul, o voință de empatie, de smulgere din egocentrism și insularitate”³². Dincolo de sensul *manifest* sau de suprafață, textul înseamnă totodată un sens de adâncime, *intentio operis* în termenii lui Umberto Eco, dar și sensuri sugerate sau posibile pe care trebuie să le descopere cititorul în ipostaza de interpret: „ceea ce-l caracterizează pe interpret e că el ia parte la joc, dar, în același timp, este și arbitru, și antrenor. În alte cuvinte, că alternează perspectiva «aproapelui», specifică cititorului de rând, cu perspectiva «departelui», proprie criticului”³³.

Cât privește tipologia textelor, autorul pune accent pe competența locutorului, capabil să le producă, să le recepteze, dar mai ales să le distingă: „A-l căuta pe cititor în structurile textului, cu alte cuvinte, a-l descoperi pe interlocutorul autentic al autorului, care comandă conotațiile și stratagemele scriiturii, și nu pe destinatarul iluzoriu, menționat în interviuri și declarații protocolare, înseamnă a decipta intenționalitatea obiectivă a operei, a pătrunde realmente în intimitatea actului de creație”³⁴. Redescoperind utilitatea lectorului real, „alungat de cercetările anterioare din rațiuni lesne de ghicit, dar pe care «pragmatismul» actual tinde să-l reconsidere”³⁵, Paul Cornea evidențiază existența unui *contract de lectură*

³⁰ *Idem*, *Introducere în teoria lecturii*, op. cit., p. 69.

³¹ Umberto Eco, op. cit., p. 90.

³² *Ibidem*, p. 113.

³³ Paul Cornea, *Interpretare și raționalitate*, op. cit., p. 84.

³⁴ *Idem*, *Regula jocului. Versantul colectiv al literaturii*, București, Editura Eminescu, 1980, p. 50.

³⁵ Nicolae Manolescu, *Literatura română postbelică. Lista lui Manolescu. 3. Critica. Eseul*, op. cit., p. 171.

între autor și cititorul capabil să *performeze* textul în mod corect. În cazul textelor literare, el desprinde accepțiile ideii de *literatură* ca sistem, ca tot ceea ce este scris/tipărit, ca tip de discurs, ca artă, ca formă *degradată* a poezității și finalmente ca profesie: „nicio scriere literară nu există în sine, ci numai în relație cu cineva care o instituie printr-un act de lectură”³⁶. Dincolo de constrângerile unei opere artistice, care orientează întrucâtva decodarea, semnificațiile acesteia depind și de relația de *afinitate* ce se stabilește între text și cititor, întrucât „«succesul» dezvăluie o «întâlnire», acordul «emitentului» cu «receptorul»”³⁷.

Dacă cititorul *profan* vrea să îndepărteze ficțiunea din textul literar, transformându-l astfel într-un ansamblu de informații, cititorul *rafinat și sensibil*, plin de imaginație se poate delecta cu texte non-ficționale printr-o lectură de tip estetic: „sursa principală de varietate a lecturilor rămâne varietatea lectorilor”³⁸. Ca destinatar, judecător și complice al actului de creație, cititorul se poate regăsi, asemenea personajului, în structura internă a operei sau dimpotrivă este exterior acesteia, devenind un simplu observator: „cititorul se manifestă și ca un alter-ego al autorului, însărcinat să demistifice trucurile scriiturii, să divulge tertipurile care dau materiei românești iluzia adevărului”³⁹. Textul literar sau non-literar se adresează unui cititor, destinatarul *numit* sau *nenumit*, care trebuie mai întâi să întreprindă o acțiune de a înțelege și a decodifica semnificația semnelor: „textul literar este în aceeași măsură sens și punere în scenă a sensului”⁴⁰.

Câteva dintre funcțiile acestuia – performarea, evaluarea și cooperarea – îl transformă pe cititor într-un cercetător „dator să nu uite, indiferent de domeniul specializat în care lucrează, că literatura nu e făcută spre a servi exegezei, ci pentru a ne îmbogăți sufletește, a ne da o conștiință mai înaltă despre noi înșine și despre locul nostru în lume”⁴¹. În procesul lecturii, receptorul poate avea o atitudine *participativă, estetică, ludică sau utilitară*, fiind „în realitate liber de a trece dincolo de prescripțiile și de comandamentele mai mult sau mai puțin implicite pe care le întâlnește în timpul lecturii, liber de asemenea să rezolve în manieră proprie indeterminările

³⁶ *Ibidem*, p. 44.

³⁷ *Ibidem*, p. 73.

³⁸ Silvan Iosifescu, *Configurație și rezonanțe*, București, Editura Eminescu, 1973, p. 398.

³⁹ Paul Cornea, *Regula jocului*, op. cit., p. 51.

⁴⁰ *Idem*, *Delimitări și ipoteze. Comunicări și eseuri de teorie literară și studii culturale*, Iași, Polirom, 2008, p. 209.

⁴¹ *Idem*, *Regula jocului*, op. cit., p. 68.

și lacunele”⁴². Pentru a analiza un text, Paul Cornea mărturisește că se situează simultan între *concret* și *abstract*, *expresivitate* și *conceptualism*, *implicare* și *non-implicare*: „Când disec structura unei opere, mă simt ispitit să iau atitudine, spre a examina, ca dintr-un satelit, oceanul literaturii, iar când explorez o biografie, sunt împins să proiectez destinul individual pe fundalul existenței sociale”⁴³.

Cei care efectuează asupra textului literar o *lectură avizată* sunt criticul (erudit, cunoscător și producător *sui-generis* de literatură) și expertul (cercetătorul): „Comentariul critic presupune desprinderea de sub vraja operei, iar teoretizarea, oricâte precauții s-ar lua, nu poate exclude imixtiunea, mai mult sau mai puțin discretă, a unor ingrediente de natură personală”⁴⁴. Dacă primul *lector real*, criticul, judecă textul urmând un demers intuitiv, apreciindu-l din punct de vedere estetic, atunci al doilea caută să-l interpreteze conform unor standarde și reguli: „În adevăr, textul literar poate fi abordat emoțional; sensibilizat de un pasaj de bravură, de o argumentare concludentă, de puterea incantatorie a scriiturii, cititorul se lasă, parcă, fără de voie, locuit și mobilizat de afect; fascinat ori cuprins de indignare, el înclină să se alieze cu Alteritatea ce-i vorbește de dincolo de litera scrisă, ori, dimpotrivă, să-i conteste mânios întemeierile”⁴⁵. Pe de altă parte, expertul este de fapt un cititor informat și competent, ce „dispune de o bogată grilă de lectură, stăpânind un mare număr de coduri, mai ales pe cele literare (genuri, stiluri, figuri, teme etc.); ia o anumită distanță față de operă, păstrându-și astfel posibilitatea de a distinge mai bine calitățile obiective și de a-și raționaliza opiniile; în fine, procedează urmărind o metodă, mai mult sau mai puțin riguroasă, care-i impune coerența punctului de vedere și o sistematizare a abordării”⁴⁶.

Paul Cornea îmbrățișează opinia lui Jean Starobinski, care sugerează că, sub formele ei *pure*, o critică literară „nu este poate nici cea care năzuiește spre totalitate (cum face privirea de deasupra), nici cea care năzuiește spre intimitate (cum face intuiția identificatoare); este o privire care știe să ceară rând pe rând supraînălțarea și intimitatea, știind dinainte că adevărul

⁴² *Idem*, *Delimitări și ipoteze. Comunicări și eseuri de teorie literară și studii culturale*, op.cit., p. 209.

⁴³ *Idem*, *Aproapele și departele*, op.cit., p. 9.

⁴⁴ *Ibidem*, p. 7.

⁴⁵ *Ibidem*.

⁴⁶ Paul Cornea, *Delimitări și ipoteze. Comunicări și eseuri de teorie literară și studii culturale*, op.cit., p. 210.

nu se află nici într-o tentativă, nici în cealaltă, ci în mișcarea ce duce neobosit de la una la cealaltă”⁴⁷. După o *lectură integrală* a textelor, actul critic trebuie să convingă prin adevărul interpretărilor și al concluziilor, iar criticul literar nu se definește prin negație, ci prin afirmarea valorii operei într-un mod argumentat și obiectiv: „Creația critică ar însemna mai concret două lucruri: re-creație și interpretare. Impresionismul este explicit respins”⁴⁸. De aceea, o *lectură avizată* constituie calea cea mai directă și, de altfel, cea mai sigură spre *intimitatea* unei opere, iar critica un act de responsabilitate, talent, intuiție și subtilitate: „nu e suficient a ști cum trebuie făcut un lucru pentru ca oarecum automat să-l și poți face”⁴⁹.

De asemenea, teoreticianul își focalizează atenția asupra *lectorului virtual*, acel ins imaginat și cooperativ din structura textuală, fiind cel care construiește sensurile textului, înzestrat cu o *competență ideală*: „Lectorul virtual nu numai că nu diminuează riscurile analizei fenomenologice (ce derivă din neputința de a scăpa de propria subiectivitate), ci le potențează, asumându-și idiosincraziile cercetătorului”⁵⁰. Pe de altă parte, *lectorul real* poate deține și rolul de consumator, un *om fără calități*, nu întotdeauna pregătit, adesea incomod, cu reacții imprevizibile și gusturi inedite, care se plictisește repede sau impune textului propriile idei: „Departate de a acționa ca o mașină programată să concretizeze, lectorul transformă textul în propriul său bun”⁵¹. Totuși, fiecare lector îi pune operei alte întrebări decât cele la care ea răspundea în momentul creării: „textul își guvernează propria lectură, multiplicând semnalele destinate să orienteze descifrarea și să mențină interesul”⁵².

Privit ca *dialog și confruntare controlată*, actul de lectură poate fi studiat printr-o metodă psihanalitică (interpretarea se face raportându-se la sine, în funcție de *tema identității*) și una empirică a lectorului real (cititorul se redescoperă în structurile textului): „relația dintre autorul de literatură și opera sa este sangvină, carnală, de apartenență identitară”⁵³. Scriitorul revarsă în creația sa experiența, dar și filosofia sa de viață, simțămintele,

⁴⁷ Jean Starobinski, *op. cit.*, 44.

⁴⁸ Florin Mihăilescu, *II, op. cit.*, p. 49.

⁴⁹ *Ibidem*, p. 276.

⁵⁰ Paul Cornea, *Delimitări și ipoteze. Comunicări și eseuri de teorie literară și studii culturale, op. cit.*, p. 216.

⁵¹ *Ibidem*, p. 210.

⁵² *Ibidem*, p. 208.

⁵³ *Ibidem*, p. 235.

emoțiile, dar și nevrozele, iar opera permite cititorilor să regăsească „un personaj în carne și oase, cu identitate ireductibilă, care ne caută complicitatea și asentimentul”⁵⁴. Dincolo de strategiile textuale, cititorul se redescoperă în operă, avansează în lectură, realizând efortul apropierii și al colaborării, deși – pare a ne avertiza Paul Cornea – „stabilirea sensului în structura de suprafață, la nivelul elementar al textului, nu înseamnă că am ajuns și la interpretare”⁵⁵.

Discutând despre sistemul codurilor și competența lectorului, sunt evidențiate codurile imperative, probabiliste și permissive, apoi sistemul deschis și mobil al codurilor genetice (al genurilor), inter-/trans-textualitatea ca trăsături ale discursului: „Opera de succes posedă un indice înalt de comunicabilitate, furnizând mesaje pertinente sub raport imaginativ și emotiv, capabile să suporte descifrări multiple”⁵⁶. În ceea ce privește *competența* unui cititor, termen ce poate fi relaționat cu cel de *performanță* al lingvistului Noam Chomsky, teoreticianul lecturii consideră lectorul capabil să dețină două tipuri de competență: comunicativă (capacitatea de a găsi mijloacele corespunzătoare unei anumite situații) și lectorală (literară și culturală). Lectorul, fie *model* în teoria lui Umberto Eco, *virtual* sau *ideal*, desfășoară asupra textului un demers complex prin care trebuie să actualizeze substratul semantic al acestuia, deoarece lui îi revine sarcina de a *co-produce* opera în calitatea ei de obiect estetic: „un text își postulează propriul destinatar drept condiție indispensabilă nu numai a propriei capacități de comunicare concretă, dar și a propriei potențialități de semnificare”⁵⁷.

Pe lângă instanțele actului de lectură (textul, codurile, lectorul, contextul), Paul Cornea abordează problema lecturii ca un proces prin care se vizează cunoașterea deplină a semnificațiilor textului. Pendulând între descoperirea sensurilor textului și construirea acestora, autorul cere fiecărui cititor spirit cooperativ, creativitate, imaginație, un *set de convenții automatizate*, deoarece „lectura e un comportament productiv și finalizat”⁵⁸. Lectura devine un dialog la care este invitat să participe cititorul dornic să se angajeze în actul lecturii, dând astfel dovadă de cooperare, inteligență

⁵⁴ *Ibidem.*

⁵⁵ *Ibidem.*, p. 236.

⁵⁶ Paul Cornea, *Regula jocului*, *op. cit.*, p. 91.

⁵⁷ Umberto Eco, *op. cit.*, p. 83.

⁵⁸ Paul Cornea, *Introducere în teoria lecturii*, *op. cit.*, p. 110.

și fantezie, încredere și simpatie față de ceea ce citește, putând fi privită ca o întâlnire cu ceilalți, ca un mod de apropiere, acomodare și asimilare.

Ca un joc cu reguli obligatorii și de necontestat, actul lecturii include un autor care elaborează prin cartea sa o anumită strategie, stimulând lectorul să decodifice textul și să-i perceapă sensurile cele mai relevante: „Lectura nu mai e un referendum, ci o manifestare ludică, o desfătare, în parte de ordinul purei senzualități, în parte de ordinul proiecției fantasmatică”⁵⁹. Pe lângă rolul de detectiv, cititorul simte că trăiește parcurgând paginile unei cărți, implicându-se activ în procesul lecturii, care presupune descifrare și recunoaștere, autonomie și funcționalitate. Prin intermediul diferitelor tipuri de lectură (liniară, receptivă, literară, informativă globală, exploratorie, de cercetare și rapidă) menționate de către Paul Cornea, cititorul trebuie să tindă spre comprehensiunea „actului de creație ca mișcare «spre», ca investiție retorică”⁶⁰.

Itinerarul prin teoria lecturii continuă cu modele analitice privind percepția cuvintelor, înțelegerea sensurilor, reacția și evaluarea cititorului față de ideile autorului, asimilarea informațiilor. Din perspectiva lui Paul Cornea, lectura trebuie studiată procedural, începând cu *prelectura* prin intermediul căreia se conturează impresiile și opiniile celorlalți, cât și cele individuale, se afirmă locul textului ca ansamblu sau ca structură independentă, titlul și numele autorului ce definesc pentru lectorul competent tematica, stilul și viziunea asupra lumii, modul de construcție. Mecanismul *percepției* implică un cititor activ, ce realizează o de/re-structurare a textului, uzitând anumite strategii prin care mesajul transmis este decodificat: „Lectura nu depinde de agerimea vederii, ci de agerimea minții”⁶¹. Exercițiul lecturii înseamnă apoi *comprehensiunea* la nivelul enunțurilor, moment în care cititorul trebuie să-și îndrepte atenția asupra formării sensurilor textului: „Actul de comprehensiune implică astfel, în același timp, o proiectare a orizontului istoric și o depășire a sa”⁶².

Din perspectiva cititorului, *cheile de lectură* sunt necesare și obligatorii în construirea semnificațiilor operei: „Cititorul își fabrică un sens aproximativ sau, îndeosebi dacă aluziile culturale continuă în același

⁵⁹ *Ibidem*, p. 115.

⁶⁰ *Idem*, *Regula jocului*, *op. cit.*, p. 52.

⁶¹ *Idem*, *Introducere în teoria lecturii*, *op. cit.*, p. 141.

⁶² *Idem*, *Interpretare și raționalitate*, *op. cit.*, p. 285.

ritm, renunță la lectură. În felul acesta cărțile își selectează cititorii”⁶³. Problematika generală a lecturii este complexă, întrucât memoria celui care citește, selectează și recodifică informația, este antrenată prin exercițiu, spirit de observație, perspicacitate și gândire logică: „din trecut putem culege nu atât modele, cât exemple și incitații”⁶⁴. Imaginile care se formează la nivel mental în urma lecturii constituie ultima etapă a procesului de comprehensiune, cititorul fiind interesat, pe lângă o certă relaxare, de a cunoaște *cum* și *de ce*, de a pătrunde în structura de adâncime a celor citite și astfel comprehensiunea se apropie tot mai mult de receptare.

În timpul lecturii, cititorul părăsește timpul profan și cotidianitatea, în căutarea unui alt timp și poate a unui alt loc, departe de contingentul angoasant, pentru a regăsi o stare de fericire ușor detectabilă în lumea ficțională. Situându-se permanent la nivelul primei lecturi, autorul crede că lecturile următoare pot aduce o analiză minuțioasă a elementelor importante, care au scăpat celei dintâi fie din cauza emotivității, fie a prejudecăților de orice fel. Practica lecturii, pentru cei care iubesc parfumul cărților tipărite, devine un ritual practicat cu religiozitate uneori; cel care revine cu plăcere la o carte nu numai că îi confirmă valoarea acelei cărți, ci transgresează *limitele interpretării* încercând să descopere sensurile de adâncime ale textului respectiv.

Viciul ereditar al lecturii îl va canaliza, inevitabil, pe Paul Cornea spre *raționalitatea interpretării* cărților pe care le citește, extrăgând sensul încapsulat de fiecare cuvânt cu o intuiție spontană, severă și logică. În concepția sa, interpretarea înseamnă elucidare a semnificațiilor unui text în corelație permanentă cu tot ceea ce s-a scris până la momentul respectiv referitor la acel subiect. Înțelegerea unui text înseamnă o serie întregă de problematizări, finalizate prin emiterea unor judecăți de valoare: „ca mecanică a conjecturii și a manipulării de concepte, ea nu are *états d âme*, se adaptează țelurilor pe care i le prescrie rațiunea”⁶⁵. Accesul la text este realizat prin intermediul receptării, în concordanță cu un anumit orizont de așteptare a lectorului, deoarece înțelegerea antrenează percepția, afectivitatea și rațiunea. Autorul consideră că există interpretări iraționale sau *existențiale*,

⁶³ *Ibidem*, p. 163.

⁶⁴ *Idem*, „Șansa de a întâmpina libertatea” (interviu de Marius Chivu), *Revista* 22, nr. 669/2003.

⁶⁵ *Idem*, *Interpretare și raționalitate*, *op. cit.*, p. 504.

determinate de „mecanismele cotidiene”⁶⁶ și raționale, care „doar atunci când sunt dublate de imaginație – fac explicită înțelegerea, generează cunoaștere și pot servi drept suport altor interpretări”⁶⁷. Autonomia raționalității este pusă în raport cu inconștientul, cu reprezentările la nivel social: „A fi rațional înseamnă a îmbina principiile cu pragmatismul, bunul simț și fuga de rutină”⁶⁸.

Departate de a fi un *concept-umbrelă* sau o *umbrelă teoretică*, interpretarea trebuie plasată în relație cu înțelegerea, raționalitatea și claritatea: „interpretarea nu e decât o înțelegere pusă în stare de criză. Atunci când înțelegerea întâlnește obstacole sau confuzii, se declanșează, aproape inconștient, mecanismul interpretării”⁶⁹. Lectura nu se poate despărți nici de lectorul virtual și nici de cel real, iar interpretarea se constituie ca „o dialectică între strategia autorului și răspunsul Cititorului model”⁷⁰. Ca „atitudine moralmente justă”⁷¹, raționalitatea nu poate înlocui spiritul critic, ci îl integrează alături de imaginație, fiind comunicativă și argumentativă, „o variantă suplă, flexibilă, deschisă, inventivă, conștientă de propriile-i limite”⁷².

Ca modalitate de a căuta sensurile unui text, *interpretarea* ca act rațional devine un progres al cunoașterii, presupune recitirea acestuia pentru a-l stăpâni în detaliu, a-i aprofunda elementele intertextuale: „ea constituie un efort conștient, în stare de veghe, de a duce mai departe înțelegerea”⁷³. Pe bună dreptate, lectorul poate căpăta statutul de *interpret* atunci când devine un mediator, ce înlătură eventualele divergențe între interesele autorului și ale cititorului, iar discursul lui autonom servește un text: „o creație supraviețuiește tocmai prin asumarea anacronismelor, dar îmblânzindu-le forța de șoc, grație unei interpretări care o apropie de cititorul de azi”⁷⁴. Pe de altă parte, autorul rămâne un *proprietar* al operei, un *conducă-*

⁶⁶ Alex Goldiș, „Paul Cornea. Manualul de hermeneutică”, în *Sincronizarea criticii românești postbelice în deceniile opt și nouă. Teorii, metode, critici*, București, Editura Cartea românească, 2011, p. 115.

⁶⁷ Ovidiu Verdeș, *op. cit.*, p. 29.

⁶⁸ Paul Cornea, *Interpretare și raționalitate, op. cit.*, p. 566.

⁶⁹ Alex Goldiș, *art. cit.*, p. 114.

⁷⁰ Umberto Eco, *op. cit.*, p. 92.

⁷¹ Paul Cornea, *Interpretare și raționalitate, op. cit.*, p. 138.

⁷² *Ibidem*, 213.

⁷³ *Ibidem*, 253.

⁷⁴ *Ibidem*, p. 232.

tor de joc și un experimentator ludic, ce pune în scenă diferite scenarii (inter) textuale „tocmai pentru a-l surprinde, a-l înșela, a-l distra pe cititor”⁷⁵. De aceea, lectorul trebuie să respecte *regulile jocului* impus de către autorul cărții, ca formă de recunoaștere a legalității.

Istoricul literaturii nu este de acord cu „tendința de a insista pe relativitatea punctelor de vedere până la pulverizarea sensurilor”⁷⁶ și opinează cu regret: „Criticii și istoricii literari au fost întotdeauna, și continuă în mare măsură să fie și în zilele noastre, insensibili unei comprehensiuni sociologice a actului de creație”⁷⁷. Orice lectură rămâne sub semnul selectivității, pentru că nu pot fi citite toate cărțile din lume, iar receptarea depinde mai ales de nivelul cultural al fiecăruia. Afirmându-i, într-un mod eufemistic, *firea de curtezană*, Paul Cornea privește interpretarea ca „o performanță analitică, de tip sincron, în care ansamblul textual e cuprins deodată cu privirea (perspectiva *vulturului*)”⁷⁸. Trăvialul interpretării începe cu descifrarea textului, „o performanță neobișnuită în universul interpretărilor: să obțină rezultate sigure, «fără rest»”⁷⁹, apoi cu înțelegerea acestuia, definită de Wittgenstein drept *formă de viață*, întrucât ființa umană trăiește sub imperiul verbului *a cunoaște*, în sensul căutării adevărului.

Pe deplin conștient de limitele cunoașterii umane, Paul Cornea introduce cititorul în teoria lecturii văzută nu doar ca un labirint, ci precum *un șantier* în care comprehensiunea antrenează receptarea, convins de faptul că „lectura va continua să joace un rol cardinal în viața oamenilor, că accelerarea progresului tehnic va fi mereu însoțită de revendicarea compensatoare a unui spațiu liber pentru închipuire, visare și căutare de sens”⁸⁰. Dincolo de *textul de plăcere* definit drept „acela care mulțumește, umple, dă euforie; acela care vine din cultură, nu rupe cu ea, este legatătora de o practică confortabilă a lecturii”⁸¹, cititorul trebuie să se lase purtat de „bucuria lecturii, a spectacolului, a concertului, în răsfașul cu culori, sonori, fantasmе, ficțiuni”⁸². Fără a defini lectura în termeni extremi, pen-

⁷⁵ Umberto Eco, *op. cit.*, p. 121.

⁷⁶ Paul Cornea, *Regula jocului*, *op. cit.*, p. 59.

⁷⁷ *Ibidem*, p. 57.

⁷⁸ *Idem*, *Introducere în teoria lecturii*, *op. cit.*, p. 203.

⁷⁹ *Idem*, *Interpretare și raționalitate*, *op. cit.*, p. 251.

⁸⁰ *Idem*, *Introducere în teoria lecturii*, *op. cit.*, p. 16.

⁸¹ Roland Barthes, *Plăcerea textului* (traducere de Marian Papahagi, postfață de Ion Pop), Cluj, Editura Echinoc, 1994, p. 23.

⁸² Paul Cornea, *Interpretare și raționalitate*, *op. cit.*, p. 21.

tru că nu e nici determinată și nici autonomă, Paul Cornea se întreabă retoric: „Mai rămâne ceva al meu în contactul cu cartea?”⁸³, pentru a evidenția faptul că lectura rămâne o activitate personală.

În procesul interpretativ, se declară în favoarea *esențialului* în reprezentarea fenomenelor literare și culturale, punând în umbră *accesoriul* specific unei cotidianități dominate de „criza valorilor și pierderea încrederii în posibilitatea de a ajunge la cunoaștere obiectivă”⁸⁴. Fixarea unei identități operei artistice nu depinde neapărat, potrivit opiniei teoreticianului literar, de stabilirea unei intenții estetice, ci de „oferta textuală: identitatea simbolică a operei dobândește uneori un statut obiectiv, ținând de realitatea exterioară, alteori unul subiectiv, de autoproiecție, și cel mai adesea un statut hibrid, un amestec al celor două, adesea greu discriminabil”⁸⁵.

Încă din secolul al XIX-lea, interpretarea în domeniul literaturii este abordată hermeneutic, devenind un „fenomen de nemaiîntâlnită exuberanță”⁸⁶, dar se impune o distincție clară între critica de tip academic și „lectura amatorului cultivat, principalul consumator de lectură”⁸⁷ și mai ales de cititorul de rând/obișnuit, „complet înstrăinat de rafinamentul experimentelor moderne și postmoderne”⁸⁸. Deși pare „ros de morbul teoretizării”⁸⁹, Paul Cornea demonstrează că lectura este o primă formă de asumare a textului, iar interpretarea este legată de înțelegerea profundă a acestuia, de recuperarea sensurilor atât din structura de suprafață, cât și din cea de adâncime. Problematika interpretării este abordată printr-un demers teoretic extrem de fundamentat și de persuasiv, dând dovadă de pragmatism analitic și rigoare critică: „Paul Cornea pledează, cu succes, pentru interdisciplinaritate, fiindcă arta poate fi autonomă, dar nu ermetic izolată”⁹⁰.

În sistemul lecturii și al interpretării, centrală rămâne problema comprehensiunii și a înțelegerii privită ca „spațiu al negocierii, al înțelegerii și al

⁸³ *Idem, Introducere în teoria lecturii, op. cit., p. 101.*

⁸⁴ *Idem, Delimitări și ipoteze. Comunicări și eseuri de teorie literară și studii culturale, op. cit., p. 121.*

⁸⁵ *Ibidem, p. 131.*

⁸⁶ *Idem, Interpretare și raționalitate, op. cit., p. 507.*

⁸⁷ *Ibidem, p. 508.*

⁸⁸ *Ibidem.*

⁸⁹ Nicolae Manolescu, *Istoria critică a literaturii române. 5 secole de literatură*, Pitești, Editura Paralela 45, 2008, p. 1212.

⁹⁰ Paul Georgescu, *Printre cărți*, București, Editura Eminescu, 1973, p. 14.

posibilului acord între participanții la jocul comunicațional”⁹¹. Înțelegerea constituie deopotrivă o formă de *dialogism*, în sensul lui Bahtin, un *acord*, ca în concepția lui Gadamer sau *intenționalitate*, în viziunea lui Searle, chiar și în cazul monologului sau al meditației. În pofida anunțatului *declin al lecturii*, Paul Cornea activează domeniul interpretării din perspectiva raționalității: „fenomenul se produce și fără voia noastră, căci, după cum arată autorul, nu există interpretare fără *background* cognitiv și presupuziții ideologice. Raportarea textului la context comportă întotdeauna medieri”⁹².

Pledând pentru moralitatea implicită a *aventurii interpretative*, care nu trebuie să modifice datele realității, Paul Cornea „restrânge libertatea interpretării, dar pe de altă parte, atribuie complexitatea pe care i-o retrage ei «banalului cotidian»”⁹³. Pusă sub semnul cunoașterii și al unei dinamici nesfârșite, interpretarea este în cele mai multe cazuri „o activitate «de duranță», de tatonare și supraveghere a obiectului, poate chiar de «hăituire» a lui”⁹⁴. Demersul interpretării trebuie să actualizeze toate latențele textului, „să lase liberă calea vieții, a exuberanței totalizante în raport cu textul, ceea ce – contrar celor care îndeamnă la prudență – nu e deloc rău, fiindcă aceasta este calea personalităților puternice, necuantificabile, originale, calea – vorba lui Nietzsche sau Foucault – rupturii în dialogul său imprezvizibil cu normalitatea”⁹⁵.

Totuși, este denunțat excesul de interpretare, fie în sens calitativ, fie în cel cantitativ, deoarece – mai ales în literatură – e foarte răspândită ideea de a supune opera unor interpretări multiple, „căutându-i-se cu tot dinadinsul semnificații ascunse”⁹⁶. Aflându-se printre cărți, lectorul în calitate de interpret trebuie să identifice intenția auctorială, să găsească firul călăuzitor al literalității și sensul global deopotrivă. *Jocul concurențial al interpretărilor* presupune descoperirea unor sensuri nebănuite, reconfigurarea ansamblului: „contemplarea operei, descrierea cu adevărat adecvată, precisă și iubitoare a aparențelor, plăcerea senzuală a lecturii sau a privirii”⁹⁷. Fără a ceda ispitei de a face constatări spectaculoase sau de a

⁹¹ Paul Cernat, *art. cit.*, p. 131.

⁹² Ovidiu Verdeș, *op. cit.*, p. 39.

⁹³ Alex Goldiș, *art. cit.*, p. 115.

⁹⁴ Ion Buzera, „Căile raționale ale interpretării”, în *Proximități critice, II*, Craiova, Scrisul românesc. Fundația – Editura, 2004, p. 108.

⁹⁵ Ștefan Borbély, *art. cit.*, p. 73.

⁹⁶ Paul Cornea, *Interpretare și raționalitate, op. cit.*, p. 510.

⁹⁷ *Ibidem*, p. 510.

formula grăbit, Paul Cornea își convinge lent, dar sigur cititorul: „Istoricul literar nu se dezmente: nu puținul material legat de lectură este pus în ordine, spre a deschide o cale către interpretarea ca atare a lecturii, abia apoi fiind examinate și deseori criticate punctele de vedere principale”⁹⁸.

Se situează împotriva suprainterpretării, dar și a utilizării unor strategii interpretative complexe acolo unde textul este arid la nivelul sensurilor, avertizând că intervenția interpretului este definitorie: „capacitatea de a storce semnificații și a îmbogăți cu propria noastră avuție intelectuală un text, altminteri banal ori schematic, dar care simulează că spune ceva, e revelatoare pentru mecanica autoamăgirii”⁹⁹. Paul Cornea se arată un adept al colaborării permanente a teoriei cu datele concrete, ale realității, formulând puncte de vedere clare: „Deși interpreții care se angajează într-un proces de înțelegere își pierd inevitabil privilegiul observatorului neimplicat, ei dispun totuși de posibilitatea de a-și menține din interior o poziție de imparțialitate negociată”¹⁰⁰.

Importanța studiilor realizate de Paul Cornea rezidă din familiarizarea oricărui cititor cu aspectele teoretice pe care le implică fenomenul lecturii: „El consideră că, în pofida tuturor exceselor modernității, rațiunea rămâne «un proiect neîncheiat, susceptibil de reinvestiție creatoare»”¹⁰¹. Cititul unei cărți nu presupune un act gratuit sau ludic, ci o activitate complexă pe parcursul căreia cel care citește își asumă roluri și funcții diferite: „Se poate afirma că în societatea noastră există un fel de «contract tacit» între autori și cititori, care le impune deopotrivă obligația de a colabora cu bună-credință”¹⁰². În ipostaza de interpret, criticului îi revine sarcina de a realiza un demers reparatoriu, lămuritor și argumentativ: „Criticul nu mai este, nu mai poate fi un simplu cititor specializat și doar atât. El trebuie să dobândească mai presus de toate un punct de observație și de organizare sistematică a haosului inerent pe care i-l propune spontaneitatea creatoare”¹⁰³.

Paul Cornea vorbește despre *plăcerea creației critice*, izvorâtă din truda studierii minuțioasă a textului, o muncă generatoare de extenuare și,

⁹⁸ Nicolae Manolescu, *Istoria critică a literaturii române. 5 secole de literatură, op. cit.*, p. 1212.

⁹⁹ Paul Cornea, *Interpretare și raționalitate, op. cit.*, p. 516.

¹⁰⁰ *Ibidem*, p. 143.

¹⁰¹ Ovidiu Verdeș, *op. cit.*, p. 27.

¹⁰² Paul Cornea, *Introducere în teoria lecturii, op. cit.*, p. 112.

¹⁰³ Florin Mihăilescu, *I, op. cit.*, p. 532.

totodată, de pierdere a vigoriei sau vitalității: „Istoria literară ne înfățișează imaginea unui război interminabil și crud, în care însă, din fericire, combatanții folosesc argumente și nu puști iar rănile sunt de ordinul amorului propriu; cât despre învingători și învinși, e greu să-i departajezi de vreme ce – auzindu-i sporovăind – toți au aerul de a fi triumfat”¹⁰⁴.

Bibliografie selectivă

- [1] Bârna, Nicolae, *Puntea artelor*, București, Editura Ideea Europeană, 2015
- [2] Cornea, Paul, *Aproapele și departele*, București, Editura Cartea românească, 1990
- [3] Eco, Umberto, *Lector in fabula. Cooperarea interpretativă în textele narrative* (în românește de Marina Spalas, prefață de Cornel Mihai Ionescu), București, Editura Univers, 1991
- [4] George, Alexandru, *La sfârșitul lecturii*, București, Editura Cartea românească, 1973
- [5] Georgescu, Paul, *Printre cărți*, București, Editura Eminescu, 1973
- [6] Manolescu, Nicolae, *Literatura română postbelică. Lista lui Manolescu. 3. Critica. Eseul*, Brașov, Editura Aula, 2001
- [7] Micu, Dumitru, *Rememorări. Sfârșit și început de mileniu*, București, Editura Muzeului Literaturii Române, 2010
- [8] Mihăilescu, Florin, *Conceptul de critică literară în România, II*, București, Editura Minerva, 1979

¹⁰⁴ Paul Cornea, *Regula jocului*, op. cit., p. 119.

TRAGEDIA SCRITORILOR MINORI

Mădălina Andreea MIRON*

madadeea2590@yahoo.com

THE TRAGEDY OF MINOR WRITERS

ABSTRACT: Throughout time, writers have benefited from attention according to contexts, their work valued only if it was placed in the pattern of those times. In the following, we intend to bring light to some names hidden in the mist of time, but which would have and have something to say to people. A cultural recovery!

KEYWORDS: writer, literary criticism, omission, contexts

Dacă Emil Cioran redă în lucrarea sa „Schimbarea la față a României” condițiile în care popoarele mici își consumă tragedia unui *incognito* pe scena lumii, m-am gândit că nu mai puțin potrivit de așezat în această ipostază poate fi și subiectul scriitorilor a căror valoare s-a descoperit târziu sau n-au putut purta laurii recunoașterii din varii motive. Fie că vorbim de contexte sociale, economice sau politice, fie că au existat sau nu influențe, alegeri personale, animozități, toate au contribuit la punerea în umbră a unor figuri literare care poate ar fi meritat mai mult ecou.

E lesne de înțeles, de vreme ce au fost descoperite aceste nume, că posteritatea a plătit un minimum de tribut prin consemnare, dar aici se va încerca o analiză asupra amplitudinii ecoului. Discuția se deschide pe două fâgașe: unul către cei care au avut un răsunset scurt la momentul apariției, dar a căror ecou a amuțit la scurtă vreme, și cel de-al doilea, către cei care au trecut neobservați de contemporani, au fost recuperați cultural, îngrămădiți în dicționare literare, dar cu ecou scurt, astăzi aproape mut.

Axioma lui Cioran nu se mai aplică însă, pentru că „micii” scriitori posedă același instinct creator (vezi paralela instinctului istoric al marilor culturi cu simțul istoric al culturilor mici), având deplinătatea conștiinței artistice.

La jumătatea celui de-al treilea deceniu din noul mileniu ne punem problema, din 250 de ani de literatură română (emfatic spus), dacă și cât am știut să strecurăm pentru a sorta corect nume și opere, într-o ierarhie

* Miron (Stan) Mădălina-Andreea, Universitatea „Vasile Alecsandri” Bacău, coord. lector univ. dr. Adrian Jicu

judecată obiectiv, liber (în înțelesul ultimilor 35 de ani). Cred că aici se poate lucra abia acum, cu obiectul pe masă, cu instrumentul de critică la vedere, fără a filtra ideologic sau politic.

Tot ecoul pe care îl posedă puținele nume rezonante e rezultatul unei promovări dorite. Ce ni s-a preparat, aceea am servit. Am vrut noi să servim și altceva din afara meniului (programei, reclamei, raftului)?

Fără nicio intenție polemică, cu deplină conștientizare a presiunilor din vremurile politice nefaste din trecut, caut o cale de a aduce în discuție ipoteza reanalizării obiective a unor opere (și a autorilor, se înțelege) care și-ar merita ecoul. Cine, din raftul al doilea sau al treilea, n-ar putea spune mai mult decât un nume ajuns în raftul întâi pe considerent contextual (vorbim aici de cazuri particulare)? Al. Paleologu spune că „Posteritatea nu se înșală niciodată decât în omisiunile ei, dar nu consacră niciodată valori false.”¹ Omisiunile, totuși, ne costă.

De-a lungul axului istoric, am căutat câteva nume, pe care le voi păstra pentru o analiză ulterioară, pentru a exemplifica subiectul propus. În dreptul secolului al XIX-lea, glasul public enunță o scurtă listă de nume, de altfel, importante pentru un real început în literatura română. Totuși, nu putem să nu observăm că ecoul lor e strâns legat de contextul în care s-au aflat, iar ulterior, nevoia noastră de a numi istoria i-a ridicat pe soclu. Contemporane cu ei au fost și alte minți sclipitoare, dar dezinteresate politic sau localizate marginal, au rămas nedescoperite și, implicit, nevalorificate, așa cum argumentează și Tudor Vianu în 1944: „Cantonate într-un mediu literar în devenire, ca acela dintre 1830 și 1867, istoriile noastre literare zăbovesc de obicei asupra figurilor de dimensiuni mai curând culturale, care și-au asumat rolul de îndrumători, făcând ocazional și literatură, scrierile lor embrionar-teoretice, din domenii auxiliare, sunt îndeaproape cercetate, cu instrumente măritoare; opera lor de imaginație, câtă este, e privită în funcție de evoluția literară a genurilor, considerate brunetiéristic, într-un fel de perspectivă realist-scolastică; scriitori adevărați, în schimb, sunt mai puțin prețuiți și repede trecuți în revistă, dacă s-au păstrat întregi artei lor și n-au făcut carieră oficială de dirigenți.”²

Spun „argumentează”, pentru că e foarte actual, iar la veridicitatea

¹ Motto la capitolul „Contemporanii 1947–2000”, *Istoria critică a literaturii române*, Manolescu, Nicolae, Editura Cartea Românească, București, 2019, p. 853.

² Cioculescu, Șerban, Streinu, Vladimir, Vianu, Tudor, *Istoria literaturii române moderne*, Editura Eminescu, București, 1987, p. 12

tezei sale adaug ca argument, din contemporaneitate, observația lui Eugen Negrici: „*Istoria literaturii române moderne*- o replică echilibrată și onestă dată exaltărilor viziunare călinesciene închegate într-o fascinantă construcție istoriografică fără fundație... era chiar începutul onest, mereu amânat, al unei veritabile istoriografii literare românești”³, observație pe care o regăsim în lucrarea sa cu fundament realist, o carte cu scop demitizator, poate chiar primul pas în procesul reanalizării obiective.

Un Radu Ionescu și Anghel Demetrescu nu spun foarte mult la o primă vedere. Cu toate acestea, erudiția lor și contribuția la cultura română prin munca și opera lor sunt de netăgăduit. Despre Anghel Demetrescu, încă din 1939, Ovidiu Papadima îl numea „un uitat, în adevăr. (...) E astăzi un uitat, după cum nici odinioară nu era un nume care să stârnească mulțimile. (...) Anghel Demetrescu n-a fost un râvnitor ambițios, ros de nerăbdare, al înălțărilor cu orice preț (...), n-a fost nici unul din acei norocoși acoperiți de capriciile succesului, aproape fără efort”⁴. Uitarea sau nebagarea în seamă îl urmărește până în zilele noastre, nesupus atenției în mediul didactic, devine aproape inexistent, fapt la care se adaugă și lipsa numelui său din marile istorii literare sau vagi trimiteri, caracterizate de ambiguitate. Despre cum prețuim noi cărțile, voi povesti cu altă ocazie, însă nu pot trece cu vederea cum o „carte rară”- clasificarea făcută de o instituție – rămăsese necităită încă din 1939. Toate paginile cărții pomenite mai sus erau netăiate, în forma lor primară dată de tipografia din acel an al editării. Astfel spus, am fost primul ei cititor! Observație perfect valabilă în contextul acestui mic eseu.

Cât privește secolul al XX-lea, aici, statistic vorbind, probabilitatea omisiunii este cu mult mai mare, știind că numărul cărților și al autorilor crește exponențial, ca un fapt inevitabil în procesul dezvoltării literaturii. Am selectat alte patru nume, cu accent pe cel de-al patrulea.

Primele două nume sunt Constantin Fântâneru și Ion D. Sârbu, cel din urmă numit cu același adjectiv substantivizat de către Ion Rotaru, în *Istoria sa*: „un uitat, un singuratic și un mare nedreptățit”⁵ Discipol al lui Blaga,

³ Negrici, Eugen, *Iluziile literaturii române*, Editura Cartea românească, București, 2008, p. 241

⁴ Demetrescu, Anghel, *Opere*, Editura FUNDAȚIA PENTRU LITERATURĂ ȘI ARTĂ „REGELE CAROL II”, București, 1939, p. 5.

⁵ Rotaru, Ion, *O istorie a literaturii române de la origini până în prezent*, Ed. Tempus Dacoromânia Comterra, București, 2006, p. 1144.

Ion D. Sârbu „face și el parte din «generația pierdută» și numai cu greu «recuperată» (mai ales întrucât îl privește) mai târziu, după anii «dezghețului» ideologic. (...) Ratarea intelectualului acestei epoci îi este cu totul caracteristică, o trăiește intens, dramatic, cu cea mai mare luciditate.”⁶ Tot aici se menționează despre contribuția confrăților întru scris la marginalizarea lui. Publicat postmortem, romanul „Lupul și catedrala” prefigurează „dezghețul”, dar cea mai semnificativă operă rămâne „Jurnalul unui jurnalist fără jurnal”, cumulum ideilor sale filosofice, rostite just, „scriitorul fiind sigur că nu va avea de dat socoteală nimănui, de vreme ce manuscrisele nu vor fi scoase din sertaru-i decât după dispariția sa.”

Despre Constantin Fântâneru, Ștefan Borbely, prefațând volumul „Interior” dintr-o serie de RESTITUIRI, vorbește despre conștiința operei ca întreg pe care autorul o are, asociindu-l astfel cu alte nume de vază: Mircea Eliade, Constantin Noica, Mihail Chirnoagă, „oameni de litere și gânditori cu care Fântâneru se dorea solidar în preocupări, uniți toți printr-o aspirație comună: aceea de a disciplina forțele anarhice ale vieții prin spirit, prin conștiința totalității din care se naște opera de artă.”⁷ Participat la cenaclul Thetis din Sibiu, sub conducerea lui Al. Dima (printre ai cărui membri se număra și E. Cioran), Fântâneru prezintă fragmente din „Interior”, roman publicat în 1931, la vârsta de 24 de ani, care a avut succes și care aducea în discuție teoria intropatiei.

Scrie puțin, se axează pe critică, iar „cuvântul-cheie pe care-l folosește pentru aprecierea sau invalidarea cărților recenzate este personalitate, pentru că, ne lămurește cronicarul, o operă se validează estetic doar în cazul în care ea relevă personalitatea celui care o scrie” concepție bazată pe „receptivitatea criticului la fondul de idei al epocii”- vezi curentul Einfuhlung. Singura operă critică este „Poezia lui Lucian Blaga și gândirea mitică”, care apare în 1940, unde Constantin Fântâneru îl numește pe Blaga: „primul moment de curaj absolut din lirica noastră”. După ce publică în toamna anului 1940 și un volum de versuri „Râsul morților de aur”, cu o scenă politică a țării grav zguduită de evenimente care rămân adânc în conștiințe, autorul intră în penumbră, cu „treizeci de ani de anonim [ce] vor așterne deasupra lui nemiloasa corvoadă a uitării”⁸

Purtând pe umeri 40 de ani de anonim, după două succese fulminante

⁶ *Op. cit.*, p. 1144.

⁷ Fântâneru, Constantin, *Interior*, Editura Dacia, Cluj-Napoca, 1981, p. 8.

⁸ *Op. cit.*, p. 29.

în 1972 și, respectiv, în 1982, distinsul profesor și scriitor Gheorghe Movilă își petrece liniștea în Comănești, jud. Bacău. Debutând în 1972 cu volumul „Pe cuvântul meu de pionier”, revine după alți zece ani cu titlul „Băieții de la apa Moldovei”. În cei peste 80 de ani de existență, și-a împărțit viața între catedră, condei și familie. Așteptându-și ziua lor, manuscrisele domniei sale ce cuprind date autobiografice cu importanță istorică stau cuminiți în sertare. Dacă până acum am invocat diverse contexte sociale, politice, istorice, în cazul acesta, ne putem referi economic sau la nivel personal despre motivul întârzierii apariției editoriale a operei domniei sale. Despre eoul pe care l-a avut atunci, astăzi foarte rar mai găsim scris; din nou, *Istoriile* sunt selective. Gheorghe Movilă este un exercițiu, pentru posteritate, în clipa tipăririi manuscriselor (pe care o dorim cât mai curând!), de a demonstra *cum* știe să valorifice și să recunoască nume.

Cel de-al patrulea autor este în cu totul altă ipostază, încadrat, ca un gest de recuperare, însă nedesăvârșit, în literatura de exil.⁹ Părintele-poet Dumitru Ichim s-a născut pe data de 14 august 1944, comuna Dărmănești, județul Bacău. „Poet, prozator și eseist. Fiul lui Dumitru Ichim, cântăreț bisericesc, și al Elenei (n. Cămară). Căsătorit cu poeta Florica Bațu. După cele opt clase elementare, urmează cursurile Seminarului Teologic de la Mănăstirea Neamțu (1959–1964). Liceul teoretic, fără frecvență, la Moinești. Licențiat al Institutului Teologic de grad universitar din București (1969). Teza de licență e susținută cu profesorul Petru Rezuș. Între 1968 și 1970 urmează cursuri pentru doctorat, secția Teologie sistematică, la catedra Teologie dogmatică, sub îndrumarea profesorului Dumitru Stăniloie. Studiază la Seabury-Western Theological Seminary, Garrett Methodist Seminary, ambele din Evanston, Illinois (Statele Unite), și la McCormick Presbyterian Seminary, Chicago, Illinois (1970–1972). Continuă studiile ca bursier al Consiliului Mondial al Bisericilor la Princeton Presbyterian Seminary, Princeton, New Jersey (1972–1973). Îndrumătorul tezei de doctorat, susținută în 1973, e teologul american James McCord. Titlul tezei: *The Orthodox Liturgy and the World*.

În 1974 este hirotonit preot al parohiei „Sfinții Apostoli Petru și Pavel” din Kitchener, Ontario (Canada). Împreună cu Florica Bațu, conduce emisiunea bilunară de cultură și spiritualitate românească („Romanian Kaleidoscope”), transmisă pe canalul de televiziune patru din Kitchener

⁹ Micu, Dumitru, *Scurta istorie a literaturii române*, vol. II, Editura Iriana, 1995, p. 434.

(1975–1985). În 1978 se transferă la parohia „Sfântul Ioan Botezătorul” din același oraș. Desfășoară o susținută și rodnică activitate în rândurile comunității românești din Kitchener, contribuind esențial la înființarea Centrului Cultural Românesc și la zidirea unei noi biserici ortodoxe române (sfințită la 14 august 1994). Din 1979, face parte din Colegiul redacțional al *Cuvântului românesc* (Hamilton, Ontario, Canada), unde publică eseuri de teologie și filosofie, poezii și cronici literare. A colaborat la *Amfiteatru*, *Gazeta literară*, *Luceafărul*, *Studii teologice*, *Telegraful român*, *Vatra* (Germania), *Revista Scriitorilor Români* (Germania), *Comuniunea românească* (Statele Unite), *Drum* (Statele Unite), *Solia* (Statele Unite), *Luceafărul* (Canada) etc. Editează revista literară *Orpheus* (din 1988), buletinul parohial *Rădăcini* și colecția *Vestitorul român canadian* (*Romanian Canadian Herald*).

Debutază editorial cu volumul de poezii *De unde începe omul* (1970), urmat de *Sub umbra Sfinxului* (1975; în colaborare cu Petru Rezuș), *Constantin Brâncoveanu* (1981), *Melcul* (1981), *Vinerea Mare* (1981), *Agape* (1982; în colaborare cu Nicolae Novac și Florica Bațu), *Biserică și religie la români* (1985; în colaborare cu Horia Stamatu), *Aparițiile Maicii Domnului la Medjugorje* (1989). Este autor a trei volume de poeme haiku (*Valea nisipului de aur*, 1977; *Urmele*, 1977; *Fântâna luminii*, 1993) și a două volume de poeme tanka (*Dar în silaba Luminii plângeam orfan și greier*, 1987; *Pasărea cu șapte aripi*, 1993).¹⁰

„Volumul de debut *De unde începe omul* (1970) anunța un poet bântuit de neliniști existențiale și de blagienele suspinuri lăuntrice, puse toate sub semnul luminii. Ființa divizată între pământ și cer (vis și lut, ar fi spus Arghezi*) dobândește identitatea în transcendent prin participare și vocația divinului. Îndoiala carteziană e doar punct de plecare și prilej de a gândi o supraréalitate spirituală, ilustrată metaforic prin dumbrava purității paradisiace. Căutarea, tăgada, întrebările privesc regăsirea de sine în veșnica esență a omului ca templu (Sfânt Duh). Un trup fizic locuit de altul („Și sunt doi care se luptă; / Eu cu eu, mine cu mine”) și ambele revelate în trupul Cuvântului (mirele sau crinul cosmic). Tăria pe care o jefuiește poetul e un dincolo al firii, nu al nopții împrejmuitoare. Iar vederea, contemplarea ținutului ascuns („ochiul de aproape”), ontologic reprezintă bucuria comuniunii umane cu divinul „înainte de a fi”.

¹⁰ Sasu, Aurel, *Dicționarul biografic al literaturii române (A-L)*, Editura Paralela 45, Pitești, 2006, pp. 751–752.

Exilul n-a alterat cu nimic această viziune de aspirații teandrice.

Dimpotrivă, tot ce a scris I. după 1975 stă sub semnul nostalgiei sacru-lui. Atât în cele trei volume de poeme haiku (*Valea nisipului de aur*, 1977; *Urmele*, 1977; *Fântâna luminii*, 1993), cât și în poemele tanka (*Dar în silaba Luminii plângeam orfan și greier*, 1987) expresia transfigurând aceleași gesturi argheziene ale ridicării „spre bolți”, nu mai reprezintă decât suportul verbal al unor iluminări interioare („Pe cruce Iisus / Grâul în pământ. Noi toți / Oaspeți ai crucii” sau: „Abis dedesupt / Altul deasupra la fel / Ce rece-i frica // Și cum mă soarbe în ea / Amețitoarea punte”). Volumele următoare: epistolarul *Sub umbra Sfinxului* (1975), poemul istoric *Constantin Brâncoveanu* (1981), scenele în versuri din *Melcul* (1981), prozele din *Agape* (1982) ori eseul din *Biserică și religie la români* (1985) sunt meditații pe tema lui „a fi” în eternitate și „a sta”, concomitent, într-o lume reală a binelui și a frumosului. Bucuria trăirii în zariștea Logosului este întotdeauna exprimată prin cuvinte cu valoare apoftegmatică.¹¹

Căutând să înțeleg această selectivă popularizare în importanțele *Istoriei literare*, am căutat cu interes numele Dumitru Ichim în cărți, însă, aproape tăcut, glasul criticilor literari nu pronunță decât rar și numai în capitolul literaturii de exil. Am comparat nume și date. Totuși apare. Singura recunoaștere justă e în Dicționarul Scriitorilor Români, semnat de Sasu, Zăciu și Papahagi. Asta pentru că nu e corect, după cum însuși autorul mărturișește, ca toți cei de peste granițe să fie „exilați” din tabloul românilor; ei nu sunt „români de mâna a doua!”¹² Dacă acest dicționar apare în 1998, apoi, revizuit, semnat integral de Sasu ca dicționar biografic, în 2006, cum putem explica că numele Dumitru Ichim nu apare în mai recente *Istoriei* publicate? Unde se scapă informația? De ce se întâmplă această omisiune? Criticul Nicolae Manolescu motivează la începutul lucrării sale că „nu am vrut să scriu o operă perfectă (...) în măsura în care nu exprimă un autor abstract, atemporal, ci pe mine, cel de acum și de aici, cu lecturile, competența, temperamental, gustul și capriciile mele.” Extrag că nu s-a aflat printre lecturile domniei sale, pe același principiu al omisiunii. De marea depărtare nu poate fi vorba, de vreme ce există și alte nume care au zburat peste ocean, dar care au fost recuperate.

Ne rămâne să înțelegem că o valoare ca Dumitru Ichim, care a adus

¹¹ Papahagi, Marian; Sasu, Aurel; Zăciu, Mircea, *Dicționarul scriitorilor români D-L*, Editura Fundației Culturale Române, București, 1998.

¹² Dumitru Ichim, în interviul acordat prof. Iosif Camară, România, 2023.

poezia haiku și tanka (primul volum de poezie de acest gen în literatura română îi aparține!), care are un parcurs cultural-literar atât de prolific și o contribuție extraordinară la zidirea conștiinței românești dincolo de hotare trebuie prețuită, recunoscută și promovată, așezată, așa cum se cuvine, în rândurile marilor dicționare, pe rafturile bibliotecilor și în programele școlare. Reiterând ideea cu care am purces la drum, devine o impietate să numesc scriitor „mic” acest nume mare, dar, într-adevăr, cu ecou mic. Să înțelegem de ce dosarul său a „dispărut” din arhivele Uniunii Scriitorilor în anul 1990? Nici nu e de înțeles, nici nu e de explicat, este o situație în care omisiunea trebuie reparată!

Later edit (suferințe interlingvistice!): Putem numi recuperarea, un proces în derulare: la editura Egal din Bacău, în anul 2023, a apărut o antologie comentată de psalmi: „De la psalmistul David, la psalmiștii români moderni și postmoderni”, semnată de Daniel Nicolescu. Prin truda domniei sale, numele Dumitru Ichim este încă o dată reactualizat, în ultima decadă aparițiile editoriale sporind (vezi editura Cathisma, editura Școala Ardeleană). Anul trecut a revenit în țară, grație sprijinului pe care l-a găsit în doamna Dana Neagoe-Focșa – moment sublim de revedere a locurilor natale. Anul acesta, aflui de pe rețelele de socializare, Dumitru Ichim va fi parte din programul Simpozionului Internațional (ediția a XIII-a) organizat la Universitatea „Alexandru Ioan Cuza” din Iași, într-un moment aniversar, 80 de primăveri și multă poezie, prilej de lansare a două cărți: *Micul Botezător-Finul lui Dumnezeu*, semnată de Dumitru Ichim și *Poezia lui Dumitru Ichim. Eseu monografic*, semnată de Maria-Daniela Pănzăan, Ed. CronoLogia, Sibiu, 2024.

Abia acum pornește moara de vânt să învârtă în direcția corectă, nu fără poticniri.

Bibliografie

- [1] Cioculescu, Șerban, Streinu, Vladimir, Vianu, Tudor, *Istoria literaturii române moderne*, Editura Eminescu, București, 1987
- [2] Demetriescu, Anghel, *Opere*, Fundația pentru Literatură și Artă „REGELE CAROL II”, București, 1939
- [3] Fântâneru, Constantin, *Interior*, Editura Dacia, Cluj-Napoca, 1981
- [4] Manolescu, Nicolae, *Istoria critică a literaturii române*, Editura Cartea Românească, București, 2019
- [5] Micu, Dumitru, *Scurta istorie a literaturii române*, vol. II, Editura Iriana, 1995

- [6] Negrici, Eugen, *Iluziile literaturii române*, Editura Cartea românească, București, 2008
- [7] Papahagi, Marian; Sasu, Aurel; Zăciu, Mircea; *Dicționarul scriitorilor români D-L*, Editura Fundației Culturale Române, București, 1998
- [8] Rotaru, Ion, *O istorie a literaturii române de la origini până în prezent*, Editura Tempus Dacoromânia Comterra, București, 2006
- [9] Sasu, Aurel, *Dicționarul biografic al literaturii române (A-L)*, Editura Paralela 45, Pitești, 2006,

REPERE COMĂNEȘTENE¹

Toader OPREA*

toaderoprea@yahoo.com

PERSONALITIES FROM COMĂNEȘTI

ABSTRACT: This article shines a spotlight on illustrious personalities hailing from Comănești, Bacău, Romania. It delves into their significant achievements, their extensive professional training, and the notable view points they hold. Further more, it presents an array of public opinions about these distinguished individuals, offering a comprehensive picture of their impact and legacy.

KEYWORDS: figures, Comanesti, sciences, monumental achievements, thanksgiving

Despre așezări umane, denumite localități, se vorbește în felurite moduri: geografie, evoluție istorică, dezvoltare economică și abordarea care e un corolar e cea a oamenilor.

Când spunem istorie, gândul ne duce la momente de mult trecute. Dar, nu e chiar așa. Ceea ce ni se întâmplă este, de asemenea, istorie, cu tot ce adună munca oamenilor, buneși mai puțin bune. Vremuri în care oame-nii orașului luptă. Mulțumim celor care fie seriu: „născut în Comănești”, instruit în Comănești”, lucrez în Comănești, o precizează cu o notă, de mândrie. Strădaniile lor trebuie cunoscute!

Exisă reguli generale după care evoluează o comunitate: la noi, generos într-o oarecare măsură. Oarecare, asupra lui nu e o permanentă și fructuoasă acțiune. Ce spun înaintașii, ce au făcut ei în situații mai deosebite, căci, în cele cotidiene, se lucrează.

Poate sună pretențios, dar ei au acumulat un „tezaur”, acum la îndemâna doritorilor de schimbări în bine „gratuit”! E greșit să spunem că generațiile sunt foarte diferite, în momente istorice diferite. Este ceva comun, care se cheamă muncă, transferul de la „tezaur” la cotidian, șiea a fost tot timpul prezervată, vizibil și în gospodăria proprie, în comunitate de asemenea. Aici și așa, munca i-a călit pe oameni, i-a făcut să-și dorească

* Profesor de fizică la Colegiul Tehnic „D. Ghika” Comănești, actualmente pensionar.

¹ Prezenta lucrare, după cartea „Alege un model și fii mai bun ca el” – Comănești 2013, autor Toader Oprea.

să semene cu înaintașii, iar acolo unde se poate, cei care au posibilitatea de a aduce un aport personal, să o facă!

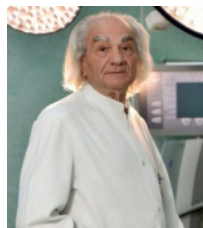
Școala, pe terenul căreia s-au întâlnit talentul, ambiție, dăruire, perând, împreună, a făcut ca sămânța bună să găsească îngrijirea bună, spre a da o recoltă bună. Înțeleg că poate sunt puțin patetic, dar câte comunități se pot mândri cu o paletă de profesii de excelență! Tineri doritori de știință au avut privilegiul de a se întâlni cu cadre didactice dedicate, astfel că setea de știință și cultură să fie cultivată, astfel să poată să apară NUME!!

Simpla transcriere a domeniilor în care lucrează pare hazardată, dacă nu avem lângă noi un dicționar!

Nu pot să-i numesc pe toți și-mi cer scuze, dar nici nu pot să nu enumăr, spre știință, cu recunoștință!

LEON DĂNĂILĂ (n. 1 iunie 1933)

Medic primar, doctor neurochirurg, profesor universitar, membru corespondent al Academiei Române (1997) și apoi membru titular. Dorința de a face bine oamenilor, l-a făcut să aleagă Facultatea de Medicină. A lucrat ca medic stagiar (1958 – 1960) la Spitalul din Comănești. Este membru în Academii și Societăți Științifice; brevete cărți și lucrări științifice, specializări internaționale. Are un aport deosebit în scăderea mortalității postoperatorii.

EUGEN PROCA (n. 12 ian 1927 –d. 7 martie 2004)

Academician, creatorul Școlii moderne de Urologie. A făcut stagiatura la Comănești, oraș cu muncitori care lucrau în condiții grele, beneficiind de consultații = la fața locului = în subteran. Îndemănare, controlul actului medical, inspirație, prezență de spirit.

Profesor universitar, doctor, profesor emerit IOAN LASCĂR (n. 1.01.1948)

Preocupări în domeniul microchirurgiei reconstructive, cu abordări și tehnici noi.

Președinte al Societății Academice Române de Chirurgie Plastică și Microchirurgie Reconstructivă;

Membru al Uniunii Medicale Balcanice;

Conducător de doctorate;
 Membru al Asociației Europene de Traumatologie și chirurgie de urgență;
 Pregătirea de rezidenți din numeroase țări;
 Personalitate pregnantă, ce a contribuit la reabilitarea Ambulatoriului și Spitalului din Comănești, al cărui nume îl poartă;
 Cetățean de onoare al orașului Comănești.

MIOARA MANDEA

Șef Departament „Coordonare Științifică”, Direcția Strategie la Centrul Național de Studii Spațiale.

Membru al Academiei Oamenilor de Știință din România, Academiei Europene, Academia Regală a Belgiei. A condus proiecte de cercetare multiparteneri, naționale și UE. A îndrumat doctoranzi; președintele Sub-comisiei hărți geofizice; are numeroase publicații, capitole de cărți, cărți. A vizitat orașul Comănești (2012) împreună cu specialiști europeni în geofizică.

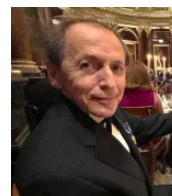
Cetățean de onoare al orașului Comănești.

ADRIAN PODOLEANU (n. 6 august 1951)

Doctor Honoris Cauza – Timișoara, Profesor doctor de optică medicală la Universitatea din KENT, premiul FELLOW pentru promovarea tehnologiilor bazate pe lumină.

Profesorul MARK BURCHELL, decanul Facultății de Științe a Universității din KENT, a declarat: *„Suntem foarte mândri de realizările academice ale profesorului Podoleanu. Este foarte plăcut să vezi că o societate majoră, la nivel mondial, îl onorează cu ceva dintre bursele sale, care este un semn de mare distincție. Pot spune doar că este bine meritat și reflectă poziția profesorului Podoleanu, alături de colegii săi, atât aici în KENT, cât și pe plan internațional.”*

RĂZVAN CIUCĂ (n. 25 martie 1947)

Muzeograf, conducător al destinelor Muzeului Agriculturii din Slobozia.

„Iubesc tradițiile și iubesc oamenii care trudesc cu sudoare la munca câmpului. Muzeul Agriculturii a apărut

cu un tribut pentru ei”, mărturisește Răzvan Ciucă. Pentru meritele privind înființarea, dezvoltarea acestui muzeu, a fost decorat cu „Meritul Cultural” în grad de ofițer. S-a implicat în activitatea de cercetare, constituire a patrimoniului etnografic, valorificarea lui; punerea în valoare a unor zone arheologice, conservare, restaurare a unor monumente.

Profesor universitar doctor GHEORGHE GRIGORAȘ (n. 24 martie 1949)

Expert permanent pentru Informatică în Comisia ARACIS, prodecan în două legislaturi, decan în trei legislaturi (Fac. de Informatică)

- director de proiecte internaționale;
- redactarea rapoartelor de autoevaluare a programelor de licență și master;
- profesor, cu domeniile de interes: limbaje formale, limbaje de programare, autor de cărți și lucrări științifice.

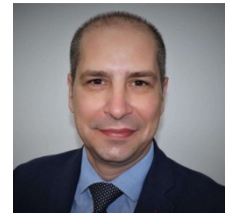

Doctor IONEL BUCUR (n. 7 iulie 1953)

Doctor inginer în centrale și instalații atomice.

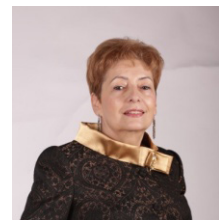
Activitatea la Întreprinderea Nuclearo-Electrică de la Cernavodă, parte tehnică. Analiza documentațiilor de Securitate Nucleară, a celor care lucrează în celor care lucrează în Centrală și a mediului.

- programarea activităților de elaborare a procedurilor de punere în funcțiune și a manualelor de exploatare;
- conducerea tuturor activităților din Sucursală în vederea producerii de energie electrică și termică de către U1 în condiții de securitate nucleară.

Conferențiar doctor CORNELIA PRISĂCARU ZOTA (n. 7 decembrie 1955)

Publicații cu caracter științific, Biochimie și Toxicologie Alimentară. Această activitate dedicată e completată de activitate artistică, pictură printr-o inedită tehnică grafică, scris poezie. Are 130 de lucrări științifice, autoare de cărți și capitole pentru studii universitare. Membru în Societatea de Științe Farmaceutice, Societatea Română de Micologie medicală.

Profesor universitar doctor inginer GHEORGHE PRISĂCARU (n. 25 iunie 1954)

Acțiunea sistemelor mecatronice, director al Centrului Regional de Instruire în Mecatronică, desfășoară o activitate didactică de cercetare și management în învățământul superior. Cărți publicate de specialitate, inițiază și amenajează 9 laboratoare funcționale, granturi de cercetare dezvoltare câștigate. Reprezentant al Universității Tehnice „Gheorghe Asachi” din Iași în Adunarea Generală a Consorțiului Universitar ce cuprinde 17 Universități din Europa.

Doctor inginer GHEORGHE ICHIMOAIEI (n. 17 ianuarie 1966)

Cercetător din partea Academiei Navale – înlăturarea epavelor de pe căile de navigație fluviale

Cercetător – Sistem de motorizare a exploziilor în Marea Neagră;

– Studiul transmiterii undelor de șoc asupra dispozitivelor explozive;

– Articole de specialitate în Buletinul Științific al Forțelor navale.

Conferențiar universitar doctor inginer MIHAIL IANCOVICI

Doctor în științe inginerești, domeniul Inginerie Civilă, distincție Cum Laude = Universitatea Tehnică de Construcții București – disciplina Seismologie Inginerească – Investigarea experimentală a construcțiilor. Funcția: membru în Centrul de Evaluare a Riscului Seismic.

– activități: supervizare tehnică și științifică;

– decan al Facultății de Construcții Civile și Industriale;

– articole, lucrări pe tema Seismologia Construcțiilor.

Profesor universitar doctor LENUȚA ALBOAIE (n. 29 decembrie 1979)

Decan la Facultatea de Informatică Iași – Iunie 2024 – prezent
Profesor. univ. dr. la Facultatea de Informatică, Universitatea „Al. I. Cuza” Iași

Coordonator de teze de licență și master

Lucrări (Publicații Naționale și Internaționale)

Capitole de cărți, cărți publicate.

Director al Școlii Doctorale de Informatică – Iași UAIC – membru al Consiliului Consultativ al Proiectului – Soluție colaborative pentru comunitate

Piața IT din Iași ar putea schimba dezvoltarea pe plan local, încurajând absolvenții să dezvolte firme sau companii, după absolvire.

Poetă, prozatoare, critic literar VALERIA MANȚA TĂICUȚU (n. 20 ianuarie 1956)

Absolventă a Facultății de Litere – Iași

Caută, găsește și îmbogățește zestrea locului, fie prin scrieri proprii, fie prin eseuri despre personalități ale literaturii, scrie cronici și recenzii despre activitățile culturale ale zonei, frământările de tot felul ale oamenilor contemporani, traversând momente de o frământare deosebită.

– mențiuni, premii, premii speciale încununează participarea la evenimente culturale, schimb direct de experiență, necesare unui om ancorat în societate.

„Nu ar fi relevant să povestesc ușurința cu care se pricepeau integralele sau problemele de geometrie în spațiu, dar cred că e de remarcat faptul că această ușurință se datorează modului în care ne-au fost descrise aceste orizonturi. Este o artă greu de stăpânit, care îți cere o profunzime și multă agilitate a minții. Și vorbesc despre arta de a fi Profesor și de a oferi date și informații celor din fața ta, fără a le răpi libertatea gândirii. Nu pot decât să îmi exprim gratitudinea pentru șansa avută: mulțumim domnului Profesor Vasile Pravăț!”

„Din clasa a XI-a, 3 colegi am urmat Matematica. La examenul de admitere, domnul profesor a fost cu noi la Iași, a stat în cămin până am terminat examenul scris și pe cel oral. După examenul scris, unde am obținut o medie peste 9, am scris acasă că sunt aproape student. Domnul profesor, aflând, mi-a zis că trebuia să scriu că sunt deja student, doar o să iau zece la oral. Și așa a fost. A stat la ușa amfiteatrului până am ieșit, în adevăr, cu nota 10.

Am vorbit de domnul Profesor Vasile Pravăț!”

Conferențiar universitar doctor COSMIN CIOTLOȘ (n. 5 mai 1983)

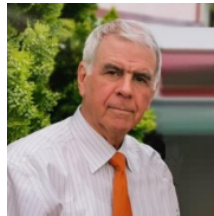
Absolvent al Facultății de Litere a Universității București, aplecat asupra fenomenului literar, are rubrică permanentă în România Literară, program la Radio România Cultural

- Acțiune de sprijinire a tinerilor scriitori
- Autor de cărți despre fenomenul literar

Familia GARAI

Familia Garai/ **Camelia și Nicolae**/ au avut capacitatea să dezvolte simțul artistic, cântecul, însoțind toate tapele vieții, bucuriile proprii transmise și altora. Bagheta magică a descătușat valențele muzicale la mulți copii, participând ca soliști, grup vocal la evenimentele culturale ale orașului. Muzica, caldă, sobră, incitantă, liniștitoare, a găsit în familia Garai, răbdarea, canalizarea prin muncă a talentului din sufletele copiilor. Mulțumim!

Familia BOTEANU

„Vedea-ne de mici, mame și bunici ornând în albul pânzei și ne minunam în iarna lungă, bunici și tați făcând urme frumoase pe o bucată de lemn. Era frumos, dar nu era totul. Când sufletul cere în tăcere mai mult, pentru bucuria vederii sau exprimării, apar profesorii de desen, care orânduiesc spre o exprimare cromatică. Așa au făcut soții Boteanu, **Eugenia și Doru**. Nu tablou, care mai miroase a ulei, e altceva! Urme colorate, au lăsat în trecerea lor prin Comănești!”

CORNEL PAȘCU

Sculptor

Statuile gri ies ca niște brațe întinse din albul zăpezii. „Suntem aici” dar autorul lor nu știe este. Puține localități pot spune că urbea lor are și statui create de unul de-al lor. Vara, ele sunt năvălite de marea de verdeață.

Dar, ca și în viață, în fiecare toamnă se lasă văzute: Eminescu, Creangă, Geneza, Ghika.

IONUȚ IFTIMOAIIE (n. 26 august 1978)

Ambițios, chiar dacă a fost refuzat de un antrenor de box, a început să se antreneze singur. Pleacă în Italia, lucrează, se antrenează și începe să participe la concursuri, devine campion. Revine în țară, continuă cariera sportivă deosebită. La încheierea activității sportive, aduce în jurul ringului o mare de oameni. A vorbit deseori elevilor despre un mod de viață sportiv, importanța unor elemente de autoapărare. Sala Polivalentă din Comănești îi poartă numele. Cetățean de onoare al orașului.

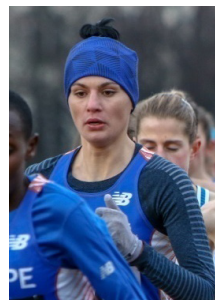
CRISTINA SIMION (NEGRU) (n. 20 noiembrie 1991)

Campioană europeană la alergare montană.

– Locul trei la campionatul european de cros.

– Locul unu la campionatul mondial de alergare montană (Argentina).

Un drum frumos, chiar dacă e cu obstacule sau diferențe de nivel! Antrenorul care i-a remarcat talentul – Gheorghe Ardeleanu.

În trecutul recent, orașul a fost vizitat de numeroase personalități. Ne-au trecut pragul:

- Acad. **Ștefan Negrea**
- **Nicolae Moghior**
- **Valentin Marin**
- Acad. **Dumitru Murariu**
- Prof. dr. membru de onoare al Academiei de Științe Medicale

Pompiliu Manea

- **Mioara Manda**
- **Elisabeta Polihroniade**
- Acad. **Gleb Drăgan**
- **Magda Stavinschi**

JURNALUL LUI PETRE PANDREA – LUCIDITATE ȘI DRAMATISM

Marinela PAȘCU*

pascumarinela@yahoo.com

PETRE PANDREA'S DIARY – LUCIDITY AND DRAMATISM

ABSTRACT: The paper aims to underline the most important ideas presented in the diary written by Petre Pandrea during his imprisonment (1954 – 1956). The principles of the personal confession are thoroughly illustrated and validated throughout every page of the book which is a manifest for honesty and freedom.

KEYWORDS: diary, honesty, communism, freedom, literature.

Petre Pandrea n-a avut o viață ușoară și nici prea lungă. Raportarea sa la timpul *kairós*, timpul universal, este fulgurantă și tranzitorie, întrucât nu i-a fost lasat răgazul să negocieze cu el. Însă impactul zguduitor cu timpul propriu, *krónos*, este o forță greu de imaginat pentru contemporani, atenuat prin moștenirea culturală de care a avut parte și prin educație: contactul cu filosoful Nae Ionescu încă din timpul studiilor la Liceul Militar de la Mănăstirea Dealu, cu Vasile Pârvan al cărui curs de Istorie Antică și Arheologie îl urmează, cu profesorul Anibal Teodorescu, căruia îi va fi secretar de cabinet, cu G. C. Mironescu, profesorul care l-ar fi vrut urmaș la catedra de Enciclopedie a Dreptului. Avocat și jurnalist redutabil, sociolog, filosof, moralist, economist, P. Pandrea și-a câștigat un loc de onoare și în memorialistica românească prin splendidele pagini de jurnal pe care le-a scris, parte dintre ele adunate în *Memoriile mandarinului valah, Jurnal (1954–1956)*.

La primul contact cu textul ai impresia că biografia acestui *mandarin valah* este mai semnificativă decât opera sa. Ca avocat, a pledat pentru nume celebre din elita politică a vremii, ajungând, paradoxal și absurd, să fie el însuși condamnat de către chiar partizanii celor pe care i-a apărat, deși nu a fost înscris niciodată în vreun partid politic. Perioada cuprinsă în *Jurnal* este aceea în care „s-a bucurat de belșugul culinar comunist pentru

* Prof. dr. de limba și literatura română la Colegiul „D. Ghika”, Comănești, Bacău și Independent Researcher

a-și ucide poftele visate de la Ocnele mari” (I. Țene, 2003), cum notează, cu amară ironie, un cititor contemporan. Petre Pandrea a avut o viață zbu-ciurnată, în ciuda educației de o calitate excepțională și a curajului de a se exprima liber de-a lungul unei activități jurnalistice consistente în decursul căreia a apărut principiile umanismului, indiferent de ideologiile politice cu care a fost contemporan. Marile lui pasiuni au fost jurnalismul și avocatura, despre care a mărturisit, în chiar paginile acestui jurnal, că privit-o „ca pe un sacerdoțiu, o cumințenie a pământului, o pasăre de foc, un martiraj și o ostășie. Avocatul este cel care apără cu știința, arta și pieptul său.” (P. Pandrea, *Jurnal*).

Principiile jurnalului sunt, înainte de toate, sinceritatea, autenticitatea și verosimilitatea. Uneori însă, scriitorii de jurnale încalcă principiul sincerității. Imaginea omului din jurnal este deseori un fel de camuflare a scriitorului, chiar și în paginile de memorialistică scriitorii asumându-și rolul de personaje. De pildă, Mircea Eliade mărturisește că „Romanul adolescentului miop” *trebuie* să conțină viața unui adolescent. Însă principiul sincerității pare ilustrat și validat în fiecare cuvânt al jurnalului lui P. Pandrea: „Am încălcat legile represive, apărând libertatea altora. Pentru mine nu am nevoie de libertate, pentru că nu sunt un profet religios, propagandist politic sau scriitor amator de glorie. Am vrut să dovedesc că și românii au eroi.” (*Idem*) În numeroasele observații metatextuale pe care le face de-a lungul jurnalului, acest neobosit apărător al măsurii, toleranței și umanității mărturisește că „a urmat bunul obicei al autoanalizei și consemnării în jurnal, rapid, fără pretenții stilistice, fără a te privi în oglinda nemuririi.” (Dimitriu, Șt., 2011, p. 12) Apoi, când libertățile i-au fost chiar lui îngrădite, confiscându-i-se averea, fiindu-i interzis să pledeze la bară sau să publice, își mărturisește dezamăgirea față de vremile tulburi pe care le trăia, considerându-se profet al națiunii sale pe care a slujit-o cu credință: „Îmi doresc un an, un singur an de jurnalistică, să fiu iarăși pe amvonul meu și să predic zi de zi”. (P. Pandrea, *Jurnal*) Statutul autobiografului, funcția documentar-istorică a jurnalului, raportul identitate/alteritate, rolul cathartic al mărturisirii și al scrisului, al suferinței surprinse cu o cruntă luciditate, valoarea estetică, deși cu modestie negată, a însemnărilor sale compun secvențe de o profunzime literară unică: „Aceste caiete, scrise la iuțeală și la întâmplare, pot fi utile spre documentare asupra meandrelor epocii. Eu sunt deasupra învălmășagului. Când vorbesc de mine, vorbesc de alții oglindiți în mine. Suferința altora se răsfrânge imperios în mintea

și în sufletul meu, inoculându-mi suferințe cumplite. Eu nu mai sunt eu în aceste caiete intime.” (*Idem*)

Ca jurnalist, nu s-a sfiit să ia atitudine, e drept că de pe poziția pamfletarului ludic, chiar împotriva propriului cumnat, Lucrețiu Pătrășcanu, atunci când au fost condamnați politic oameni fără vină: „Am scris câteva mici pamflete împotriva titularului justiției, propriului meu cumnat, pe care l-am considerat principalul vinovat al dezmățului judiciar care trimitea, cu forme ipocrite, în ocne și penitenciare, pe oamenii cei mai cinstiți și mai străluciți ai țării mele.” (*Ibidem*) A plătit scump, cu ani îndelunghi de temnițe și suferințe, această constantă integritate morală și aderența sa permanentă la principiile universale umane ale adevărului și dreptății, conștient din capul locului că luptă cu morile de vânt ale tuturor dictaturilor, în calitate de cronicar al unor vremuri „tulburi și încâlcite.” Deși s-a declarat ateu, s-a regăsit totuși în destinul biblicului Iov, identificându-se cu tragismul acestuia în timpul detenției sale la Aiud: „Sunt mai sărac decât Iov, bolnav ca și Iov, deznădăjduit și fără credință neclintită ca a lui Iov în creator.” (P. Pandrea, *Jurnal*).

În pagina dedicată grupului Crinul Alb, din care Petre Pandrea a făcut parte în tinerețe alături de Sorin Pavel și Ion Nestor, G. Călinescu remarcă stilul lor cam baroc, dar și reproșul pe care acești tineri îl făceau vechilor generații de scriitori care, în opinia lor, „nu luau nimic în serios” și căroră „voiau să le toarne o picătură de neliniște” și le recomandau entuziast „varietatea și pasiunea, reîntoarcerea spre trecut spre a descoperi rădăcinile străbune, revolta creatoare și abnegația”. (G. Călinescu, 1993, p. 954) Ca o ironie a sorții poate, parcursul vieții acestui ilustru gânditor a demonstrat că tocmai gratuitatea pe care a privit-o cu rezervă în scrierile altora, i-a fost chiar lui scut și pavăză în lupta cu vremurile tulburi. În fața unei istorii crunte, Petre Pandrea a ales ironia, anecdota, pamfletul, distanțarea ludică drept forme de supraviețuire față de ororile comise de oameni împotriva altor oameni. Aceasta i-a fost salvarea și garanția păstrării echilibrului minții și al sufletului. Înscenările, minciuna, ideologia fără fundament a colegilor de breaslă sunt contracarate constant prin răsul conștient. Avocatul onest și iscusit nu diluează mesajul, ci îl îmbracă în haina jocului inteligent al cuvântului care erodează din temelii, desființează toată construcția unui regim politic opresiv, mașinăria persecuției și a torturii îmbrăcate în haine omenești. Portretele făcute contemporanilor sunt de-a dreptul savuroase, deși incisive: Arghezi este „rubicond și borțoșel, cu

mustăcioară neagră, stufoasă, ca un vrăbii gospodar și măscărici în stil”, Nae Ionescu „era, în fizionomie, țigan tătăresc, în îmbrăcăminte avea ceva tipic de lăutar de lux, garderoba lui era plină de culori galbene și roșii”, Mihai Ralea „patronează totul, orice, numai ca să aibă auto, titlu, bani, brânză. Este un vierme în brânza anticamerei, un vierme în brânza tuturor anticamerelor”. (P. Pandrea, *Jurnal*).

În jurnal există o permanentă alternanță între secvențele prozaice și cele grav-meditative, îmbrăcate adesea în haina ironiei: „Nu ne putem ploconi la Occident în materie de morală. Ne vârm căciula brumărie jerpelită sau de astrahan duminical pe urechi și vom păși înainte, arătându-le drumul milenar al umanismului”. (*Idem*). Autorul mărturisește că unele detalii de fină analiză a mediilor sociale pe care le frecventa au fost consemnate inițial cu funcție exclusiv pragmatică, cu delicatețea discreției și a bunului-simț, atrăgându-i atenția avocatului Pandrea în timp ce se străduia să-și găsească clienți. Dar ele ar putea fi extrem de utile cuiva interesat de o istorie contemporană pe care avea chiar el intenția de a o scrie la un moment dat: „Voiam să recoltez tezaure pentru memorialistica vremii, să cunosc în amănunt culisele epocii, oamenii și geneza fenomenelor, adunând material pentru o eventuală istorie contemporană.” (P. Pandrea, *Jurnal*). Comentând relațiile cumnatului său cu monarhia și implicarea acestuia în actul de la 23 August, P. Pandrea face o observație esențială privind extremismul, de orice natură ar fi el, dar și privind faptul că istoria este, la rândul ei, o chestiune de interpretare: „Plutim în plină dramă politică, de fapt, în interpretarea dramei politice! Din punctul de vedere al comunistului intransigent, comunistul român trebuie să trăiască asemeni fiarei hăituite care nu mai iese din bârlog, sau zace muced în pușcărie. Trebuie chiar să te lași condamnat. Până în 1933 a fost epoca romantică a insultării judecătorului la curțile marțiale (...) Acum leii fioroși au devenit miei candizi. Înainte, comuniștii ermiți stăteau în grote, acum înaintau în saloane, pe parchetele lucioase. Mulți și-au spart capul.” (*Idem*) Servilismul este condamnat invariabil, în aceleași accente ludice: „Când mănânci așa iahnie, nu mai face gălăgie.” (*Ibidem*).

Viața lui Petre Pandrea a fost plină de provocări. Dar spiritul ludic, umorul și ironia i-au însoțit permanent trecerea prin această lume, salvându-l și apărându-i demnitatea. Spiritul ludic este dovada inteligenței, a sănătății minții, dar și a autenticității. Și nimic nu ar putea fi mai autentic decât o viață trăită în integritate morală la care se adaugă o operă monumentală,

cu valoare de document istoric și literar, cum însuși mărturisește, „realizată prin sânge, sudoare și suferință.”

Bibliografie

- [1] Călinescu, George, *Istoria literaturii române de la origini până în prezent*, Editura Vlad și Vlad, Craiova, 1993
- [2] Dimitriu, Ștefan, Prefață la *Memoriile mandarinului valah, Jurnal (1954- 1956)*, Ediție îngrijită de Nadia Marcu-Pandrea, București, Editura Vremea, 2011
- [3] Pandrea, Petre, *Memoriile mandarinului valah. Jurnal (1954 – 1956)*, Prefață de Ștefan Dimitriu, Ediție îngrijită de Nadia Marcu-Pandrea, Editura Vremea, București, 2011
- [4] Țene, Ionuț, articolul „P.Pandrea – Scriitorul ce ne-a lăsat moștenire pamfletul reeducării de la Aiud”, *Luceafărul*, Februarie/2023

TRISTAN TZARA – PE „CĂLUȚUL” DE LEMN AL LITERATURII (SIMBOL AL LUMII MOINEȘTENE)

Tincuța RACHERU*

racheruec@yahoo.com

TRISTAN TZARA – ON THE PEDESTAL OF ROMANIAN
LITERATURE (THE SYMBOLOF MOINEȘTI WORLD)

ABSTRACT: Tristan Tzara est „un bien“ qui a construit l’édifice de la littérature pour Moinești. Il est Samuel Rosenstock, S. Samyro, Tristan Ruia, Tristan Tzara poete est essayiste, originaire du Moinești, installé plus tard en France. Il a été o – fondateur du dadaïsme et il a révolutionné la et les art plastiques.

KEYWORDS: dadaïsme, avangardisme (avant-gard), futurism, littérature.

Generația de artiști de după Primul Război Mondial, confruntată pentru prima dată cu ororile unui război care nu dădea semne că s-ar apropia de sfârșit, a fost una dintre cele mai radicale din istoria umanității.

Intellectualii, dezertorii, refugiații politici, toți revoltații împotriva absurdității acestui conflict, se reunesc în mod regulat în jurul scriitorului român Tristan Tzara, organizatorul cabaretului „Voltaire“, în Zürich, capitala Elveției, pe atunci stat neutru.

Vrând să răspundă absurdului prin absurd, ei își manifestă revolta mai curând prin provocare, decât prin idei estetice.

Marcel Iancu va scrie: „Ne-am pierdut încrederea în cultura actuală. Tot ceea ce este, la momentul actual, trebuie distrus, demolat. Trebuie să reîncepem actul creației pornind de la o tabula rasa. La Cabaret Voltaire, noi vrem să zguduim ideile, opinia publică, educația, instituțiile, muzeele, bunul simț așa cum este el definit la momentul actual, pe scurt, tot ceea ce ține de vechea ordine.“

Astfel, manifestul dadaist a fost publicat într-un prim și singur număr al revistei „Cabaret Voltaire“.

Dadaismul ia naștere, în mod oficial, la data de 6 februarie 1916. Acest curent artistic își are originea în revolta generației interbelice, generație

* Profesor de limba și literatura română la Colegiul Tehnic „Gr. Cobălcescu” Moinești.

ce se confruntase pentru prima oară cu ororile și absurditățile războiului. Așadar, intelectualii, dezertorii sau refugiații politici ai acelei vremi doresc să răspundă absurdului prin absurd. În acest fel, ei își transpun ideile, mai mult prin provocare decât prin prisma esteticului.

Există mai multe teorii în ceea ce privește apariția numelui de „dadaisme“, însă cea mai interesantă ar fi aceea în care Tristan Tzara (evreu de origine română), cofondatorul acestui curent artistic, ar fi introdus un creion în marele dicționar francez „Larousse“, creionul oprindu-se în dreptul cuvântului „dada“. („Dada“ semnifică acel căluț de lemn, utilizat în limbajul copiilor).

Dadaismul este caracterizat prin negarea oricărui raport între gândire și expresia artistică, prin ridicarea hazardului la rangul de principiu de creație. Acest moment a fost unul de răscruce pentru arta din secolul al XX-lea, toate ideile anterioare fiind răsturnate în mod voit, cu dorința de a pune emfaza pe conceptele nou apărute.

Curent cultural și artistic nonconformist și anarhic dadaismul a fost un curent îndreptat împotriva rutinei în viață, gândire și artă, dezvoltat plenar între 1916 și 1923 și înființat în Zürich la 6 februarie 1916 de poetul de origine română Tristan Tzara, căruia i s-au alăturat, la început, scriitorii Hugo Ball și Richard Hülsenbeck și artistul plastic Hans Arp, apoi pictorii ca: românul Marcel Iancu, Francis Picabia, Marcel Duchamp (S.U.A.), Max Ernst, Kurt Schwitters (Germania).

Asociind unor elemente ale futurismului italian, cubismului francez și expresionismului german, un negativism declarat, dadaismul¹ cultivă arbitrariul total, neprevăzutul, abolirea formelor constituite, provocând dezordinea și stupoarea prin organizarea unor spectacole de scandal îndreptate împotriva artei, gustului estetic, moralei tradiționale toate puse sub semnul întrebării.

În manifestul acestei mișcări, „Dada“ se vorbește despre o căutare a unei extreme limite a dihotomiei, gândire, expresie, contrazicând totul, negând totul, ridicând nihilismul și mistificarea la rangul de principii supreme: abolirea logicii, dansul neputincioșilor creației: dada; /.../abolirea arheologiei: dada; abolirea profețiilor: dada; abolirea viitorului: dada; credință indiscutabilă în fiecare zeu produs imediat al spontaneiității: dada. /.../Marele secret este aici gândirea se face în gură...Apriori,

¹ cf. Tristan Tzara, La première aventure celeste de M. Antipvrine, 1916 și seria manifestelor „Dada“ I–VIII.

dada pune înaintea acțiunii și înainte de tot: Îndoiala. Dada se îndoiește de tot. (T. Tzara).

Din martie 1919, odată cu Tristan Tzara, mișcarea se mută la Paris, unde se întâlnește cu scriitorii din grupul mișcării suprarealiste André Breton, Louis Aragon, Paul Eluard, Phillipe Soupault, A. Jacques Vaché.

Mulți dadaști publică în revista lui Francis Picabia „391” înființată la Barcelona în 1917. transplantată la New York, Zürich, apoi la Paris. În revistă apar nume ca: Louis Aragon, Guillaume Apollinaire, Albert-Birot, Marcel Desnos, Max Jacob, Marie Laurencia, René Magritte, Ribemont-Dessaignes, Erik Satie, Phillipe Soupault, Tristan Tzara, Edgar Văreseetc.

Se reiau spectacolele de scandal și, în luna mai a anului 1921 se regizează procesul intentat lui M. Barrès acuzat de „delict împotriva securității spiritului”. După ce în 1921 Picabia se separase de mișcare, în 1922 se produce ruptura între dadaism și grupul lui André Breton, din care se va dezvolta suprarealismul.

Dadaismul supraviețuiește încă datorită, aproape exclusiv, personalității lui Tzara și, ca o variantă. lettrismului lui Isidore Isou, abordând tendințe protestar-anarhice (jignirea „sfintelor precepte curente” și „epatarea filistinismului” din „oroarea de academism” – George Călinescu) făcând din arbitrar și din hazard principii ale creației (Tristan Tzara: „Luați un jurnal, luați o pereche de foarfeci, alegeți un articol, tăiați-l, tăiați pe urmă fiecare cuvânt, puneți totul într-un sac, mișcați...“)

Principiile teoretice nu sunt aplicate însă cu toată strictețea. Lată de exemplu câteva versuri ale perseverentului dadaist Jean Arp (cunoscut mai ales ca sculptor): „*Le père s'est pendu/ à la place de la pendule/ La mère est muette. / La fille est muette./ Le fils est muet /Tou les trois suivent/le tic-tac de père.*”

Dincolo de nihilismul și de enormitățile sale – care au anulat, uneori, arta – dadaismul a fost un protest, un elan spre absurd, pledând pentru o libertate absolută, promovând invenții plastice și verbale, adesea seducătoare care au lărgit investigația artistică și a creat o atmosferă propice pentru îndrăzneală și experiențe uluitoare.

În România, dadaismul este vizibil, parțial, în unele opere poetice sau în cele din domeniul artelor plastice, publicate în reviste de avangardă precum: „unu”, „Contimporanul”, „Integral”, „Punct”, „75 H.P.”, unde, alături de elemente suprarealiste, se recunosc și efecte futuriste. Caracteristica mișcării românești de avangardă literară este eclecticismul. De aceea, un

dadaism în stare pură este mai greu de descoperit. Un dadaism mai marcat este vizibil în textele lui Șașa Pană. În manifestul său, Marinetti îndeamnă la respingerea artei tradiționale și la lichidarea muzeelor și bibliotecilor, glorificând curajul, revolta și războiul, preamărește viteza, cântă „mulțimile excitate de muncă“, precum și realizările tehnice ale erei industriale. Deși manifestul este publicat la Paris, cel mai important centru al avangardei timpului, el este destinat cu precădere mediilor intelectuale italiene. În același timp, pe zidurile orașului Milano apar afișe cu lățimea de trei metri și înălțimea de un metru, din care sare în ochi cuvântul „**FUTURISMO**“, scris cu roșu aprins. Între anii 1909–1916 apar peste cincizeci de manifeste care se referă în sfere variate precum politică, dans, muzică, film, sculptură, pictură, sau chiar bucătărie. În anul 1922, Benito Mussolini instituie dictatura fascistă. În ciuda angajamentului naționalist al lui Marinetti și al câtorva tineri reprezentanți ai mișcării, noul regim atacându-i pe futuriști, acuzându-i de depravarea tineretului. Marinetti a vizitat România la invitația avangardei literare *românești*, *els*-a declarat impresionat de incendiul provocat de explozia unei sonde de la Moreni.

Tristan Tzara (n. 16 aprilie 1896 Moinești..- d. 25 decembrie 1963 Paris) este pseudonimul lui Samuel Rosenstock, poet și eseist evreu român, născut în Moinești. România și stabilit mai târziu în Franța, cofondator al mișcării culturale dadaiste care a condus la o revoluție majoră în artele plastice și literatură.

În 1912, pe când era încă în liceu Tristan Tzara publică revista „Simbolul“ împreună cu Marcel Iancu și Ion Vinea, cu ajutorul lui Alexandru Macedonski și al lui Iosif Iser. În această perioadă semnează cu pseudonimului. S. Samyro, pe care îl va schimba mai târziu în Tristan Ruiuși în final Tristan Tzara. În realitate, numele de „Tristan“ nu e ales pentru rezonanța particulară pe care o are numele în română sau ca omagiu către opera lui Wagner, o referință importantă pentru simboțiștii care l-au influențat puternic pe tânărul poet, ci, după cum spunea Colomba Voronca (soția lui Ilarie Voronca și sora lui Claude Sernet), datorită faptului că exprimă starea de spirit a tânărului poet „trist în țară“ (sursa: Heinrich Stiehler în „Tristan Tzara zwischen Peripherie und Zentrum“).

Mișcarea dadaistă își are originea în orașul elvețian Zürich în timpul Primului Război Mondial. Tzara ajunge acolo în toamna lui 1915 și curând se alătură unui grup de tineri intelectuali care pun la cale „happening-urile“ de la Cabaret Voltaire.

Astfel, s-a născut celebra mișcare Dada, care nu e o invenție exclusivă a lui Tzara, dar „nu ar fi devenit niciodată ceea ce a devenit fără eforturile de popularizare și diplomația lui“ (parafrază după R. Huelsenbeck).

În 1919, se mută la Paris într-o încercare de a lansa Dada pe o scenă cu adevărat universală. Mulți critici consideră totuși că perioada cu adevărat inovativă a mișcării încetează odată cu acest „transfer“. Fiind la Paris, s-a angajat în activități tumultuoase cu André Breton. Philippe Soupault și Louis Aragon pentru a șoca publicul și a dezintegra structurile limbii.

Cele mai cunoscute texte dadaiste ale lui Tzara sunt: „*La Première Aventure céleste de Monsieur Antipyrine*“ (1916: *Prima aventură cerească a domnului Antipyrine*) și „*Vingt-cinq poèmes*“ (1918: *Douăzeci și cinci de poeme*), respectiv manifestele mișcării: „*Sept manifestes Dada*“ (1924: *Șapte manifeste Dada*).

În a doua parte a anului 1929. sătul de nihilism și distrugere Tristan Tzara intră în activitățile mai constructive ale Suprerealismului. Și-a consumat mult timp pentru reconcilierea Suprerealismului cu Marxismul și a intrat în Rezistența Franceză în timpul celui de-Al Doilea Război Mondial și în Partidul Comunist Francez în 1947, când a devenit cetățean francez. Va demisiona din partid în 1956, ca protest împotriva suprimării revoltelor din Ungaria de către Uniunea Sovietică.

Aventurile lui politice îl vor apropia de ființele umane și gradat se va transforma într-un poet liric. Poemele lui Tristan Tzara revelează durerile sufletului prins între revoltă și uimirea datorată tragediilor zilnice ale condiției umane. Lucrările sale de maturitate încep cu „*L'Homme approximatif*“ (1931: *Omul aproximativ*) și continuă cu *Parler seul* (1950: *Vorbind singur*) și *La Face intérieure* (1953; *Fața interioară*). În acestea, cuvintele aleatoare ale lui Dada sunt înlocuite cu un dificil, dar umanizat limbaj.

Tristan Tzara a murit la Paris și a fost înhumat acolo în Cimetière de Montparnasse. La Moinești există o statuie dedicată lui Tristan Tzara, a cărei inaugurare a fost realizată de Alexandru Piru.

În prezentarea pe care i-o face G. Călinescu în *monumentala* sa „*Istorie a literaturii române*”, criticul începe așa: „În 1912, un tânăr evreu de 16 ani (n. Moinești-Bacău, 16 aprilie 1896 – m. Paris, 25 decembrie 1963) cunoscut apoi sub numele de Tristan Tzara și care atunci semna S. Samyro, scotea împreună cu Ion Vinea o revistă, „*Simbolul*”, la care mai colaborau A. Maniu, Emil Isac, A. Solocolu.“ Călinescu mai constata: „În poeziile române ale lui Tzara, scrise între 1912 și 1915, temele sunt simboliste (provincie, duminici, spitaluri)

cu sentimentalismul și voluptatea de mirosuri puternice și de viață rurală, tipică evreilor comprimați în ghetouri, pe care le va dezvolta Ilarie Voronca... Poetul asociază imagini neînchipuit de disparate surprinzând conștiința, Tristan Tzara e mm poet de o incontestabilă ușurință lirică, știind să radă cu aripile cea mai joasă proză, ” Pentru ilustrarea opiniei sale-critice, Călinescu cita chiar din poemul care deschide volumul, „Tristan Tzara – Primele poeme ” (Editura „ Cartea Românească”1971)

(„Verișoară, fată de pension, îmbrăcată în negru, guler alb, / Te iubesc pentru că ești simplă și visezi /Și ești bună, plângi, și rupi scrisori ce nu au înțeles /Și-ți pare rău că ești departe de ai tăi și că înveți/La Călugărițe unde noaptea nu e cald.” („Verișoară, fată de pension”, iunie 1915).

Un alt poem cu asocieri metaforice care, cum zicea Călinescu, „surprind conștiința” este ilustrat de următoarele versuri: „Pe cer păsările nemișcate / Ca urmele ce lasă muștele /.../ Sufletul meu e un zidar care se întoarce de la lucru/Amintire cu miros de farmacie curată/Spune-mi, servitoare bătrână, ce era odată ca niciodată, /Și tu verișoară cheamă-mi atenția când o să cânte cucul /.../ Să ne coborâm în râpa care-i Dumnezeu când cască/Să ne oglinдим în lacul/Cu mătăsuri verzi de broască” („ Vacanță în provincie” 1915)

Nu poți să nu simți, în aceste poeme, marea capacitate de expresie a foarte tânărului poet, puternica sa imaginație vizuală, suflul puternic și original. În „Furtuna și cântecul dezertorului”, imagistica e aproape halucinantă, pe alocuri, frântă, sincopată: „A plesnit lumina din obuze /Și a crăpat fulger în mâna noastră / Ca mâna Dumnezeului în cinci degete s-a despicat/.../ Pe dealuri leproase în văgăună / E ca ochiul craniului /.../Și pornise unul să vorbească fără șir /Acolo. /.../ Am cules vorbele lui – câte / Îmi pătrund ca vârcolaci seninătățile lunare /Să-ți fac mărgelile cu dinți de rechini/Ce joacă vârtejuri de vise urâte. /Ochiul de rugină mâncat, foc îndreaptă /Noi intrăm în gura depărtării / Și sub șirul dinților de fort, ceilalți/Așteaptă. /.../ E atât de întuneric, că numai vorbele-s lumină.” (1914)

Pare să fie în acest poem, și o referire la el însuși, copilul -evreu: „Aici e aspru dorul de casă; /Dar și tu, vezi cum a-nflorit, cuminte, /în scutecețelare de argint /pruncul cărților sfinte.”

„Între doi castani împovărați ca oamenii ce ies din spital/Crescu cimitirul ovreiesc – din bolovani;/ La marginea orașului, pe deal /Mormintele ca viermii se târăsc.”

Tot din 1914* datează și binecunoscutul său poem simbolist de mare muzicalitate, intitulat „Glas ”, amintind de lirica argheziană, deosebindu-se

totuși de aceasta prin unda de umor și de ludic-parodic, care-l străbate: „Zid dărăpănat/Eu m-am întrebat /Astăzi că de ce/Nu s-a spânzurat /Lia, blonda Lie/Noaptea de-o frânghie... /S-ar fi legănat ca o pară coaptă /.../Și ar fi lătrat/Câinii de pe stradă/S-ar fi adunat /Lumea să o vadă /.../ Și ar fi strigat /„ Vezi ca să nu cadă“: /Aș fi încuiat /Lacătul la poartă /.../ Așfi pus o scară /Și aș fi luat-o jos/Ca o pară coaptă/Ca o fată moartă /Și așfi culcat-o într-unpat frumos.

Joaca adolescentină, și tandra ironie însoțesc alternarea dintre banalitățile sentimentale și năucitoarele piruete asociative. Iată o „poezie de dragoste“; așa cum o concepea acest băiat evreu plecat din Moinești, Samy Rosenstock: „ Te privesc de atâta timp cu ochi tandri de măgăruș / Că-ți fac rău insectele ochilor mei / Ți-e legat părul ca la căței/Și ți-e trupul întins ca pielea de mânășă /.../Dormi lângă mine ca unstrat de flori/Ești tăcerea dunelor submarine / Visează întâlniri ascunse cu scafandri /Mări pătrunse de balene pentru iubire /Și peștișori colorați circulând în formă de scrisori /.../ Blană de vulpe în răsăritul soarelui întinsă/Se răspândesc în aer șoimii albi ai bucuriei / Îmi place dragostea în fânul proaspăt cosit cu urzici/Și prietenia în odăile cu mobile vechi și mici/.../ Pentru mâine/Să mă plimb cu tine în grădina publică/ Fii păpușă /Să-ți înțeleg mecanismul/ Fii pisică /Să mă joc cu tine altfel/Fii soră mai mică /Să mă îngrijești/Să nu mai presupui că te înșel/Să-ți fiu Polichinelle cu muzică.”

Poeme scrise la 16–17 trădează deja un rafinament liric, o viguroasă personalitate *creatoare* „Înserează”: „lumina-și îmbracă mânuși / deschide-te fereastră – prin urmare/și ieși noapte din odaie ca din piersică sâmburul, / ca preotul din biserică, /Dumnezeu: seamănă lâna îndrăgostiților supuși, / vopsește păsările cu cerneală, înnoiește paza de pe lună, /- hai să prindem cărbuși / să-i punem în cutie/- hai la pârâu /să facem oale de lut/- hai la fântână să te sărut/- hai în parcul comunal /până o cânta cocoșul /să se scandalizeze orașul/sau în podul grajdului să ne culcăm / că te înțepă fânul și auzi mugetul vacilor/pe urmă îi e dor de viței/să plecăm, să plecăm.“

Vântul îți fluieră în oase / Melodii curioase, zbârnâie frânghia /în inimă în umbra plângătoare / Noaptea fug lupii de tine, se adună fluturii /Și intră în cutia ochilor ca într-o floare, / Noaptea se rupe în jurul tău ca fluturii ” („La marginea orașului „ 1913)

Asocieri de mare amplitudine metaforică găsim și în „Duminica” tot din 1913: „Așterne-ți vorbele ca paturile albe în infirmerie /Că acolo poți plânge nesupărat, că miroase a gutui și a brad”. În unele dintre poeme observă o vagă

atmosferă bacoviană: „Trece frigul pe coridoare când înserează/Ca un șarpe foarte lung târându-și coada pe lespezi / Lacul e cusut cu ață /Înecații ies la suprafață – rațele se depărtează. /.../La vecini, părintele își sărută fata, indiferent /îi face morală de despărțire /Balta s-a închis ca în urma unei fete porțile la mănăstire / Gâlgâitul sinucisei a speriat – broaștele au încetat un moment /Mă duc să mă întâlnesc cu un poet trist și fără talent”.

Nicolae Manolescu în „Istoria critică a literaturii române” *notează că aceste „metafore îndrăznețe” erau în acel moment istoric „mult peste nivelul epocii, pentru a preciza apoi că în poemele lui Tzara „Uneori versurile nu seamănă cu nimic din ce se scria la noi înainte de 1916.” De remarcat că N. Manolescu își începe articolul despre poetul de la Moinești cu un detaliu nu tocmai măgulitor pentru literatura română: „Tristan Tzara este cel dintâi scriitor român care a făcut o carieră internațională. ” Manolescu își încheie articolul, trimițându-ne la năucitorul viraj al acestui destin literar: „E o cale lungă parcursă de junele Samuel Rosenstock de la Moinești la Zurich în exact un lustru de viață. Pe ce căluț de lemn va încăleca el acolo, asta e o altă poveste. Exact povestea la care făcea referire și G. Călinescu în „Istoria...” sa: „Peste câțiva ani, la Zurich, în 1916, Tristan Tzara inventa dadaismul”.*

Bibliografie

- [1] Călinescu, G., „Istoria literaturii române de la origini până în prezent“, București, Editura Minerva, 1986, pp.887, 889, 1024.
- [2] Manolescu, N., „Istoria critică a literaturii române, 5 secole de”, Pitești, Editura Paralela 45, 2008, pp. 827- 828
- [3] Stiehler, H., „Introducere în istoria limbii și literaturii române“, București, Editura Cartier, 2018, p. 12.

Webografie

- [4] <https://www.browse.fr>francais>
- [5] www.poezii.ro Tristan Tzara, „Poezii“

TĂTARI ȘI TURCI ÎN ISTORIOGRAFIA ȘI BELETRISTICA ROMÂNILOR. SIMION FLOREA MARIAN ȘI LEGENDELE SALE DIN BUCOVINA

Adi-George SECARĂ*

secaradi@yahoo.com

TATARS AND TURKS IN ROMANIAN HISTORIOGRAPHY AND FICTION. SIMION FLOREA MARIAN AND HIS LEGENDS FROM BUCOVINA

ABSTRACT: Raymond Aron wrote in his “Introduction to the Philosophy of History” that “work is, to the same extent as consciousness, an object of history.” Literary works or writings are often important historical sources, which, corroborated with the other branches of history, contribute to a better knowledge of the truth. The historical imaginary, along with the historiographic and the fiction-artistic one, have their histories. A special case is the writings that have as their subject the Turks and Tatars who came into contact with the Romanians, starting from folklore texts to contemporary writers. They can also be studied (or not) through an orientalist representation grid. In the study below, there is an analysis of the texts collected in Bucovina by the folklorist Simion Florea Marian, who was neglected in the most important profile work, Cornelia Călin Bodea’s “Romanians and Ottomans in Romanian folklore”, published in 1998.

KEYWORDS: Simion Florea Marian, Turks and Tatars, folklore, imaginary history, Bucovina, Budzak

Raymond Aron scria, în a sa „Introducere în filosofia istoriei” că „opera este, în aceeași măsură ca și conștiința, obiect al istoriei”, operele sau scrierile literare fiind, deseori, importante izvoare istorice, care, coroborate cu celelalte ramuri ale istoriei, contribuie la o mai bună cunoaștere a adevărului. Imaginarul istoric, împreună cu cel istoriografic și cu cel beletristico-artistic au istoriile lor. Un caz aparte îl constituie scrierile care îi au ca subiect pe turcii și tătarii care au intrat în contact cu românii, începând

* Drd. la Universitatea „Dunărea de Jos” din Galați, Școala Doctorală de Științe Socio-Umane.

de la textele folclorice până la scriitorii contemporani, scrieri care pot fi studiate (sau nu) și printr-o grilă de reprezentare orientalistă. În studiul de mai jos, este o analiză a textelor culese din Bucovina de un folclorist, Simion Florea Marian, neglijat de cea mai importantă lucrare de profil, „Românii și otomanii în folclorul românesc”, de Cornelia Călin Bodea, apărută în anul 1998.

În „Argumentul” celui de-al treilea volum din *Enciclopedia imaginarii din România*¹, coordonatorul acestui volum dedicat imaginarului istoric, Sorin Mitu ia în considerare că „istoricii se întâlnesc, de fapt, de două ori cu imaginarul. În primul rând, ei abordează *imaginarul istoric*, cel care a existat efectiv în trecut (...): visurile, speranțele, miturile și închipuirile semenilor noștri de altădată reprezintă obiectul predilect de studiu al istoriei imaginarii. Dar în același timp, înseși produsele muncii istoricilor, istoriile scrise de aceștia, sunt marcate și ele, indelebil, de pecetea imaginației. Există așadar și un *imaginar istoriografic* (pe care putem și este bine de asemenea să-l studiem), cel care cuprinde distorsiunile, exagerările și toate accentele parazitare apărute în procesul scrierii istoriei, oricât ar fi aceasta de științifică sau de pozitivistă.”²

Deoarece istoria este o știință „ca oricare alta. La fel ca fizica sau ca biologia, istoria își propune să cerceteze realitatea și să descopere adevărul, bazându-se pe observație și pe raționament. Dar, pe de altă parte, istoria mai este și altceva. Istoria este și o formă de expresie a imaginarii prin intermediul căreia cei care o profesază – dar și cei care o citesc – nu se mărginesc să reconstituie fapte și să ofere explicații cauzale, ci construiesc sensuri, instituie semnificații, educă, judecă, amuză... iar uneori, în disprețul recomandărilor lui Tacitus, urăsc sau iubesc...”³, dovedindu-se că, probabil, muza Klio poate fi cea mai capricioasă dintre muze.

¹ ***, *Enciclopedia imaginariilor din România*, I–V, Polirom, 2020.

² *Ibidem*, III, p. 11. Mai departe Sorin Mitu exemplifică cu două cazuri din istoria și istoriografia noastră: felul cum au fost „tratați” dacii de către reprezentanții Școlii Ardelene, respectiv de către Hasdeu și Iorga; „barbari” exterminați pentru primii, „strămoși plini de calitate” la cei doi nominalizați; în al doilea rând, „ungurii, care pentru atâția istorici români nu sunt decât partenerul nostru malefic într-o confruntare epică între Bine și Rău, cei care de-a lungul unei istorii de o mie de ani nu au făcut aproape nimic altceva decât să ne asuprească și să ne fure Ardealul... Oare acești căp-căuni chiar există sau, mai bine zis, oare chiar arată așa cum i-a zugrăvit imaginarul nostru istoriografic?”

³ *Ibidem*, p. 11.

Se neglijează (nu voit, cele cinci volume dovedesc aceasta!) tridimensionalitatea fenomenului, la cele două tipuri de imaginar putând fi adăugat, bineînțeles, *imaginarul artistic* (beletristic și vizual), cu multiplele sale reprezentări. Reamintim ceea ce gândea și scria cândva Raymond Aron, „Dar opera este, în aceeași măsură ca și conștiința, obiect al istoriei.”⁴ Despre legăturile dintre imagine și reprezentare, respectiv imagine, imaginație, imaginar și imagologie scrie Mihaela Mehedinți-Beiean, la care mă refer și mai jos, în prefața la capitolul „Străinul”: „*Imaginea* este un construct complex căruia i se atribuie semnificații distincte în varii domenii de cercetare, probabil singura constantă a modului de definire a acestui teren fiind legătura intrinsecă dintre imagine și reprezentare. Astfel, este unanim recunoscut că imaginea diferă, uneori semnificativ, de obiectul la care se face referire, deoarece înglobează un număr de caracteristici care țin de privitor și de cel/ cea/ cei care sunt priviți. Iar în cazul istoricului, dată fiind distanța temporală și, de multe ori, și spațială dintre el și obiectul analizei sale, utilizarea imaginilor – a reprezentărilor și a re-reprezentărilor – este inerentă muncii sale.

Valoarea de adevăr a acestei aserțiuni este chiar mai mare atunci când se pune problema studierii alterității, caz în care reprezentările celuilalt se împletesc inextricabil cu imaginația, prejudecățile și interesele mai mult sau mai puțin ascunse ale cadrului referențial.”⁵ Se exagerează, mai mult sau mai puțin, când este vorba de deformarea imaginii celuilalt, când se subliniază că, „în conformitate cu altă regulă a imagologiei, deși subiectul lasă impresia că vorbește despre alți indivizi sau despre alte grupuri sociale, prin imaginile create el se descrie de fapt în primul rând pe sine”⁶, dar este evident că atunci când scriitorul nu cunoaște direct de la sursă, prin documentare sau trăire directă a evenimentului, chiar dacă este repovestit, re-reprezentat, falsifică sau dă senzația creării de fake news, dacă este să folosim acest termen care este utilizat în mass media.

„Imaginea, imaginația, imaginarul și imagologia, termeni care în fond fac parte din aceeași familie lexicală și derivă unul din celălalt, își potențează și își completează reciproc semnificațiile, ajungând să întregească o perspectivă de ansamblu referitoare la relațiile dintre identitate

⁴ Raymond Aron, *Introducere în filosofia istoriei*, Ed. Humanitas, București, 1997, p. 98. Traducere de Horia Gănescu.

⁵ ***, *Enciclopedia imaginariilor din România*, III, Polirom, 2020, p. 233.

⁶ *Ibidem*, 233.

și alteritate, la modul în care individul și societatea din care face parte se definesc și își doresc să fie concepuți și plasați în cadrul unei constelații de etnii și națiuni diferite. De multe ori, în funcție de contextul istoric, social, politic sau cultural specific, până și eventualele asemănări sau locuri comune pot servi mai mult la evidențierea caracterului distinct al unuia sau altuia dintre termenii comparației și mai puțin în încercarea de a crea punți de legătură ori de a stabili premisele colaborării sau apropierii. Istoria abundă în asemenea situații, aproape fiecare grup etnic sau națiune putând furniza exemple ale unei astfel de individualizări și/ sau ale unor modificări, paradoxale uneori, ale manierei de a-l percepe pe Celălalt, modificări dictate de circumstanțele de moment, care impuneau transformarea dușmanului în prieten sau viceversa. Reprezentările etnice nu fac excepție de la principiile enunțate mai sus, iar imaginile românilor despre străinii cu care au luat contact de-a lungul secolelor conțin numeroase distorsiuni, clișee și stereotipuri, pozitive sau negative după caz și, uneori, după epocă.”⁷

Este vorba despre un fenomen care se referă la „îndrăgirea” de către români, cultural vorbind, de la folclor la literatura cultă, a tot ceea ce ține de un orientalism sui generis, în care, în prim plan, sunt turcii și tătarii, cu sau fără legături cu pământul românesc, în al doilea plan fiind „spațiul” orientalizat, România „orientală” a Dobrogei sau, în sens mai larg, a regiunii Dunării de Jos. Turcii și tătarii „noștri”, cu obiceiurile și tradițiile lor, cu poveștile lor, au fost sursă de inspirație și pentru numeroși scriitori români, ceea ce ce vom aminti sau prezenta ceva mai jos, putându-se începe chiar cu folclorul românesc. Nici Istanbulul, deseori amintit ca a doua Romă, Constantinopolul, nu poate fi uitat ca sursă pentru artele plastice ori literatură!

Alina Petrescu, șef secție Artă Modernă Românească de la Muzeul Național de Artă, în textul intitulat „Fascinația lumii orientale din spațiul românesc”⁸, subliniază, par exemple, ceea ce s-a întâmplat cu mulți artiști plastici români la sfârșitul secolului al XIX-lea, concluzionând:

„Odată cu participarea la războaiele balcanice și la Primul Război Mondial, artiștii români au descoperit farmecul exotic și plin de mister al lumii turcești și tătarești din Dobrogea. Capodoperele artiștilor români, de inspirație orientală, pot oricând rivaliza cu operele marilor maeștri ai artei

⁷ *Ibidem*, pp. 233–234.

⁸ *** *Imaginea turcilor și a tătarilor în arta modernă românească/ The Image of Turks and Tatars in Romanian Modern Art*, Departamentul pentru Relații Interetnice. – București: Monitorul Oficial R.A., 2022.

occidentale și dovedesc capacitatea artiștilor români de a se sincroniza cu manifestările și tendințele din marile capitale europene.”

Scriitorii români, în ceea ce-i privește pe turci și tătari ca subiecte ale textelor dumnealor, au publicat și încă mai scriu texte la fel de importante precum pânzele pictorilor, unele fiind adevărate capodopere... Nu este locul să-i amintim acum pe toți cei care, așa cum sublinia și Mehmet Ali Ekrem, în lucrarea cu un caracter pluridisciplinar, „Din istoria turcilor dobrogeni”, au scris despre comunitatea musulmană, mai sus menționatul amintindu-i doar pe Zaharia Stancu, Mihail Sadoveanu, Gr. Sălceanu și Ion Pillat. Lista este mult mai lungă, „personajele” fiind nu numai din Dobrogea sau numai din comunitățile locale de turci și tătari, fiind selectate de la opincă până la... Sultan.

Desigur, începutul ar trebui făcut cu studierea folclorului românesc⁹. În acest sens, avem o lucrare de referință, cea publicată de către Cornelia Călin Bodea în anul 1998, intitulată „Românii și otomanii în folclorul românesc”¹⁰, în care considerațiile și precizările terminologice sunt importante, contribuția noastră ulterioară, complementară, având importanța sa, fiind neglijate, de către Cornelia Călin Bodea, contribuțiile folcloristului Simion Florea Marian, din legendele istorice culese din Bucovina¹¹. Această „neglijare” poate fi justificată (măcar parțial), observându-se că „Îndepărtarea de Dunăre, în spațiul geografic românesc, presupune o schimbare a mentalității comunității, față de evenimentul receptat, și o atitudine diferită față de personajele întâmplării, în sensul accentuării dramatismului motivelor și conflictelor relatate. Astfel, în unele variante dobrogene ale baladelor Chira Chiralina și Ilincuța Șandrului contradicțiile existente sunt uneori diminuate, eroinele sunt măritate cu răpitorii lor sau cu alți pretendenți, în timp ce în variantele ardelenе conflictul respectiv se sfârșește întotdeauna în mod tragic, prin moartea eroinei.”¹²

⁹ Mircea Eliade este citat de către Claude-Henri Rocquet (în *Încercarea labirintului*, Ed. Dacia, Cluj-Napoca, 1990, p. 141), cum că ar fi spus în ziua de 21 august 1964: „De câte ori voi vorbi de literaturile orale, va trebui să încep prin a reaminti că aceste creații nu reflectă nici realitatea exterioară (geografie, datini, instituții etc.) nici evenimentele istorice, ci dramele, tensiunile și speranțele omului, valorile și semnificațiile sale, într-un cuvânt, *viața spirituală concretă*, așa cum se înfăptuiește ea în cultură.”

¹⁰ Cornelia Călin Bodea, *Românii și otomanii în folclorul românesc*, Editura Kriterion, București, 1998.

¹¹ Simion Florea Marian, *Legende istorice din Bucovina*, Editura Junimea, Iași, 1981.

¹² Călin Bodea, Cornelia, *op. cit.*, pp. 52–53.

Totuși, numărul mare de legende (șaptesprezece din totalul de douăzeci și nouă de texte) culese de Marian care au legătură cu tătarii, în special, și turcii arată o posibilă influență destul de însemnată, „tocmai” în Bucovina. Desigur, aproape în totalitate, raportarea este simplificată, tătarul sau tătarii fiind, schematic, „negativi”, cum se întâmplă și în lirica lui Alecsandri, de obicei și ea fiind adaptare a unor texte culese, precum în cazul textului „Tatarul”, subintitulat „Cântic vechi”. Rareori se ajunge la subtilități, nuanțe, precum în cazul aceluiași Vasile Alecsandri, în „Dan, căpitan de plai”, care prelucrează, iarăși, un vechi „cântec popular”¹³, hanul Ghirai exprimându-și admirația și respectul pentru bătrânul oștean Dan, atât pentru curajul său, înțelepciunea sa, consecvența sa, loialitatea sa, în cea de-a șaptea parte a baladei, unde, obsesie veche sau leitmotiv, creștinului i se propune, pentru a fi lăsat în viață, să renunțe la credința religioasă, zicându-i-se că este ca un tată sau ca un părinte: Dar însă îmi fac milă de ani și de-a ta minte,/ Gândind la bătrânețea ce-apasă-al meu părinte,/ Și vreau, cu daruri multe, pe tine-a te ierta/ De vrei tu să te lepezi acum de legea ta!”¹⁴

„Legea” nu este însă pentru tocmeală, motiv pentru o nouă exclamație admirativă, după ce musulmanul se arată încrezător, dându-i drumul lui Dan să mai sărute „o dată pământul țării”, înainte de a fi executat, el fiind capturat după lupte grele, și el se întoarce, trecând Nistrul înapoi, în est, în teritoriile controlate de tătari, iar când ajunge înapoi, de epuizare și în urma rănilor, moare! Hanul, sincer (?) îndurerat, rostește: „O! Dan viteaz, ferice ca tine care pieri,/ Având o viață verde în timpul tinereții/ Și albă ca zăpada în iarna bătrâneții!...”¹⁵ Individualizând, dușmanul este capabil de sentimente „omenești”, hanul mai smulgându-și și barba, își rupe șalul verde, plânge, când vede proporțiile dezastrului campaniei militare. În text mai apare un han, Mârza, când se evocă luptele lui Ursan cu tătarii de pe vremea lui Ștefan cel Mare, un han „prins cu arcanul”¹⁶.

Există o anumită caricaturizare (din perspectiva actuală), și a acțiunilor, și a tătărimii, parcă suntem într-un film de la începuturile cinematografeiei,

¹³ Din care este pus ca moto următorul fragment: „Frunză verde de mălai,/ Cine merge sus la rai?/ Merge Dan, șoiman de plai,/ C-a ucis el mulți dușmani,/ Un vizir și patru hani./ Frunză verde lemn de brad,/ Cine merge jos în iad?/ Merg tătarii lui Murad,/ C-au ucis în zi de mai/ Pe Dan, căpitan de plai!”

¹⁴ Alecsandri, Vasile, *Înșiră-te...*, 247.

¹⁵ *Ibidem*, 248.

¹⁶ *Ibidem*, p. 239.

film mut cu supereroii Ursan și Dan, singuri scoțând din acțiune sute și mii de tătari; precum veți observa și mai jos, există niște clișee, care se potrivesc, cu siguranță, oricăror trupe invadatoare în istorie: ca în Tolkien, doi stejari vorbesc, Dan îi înțelege și află că „...din vale lung vaiet, triste șoapte!.../ E sabie în țară!au năvălit tătarii!/ Ş-acum în bălți de sânge își joacă armăsarii! (...)/ Ard satele române! ard holdele-n câmpii!/ Ard codrii!... Sub robie cad fete și copii.”¹⁷

Cornelia Călin Bodea precizează că a folosit „terminologia general acceptată în viziunea ambelor discipline, istoria și folcloristica” (pe care le-a utilizat în demersul său științific), făcându-se distincția între apelativele „turc” și „otoman”, apărând și termenul de „preotoman”, prin care s-a făcut referire „în general, la elementul *tătar* care a fost cunoscut în istorie înaintea turcilor otomani și, într-un singur caz, la turcii seldjiu-chiizi, anteriori otomanilor, care au colonizat nordul Dobrogei, întemeind așezarea Babadagului.”¹⁸ Revenind la Simion Florea Marian, în unele texte culese și publicate¹⁹, precum în „Întemeierea Sucevei”, „Dragoș-vodă”, „Ștefan-vodă”, „Poiana Negrii”, „Movila lui Răzvan”, „Pârâul Dediului” sau

¹⁷ *Ibidem*, 236.

¹⁸ Călin Bodea, Cornelia, *op. cit.*, pp. 50–51.

¹⁹ În Marian, Simion Florea, *Legende istorice din Bucovina*, Ed. Junimea, Iași, 1981. S.Fl. Marian a fost primul folclorist care „a plecat de la investigarea concretă, nemijlocită, multilaterală a creației literare orale spre interpretarea științifică a acesteia, deschizând astfel calea unor cercetători ca Tudor Pamfile, Artur Gorovei ș.a.”, desprinzându-se de influența școlii romantice create de Alecsandri, apropiindu-se de Hasdeu, aceștia doi din urmă, alături de G.Dem. Teodorescu și Mozes Gaster pornind de la teoretizarea științei folclorice la cunoașterea propriu-zisă a folclorului. (*op. cit.*, „Introducere” semnată de Paul Leu, p. VII). În „Notă asupra ediției” se fac următoarele specificări, ceea ce poate explica „scăparea” Corneliei Călin Bodea: „În 1878, Marian selectează cinci creații folclorice în proză, ce aveau în centrul lor pe Ștefan cel Mare și pe Tomșa, și le publică, la Sibiu, în broșura *Tradițiuni populare române*, iar în 1895 tipărește, la București, volumul *Tradiții populare române din Bucovina*, ce cuprinde treizeci și șapte de legende istorice. La baza realizării cărții de față stau legendele publicate de S.Fl.Marian în 1895, la care am adăugat altele culese după această dată (*Pietrele Doamnei*). Am respectat gruparea creațiilor folclorice stabilită de autor în cele două capitole (I. *Tradiții referitoare la persoane și evenimente istorice*, II. *Tradiții referitoare la localități*), precum și succesiunea lor, însă am eliminat câteva (*Stâlpul Tricolichenilor*, *Podul dracului* ș.a.), ce ni s-au părut a avea un caracter mai puțin istoric, sau erau variante ale aceleiași teme. Cunoașterea legendelor istorice adunate de S.Fl. Marian din Țara de Sus e cu atât mai necesară cu cât ele nu au mai văzut lumina tiparului în secolul nostru, difuzarea lor limitându-se doar la edițiile din 1878 și 1895.” (*Op.cit.*, p. XXVII; subl.n. Probabil nici în secolul al XXI-lea.)

„Pietrele Doamnei”²⁰, turcii și tătarii sunt abia amintiți sau pot fi bănuți că ar fi ei, ca în „Părâul Dediului”, în acest text „bolnicii” putând fi robi tătari sau eliberați, descrierea lor amintind de luptele tătărăști tradiționale²¹. Legenda Pietrelor Doamnei, „de pe hotarul Mănăstirii Humorului”, are acțiunea în timpul unei năvăliri tătare, introducerea fiind în nota obișnuită acelor vremuri de trezire și consolidare a conștiinței naționale: „Unul din mulțimea acestor dușmani încărnați și neîmpăcați, care, numai dacă ar fi fost în stare, de mult i-ar fi măturat pe români de pe fața pământului, erau tătarii. (...)

Într-un an însă, nu știu cum și în ce fel s-a întâmplat, destul atâta că năvăliră în Moldova cu mulți mai mulți tătari, ca-n rândurile trecute, și nu numai că începură a o prăda și a o pustii, după cum le era obiceiul, ci ei, de astă dată, se îndreptară cu pași repezi spre cetatea Sucevei, în care locuia pe atunci domnul Moldovei, voind, pe semne, să puie mâna și pe aceasta. Prinzând domnul Moldovei de veste despre această năvălire neașteptată, precum și despre pustiirile și cruzimile cele nemaiauzite și nemaipomenite, ce le făceau tătarii, pe unde treceau, a chemat în grabă

²⁰ Legenda apare în revista „Junimea literară”, anul III, nr.1, 1906, pp.13–16.

²¹ Marian, Simion Florea, *Legende istorice din Bucovina*, p. 165: Anonimul domnitor de la Iași „ținea pe lângă curtea domnească, pentru desfătarea sa și a oaspeților săi, mai mulți boinici, care îmblau goi până la brâu și partea cea goală a trupului și-o ungeau cu unt de lemn, ca în luptă să fie mai puternici... Acești bolnici erau așa de tari, că dintr-o singură apucătură, sfărmau tot ce le venea înainte, și când se întâmpla de se mâniau, atunci începeau a răcni și a striga de te cuprindeau fiorii reci când îi auzai, și dinaintea lor fugea mâncând pământul orișicine. Cei ce se simțeau în putere și aveau curaj, mergeau spre a se trânti cu dânșii, dar unora ca aceștia le mergea treaba rău, căci erau învinși și măcelăriți ca vai de dânșii. Rar care scăpa cu viață din mâna lor. Și de se întâmpla să scape vre unul, apoi aceasta venea numai de acolo, că boinicii își făceau milă de dânșul, dându-i ziele să meargă în plata lui Dumnezeu și să spuie și altora ceea ce i s-a întâmplat, ca nime să nu mai cuteze a se pune la luptă cu dânșii.” În August Scriban, *Dicționarul limbii românești*, Institutu de Arte Grafice „Presa Bună”, 1939: „bóinic m. (vsl. *bojnikŭ*, sírb. *bojnik*, luptător [d. boi, luptă], de unde și ung. *bajnok*, luptător, *bojnyik*, tîlhar. V. războinic). Vechi. Rar azi. Atlet, pehlivan, luptător (*Negustorii care se duceau la Galați cu căruțele aveaŭ tocmiți boinici ca să-l apere de tîlharŭ*). Fig. *Bătăuș, scandalagiŭ: ajunsese boinicu satului!*” În „notele” lui S.Fl. Marian se explică că a auzit mai multe variante ale legendei, culese din Pătrăuți Securiceni („districtul Sucevei”), la prima publicare, din „*Calendarul de la anul 1875*, e dat de *Societatea pentru cultură și literatură română din Bucovina*”, forma „boinic” fiind corectată ca „voinic”, ulterior, după mai multe audiții, consacrand formula „boinic”: „Cine vor fi fost însăboinicii aceștia și de unde au răsărit ei în România, e o întrebare, pe care o las altora, ca s-o răspundă.” (*op. cit.*, p. 190)

pre toți sftncicii și mai marii oștilor la sine...²², expediția militară de răspuns fiind fără succes, se pare, din mărturiile unui cioban, domnul pierind în luptele cu invadatorii.

La „Întemeierea Sucevei” deja mitologia se îmbină cu legenda: „Venit-au căpcâanii și tătarii și alte lifte rele și multe daune și supărări au făcut bieților români.”²³, căpcăunii (sau căpceacii, de la Kâpceak) care „aveau numai câte un ochi în frunte”, în „Dragoș-vodă” sunt doar menționați²⁴, la „Ștefan-vodă” enumerați, în „Poiana Negrii” este vorba doar „un popor păgân, sălbatic și foarte răutăcios, care nu demult venise din părțile răsăritului și începu a cutreera și a prăda țările de prin părțile noastre”, cu conducătorul lor și moștenitorul său, pretendent, urât, și la propriu și la figurat, la mâna fetei prea frumoase a lui „Negrea Basarab”, „domn și stăpânitor peste una dintre cele mai frumoase și bogate țări românești, adică peste Moldova.”²⁵, nefiind numiți în vreun fel. Descrieri mult mai consistente sunt în „Românii și tătarii”, „Românca și tătarii”, „Ștefan-vodă și turcii”, „Dodul și tătarii”, „Borșenii și tătarii”, mai mult sau puțin fiind vorba despre ei în „Păgâniștea și Păgânișoara”, „Plaiul tătarilor”, „Tătarca și Tătărca”, „Găina și Cucoșul”, „Pietrile Muierilor” sau „Cetatea Tătarilor”.

„Românii și tătarii”²⁶ încep așa: „Cică la început românii n-aveau domnitori și stăpânitori ca-n ziua de azi, ci ei trăiau răzlețiți prin deosebite ținuturi și se cârmuiau singuri de sine. Ei își alegeau din mijlocul lor, pe câte trei ani de zile, trei bărbați dintre cei mai deștepți și mai înțelepți (...) De la un timp însă văzând tătarii, un popor păgân, neastâmpărat, prădător și foarte crud, că românii n-au pe nime stăpânitor și că ținuturile în care locuiesc aceștia, sunt foarte întinse, frumoase și mănoase, se purtară cu gândul ca să-i subjuge, să le iee toate averile și moșiile și după aceea să se facă ei stăpâni preste dânșii și preste ținuturile lor. Din minutul acela apoi,

²² Marian, Simion Florea, *Legende istorice din Bucovina*, p. 180 ș.u.

²³ *Ibidem*, p. 9.

²⁴ *Ibidem*, p. 35.

²⁵ *Ibidem*, pp. 107–117.

²⁶ Nota lui Marian: „Tradițiunea aceasta mi-a istorisit-o, în luna august, 1890, Toader Gliga, un june român din satul Fundul Moldovei, districtul Câmpulungului, iar el a auzit-o de la un moșneag, anume Ilie Toloș. Când mi-a istorisit-o a fost de față domnul dr. I.G.Sbiera, profesor la Universitatea din Cernăuți și membru al Academiei Române, care, făcându-și un extras dintr-însa, a scris și un mic studiu asupra ei, pre care l-a tipărit apoi într-o broșurică sub titlul: *Traiful românilor înainte de fundarea staturilor naționale*, Cernăuți, 1890.” (p. 187)

când le-a plesnit tătarilor un astfel de gând drăcesc prin minte, românii nu avură mai nici o zi bună și senină, căci nu era an în care tătarii să nu năvălească cel puțin o dată în ținuturile lor, să prade, să omoare, și să nimicească tot ce le sta sau le venea în cale.

Văzând românii că tătarii nu șuguesc, ci din contră că tot una-i bânțuiesc și-i pradă și multe alte neplăceri și supărări le fac, iară pre cei ce au nenorocirea să cadă în mâinile lor parte-iucid, parte-i ieu și-i duc cu sine în robie, prinseră dintr-un început a se aduna la un loc și a da piept cu dânșii.”²⁷ Naratorul trece la descrierea unor strategii și tactici, metode diverse de luptă, capturare, hărțuire. De pildă, prevestind inventarea dronelor, tătarii folosesc nagâții, păsări dresate, pentru a depista românii refugiați în mlaștini, iar românii ajung să devieze, să înșele „camerele de luat vederi” ale vremii cu dispozitive de deviere a atenției: „Căutaseră vr-o câteva iazuri mai mari pe unde știau ei că trec mai adeseori tătarii, așezară pe vârvurile papurei și a trestiei de prin cozile și mărginile iazurilor acelora o mulțime de cușme...”, care au dus în eroare „dronelile-spion”²⁸. Relatările sunt, evident, naive, în bună parte, se vehiculează cifre mari („năvălesc ca vr-o optzeci de mii de tătari”), în urma primei lupte serioase pierind jumătate dintre ei, ceilalți „o tuliră la fugă de-a dreptul preste Bărnărelul spre Valea Caselor, iară de-aici apucară repede pe lângă apa Moldovei în sus pe locul unde se află astăzi Câmpulungul și nu se opriră până ce nu ajunse la strâmtura dintre Măgura-Pojorâtei și Muncelul Sadovei.”²⁹, traseul fiind schițat în continuare: satul Pojorâta, Runcul-Pojorâtei, muntele Arsinesei, opcina Arsinesei, munții Sterpariu, Colacul, Botoșul Mare, Senatorul și Dadul, satul Cârlibaba, apoi s-au despărțit, „parte pe valea Bistriței, parte peste alți munți spre satul Borșa din Maramureș.” O ambuscadă este organizată între munții Opcioara și Tătarca, unde sunt prinși sau omorâți alți tătari, în frunte cu „hanul”. Și, în legătură cu acesta, este menționată aici o metodă de pedepsire neaoșă, condamnarea la moarte și punerea degrabă în practică a sentinței prin înecare în moare de varză murată, într-un poloboc.³⁰

²⁷ *Ibidem*, pp. 11–12.

²⁸ Descrierea este înspăimântătoare: „Nagâții, care și de astă dată au fost sloboziți cu scop ca să adurmece pre români, zburând pe deasupra stuhăriilor și dând de cușmele așezate (...), începurăși acuma a se învârti și a țipa pe deasupra acestora ca și mai înainte...” (p. 13)

²⁹ *Ibidem*, p. 16.

³⁰ *Ibidem*, p. 18.

O variantă a aceleiași depănări de fapte și de lupte (sau poate nu sunt aceleași, dar sunt asemănătoare, partea finală fiind în împrejurimile Vamei) este „Românca și tătarii”, unde „Drumul Tătarilor” de mai sus are varianta următoare: „de la satul Borșa spre Țara Moldovei, peste Bratila, Fluturica, Tătarca de lângă Cârlibaba, Dadul, Senatoriul, Botușul Mare, Orata, Colacul, Arsineasa, pe un drum, care până și-n ziua de astăzi se numește Drumul Tătarilor, și nu se opri până sub muntele Sălătrucul, aproape de satul Vama din Bucovina”³¹, „Românca” fiind descrisă ca un fel de Jeanne d’Arc sui generis, finalul, prin semnificația care se dă pruncului femeii căpătând accente mistice³²: „Viteaza româncă însă, aducându-și acia acuma aminte de copilașul său, aleargă tot într-o fugă la dânsul, să vadă ce s-a întâmplat cu el, se mai află încă tot acolo, unde l-a lăsat ea, ori poate l-or fi omorât tătarii?... Dar ce mare îi este mirarea, când ajunge lângă molid și vede că copilul se află pe aceeași creangă pe care l-a fost acățat... Și când se apropie de dânsul și-l ia de pe creangă, copilul începe a zâmbi la dânsa și a gânșani, ca și când ar fi voit să-i spuie, că numai printr-însul au scăpat mâsa și toți ceilalți români de pieire.”³³ Naivități tipice în descrierea adversarilor militari sunt întâlnite și când este vorba de turcii din legenda cu Ștefan cel Mare, sultanul fiind numit „împăratul turcesc” (fiind vorba de însuși Mahomed al II-lea, Cuceritorul Constantinopolului), ori, câteodată, pur și simplu „turcul” sau „Turcul”, la un consiliu („sfat”) convocat, cu „toți sfetnicii săi, precum și (...) mulți alți boieri și oameni însemnați”, prezentându-se „din fir în păr toate celea ce voiește să înceapă și să facă turcul”, fiind de ales între cele două alternative: „să închinăm țara turcului și să-i plătim haraci, ori să nu-i dăm nemică”³⁴, în cazul refuzului de a plăti tribut „împăratul turcesc” urmând „să se mânie și să se scoale cu putere asupra noastră, și-atunci ce vom face?... Cum ne vom apăra de dânsul, după ce noi românii suntem, așa zicând, numai o mână de oameni, pe când turcii... câtă frunză și iarbă?”

Legenda sau, cum este prezentată, „tradiția” cu Ștefan cel Mare³⁵ este istorisită, în vara anului 1882, de către un român din satul Horodnicul de

³¹ *Ibidem*, p. 19. Astfel de trasee mai sunt menționate, de pildă în „Borșenii și tătarii”, „Tătarca și Tătărcuța” ș.a.

³² *Ibidem*, pp. 19–26.

³³ *Ibidem*, pp. 25–26.

³⁴ *Ibidem*, p. 56.

³⁵ Este publicată prima oară în întregime în „Revista politică”, anul I, nr.2, 3, 1886, pp. 12–16, respectiv pp. 15–16.

Jos și de altul din Putna, acești „români” dovedind câteva cunoștințe din istorie, dar, cum spuneam, tratate destul de naiv, precum se vede în reacția sultanului. La fel de naiv ne sunt prezentate strategii și tactici obișnuite în războaiele dintre români și invadatori (retrageri, ademeniri, apucături), lupta propriu-zisă, încheiată cu înfrângerea armatei lui Ștefan (evident, Războieni/ Valea Albă, 1476), fuga sau retragerea unui Ștefan rămas singur, întâlnirea cu sihastrul, reorganizarea și remobilizarea armatei, începutul unei lupte cu intervenția miraculosului: „un nour și o negură deasă”, „ploaie de foc”, turcii au început „acuma a se bate și-a se tăia între ei. Iar pe când se întâmpla această măcelărie nemaipomenită de oameni, o basma roșă ca para focului plutea în aer pe de-asupra lor”, pe partea unde este oastea lui Ștefan este senin, fără furtună, „vreun pașă” călare scapă din îmbulzeală și „văzând ce se întâmplă, strigă în gura mare”, lucid, chipurile: „-Stați fraților locului, că nu ne bate Ștefan-vodă, ci ne bate Dumnezeu pentru răutatea și dauna cea mare, care am făcut-o acestei țări!”³⁶

Este evident că între desfășurarea evenimentelor istorice și relatarea lor sub forma legendelor au trecut sute de ani. În privința legendei cu Ștefan este clară distanța, în ceea ce privește alte legende, precum cele cu expedițiile tătarilor, este greu să fim siguri că se referă la invazia precum cele din timpul secolului al XIII-lea, când se formează hanatul Hoardei de Aur, din timpul existenței acestuia (sec. XIII – 1502) sau a urmașului acestuia, Hanatul Crimeii (1441–1783). Astfel, în ceea ce privește legenda „Borșenii și tătarii”, care ne confirmă că Marian repovestește și adaptează, cel puțin uneori, ceea ce aude sau deja este deja cules și publicat³⁷, se specifică și perioada („Vor fi aproape la vr-o două sute de ani de atunci...”³⁸), folcloristul fiind atent și la alte posibile izvoare istorice, arheologice.

(...)

„Dodul și tătarii” începe după aceeași schemă, cu o inedită totuși introducere în care se consemnează ceva despre... începuturile învățământului românesc în zonă, dar se ajunge inevitabil la dușmanii românilor, printre care și tătarii care „vin ca niște fiare sălbatice din jos despre Prisaca, și cum intrau în sat, mânia lui Dumnezeu ce era... orișice le pica în mână prădau

³⁶ *Ibidem*, pp. 63–64.

³⁷ „Tradiția aceasta am scris-o după istorisirea mai multor români din satele Poiana Ștampei sau Pilugani, și Căndreni, precum și după tradiție intitulată *Victoria românilor la Borșa* și publicată de Alexiu Anderco în „Familia”, anul VI, Pesta, 1870, p. 315.”

³⁸ *Ibidem*, p. 93.

și luau cu dânșii” ș.a.m.d.³⁹, scenariul variind aici, implicând și tema răz-bunării (reapare și motivul femeii cu pruncul, care salvează comunitatea), într-o primă fază românii din sat învingând, dar singurul supraviețuitor tătar revine cu ai lui și nu renunță, încercând să-i omoare pe toții românii. Totuși, o parte supraviețuiesc, dar ajunși săraci, ajung să tâlhărească, după ce sunt prinși, dând vina pe tătari că au ajuns așa ticăloși. „Vodă” îi iartă și le dăruiește loc de întemeiere al unei noi localități, unde un alt Dodu, urmaș al lui Mihai Dodu (Întemeitorul), Ion Dodu, va avea și el socotelile lui cu „o ceată de tătari, care cu vr-o câteva săptămâni mai nainte trecuse spre Ardeal și acum se înturnau îndărăpt unii pedestri iar alții călări, cântând și hălăcând de răsunau munții și văile de prin împrejurime, ajungând în apropierea strâmturii se înșirară unul câte unul ca găștele când se întorc seara sătule spre casă”, Dodu profitând de caracteristicile terenului pentru a face prăpăd, până își dă seama „unul dintre tătarii călărăreți care venea cu o spadă în gură și cu mustețele legate după cap”. Urmează urmăriri, așteptări, ambuscade, incendierea mănăstirii ctitorite de Dodu cel bătrân și bineînțeles victoria celor buni, cu supraviețuirea câtorva tătari, lăsați „să se ducă în pace în țara lor, ca să aibă cine le povesti fraților celor de acasă cine e Dodu și cum le merge celor ce au de-a face cu dânsul.”⁴⁰

„Găina și Cucușul” este o legendă „țesută” cu un subtil fir al umorului, un călugăr săhastru fiind principalul personaj, care se hotărăște la un moment dat să-i pedepsească pe tătarii care voiau să-l jefuiască de „averea” sa, găinile. Printre rânduri, înțelegem că tătarii mai și iertau persoanele de acest gen: „Năvăliră adică tătarii în Bucovina și intrând în munții acesteia, ajunseră într-o bună dimineață, o ceată de dânșii, tocmai în apropierea stâncilor unde locuia săhastrul. Săhastru (sic!), care locuia într-o peșteră înconjurată din toate părțile de stânci, își făcuse cu puțin mai nainte de sosirea tătarilor, foc într-o poieniță, ce se întindea înaintea locuinței sale, anume ca să-și fiarbă ceva de mâncare pentru ziua aceea. Tătarii, cum zăriră focul, se duseră țintă într-acolo ca să vadă cine-i și ce face? Iară după ce ajunseră la starea locului și văzură că e un săhastru bătrân îi deteră pace și se porni mai departe încolo erau îndreptați.”⁴¹

Numai că un cocoș se apucă de cântat și cum erau probleme cu asigurarea hranei, tătarii se întorc. Dar, între timp, sihastrul își strânge averea și

³⁹ *Ibidem*, p. 82 ș.u.

⁴⁰ *Ibidem*, p. 91.

⁴¹ *Ibidem*, p. 137 ș.u.

începe o cursă comică, ba în sus, ba în jos, prin munți, încât la un moment dat, conform naratorului, „străinii” hotărăsc să-l pedepsească, nu mortal, deși s-ar fi putut întâmpla și aceasta („i-or lua găinile, ci i-or trage pe deasupra încă și-o sfântă de bătaie, care s-o ție minte cât va fi și-a trăi, dacă a fi să mai trăiască.”), sătui de „joaca de-a-ascunselea” și „de-a prinselea”. Numai că sihastrul hotărăște și să încalce porunca biblică cu uciderea și le întinde o capcană tătarilor care cad în cursă: „...întorcându-se iarăși la locul său de pe vârful munților, numi pre unul dintre acești munți Găina, iar pre celălalt Cocoșul, întru cinstirea galiților sale. Și de atunci tot așa s-au numit și se numesc acești doi munți și-n ziua de astăzi nu numai de români, ci chiar de străini.”⁴²

Apropo de străini și de ordinea publicărilor acestor legende (cu variantele lor), „Găina și Cucoșul” ar fi cea mai veche, exceptând „Cetatea tătarilor”, care are o variantă publicată în anul 1855, „Găina...” având una publicată de E. Rudolf Neubauer în 1869, cu titlul „Hahn und Heene”, în „Erzählungen aus der Bukowina”, Erster Theil, Cernowitz, Marian arătând că varianta aceasta este alterată de prea multe intervenții ale lui Neubauer, care folosește termenul de „mongoli”, iar nu „tătari”. Alți „istorici”, și aici este posibil ca Marian să folosească termenul în sensul de istorisitori, povestitori, naratori, „amintesc de turci în loc de tătari”. Varianta lui Marian este rodul unei sinteze a reproducerii celor istorisite (sic!), „în luna lui august, 1894” de către mai mulți locuitori din Moldova sau Sulița și din Breaza, sate în districtul Câmpulungului.

În ceea ce privește „Cetatea tătarilor”, „tradiția aceasta” este auzită „de la mai mulți români din comuna Tereblecea, districtul Siretului”, încă de când Marian era „ca preot de ajutor (1880)” în Siret. „O variantă a acestei tradiții compuse în versuri a publicat-o prea cuvioșia sa părintele Ir. Porumbescu în „Calendariu pentru ducatul Bucovinei pe anul mântuirii 1855”, Cernăuț, sub titlul „Colnicul tătarilor de lângă Tereblecea”.⁴³ În „Cetatea tătarilor”, a cărei acțiune se petrece tot pe vremea lui Ștefan cel Mare, se localizează mult mai exact originea invadatorilor, din acest punct de vedere având extins spațiul „orientalizat” al reprezentărilor comunității turce și tătare până la Bugeac. Legenda începe așa, fiind mult mai bine individualizat ca personaj hanul, care și reușește să scape, într-un final: „Pe

⁴² *Ibidem*, p. 138.

⁴³ *Ibidem*, p. 190.

lângă țărmurile Mării Negre, prin Bugiac, și mai știu pe unde, vățuia mai demult un popor foarte neastâmpărat și războinic.”⁴⁴

Exagerările sunt evidente, de parcă autorul ar cunoaște vreun manual de manipulare, propagandă și ar fi la curent cu ideologia specifică vremii, când națiunile se consolidau; la urma urmelor, „tătarii” deveneau un simbol al inamicului, în general: „popor fără de Dumnezeu”, denotând, pe de o parte, necunoașterea religiei adversarilor, sau, pe de altă parte, arătând că nu sunt creștini, epitetul de „păgâni” fiind deseori întâlnit în diverse legende și istorisiri; năvălirile ar fi avut loc în fiecare lună, ceea ce ar fi fost, clar, imposibil, de obicei expedițiile de jaf, dacă nu erau pur și simplu de destabilizare, la ordinul aliaților otomani, putere suzerană, atîta vreme ambelor părți, fiind planificate în așa fel încât să aibă loc după strângerea recoltelor, după ce animalele tinere creșteau ș.a.m.d.; „plăcerea cea mai mare” este și ea o sintagmă discutabilă, ispita basmului fiind de descifrat, când se vorbește de cele nouă țări și nouă mări etc., după cum se observă și când hanul tătarăsc dă ordine să se adune cât mai repede „o ceată mare de tătari, toți unul ca altul, îmbrăcați în streie verzi ca iarba, ca să nu-i poată cunoaște nimene, când vor trece prin câmpiile cele înverzite, și călări pe niște cai mititei, sprinteni și vâjnoși și cu nările despicate în două, anume ca să nu ostenească niciodată oricât ar fi avut de mult să fugă”, în discursul mobilizator al conducătorului tătar, sesizându-se clișee folosite și astăzi în filmele de tip Hollywood.

În ceea ce privește „Pietrele muierilor”, ultimul text care se referă la tătari, acesta ar fi fost auzit de la Victor Vasilescu, ascultant la tribunalul de la Suceava, „domnia sa” știind-o din orășelul Solca, comuna natală. O variantă mai scurtă fusese deja publicată de Ludwig Adolf Staufe-Simiginowicz, care mai publicase și o variantă a „Găinii și Cucoșului” (unde tătarii erau înlocuiți de turci) în „Volkssagen aus der Bukowina”⁴⁵, Czernovitz, 1885. Este vorba de un grup de pietre, asemănătoare Babelor din Bucegi, care, după un alt povestitor, Alex. Braha⁴⁶, farmacist în Solca, care i-a scris o epistolă folcloristului Simion Florea Marian, nu ar fi avut nicio legătură cu o luptă a unor femei retrase acolo, în timpul unei invazii, cu niște tătari, fiind vorba doar de „mujerile” unor hoți conduși de Ion Darie, în vremuri mai apropiate de anii consemnărilor.

⁴⁴ *Ibidem*, p. 143.

⁴⁵ „Pietrele muierilor” la p. 102, „Găina și Cucoșul” la p. 114.

⁴⁶ *Ibidem*, p. 190.

Totuși, în legenda lui Victor Vasilescu, este aceeași schemă ca mai sus: prezentarea tătarilor în introducere, tot ca „varga lui Dumnezeu” (cea ce ne aduce aminte de *flagellum Dei* – „biciul lui Dumnezeu”, Attila Hunul: „Nu apucau bine a scăpa de dânșii, a se mai înciripa și întrarma puțin și numai ce se trezeau că iarăși au venit asupra lor.”⁴⁷), expediția, de data aceasta ținta fiind „românii din ținutul Solcii”. Bărbații se organizează din punct de vedere militar, femeile și copiii sunt trimiși undeva „prin fundoaiele munților, ce se întind în partea despre apus al (sic!) Solcii”, are loc o primă ambuscadă chiar în localitate, tătarii se retrag, dar ajung chiar acolo unde se refugiaseră „muierile”, unde reprezentantele sexului frumos se apără și ele, până când vin și bărbații, tătarii sunt prinși la mijloc, urmează înfrângerea „obișnuită”, la final fiind menționate și fantomele femeilor ucise în luptă, ca particularitate: „Și de când au fost muierile lor ascunse printre pietrele de pe vârful cărora s-au luptat ele cu tătarii, de atunci se numesc pietrele acestea Pietrele Muierilor. Și tot de atunci se zice că uneori, noaptea, se văd mai multe muieri alergând printre dânsele cu capul despletit, cu părul zburând în aer și țipând de se răsună văile de prin împrejurime. Se vede că acestea sunt schimele muierilor, care au căzut în luptă cu tătarii.”⁴⁸

*

În contrast cu ceea ce observa Mihai Maxim⁴⁹ în legătură cu studiul interdisciplinar al Corneliei Călin Bodea, conform căreia, „cu privire la relațiile româno-turce din perspectiva folclorului analizat” ar domina, imagistic-mental „un anume cavalerism” (care ar avea caracteristice trei aspecte: „respectul față de dușmanul viteaz: luptătorului luat prizonier i se acordă libertatea și viața”; „răsplata pentru vitejie: eroul se însoară cu fata cadiului sau chiar a împăratului turcesc” și „recunoașterea calităților

⁴⁷ *Ibidem*, p. 139.

⁴⁸ *Ibidem*, p. 142.

⁴⁹ Prof.univ.dr. Mihai Maxim mai reținea afirmația Corneliei Călin Bodea conform căreia „motivul întemeierii unei localități, al descoperirii unor așezări, locuri sau reliefuri geografice, prin raportare la evenimentele provocate de apariția sau de prezența otomanăși tătară pe teritoriul românesc, reprezintă o noutate în folcloristica româneascăși este considerată de noi un câștig valoric, pentru că o întemeiere sau o descoperire sunt întotdeauna un început și constituie un factor de progres. Acest punct de vedere este afirmat din optica comunității românești cu privire la raporturile ei cu turcii și tătarii.” Desigur, cum deja am arătat, S. Fl. Marian deja își împărțise, încă de la 1895, legendele și după criteriul toponimiei și etimologiei.

de cinste, hărnicie și corectitudine ale roului învins și supus”), rezultând „o imagine mult mai detașată, mai calmă a acestora, decât aceea, violent negativă, din literatura elitelor (a cronicilor, de exemplu)”⁵⁰, imaginea turcilor și în primul rând a tătarilor este una nu tocmai liniștitoare, așa cum rezultă din reprezentările, nu neapărat strict orientalistice, ale legendelor prelucrate de Simion Florea Marian. Violența predomină, spiritul agresiv, cruzimea, specifice vremurilor când „câinilor războaielor” li se dă libertate.⁵¹Xenofobia le este îndreptățită celor agresați, care nici nu pot cunoaște decât aceste aspecte care țin de viața militară sau, dacă este să folosim termeni actuali, de crime de război: nimic despre viețile pașnice, din timp de război, obiceiuri și tradiții ș.a.m.d., care ar fi putut să-i „umanizeze” pe inamicii, care, de fapt, au fost „vecinii” cu care se împărțeau și cele bune, nu numai cele rele.

Așa observă și Mustafa Mehmet, în articolul „Interferențe culturale româno-turce”⁵², unde, când este vorba de literatura populară, afirmă: „Deși, în unele cazuri, sunt folosite și expresii negative la adresa turcilor, totuși, în general, în ansamblul literaturii populare române, se degajă, de-a lungul istoriei, ideea unei bune vecinătăți între poporul român și poporul turc”.⁵³ Apelând iarăși „la general” Mustafa Mehmet subliniază că, „în general, turcii ocupă un loc important în literatura, ca și în tradițiile populare românești, începând de la autoritățile locale din vecinătăți și până la sultani, mai ales imaginația populară concepând un împărat împăciuitor și chiar iertător, în raport cu alți demnitari locali. De aceea, în unele cazuri constatăm apeluri, individuale sau colective, adresate direct către Sultani, care nu ezitau să recunoască cinstea, vitejia sau alte calități ale unor eroi, acordându-le viața și libertatea”⁵⁴, dându-se concret exemplul haiducului Petre.

⁵⁰ Călin Bodea, Cornelia, *Românii și otomanii în folclorul românesc*, Ed. Kriterion, București, 1998, pp. 9–10.

⁵¹ Dacă pentru nord-vest, ultima invazie consemnată este cea din 1717, Moldova avea să sufere mai multe asemenea evenimente în secolul al XVIII-lea: 1711, 1737 (Ion Neculce, care era contemporan cu evenimentele, scria, că „bieții oameni rămăsesese numai cu sufletele”), 1758, care ar fi fost cea mai dură, și 1770, ultima invazie consemnată.

⁵² Cf. <https://www.yumpu.com/en/document/read/14672720/balcanica-numarul-4-final-universitatea-spiru-haret>, accesat 11.02.2024.

⁵³ „Carmina Balcanica, III Year, no.1 (4), 2010, p. 89.

⁵⁴ *Ibidem*, 89.

Bibliografie

- [1] *** *Enciclopedia imaginariilor din România*, I–V, Polirom, 2020
- [2] *** *Imaginea turcilor și a tătarilor în arta modernă românească/ The Image of Turks and Tatars in Romanian Modern Art*, Departamentul pentru Relații Interetnice. – București: Monitorul Oficial R.A., 2022
- [3] Alecsandri, Vasile, *Înșiră-te, mărgărite. Poezii*, Editura Litera, Chișinău, 1997
- [4] Călin Bodea, Cornelia, *Românii și otomanii în folclorul românesc*, Editura Kriterion, București, 1998.
- [5] Ekrem, Mehmet Ali, *Din istoria turcilor dobrogeni*, Editura Kriterion, București, 1994
- [6] Marian, Simion Florea, *Legende istorice din Bucovina*, Editura Junimea, Iași, 1981
- [7] „Carmina Balcanica, III Year, no.1 (4), 2010, p. 89

GRAIUL ODOBEȘTIILOR

Vasile FLOREA, Matei ELESEI

vasile_florea51@yahoo.com

THE VOICE OF THE ODOBEȘTI

ABSTRACT: The Voice of the Odobești tells the story of the resistance of a Moldavian village from the Middle Ages in the face of the danger of the Ottoman Empire, taking as an example the history, but also the legends of the Odobești Village, in a short film made by PhD. Vasile FLOREA, general of the air flotilla and the student at the Faculty of film director, Hiperion University Bucharest, Matei ELESEI. The action of the film describes only one sequence of the rich history of this multi-secular village, with a documentary attestation of over 600 years.

KEYWORDS: movie, war, Ottoman Empire, village, history.

Graiul Odobeștilor spune povestea rezistenței satului moldovenesc din perioada Evului Mediu în fața pericolului Semilunii, având ca exemplu, istoria, dar și legendele Comunei Odobești, într-un film de scurt metraj realizat de dr. Vasile FLOREA, general de flotilă aeriană și studentul la Facultatea de regie-film, Universitatea Hiperion București, Matei ELESEI.

Acțiunea filmului descrie doar o secvență din istoria bogată a acestui sat multiseclar, cu o atestare documentară de peste 600 de ani.

Înainte de bătălie de la Vaslui (ianuarie 1475) Ștefan cel Mare trece prin satul Odobești de unde preia 25 de luptători conduși de căpetenia locală pe nume Ion Odoabă. După Victoria strălucită obținută de moldoveni (40.000 de morți- cea mai mare înfrângere cunoscută vreodată în toată istoria Islamului) Ștefan se întoarce și face un popas (scaun în limbajul timpului) de cca două săptămâni la marginea pădurii, numită Dealul Mare situată între satele Ciuturești și Odobești. În acest timp emite acte de proprietate

Foto 1. Dr. Vasile FLOREA
General de flotilă aeriană

pentru cei 15 luptători dar și pentru alți locuitori, transformându-I astfel în răzeși. La plecarea din acest loc, rămas în sat cu denumirea „În Deal la Scaune” Ștefan dă sarcină sătenilor ca din rezultatul muncii pământului primit să ridice o mănăstire în cinstea victoriei de la Vaslui- lucru care s-a și întâmplat. Mănăstirea a dăinuit 200 de ani și în locul ei a rămas un schit care a dăinuit încă 200 de ani.

Femeia aflată la râu, în secvența de început a filmului este prima care întâmpină atacul inamic, aceasta fiind piesa de rezistență a satului aflat în fața unui pericol iminent. Tot cu aceasta se va și incheia filmul, marcând un arc peste timp, prin pruncul nou-născut menit să reprezinte o continuitate a independenței și a neatârării. O mașină care apare în cadru văzută de la nivelul solului, pe ulița satului, traversează 500 de ani de istorie, plasându-ne acțiunea în prezent. Mașina este cea care ne transportă către obiectivele încărcate de istorie ce le regăsim pe parcursul călătoriei într-un mediu atât de pitoresc. Alături de Generalul Vasile Florea vom descoperi oameni din trecut a căror nume răsună în inimile sătenilor până în prezent și a căror mărturie o regăsim în izvoare istorice scrise, dar și nescrise, aflate în ruină sub frunzișul îngălbenit al pădurii, din culmile dealurilor și întinderile văilor.

Foto 2. Secvențe din filmul de scurt metraj Graiul Odobeștilor

Graiul Odobeștilor este un amănunt atât de mic într-o istorie atât de mare în care bravi conducători de oști și-au primejduit viața în speranța unui ideal și a unei solidarități atât de rar întâlnite atunci.

TRISTAN TZARA – PERSONALITATE CULTURALĂ MOINEȘTEANĂ

Amalia DĂSCĂLAȘU*

me_myself_si_eu@yahoo.com

TRISTAN TZARA – CULTURAL SYMBOL OF MOINEȘTI

Abstract: Among the great spiritual adventures of our century that took place in Paris, three Romanians stood out who broke the conservatism and prejudice of the time. Their innovative spirit revealed very difficult but definitively accepted works and thus became luminaries in the Pantheon of world culture. I am thinking of Eugen Ionescu, Constantin Brancusi and Tristan Tzara, while the former is less known to the general public.

Keywords: dadaism, avant-garde, poetry, of Moinești, personality

Tristan Tzara, pe adevăratul său nume Samuel Rosenstock, s-a născut la 16 aprilie 1896 la Moinești, județul Bacău, fiu al lui Filip și al Emiliei. În timpul studiilor liceale, la București, fondează împreună cu Ion Vinea și Marcel Iancu, revista „Simbolul”, ce apare la Liceul „Mihai Viteazul”. Aici a publicat primele sale poezii sub pseudonimul S. Samyro. Se înscrie la Universitatea din București unde urmează cursuri de matematică și filosofie, în anul 1914. Întoamna anului 1915 pleacă în Elveția la Zürich, unde se înscrie la Facultatea de Litere și Filosofie.

Până la plecarea din țară publicase numai șapte poezii, dar, înainte de a pleca, îi lasă mai multe poezii lui Ion Vinea spre a fi publicate. În revista „Chemarea” din octombrie 1915 apare pentru prima oară semnătura pseudonim Tristan Tzara. Obține o dispensă, la cerere, din partea Ministerului de Război al României și astfel nu este mobilizat pe front când Primul Război Mondial a început. Primele sale poeme au fost traduse și în limba franceză de către Claude Sernet și publicate în 1965 la Paris la Editura Seghers într-un tiraj de 15.026 exemplare, sub numele de „Premières poèmes”.

Șase ani mai târziu, „Primele poeme” ale lui Tristan Tzara sunt publicate sub îngrijirea lui Sașa Pană și în România, la Editura „Cartea Românească”.

* Profesoară la Colegiul Tehnic „Grigore Cobălcescu” Moinești.

La 8 februarie 1918, în cafeneaua „Terasa“ din Zürich, el introduce la întâmplare un cuțit pentru deschis plicuri între paginile unui dicționar Larousse și deschizându-l acolo găsește cuvântul Dada pe care îl adoptă pentru noul curent lansat de el și prietenii săi Hugo Ball și Hans Arp.

Primul Război Mondial a dus la o cangrenă politică și socială care a incitat pe filozofi, artiști, poeți, să creadă în absurditatea întregului sistem al lumii și al existenței. Dada și a doua sa formă – suprarealismul, s-au născut după război și ca în toate domeniile gândirii, această explozie de revoltă și de distrugere sistematică, de negare a tuturor valorilor, va bulversa lumea artelor. Mergând până a nega arta în sine, pictorul, sculptorul își fac o onoare în a ignora problemele specifice pe care nu le mai consideră un scop, ci un mijloc de eliberare a subconștientului lor, singura adevărată putere a spiritului, dintre toate cele ce se i opun rațiunii, pentru a transforma lumea. De aici, importanța primordială ce a fost dată la întâmplare visului, halucinației, nebuniei, în această nouă Geneză. A trezi spiritul la realitatea sa superioară suprareală. Scandalul și sacrilegiul sunt esența însăși a suprarealismului.

În 1916 Tristan Tzara începe să publice în Italia și Franța. La 27 martie 1917 se deschide pe celebra Bahn-hofstrasse (str. Gării) din Zürich, la nr. 19 Galeria Dada, care organizează seri și expoziții de artă nouă. Tot la Zürich vor apare și primele patru numere ale revistei Dada. La 18 ianuarie 1920 Tristan Tzara se instalează la Paris unde se înscrie la Facultatea de... chimie. Între 1920–1923 este membru al Asociației Studenților Români din Franța. Descrierea sa din pașaportul românesc este următoarea: talia – mică, părul – negru, fruntea – proporțională, sprâncene – negre, ochi – căprui, nasul, gura – regulate, barba – rasă, fața – ovală. Creează la Paris revista „Littérature”. La 16 iulie 1925 Consiliul Român de Miniștri aprobă schimbarea numelui de naștere al poetului cu pseudonimul ales de el – Tristan Tzara. În același an la 8 august el se căsătorește cu Greta Knutson de la care va avea doi ani mai târziu, la 15 martie, un fiu Cristophe. Foarte apropiat de suprarealism, Tzara și soția sa (ea însăși pictor și poet), vor organiza și primi reuniuni suprarealiste. În timpul celui de-al doilea război mondial el trece în Rezistența franceză și este urmărit de Gestapo și de guvernul de la Vichy, încât va trece în clandestinitate.

După război este însărcinat al Ministerului de Externe al Franței, iar din octombrie 1946 și până în ianuarie 1947, va susține conferințe în Iugoslavia, România, Ungaria, Cehoslovacia. În 1947 este naturalizat

francez și aderă la Partidul Comunist, dar cu numai o săptămână înainte de Revoluția anti-comunistă din Ungaria din 1953 el va scrie într-un comunicat al Agenției France-Presse despre divergențele sale cu comuniștii de acolo. În 1961 i se decernează Marele Premiu Internațional de Poezie de la Taormina. Este recunoscut și ca expert în arta africană prin colecția sa importanta de sculpturi și măști. Moare la 24 decembrie 1963 la Paris, la reședința sa din strada Lille.

În dicționarele enciclopedice din Franța în dreptul numelui său e scris „poète français d’origine roumaine“. În ciuda definițiilor sale despre Dada, opera sa (aproximativ 3.000 de pagini în ediția completă a operelor sale publicată în Franța în 1975) elcorecta mult manuscrisele sale spre a le adapta la simțirea-i interioară afirmând că „poți fi poet fără să fi scris vreodată un singur vers“ și adăugând că „necesitatea de expresie este inerentă naturii umane“.El pledează pentru spontaneitate afirmând că dacă pentru scriitori „gândirea se face în gură“ pentru plasticieni „ea se face în mână“. Definițiile sale despre Dada sunt ele însele capodopere literare. „Dada este o stare de spirit... Dada se aplică la tot, și totuși nu este nimic, este punctul în care se întâlnește DA cu NU, nu în mod solemn în castelele filozofiei umane, ci simplu, la colțul străzii, ca și câinii și lăcustele.Dada este inutilă, ca de altfel totul în viață.

Dada nu are nici o pretenție cum ar trebui să fie viața. Poate însă cămai bine dacă vă voi spune că Dada este un microb virgin care se introduce cu insistența aerului în toate spațiile în care rațiunea n-a putut fi umplută de cuvinte sau de convenții“. El a demonstrat că poezia e o forță vie sub toate aspectele ei, chiar antipoetice.

Moineșteanul Tristan Tzara rămâne o personalitate fascinantă și unică, originală și complexă, un monument al literaturii universale, un răzvrătit împotriva perceptelor impuse de predecesorii lui.

Bibliografie

- [1] ****Caietele Tristan Tzara*, nr.1, București, Editura Vinea, 1998;
- [2] ****Caietele Tristan Tzara*, nr.2–4, București, Editura Vinea, 2000.

TRISTAN TZARA – POETUL MOINEȘTEAN

Nicoleta PIȚIGOIU¹
brumanicoleta@yahoo.com

TRISTAN TZARA – THE ROMANIAN POET FROM MOINEȘT

ABSTRACT: This article is part of a series aimed at revalorizing the local literary heritage, an intention certified in this case by (re)bringing to the forefront the contribution of the “Moinești native” Tristan Tzara to the recovery of literature and the arts in general, which had strayed into various forms of traditionalism and/or become stuck in the sterile projects of modernism. This attempt happily coincides with the reopening of the “avant-garde dossier,” from which the figure of “the man who invented the Dada revolution” cannot be omitted, as characterized by François Buot, the author of a recent and comprehensive monograph: Tristan Tzara. The Man Who Invented the Dada Revolution.

KEYWORDS: Tzara, avant-garde, Dadaism, Moinești.

Moinești, târg moldav, cu memorie dăinuitoare, are nevoie, în dialogul cu înaltele valori umane, de o dimensiune cultural-spirituală care să-i împlinească ființa și să-i dea firescul unui profund destin uman. De aceea, această localitate din Moldova de mijloc își revendică dreptul de a cinsti, prin locuitorii săi, celebritatea fiului său spiritual, poetul român de notorietate internațională, fondatorul mișcării DADA și lider al avangardei europene, Tristan Tzara.

Al.Dima susținea teoria „localismului creator”, în articolul cu titlu similar din revista „Blajul”, nr.2/1935, scriind: „E, desigur, o pioasă datorie a talentelor locale de a cultiva subiectul realității imediate și precise, de a descoperi culoarea inedită a solului, de a prinde frământarea vie a unității spirituale specifice. Localismul creator mai înțelege, însă, de asemenea, să întreprindă opera de sprijinire a talentelor începătoare, ispitite de fiorii creației (...) și mai înseamnă pentru noi crearea unui înalt mediu cultural în centrele urbane mai cu seamă, cu scopul de a menține viu interesul pentru noile valori ale culturii generale și de a salva astfel pe adevărații provinciali intelectuali de naufragiul teribil al purei profesionalizării...”

Tristan Tzara este un monument de spiritualitate de prim rang.

¹ Profesor de limba și literatura română la Colegiul Tehnic „Gr. Cobălcescu” Moinești.

Cutreierat devreme de geniu, bătuit aproape din fașe de un feroce talent literar, acest copil al Moineștiului este unul dintre cele mai importante nume ale secolului trecut. Este un nume de rezonanță lui Brâncuși, ca însemnătate. Este un nume care, ca și Brâncuși, a cărat după el, prin naștere, peste tot prin pulbera Europei numele României bune, profunde. Acest târg moldovenesc Moinești l-a făcut pur și simplu, nemuritor. El este un fenomen ieșit din comun, o „rara avis” în cultura europeană de ultim secol.

A fost un profesionist desăvârșit. A scris enorm. Henri Béhar a publicat la Flammurion, între 1975–1991 „Operele Complete” în șase volume masive, cuprinzând peste 4000 de pagini. Intervievat în anul 1996, el afirma: „Mi-am consacrat douăzeci de ani să-l studiez și constituie un moment foarte important în existența mea și în cultura mea, și poate și în cultura franceză. Pentru că, după părerea mea, este unul dintre marii poeți ai secolului al XX-lea. Nu este important dacă este primul, al doilea sau al cincilea, ci de a ști că este o ființă dăruită în totalitate poeziei. Sunt oameni care au talent mai mult sau mai puțin în domeniul teatrului sau al romanului. Pentru Tzara poezia este totul. Întreaga sa viață este o consacrare, o confirmare a orbului poetic, o apărare a poeziei”.

Cea mai mare parte a operei sale este scrisă în limba franceză. Faptul că a scris în limba franceză, Tzara nu a mizat pe subtilitățile în limbii franceze, pe chestiuni introductibile, ci pe un limbaj direct, nud. Dificultățile care se ivesc la receptare țin de alăturările hazardate în virtutea unei strategii poetice originale. Absența punctuației la unele poeme determină un sentiment de ambiguitate din partea cititorilor însă tocmai aici este farmecul lecturii: cititorul poate lectura diferit.

Dacă opera lui are un remarcabil destin francez, pe noi nu trebuie să ne descurajeze, ci dimpotrivă. Avem datoria morală să-i acordăm lui Tzara dreptul la un destin românesc, la care întreaga sa operă să participe. Am intrat, ca țară, cu drepturile firești, în Comunitatea Europeană. Tzara este dintotdeauna acolo. Tzara are un destin universal, și nimic nu ne mai împiedică azi să-i asumăm și un remarcabil destin românesc. Tot așa, va trebui să facem tot ce este omenește posibil, ca marilor noștri poeți, care au scris numai în limba română, să le asigurăm, prin traduceri temeinice, competitive, compatibile estetic, accesul la un destin universal.

Bibliografie

- [1] Pop, Ion, *Avangardismul poetic românesc*, Cluj Napoca, Editura pentru literatură 1969;
- [2] Pop, Ion, *Avangarda în literatura română*, București, Editura Minerva, 1990.

DIDACTICA

CERCETAREA ARTISTICĂ ÎN CONTEXTUAL ÎNVĂȚĂMÂNTULUI UNIVERSITAR VOCATIONAL¹

Sarah MUSCALU²
muscalusarah@gmail.com

ARTISTIC RESEARCH IN THE CONTEXT OF VOCATIONAL UNIVERSITY EDUCATION

ABSTRACT: The context in which university artistic education is structured today requires a constant concern with the challenges and commitments of artistic research, part of contemporary artistic practices. Artistic research supports many points of coincidence, interaction, or overlap with the principles of scientific research, although they are characterized by a series of specific parameters. In the case of artistic research, in addition to academic research (which involves going through and visiting previous research, publications and approaches on the subject under investigation), a fundamental importance is given to practice through experimentation, or artistic practice understood as research. Due to the particularities of artistic research, art concerned with topics of global interest (as happens in the case of sustainability, ecology or technology) is the art of our time, and the communication of these positions presupposes the development of ideas through research. The present text establishes a series of parameters related to the approach of artistic research, of interest to young artists and students of art universities, especially in the field of Visual Arts, and not only.

KEYWORDS: artistic research, interdisciplinarity, post-mediality, artistic hybridization, contemporary art

Premise ale cercetării artistice

Cercetarea artistică susține multe puncte de coincidență, interacțiune, sau suprapunere cu principiile cercetării științifice, cu toate că acestea sunt

¹ Mulțumiri/Acknowledgements Această cercetare este susținută de proiectul „PROINVENT – program pentru creșterea performanței și inovării în cercetarea doctorală și postdoctorală de excelență”, contract nr. 62487/03.06.2022 POCU/993/6/13 – Code SMIS: 153299.

² Cercetător postdoctoral la Universitatea Națională de Arte „George Enescu” din Iași.

caracterizate de o serie de parametri specifici. În cazul cercetării artistice, pe lângă cercetarea academică (ce presupune parcurgerea și vizitarea cercetărilor, publicațiilor și demersurilor anterioare asupra subiectului investigat) o importanță fundamentală este acordată practicii prin experimentare, sau a practicii artistice înțeleasă drept cercetare. Datorită particularităților cercetării artistice, arta preocupată de subiecte de interes global (cum se întâmplă în cazul sustenabilității, ecologiei sau tehnologiei) este arta timpului nostru, iar comunicarea acestor poziționări presupun dezvoltarea de idei prin cercetare.

Luând în considerare faptul că una dintre tezele contemporaneității este aceea că tot ce putea fi produs în artă s-a realizat deja, rezidă importanța cercetării metodelor de producție artistică prin care limbaje noi să fie obținute, iar soluții tehnice inovative să fie elaborate. Aceste paradigme sunt posibile prin asocierea mediilor, fie că discutăm de mediile artistice între ele, fie a mediilor artistice cu alte domenii și medii conexe, prin mecanisme de translare și hibridizare.

Contextul în care se delimitează actualul demers de cercetare este cel al lumii artei hiperpopulate de aparate de fotografiat și dispozitive electronice care au favorizat procesul democratizării accesului la producția de imagine (fotografică), iar consecința acestei pradiigme specifice contemporaneității include nevoia de a curatoria sau gestiona acest volum imens de informație. Aceste aspecte asociate condiției actuale a lumii tot mai tehnologizate și digitalizate, au rezonat în practicile artistice contemporane, fapt pentru care mediile artistice, dar și relațiile dintre acestea au fost supuse recontextualizării și reconsiderării, post-fotografia fiind un astfel de rezultat. În post-fotografie discutăm despre practicile artistice în care imaginea este obținută prin alte instrumente sau metode decât utilizarea aparatului de fotografiat, iar în cazul post-picturii, a materialului pictural, deci a culorii și pensulelor, ceea ce asimilează în sine inclusiv un mecanism al reciclării sau reutilizării arhivelor de imagini.

Condiția actuală a practicilor artistice contemporane presupune o abordare situată intermedial, la granița dintre medii, în care resursele tehnologice, materiale și conceptuale specifice diverselor medii artistice (cum sunt fotografia, pictura, instalația) sunt recontextualizate și resemnificate cu scopul de a obține discursuri artistice noi și inovative.

Cadre teoretice elaborate în jurul cercetării mediului fotografic

Oriunde te-ai uita în lumea contemporană, obiectul fotografic pare a fie un obiect al crizei, sau cel puțin aflat într-un proces de transformare severă. Desigur, a trecut mult timp de când reformularea istoriei și teoriei fotografiei părea o necesitate intelectuală vitală, un proces al istoriei artei născut mai degrabă pentru noua importanță a fotografiei în practica artistică a anilor '70-'80. Însă, în modul în care era teoretizat atunci, post-modernismul putea fi descris ca un eveniment fotografic, din moment ce o serie de practici artistice erau reorganizate în jurul parametrilor fotografici, preluând ideea lui Rosalind Krauss referitoare la *obiectul teoretic*³. Pe de altă parte, obiectul fotografic a fost complet absorbit de ultimele decenii de înregistrări digitale și de lumea artei contemporane care pare mai degrabă să fi depășit momentul, orientându-se spre turnura cinematică, mai mult decât spre cea fotografică.

Despre *câmpul extins al fotografiei* scria George Baker contextualizând începutul mileniului într-un moment cu totul altul decât cel descris de Krauss în anul 1979, referindu-se la sculptura în câmp extins („Sculpture in The Expanded Field”)⁴. În acest caz, categoriile mediilor elastice și infinit maleabile identificate de Krauss la acel moment par să nu coincidă cu situația expansivă propusă de Baker. Consensul critic susținea că problema de la începutul anilor 2000 nu era aceea că orice lucru bazat pe imagini putea fi considerat fotografic, ci mai degrabă faptul că fotografia în sine a fost „închisă, eliminată, abandonată din punct de vedere tehnologic și deplasată estetic”⁵. Artiștii fotografi ai perioadei, cei mai mulți dintre ei activând până în prezent, sunt tocmai acele figuri precum Jeff Wall care reconciliază relația fotografiei cu un mediu mai vechi, cum ar fi pictura, printr-o inversare surprinzătoare a răzbunării fotografiei pe mediile artistice tradiționale. Un alt caz este cel susținut de practicieni precum Andreas Gursky, care au fost preocupați de o nouă ierarhie și tehnologie a recodificării digitale a fotografiei (această condiție fiind evaluată cu greu ca opoziție a posibilităților: Wall a îmbrățișat și digitalul, iar Gursky este

³ George Baker, „Photography’s Expanded Field”, *October*, Vol. 114 (Autumn, 2005), pp. 120–140.

⁴ *Sculptura în câmp extins* (trad. lb. engleză).

⁵ George Baker, *Ibidem*.

considerat printre altele, un pictorialist)⁶. În situația lui Thomas Demand, acesta însoțește simulacrele sale fotografice construite cu ajutorul proiecțiilor simulate în același mod, dinamizând construcțiile obținute, iar Rineke Dijkstra alege să plaseze înregistrări video ale subiecților portretizați alături de informațiile din descrierea fotografică. George Baker era de părere că inclusiv printre acei artiști care continuă într-o anumită manieră practica fotografică în prezent, mediul pare un expedient, o punte insuficientă către alte forme artistice, mai convingătoare, de unde și necesitatea confirmării post-mediilor⁷.

Mai mult decât formele de judecată și descriere critice legate de obiect, precum și momentul anunțării stingerii tehnologice a mediului, se delimitează posibilitatea de imaginare a modului în care „obiectul fotografic a fost reconstruit” în practica artistică contemporană, ca un act de imaginație critică necesar formelor artei contemporane și unul care nu va răspunde nici exegezei tehnologice, nici criteriilor tradiționale formaliste⁸. Însă, pentru reconstrucția obiectului teoretic despre care argumenta Krauss, se delimitează o vocație structuralistă, așa cum a fost descrisă cu mult timp în urmă de Roland Barthes, respectiv gestul critic făcut în urmă cu mai bine de trei decenii în demonstrația lui Rosalind Krauss⁹. Într-un moment în care turnura fotografică nu mai pare să domine în teoriile postmoderne, apare alt dispozitiv explicativ al epocii (noțiunea de postmodernism înțeleasă ca deschiderea către un „câmp extins al practicii”) care câștigă doar în utilitate¹⁰.

Teoreticieni precum Abigail Solomon-Godeau au absorbit lecția critică a lui Krauss și au descris fotografia postmodernă ca orientându-se către un câmp de practică extins și nu redus, însă cartografierea precisă a acestei extinderi nu a fost niciodată verificată și nici nu a fost imaginată în mod concret¹¹. Poate că notorietatea epistemologică a fotografiei rezistă în mod inerent din ordinea structurală și din analiza a ceea ce Krauss a numit a

⁶ *Idem.*

⁷ *Idem.*

⁸ *Ibidem.*

⁹ George Baker, „Photography’s Expanded Field”, *October*, Vol. 114 (Autumn, 2005), pp. 120–140.

¹⁰ Rosalind Krauss, *A Voyage on the North Sea: Post-Medium Condition*, Thames & Hudson: New York, 1990.

¹¹ Abigail Solomon-Godeau, *Photography after Photography*, Duke University Press, 2017.

fi *câmp extins*¹². Scopul întregii activități structuraliste, reflexive sau poetice, este să reconstruiască un „obiect” în așa fel încât să manifeste prin aceasta regulile de funcționare („funcțiile”) acestui obiect¹³. Prin urmare, structura nu este de fapt un simulacru al obiectului în sine, ci un simulacru direcționat, interesat, deoarece obiectul imitat expune ceva rămas invizibil sau, mai degrabă neinteligibil în obiectul natural¹⁴.

Revenind asupra unui context contradictoriu, Baker numea această condiție „fotografie între narațiune și stază”, izolând amplasarea în interiorul esteticii noii obiectivități (Neue Sachlichkeit) din momentul modernismului înalt¹⁵. În cazul lui Sander pe care Baker îl oferea ca referință, este identificată o estetică amplasată între dimensiunile narative ale compilației sale arhivistice de portrete, și repetitivitatea sa, incapacitatea de a evita înghețarea propriei expunerii prin „implementarea sistematică și în serie a unor poziții, formate și tipare similare”¹⁶. Astfel, problema semnificației și construcția acesteia în termeni fotografici trezește o întrebare la care teoriile fotografice testează sau pun sub presiune schimbul din tehnologia fotografiei, iar în alte cazuri scoate în evidență dimensiunea unui fel de relatare formalistă sau fenomenologică a imaginii.

În „Sculpture in The Expanded Field”, Krauss folosea structuri de tipul celor care urmăresc dacă fotografia modernistă a fost cumva prinsă între două negații, între condițiile de a nu fi cu adevărat narativă și nici statică, în efectele sensului său. Dacă fotografia modernistă a devenit o sumă de excluderi, atunci această opoziție de termeni negativi generează cu ușurință o opoziție similară, dar exprimată pozitiv, respectiv aceea că „(non-narațiunea) este, în conformitate cu logica unui anumit tip de expansiune, doar un alt mod de a exprima termenul (stază), iar (non-stază) este, pur și simplu, (narațiune)”¹⁷.

¹² Rosalind Krauss, *Ibidem*.

¹³ *Idem*.

¹⁴ Roland Barthes, *Activitatea structurală*, în *eseuri critice*, trad. Richard Howard Evanston, Ill. Northwestern University Press, 1972, pp. 214–215.

¹⁵ George Baker, *Ibidem*.

¹⁶ George Baker, *Ibidem*.

¹⁷ *Idem*.

Aspecte ale redefinirii mediilor artistice în epoca postmodernă

Pe de altă parte, concluziile structurate de George Baker asupra condiției actuale a practicilor extinse susțineau că „în arta contemporană, ar trebui să urmărim în schimb viața și transformarea potențială a fostului câmp extins al mediului. Avem de-a face mai puțin cu *autori* și influența lor, și mai degrabă, cu un câmp structural de noi posibilități formale și culturale, toate ratificate prin extinderea mediului fotografic”¹⁸. Expansiunea culturală actuală constituie un motiv pentru care autorul a considerat necesară recuperarea modelului câmpului extins și cartografierea dimensiunii fotografice a acestuia. Nefiind îngrijorat de recurența ideilor despre mediu din eseurile lui Rosalind Krauss sau Hal Foster (în lucrarea lui Krauss, această problemă nu a dispărut niciodată, pentru că ideea mediului pe care acești critici încearcă să o exploreze pare în conformitate cu expansiunile cartografiate în propriile lucrări anterioare), George Baker susținea că, văzut retrospectiv, textul lui Krauss face referire la o meditație profundă asupra a ceea ce ar putea fi un mediu din era postmodernă¹⁹. Tocmai acest context a făcut posibil apelul la o serie de practici mult mai conservatoare din perspectiva specificității mediului, dar turnura către obiecte, practici și discursuri artistice tradiționale ar fi trebuit tratată cu rezistență, după părerea autorului.

Așadar, situația este identificată în actul de revenire la un mediu care a fost, dacă nu extins, atunci descentrat. După cum a remarcat Foster, problema eseului lui Krauss, este de a rezista la nevoia latentă de „recentrare” implicită în modelul de câmp extins al postmodernismului²⁰. Foster scria că „lucrarea este eliberată de termenul *sculptură*...dar numai pentru a fi legată de alți termeni precum peisaj, arhitectură etc.”²¹. Deși nu mai este definită într-un singur cod, practica rămâne distanțată. Descentrarea devine recentrare, atunci când câmpul este (în mod precis) „extins”, mai degrabă decât „deconstruit”²².

Într-o extindere a fotografiei mai mult spațială, decât temporală o serie de practici artistice sunt construite: de la Louise Lawler și James Welling

¹⁸ *Idem.*

¹⁹ *Idem.*

²⁰ Hal Foster, *Bad New Days: Art, Criticism, Emergency*, Verso, New York, 2015, p. 71.

²¹ *Idem.*

²² *Idem.*

la artiști mai tineri precum Rachel Harrison, Tom Burr, Zoe Leonard și Gabriel Orozco²³. Așa cum a sugerat Fredric Jameson la o bifurcație anterioară din dezvoltarea postmodernității, necesare în acest moment sunt hărțile. Soluția ar sta mai degrabă în cartografierea posibilităților de extindere ale mediului și nu în retragerea din câmpul extins al practicii fotografice (sau picturale) contemporane, deconstruind potențialul concluzionării sale și elaborarea ulterioară a unor logici multiple²⁴.

Concluzii

Cercetarea artistică în contextul practicilor contemporane este profund relaționată cu demonstrarea prin argumentația teoretică și experimentală a nevoii de amestec și echivalență a mediilor ca metodă actuală de obținere a unor discursuri artistice noi. În timp ce relațiile dintre medii se redefinesc, fotografia și pictura (și nu numai) ar trebui să se reunească ocazional în schimburi și colaborări potrivite și mereu reînnoite, pentru că o astfel de interacțiune va fi benefică de ambele părți. Lucrările hibride care prezintă obiectualitatea fotografică și materia picturală prin contopirea explicită a mediilor demonstrează potențialul acestora de a fi metamorfozat cu sau într-un alt mediu, și deci, nevoia elaborării unei cercetări asupra acestei direcții.

Cu toate acestea, este important de precizat faptul că specific cercetării artistice sunt practicile artistice (lucrări de artă, demersuri artistice, procese creative) care nu funcționează doar ca un catalizator pentru subiectul cercetării, ci tocmai practica artistică în sine și procesele din atelier devin procese ale cercetării. Discuțăm despre cercetare artistică („cercetare în arte”/research in the arts) atunci când ca practica artistică nu este doar rezultatul cercetării, ci include și propriul vehiculul metodologic, atunci când cercetarea se desfășoară în și prin actul de a crea și a performa. Astfel se delimitează o trăsătură distinctivă a acestui tip de cercetare în cadrul întregii cercetări academice.

Investigând cercetarea artistică ca formă de producere a cunoașterii, se delimitează descrierea procesului – în termeni de subiect, metodă, context și rezultat – ca cercetare în și prin practici artistice. Intrinsec contextelor

²³ *Idem.*

²⁴ Frederic Jameson, *Postmodernism, or the Cultural Logic of Late Capitalism*, Duke University Press, Chicago, 1991.

artistice și academice, cercetarea artistică urmărește să transmită și să comunice conținut care este inclus în experiențe estetice, pus în aplicare prin practici creative și concretizat prin produse artistice. Deosebit de relevantă pentru cercetarea artistică este conștientizarea faptului că nu cunoaștem încă ceea ce nu știm²⁵. Artă invită și permite zăbovirea, repaosul la granița a ceea ce există, în timp ce oferă o perspectivă asupra a ceea ce ar putea fi. Cercetarea artistică devine articularea deliberată a acestor perspective contingente, în timp ce impactul cercetării, în cazul cercetării artistice, analizează raportarea la contextul mai amplu, a imaginii de ansamblu în care demersul artistic se poziționează.

Bibliografie

- [1] Baker, George, "Photography's Expanded Field", *October*, Vol. 114 Autumn, 2005
- [2] Barthes, Roland, *Activitatea structurală*, în eseuri critice, trad. Richard Howard Evanston, Ill. Northwestern University Press, 1972
- [3] Foster, Hal, *Bad New Days: Art, Criticism, Emergency*, Verso, New York, 2015
- [4] Jameson, Frederic, *Postmodernism, or the Cultural Logic of Late Capitalism*, Duke University Press, Chicago, 1991
- [5] Krauss, Rosalind, *A Voyage on the North Sea: Post-Medium Condition*, Thames & Hudson: New York, 1990
- [6] Moon, Kavior, *Research Art is Everywhere. But Some Artists Do It Better Than Others.*, 2023, <https://www.artnews.com/art-in-america/features/what-is-artistic-research-1234660125/>
- [7] Solomon-Godeau, Abigail, *Photography after Photography*, Duke University Press, Chicago, 2017

²⁵ Kavior Moon, *Research Art is Everywhere. But Some Artists Do It Better Than Others.*, <https://www.artnews.com/art-in-america/features/what-is-artistic-research-1234660125/#!>

FUNCȚIA EVOCATIVE ÎN ROMANUL „GÂNDURI LA APUS”, DE IOAN GHERGHINA¹

Mădălina Andreea MIRON²

madadeea2590@yahoo.com

THE EVOCATIVE FUNCTION IN THE NOVEL “SUNSET
THOUGHTS”, BY IOAN GHERGHINA

ABSTRACT: In this article we propose to discuss the evocative function, what are the aspects of using this element when a writer constructs a story and what it implies, arguing with examples from the novel “Sunset thoughts” by Ioan Gherghina.

KEYWORDS: evocative function, abstract, linguist, the univers of discourse.

Motto: „Limbaajul este, pe de o parte, baza culturii, a întregii culturi și, pe de altă parte, este o formă a culturii. Adică, numai limbaajul are această posibilitate de a fi limbaaj și realitate, în același timp, și de a vorbi și despre sine însuși. Muzica nu poate vorbi despre muzică, nici sculptura despre sculptură. Deci, limbaajul are această proprietate că este, pe de o parte, baza culturii și, pe de altă parte, este și o formă a culturii.”³ (Eugeniu Coșeriu)

„Unul dintre conceptele cele mai importante din lingvistica textului în accepțiunea lui Eugen Coșeriu, numită și hermeneutica sensului, îl constituie evocarea sau funcțiile evocative. Definiția coșeriană generală a acestui concept numește evocarea «ansamblul acestor funcții [ale semnului în text], care nu pot fi reduse direct la funcția reprezentativă. Evocarea contribuie considerabil la bogăția limbii, prin ea luând naștere acel plurisemantism care nu ar trebui privit întotdeauna doar negativ, ca indeterminare („Vagheit”), ci chiar pozitiv, ca o îmbogățire. [...] Sensul ia

¹ Studiu realizat de Mădălina-Andreea (Stan) Miron, R-E, I., coord. Assoc. Petronela SAVIN, PhD, Vasile Alecsandri University of Bacău

² Președintele Grupului de literatură și artă „Metafore comăneștene”

³ Saramandu, Nicolae, *LINGVISTICA INTEGRALĂ (Interviu realizat cu Eugeniu Coșeriu realizat de N. Saramandu)*, Ed. FUNDAȚIEI CULTURALE ROMÂNE, București, 1996.

naștere din combinarea funcțiilor bühleriene (așadar funcțiile reprezentativă, expresivă și apelativă) cu evocarea»⁴.

Funcțiile evocative, în enumerarea dată de E. Coșeriu în monografia *Lingvistica textului* sunt funcții potențial producătoare de sens. Ele nu ne furnizează o listă completă de procedee de sens, ci doar una mereu deschisă, care poate fi completată de fiecare dată când descoperim o modalitate sau o tehnică nouă de producere a sensului într-un text.

Funcțiile evocative sunt posibilități de creare a sensului în general, în orice tip de text, nespecificat tipologic. Putem totuși presupune că textul poetic este locul unde vom găsi manifestarea maximală a funcțiilor evocative realizate.

Iată de pildă câteva exemple din „Gânduri la apus”- un volum de secvențe memorialistice melancolic-filozofice semnate Ioan Gherghina, care pot ilustra potențialul creator de sens, prin evocarea unor elemente contradictorii situației, la o primă vedere, dar totuși potențatoare semantic.

„Îți spui: Doamne, sunt mai inteligent, mai inteligent decât mulți alții. Așa este, de vreme ce-l citesc fără să adorm pe Heidegger. Dar inteligența mea este ca o apă care curge degeaba, neștiută, pe care nu a fost construită încă nici o moară. Deci, asta-i: încă nu mi-am găsit moara. Oare o voi găsi vreodată?”⁵. Aici, moara nu mai are înțeles propriu, ci devine o instanță abstractă.

„Când o funcție evocativă se actualizează în text și produce o valoare de sens reperabilă doar în acest text, ea capătă funcție textuală. Astfel ea contribuie la procesul articulării sau construcției de sens în acel text. Relațiile semnifice bühleriene și cele evocative nu sunt totuși unicele care pot îndeplini funcții textuale și participa la articularea sensului.”⁶

„Adevărata neputință nu e să treci printr-o încercare fără soluție, ci să fie una care unuia îi face bine, iar altuia îi face viața amară.”⁷ De această dată, stabilirea unei relații de antonimie între termenii bine și amar capătă sens strict în context, deci putem admite că îndeplinesc o funcție textuală.

„O funcție evocativă importantă este universul de discurs. Prima dată acest concept apare la E. Coșeriu în studiul din 1955, *Determinación y entorno*: «Prin univers de discurs înțelegem sistemul universal de semnificații de

⁴ Zagaevschi, Lolita, *Funcțiile evocative în lingvistica integrală a textului*, articol publicat în *Limba română – Revistă de știință și cultură* nr. 4–6, an XVI, Chișinău, 2006.

⁵ Gherghina, Ioan, *Gânduri la apus*, Ed. PIM, Iași, 2023, p. 10.

⁶ Zagaevschi, Lolita, *op. cit.*

⁷ Gherghina, Ioan, *op. cit.* p. 10.

care aparține un discurs [text] (sau un enunț) și care îi determină validitatea și sensul. Literatura, mitologia, științele, matematica, universul empiric, în măsura în care sunt «teme» sau «lumi de referință» ale vorbirii, constituie «universuri de discurs».

În lucrarea despre lingvistica textului, participarea universului de discurs la construcția sensului, printre alte funcții evocative, este ilustrată reluând un exemplu din studiul din 1955: «Deja faptul însuși de a ne referi la un univers de discurs determinat contribuie la apariția sensului. Sensul apare însă și din amestecul intenționat al diferitelor universuri de discurs.»⁸

Coșeriu distinge patru universuri de discurs, corespondente modurilor fundamentale ale cunoașterii umane: universul experienței curente, universal științei, universul fanteziei (și al artei) și universul credinței.

Universurile de discurs privesc modalitățile cunoașterii, iar „lumile” corespund „obiectelor” cunoașterii.

Am ales un exemplu relevant pentru ilustrarea întrepătrunderii unor universuri

„Uneori, vânătorii dau în pădure peste scheletele a doi cerbi. Li se încrușează coarnele în timpul luptei și nu mai pot să se despartă. Mor de foame.

*Cine se luptă mult timp cu dușmanul ajunge să nu se mai despartă de el. Răzbunarea nu mai lasă în urma ei loc de altceva.”*⁹ Pornind de la universul științei (comportamente instinctive la animale), suprapune semantic universul credinței, pentru că enunțul final evocă o morală în privința comportamentelor, dar mai ales a sentimentelor umane.

E. Coșeriu disociază între univers de discurs și lume sau „domeniu de cunoaștere”: lumea necesității și a cauzalității (în sens kantian), adică lumea experienței sensibile curente; lumea libertății și a finalității (de asemenea, în sens kantian), adică lumea creațiilor umane sau a culturii în general și lumea credinței, adică lumea raportată la voința lui Dumnezeu. Accentul se pune pe lumea libertății și a finalității, cea în care „hotărăște persoana: subiectul dotat cu intenționalitate hotărăște și alege. (...) Iar când spunem că toată cultura ține de lumea libertății, înțelegem cultura ca producție intelectuală a limbajului, a științei, a artelor.”¹⁰

⁸ Zagaevski, Lolita, *op. cit.*.

⁹ Gherghina, Ioan, *op. cit.* p. 11.

¹⁰ Saramandu, Nicolae, *op. cit.* p. 97.

Ultima frază stă argument în expunerea de mai sus, iar în opinia mea funcția evocativă este prin excelență instrumentul creatorului literar.

„Prin scris scutur norii, prind amintiri fugare, râd, plâng.”¹¹

Bibliografie

- [1] Gherghina, Ioan, *Gânduri la apus*, Ed. PIM, Iași, 2023
- [2] Saramandu, Nicolae, *LINGVISTICA INTEGRALĂ (Interviu realizat cu Eugeniu Coșeriu realizat de N. Saramandu)*, Editura FUNDAȚIEI CULTURALE ROMÂNE, București, 1996
- [3] Zagaevschi, Lolita, *Limba română – Revistă de știință și cultură nr. 4–6, an XVI*, Chișinău, 2006

¹¹ Gherghina, Ioan, *op. cit.*, 142.

APLICAȚII ALE INTELIGENȚEI ARTIFICIALE ÎN DOMENIUL CHIMIEI

Lavinia MISĂILĂ¹

misaila_lavinia@yahoo.com

APPLICATIONS OF ARTIFICIAL INTELLIGENCE IN THE FIELD OF CHEMISTRY

ABSTRACT: Scientists strive to find new ways of streamlining processes and improving productivity, and AI is one of the main solutions that help them achieve these goals. Traditional methods of research are outdated and face multiple challenges, so AI is a breath of fresh air for laboratories and researchers. AI helps to analyze vast amounts of data, recognize patterns, and make predictions. It also empowers scientists to navigate the complex world of R&D and make more informed decisions easier. AI algorithms are used by scientists to revolutionize the way they handle tasks and work with treatments, new chemicals structures and drugs.

KEYWORDS: algorithms, chemical compounds, discovery platforms, synthesis, datasets, patterns, predictions.

Inteligența artificială (IA) are aplicații diverse și valoroase în studiul chimiei, contribuind la descoperiri și optimizări în multiple domenii. Printre utilizările sale principale se numără:

Descoperirea de noi compuși chimici: IA poate analiza baze mari de date pentru a identifica noi molecule cu proprietăți dorite, cum ar fi medicamente, materiale avansate sau catalizatori. Modelele AI pot prezice structuri chimice noi și proprietățile lor pe baza unor seturi de date cunoscute. Algoritmii AI se bazează adesea pe seturi de date vaste de structuri moleculare, proprietăți și interacțiuni. Chimia oferă înțelegerea fundamentală a acestor concepte, permițând colectarea și reprezentarea precisă a datelor.

Inteligența artificială (IA) joacă un rol esențial în descoperirea de noi substanțe și materiale, accelerând procesul de identificare, testare și optimizare a acestora. Prin analiza rapidă a datelor și modelarea unor scenarii complexe, IA permite cercetătorilor să descopere materiale cu proprietăți unice și aplicații inovatoare. Iată câteva exemple relevante:

¹ Dr., inspector școlar general adjunct la Inspectoratul Școlar Județean Bacău, membru asociat al Diviziei de Istoria Științei a CRIFST al Academiei Române.

Descoperirea de noi materiale pentru baterii: IA este utilizată pentru a identifica materiale noi cu proprietăți superioare pentru baterii, cum ar fi bateriile cu litiu-sulf, litiu-aer sau cu ioni de sodiu. Aceste noi materiale ar putea oferi o capacitate mai mare de stocare a energiei, durabilitate și costuri mai reduse. Echipe de cercetători au folosit IA pentru a examina structurile și proprietățile a mii de compuși chimici pentru a găsi materiale optime pentru electrozi și electroliți. Modele de machine learning au ajutat la identificarea unor materiale noi care ar putea îmbunătăți performanța și siguranța bateriilor.

Descoperirea de supraconductori noi: Supraconductorii sunt materiale care pot conduce electricitatea fără rezistență la temperaturi extrem de scăzute. Cercetătorii folosesc IA pentru a descoperi noi supraconductori care ar putea funcționa la temperaturi mai ridicate, cu aplicații în transportul de energie, dispozitive medicale și tehnologia cuantică. Modelele AI sunt folosite pentru a analiza sute de mii de combinații de elemente chimice și pentru a prezice dacă un anumit compus va avea proprietăți supraconductoare la temperaturi mai ridicate decât cele cunoscute.

Descoperirea de materiale pentru panouri solare: IA este folosită pentru a identifica noi materiale cu eficiență ridicată pentru panouri solare. Algoritmi de machine learning analizează mii de structuri moleculare și predictibilitatea lor în absorbția luminii și conversia energiei solare în electricitate. Algoritmii AI au descoperit noi materiale pe bază de perovskite, care ar putea înlocui sau îmbunătăți materialele actuale din siliciu folosite în panouri solare, oferind eficiență energetică mai mare și costuri mai mici de producție. Celulele solare perovskite sunt tipul de dispozitiv fotovoltaic în care compușii structurați perovskit ai materialelor cu halogenură de plumb/staniu acționează ca un strat activ de recoltare a luminii împreună cu celelalte componente.

Descoperirea de materiale pentru electronică flexibilă: IA joacă un rol important în dezvoltarea materialelor pentru dispozitive electronice flexibile și extensibile, cum ar fi ecranele flexibile, senzorii portabili și circuitele electronice integrate în textile. Cercetătorii folosesc IA pentru a explora noi materiale polimerice și compuși organici care pot combina flexibilitatea și conductivitatea electrică. Acești algoritmi pot analiza rapid proprietățile mecanice și electrice ale mii de combinații chimice, accelerând descoperirea materialelor optime.

Descoperirea de materiale 2D (Grafen și altele): Grafenul este un

material extrem de promițător, cu aplicații în electronică, energie și biomedicină, dar descoperirea altor materiale bidimensionale (2D) este la fel de importantă. IA este folosită pentru a identifica și optimiza structuri de materiale 2D care ar putea avea proprietăți superioare. Algoritmii de machine learning sunt utilizați pentru a prezice noi structuri de materiale 2D cu conductivitate ridicată, rezistență mecanică și alte proprietăți dorite. Prin IA, s-au descoperit materiale alternative la grafen, cum ar fi disulfurile de molibden, care ar putea avea aplicații în semiconductorii de nouă generație.

Materiale pentru medicina regenerativă și implanturi: În biotehnologie și medicină regenerativă, IA ajută la descoperirea de materiale noi pentru implanturi, proteze și regenerarea țesuturilor. Aceste materiale trebuie să fie biocompatibile, durabile și să se integreze bine cu țesuturile umane. IA a fost utilizată pentru a dezvolta polimeri și ceramici noi care pot fi utilizați în proteze dentare, implanturi osoase sau în scopuri ortopedice, maximizând compatibilitatea cu organismul uman și minimizând riscul de respingere.

Descoperirea de catalizatori noi pentru procese chimice: Catalizatorii sunt esențiali pentru accelerarea reacțiilor chimice în industria chimică și energetică. IA este utilizată pentru a descoperi noi catalizatori care pot îmbunătăți procesele industriale și pot reduce costurile sau impactul asupra mediului. Algoritmii de IA au fost folosiți pentru a identifica catalizatori mai eficienți pentru reacții precum producerea de hidrogen, captarea carbonului și producția de amoniac. De exemplu, IA a descoperit catalizatori care folosesc metale mai puțin costisitoare și mai disponibile, precum nichelul, în locul celor tradiționali pe bază de platină sau paladiu.

Descoperirea de materiale pentru aerogeli și izolații termice: Aerogelurile sunt materiale extrem de ușoare și eficiente din punct de vedere termic, utilizate în aplicații precum izolarea clădirilor, echipamentelor spațiale și echipamentelor de protecție. IA este folosită pentru a descoperi noi tipuri de aerogeli cu proprietăți îmbunătățite. Modelele AI au fost utilizate pentru a optimiza compoziția chimică a aerogelurilor și pentru a maximiza capacitatea acestora de a izola termic și acustic, în timp ce se reduc costurile de producție.

Proiectarea de polimeri inteligenți (materiale auto-vindecătoare): IA ajută la descoperirea de polimeri cu proprietăți inteligente, cum ar fi

capacitatea de auto-vindecare sau adaptarea la condiții externe, ceea ce are aplicații în industria auto, construcții și chiar în electronică. Algoritmii de IA au fost folosiți pentru a identifica compuși care formează polimeri capabili să se autorepareze în cazul unor fisuri sau tăieturi, prelungind astfel durata de viață a materialelor și reducând costurile de întreținere.

Descoperirea de aliaje metalice pentru industria aerospațială: Industria aerospațială necesită materiale extrem de rezistente și ușoare pentru avioane și nave spațiale. IA este utilizată pentru a descoperi aliaje metalice care oferă o combinație optimă de durabilitate, rezistență la temperaturi ridicate și greutate redusă. Algoritmii de machine learning au fost folosiți pentru a explora noi combinații de metale și a optimiza proprietățile mecanice și termice ale aliajelor pentru piese critice în construcția de aeronave și motoare.

Aceste exemple arată cum IA accelerează descoperirea de materiale noi cu proprietăți revoluționare, facilitând inovațiile în diverse industrii, de la energie și medicină la tehnologia spațială și electronică.

Printre alte aplicații ale IA utilizate în domeniul chimiei se numără și:

Simulări moleculare și modelarea reacțiilor chimice: IA poate accelera procesul de simulare a interacțiunilor între molecule și a reacțiilor chimice, făcând predicții rapide despre mecanismele și rezultatele acestora. De exemplu, algoritmi de tip machine learning (ML) sunt folosiți pentru a reduce timpul de calcul necesar pentru simulări complexe de dinamici moleculare. Inspirat de procesele biologice: Mulți algoritmi AI, precum rețelele neuronale, sunt inspirați de conexiunile neuronale din creierul uman. Chimia, în special biochimia, oferă perspective asupra modului în care funcționează aceste procese biologice, orientând dezvoltarea arhitecturilor AI.

Optimizarea proceselor chimice: IA ajută la optimizarea parametrilor experimentali, cum ar fi temperatura, presiunea și concentrațiile reactanților, pentru a îmbunătăți eficiența și randamentul reacțiilor chimice. Astfel, se pot reduce costurile și consumul de energie în sinteza chimică.

Proiectarea medicamentelor (Drug Discovery): În chimia farmaceutică, IA este utilizată pentru a identifica noi molecule active, a prezice interacțiunile dintre medicamente și proteine și a accelera procesul de descoperire a medicamentelor. Modelele AI pot filtra rapid milioane de structuri moleculare pentru a găsi compuși promițători.

Chimia a dezvoltat metode computaționale pentru a simula molecule și reacții. Aceste metode pot fi adaptate și integrate în modelele AI pentru a accelera calculele și predicțiile. AI poate analiza baze de date chimice vaste pentru a identifica potențiali candidați pentru medicamente pe baza structurilor lor moleculare și a proprietăților prezise. Chimia oferă cunoștințele pentru a evalua acești candidați în ceea ce privește eficacitatea, siguranța și potențialele efecte secundare.

Inteligența artificială (IA) joacă un rol din ce în ce mai important în descoperirea și dezvoltarea de medicamente, accelerând procesul și reducând costurile. Iată câteva exemple notabile ale utilizării IA în acest domeniu:

Descoperirea medicamentului pentru tratamentul obsesiv-compulsiv (OCD) – Exscientia și Sumitomo Dainippon Pharma: Exscientia, o companie din Marea Britanie, în colaborare cu Sumitomo Dainippon Pharma, a dezvoltat în 2020 un medicament pentru tratarea tulburării obsesiv-compulsive (OCD) folosind IA. Compusul, denumit **DSP-1181**, a fost primul medicament dezvoltat cu ajutorul IA care a intrat în studiile clinice. Algoritmii de IA au fost utilizați pentru a explora un număr foarte mare de compuși și pentru a găsi molecule care ar putea interacționa în mod optim cu receptorii biologici implicați în OCD. Procesul a fost realizat de aproximativ 15 ori mai rapid decât abordările tradiționale de descoperire a medicamentelor.

Atomwise și descoperirea de inhibitori pentru Ebola și COVID-19: Atomwise, o companie care dezvoltă medicamente utilizând IA, a colaborat cu diverse universități pentru a descoperi inhibitori de molecule mici împotriva Ebola și, ulterior, COVID-19. Atomwise a folosit tehnologia sa de tip „**AtomNet**”, bazată pe IA, care poate examina rapid milioane de molecule pentru a găsi compuși care să se potrivească cu anumite ținte proteice. Această abordare accelerează identificarea de molecule candidate pentru medicamente, oferind soluții rapide în cazuri de urgență sanitară.

BenevolentAI și medicamentele pentru COVID-19: BenevolentAI, o companie britanică de bio-tehnologie, a utilizat IA pentru a redirecționa medicamente deja existente către tratamentul COVID-19. Algoritmii IA au analizat numeroase date biologice și chimice pentru a identifica medicamente care ar putea fi eficiente împotriva virusului SARS-CoV-2. **Baricitinib**, un medicament utilizat în tratamentul artritei reumatoide,

a fost identificat ca o soluție potențială și a fost aprobat ulterior pentru utilizare în tratarea cazurilor grave de COVID-19.

Insilico Medicine și dezvoltarea de medicamente anti-fibrotice: Insilico Medicine a utilizat IA pentru a dezvolta noi compuși anti-fibrotici (medicamente care combat fibrozarea organelor). În doar 46 de zile, platforma AI a companiei a identificat o moleculă cu potențial terapeutic, iar ulterior, într-un alt caz, a dezvoltat un medicament anti-cancer. Platforma de IA a Insilico a analizat mii de combinații chimice și a prezis modul în care aceste combinații ar putea interacționa cu proteinele țintă din corp, generând rapid noi idei de molecule.

GSK și aplicațiile IA în descoperirea medicamentelor: GSK (GlaxoSmithKline) a investit masiv în utilizarea IA pentru descoperirea de medicamente, colaborând cu startup-uri de tehnologie și dezvoltând propria platformă internă de IA. GSK colaborează cu compania AI **Exscientia** pentru a descoperi noi molecule active, inclusiv în domeniul oncologiei. Algoritmii de IA ajută la accelerarea procesului de descoperire și optimizare a moleculelor candidate.

Recursion Pharmaceuticals și automatizarea descoperirii de medicamente: Recursion Pharmaceuticals utilizează o combinație de IA și robotică pentru a automatiza descoperirea de medicamente. Sistemele lor au generat deja compuși pentru tratarea unor afecțiuni rare și boli genetice. Recursion utilizează IA pentru a analiza imagini ale celulelor tratate cu mii de compuși chimici. Algoritmii identifică rapid modificările structurale și funcționale în celule, indicând ce compuși au potențial terapeutic.

DeepMind și predicția structurilor proteice (AlphaFold): AlphaFold, un sistem dezvoltat de DeepMind (Google), folosește IA pentru a prezice structurile tridimensionale ale proteinelor pe baza secvențelor de aminoacizi. Această tehnologie este esențială pentru descoperirea de medicamente, deoarece cunoașterea structurii unei proteine permite identificarea mai rapidă a modului în care un medicament poate interacționa cu proteina respectivă. Predicțiile AlphaFold au deschis noi perspective pentru dezvoltarea de tratamente împotriva bolilor, inclusiv cancerului și bolilor neurodegenerative.

Aceste exemple demonstrează modul în care IA accelerează procesul de descoperire de medicamente, îmbunătățind precizia și reducând timpul necesar pentru a aduce noi tratamente pe piață.

Analiza datelor spectroscopice și structurale: IA poate ajuta la

interpretarea datelor spectroscopice (cum ar fi RMN, spectroscopie infra-roșie sau spectroscopie de masă) și la identificarea mai rapidă și precisă a structurilor chimice complexe. Acest lucru este foarte util în analize de compoziție și determinarea structurii moleculare.

AI poate ajuta la analiza datelor de mediu pentru a înțelege poluarea, schimbările climatice și alte probleme de mediu. Chimia oferă cadrul pentru interpretarea datelor chimice și predicția impactului asupra mediului.

Predicția proprietăților fizico-chimice: Algoritmii de inteligență artificială pot fi utilizați pentru a prezice proprietăți precum solubilitatea, punctul de fierbere, toxicitatea sau stabilitatea termică a compușilor chimici, economisind astfel timp și resurse experimentale.

Automatizarea cercetării și sintezei chimice: Laboratoarele robotizate dotate cu IA pot efectua experimente în mod automat și pot ajusta parametrii experimentali pe baza rezultatelor anterioare. Această abordare de tip „laborator autonom” permite o cercetare mult mai rapidă și eficientă.

Aceste aplicații fac IA un instrument puternic în chimie, contribuind la inovații mai rapide, optimizarea proceselor și descoperiri științifice mai eficiente.

În rezumat, chimia oferă fundația pentru aplicațiile AI în diverse domenii, de la descoperirea de medicamente până la știința materialelor. Înțelegerea principiilor chimice este esențială pentru colectarea datelor precise, dezvoltarea algoritmilor eficienți și interpretarea rezultatelor.

Bibliografie

- [1] Juan-Pablo Correa-Baena, Michael Saliba, Tonio Buonassisi, Michael Grätzel, Antonio Abate, Wolfgang Tress, and Anders Hagfeldt, Promises and challenges of perovskite solar cells, *Science*, 10 Nov 2017, Vol 358, Issue 6364, pp. 739–744, DOI: 10.1126/science.aam6323;
- [2] AlphaFold protein Structure Database – DeepMind (Google)
- [3] Alexandru Woinaroschy, Studiu comparativ de tehnici de optimizare pentru identificarea parametrilor proceselor chimice, *Revista de Chimie* 51 (4):312–317, 51 (4):312–317, January 2019

INTELIGENȚA ARTIFICIALĂ – PRIETEN SAU DUȘMAN PENTRU LITERATURĂ ROMÂNĂ?

Silvia MUNTEANU¹

yonk_1174@yahoo.com

ARTIFICIAL INTELLIGENCE – FRIEND OR ENEMY FOR ROMANIAN LITERATURE?

ABSTRACT: This paper tries to emphasize the importance of creativity and its role in classes. Reading books became a rare activity for students. The development of technology killed the creativity for the majority of children because they cheat and copy texts instead of create them using their own imagination and words. That's why they are not capable of passing an exam when they have to write an essay. As a teacher I have to signal this major problem not blaming the development, but trying to make them aware of the importance of working alone to do the homeworks.

KEYWORDS: Artificial Intelligence, creativity, enemy, reading, student.

Trăim în era digitalizării și elevii cred că totul e la un click distanță când vine vorba de școală și realizarea temelor la limba și literatura română. În timp ce inteligența artificială a invadat societatea și școala, instituțiile de învățământ se confruntă cu imposibilitatea de a putea controla eficient fraudele elevilor și a evalua în mod real cunoștințele acumulate.

Întrebări puerile, cum ar fi *De ce să citim și să realizăm o fișă de lectură când găsim totul pe net?* sau *De ce să ne batem capul să redactăm o compunere sau un eseu când Ai compune în locul nostru?* Elevii nu realizează că trișând nu își mai dezvoltă creativitatea, imaginația și gândirea critică atât de necesare pentru a putea face față unui examen.

Inteligența artificială generează texte furând, la întâmplare informații corecte și incorecte, creând texte conform cerinței. În acest mod, elevul trăiește cu iluzia că este ajutat și că reușește să rezolve orice sarcină de lucru chiar dacă nu a citit un roman, nu a învățat lecția sau nu s-a documentat deloc în vederea realizării temei sau studiului de caz. În realitate, elevul se transformă în sclavul ei, fără a conștientiza că rămâne gol și total

¹ Profesor dr. de Limba și literatura română la Colegiul Tehnic „D. Ghika” Comănești.

descoperit atunci când este la un examen, față în față cu foaia albă, fără posibilitatea de a cere ajutorul unui robot.

În acest context al digitalizării, dezvoltării AI și tehnologiei, nu e de mirare afirmația potrivit căreia „Creativitatea elevilor din România e la cote minime. O confirmă rezultatele PISA”². Cum să fii creativ când AI creează texte pentru tine? Interpretările testelor PISA ar trebui să constituie un semnal de alarmă și un nou început pentru profesori și elevi deopotrivă. Procentul de 20% este foarte mic și include doar elevii care citească și care își fac singuri temele: „În România, doar aproximativ 20% dintre elevii cu o performanță de top la gândirea creativă au reușit, de asemenea, o performanță de top la matematică, iar 11% și la lectură (mediile OECD: 20% și 17%)”³. Suntem puși la zid și arătați cu degetul, nominalizați ca având un sistem educațional slab, care nu pune accentul pe creativitate: „Gradul de creativitate al elevilor din România este printre cele mai slabe din Europa, potrivit celui mai nou volum al rezultatelor PISA. *Minți creative, școli creative* arată că țara noastră are un scor mediu de doar 26 de puncte, în condițiile în care media OECD e undeva la 33 de puncte. Modele educaționale ne sunt școlile din Singapore, iată cu 41 de puncte, sau Finlanda cu un scor de 36. România depășește doar Moldova, Cipru, Bulgaria și Albania, iată, 13 puncte”⁴. Deci, 13 – un număr cu ghinion pentru creativitate, care se află în relație directă cu imaginația, spontaneitatea, fluxul ideilor, vocabularul și, implicit, lectura.

Iată mai jos câteva exemple create de mine cu ajutorul AI pentru a verifica cum trișează elevii. Eu doar am scris cerința și ChatGpt a generat rapid următoare caracterizare de 100 de cuvinte a personajului din romanul *Moromeții* de M.Preda: *Ilie Moromete, protagonistul romanului „Moromeții” de Marin Preda, este un țăran profund și complex, emblematic pentru epoca interbelică. Intelligent și introspectiv, Moromete întruchipează spiritul critic și melancolic al satului românesc. Deși aparent conservator și legat*

² <https://observatornews.ro/educatie/creativitatea-elevilor-din-romania-e-la-cote-minime-testele-pisa-tot-mai-alarmante-581604.html> – Creativitatea elevilor din România e la cote minime. Rezultatele testelor PISA, tot mai alarmante

³ <https://romania.europalibera.org/a/pisa-2022-gandire-critica/32998046.html> – PISA 2022 | Elevii români stau prost la gândirea creativă. România este aproape la jumătatea clasamentului de 81 de țări

⁴ <https://observatornews.ro/educatie/creativitatea-elevilor-din-romania-e-la-cote-minime-testele-pisa-tot-mai-alarmante-581604.html> – Creativitatea elevilor din România e la cote minime. Rezultatele testelor PISA, tot mai alarmante

de tradiție, el se dovedește a fi un vizionar realist, confruntându-se cu schimbările sociale și economice care amenință să distrugă modul său de viață. Prin caracterul său ambiguu, între pragmatismul dur și idealismul visător, Moromete reflectă conflictul dintre vechile valori și presiunea modernității. Este un personaj emblematic al literaturii române, reprezentând criza identitară a societății rurale. Informațiile generate nu sunt greșite, Textul este scris chiar cu diacritice dar evidențiază trăsături generale, aplicabile oricărui personaj. Elevului nu i se acordă punctaj maxim, dar nici o puncte.

Am mers mai departe și am scris o altă cerință: să redacteze o poezie de 3 strofe despre atmosfera mohorâtă de toamnă. ChatGpt e și poet, după cum se observă mai jos:

*Toamna vine cu pași molcomi, răscolind pajiștile îngălbenite,
Cerul e-un bol de plumb, gri și apăsător,
Vântul mângâie trist crengile goale,
Frunza moartă își dă ultima plecăciune pe drumuri rătăcite.*

*Soarele se ascunde sub nori de cenușă,
Lumina palidă se strecoară între case,
Tăcerea se adâncește în serile ce se scurtează,
Îngropând în umbră clipele de altădată.*

*În grădini, fructele căzute se descompun,
Pământul umed oftează sub ploaia mărunță,
Toamna aduce un somn de tristă amintire,
Un final care șoptește despre un timp trecut.*

Robotul a creat o poezie asemenea unui hoț, furând câte ceva de la Bacovia, Pillat, Alecsandri. Are figuri de stil, tonalitate elegiacă, nu are rimă – în spirit postmodern. Deci a trecut și testul poeziei. Așadar, elevul lipsit de creativitate și de inspirație primește, cu generozitate, un text la fel de artificial precum autorul/ robotul, un text neinspirat cum ar fi putut scrie el însuși, cu toate lipsurile conștientizate.

Ultima încercare a fost redactarea unui text argumentativ, pentru că am vrut să mă conving cum trișează elevii din cl. a XII-a care nu obțin o notă de trecere la examenul de Bacalaureat sau fac în neștire contestații la română, considerând că au scris în teză tot ce trebuia. Cerința a fost

următoarea: **redactează un text de minimum 150 de cuvinte în care să argumentezi dacă literatura este sau nu rezultatul unei munci asidue.** Robotul a creat următoarea versiune:

Literatura este, fără îndoială, rezultatul unei munci asidue, un proces creativ ce implică dedicare și perseverență. Scriitorii nu doar că își folosesc imaginația pentru a construi lumi fictive, dar investesc și mult timp în rafinarea fiecărui detaliu al operei lor. Crearea unui text literar presupune nu doar inspirație, ci și o muncă meticuloasă de revizuire și perfecționare. Scriitorii petrec ore întregi pentru a găsi cuvintele potrivite, a construi dialoguri autentice și a dezvolta personaje complexe.

De asemenea, literatura implică o profundă cunoaștere a tehnicilor literare și a structurilor narative. Fiecare poveste trebuie să fie bine construită, să aibă un arc narativ coerent și să transmită mesajul dorit. Acest lucru necesită nu doar talent, ci și muncă grea, cercetare și experimentare. În plus, succesul literar adesea vine după multe respingeri și critici, necesită nu doar talent creativ, ci și o perseverență muncă pentru a depăși obstacolele. Prin urmare, literatura este cu siguranță rodul unei munci asidue și al angajamentului profund al autorilor săi.

Acest text conține idei pe care un elev le-ar putea valorifica într-un text argumentativ, dar nu respectă structura textului argumentativ cerut la un examen de limba și literatura română. Lipsesc următoarele elemente care sunt specificate în barem: ipoteza, conectorii și structurile argumentative, exemplele care susțin argumentele din textul-suport și din experiența personală/ culturală și concluzia.

Pentru a fi la curent sau în pas cu moda am căutat și alte instrumente generatoare de texte pe care elevii mei le folosesc cu siguranță. Așa am descoperit Magic Write care se autoprezentă astfel: *Magic Write este un asistent de redactare disponibil în Canva Docs, care vă poate ajuta să scrieți conținuturi de blog, liste, subtitrări, idei de conținut, brainstorm și multe altele. Pur și simplu introduceți cuvinte cheie sau o descriere a ceea ce doriți să genereze AI, iar Magic Write va crea o schiță de text în câteva secunde. Am înțeles de ce am auzit și am corectat până acum atâtea și atâtea compuneri și minieseuri plate, fade și cu numeroase greșeli de exprimare. Am primit confirmarea că, deja, foarte mulți elevi folosesc aplicația AI pentru a-și scrie temele.*

Există și un alt site – *Text Generation API* – care ajută elevii să se păcălească singuri și pe părinții lor, acre, mai apoi, dau vina pe profesori. Lipsa lecturii generează carențe grave în dezvoltarea competențelor de comunicare orală sau scrisă a elevului. Elevii evită să mai muncească singuri

pentru a scrie fișe de lectură, eseuri, texte argumentative, preferând să copieze sau să printeze un text generat de un robot. Când robotul lipsește, elevului îi este imposibil să redacteze un text coerent, argumentat logic și cu exemple pertinente.

De aceea, prietenul-robot se transformă într-un dușman de temut pentru toți copiii/ elevii care refuză să urmeze sfaturile profesorilor. Se știe că tehnologia folosită în exces este nocivă, dar aceste teorii au rămas doar la nivel comunicațional. Să sperăm că noile reguli vor fi respectate și, măcar în spațiul educațional, telefoanele nu vor mai fi folosite pentru a plagia informații. Să încercăm să punem tehnologia în slujba noastră, nu să devenim sclavii ei. Inteligența artificială nu trebuie să înlocuiască inteligența umană, referindu-mă aici la imaginație, creativitate, spontaneitate, gândire critică și capacitatea de a realiza conexiuni între informații literare și nonliterare.

Webografie

- [1] <https://observatornews.ro/educatie/creativitatea-elevilor-din-romania-e-la-cote-minime-testele-pisa-tot-mai-alarmante-581604.html> – Creativitatea elevilor din România e la cote minime. Rezultatele testelor PISA, tot mai alarmante
- [2] <https://romania.europalibera.org/a/pisa-2022-gandire-critica/32998046.html> – PISA 2022 | Elevii români stau prost la gândirea creativă. România este aproape la jumătatea clasamentului de 81 de țări

CREATIVITATEA ÎN EDUCAȚIE – LIBERTATE ȘI LIMITĂ

Marinela PAȘCU¹
pascumarinela@yahoo.com

CREATIVITY IN EDUCATION – FREEDOM AND LIMIT

ABSTRACT: The present paper underlines the most relevant aspects of the creativity as an important element in the educational process. It also presents actual conditions for manifesting a creative spirit and practical suggestions useful for parents and teachers. We want to emphasize the idea that cultivating creative thinking is an important task of today's school. The creative teacher gives students freedom to express their opinion, respects their opinions, trains them in the evaluation process and communicates the evaluation criteria to them. Giving to the students the freedom to find solutions and allowing them to express themselves creatively is a condition for success in the educational process.

KEYWORDS: creativity, education, mental development, learning, stress-management.

a. Preliminarii

Ideea acestei lucrări a luat naștere în urma discuțiilor de consiliere, într-un cadru mai mult sau mai puțin informal, de la clasele unde predau. O observație aproape universală, cu ușoară tentă de reproș, pe care o primesc deseori este că sistemul actual de învățământ nu doar că nu stimulează creativitatea elevilor, ci chiar o inhibă. Creativitatea este forța care împinge societatea înainte. Fără ea, lucrurile nu ar putea să progreseze în niciun domeniu. Realizările științei și tehnicii, dar și cele din domeniul esteticii și al artei, sunt toate rezultatul activării forței creative a omului care și-a cultivat aptitudinile pentru creație, dar care a profitat din plin și de experiența acumulată de generațiile anterioare.

Arta de orice fel, în forme primitive sau savante, demonstrează din plin capacitatea de a crea a omului și faptul că aceasta este firească, dar nicidecum întâmplătoare, omul fiind creat după chipul lui Dumnezeu. În textele sacre se vorbește despre a cânta, a dansa, a țese, a găti, a practica

¹ Prof. dr. de limba și literatura română la Colegiul „D. Ghika”, Comănești, Bacău

diverse meserii și despre alte îndeletniciri care presupun creativitate. De exemplu, cartea Exodul, în capitolul 31:3, 4 îl menționează pe Bețaleel, un arhitect de excepție, care și-a folosit talentul la „tot felul de lucrări de artă” pentru construirea tabernacolului. Păstorul Iabal a fost, probabil, inventatorul cortului, necesar pentru viața nomadă. Pentru a comunica mesajul său lumii, Isus a folosit numeroase figuri de stil, analogii, ilustrări și lecții practice. Predica de pe munte este, din acest punct de vedere, o colecție de figuri de stil, adevărată capodoperă de virtuozitate literară care ilustrează din plin creativitate.

b. Condiții pentru dezvoltarea unui spirit creativ

Cercetătorii în domeniul psihologiei au căzut de acord asupra faptului că un spirit creativ este, de obicei, independent, nonconformist în gândire și acțiune și greu influențabil. În plus, cei creativi au spirit de observație pentru aspecte ale existenței care ies din comun, care sunt diferite de percepția obișnuită, remarcând potențialul unor circumstanțe, fac analogii neașteptate și aplică achizițiile din trecut în contexte noi, inedite, dând naștere la experiențe de învățare neobișnuite. O persoană creativă are personalitate intuitivă, observă relațiile, implicațiile, are sensibilitate sporită la detalii și modele. Când privește personalitatea, temperamentul sau caracterul, persoana creativă este de obicei, entuziastă, plină de energie, curioasă, optimistă, originală în gândire și idei, are o perspectivă mai largă asupra unei situații și găsește soluții inovative. Fără imaginație și creativitate omul nu s-ar deosebi prea mult de animal, s-ar rezuma la satisfacerea nevoilor de bază, strict legate de supraviețuire. S-a stabilit chiar o legătură consistentă între creativitate și longevitate. Imaginația este un mod de a fi al omului în lume, care îl face unic. Prin intermediul ei, individul își construiește un model al realității și se realizează pe sine. La o universitate americană s-a realizat un studiu timp de zece ani pe un eșantion de voluntari în urma căruia s-a concluzionat că firile deschise, vesele, curioase, flexibile, receptive la nou sunt mai longevive, au o calitate a vieții mai ridicată deoarece își folosesc mai des discernământul, reușesc să managerieze mai bine stresul, își stabilesc cu mai multă vigilență prioritățile, ceea ce contribuie considerabil la o sănătate fizică și psihică mai bună. În cazul elevilor a le oferi libertatea de a găsi soluții și a le permite să se manifeste creativ este o condiție a reușitei în procesul educativ.

c. Teorii, metode și tehnici de cultivare a creativității în procesul educativ

De-a lungul timpului au existat mai multe teorii ale creativității care au pus sub lupă această latură complexă a personalității umane. Teoria psihanalitică, introdusă de Freud în 1880, pornește de la ideea că la baza procesului creativ se află elemente ale subconștientului. Teoria asociaționistă, promovată de J. Malzman și S. A. Mednick avansează ideea potrivit căreia creativitatea presupune asocierea unor elemente preexistente. Teoria behavioristă acordă un loc important legăturilor psihologice de tip stimul-răspuns, iar teoria existențialistă descrie creativitatea ca o luptă existențială, individul fiind constrâns să se adapteze la un mediu nou, deseori ostil. Teoria transferului pune accentul pe rolul gândirii divergente în determinarea comportamentului creativ. Gândirea divergentă presupune generarea de idei originale pentru soluționarea unei probleme.

Prin urmare, cultivarea gândirii creatoare este o sarcină importantă a școlii actuale. Climatul favorabil, colaborarea eficientă profesor-elev, atmosfera relaxată care contribuie la o exprimare liberă au un rol major în declanșarea și stimularea creativității în învățare. Profesorul creativ dă libertate elevilor să-și exprime părerea, le respectă opiniile, îi antrenează în procesul de evaluare și le comunică criteriile de evaluare. Stimularea creativității se realizează printr-o pregătire temeinică, teoretică și practică, prin dezvoltarea competențelor de muncă și experimentare independentă, prin dezvoltarea spiritului critic. Atitudinea excesiv de autoritară blochează și descurajează elevii. Profesorului îi revine responsabilitatea să fructifice potențialul creativ al elevilor, să li-l cultive. Acest lucru se poate face atât în timpul activităților școlare, cât și al celor extrașcolare. Iată câteva modalități de a stimula creativitatea prin întrebări euristice de genul: „Putem înțelege și altfel această cerință? Ce alte posibilități există? Ce se întâmplă dacă procedezi așa? Dar dacă am proceda altfel? Încearcă să adaugi detalii. Dar dacă ai începe din capătul celălalt, ce observi?” O altă metodă de a stimula creativitatea este de a oferi recompense pentru orice încercare de a găsi soluții noi, chiar dacă rezultatul final nu este întotdeauna cel scontat, încurajându-se astfel elevii să gândească liber, în afara evaluării. Evaluarea oficială îi blochează deseori pe elevi în actul creativ. Erorile trebuie acceptate și privite ca parte a procesului de dezvoltare, prin încurajarea

curiozității și a spiritului de explorare, recompensând ideile originale prin neimpunerea unor soluții în rezolvarea de probleme. Rezultatul unor astfel de strategii este că elevii vor căpăta mai multă încredere în forțele proprii, vor dori să descopere noi soluții și să problematizeze unele situații.

d. Sugestii practice utile pentru profesori și pentru părinți

Jocurile promovează creativitatea și ajută la dezvoltarea copilului. Ele contribuie la bunăstarea sa fizică și mintală, îl stimulează să fie inventiv și să-și dezvolte deprinderile sociale. De asemenea, îl învață să aibă răbdare, să ia decizii rezonabile, să-și controleze emoțiile și să se înțeleagă cu alții când se joacă în grup. Pe scurt, joaca îl pregătește pentru viața de adult. Însă expunerea exagerată la tehnologia digitală poate fi dăunătoare. Ea provoacă dependență și poate duce la obezitate și la un comportament agresiv, ceea ce ar trebui să constituie un semnal de avertizare pentru părinții care obișnuiesc să-și lase copiii „în grija” dispozitivelor electronice. Un program de activități supravegheate de adult poate avea și dezavantaje. Când părinții sau profesorii programează prea multe activități pentru copii, aceștia nu mai au timp să facă lucruri care să le stimuleze curiozitatea și creativitatea. Așadar, creați-i copilului ocazii de a se juca în mod creativ. În măsura în care situația vă permite, lăsați-l pe copil să petreacă timp în natură și să cunoască mediul înconjurător. Ajutați-l să-și găsească hobby-uri și să se joace cu jucării care îi stimulează creativitatea. Gândiți-vă ce calități și ce deprinderi poate dezvolta copilul prin jocul creativ și cum îi vor fi acestea de folos când va crește? Limitați-i timpul petrecut în fața ecranului. Gândiți-vă bine înainte să vă lăsați copilul „în grija” telefonului, a tabletei sau a televizorului. Pediatrii recomandă ca, până la 2 ani, copiii să nu stea deloc în fața ecranului. În cazul copiilor cu vârsta între 2 și 5 ani, recomandarea este ca aceștia să nu petreacă mai mult de o oră pe zi în fața ecranului. Ar fi util să ne gândim: Ce limite îi pot stabili copilului în ce privește timpul petrecut în fața ecranului? Ar trebui să urmăresc și eu ce urmărește el? Ce alternative există la tehnologia digitală? Un program de activități structurate asupra copilului pot ajuta copilul să dobândească o deprindere sau să se perfecționeze într-un sport.

Pe de altă parte, învățarea prin descoperire dirijată este o învățare de tip euristic tipică școlii, prin care profesorul, actorul principal, stimulează creativitatea. Astfel, elevii vor învăța să gândească independent, să tolereze ideile noi, să critice constructiv. Îmbinând metodele părintelui de a cultiva creativitatea cu acelea propuse și implementate de profesori în

actul educativ se ajunge la un mod de învățare care duce spre formarea stilului creativ de rezolvare al problemelor, dar contribuie și la dezvoltarea armonioasă a personalității. Un deziderat al educației de calitate al tuturor timpurilor.

Bibliografie:

- [1] Atkinson, Rita, *Introducere în psihologia contemporană*, Editura Sincron, București, 1990
- [2] Ausubel, David, Robinson Floyd, *Învățarea în școală. O introducere în psihologia pedagogică*, E.D.P., București, 1989
- [3] Munteanu, Ana, *Incursiuni în creatologie*, Editura Augusta, Timișoara, 1995
- [4] Stoica Constantin, Ana, *Creativitatea elevilor*, E. D. P. 1984

VARIAȚIILE LIMBAJULUI LA VÂRSTA ADOLESCENȚEI. REGISTRELE LIMBII ÎN ANUL TERMINAL DIN CICLUL GIMNAZIAL

Irina-Cătălina VRÂNCEANU ¹

irina.vranceanu@yahoo.com

LANGUAGE VARIATIONS AT THE AGE OF ADOLESCENCE.
LANGUAGE REGISTERS IN THE FINAL YEAR OF SECONDARY SCHOOL

ABSTRACT: This paper tries to analyze the spoken language of teenagers who use a lot of argotic words. Trying to be different, the teenager speak their won language when they are alone, but they have to use the literary language at schools or exams. Having a reach vocabulary may be on their side when students are asked to give the correct synonyms or the contextual signification of an expression. So, education and school remain the most important facts in creating the use of language in different ontexs of communication.

KEYWORDS: education, language, teenager, vocabulary, words.

În privința modalităților de exprimare a preferințelor, participanții la comunicare sunt monitorizați asupra atitudinii comunicative inadecvate și ineficiente. Profesorul de limba și literatura română nu mai este un simplu executant al unor șabloane, ci el devine, astăzi, factor activ al procesului de învățământ, învață împreună cu cei pe care îi ghidează, se perfecționează permanent și îi va pune pe elevi în situația de a exersa prin alternarea tuturor formelor de activitate – individuală, în perechi, frontală, pe grupe, dar ghidat.

Limbajul acestora se diferențiază față de achizițiile anterioare, prin bogăția și varietatea lexicului, precum și prin faptul că elevul poate să susțină verbal o idee, o temă timp mai îndelungat, făcând conexiuni noi față de cele existente în textul model sau în afirmațiile expuse de partenerul său de dialog.

Noutățile limbajul, în privința lor, capătă trăsăturile unui sistem complex de autoperfecționare a vieții psihice în totalitate, observându-se că

¹ Profesor de limba și literatura română, Școala Gimnazială „Mihai Drăgan” Bacău.

apartenența la o anumită clasă socială își pune amprenta, în cea mai mare măsură, asupra limbajului, începând cu ultimii doi ani de gimnaziu, vizibil la elevii dominați de social media. Adolescentul își formează, prin exersare, numeroși algoritmi verbali utili în luările de cuvânt în fața anumitor colective, în prezentarea unor situații care conduc la dezvoltarea personală. Totodată, adolescentul manifestă, față de sine, exigențe tot mai profunde în exprimarea orală și scrisă, în discuțiile constructive și/sau contradictorii, în situațiile de informare sau de confesiune.

Cu alte cuvinte, vorbirea devine mai nuanțată și mai plastică, adaptată la circumstanțe. Astfel, s-a observat faptul că adolescentul, în contexte de examen, concursuri, evaluări, acordă deseori o mai mare atenție pentru sensul, semnificația și folosirea corectă a termenilor.

Adolescentul devine preocupat de exprimarea corectă a ideilor și capătă un interes ridicat pentru utilizarea procedeelor artistice în limbajul scris, prin uzitarea de personificări, metafore, epitete, enumerații, comparații *etc.* Datorită unor lecturi diversificate și continue, elevii reușesc să-și formeze un stil propriu, rafinat de comunicare orală și scrisă, afirmându-se din ce în ce mai pregnant ca individualități distincte, propus elevilor de către profesori.

Vocabularul preadolescentului conține numeroase lexeme legate de factorul senzorial, bazat pe integrarea experiențelor de viață cotidiană, însă sărac și imprecis în analiza proceselor lăuntrice. La sfârșitul gimnaziului, implicit ținând cont de finalitatea acestuia prin susținerea Evaluării Naționale, și coroborând cu îmbogățirea vocabularului, încep să înțeleagă și să redea mai adecvat, nuanțat și cu mai multă siguranță procese psihice complexe.

Astăzi, tinerii folosesc un limbaj propriu pe care îl putem defini drept argoul adolescentului. Ei utilizează acest registru pentru a-și exprima cât mai bine nevoia de a nu semăna cu cei maturi. Cuvintele așa-zise argotisme aparțin unui limbaj special numit argou, având ca etimologie <fr. *argot*. De aceea, consider că argoul presupune un limbaj încifrat, convențional, cunoscut cu certitudine doar de inițiați.

Prin limbaj special, prin expresiile argotice se înțelege felul pretențios de a rosti a unui grup, separându-se în special prin vocabular, de comunitatea în care trăiește sau față de propria identitate vs. alteritate.

După anumite lucrări de specialitate, s-a ajuns de la limbaj aparte proprie unor grupuri sociale relativ închise, să fie definit de J. Marouzeau ca

„o limbă specială, înzestrată ca un vocabular parazit, pe care o folosesc membrii unui grup sau ai unei categorii sociale cu preocuparea de a se deosebi de masa vorbitorilor”².

Adeseori, argotismele își au sursa în nevoia de a trata cu familiaritate realități care sperie mai puțin, de pildă termeni care apar prin trunchiere, împrumuturi, precum: „profa” (profesoară), „diriga” (dirigintă), „mate” (matematică), „bio” (biologie), „info” (informatică), „bac” (bacalaureat), „a ciripi” (a trăda), „lovele” (bani), „mișto” (bun), „blană” (frumos), „bos” (conducător). Trebuie insistat pe necesitatea adaptării registrului limbii, căci se observă amestecul nepotrivit de elemente de argou/de colocvialitate.

Adolescenții au un apetit ridicat al modernului, uneori o radicalizare a unor termeni autohtoni, limbajul lor este „condimentat” cu neologisme sau cuvinte din alte limbi mai mult sau mai puțin adaptate la graiul nostru. Mass-media prin emisiunile de divertisment, prin filmele promovate care sunt presărate cu expresii mai mult sau mai puțin elegante converg, în acest sens, către un limbaj particularizat, însă neconform, căci trebuie să fii „cool”, „beton”, iar pentru aceasta trebuie să-ți schimbi „look-ul”; obișnuitul „mulțumesc” este substituit cu „thank you”, așa cum „bună-ziuă” devine „heloo” și exemplele se pot multiplica.

Un alt fenomen cu largă arie de răspândire, în rândul elevilor de gimnaziu, este utilizarea frecventă a unei palete de cuvinte argotice care fac parte din limbajul cotidian, cărora prin metaforă, li s-a dat un înțeles aparte. De pildă: *ecologist* pentru „vagabond”, *vrăjeală* pentru „prosteală”, *bombă* e folosit, argotic, cu două semnificații: „știre importantă”, respectiv „senzație mare”.

În altă ordine de idei, unele cuvinte sunt introduse în argou din registrele regionale, îndeosebi dintre cele mai rare, deci mai necunoscute majorității vorbitorilor: *aprod*, în trecut, pentru „dregător al curții domnești”, *pârnaie* (reg.) „oală mare de pământ folosită în gospodăria țărănească” – în argoul răufăcătorilor „închisoare”, „pușcărie”; *pârlitură* (reg.) „loc ars dintr-o pădure” – (arg.) „cartier fără obiective importante pentru furt” pentru un efect de oralitate spontan. De aceea, cei mai mulți culegători de folclor și scriitori adaptează limbajul regional.

Așadar, este posibil ca printr-o educație de calitate să se creeze în rândul tinerilor un limbaj elevat, elocvent, însă trebuie să evidențiem realitatea,

² Marouzeau, J., *Lexique de la terminologie linguistique*, Ediția a III-a, 1951, p. 313.

prin menționarea existenței unui argou în rândul elevilor. De avut în vedere că trebuie acceptată ideea, deoarece oricât ar încerca școala, familia, lingviștii, acest fenomen nu poate fi desființat sau anulat. Până la un punct lucrurile sunt chiar pozitive, argoul adolescentului „demolează” limbajul de lemn cu care ne-am tot intersectat și de care ne-am dezgustat.

Bibliografie

- [1] Bidu-Vrânceanu, Angela, Forăscu, Narcisa, *Limba română contemporană. Lexicul*, București, Editura Humanitas Educațional, 2005.
- [2] Dragomirescu, Adina (coord.), Georgescu Irina-Roxana, Georgescu Delia-Monica, Răducanu Raluca-Diana, Gae Ileana, Dinu Alina, Nedea Maria-Ramona, Ionescu Adina, *Gramatica limbii române pentru elevi și profesori*, București, Editura Corint Educațional, 2022.
- [3] Ilie, Emanuela, *Didactica literaturii române*, ediția a II-a revăzută și adăugită, Iași, Polirom, 2020.
- [4] Marouzeau, J., *Lexique de la terminologie linguistique*, Paris, Editura Librairie Orientaliste Paul Geuthner, Ediția a III-a, 1951.
- [5] Șerban, Vasile, Evseev, Ivan, *Vocabularul românesc contemporan*, Editura Facla, 1978.
- [6] Țănu, Prohib, Iuliana, *Limbajul tinerilor – argou/jargon*, Editura Sf. Ierarh Nicolae, 2010.
- [7] *** Programa școlară pentru limba și literatura română – clasele a V-a – aVIII-a, București, 2017.

ROLUL ACTIVITĂȚILOR EXTRACURRICULARE ÎN FORMAREA ELEVILOR

Roxana ȚÎNCU¹, Lavinia MISĂILĂ², Roxana BOCANCEA³
roxanatincu@gmail.com

THE ROLE OF EXTRACURRICULAR ACTIVITIES IN STUDENT
EDUCATION

RÉSUMÉ: Les activités extracurriculaires (considérées comme des activités complémentaires à l'apprentissage de l'école) se proposent d'élargir et d'approfondir le niveau des connaissances des élèves, en leur conduisant vers un usage utile et plaisant de leur temps libre, en leurs approchant de la vie socio-culturelle de la communauté où ils vivent et en contribuant à une formation plus unitaire de leur personnalité. La littérature de spécialité montre une corrélation existante entre la participation des élèves aux activités extracurriculaires et leur développement. L'article ci-dessous réalise une courte description des activités extracurriculaires par point de vue du but, des objectifs et de l'impact qu'elles ont dans l'éducation. On a présenté aussi les catégories d'activités extracurriculaires, en réalisant une analyse du concept d'„école d'été”, en concluant avec l'impact qu'une telle activité l'a eu sur un groupe-cible d'élèves.

MOTS-CLÉS: Extracurricular activities, Summerschool, Education

În anii recente activitățile extracurriculare și extrașcolare au avut o pondere tot mai semnificativă în procesul educativ al copiilor. Aceste modele fac referire la acele activități desfășurate în afara orelor de curs, în afara curriculumului, de multe ori chiar și în afara școlii, ele venind în completarea procesului de predare-învățare.

Educația, prin activitățile extracurriculare, urmărește identificarea și cultivarea corespondenței optime dintre aptitudini, talente, stil de viață civilizat, precum și stimularea comportamentului creativ în diferite domenii, dezvoltând o serie de aptitudini speciale, antrenând elevii în activități

¹ Profesor dr. de Protecția mediului la Colegiul Tehnic „D. Ghika” Comănești.

² Dr., inspector școlar general adjunct la Inspectoratul Școlar Județean Bacău, membru asociat al Diviziei de Istoria Științei a CRIFST al Academiei Române

³ Profesor de limba franceză la Colegiul Tehnic „D. Ghika” Comănești

cât mai variate și bogate în conținut, facilitând integrarea în mediul școlar, oferirea de suport pentru reușita școlară în ansamblul ei și corelarea aptitudinilor cu atitudinile caracteriale.

O definiție de lucru a activităților extrașcolare ar putea include o abordare conformă cu teoria sistemelor ecologice care tratează un fenomen ca parte din contextul și rețeaua socială în care acesta se manifestă. Dezvoltarea adolescenților depinde de un întreg sistem de fenomene și relații, iar activitățile extracurriculare reprezintă un element fundamental în rețeaua școală – familie – comunitate: „sunt parte din școli și comunități și sunt influențate de familii și colegi.” (Feldman și Matjasko 2005).

Pentru ca activitățile extrașcolare să fie eficiente și să conducă la progres, ele trebuie să se ghideze spre anumite obiective, unele definite la nivel general, iar altele stabilite în funcție de specificul activității propuse. Dintre obiectivele cu caracter general, enumerăm (Ciorășteanu 2020):

- să valorifice și să dezvolte interesele și aptitudinile copiilor;
- să se organizeze într-o ambianță relaxantă și plăcută;
- să adopte forme de organizare ingenioase și recreative;
- să permită copiilor să-și manifeste în voie spiritul de inițiativă;
- participarea să fie liber consimțită și necondiționată;
- să fie caracterizate prin optimism și bună dispoziție;
- să contribuie la dezvoltarea armonioasă a copiilor.

Pedagogul american Bruner (1970) consideră că „oricărui copil, la orice stadiu de dezvoltare i se poate preda cu succes, într-o formă intelectuală adecvată, orice temă”, dacă se folosesc metode și procedee adecvate stadiului respectiv de dezvoltare, dacă materia este prezentată „într-o formă mai simplă, astfel încât copilul să poată progresa cu mai multă ușurință și mai temeinic spre o deplină stăpânire a cunoștințelor”. Totuși, oricât ar fi de importantă educația curriculară, ea nu epuizează sfera influențelor formative exercitate asupra copilului. Educația extracurriculară (realizată dincolo de procesul instructiv-educativ) își are rolul și locul bine stabilit în formarea personalității copiilor. Educația prin activitățile extracurriculare îi propune să identifice și să cultive corespondența optimă dintre aptitudini, talente, formarea unui stil de viață civilizată, precum și stimularea comportamentului creativ în diferite domenii.

Este imperios necesar și recomandat ca aceste activități să implice în mod direct copilul. Participarea directă îl obișnuiește să se descurce singur în situații de viață diferite, dar poate și să contribuie la formarea unor

deprinderi civice, pozitive, care în timp să îl ajute să devină cetățeanul responsabil spre care tindem prin educație. Activitățile extrașcolare îl vor ajuta pe copil să relaționeze cu alte persoane, să colaboreze, având șansa să își facă prieteni noi, să dobândească mai multă încredere în capacitățile sale și să își dezvolte noi abilități sau pasiuni.

Activitățile extrașcolare se desfășoară într-un cadru informal, ce permite elevilor cu dificultăți de afirmare în mediul școlar, să reducă nivelul anxietății și să-și maximizeze potențialul intelectual. Astfel, activitățile extrașcolare pot ajuta și la obținerea unor rezultate mai bune la școală, deoarece elevii vor fi mai motivați să reușească în tot ceea ce-și propun, dezvoltându-și spiritul competitiv și capacitățile de învățare, de cultură generală, simț critic, de comunicare și de memorare. În plus, aceste activități au un rol semnificativ în dezvoltarea personalității copilului. Feldman și Matjasko (2005) sunt de părere că activitățile extrașcolare pot fi asociate cu rezultate pozitive, observabile în rândul elevilor participanți, oferind câteva exemple în acest sens:

- performanță și rezultate școlare mai bune;
- rata în scădere a abandonului;
- starea psihologică mai bună (stimă de sine crescută, incluziune în societate);
- scăderea consumului de alcool și droguri în rândul tinerilor;
- scăderea procentajului comportamentelor negative.

Eccles și Barber (1999) identifică cinci tipuri de activități extracurriculare, în funcție de implicarea pe care acestea o presupun:

1. Prosociale (legate de biserică și activități de voluntariat);
2. Sporturi de echipă (se regăsesc în activitățile sportive care au loc în școli);
3. Implicare în activități de organizare în școli (consilii de elevi);
4. Artistice (implicare în piese de teatru școlare, ateliere dramatice, coruri etc.);
5. Cluburi școlare (dezbateri, ecologie etc.).

Literatura care tratează subiectul activităților extracurriculare se concentrează în mod special pe analiza impactului acestor activități în rândul elevilor implicați. Principalele caracteristici de bază ale activităților extrașcolare sunt:

- a. în funcție de sursă, cuprind activitățile organizate de către școli și care se desfășoară în incinta școlilor (Feldman și Matjasko, 2005).
- b. au un rol complementar școlii, văzută ca sistem puternic formalizat

de transmitere de cunoștințe și sunt venite din nevoia ca școlile să „asigure experiențe care să susțină dezvoltarea în ansamblu a elevilor” (Holland și Andre, 1987).

c. depind de un context mai larg, sunt parte a sistemului școală–familie–comunitate.

d. oferă posibilitatea de exprimare și explorare a identității, dezvoltă capitalul social al tinerilor.

Formele de organizare a acestor activități sunt destul de vaste și cuprind: vizite, excursii, serbări tematice, tabere, concursuri, activități cultural-artistice, parteneriate, acțiuni cu un caracter ecologic, activarea în diverse cluburi tematice, implicarea în acțiuni de voluntariat.

Școlile de vară intră de asemenea, în categoria activităților extrașcolare și au apărut din nevoia de a face ca educația să fie cât mai accesibilă și mai adecvată pentru toți elevii, indiferent de mediul social din care aceștia provin sau de experiențele lor anterioare cu sistemul de învățământ.

Școlile de vară au la bază proiecte educaționale ce vizează un proces de învățare aparte, în care copiii au posibilitatea să își descopere pasiunile, să ia decizii, să se exprime liber, să se descopere și să se dezvolte, să se crească la nivel intelectual și psiho-emoțional.

Între avantajele școlilor de vară menționăm:

- Perfecționarea cunoștințelor – informațiile dobândite anterior sunt reluate și aplicate pentru consolidare și vor ajuta elevul să se perfecționeze din punct de vedere academic.

- Dezvoltarea abilităților – Fiecare program al școlilor de vară, este conceput astfel încât să contribuie la dezvoltarea unor serii de abilități necesare elevilor pentru a putea evolua armonios în societate.

- Contribuie la dezvoltarea capacității de adaptare, trăsătură absolut esențială în acest moment al evoluției noastre.

- Legarea unor noi relații de prietenie – Participând la o școală de vară, toată lumea are posibilitatea să-și facă prieteni noi și să interacționeze cât mai mult posibil, eliminându-se anumite bariere. În acest fel, vor fi testate și dezvoltate abilitățile de comunicare, atât de importante și necesare în vremurile actuale.

- Disciplina – Școlile de vară sunt o alternativă perfectă pentru disciplinarea unui copil. Programul este creat în așa fel încât participanții sunt nevoiți să respecte un orar (trezire, masă, activități), prin urmare elevii vor avea o rutină zilnică obligatorie de respectat.

Un grup de elevi din cadrul Colegiului Tehnic „Dimitrie Ghika” Comănești au avut șansa de a participa la o astfel de activitate, la începutul lunii iulie, respectiv la „Școala de vară ROSE” – “Reacționează Chimic cu Mediul de la TUIASI – RCM TUIASI”, organizată de Facultatea de Inginerie Chimică și Protecția Mediului „Cristofor Simionescu”, din cadrul Universității Tehnice „Gheorghe Asachi” din Iași.

Obiectivul general al acestei școli de vară a constat în sprijinirea elevilor (cu precădere dezavantajați socio-economic) în vederea dezvoltării timpurii a abilităților relevante pentru a accede cu succes în mediul universitar și pentru creșterea șanselor de a-și construi o carieră în domeniul ingineriei chimice și protecției mediului, cu impact asupra îmbunătățirii calității vieții.

Activitățile au avut ca scop motivarea elevilor de a deveni studenți iar activitățile propuse au avut impact asupra dezvoltării cognitive și socio-emotionale a elevilor, având ca scop pe termen lung succesul în carieră dar și în viață în general. Elevii din grupul țintă au fost implicați în următoarele categorii de activități: activități didactice (atelier de lucru), sesiuni de consiliere și orientare profesională; activități culturale și recreativ-sportive.

În cele două săptămâni, cât a durat programul școlii de vară, elevii au fost cazați în căminele studențești, având astfel șansa de a cunoaște aspecte din viața de student, și-au format un program, au legat prietenii, fiind înlăturate anumite bariere care existau între ei până în acel moment, și-au descoperit pasiuni, s-au distrat și s-au îndrăgostit de chimie.

Pentru a completa cele menționate anterior, adăugăm câteva impresii de la elevii participanți:

„Părăsirea acestei tabere de vară care a durat două săptămâni s-a simțit ca ieșirea dintr-un vis, înapoi la ritmul realității. Amiciția și hohotele de râs pe care le-am împărtășit împreună rămân în mintea noastră, contrastând puternic cu viața noastră de zi cu zi. Ne trezim reflectând la prietenii legate acolo, la discuțiile purtate noaptea târziu în fața căminului, la chiuitul de la serile de dans, la activitățile recreative cât și la laboratoarele atât de interesante. După toate acestea, viața și-a reluat ritmul obișnuit, dar pentru noi acum, lucrurile mărunte se văd într-o altă lumină – o simplă întâlnire cu prietenii noi făcuți acolo sau o seară liniștită petrecută cu ei ne reîncarcă bateriile. Experiența ne-a îmbogățit și purtăm cu drag în noi o bucată din acea scurtă viață de student (M. Petroiu, clasa a X-a).”

„Școala de vară a fost o experiență incredibilă, de care m-am bucurat enorm.

Am fost plăcut surprinsă de fiecare curs și laborator, care mi-au oferit ocazia să descopăr lucruri noi și să-mi dezvolt pasiunea pentru chimie. De exemplu, săpunul pe care l-am creat a fost atât de drăguț încât mi-a adus un zâmbet larg pe față!

Am fost în vizite fascinante, am mers împreună la meciuri și ne-am distrat de minune la „bătaia cu baloane”. Cel mai important, am râs mult și am legat prietenii frumoase, toate acestea contribuind la o atmosferă plină de zâmbete și bună dispoziție. Această școală de vară a fost o îmbinare perfectă de învățare și voie bună, din care am rămas cu amintiri prețioase. Sunt profund recunoscătoare pentru fiecare clipă petrecută acolo și pentru toate surprizele plăcute de care am avut parte (J. Bălan, clasa a X-a).”

„Școala de vară „Reacționează Chimic cu Mediul de la TUIași” a fost o experiență unică, deoarece am reușit să avem contact direct cu adevărata magie a științei. De la fiecare curs, la fiecare loc vizitat, la fiecare experiment, am reușit, prin intermediul unor minunați profesori, să avem parte de niște clipe de neuitat. Am creat săpun, unguent, ruj, hârtie și emulsii – produse care, deși pentru un adevărat inginer chimist ar putea părea o joacă, pentru noi au reprezentat experiențe care au adus o plăcere nemărginită. (R. Mihai, clasa a XI-a)”

În concluzie, activitățile extracurriculare au diverse și consistente influențe pozitive asupra dezvoltării adolescenților și asupra rezultatelor acestora, astfel este deosebit de importantă introducerea periodică a unor astfel de activități în procesul instructiv-educativ.

Bibliografie

- [1] Cernea, Maria – *Contribuția activităților extracurriculare la optimizarea procesului de învățământ*, în „Învățământul primar” nr. 1/ 2000, Editura Discipol, București
- [2] Bruner S. Jerome 1970, *Pentru o teorie a instruirii*, Editura Didactică și Pedagogică, București
- [3] Ciorășteanu Mariana, 2020, *Activitățile extrașcolare – premisă pentru dezvoltarea optimă*, iTeach
- [4] Eccles S. Jacquelynne și Barber L Bonnie, 1999, *Extracurricular Involvement*, Edycation-webfiles.amazonaws.com
- [5] Feldman Amy, Farb Jennifer și Matjasko Jennifer Matjasko, 2005, *The Role of School-Based Extracurricular Activities in Adolescent Development: A Comprehensive Review and Future Directions*, *Review of Educational Research*
- [6] Holland, A., & Andre, T. (1987). *Participation in extracurricular activities in secondary school: What is known, what needs to be known?* *Review of Educational Research*.

VARIA

DEZVOLTAREA SUSTENABILĂ ȘI SECURITATEA ENERGETICĂ

**Lucian Ștefan COZMA, Daniela Georgiana GOLEA,
Tiberiu TĂNASE¹**

lucian.stefan@yahoo.fr, kolerdaniela@gamil.com,
tiberiu_tanase@yahoo.com

SUSTENABLE DEVELOPMENT AND ENERGY SECURITY

ABSTRACT: In the current context of the multiple crises affecting the world, the energy issue is in the foreground, as well as being a factor in military conflicts. It would appear that even the current conflict in Ukraine has an important energy-related subtext and concerns the access of major economic powers to fossil energy resources in the Black Sea basin region. Of all the components of economic security, energy security is perhaps the most important, and it is tending over time to almost take over the dominant position. As we can see, today, almost all conflict zones are closely linked to the issue of access to energy resources. Unfortunately, it is in all cases a question of access to the intensive exploitation of non-renewable resources, so-called fossil fuels.

KEYWORDS: sustainable development, energy security, conflict Ukraine, Black Sea Basin, European Union Energy Policy.

Așa cum ne-o demonstrează recentele evenimente și chiar dinamica de ansamblu a mediului internațional², componenta economică a securității devine predominantă în cadrul asigurării mediului general de securitate, căpătând cea mai mare importanță și într-un anumit fel, subrogându-și celelalte componente ale securității. Securitatea economică este în același timp un scop, prin necesitățile ridicate de asigurarea celorlalte componente

¹ Doctor în Științe Militare (Universitatea Națională de Apărare), Fizician (Universitatea București), Membru colaborator al CRIFST, Academia Română; Doctorand în Securitate și Științe politice (Universitatea din Ruse „Angel Kanchev”, Bulgaria), economist (Universitatea din Oradea), Director de Relații Externe la CIARO – „Center for Intelligence Analysis, Research & Operations” Washington, Membru colaborator al CRIFST, Academia Română; Membru al Diviziei de Istoria Științei din cadrul Comitetului Român de Istoria și Filosofia Științei și Tehnicii – CRIFST al Academiei Române, Lector Univ. Dr. Universitatea Româno-Americană, Membru al Societății de Științe Istorice din România;

² Președinția României, Strategia Națională de Apărare 2010, pag.12–14;

ale securității, dar și mijloc, pentru că prin asigurarea securității economice se pot îndeplini și multe alte nevoi de securitate.

Introducere

Dintre toate componentele securității economice, *securitatea energetică* poate cea mai importantă, tinzând cu timpul aproape să preia locul dominant. Așa cum putem vedea, la ora actuală, aproape toate zonele de conflict sunt strâns corelate de problema accesului la *resursele energetice*. Din nenorocire, este în toate cazurile vorba de accesul la *exploatarea intensivă a unor resurse neregenerabile*, de așa-numiți carburanți fosili.

În acest context, se evidențiază riscul investiției masive în tehnologia extragerii și prelucrării unor resurse energetice care odată epuizate, nu mai lasă loc la nimic altceva, în măsură să preia și să continue activitatea de asigurare a nevoilor de securitate energetică. Rezultă așadar *lipsa unei viziuni de dezvoltare durabilă* și organizarea sectorului energetic aproape exclusiv pe baza unor resurse neregenerabile și poluante. Așa cum s-a arătat³ în analiza diverșilor autori, *prioritatea secolului 20 a fost progresul economic, direcție în care umanitatea a făcut pași uriași. Din ce în ce mai mult însă, efectele secundare au început să apară: pierderea diversității biologice, schimbări climatice și diverse forme de poluare a mediului*: deși populația globală a crescut din 1975 până în prezent cu 66%, consumul de combustibili fosili a crescut cu 75%; pe parcursul anilor 1990, fondul forestier global a fost defrișat cu o medie de 9,4 milioane de hectare pe an; mai mult de 4 miliarde de oameni încă trăiesc cu mai puțin de 2 dolari pe zi, mai mult de 1 miliard nu au acces la apă potabilă, 3 miliarde nu au acces la condiții sanitare și 2 miliarde nu au acces la electricitate.

Conceptul de dezvoltare durabilă

Conceptul de „*dezvoltare durabilă*”⁴ a apărut relativ recent și a început să fie utilizat tot mai des în ultima vreme, mai ales după ce o serie de analiști au atras atenția asupra iminenței epuizării resurselor de carburanți fosili. Dezvoltarea durabilă se referă la un ansamblu al formelor,

³ Alexandra Eremia, Ion Stancu, *Activitatea bancară pentru dezvoltare durabilă*, curs ASE, București, 2020, pag. 23;

⁴ *Ibidem*, pag. 24;

mijloacelor și metodelor destinate dezvoltării socio-economice bazate pe asigurarea echilibrului sistemului socio-economic cu mediul ambient. În cadrul Raportului Bruntland, Comisia Mondială pentru Mediu și Dezvoltare (WCED) a definit acest concept astfel: „dezvoltarea durabilă este dezvoltarea care urmărește satisfacerea nevoilor prezentului, fără a compromite posibilitatea generațiilor viitoare de a-și satisface propriile nevoi”. Dezvoltarea durabilă a pornit de la necesitatea de a asigura protecția mediului în paralel cu asigurarea nevoilor energetice prin exploatarea acestui mediu. Totodată, s-a observat și că mediul ambient cuprinde multe resurse energetice regenerabile ce încă nu sunt deloc ori sunt în prea mică măsură exploatare.

Pornindu-se de la problema protecției mediului, în căutarea realizării unei dezvoltări durabile, s-a ajuns finalmente la problematici mult mai complexe, corelate aceluiași scop final: un raport echilibrat între om și mediul economic, social sau natural, asigurarea calității vieții și respectarea totodată a calității mediului de viață sub toate aspectele sale și luând în calcul perspectiva apropiată și îndepărtată, nu doar situațiile de moment. Acest concept de dezvoltare durabilă a cuprins și problematici ce aparent nu au legătură cu subiectul inițial precum asigurarea practicilor corecte și echitabile între state, între categorii sociale etc. Introducerea acestuia s-a realizat în 1992, cu ocazia *Conferinței privind mediul și dezvoltarea*, organizată sub egida ONU, la Rio de Janeiro.

Dezvoltarea durabilă caută să evidențieze interdependența dintre Om, activitatea artificială și mediul ambient alături de resursele sale. Calitatea vieții devine astfel direct legată de modul în care se corelează toate aceste elemente, afectând securitatea socială, sănătatea și stabilitatea economică. *Dezvoltarea durabilă a societății implică, în contextul a ceea ce se sintetizează prin dualismul ecosistem-eficiență*. Esența dezvoltării durabile a societății umane este dată de modul de gestionare, actuală și viitoare, a resurselor sale naturale, energetice, materiale și informaționale în raport cu obiectivele creșterii economice și asigurarea unei calități din ce în ce mai bune a vieții și a mediului⁵.

⁵ Gh. Zaman (Academia Română) și Gherasim Zenovic, *Criterii și principii ale dezvoltării durabile din punctul de vedere al resurselor acesteia* în Buletinul AGIR nr. 4/2006, pag.136;

Scurt istoric

Conferința privind Mediul, organizată la Stockholm în anul 1972 a ridicat problema degradării tot mai accentuate a mediului și deci, impunerea unor măsuri de protecție și refacere a mediului. Ulterior, în 1983, se înființează Comisia Mondială pentru Mediu și Dezvoltare, în urma unei rezoluții ONU. Pentru ca apoi, în 1985, sunt puse în evidență prejudiciile produse de activitatea artificială asupra stratului de ozon de deasupra Antarcticii. În fața acestei probleme grave, Convenția de la Viena a încercat să stabilească o serie de soluții imediate și de perspectivă în vederea reducerii utilizării substanțelor dăunătoare pentru mediul ambient. În anul 1986, sub impactul dezastrului de la Cernobîl, se realizează Raportul Brundtland intitulat *Viitorul nostru comun*, document care conține sintagma *sustainable development*, cu această ocazie fiind dată și prima definiție clară a conceptului.

Un aspect foarte important reliefat de către raportul sus-menționat, este acela legat de necesitatea continuării dezvoltării economice și sociale, fapt care impune exploatarea la un nivel tot mai mare a resurselor energetice, deci creșterea în ritm accelerat a consumului și a nevoilor energetice. Acest aspect impune așadar găsirea unor noi categorii și tipuri de resurse energetice sau a unor moduri de regenerare a acestor resurse.

Totodată, raportul Brundtland, a menționat printre altele și necesitatea organizării periodice a unor conferințe internaționale dedicate problemei dezvoltării durabile. Inițiativa aceasta a dat roade, astfel încât în 1992 se realizează la Rio de Janeiro așa-numitul *Summit al Pamântului*, unde s-au întrunit reprezentanți din 170 de state. În urma dezbaterilor s-au adoptat o serie de convenții legate de schimbările climaterice (provocate, s-a considerat, de către poluare) despre problema conservării unor specii de viețuitoare și asigurarea diversității biologice, oprirea defrișării pădurilor și alterării vegetației etc. Aceleași idei s-au regăsit și între criteriile fundamentale ale dezvoltării durabile, stabilite de Comisia Comunității Europene încă din anul 1993⁶: menținerea în totalitate a calității vieții, menținerea unui acces continuu la resursele naturale și evitarea deteriorărilor permanente asupra mediului înconjurător.

Mult mai târziu, la Johannesburg^{7,8} în anul 2002 a avut loc, Summit-ul

⁶ *Ibidem*, pag.137;

⁷ *Ibidem*, pag.138;

⁸ A se vedea http://www.un.org/esa/sustdev/documents/WSSD_POI_PD/English/POIToc.htm, consultat la data de 09.02.2022;

privind dezvoltarea durabilă, cu care ocazie s-au ridicat aceleași probleme dar acestea au fost deja prezentate la un nivel mult mai grav, impunând deci măsuri mai ferme și mai rapide, totodată mai eficace. Dezvoltarea durabilă a ridicat în principal următoarele probleme:

- Diminuarea producerii de deșeuri toxice;
- Anihilarea deșeurilor toxice în forme care să permită prezervarea mediului și recuperarea, re folosirea materiilor respective;
- Utilizarea tuturor deșeurilor normale produse de societatea umană, în vederea regenerării acestora sub o formă sau alta, inclusiv prin utilizarea deșeurilor drept combustibil;
- Realizarea de parcuri industriale organizate după o concepție sistemică, în care să fie integral utilizate și regenerate materiile prime și deșeurile iar sistemul respectiv să acționeze în deplină armonie cu mediul ambient;
- Utilizarea de resurse regenerabile și punerea la punct a unor tehnologii care să permită o exploatare eficace și eficientă a acestor resurse regenerabile;
- Punerea la punct de noi tehnologii;
- Protejarea tuturor speciilor de viețuitoare și asigurarea echilibrului în ecosistem.

Pioneri ai conceptului dezvoltării durabile

Încă din anul 1974, Lester R. Brown⁹ creează *Worldwatch Institute* devenind cu această ocazie promotorul studii avansate, regăsite ulterior în rapoartele anuale privind realizarea unei societăți durabile: *Starea lumii și Semne vitale*.

În cadrul lucrărilor sale, Lester R. Brown atrăgea deseori atenția asupra stării conflictuale dintre societatea industrială și mediul ambient, în contextul epuizării treptate a resurselor energetice, a materiilor prime industriale dar chiar și a apei sau hranei. În general, L. Brown a evidențiat problema consumului resurselor cu o viteză mult mai mare decât capacitatea de regenerare a acestor resurse. Totodată, el a observat că în paralel cu epuizarea acestor resurse, mediul natural suferă deteriorări tot mai pronunțate, unele dintre acestea iremediabile.

⁹ Lester Brown, *Lumea pe marginea prăpastiei*, Editura Tehnică, București, 2011;

Un grup de oameni de știință sub conducerea lui Mathis Wackerwegel¹⁰ realiza în 2002 un amplu studiu ce introducea conceptul de *amprentă ecologică*, înșirând efectele însumate ale proceselor ce provoacă epuizarea resurselor naturale, inclusiv factorii prejudiciabili. S-a concluzionat că nevoile umanității au depășit capacitatea de regenerare naturală încă din 1980. În preajma anului 1999, aceste nevoi globale depășeau deja cu 20% capacitatea de regenerare naturală iar în momentul de față, probabil că acest procent depășește valoarea de 60%. Tocmai acest declin global al sistemului natural, duce la *incapacitatea izvoarelor naturale de resurse de a mai susține economia mondială*, ceea ce pe lângă consecințele nefaste ale degradării ecologice, conduce la provocarea unor efecte în lanț: prăbușirea economiei, colapsul social etc.

Este foarte probabil ca acest punct de colaps să fi fost deja atins la ora actuală. Știm foarte bine că în ultima sută de ani, dar în special după încheierea celui de-al doilea război mondial, s-a trecut la tipărirea unor cantități exagerat de mari de bancnote, fără să existe acoperire în valoare reală. Valoarea reală consacrată o constituie AURUL. Or cantitatea de aur de multă vreme nu mai acoperă valoric cantitatea de monedă introdusă pe piața globală. O perioadă de timp, s-a acoperit acest deficit, utilizându-se PETROLUL (așa-numitul aur negru) ca înlocuitor și în baza acestuia s-a lansat petro-dolarul. Odată cu declinul resurselor energetice și intrarea în colaps, petro-dolarul a intrat în declin (în ciuda războaielor declanșate tocmai pentru acapararea unor mari bazine petroliere) și a izbucnit *criza financiară*. Această criză financiară se desfășoară și în clipa de față, dar ea nu este decât *preambulul unei crize mult mai profunde*: colapsul global generat de epuizarea resurselor naturale și creșterea necontrolată a nevoilor în raport cu scăderea resurselor și degradarea mediului.

A doua etapă a colapsului, în a cărui fază de preambul ne aflăm, este aceea a crizei economice. Este de așteptat ca etapa imediat următoare, desprinsă direct din criza economică, să fie chiar criza energetică. Totodată, se vor manifesta și alte crize la fel de grave – criza alimentară, de pildă. Așa cum am arătat, toate acestea sunt manifestări ale colapsului pe care încă de acum câteva decenii, L. Brown l-a preconizat¹¹ atrăgând în mod serios

¹⁰ Mathis Wackerwegel, *Ecological Footprint and Appropriated Carrying Capacity: A Tool for Planning Toward Sustainability*, The University of British Columbia, Teză doctorat, oct. 1994;

¹¹ Lester Brown, *Plan B: Rescuing a Planet Under Stress and a Civilization in Trouble*, W.W. NORTON & COMPANY, 2nd Edition, 2006;

atenția asupra acestui grav pericol. În cadrul studiilor sale, Brown arăta printre altele și faptul că un colaps economic și social este mereu precedat de un accentuat declin al mediului ambient, ce devine tot mai sărac în resurse și tot mai degradat.

În fața acestei perspective grave, Lester Brown vorbea despre un așa-numit Plan B destinat salvării civilizației. El considera că prin aplicarea acestui plan s-ar putea realiza o inversare a actualelor tendințe ale economiei mondiale. În acest sens, Brown a introdus în planul său 4 mari elemente:

- Diminuarea emisiilor de carbon cu 80% până în 2020;
- Stabilizarea creșterii populației la un maximum de 8 miliarde, către 2040;

- O eradicare a sărăciei pe Glob etc

Într-o apreciere foarte optimistă, Lester Brown considera că pentru punerea în operă a acestui plan ar fi necesar mai puțin de 200 de miliarde dolari și că resursele financiare necesare acestui proiect nu ar reprezenta nici 12% din bugetul militar global!

Așadar, între obiectivele „Planului B” în viziunea lui Lester, ar fi:

- Controlul și echilibrul climatic;
- Controlul demografic global;
- Eradicarea sărăciei și concomitent refacerea sistemului natural de susținere a economiei.

Autorii lucrării de față au menționat aceste idei lansate de Lester Brown, pentru că acest autor este adeseori citat atunci când se discută despre dezvoltarea durabilă. Cu toate acestea, autorul nu subscrie așa-zisului Plan B, însă asupra acestui aspect se va trata mai pe larg în cadrul capitolului de analiză din cuprinsul lucrării de față. De altfel, și în viziunea multor altor autori s-a apreciat că o dezvoltare durabilă ar trebui să se bazeze pe un management corespunzător¹²: *managementul strategic al dezvoltării durabile presupune, pe lângă stabilirea unor obiective pe termen lung (15–20 ani) compatibile cu cele pe termenele scurt și mediu, și aplicarea unui set de principii și criterii validate eficient pe plan internațional*:

- Managementul integrat este principii ce presupune abordarea în

¹² Gheorghe Zaman (Academia Română) și Gherasim Zenovic, *Criterii și principii ale dezvoltării durabile din punctul de vedere al resurselor acesteia* în Buletinul AGIR nr. 4/2006, p. 136.

manieră unitară și holistică a proceselor de producție, procesare, transport, distribuție, utilizare și depozitare;

- Echitatea intergenerațională;
- Abordarea ciclului de viață al bunurilor, serviciilor și tehnologiilor evaluează consecințele asupra mediului generate de efectele economice legate de diferitele stadii ale prelucrării și valorificării produselor de piață;
- Prevenția prin stabilizarea prejudiciilor aduse sănătății umane;
- Substituția prin înlocuirea unor produse și servicii ineficiente, mari consumatoare de resurse de mediu cu altele mai eficiente și cu impact ecologic mai redus și mai puțin dăunătoare;
- Principiul poluatorul plătește sau al internalizării costurilor marginale externe (externalităților negative);
- Internalizarea externalităților pozitive (beneficiilor marginale externe);
- Participarea publică prin accesul nerestricționat la informația privind mediul și resursele sale;
- Principiul bunei guvernări;
- Parteneriatele privat-public și public-privat;
- Cooperarea între state.

Astfel de deziderate s-au dovedit a fi dificil de atins, iar conflictele globale sau regionale au complicat și mai mult lucrurile amenințând să devină surse de crize tot mai grave care pot conduce la *generarea unui conflict mondial*.

Cadrul instituțional al dezvoltării durabile

În cadrul ONU s-a format *Division for Sustainable Development* (DSD) sau *Departament pentru dezvoltare durabilă* cu rolul de a furniza expertiză pentru programele ONU vizând dezvoltarea durabilă. Făcând de asemenea legătura între Comisia ONU pentru dezvoltare durabilă și alte organizații regionale sau locale de profil.

Obiectivele propuse sunt acelea de a:

- asigura sau/și facilita negocierile și întreg procesul decizional sau de negociere, între Comisia ONU pentru Dezvoltare Durabilă și alte organisme;
- pune la dispoziție consultanță și asistență tehnică, expertiză, pentru statele care doresc să-și dezvolte programe de dezvoltare durabilă;

– facilita activitatea de cooperare între organizațiile de profil, parteneriatele și schimbul de informații și experiență, între organisme ONU și alte organizații, între organizațiile de profil și societatea civilă etc.;

– promovarea și facilitarea, dar totodată și monitorizarea și evaluarea programelor de dezvoltare durabilă;

Putem observa din această scurtă descriere a cadrului instituțional¹³, faptul că la ora actuală activitatea destinată dezvoltării durabile se află încă într-un cadru mult prea general și abstract, departe încă de situația de a se concretiza sub forma unor programe coerente, având un substrat tehnologic bine definit și o precizare clară a resurselor, strategiei și obiectivelor. De la momentul lansării acestor inițiative care se voiau totodatăși planuri de acțiune concretă au trecut mai bine de 10 ani, iar în acest răstimp lucrurile în loc să evolueze pozitiv s-au agravat. Astfel că nu avem în momentul de față (2024) rezultate concrete, în schimb ne confruntăm cu o *criză energetică tot mai gravă*și în fața căreia nu avem soluții imediate. Deocamdată, problema dezvoltării durabile este încă în faza declarațiilor lipsite în mare măsură de conținut. Pentru ca această situație să se schimbe, este necesară definirea clară, fără echivoc, a unor obiective concrete dar și a strategiilor realiste și imediat aplicabile care să permită atingerea acelor obiective¹⁴ în condițiile resurselor existente.

Securitatea energetică și dezvoltarea durabilă în viziunea oficială

Așa cum era de așteptat, la nivel ONU s-a concluzionat că problema energiei se află în centrul eforturilor pentru realizarea unei dezvoltări durabile. Cel puțin la nivel declarativ s-a ridicat problema realizării unui echilibru între două tendințe adverse:

– Tendința de creștere a consumului energetic pe măsura dezvoltării tehnico-științifice;

¹³ A se vedea în acest sens și datele/informațiile de specialitate care au fost publicate de către UN Department of Economic and Social Affairs (mai precis, Division for Sustainable Development) la pagina web http://www.un.org/esa/dsd/index.shtml?utm_source=OldRedirect&utm_medium=redirect&utm_content=d&utm_campaign=OldRedirect, accesată la data de 21.01.2024;

¹⁴ A se vedea în acest sens și cele publicate de Division of Sustainable Development in the United Nations la pagina web http://www.un.org/esa/dsd/dsd/dsd_index.shtml, prezentarea obiectivelor realizată încă din data de 09.02.2014;

– Tendința limitării exploatării intensive a mediului mai ales în situația scăderii dramatice a resurselor naturale care asigură potrivit tehnologiilor actuale, resursele energetice de bază.

În ultimele conferințe organizate de Comisia pentru Dezvoltare Durabilă, în prim plan s-au ridicat probleme globale precum ar fi modificările climaterice majore care se petrec la ora actuală, problema poluării, dezvoltarea industrială masivă etc. Încă din anul 2002, s-a elaborat Planul Johannesburg de implementare, cu ocazia Summit-ului Mondial al Ddezvoltării Durabile, prilej cu care au fost adoptate o serie de decizii menite să conducă (se credea) la concretizarea unor măsuri, acestea din păcate de cele mai multe rămânând la *nivel strict declarativ sau de intenție*:

– asigurarea accesului la resurse energetice regenerabile, cât mai ieftine, admisibile din punct de vedere social și ecologic;

– admiterea faptului că de calitatea sistemului energetic depinde eradicarea sărăciei și nivelul de trai în general;

– dezvoltarea și răspândirea de noi tehnologii în energetică, bazate pe utilizarea cu predilecție a surselor energetice regenerabile și ecologice;

– diversificarea surselor de energie clasice prin utilizarea unor resurse cât mai ecologice, mai eficiente și la un cost mai scăzut;

– utilizarea de tehnologii hibride cuprinzând perfecționarea tehnologiei combustibililor fosili și aportul unor noi tehnologii;

– accelerarea procesului de cercetare-dezvoltare în energetică având ca scop punerea la punct a unor tehnologii complet noi în această materie și care să permită *producerea și conservarea energiei*¹⁵.

Pe marginea acestor obiective, putem afirma că realmente nu se face aproape nimic în sensul celor arătate în cadrul Planului Johannesburg de Implementare. Așa cum vom arăta în cadrul paragrafului (7) din această lucrare, problema noilor tehnologii în energetică a fost de fapt rezolvată, paradoxal, acum mai bine de 100 de ani. Așadar *tehnologiile apte de a înlocui cu succes tehnologia carburanților fosili, au fost în realitate descoperite cu multă vreme în urmă dar blocate în faza experimentală și niciodată puse în aplicare*, cel mai adesea din motive strict comerciale. Printre tehnologiile descoperite deja cu mai bine de un secol în urmă, am putea menționa:

– extragerea energiei electrice din cadrul atmosferei joase;

¹⁵ A se vedea http://www.un.org/esa/dsd/dsd_aofw_ene/ene_index.shtml, - dezvoltarea energetică durabilă, publicată tot la data de 09.02.2014;

- extragerea energiei electrice telurice, din cadrul stratului superficial de sol;
- utilizarea energiei atmosferei, rezultate din presiunea foarte mare a acesteia la nivelul mării ($10332,3 \text{ Kgf/m}^3$);
- utilizarea marilor diferențe de presiune și temperatură din cadrul straturilor de apă ale mărilor și oceanelor, mergând vertical de la suprafață către adâncime;
- mijloace foarte simple și eficiente de utilizare a energiei vântului și valurilor, și altele.

Din păcate, nu s-au realizat decât foarte puține acțiuni concrete în sensul realizării unor cercetări privind tehnologiile sus-menționate. Cel mai adesea astfel de cercetări sunt realizate ca urmare a unor inițiative private în vreme ce inițiativele guvernamentale sunt îndreptate către direcții complet sterile sau către domenii în care dezvoltarea a înregistrat deja o stagnare sau chiar un regres evident.

Problema consumului de resurse și a regenerării acestora în viziunea oficială

Deoarece una din problemele tot mai des invocate a fost și este aceea a exploatării masive¹⁶ a unor resurse neregenerabile, tot cu ocazia Planului de Implementare de la Johannesburg, începând cu 2002 s-au ridicat tot la nivel declarative și următoarele probleme:

- susținerea statelor în eforturile lor de a realiza sisteme energetice ecologice;
- facilitarea punerii la punct a unor afaceri concepute de o manieră ecologică, de către societățile comerciale și corporații;
- încurajarea consumatorilor în adoptarea unei noi atitudini față de problema energetică și ce a mediului și trecerea la noi stiluri de viață.

Așa cum am mai arătat, la nivel strict declarativ lucrurile par a sta foarte bine. Din păcate se face însă foarte puțin din punctul de vedere al punerii la punct al unor noi tehnologii. Programele aflate în derulare la ora actuală cuprind de obicei:

- tentative de ieftinire a tehnologiei celulei fotovoltaice

¹⁶ A se vedea adresa web http://www.un.org/esa/dsd/dsd_aofw_scpp/scpp_index.shtml, măsuri privind consumul adoptate încă de la data de 09.02.2012;

(heliogeneratoare), intenție foarte dificil de realizat câtă vreme tehnologia de producție a celulelor solare este încă energofagă și deci costisitoare;

– realizarea de ferme ecologice, prin utilizarea surselor de biogaz; de obicei este vorba de forme mai mult sau mai puțin îmbunătățite ale proiectelor de generatoare cu biogaz, de la începutul anilor '70;

– generatoare eoliene clasice, de diverse dimensiuni; tehnologia este însă greoaie, costisitoare și de randament scăzut.

În ultimii ani, au apărut și încercări de realizare a grupurilor de forță utilizând generatoare de hidrogen realizate pe principii ecologice. Dar aceste încercări sunt încă la nivelul inițiativei private și nu s-au concretizat în vreo realizare spectaculoasă.

De altfel, aceste chestiuni au fost dezbătute în plan internațional cu mai multe ocazii și în cadrul mai multor foruri¹⁷: Comunitatea internațională s-a reunit pentru prima dată în 1972 la Conferința de la Stockholm privind Mediul Uman, pentru a dezbate problema mediului global și a necesităților de dezvoltare. În urma conferinței au rezultat:

1. Declarația de la Stockholm, conținând 26 de principii;
2. Planul de Acțiune pentru Mediul Uman, cu trei componente:
 - programul pentru evaluarea mediului global (Earthwatch)
 - activitățile pentru managementul mediului
 - măsurile de sprijin;
3. Programul Națiunilor Unite pentru Mediu al cărui Consiliu de Conducere și Secretariat a fost înființat în decembrie 1972 de Adunarea Generală a Națiunilor Unite;
4. Fondul voluntar pentru Mediu înființat în ianuarie 1973, în conformitate cu procedurile financiare ale Națiunilor Unite.

Nu s-ar putea spune că am duce lipsă de foruri și organizații dedicate soluționării problemelor energetice, dar cu toate acestea eficacitatea acestora este încă foarte redusă iar *o soluție viabilă privind dezvoltarea durabilă a sectorului energetic nu a fost găsită*.

Politica energetică a UE din perspectiva dezvoltării durabile

Și la nivelul UE această problemă a dezvoltării durabile, s-a regăsit

¹⁷ Cristina Ionescu, *Politici de management de mediu*, Curs la Catedra de Hidraulică și Mașini Hidraulice, an IV, Specializarea Ingineria mediului, București, 2003;

sub o formă sau alta¹⁸. S-a căutat ca prim măsurile luate la nivel UE să se asigure: o mai bună cooperare interstatală în domeniul energetic și al protecției de mediu, reducerea masivă a factorilor poluanți și planuri de intervenție și acțiune la nivel comunitar în cazuri urgente. Parlamentul UE a conceput o clauză de securitate energetică menită să fie pe viitor introdusă în acordurile comerciale, care să protejeze interesele părților și terților în situația intenției de a sista furnizarea de resurse energetice prin intermediul magistralelor de transport al acestora. Problema rămâne încă deschisă, situația alimentării cu gaze naturale (prin intermediul marilor conducte de transport a gazelor) este încă o problemă foarte delicată, cel puțin pentru Europa. Tot la nivelul UE, s-a decis realizarea mai multor conducte de alimentare cu gaze naturale, pe trasee diferite față de actualele conducte. Această decizie nu numai că nu a rezolvat nimic, dar mai mult a inflamat atmosfera care era deja tensionată. Mai mult, o asemenea abordare contravine ideii de dezvoltare durabilă fiind de fapt o măsură în plus în cadrul activităților de exploatare intensivă a resurselor energetice neregenerabile.

O altă pretinsă soluție a fost cea a utilizării energiei nucleare, dar această energie este la ora actuală obținută la un randament foarte scăzut și în baza unor tehnologii încă prea rudimentare. În plus riscurile ecologice și sociale ale extinderii utilizării energiei nucleare în această formulă de acum, sunt foarte mari. La un moment dat s-a propus, pe bună dreptate, un amendament ce prevedea obligarea statelor ale căror sisteme energetice se bazează în principal pe energia nucleară, să treacă la planuri menite abandonării treptate a acestei tehnologii în favoarea unora noi, ecologice, de randament mult mai bun. Acest amendament a fost respins, cu toate că ar fi reprezentat un pas foarte important pe calea realizării unei dezvoltări durabile.

Din punctul de vedere al măsurilor privind conservarea mediului ambiant, UE a adoptat obiective nu numai nerealistice (în condițiile politicii actuale a UE) dar chiar paradoxale: pe de o parte UE acționează pentru dezvoltarea exploatarei intensive a combustibililor petrolieri și se opune înlocuirii tehnologiei atomice actuale cu alte tehnologii mult mai eficiente și mai ecologice, pe de altă parte însă, tot UE își propune ca până în anul 2050 să reducă cu 80% emisiile de gaze nocive, să crească eficiența energetică deja cu 35%, să

¹⁸ A se vedea http://ec.europa.eu/energy/index_en.htm, -politica energetică a UE, accesat la data de 09.02.2024;

mărească la 60% ponderea energiei regenerabile. Se poate declara orice, dar în contextul strategiei, politicilor și resurselor pe care le aloca UE în momentul de față, obiectivele enunțate mai sus sunt complet nerealiste.

Strategia energetică a României 2007–2020; viziunea oficială din trecut și perspective asupra viitorului apropiat

Încă din cap. 1, paragraful 1.1. al documentului *Strategia Energetică a României 2007–2020*¹⁹ (elaborat în 16.05.2007 și aprobat prin Hotărârea nr.1069 din 05.09.2007) se arată că: *Obiectivul general al dezvoltării sectorului energetic îl constituie acoperirea integrală a consumului intern de energie electrică și termică în condiții de creștere a securității energetice a țării, de dezvoltare durabilă și cu asigurarea unui nivel corespunzător de competitivitate.* Interesant este că persoanele care au semnat acest document aveau la acea dată, au probabil și astăzi, mari afaceri personale în domeniul importurilor de gaze naturale și revânzării acestora către Statul Român, în condiții cel mai adesea nefavorabile statului. Ulterior au apărut până în momentul de față (2024) și alte documente care au purtat titlul de strategie, dar fără ca în conținutul lor să fie realmente niște strategii și demonstrând că autorii nici măcar nu știu ce este aceea o strategie.

Din analiza făcută asupra problemei energetice în cadrul UE, rezultă eterogenitatea strategiilor energetice a statelor-membre UE. Italia și Germania susțin îndeosebi soluția importului de gaze naturale din Rusia utilizând gazoductul de sub Marea Baltică, situație care a cunoscut o oarecare schimbare doar odată cu izbucnirea conflictului din Ucraina (2022) moment de la care gazele rusești au început să fie achiziționate indirect, prin intermedierea Indiei în special. O asemenea soluție este, în primul rând, extrem de periculoasă *vulnerabilizând în mod deosebit acest sector strategic (energia) al unor mari puteri europene*, și apoi, dar nu în ultimul rând, vine în contra oricărei încercări reale de a realiza o dezvoltare durabilă.

O astfel de strategie adoptată de Germania și Italia transformă întreaga Europă într-o zonă dependentă complet de gazul rusesc, deci o regiune extrem de vulnerabilă²⁰ chiar în sectorul strategic cel mai important,

¹⁹ A se vedea http://www.minind.ro/presa_2007/mai/Strategia_16_mai.pdf, site-ul Ministerului Economiei, date/informații publicate încă de la data de 09.02.2012;

²⁰ Stephen Blank, *Energy, economics and security in Central Asia: Russia and its rivals*, Central Asian Survey, Volume 14, Issue 3, 1995, pag.373–406;

sectorul energetic. Deocamdată, nu au fost găsite soluții energetice durabile pentru a suplini gazul rusesc. Acesta este achiziționat la ora actuală prin intermedierea Indiei sau a altor state neimplicate în conflictul din Ucraina.

Pe de altă parte, intervin aici și politicile economice de monopol/oligopol utilizate de corporații gigant din Franța, Germania, Italia, precum și acțiuni dolosive, practici neloiale, pe care aceste corporații sunt suspectate că le-ar desfășura în mod obișnuit pentru a-și proteja interesele comerciale²¹.

Documentul menționat încearcă să mai facă și o analiză asupra resurselor energetice ale României, trecând în revistă situația unor resurse precum cărbunele, gazul natural, petrolul, posibilitatea construcției de noi hidrocentrale, posibilitatea dezvoltării tehnologiilor nucleare, utilizarea energiilor regenerabile etc.

Fără a intra în amănunte, putem preciza următoarele:

- *Strategia Energetică a României 2007–2020* (ca și strategia ulterioară, similară) nu face o evaluare corectă a resurselor energetice românești, subevaluând resursele de gaze naturale, petrol și uraniu, prezentându-le în mod fals ca fiind *aproape epuizate*;

- documentul aproape că face abstracție de o imens bazin de resurse energetice, și anume platoul continental al Mării Negre;

- în domeniul energiilor regenerabile, documentul menționat nu face referire decât la câteva categorii de astfel de resurse, omițând însă principalele surse regenerabile;

- se fac aprecieri exagerate și nerealiste privind capacitatea României (în contextul actualelor resurse și strategii) de a-și acoperi integral necesarul în energie, ba chiar de a mai deveni în plus și exportator de energie către țările vecine;

- în text, sunt înșiruite o serie de intenții și unele lucruri ce par a fi obiective, dar fără a fi precizate concret resursele și modul în care vor fi utilizate;

- se vorbește despre necesitatea re tehnologizării termocentralelor dar nu se specifică în ce anume ar trebui să constea această re tehnologizare în mod concret;

- în ansamblu, *strategia energetică a României* nu constituie de fapt o strategie ci mai curând o înșiruire de date (multe dintre acestea false sau

²¹ Robert Ebel, *The Geopolitics of Russian Energy*, Center of International and Strategic Studies, iulie 2009;

cel puțin inexacte) lipsind finalmente exact indicarea drumului de parcurs și a modului în care urmează a se face în concret aceasta, care sunt resursele și cum ar trebui utilizate, adică pe scurt, o *strategie*. Ceea ce lipsește cu desăvârșire din acest document este exact *strategia*.

Aproximativ aceleași critici se pot aduce și documentelor ulterioare care tratează aceeași problematică:

– *Strategia Națională pentru Dezvoltare Durabilă a României Orizonturi 2013–2020–2030* elaborată de Guvernul României, Ministerul Mediului și Dezvoltării Durabile, Centrul Național pentru Dezvoltare Durabilă în conformitate cu Programul Națiunilor Unite pentru Dezvoltare, care în mare parte continuă greșelile documentelor mai vechi, 22, 23, 24, 25; toate aceste documente la care se face aici trimitere sunt fundamentate în general pe același viziune eronată și inaplicabilă, lipsind soluțiile tehnologice reale și capabile de a produce mult dorita dezvoltare energetică durabilă.

De altfel, o serie de studii întocmite relativ recent în România încă prezintă același importante lipsuri:

– nu abordează problema din perspectivă tehnologică, în sensul de a face trimitere la tehnologii cu adevărat noi și care ar putea aduce soluții concrete la problemele invocate;

– își mențin analiza într-o sferă mult prea generală și abstractă;

– nu vin cu soluții concrete și imediat aplicabile.

În general, viziunile progresiste din domeniul energetic au stagnat la nivelul tehnicii fotovoltaice mai mult sau mai puțin îmbunătățite, în alte domenii tehnologice fiind aduse foarte puține lucruri în plus, iar în acest răstimp calitatea învățământului superior a scăzut permanent, lipsind cercetarea românească de personal valoros.

²² A se vedea de pildă <http://strategia.ncsd.ro/>, - accesat la 11.03.2024;

²³ A se vedea și <http://www.armandconsulting.eu/documente/strategia.pdf>, - accesat la 12.03.2024;

²⁴ Colectiv autori, coordonator Constantin Ciupagea, *Direcții strategice ale dezvoltării durabile în România*, Institutul European din România, București, 2006;

²⁵ Colectiv autori sub coordonarea Prof. Univ. Dr. Silviu Neguș, *Orientări privind securitatea energetică a României*, studiu prezentat în cadrul conferinței „SPOS 2008”, București, 2008;

Analiza autorilor asupra securității energetice și dezvoltării durabile

În opinia autorilor, pentru realizarea securității energetice este necesară îndeplinirea următoarelor condiții:

- acoperirea necesarului de energie fără consumarea resurselor neregenerabile; aceasta se poate realiza practic prin utilizarea resurselor energetice ale atmosferei și solului, și a tehnologiilor de extracție/conversie puse la punct încă de acum mai mult de o sută de ani, fără a se fi trecut însă la aplicații practice la scară industrială;

- descentralizarea surselor și distribuției de energie, prin punerea la punct a unor tehnologii care să permită extragerea/conversia energiei electrice/termice, de către orice persoană fără a necesita deci cuplarea acesteia la vreo rețea centralizată de alimentare; un aparat ce extrage de pildă energia (electrică) din atmosferă (tehnologia Guillot) poate fi utilizat (în aplicații casnice) de către persoane private, fără a avea nicio legătură cu sursele energetice ale statului și rețelele de transport și distribuție aparținând statului sau marilor consumatori industriali;

- utilizarea tehnologiilor care permit obținerea ieftină a energiei termice și electrice, prin captarea/conversia acesteia din mediul ambient, din aer, sol, apă.

Suntem înconjuțați de mari surse de energie fără a conștientiza aceasta cel mai adesea. Tot în opinia autorilor, dezvoltarea durabilă nu poate fi realizată cu adevărat decât dacă și numai dacă:

- sunt utilizate exclusiv resursele regenerabile;
- costurile necesare extragerii/conversiei/stocării, sunt reduse până la neglijabil;

- activitatea de extragere/conversie energetică poate fi realizată chiar și la nivel privat, individual, eliminând astfel necesitatea dependenței persoanelor față de un furnizor/ distribuitor central;

- asigurarea energiei electrice și termice să nu presupună practic alte cheltuieli decât cele legate de achiziționarea echipamentelor necesare și întreținerea acestora;

- funcționarea acestor echipamente să nu presupună niciun fel de influență nocivă asupra ecosistemului, sub nicio formă.

Aminteam în primul paragraf de ideile și susținerile lui Lester Brown,

despre acel Plan B prin care Brown susținea că salvează lumea. L. Brown susținea că soluția ar fi reprezentată de:

- diminuarea emisiilor de carbon cu 80% până în 2020;
- stabilizarea creșterii populației la un maximum de 8 miliarde, către 2040;
- o eradicare a sărăciei pe Glob;
- regenerarea pădurilor, a solurilor, apelor freatice etc.

Pentru aceasta, Brown susținea că sunt necesari 200 de miliarde dolari. Nici vorbă! Tot ceea ce este necesar reprezintă pur-și-simplu *scoaterea la lumină și introducerea în aplicații la toate nivelurile, a unor invenții realizate deja cu multe decenii în urmă* dar ținute în umbră din interese comerciale sau de altă natură. Prin aplicarea acestor noi tehnologii *s-ar elimina necesitatea cheltuielilor pentru producerea de energie*, nu ar fi deci necesare acele 200 miliarde.

Încă de la începutul sec. al XX-lea, savantul român George „Gogu” Constantinescu a inventat generatorul și motorul sonic, transmisia sonică a energiei etc. Prin aplicarea în momentul de față a acelei tehnologii ieftine (sonicitatea) și de mare randament, s-ar putea realiza o adevărată revoluție în materie de energetică și transporturi.

În perioada interbelică, Henri Marie Coandă, în baza efectului fizic care-i poartă numele (efectul Coandă) a inventat o serie de grupuri de forță și generatoare de energie termică și electrică prin care se făceau importante perfecționări, mai ales în ceea ce privește randamentul și costurile generale. Printre altele, în baza efectului Coandă s-a realizat și o turbină eoliană de un randament cu mult superior celor mai perfecționate turbine eoliene clasice.

La începutul secolului XX, savantul român Traian Vuia inventează generatorul de aburi cu circulație forțată care îi poartă numele (*cazanul Vuia*) și motorul cu aer cald. Ulterior, perfecționează invenția sa realizând *metoda combustiei termoionice a cărbunelui* prin care realiza arderea completă (fără reziduuri, deci nepoluantă) a unei cantități de cărbune ce reprezenta doar 10% din amestecul combustibil, 80% din acest amestec fiind APA iar încă 10%, ceea ce el a denumit *aditivii termoionici*. Prin aplicarea acestei metode de combustie (termoionică) apa devenea principala componentă a combustibilului lichid utilizat de termocentrale, motoare termice etc. O adevărată revoluție în materie de transporturi și energetică. În anul 1969, Nicolae Ceaușescu a aprobat un plan secret ce viza câștigarea

independenței energetice față de URSS, prin dezvoltarea masivă a extracției de cărbune românesc, avându-se în vedere aplicarea *metodei combustiei termoionice a cărbunelui*, așa cum Traian Vuia o stabilise.

Începând cu 1923, sasul Rudolf Liciar din Brașov, realizează un dispozitiv pe care l-a denumit *cyclonoid* și care reușea realizarea de vacuum la suprafața unui element rotativ dispus în aer liber. Prin diferența de presiune realizată între extradadosul și intradosul rotorului respectiv, Liciar obținea o forță utilă de 10332,3 Kgf pe fiecare metru-pătrat de suprafață activă a rotorului. În acest fel, el utiliza practic energia atmosferei, pe care o convertea mai întâi în energie cinetică și de aici, făcea posibilă conversia mai departe în energie electrică. Tot pe această bază, el a realizat importante aplicații în domeniul transporturilor, punând bazele a ceea ce el a denumit *vacuum-propulsia*. Invențiile lui Liciar au fost în anii '50 preluate de către sovietici. În 1963, un colectiv aflat sub conducerea lui Nicolae Moraru a realizat și experimentat un dispozitiv electronic de captare, focalizare și transport dirijat a sarcinilor electrice din atmosferă (electroni și ioni) între o stație-emitor și un receptor. Pe același principiu s-a putut construi armament climateric (transportarea de sarcini electrice de semn contrar până într-un anumit punct situat în atmosferă și realizarea unei descărcări electrice la punerea acestor sarcini în contact, degajarea de căldură într-un volum mare de aer dădea naștere unui anti-ciclone și provoca alterarea factorilor de mediu) dar și armament electronic anti-aerian și anti-satelit.

Încă de la începutul anilor '20, o serie de inventatori (Jules Guillot și Jacques Huguenard) au realizat dispozitive menite extragerii electricității atmosferice. Toate experimentele au fost încununuate de succes. La fel și în cazul dispozitivelor menite colectării electricității din scoarță. Chiar și arhi-cunoscutul Albert Einstein, înainte de a deveni celebru pentru teoria sa fizică (teoria relativității) a inventat un generator de căldură care extrăgea căldura din frig. Invenția sa era (și este) foarte interesantă având aplicații deosebite în contextul actual.

Merită aplicate și perfecționate generatoarele teoretic cunoscute, cum ar fi generatorul electrostatic Wimshurst (de o simplitate constructivă impresionantă) sau cel de tip capacitiv (ambele generând tensiuni înalte) sau generatorul homopolar (care debitează curenți foarte intensi). Și exemplele pot continua (...) Nu lipsesc tehnologiile capabile să înlocuiască pe deplin tehnologia carburanților fosili, lipsește interesul real de a face

aceasta. Se pretind multe la nivel strict declarativ, dar concret nu se face mai nimic iar ceea ce se face este cel mai adesea prea inefficient și fără a produce schimbări majore ale situației generale. Se vehiculează tehnologii care în majoritatea cazurilor se dovedesc de randament încă prea scăzut, prea costisitoare și fără posibilitatea practică de a deveni soluții pentru problemele grave cu care ne confruntăm.

Concluzii

Ținând cont de cele arătate în cuprinsul lucrării de față am putea concluziona astfel:

1. Securitatea energetică este componenta de bază a securității economice, aceasta din urmă dovedindu-se a fi nucleul problematicii de securitate;

2. Dezvoltarea durabilă în domeniul energetic presupune utilizarea la scară largă a resurselor energetice regenerabile, multe dintre aceste resurse nefiind la ora actuală deloc exploatare (energia electrică din cadrul atmosferei și solului, energia termică din cadrul apelor, energia atmosferei rezultată din presiunea acestora la nivelul mării etc);

3. Realizarea veritabilei dezvoltări durabile în energetică presupune abandonarea completă a oricăror tehnologii bazate pe exploatarea de resurse neregenerabile; orice fel de proces prin care sau în urma căruia rezultă un consum de resurse și deșeuri ce nu mai pot fi reciclate de așa-natură încât să conducă la refacerea resurselor inițiale este conceptual contrar dezvoltării durabile și trebuie deci abandonat;

4. Problema rivalității internaționale (dar și a concurenței interne la fel de bine) pe piața energetică nu poate fi soluționată în mod benefic și definitiv decât prin deklasificarea tehnologiilor nepoluante și permisiunea acordată în acest fel tuturor persoanelor, de a obține energie (electrică, termică) prin mijloace proprii, cu minime cheltuieli. Așadar, descentralizarea producerii și distribuției de energie;

5. Încetarea sub toate aspectele sale a actualei orânduiri mondiale pseudo-sclavagiste, de tipul sclavagismului industrial, prin care majoritatea persoanelor devin total dependente față de pretențiile discreționare ale unor furnizori/distribuitori centrali;

6. Stabilirea înainte de toate a unei situații cât mai exacte a RESURSELOR: resursele de patrimoniu intelectual (bibliografia de

invențică din energetică și transporturi); identificarea resursei umane cu adevărat valoroase (cercetători, inventatori și inovatori, experți și alții de categorii de personal calificat) și adoptarea imediată a unor măsuri de protecție (profesională, socială) a acestora și strângere a lor în colective de lucru specializate; evaluarea corectă a resurselor mediului prin prisma noilor tehnologii avute în vedere și de asemenea, evaluarea infrastructurii reale existente și a resurselor tehnice, materiale și financiare;

7. Dezvoltarea unor programe de aplicații concrete ale noilor tehnologii selectate, activități ce trebuie să se realizeze de preferință conduse și realizate de către un instituții militare de cercetare, pentru a se asigura totodată și securitatea informației și a personalului implicat.

Bibliografie:

- [1] ATANASIU, L., POLESCU, L., *Fotosinteza sau cum transformă plantele lumina soarelui*, Editura Albatros, București, 1988
- [2] AVRAM, Adrian, MOHAN, Gh., *Valorificarea resurselor vegetale în gospodărie și în industrie*, Editura Tehnică, București, 1989
- [3] BIZON, Nicu, *Sisteme optimizate pentru conversia energiei curate*, Editura Matrix Rom, București, 2008
- [4] CONSTANTINESCU, N. P., *Enciclopedia Invențiilor Tehnice* vol. 1, 2 și 3, Fundația pentru Literatură și Artă „Regele Carol II”, București, 1939
- [5] DOGARU, Mihai, DOGARU, Iulian, KATONA, Laszlo, *Conversia MHD (magnetohidrodinamică) a energiei*, Editura Electra, București, 2006
- [6] FRUNZETI, Teodor, ZODIAN, Vladimir (coordonatori) și colectiv autori, *Lumea 2009-enciclopedie politică și militară*, Editura CTEA, București, 2009
- [7] HALLENGA, Uwe, *Vântul, energie electrică pentru casă și curte*, Editura MAST, București, 2008
- [8] LUPEI, Nestor, *Zestrea energetică a lumii*, Editura Albatros, București, 1986
- [9] POPESCU, I., TURCU, E., *Energia, încotro?*, Editura Scrisul Românesc, Craiova, 1978
- [10] SPÂNULESCU, Ion, *Celule solare*, Editura Științifică și Enciclopedică, București, 1983
- [11] VINTILĂ, M., *Biogazul*, Editura Tehnică, București, 1989
- [12] WEISS, Werner, *Instalații solare*, Editura MAST, București, 2008

ASPECTE PRIVIND SITUAȚIA TRUPELOR RUSE DE PE FRONTUL DIN MOLDOVA (NOIEMBRIE-DECEMBRIE 1917)

Paul AELENEI*

aelenei_paul@yahoo.com

ASPECTS REGARDING THE SITUATION OF RUSSIAN
ARMY ON THE BATTLE FIELD FROM MOLDAVIA
(NOVEMBER-DECEMBER 1917)

ABSTRACT: The end of 1917 would find the Russian army, on the Moldovan front, in a particularly difficult situation. Among the Russian soldiers, the wear and tear of four years of war had begun to be felt more and more. The pacifist propaganda coming from the enemy had begun to take effect, bringing acts of fraternization with him to the level of a phenomenon. The political changes in Russia and the propaganda of maximalists in the trenches and garrisons of the Russian army had serious repercussions on the discipline of soldiers on the front line. The desire to export revolutionary ideas from Russia and the changes that took place there in Romania led some Russian soldiers to create a state of insecurity in many of the country's important cities and towns.

KEYWORDS: Russian army, Romania, propaganda, war, Moldova.

Situația armatei ruse de pe frontul din Moldova, la sfârșitul anului 1917, era una deosebit de dificilă. În rândul trupelor domnea o dezordine de nedescris, acestea fiind aproape imposibil de ținut sub control. Propaganda pacifistă a inamicului și fraternizarea soldaților ruși cu acesta, propaganda maximaliștilor și lipsa comandanților destoinici, au fost câteva dintre problemele care au transformat una dintre cele mai puternice armate ale vremii într-o masă de oameni greu de ținut în frâu.

Una dintre cele mai criticate metehne ale soldaților ruși de pe frontul din Moldova a fost fraternizarea cu inamicul aflat pe cealaltă parte a liniei frontului. Fraternizările au început din prima parte a anului 1917 și au continuat până la plecarea trupelor spre Rusia. Un prim exemplu în acest sens ar fi cel din ziua de 6 noiembrie, petrecut în regiunea Herța, unde atât soldații cât și ofițerii din Regimentele 45 și 46 Infanterie rusă, care erau

¹ Paul AELENEI, PhD candidate, „Dunărea de Jos” University, Galați, Romania.

desfășurate pe front între localitățile Buda Mare și Luncavița, s-au întâlnit cu ofițeri și soldați inamici, în regiunea Luncavița, cu care au fraternizat. Aceștia au purtat discuții referitoare la un acord de pace, care avea să fie încheiat în curând. La finalul discuțiilor, cele două grupuri s-au despărțit în bune raporturi, însă trebuie subliniat faptul că, puțin mai târziu, inamicul a bombardat timp de circa două ore pozițiile rușilor. Deși acest bombardament pare contrar celor discutate anterior, tindem să credem că rușii au fost informați din timp, așa cum vom vedea într-un caz similar pe care îl vom expune în continuare².

În regiunea Dorohoi, inamicul a executat un bombardament asupra pozițiilor ruse, însă aceasta numai după ce i-au avertizat din timp pe ruși, pentru ca aceștia din urmă să aibă timp să se retragă. Scopul bombardamentului era acela că inamicul dorea să facă o probă la niște tunuri pe care le adusese recent pe front. Neavând contact și cu românii în acea zonă frontului, unde să-și lanseze proiectilele, aceștia au fost nevoiți să bombardeze pozițiile tovarășilor de negocieri. Raportul informativ mai spune că, după încetarea bombardamentului, trupele ruse și-au reocupat tranșeele³.

Un alt caz de fraternizare a fost semnalat de Gheorghe Șandru, pădurar-șef la pădurea Torcești⁴, o unitate silvică de pe teritoriul comunei Umbrărești⁵. Pădurarul a adus la cunoștința ofițerilor români din localitate că, în ziua de 17 noiembrie, pe acel sector de front soldații din armata rusă au fraternizat cu inamicul. Șandru a văzut mai mulți soldați ruși când mergeau pe malul Siretului alături de alți soldați nemți sau pescuiau împreună cu aceștia. Mai târziu, doi ofițeri superiori germani au venit în tranșeele ruse, apoi s-au întors în tranșeele germane însoțiți de câțiva ofițeri ruși⁶.

La data de 20 noiembrie, Direcțiunea Poliției și Siguranței Generale informa că un parucic⁷ și podparucic⁸ din armata rusă, care făceau parte din Divizia de Mare și se aflau în satul Regele Carol din apropierea orașului

² ANIC, Fond Colecția 50 „Documente elaborate de organele represive despre activitatea PCR și a organelor de masă revoluționare”, dosar 5926, f. 69.

³ *Ibidem*, f. 69.

⁴ În textul original „Torcești din Luncă”. Pe hărțile militare figurează doar pădurea Torcești.

⁵ Județul Galați.

⁶ ANIC, Fond Colecția 50 „Documente elaborate de organele represive despre activitatea PCR și a organelor de masă revoluționare”, dosar 5926, f.15.

⁷ Locotenent din armata rusă.

⁸ Sublocotenet.

Tulcea, au trecut cu barca însoțiți de câțiva soldați în oraș, unde au fost primiți de inamic. După ce au coborât din barcă au fost conduși la clubul militar din oraș, unde cânta muzica militară. Acolo au petrecut până la orele 02.00, apoi s-au întors, având asupra lor o mulțime de băuturi. A doua zi, un grup de ofițeri ruși a trecut cu barca în orașul Tulcea, unde s-au fotografiat cu un grup de ofițeri inamici⁹.

În acest șir de informații negative referitoare la cazurile de fraternizare s-ar cuveni totuși să subliniem că nu toți soldații ruși și-au încălcat consemnul, ci au mai existat și excepții, tocmai datorită unor militari cu principii, care nu s-au lăsat purtați de valul propagandei. În acest sens, menționăm situația din ziua de 12 noiembrie, când 11 husari, dintre care opt români și trei unguri, care au fost trimiși cu steaguri albe pe pozițiile ocupate de ruși pentru a fraterniza cu ei și a le aduce la cunoștință condițiile de pace, au avut surpriza de a da de un grup de ruși care, în loc de fraternizare i-au arestat și au trimis la comandament¹⁰.

La un moment dat, prin luna decembrie, s-a ivit chiar un curent anti-german, mai ales în rândul infanteriștilor ruși. Această atitudine surprinzătoare a fost o reacție la zvonurile care circulau printre soldați, cum că germanii ar fi pus drept condiție pentru încheierea păcii cedarea de către ruși a cerealelor pentru o perioadă de 15 ani. La aceasta se mai adăuga și faptul că propaganda depășise adesea unele limite, iar soldații nu mai aveau încredere în cele spuse de activiști¹¹. Reacția soldaților la un astfel de zvon era una firească, deoarece această decizie ar fi avut repercursiuni asupra întregii economii naționale și implicit asupra lor pe o perioadă îndelungată.

Este cunoscut faptul că încă din prima parte a anului 1917 sovietele de soldați și muncitori și-au propus să deschidă negocierile de pace cu muncitorii din țările cu care acum se aflau în război și să încurajeze fraternizarea sistematică a soldaților ruși cu adversarii de pe câmpul de luptă, concomitent cu democratizarea armatei și renunțarea la orice program de cuceriri¹². Din perspectiva sovietelor sunt de înțeles aceste acte

⁹ ANIC, Fond Colecția 50 „Documente elaborate de organele represive despre activitatea PCR și a organelor de masă revoluționare”, dosar 5926, f.145.

¹⁰ *Ibidem*, f.84.

¹¹ *Ibidem*, f.153.

¹² Constantin Kirilșescu, *Istoria războiului pentru întregirea României 1916 –1919*, Vol. 2, Editura Științifică și Enciclopedică, București, 1989, p. 26.

de fraternizare, însă aceasta nu justifică faptele antisociale comise pe care le vom expune mai jos.

Cu scopul de a-și face auzite ideile și dorințele, soldații ruși au distribuit materiale propagandistice tipărite în limba română, respectiv manifeste cu tematici diferite și exemplare din ziarul „Lupta”. Acestea au fost împărțite atât populației, cât și soldaților români ori de câte ori aveau posibilitatea.

Mesajele acestor materiale de propagandă erau diverse. Unele aveau scopul de a răspândi ideologia, altele de a aduce la cunoștința cititorilor noile schimbări politice și economice petrecute în Rusia. Desigur, mai existau și manifeste care prin care propagandiștii ruși își exprimau nemulțumirea față de anumite măsuri și împotriva cărora îndemneau la revoltă.

De pildă, în seara zilei de 25 noiembrie, la sosirea în gara Roman a trenului din direcția Iași, mai mulți soldați ruși au urcat în vagoane și au împărțit manifeste soldaților români. Soldații ruși au aruncat din tren astfel de manifeste pe tot parcursul traseului de la Iași la Roman, unii dintre ei continuând răspândirea lor în direcția Bacău¹³.

La 20 noiembrie, Serviciul Siguranței Române de pe lângă Armata 8 rusă înștiința Marele Cartier General român că atât în orașul Herța, cât și în localitățile din apropiere soldații ruși au „afișat publicațiuni” prin care a informat populația că guvernul din Rusia a început o reformă agrară și luat măsuri ca moșiile marilor proprietari să fie împărțite țăranilor¹⁴.

În ziua de 3 decembrie, câțiva soldați ruși aparținând grupului social-democrat au mers cu un automobil pe străzile orașului Botoșani, unde au împrăștiat manifeste prin intermediul cărora îl elogiau pe fostul lor tovarăș de luptă politică, activistul Max Wexler¹⁵, și informau că acesta a fost asasinat de guvern¹⁶. De asemenea, soldații ruși au distribuit manifeste locuitorilor din Fălticeni, Galați, Adjud¹⁷ și din alte localități.

¹³ ANIC, Fond Colecția 50 „Documente elaborate de organele represive despre activitatea PCR și a organelor de masă revoluționare”, dosar 5926, f.50.

¹⁴ *Ibidem*, f.48.

¹⁵ Marx Wexler, cunoscut ca fiind un important militant marxist din Iași, a fost asasinat la ordin în timp ce a fost ce era trimis la un regiment din subordinea Armatei 2 române. (I. Grămadă și V. Popovici, *Reformele făcute de regimul burghezo-moșieresc din România sub presiunea avântului revoluționar al maselor populare între anii 1917 și 1923*, în Studii și materiale de istorie contemporană, Vol. I, Editura Academiei Populare Române, București, 1956, p. 72.)

¹⁶ ANIC, Fond Colecția 50 „Documente elaborate de organele represive despre activitatea PCR și a organelor de masă revoluționare”, dosar 5926, f.76.

¹⁷ A se vedea pe larg dosarul 5926, citat mai sus.

Luați de valul revoluționar, mulți dintre soldații ruși au considerat că schimbările din Rusia ar trebui să se petreacă și în Moldova. Prin urmare, mulți dintre aceștia au manifestat atitudini antiguvernamentale și anti-regaliste, plănuind revolte sau îndemnând la acestea.

La 26 noiembrie, la clubul maximalist din Galați, a avut loc o întâlnire a membrilor acestuia. O altă întrunire a avut loc și în ziua precedentă, tot acolo. În timpul acelei întâlniri, din 25 noiembrie, a fost afișat un ziar rusesc în care se vorbea despre o întrunire de la Odessa, organizată de maximaliști cu puțin timp în urmă, în timpul căreia s-a strigat „Jos Ferdinand!”¹⁸. Și la Galați s-a strigat „Jos Ferdinand!” și „Trăiască Republica Română!”¹⁹.

În ziua de 3 decembrie, la postul de jandarmi din localitatea Burdujeni, județul Botoșani, s-au prezentat doi ofițeri ruși din Corpurile 26 și 28 Armată rusă, pentru a-l informa pe șeful de post că soldații ruși din unitățile menționate anterior, cantonate în acea localitate, intenționează ca în zilele următoare să organizeze o manifestație cu muzică, în urma căreia se declanșeze o revoluție împotriva boierilor și a autorităților. Agitatorii îndemnau populația la revoltă și declarau că atunci când se va încheia pacea, țara noastră va trece de la monarhie la republică. În scopul prevenirii acestor revolte, Compania de Jandarmi a deschis o anchetă²⁰.

Comandantul Companiei de Jandarmi Rurali Dorohoi a raportat, în ziua de 22 noiembrie, că soldații ruși cantonați în satul Logna au îndemnat populația civilă la revoltă²¹. Mai mulți soldați ruși din Burdujeni au spus că dacă soldații români nu doresc să pornească o revoluție, atunci o vor face ei, din cauză că boierii români nu doresc pace. De asemenea, agitatorii au mai spus că Regele Ferdinand trebuie prins și omorât²², din cauză că și familia regală ține cu boierii și nici unii, nici alții nu doresc să dea pământ țăranilor²³.

Într-o oarecare măsură, această propagandă a prins și în rândul populației. De exemplu, în satele din apropierea frontului locuitorii care erau

¹⁸ *Ibidem*, f.116.

¹⁹ *Ibidem*, f.117v.

²⁰ *Ibidem*, f.78.

²¹ *Ibidem*, f.110.

²² Astfel de manifestări care instigau la revolte nu erau o noutate. Încă din 22 aprilie/6 mai rușii au încercat să pună la punct declanșarea unei revoluții cu scopul de a-l detrona pe Regele Ferdinand. (C. Kirițescu, *op. cit.* p. 25.)

²³ ANIC, Fond Colecția 50 „Documente elaborate de organele represive despre activitatea PCR și a organelor de masă revoluționare”, dosar 5926, f.132.

chemați să presteze anumite munci sau să-și pună la dispoziție carele pentru rechiziții refuzau să se mai supună ordinelor primite de la primar și jandarmi. Ei își motivau atitudinea, prin aceea că soldații ruși le-au spus că și la noi se va face revoluție, așa cum s-a întâmplat în Rusia, iar atunci autoritățile nu vor mai putea lua sancționa în vreun fel²⁴.

Sentimentul de profundă antipatie pe care soldații ruși îl aveau față de români era din ce în ce mai evident și se putea observa la tot pasul. Dintr-o notă a delegatului român de pe lângă Cartierul General Rus aflăm că printre ofițerii și soldații ruși²⁵ exista „o mare aversiune față de România și tot ce este român”. Însă aceste sentimente nu erau întâlnite doar la nivelul soldatului de rând, needucat sau turmentat de alcool, ci puteau fi văzute și la nivelurile superioare ale armatei ruse. Spre exemplu, colonelul Stanchievicz Stanislaus, comandantul Regimentului 661 din Corpul 18 al armatei 9 Ruse, staționat în localitatea Berchișești, manifesta o atitudine disprețuitoare și opresivă față locuitorii români. Ca și cum asta nu ar fi fost suficient, îi îndemna și pe soldații din subordinea sa să-i jefuiască fără milă pe bieții români²⁶. Cu un astfel de îndemn venit tocmai din partea unui ofițer superior evenimentele nu puteau să se desfășoare altfel decât în modul tragic descris mai jos.

Comandantul Companiei de Jandarmi „Vlașca”, cu reședința în Găiceana, județul Tecuci, a raportat că în comunele unde sunt cantonate trupe ruse erau comise tot felul de infracțiuni. Soldații ruși intrau în curțile oamenilor și deschideau focul asupra pasărilor și porumbeilor, apoi furau tot ce găseau prin gospodării. Pentru ca ticăloșia lor să fie cu vârf și îndesat, rușii „se introduc în mod silnic peste femei în casele lor”²⁷.

Din calea unor astfel de netrebnicii nu au scăpat nici măcar fețele bise-rițești. De exemplu, preotului Roșca din Burdujeni un soldat rus, taman în mijlocul târgului, i-a luat căciula din cap și dus a fost. Unui alt preot, Vasile Ionescu din Bucecea, soldații ruși i-au luat din căruță un rând de vesminte preoțești, iar atunci când jandarmii au încercat să intervină, rușii au amenințat cu armele²⁸.

²⁴ *Ibidem*, f.33.

²⁵ Nota se referea la soldații ruși cantonați în Bucovina, însă documentele vremii relevă faptul că situația era aceeași în toată Moldova.

²⁶ ANIC, Fond Colecția 50 „Documente elaborate de organele represive despre activitatea PCR și a organelor de masă revoluționare”, dosar 5926, f.47.

²⁷ *Ibidem*, f.114.

²⁸ *Ibidem*, f.10.

În seara zilei de 2 decembrie, în jurul orelor 22.00, potrivit unui raport al Companiei de Jandarmi din județul Botoșani, a existat o tentativă de incendiere a târgușorului Bucecea. Din informațiile oferite de jandarmi aflăm că soldații ruși din Regimentul 284 împreună cu alții de la Parcul de camioane nr. 6, unitate ce aparținea de Corpului 10 al Armatei 9 ruse, care erau cu toții cantonați în localitate, în scopul comiterii unor jafuri au incendiat în același timp mai multe puncte din localitate folosind benzină care, au spus anchetatorii, nu putea fi luată decât de la camioanele lor. Aceeași anchetatori au mai spus că imediat după izbucnirea incendiilor, mai mulți soldați ruși au început să umble în grupuri prin localitate și au comis mai multe furturi²⁹.

În acest context – când trupele de pe ambele părți ale frontului erau extenuate după atâția ani de lupte, iar soldații din toate taberele așteptau cu sufletul la gură încheierea păcii – soldații ruși și-au pierdut răbdarea și au început retragerea, în mare parte dezordonată, spre Basarabia.

Încet-încet, rușii își pregăteau întoarcerea spre casă, așa că în 26 noiembrie Comitetul Central din Petrograd a trimis o telegramă către Comitetul soldaților ruși din Dorohoi prin care îi informa că a fost aprobată trimiterea la vatră a soldaților din continentele 1899–1900. Imediat după primirea acestui ordin au început să plece spre Rusia unități de pe frontul Siret³⁰. La scurt timp după aceea a plecat Regimentul 195 rus, aflat între Comănești și Goioasa, apoi un altul din Moinești³¹. În felul acesta a început scurgerea trupelor ruse spre Rusia.

Ar mai trebui spus că retragerea a fost deosebit de anevoioasă din cauză că ofițerii nu aveau o influență prea mare asupra soldaților. Mulți dintre ofițeri au fost schimbați din funcții în mod abuziv, iar cei care nu se supuneau deciziilor luate de comitetul de soldați erau imediat degradați și executați³².

Cea mai mare parte a trupelor ruse s-a retras în mod organizat, însă au existat și cazuri când unii soldați ruși nu au mai așteptat ordinul de plecare și au părăsit linia frontului îndreptând se spre granița cu Basarabia.

²⁹ *Ibidem*, f.75.

³⁰ *Ibidem*, f.49.

³¹ *Ibidem*, f.56.

³² Lt. Colonel Radu Băldescu, *Războiul Național-Operațiunile din anii 1917,1918 și 1919*, Tiparul Institutului de Arte Grafice „Dacia Traiana”, Sibiu, 1934, p.126.

Potrivit dispozițiilor date de superiori³³, aceste trupe trebuiau să plece spre graniță în mod organizat, după o prealabilă planificare a comandamentelor român și rus prin care se stabilea traseul ce avea să fie urmat și modul de deplasare^{34,35}. De exemplu, la Galați, trenul care ducea spre Reni transporta în fiecare noapte de la începutul lunii decembrie în jur de 400 de soldați ruși, care nu erau controlați de nimeni dacă au bilete de voie sau dacă sunt dezertori de pe front³⁶. Tot aici au fost semnalate și foarte multe dezertări³⁷. De asemenea, la Suceava, pe 11 decembrie, s-a semnalat faptul că trupele de artilerie și infanterie la punctul Herța și Noua Suliță au părăsit frontul aproape în întregime, partizanii maximaliști încercând în drumul lor să provoace o revoluție. Populația era înspăimântată de faptele săvârșite de acești soldați aflați în retragere³⁸. Astfel de cazuri erau foarte des întâlnite.

Din cele menționate mai sus concluzionăm că imixtiunea politicului în treburile armatei a avut drept consecință afectarea structurilor de comandă a acesteia, prin înlăturarea din funcții a comandanților experimentați și înlocuirea lor cu soldați lipsiți de competență. Aceasta a avut mai multe efecte negative în cascadă. De pildă, înlocuirea unor ofițeri de carieră, înzestrați cu demnitate și idealuri, cu niște simpli soldați, care își doreau doar să se întoarcă acasă, a dus implicit la renunțarea planurilor de cucerire, iar aceasta a scăzut interesul lor pentru luptă. Practic, combativitatea soldaților ruși pe linia frontului a dispărut în totalitate. Lipsa unor noi planuri de cucerire a schimbat și atitudinea lor față de inamic, aceștia trecând de la ciocniri armate la fraternizare pe linia frontului. Aceste gesturi de solidarizare cu inamicul au creat frustrări în rândul trupelor române,

³³ Potrivit Ordinului Circular nr. 5424, din 2 decembrie 1917, emis de Marele Cartier General al armatei române în scopul evitării dezordinii, jafurilor și a altor acte antisociale săvârșite de grupuri izolate de soldați ruși, reiese că pentru deplasarea trupelor ruse se dorea dirijarea acestora pe lângă localitățile importante și se interzicea bivouacarea lor în apropierea stațiilor de cale ferată. (AMNR, Fond Microfilme, Armata 2-a, Rola FII 2.1376, dosar 358, c.474).

³⁴ Lt. Colonel Radu Băldescu, *op. cit.*, p. 127.

³⁵ A se vedea și instrucțiunile transmise de Biroul de Operațiuni al Marelui Cartier General-Inspectoratul General al Centrelor de Recruți pentru executarea ordinelor nr. 5504, 5505, 5484, 5 644 762 5858 și 5917. (AMNR, Fond Microfilme, Armata 2-a, Rola FII 2.1376, dosar 358, cc.478-485).

³⁶ ANIC, Fond Colecția 50 „Documente elaborate de organele represive despre activitatea PCR și a organelor de masă revoluționare”, dosar 5926, f.67.

³⁷ *Ibidem*, f.156.

³⁸ *Ibidem*, f.155.

fiind percepute ca acte de trădare. Șirul acesta de alegeri neinspirate ale rușilor nu putea avea decât un singur efect: dezintegrarea armatei ruse pe frontul din Moldova.

Bibliografie

- [1] *** ANIC, Fond Colecția 50 „Documente elaborate de organele represive despre activitatea PCR și a organelor de masă revoluționare”, dosar 5926
- [2] Băldescu, Lt. Colonel Radu, *Războiul Național-Operațiunile din anii 1917,1918 și 1919*, Tiparul Institutului de Arte Grafice „Dacia Traiana”, Sibiu, 1934
- [3] Kirițescu, Constantin, *Istoria războiului pentru întregirea României 1916 –1919*, Vol. 2, Editura Științifică și Enciclopedică, București, 1989
- [4] Wexler, Marx, cunoscut ca fiind un important militant marxist din Iași, a fost asasinat la ordin în timp ce a fost ce era trimis la un regiment din subordinea Armatei 2 române. (I. Grămadă și V. Popovici, *Reformele făcute de regimul burghezo-moșieresc din România sub presiunea avântului revoluționar al maselor populare între anii 1917 și 1923*, în *Studii și materiale de istorie contemporană*, Vol. I, Editura Academiei Populare Române, București, 1956

BIBLIA – VALENȚE CULTU(R)A

Eduard PATRAȘCU¹
edipatrascu@yahoo.it

CULTURAL AND CULTIC VALUES OF THE BIBLE

ABSTRACT: The present reflection aims to highlight the need for both an intelligent (rational) and faithful approach to the Bible text. Using as an example the parable of the sower, told by three evangelists, also called synoptics (Matthew 13:1,23; Mark 4:1–20 and Luke 8:4–15), it can be seen how the message of Scripture needs above all to be heard (or read) in its literality; but this alone is not enough. The fact that the disciples ask Jesus to explain the meaning of the parable, i.e. to unveil the envelope that constitutes the parabolic mode of expression, and that Jesus does so with patience and remarkable pedagogy, indicates either that Jesus himself not only accepts, but even demands the effort of the disciples' intelligence to understand the message. It can be noted in the parable that if the message is not understood, the chance of bearing fruit is totally nullified. Then the different levels of understanding also lead to different ways of penetrating the message and, above all, to fruitfulness, to faith.

KEYWORDS: understand the Bible; culture; worship; intelligence and faith.

¹ Născut la 25.11.1979 în Faraoni, jud. Bacău, este preot și profesor romano-catolic, cunoscut pentru realizarea unei traduceri integrale a Sfintei Scripturi, în limba română, din anul 2013, traducere din textele „originale” ale Bibliei (ebraică, aramaică și greacă). A predat cursuri de limbi biblice și de exegeză biblică la Institutul Teologic Romano-Catolic din Iași, la Facultatea de Teologie Romano-Catolică din Iași și la Institutul Teologic Romano-Catolic Franciscan din Roman. A susținut conferințe pe teme biblice, publicând cărți și articole de specialitate în țară și în străinătate. De asemenea, a organizat mai multe simpozioane și cursuri de formare biblică. Este autorul sitului www.bibliacatolica.ro și responsabil al textelor traducerii catolice a Bibliei prezente în aplicații și platforme biblice din România și din străinătate. A fost responsabilul Oficiului pentru Pastorația Biblică al Diecezei de Iași. În prezent, este Directorul Departamentului de Cercetare Biblică al Diecezei Romano-Catolice din Iași, delegat al Conferinței Episcopilor din România pe lângă Federația Biblică Catolică, fiind Coordonatorul zonei Europa Centrală și de Est al acestei instituții a Vaticanului de răspândire a Sfintei Scripturi, precum și membru în comitetul executiv (<https://c-b-f.org/en/Who-we-are/Structure/Executive-Committee>) și în cel al Societății Biblice Interconfesionale din România, unde este membru în Consiliul de Conducere (<https://societateabiblica.org/despre-noi>).

Biblia, cuvânt umano-divin, sinergie de rațiune și credință

Ce este *Biblia*? La această întrebare, răspunsul spontan nu are în mod obișnuit prea multe variante. El, răspunsul, acoperă imediat zona religios-culturală a ebraismului sau creștinismului (în toate fațetele sale): Biblia este o carte a credinței ebraico-creștine. Și este un răspuns cât se poate de corect. De altfel, răsfoind paginile *Sfintei Scripturi* (cum se mai numește, de altel, *Biblia*), se pot găsi definiții mai explicite sau mai indirecte care vor să arate că acele cuvinte sunt în mai mult decât niște cuvinte omenești: ele se vor a fi *Cuvântul lui Dumnezeu* adresat oamenilor pentru ca aceștia din urmă, ascultându-l și modelându-și viața după acest Cuvânt, să poată să acceadă la ceea ce promite acest Cuvânt: mântuirea. Sunt numeroase exemplele biblice în acest sens. Să fie suficiente, însă, doar câteva scurte citate biblice:

Dacă vei asculta glasul Domnului Dumnezeului tău, păzind și împlinind toate poruncile lui pe care eu ți le dau astăzi, Domnul Dumnezeuul tău te va pune mai presus de toate popoarele pământului. Vor veni asupra ta toate binecuvântările acestea și te vor ajunge, pentru că ai ascultat glasul Domnului Dumnezeului tău².

La început era Cuvântul și Cuvântul era la Dumnezeu și Cuvântul era Dumnezeu. [...] celor care l-au primit, celor care cred în numele lui, le-a dat puterea de a deveni copii ai lui Dumnezeu³.

Literatura veche – numită într-un limbaj comun, imensul *corpus* al Sfinților Părinți ai

Bisericii – ce care a început să apară imediat după conturarea cărților care constituie astăzi Biblia, a subliniat în diferite moduri această identitate profundă a Scripturii. Există, pentru a dovedi acest lucru, o foarte amplă paletă de citate care să susțină această idee. Dar, din nou, să fie suficientă aducerea-aminte doar a unuia dintre Părinții Bisericii, Augustin de Hypona care, în una dintre multele sale scrieri, afirmă: *Toate Scripturile au fost scrise pentru aceasta: pentru ca omul să înțeleagă cât de mult îl iubește Dumnezeu și, înțelegând acest lucru, să se înflăcăreze de iubire pentru el⁴.*

Această convingere „internă” a Scripturii – în totalitatea ei – drept

² Cartea Deuteronomului 28,1–2.

³ Evanghelia după Ioan 1,1.12.

⁴ Augustin de Hypona, *De catechizandis rudibus* 1,8.

cuvânt care e „mai mult” decât un cuvânt omenesc o regăsim definită deja de Sf. Paul în scrisoarea pe care i-o adresează tânărului său discipol, Timotei, lăsat de Apostolul neamurilor responsabil (lit. „episcop”) al comunității din Efes și care, se pare, se confrunta cu atacuri din partea unor grupuri care încercau „diluarea” acestui Cuvânt:

Sfintele Scripturi [...] îți pot da înțelepciunea spre mântuire prin credința în Cristos Isus. Toată Scriptura este inspirată de Dumnezeu și este de folos pentru a învăța, a dojeni, a îndrepta, a educa în dreptate, pentru ca omul lui Dumnezeu să fie desăvârșit, pe deplin pregătit pentru orice lucrare bună⁵.

În remarcă lui Paul – ca de altfel și în cea a lui Augustin – se întrevede, așadar, faptul că Biblia – nuanțată de el ca „Toată Scriptura” nu are doar valență de credință, ci ea tinde să învâluie viața în totalitatea ei. Cuvântul lui Dumnezeu – prin ceea ce este acest Cuvânt – nu este destinat doar pentru o anumită zonă a vieții omului, cum e cel al credinței (sau cum s-ar mai putea zice, al relației sale cu divinitatea), ci are menirea să modeleze întreaga existență a omului.

În cele ce urmează, se va încerca – chiar dacă destul de rapid și doar prin câteva argumentări, datorate spațiului rezervat acestei intervenții – o exemplificare a rostului Cuvântului lui Dumnezeu care se adresează nu doar comportamentului religios al omului, ci și „activității” inteligenței cu care este dotat ființei care este numită *homo sapiens sapiens*. Și va fi folosit pentru această succintă incursiune un text din Biblie, din Noul Testament. Mai exact, o parabolă, numită de critica biblică *Parabola Semănătorului*.

Biblia, cuvânt-sămânță

Trebuie spus că această parabolă este redată de trei din cei patru evangheliști, semnal destul de consistent că ea chiar a fost spusă de Isus⁶. Aici va fi luată varianta prezentă în *Evanghelia după sfântul Marcu*. Iată așadar textul⁷:

⁵ *Prima Scrisoare către Timotei* 3,14–17.

⁶ Sunt multe studiile pe această tematică, cea care se referă la apartenența directă la Isus a acestei parabole. Amintim doar studiul lui J.P. MEIER, *A Marginal Jew. Rethinking the Historical Jesus* (AncBRL; New York: Doubleday, 1991–2009), în special volumul II sau H.-H. STOLDT, *Geschichte und Kritik der Markushypothese* (Göttingen: Vandenhoeck & Ruprecht, 1977).

⁷ Textele biblice din această prezentare sunt luate din *Biblia*, trad. A. BULAI – E. PATRAȘCU, Departamentul de Cercetare Biblică, Iași 2020.

¹ A început din nou să învețe de-a lungul mării și s-a adunat în jurul lui o mulțime așa de mare, încât el, urcându-se, s-a așezat în barcă, pe mare. Și toată mulțimea era lângă mare, pe uscat. ² El îi învăța multe în parabole. Și le spunea în învățătura lui: ³ „Ascultați! Iată, semănătorul a ieșit să semene! ⁴ Și, în timp ce semăna, [o parte] a căzut de-a lungul drumului. Au venit păsările cerului și au mâncat-o. ⁵ O altă [parte] a căzut pe loc pietros, unde nu avea pământ mult, și îndată a răsărit, pentru că nu avea pământ adânc. ⁶ Iar când soarele a răsărit, s-a veștejit și, pentru că nu avea rădăcină, s-a uscat. ⁷ O altă [parte] a căzut între spini. Spinii au crescut și au înăbușit-o și nu a dat rod. ⁸ Iar alta a căzut în pământ bun și a dat rod. A încolțit, a crescut și a adus: una – treizeci, alta – șaizeci, alta – o sută”. ⁹ Și a zis: „Cine are urechi pentru a asculta să asculte!”⁸.

E util poate să fie spus încă o dată că Scriptura, Biblia, a fost dăruită înainte de toate ca memorie a ceea ce Dumnezeu a făcut pentru oameni de-a lungul istoriei (cât e ea de lungă) precum și a modurilor de răspuns al oamenilor. Căci „După ce în trecut a vorbit în multe rânduri și în multe moduri părinților noștri prin profeți, Dumnezeu, în aceste zile din urmă, ne-a vorbit nouă prin Fiul”⁹.

Una peste alta, parabola de mai sus creionează și sintetizează metaforic bine această realitate tocmai menționată. Până la urmă, Biblia relatează – cu multe detalii, unele chiar solicitante – modalitățile prin care Semănătorul Suprem și-a declinat activitatea sa de semănare a seminței iubirii sale de-a lungul istoriei oamenilor și continuă să o facă, chiar dacă, dpdv al calculului strict omenesc, bazat pe „profitul productiv”, nu ar merita. Invit contabilii sau iubitorii de matematică să facă niște calcule și să vadă ce procent de productivitate reiese din parabolă. Vor avea ocazia să rămână consternați și poate chiar scandalizați. În orice caz, Dumnezeu-semănătorul – din ferire pentru noi – gândește destul de diferit de noi:

„Căci gândurile mele nu sunt gândurile voastre și căile voastre nu sunt căile mele – oracolul Domnului. Căci așa cum ploaia și zăpada coboară din ceruri și nu se întorc acolo fără să ude pământul și să-l facă să rodească, să încolțească și să dea sămânță semănătorului și pâine celui care mănâncă, la fel va fi cuvântul

⁸ *Evangelia după sfântul Marcu* 4,1–9.

⁹ *Scrisoarea către evrei*, 1,1–2a

*meu care a ieșit din gura mea: nu se va întoarce la mine în mod zadarnic, fără ca să facă ceea ce îmi place și să aibă succesul pentru care l-am trimis*¹⁰.

Sămânța Cuvântului și diferitele soluri

Succesul sau rostul seminței cuvântului de care vorbește profetul Isaia se referă la atingerea vieții omului de către Cuvântul lui Dumnezeu. Sau, dacă vrem să rămânem în terminologia parabolei evanghelice, rostul seminței cuvântului este să găsească un teren în care să germineze, să încolțească, să crească maturizând rodul. Diferitele soluri unde ajunge sămânța – așa cum sugerează parabola – arată că roadele eforturilor semănătorului nu sunt tocmai pe măsura așteptărilor noastre. Din păcate cuvântul semănat – calitativ identic în toate solurile – ajunge să fie primit „pe drum”, în treacăt ajungând, în treacăt fiind devorat; în pământ pietros, unde nu are suficient sol pentru a se dezvolta; între spini, unde aceștia sufocă, blochează creșterea. Dar ajunge și în pământ prielnic, unde se dezvoltă potrivit unui plan tainic care pe noi poate nu ne convinge (că nu ne convine), dar care, pare-se, se dovedește suficient pentru ca Semănătorul să continue să semene, după cum vedem că se întâmplă și azi, după logica „restului sfânt”.

Mergând dincolo de metafora parabolei, am putea să ne întrebăm de ce totuși parabola are răsrângeri atât de realiste în istoria oamenilor? Amintindu-ne și menținând mereu prezentă scandaloasa taină a libertății umane pe care Dumnezeu o respectă, explicarea parabolei oferită de însuși textul biblic deschide o perspectivă interpretativă foarte interesantă. Cu mare probabilitate, această explicație aparține comunității creștine primare. Ceea ce nu diluează deloc din importanța ei, ci scoate în evidență faptul că dintotdeauna (incluzând aici și ucenicii) s-a simțit nevoia ca ea, parabola, să fie înțeleasă bine. Așadar, „puțina productivitate” remarcată chiar și de ascultătorii direcți ai lui Isus a generat întrebarea referitoare la sensul ei. Toți cei trei evangheliști care redau această parabolă au simțit nevoia să ne transmită și explicația ei; Marcu (cap 4) și Luca (cap 8) sunt cei care remarcă explicit această dorință a ucenicilor pentru a înțelege mesajul parabolei semănătorului. Luca este cel mai clar în acest sens. Citim așa în cap. 8,9 din Luca: „Atunci l-au întrebat discipolii săi ce ar putea să însemne această parabolă”.

¹⁰ Cartea profetului Isaia, 55,8.10–11.

Întrebarea aceasta provoacă o reacție foarte interesantă a lui Isus și deschizătoare de reflecții aducătoare de mult rod intelectual și duhovnicesc, pe care le voi schița doar aici, întrucât timpul este cel care este. Iată reacția lui Isus, redată de *Marcu* 4,13: „Nu înțelegeți această parabolă? Cum veți înțelege atunci toate parabolele?”. De remarcat acest verb „a înțelege”¹¹. Apare de două ori doar în reacția lui Isus. De altfel, la o citire atentă și inteligentă a textului evangheliilor, vom putea observa că Isus îi invită de mai multe ori pe ucenici (nu doar pe cei 12) nu doar să asculte – lucru indispensabil în receptarea mesajului: și parabola semănătorului, în *Marcu*, începe cu acel „Ascultați”, care amintește de „Ascultă Israele” – ci să și înțeleagă. Aș aminti aici doar alte două episoade evanghelice. În chestiunea referitoare la alimente, ce e impur și ce nu e impur, Isus le zice discipolilor săi:

„Chemând din nou mulțimea, le-a spus: „Ascultați-mă cu toții și înțelegeți! Nu este nimic în afara omului care, intrând în el, să-l poată face impur, însă cele care ies din om, acelea îl fac pe om impur”. Când a intrat în casă, [plecând] de la mulțime, discipolii săi l-au întrebat despre parabolă, iar el le-a spus: „Cum, și voi sunteți nepricepuți? Nu înțelegeți că tot ceea ce intră din afară în om nu poate să-l facă impur? Deoarece nu intră în inimă, ci în trup și apoi este eliminat în loc ascuns”. Căci din inima omului ies: gândurile rele, desfrânările, furturile, crimele, adulterele, lăcomiile, răutățile, înșelăciunea, desfrâul, ochiul rău, blasfemia, îngâmfarea, necugetarea. Toate aceste rele ies dinăuntru și îl fac pe om impur”¹².

De remarcat acel „ascultați-mă cu toții și înțelegeți”; apoi, din nou faptul că discipolii îl întreabă despre parabolă; dar, mai ales, faptul că Isus le explică, deci îi ajută pe ucenici ca aceștia să înțeleagă ceva din ce le spune.

Un alt episod unde apare această solicitare la a „înțelege” este cel petrecut pe barcă, atunci când Isus le spune ucenicilor: „vedeți și păziți-vă de aluatul fariseilor și de cel al lui Irod”. Iar ucenicii discutau între ei că nu luaseră cu ei de mâncare. Isus reacționează din nou:

„De ce discutați că nu aveți pâine? Încă nu pricepeți și nu înțelegeți? Aveți inima împietrită? Aveți ochi, și nu vedeți; aveți urechi, și nu auziți? Și nu vă aduceți aminte? Când am frânt cinci pâini pentru cinci mii, câte coșuri pline cu bucăți ați adunat?”. I-au spus: „Douăsprezece”. „Și cele șapte [pâini] pentru cei

¹¹ Cf. C. FOCANT, *Il vangelo secondo Marco*, Assisi 2015, p. 177.

¹² *Marcu* 7,14–23 (cf. *Matei* 15,10–20).

patru mii, câte coșuri pline cu bucăți ați adunat?”. Ei i-au spus: „Șapte”. Iar el le-a zis: „Încă nu înțelegeți?”¹³.

Din nou apare această solicitare la a înțelege; din nou Isus explică. Noutatea în acest episod este expresia „inima împietrită”, simbol biblic al incapacității, al voinței de a nu se deschide față de credință.

Revenind la parabola noastră, explicarea parabolei semănătorului este sprijinită pe profeția lui Isaia 6,9–10: „*de privit să privească, dar să nu vadă, de ascultat să asculte, dar să nu înțeleagă, ca nu cumva să se întoarcă și să li se ierte*”. Se vede deja aici cum înțelegerea este de fapt cea care generează cu adevărat mișcarea de întoarcere, de convertire am zice noi, adică de credință. Se poate intui lucrul acesta mai ales în cazul celor trei terenuri care nu aduc rod; dar în cazul primului teren care nici măcar nu dă ocazia încolțirii, Matei precizează: „Oricine ascultă Cuvântul lui Dumnezeu și **nu-l înțelege**, vine Cel rău și răpește ce a fost semănat în inima lui”. Iar în cazul pământului care aduce rod, același Matei insistă: „Ce a fost semănat în pământ bun este acela care ascultă cuvântul **și-l înțelege**. Acesta aduce rod și face care o sută, care șazeci, care treizeci”.

Dacă nu veți înțelege, nu veți rezista (cf. Isaia 7,9)

Să fie suficiente pentru a provoca la o lectură nu doar reverențială, dar și inteligentă a Bibliei aceste foarte rapide nuanțări. Căci textele biblice nu de puține ori sunt luate cu prea multă ușurință de cititorii Evangheliei, chiar și de către cei mai fervenți. Un autor american care, apropo de ușurința cu care se survolează peste multe nuanțe foarte importante din Biblie, spune: „*Pentru că textele Bibliei, făcând afirmații extraordinare într-o haină atât de modestă, sunt ofensatoare în ochii trufiei omenesti, atrăgând disprețul snobilor și al sofiștilor preocupați de sine din toate epocile*. Dar, continuă Scott Hahn, citând un autor din din sec. II d.C., pe nume Tatian, discipol al lui Iustin Martirul, „*am avut încredere în Scripturi pentru limbajul lor simplu, pentru caracterul onest al autorilor lor*”¹⁴.

În finalul acestor câteva rapide reflecții, poate e util să fie adus în fața ochilor un alt episod evanghelic bogat în semnificații intelingent-duhovnicești. După dialogul cu samariteana (Ioan 4), discipolii, întorcându-se la Isus, îl roagă să mănânce. Iar Isus replică:

¹³ Marcu 8,17–20.

¹⁴ S. HAHN, *La ospățul Cuvântului divin*, Târgu Lăpuș 2021, 117.

„Eu am de mâncat o mâncare pe care voi nu o cunoașteți”. Iată, eu vă spun, ridicați-vă ochii și priviți lanurile că sunt albe pentru seceriș! Deja secerătorul își primește plata și adună roadele spre viața veșnică, pentru ca semănătorul să se bucure la fel cu secerătorul. Căci în aceasta se adeverește cuvântul: «Unul este semănătorul, altul secerătorul». Eu v-am trimis să secerăți ceva pentru care nu ați trudit. Alții au trudit, iar voi ați intrat peste truda lor¹⁵.

De la latinescul *colére* („a culege”), la cult și cultură biblice

Așadar, încă o dată se vede cine este semănătorul și cine sunt secerătorii, adică culegătorii. Cu alte cuvinte, discipolii din toate timpurile sunt chemați să culeagă ceea ce altul, Semănătorul, a semănat. Rămânând în parabola semănătorului – care ne-a însoțit în această reflecție – oamenii sunt chemați mai degrabă să culeagă, să se bucure de roade. E foarte interesant, în acest punct culminant al reflecției noastre, să ne amintim că în limba latină, a culege se zice „*colére*”; iar participiul pasiv al acestui verb a produs în limba română doi termeni – cult și cultură – care la forma lor adjectivală sunt foarte asemănători: cultural și cultural, termeni care se regăsesc în titlul acestui simpozion.

Pe de altă parte, unul dintre verbele folosite de Isus în parabola semănătorului pentru a solicita efortul de înțelegere al ucenicilor este *syniemi*. Verbul acesta este compus din particula *syn* (împreună) și forma veche, pare-se homeriană, a verbului a fi. Așadar, a înțelege, în accepțiunea lui Isus înseamnă „a fi împreună; de unde sensul de a aduna împreună, a pune împreună și a culege și, de aici, sensul a înțelege¹⁶. Poate părea un driblet filologic tipic bibliștilor; dar când te uiți în textul grec și vezi cu ce migală au folosit autorii unii termeni, rămâi uimit de cât e de frumos să poți înțelege Scriptura așa cum este ea.

¹⁵ *Evanghelia după Ioan*, 4,32–38.

¹⁶ Iată o listă incompletă a recurențelor biblice a unor verbe grecești care susțin afirmația făcută aici. Verbul *syniemi* („a fi împreună”, cu sensul de „a aduna”, deci și „a înțelege”) apare în *Matei* 13,14.19.23; 15,10.17; *Marcu* 7,14.18; 8,17.21; *Luca* 18,34. Dar pe lângă de acest verb, evangheliștii folosesc și alți termeni din câmpul semantic al lui „a înțelege”. De exemplu, verbul *noéo* (cara are ca sens primar „a folosi inteligența”, deci „a înțelege”: *Matei* 16,9.11; *Marcu* 8,17; 9,32; *Luca* 9,45; verbul *horéo* (sensul primar al acestui verb este „a aduna, a face să încapă, a conține”; de aici și „a înțelege”: *Matei* 19,12; verbele *óida* („a ști) și *ghynósco* („a cunoaște) *Marcu* 4,13; sau verbul *loghízomai* („a vorbi” sau chiar „a gândi în sine”): *Ioan* 11,50.

Nu de puține ori, cei doi termeni (cultural și cultural) apar distanțați (nu doar social) în spațiul istoriei moderne, dacă nu chiar în contrast. Iar dacă ne referim la istoria abordării textului Scripturii, atitudini de tip obscurantist sau „deculturalizat”, pe de o parte, precum și „deculturalizat” sau de-a dreptul ostil și critic față de rugăciune regăsim destul de des, ceea ce a dus la denaturări ermeneutice și la trădări ale mesajului Cuvântului lui Dumnezeu de nu mică importanță și cu consecințe existențiale destul de grave uneori.

Ținând cont de faptul că Biblia este un cuvânt divino-uman, deci și dumnezeiesc, dar și omenesc, acordându-i respectul care i se cuvine și pe care textul biblic a demonstrat în istorie că-l merită, se impune de la sine o abordare deopotrivă culturală (în rugăciune, în cult: de fapt, acesta a fost și trebuie să rămână scopul primordial al textului scripturii: dimensiunea spirituală a omului) și culturală. Aceasta din urmă se regăsește în reverberațiile cărturărești, artistice, arhitectonice și civilizatoare din istoria nu doar a Europei, care are rădăcini profund creștine, indiferent de ce zic unii sau alții în timpurile noastre, fără de care Europa (și nu doar ea) nu și-ar putea înțelege trecutul și, de aici, nici prezentul. Așadar, e importantă, fundamentală reverența culturală a Scripturii, dar ea – pentru a produce roade îmbelșugate, așa cum sugerează parabola semănătorului – are nevoie și de aportul inteligenței – smerite, evident, dar curajoase totuși – cu care ne-a dotat bunul Dumnezeu, și pe care Isus a solicitat-o și ucenicilor săi cu răbdare și cu o pedagogie inteligentă. A căuta să înțelegi Cuvântul fără rugăciune, dar și a pretinde că numai prin cult se ajunge la înțelegerea adevărată a textului s-a dovedit, în istorie, a fi un labirint periculos. Deci, sensul textul este cules (*colére*) corect atunci când sunt puse împreună – *syniemi* – adică atunci când se citește inteligent, când se iau în atenție toate dimensiunile sale, cultural-culturale, în mod duhovnicesc-inteligent.

De aceea „Un cititor serios al Bibliei ar trebui să-și dorească totul și să fie optimist în legătură cu posibilitatea de a înțelege Scriptura în sens literal și spiritual. Putem progresa prin străduințele noastre – studiu, contemplație, rugăciune – și ceea ce vom reuși va fi încununat de Dumnezeu cu harurile sale. Iar el face asta ducând la bun sfârșit ceea ce el însuși a început. Fiindcă dorința noastră de a cunoaște [și inteligent] Scripturile este, ea însăși, harul lui Dumnezeu”¹⁷.

¹⁷ S. HAHN, *op. cit.*, 154.

Trebuie evitată, așadar, „sărirea” rapidă peste literă, dar și rămânerea doar la ea! Căci litera, cuvântul, este norul care ne duce la Cel care nu ostenește să vorbească. Litera este și astăzi Sămânța semănătorului. Unde cade ea azi? Pe drum? În pământ pietros? Intre spini? Sau...

Bibliografie¹⁸

- [1] FARAOANU, I., *Biblia – cuvânt divin și uman*, Iași 2011
- [2] FEE, G.D., STUART D., *Biblia ca literatură*, Cluj 1991
- [3] FOCANT, C., *Il vangelo secondo Marco*, Assisi 2015
- [4] FOKKELMAN, J.P., *Come leggere un racconto biblico*, Bologna 2015
- [5] HAHN, S., *La ospățul Cuvântului divin*, Târgu Lăpuș 2021
- [6] Jeremias, J., *Parabolele lui Iisus*, Anastasia, București
- [7] LACOCQUE, A. – RICOEUR, P., *Cum să înțelegem Biblia*, Iași, 2002
- [8] MEIER, J.P., *A Marginal Jew. Rethinking the Historical Jesus (AncBRL; New York: Doubleday, 1991–2009) volumele I–IV.*
- [9] SKA, J.-L., *Vechiul Testament pe înțelesul tuturor*, Roman, 2012
- [10] STOLDT, H.-H., *Geschichte und Kritik der Markushypothese* (Göttingen: Vandenhoeck & Ruprecht, 1977)
- [11] ZIMMERMAN R., *Compendio delle parabole di Gesù*, Brescia, 2011

¹⁸ Bibliografia prezentată aici este una mai degrabă sugestivă. Literatura de specialitate în acest domeniu este extrem de mare. Așa cum se poate vedea, pe lângă cărțile citate explicit în corpul expunerii, s-a considerat utilă menționarea altor materiale care s-a putea dovedi ajutătoare, chiar dacă acestea nu sunt citate explicit, ele (ca și multe altele nemenționate nici măcar în bibliografie) în fundalul gândurilor exprimate în această scurtă intervenție.

TRĂIREA CUVÂNTULUI LUI DUMNEZEU

Iuliana COZMA¹

giuliacozma@yahoo.com

LEARNING AND LIVING GOD'S WORD

ABSTRACT: In Christianity, the Bible is considered the “Word of God,” and there is much to find about this topic in Scripture. The Bible is called the Word of God, meaning it can be considered a direct line of communication from the Lord, divinely inspired by the authors of the respective books. Jesus Christ Himself is also called the Word of God. This concept is based on the belief that Jesus embodies God’s message to humanity. According to the Gospel of John, “In the beginning was the Word, and the Word was with God, and the Word was God” (John 1:1). This passage suggests that Jesus is not only a messenger of God’s word but that He is the very essence of that word. The idea of Christ as the Word of God has significant theological implications. It means that through Christ, God has revealed himself to humanity uniquely and powerfully.

KEYWORDS: Christianity, Holy Scripture, dynamism, logos, verbum

Omenirea și-a pus întrebări de la început și a încercat să-și răspundă pe toate căile posibile. A încercat prin sistemele marilor filosofi, a încercat prin cercetările marilor oameni de știință, prin marii întemeietori de religii, dar niciodată răspunsurile pe care și le-a dat n-au fost deplin satisfăcătoare. Le lipsea ceva esențial și, mai ales, le lipsea garanția că erau drepte și definitive, limpezi, clare, adevărate, absolute, ultimele. (...) Acest lucru L-a știut dintotdeauna și Dumnezeu, de aceea „**la plinirea vremii**” L-a trimis pe Fiul Său pe pământ, pentru ca **numai El** să dea acel răspuns care să poată fi absolut, care să aibă garanția adevărului **ca răspuns venit de la Dumnezeu**. De aceea Mântuitorul s-a definit pe Sine drept „*Om care vă spune adevărul*” (Ioan 8, 40), deci Cel care dă răspunsul definitiv.

Și prin ce se dă acest răspuns? Se dă în primul rând prin cuvânt. Acesta este mijlocul prin care noi, cei care ne punem întrebări, comunicăm între noi. Cuvântul este mijlocul nostru de comunicare. De aceea se și spune în Sfânta Scriptură: „*La început a fost Cuvântul*”. Toate s-au făcut prin Cuvânt.

¹ Profesor la Școala Gimnazială „Liviu Rebreanu” Comănești.

Prin întruparea lui Iisus Hristos, s-a întrupat Cuvântul, Logosul, s-a întrupat deci **agrăirea lui Dumnezeu către noi**, pentru ca, prin propriul Lui **Cuvânt**, să ne dea răspuns la marile întrebări care ne chinuie mințile, sufletele, existențele noastre. **Cuvântul** e deci chiar Iisus, dar cuvânt este și învățătura Sa către noi.

Orice gând omenesc, orice cuvânt omenesc e o energie, o forță. Dacă așa stau lucrurile când este vorba de cuvântul și gândul omenesc, cu atât mai mult e valabil acest lucru când este vorba de cuvântul Dumnezeu, de cuvântul lui Hristos².

„Termenul românesc „cuvânt”, ca și latinescul *verbum*, nu poate reda complexitatea originalului *logos*, care este un derivat de la verbul *lego* - „a vorbi”; pe lângă sensurile lui *logos* de „rațiune, cugetare”, observăm că trimite către un cuvânt viu, rostit, nu către un „ termen” inert. Tertulian propusese (în *Apus*) traducerea lui *logos* prin latinul *sermo* – „discurs cuvântare”, dar obțiunea sa nu s-a impus, *Vulgata* preferând pe *verbum*, la presiunea vechilor traduceri latine. Din această cauză, în mintea omului modern, „cuvânt” trimite mai mult către literă și scriitură, nu către viață. Pentru primii creștini, Cuvântul lui Dumnezeu este un cuvânt plin de viață, un cuvânt rostit. De aceea teologii din primele veacuri creștine au preluat distincția stoică (*logos* interior și *logos* exteriorizat, emis), aplicându-o, analogic, relațiilor intertreimice: Dumnezeu-Tatăl rostește, emite Logosul, Logos Care este rațiunea Sa personală, vivificată, plină de viață și de duh, de Duhul Sfânt.

Cuvântul nu are caracter monologic ci dialogic. Atât teologia, cât și știința îl arată pe om, în chip fundamental, ființă dialogică³.

A vorbi despre cuvânt înseamnă a ne referi la o realitate profund umană, întrucât în cuvânt se descoperă prezența și voința unei persoane care vrea ceva de la mine, care are ceva cu mine. Părintele Stăniloae vorbește de trei elemente ce sunt date prin cuvânt: persoana care mă agrăiește, eu care sunt agrăit și cuvântul prin care sunt agrăit. Căci auzind cuvântul trebuie să aud voința persoanei care rostește, de aceea când e rostit *cuvântul*, voința care-mi vorbește și ascultarea mea se întâlnesc⁴.

² Arhimandritul Sofronie, *Viața și învățăturile starețului Siluan Athonitul*, Editura Deisis, Sibiu, 1999, p. 199.

³ Adrian Lemeni, Pr. Răzvan Ionescu, *Teologie ortodoxă și știință. Repere pentru dialog*, EIBMBOR, București, 2007, p. 485.

⁴ Dumitru Stăniloae, *Trăirea lui Dumnezeu în ortodoxie*, antologie, introd. și note Sandu Frunză, Editura Dacia, Cluj-Napoca, 2000, p. 98.

Cuvântul nu are caracter monologic ci dialogic. Astfel, cuvântul implică o mare răspundere pentru fiecare de a-l folosi potrivit cu rostul lui pozitiv, cu adevărat creator și nu dizolvant, de a îndemna prin el pe altul de a-l ajuta să crească, să vadă și să pornească pe calea cea dreaptă.

Chiar cuvântul simplu, afirmarea neargumentată și neîmpodobită în descripții atrăgătoare, are o uriașă putere de determinare asupra oamenilor. Printr-un cuvânt poți pune piatră de hotar pentru renașterea sau salvarea unui om sau îl poți împinge la pieire. Prin cuvânt pot fi trezite neamuri întregi la o nouă viață. De cuvântul pe care îl rostești nici nu știi soarta câtor oameni atârnă și în ce măsură⁵.

Sfântul Grigorie Sinaitul, vorbind despre cuvântul ce se împărtășește prin învățătură, îl clasifică în patru grupe: *Cuvântul din învățătură, cel din citire, cel din faptă* (graiul faptei: „Taci tu să grăiască faptele”, spunea alt Părinte) și *cuvântul din har*.

Sfânta Scriptură este privită în textul Sfântului Apostol Pavel de la II Timotei 3,16–17 ca *folositoare (wfelios)* „spre învățătură, spre mustrare, spre îndreptare, spre înțeleptirea cea întru dreptate”. Întregul program instructiv și duhovnicesc care se desfășoară în Biserică este legat de Sfânta Scriptură.

Biserica nu se poate despărți de Sfânta Scriptură pentru că este Cuvântul lui Dumnezeu ce se adresează ei. Tradiția Bisericii patristice s-a format și prin interpretarea Sfintei Scripturi, fiind un răspuns la cuvântul lui Dumnezeu. Toată teologia patristică și toată tradiția dogmatică nu sunt altceva decât o reflectare aprofundată a Sfintei Scripturi.⁶

În primul rând, Sfânta Scriptură este temelia oricărei învățături în Biserică și ea este utilă, deopotrivă, dascălului și ucenicului, tânărului și vârstnicului, bărbatului și femeii. Pedagogia Sfintei Scripturi este completă și ea nu se referă numai la conținutul învățăturii sau numai la însușirea unor simple învățături sau numai la însușirea unor simple cunoștințe, ci ea se extinde mai ales asupra modului de viață spirituală a credinciosului pe care îl ajută să aprecieze fiecare lucru la justa lui valoare.⁷

Întreaga Sfântă Scriptură și în deosebi Noul Testament reflectă modul în care decadența morală a vieții poate fi salvată din păcat prin calea

⁵ *Ibidem*, op. cit., 234–235.

⁶ Diac. Asist. Ioan Bria, *Sfânta Scriptură și Tradiția. Considerații generale*, în revista Studii Teologice, nr. 5–6, 1970, București, p. 405.

⁷ *Ibidem*, p. 39.

mântuirii arătată de Iisus Hristos. La o privire mai atentă a cărților Noului Testament se poate vedea cu ușurință dorința și dragostea Sfinților Apostoli de a duce la îndeplinire misiunea încredințată lor de Iisus Hristos, aceea de a conduce prin propovăduirea Evangheliei pe credincioși spre Împărăția lui Dumnezeu, spre desăvârșirea creștină și mântuirea acestora din noianul păcatelor.

„Dumnezeul Domnului nostru Iisus Hristos, Tatăl slavei să vă dea vouă duhul înțelepciunii și al descoperirii, spre deplina Lui cunoaștere, și să vă lumineze ochii inimii ca să pricepeți care e nădejdea la ...”

Urcușul nostru spiritual adevărat înseamnă realizarea cea mai adevărată a rațiunii noastre și asemănarea ei maximă cu rațiunea a ființei noastre aflată în Dumnezeu. Rațiunea ființei noastre nu trebuie să fie o rațiune pur teoretică, ci o rațiune imprimată de porunca iubirii și de legătura cu Dumnezeu cuvântul prin care am fost creați, așa cum și Cuvântul lui Dumnezeu nu e un logos pur teoretic, ci un Logos Care e în același timp Fiul iubitor al Tatălui și Frate cu voia al oamenilor, de dragul cărora vine la ei și ia asupra Sa toate pătimirile, inclusiv moartea pentru ei, pentru a ne arăta drumul pe care trebuie să înaintăm și să ne facem asemenea Lui, unindu-ne în El prin iubire și armonie cu toți semenii noștri.

Toți Sfinții Părinți sunt de acord că omul nu poate să-L cunoască pe Dumnezeu, decât în măsura în care Dumnezeu i se descoperă, smulgându-l de limitele facultăților sale omenești. De aceea progresul în această cunoaștere nu este o problemă de raționament, de dialectică, de cercetare erudită; este legat în mod esențial de înaintarea în rugăciune, în viața duhovnicească, în dragostea pentru aproapele.

Aceasta nu înseamnă, cu siguranță, că un creștin care vrea să înainteze în cunoașterea tainelor credinței nu trebuie să citească și să cerceteze Scripturile, sau să citească lucrările Sfinților Părinți, sau să se informeze despre conținutul tradiției creștine; dimpotrivă, toate acestea sunt foarte necesare.

Deși toate acestea rămân în plan secundar, ele însă ne duc până la pragul sanctuarului. Dumnezeu nu se descoperă decât unei inimi curate *„fericiți cei curați cu inima că aceia vor vedea pe Dumnezeu” (Mt 5,8)*.

Scriptura trebuie socotită ca simbol, ca mediu prin care se străvăd adâncimile infinite ale sensurilor duhovnicești comunicate de Dumnezeu

ca Persoană. Cine nu se scufundă în ele, cine nu are această capacitate, ci se limitează la litera de la suprafață, acela taie legăturile Scripturii cu adâncurile lui Dumnezeu.

Dacă Scriptura cuprinde cugetările divine adresate nouă, și dacă aceste cugetări și intenții sunt etern valabile, Scriptura trebuie să aibă o adâncime nesfârșităși o valabilitate permanentă, potrivitându-se oricărui timp și oricărei persoane.⁸

A înțelege Scriptura astfel înseamnă a ieși din marginea literei și a momentului temporar în care s-a rostit prima dată un cuvânt dumnezeiesc și a înțelege ca referindu-se la mine însumi, la generația mea, la timpul meu, la viitorul nostru, înseamnă că citind litera aud pe Dumnezeu însuși grăind către mine și către noi azi, sau despre datoriile noastre.

Înțelegerea în Duhul Scripturii o au cei care au în ei Duhul cuvântului neîntrupat și întrupat, cei ce o citesc prin acest Duh. Căci lumina Duhului din ei penetrează zidul textului Scripturii, care acoperă lumina sau duhul din ea.⁹

Sfântul Simeon Noul Teolog vede Sfânta Scriptură ca pe un cufăr încuiat care nu poate fi deschisă de înțelepciunea omenească (*I Cor 2,13*), căci bogăția depusă în el este Duhul care rămâne necunoscut oamenilor din lume. Deschiderea cufărului cunoștinței se face prin păzirea poruncilor care sunt ca niște uși ale cunoștinței. Prin această deschidere se descoperă ochii minții și văd cele ascunse în Dumnezeiasca Scriptură.¹⁰

Revelatorul culminant al lui Dumnezeu s-a făcut Fiul sau Cuvântul lui Dumnezeu prin întrupare, dându-ne astfel posibilitatea intrării în comuniune cu Dumnezeu Tatăl. Dar ceea ce-L face pe Acesta ca Fiul și Cuvântul cel unic al lui Dumnezeu, este Duhul Sfânt.

Astfel, cei ce nu se deschid Duhului, îl vor vedea pe Hristos întrupat numai ca om și cuvintele Lui le vor lua numai ca cuvinte omenești. Sfântul Duh face transparent pe Fiul lui Dumnezeu și cuvintele Lui, datorită faptului că se revelează El însuși ca o transparență prin puterea Lui.

În centru ființei omenești stă mintea: ea este principiul major al vieții spirituale. Omul este îndeosebi o făptură relațională, un subiect care

⁸ Dumitru Stăniloae, *Ascetica și Mistica Bisericii Ortodoxe*, Eibmbor, București, 2002, p. 253.

⁹ *Ibidem*.

¹⁰ Sfântul Simeon Noul Teolog, *Cateheze*, 24, traducere și studiu introductiv Arhid. Prof. dr. Ioan I. Ică jr., ed. Deisis, Sibiu, 1999, p. 257–262.

cugetă.¹¹ În centru activității sale stă activitatea noetică condusă de minte, puterea văzătoare a sufletului.¹² Ea este scaunul înțelepciunii, locul unde stă Domnul, Biserica lui Dumnezeu.

Fiecare vede pe Hristos așa cum îi permite puterea și starea lui duhovnicească. Câtă vreme eu sunt nedesăvârșit și nesupus, neascultând de Dumnezeu prin lucrarea poruncilor și nedesăvârșindu-mă în cugetare prin cunoștință, îmi apare și Hristos ca om nedesăvârșit și nesupus din pricina mea. Căci necrescând împreună cu el după duh, Îl micșorez și-L ciuntesc și pe El, ca unul ce sunt trup al lui Hristos și mădular din parte (*I Cor 12,27*).¹³

Sfântul Maxim arată că Hristos poate lua diferite înfățișări după starea și poziția diferită de pe care îl privim. Deci este cu puțință ca Domnul să nu se arate în același fel tuturor celor ce stau lângă El; ci unora într-un fel, altora altfel schimbându-si arătarea după măsura credinței din fiecare.

Așadar, cu fiecare treaptă ne jertfim noi ca să învieze Hristos. Astfel se explică jertfa mistică ce are loc în altarul dumnezeiesc al cugetării, prin care se jertfesc legăturile și gândurile noastre cele trupești și pământești, ca să ne împărtășim de ospățul cel duhovnicesc și să înviem în odihna celor dumnezeiești: „Vino, prea slăvite Cuvinte a lui Dumnezeu, și ne împărtășește, pe măsura puterilor noastre, descoperirea cuvintelor Tale. Înălăturând grosimea învelișurilor, arată-ne, Hristoase, frumusețea înțeleșurilor spirituale. Ia-ne de mâna dreaptă, adică de puterea minții noastre, și ne călăuzește pe calea poruncilor Tale (*Ps.118,35*). Și ne du la locul cortului Tău cel minunat, până înăuntrul casei lui Dumnezeu, în glas de bucurie și de mărturisire a zvonului de sărbătoare (*Ps42,5*), ca și noi, prin mărturisirea fapturii și prin bucuria contemplației să fim învredniciți a veni la locul negrăit al ospățului Tău și ne ospătăm împreună cu cei ce prăznuiesc acolo duhovnicește, cântând cunoștința celor negrăite cu glasuri netăcute ale minții”.¹⁴

Deodată cu cunoștința lui Dumnezeu, se dezvăluie înțelesul Scripturii, prin Duhul, și înțelepciunea și cunoștința cea din fapte, prin Același, prin Care iarăși se descoperă El, în mod proporțional.

¹¹ Sfântul Maxim Mărturisitorul, *Răspunsul către Talasie* 43, FR 3, traducere, introducere și note D. Stăniloae, ed. Humanitas, București, 1999, p. 155.

¹² *Idem*, *Capete despre dragoste*, suta 2,31, FR 2, p. 74.

¹³ *Ibidem*, suta 2,30, p. 177.

¹⁴ *Răspunsul către Talasie* 48, FR 3, pp. 169–170.

Bibliografie

- [1] ****Biblia sau Sfânta Scriptură*, Editura Institutului Biblic și de Misiune al Bisericii Ortodoxe Române, București, 1982
- [2] Bria, Diac. Asist. Ioan, *Sfânta Scriptură și Tradiția*, București, 1970
- [3] Cucuș, Constantin, *Educația religioasă. Reper teoretice și metodice*, Editura Polirom, Iași, 2010
- [4] Lemeni, Adrian, *Teologie ortodoxă și știință*, EIBMBOR, București, 2007
- [5] Opreș, Dorin, *Dimensiuni creștine ale pedagogiei moderne – Ed. a III-a*, Editura Didactică și Pedagogică R.A., București, 2012
- [6] Sfântul Maxim Mărturisitorul, *Răspunsuri către Talasie*, Humanitas, București 1999
- [7] Sfântul Simeon Noul Teolog, *Cateheze*, Deisis, Sibiu, 1999
- [8] Stăniloae, Dumitru, *Trăirea lui Dumnezeu în Ortodoxie*, Dacia, Cluj-Napoca, 2000

ROLUL ȘI IMPORTANȚA RADIO-TELECOMUNICAȚIILOR NAVALE ÎN PRVENIREA, EVITAREA ȘI SOLUȚIONAREA CU SUCCES A ACCIDENTELOR NAVALE

Mirela GLOGOVEANU
glogoveanumirela@yahoo.com

THE ROLE AND IMPORTANCE OF NAVAL RADIO-
TELECOMMUNICATIONS IN THE PREVENTION, AVOIDANCE
AND SUCCESSFUL RESOLUTION OF NAVAL ACCIDENTS

ABSTRACT: Civil and military navigation represent two great economic poles of any country that is located in areas with flowing waters, seas, oceans or lakes. These two activities of strategic importance in the economy of the countries bordering the seas and oceans, have and it is important to be equipped with infrastructure that allows them to be carried out in conditions of maximum safety. Civil navigation and water transport are the ones that ensure the transport of more than 80% of the goods and products that are produced worldwide today. It is also important to know that in the case of the countries bordering the seas, the great lakes, as well as the oceans, there is a permanent dispute regarding naval supremacy in the respective economic, social and political areas. That is why it is necessary for military navigation to play an important role in maintaining world peace and security, especially in conflict zones. In this context, the importance and role of naval communications systems both in the case of civil and military transport ships, the equipment from a technical point of view, the level of training of the navigational staff appears. How these communication systems are used often makes the difference between life and death. Human life therefore remains the most precious resource today.

KEYWORD: civil navigation, naval radio-telecommunications, radio-teleg-raphy, command, engines, shipwreck, human casualties, survivors

Introducere

Navigația maritimă și fluvială a avut și are de-a lungul existenței sale, o evoluție dintre cele mai interesante, de cele mai multe ori presărate cu evenimente tragice. Evenimentele care au marcat cel mai adesea

viața oamenilor mării au fost naufragiile, scufundările, eșuările, abordajele făcute de în mod fraudulos, pirateria și jaful, sechestrarea navelor și a echipajelor.

Accidentele navale sunt unele dintre cele mai tragice evenimente care au influențat existența locurilor unde s-au produs prin poluare și deversare de materiale dintre cele mai periculoase în zona în care s-a produs sinistrul, au avut de asemenea consecințe grave asupra personalului navigant (au existat de cele mai multe ori victime între membrii echipajului sau au fost persoane care au suferit traume greu de depășit care au determinat încheierea carierei în navigație a celor în cauză). De asemenea, unele dintre aceste evenimente au determinat comunitatea internațională a navigatorilor să ia măsuri legale cu efecte pe întreg globul în ceea ce privește siguranța, traficul și căutarea și salvarea vieții pe mare, precum și monitorizarea activităților pe căile navigabile și incintele portuare. Există în acest sens o serie de convenții și legi internaționale care reglementează activitatea de navigație, care au fost adoptate de diverse organisme internaționale și care au fost ratificate și acceptate de statele care au avut și au activitate în domeniul naval.

România ca parte integrantă a acestor organisme a ratificat și a adoptat și a acceptat aceste norme legale necesare pentru a face parte și a se integra în marele circuit comercial și economic internațional.

Încă de la apariția serviciilor de telefonie și telegraf de la sfârșitul sec. IXX utilitatea și eficiența acestora a fost dovedită de modul inedit și multiplele domenii în care acestea au fost acceptate și întrebuințate. Serviciile de radio-comunicații navale au reprezentat și reprezintă o condiție esențială de care transporturile auto, aeriene și maritime sau fluviale nu se pot lipsi.

Comunicarea, de la ce mai rudimentară și accesibilă (telefonul, sau aparatele de emisie-recepție) până la cea mai complexă (sisteme de comunicare prin satelit geo-staționari) are rolul de a ghida, urmări monitoriza și în cazuri extreme de a localiza și de a preveni și diminua efectele ce pot apare în cazul producerii de evenimente ce pot afecta obiectul transportului, mediul înconjurător sau viața transportatorului.

În cazul producerii de evenimente ce pot afecta încărcătura și viețile echipajelor ce asigură transportul pe mare, este important ca intervenția echipajelor de salvare să se facă în cel mai scurt timp pentru a diminua efectele producerii sinistrului.

Din acest motiv este important ca sistemele de radio-telecomunicații aflate la bordul navei să fie în perfectă stare de funcționare și reacția ofițerului desemnat să le monitorizeze să fie dintre cele mai rapide și eficiente, astfel încât să transmită informații scurte și corecte, acest lucru ajutând pe cei care îi salvează, să-i salveze la timp. Acest lucru a făcut de multe ori diferența dintre viață și moarte. În acest context există în istoria navigației civile (comerciale) și militare românești, o cronică a evenimentelor tragice care s-au petrecut de-a lungul timpului. Multe din aceste tragedii care au avut loc fie în incintele portuare, fie în largul mării, au avut efecte profunde asupra familiilor celor care au dispărut în timpul evenimentelor nefericite, dar și asupra mediului înconjurător care a fost afectat de tot ce s-a distrus prin dispariția navelor implicate în eșuări sau naufragii.

Se poate vorbi în acest sens atât despre dotarea defectuoasă pe care multe dintre navele românești o aveau în perioada comunistă, despre condițiile meteo sau climatice din momentul producerii evenimentului, sau de eroarea umană. Evenimentele petrecute pe mare sau în porturi au fost și sunt cele care au afectat și afectează atât imaginea echipajelor, dar și prestigiul constructorului navei și a proprietarului, fie că este companie privată sau statul, indiferent de pavilionul sub care operează nava.

De aceea, accidentele pe mare care s-au întâmplat sau se întâmplă au o importanță deosebită, ceea ce implică și sistemele de operare radio și prin satelit ale navelor, deoarece ele ne dau o imagine de ansamblu în ceea ce privește calitatea navei și a celor care au construit-o, siguranța și nivelul de dezvoltare al infrastructurii locului unde s-a produs sinistrul, dacă se produce în incinta portului, precum și pregătirea profesională a celor ce deservește incinta portului (serviciile de monitorizare și supraveghere, cele de intervenție și cele de căutare și salvare de vieți omenești). De asemenea, este important și reacția echipajului de pe navă, care are obligația de a sesiza, analiza, și formula cât mai repede și concis problemele care apar în urma producerii evenimentelor de pe mare.

În istoria navigației comerciale și militare române există din păcate episoade tragice care privesc navele românești, dar și nave străine, aflate sub alte pavilioane decât cele ale României care au sfârșit dramatic în apele teritoriale ale țării noastre soldate cu pierderi de vieți omenești. Între acestea semnificative sunt naufragiile, coliziunile, abordajele, eșuările, pirateria și jaful armat pe mare.

În tot acest mozaic de evenimente ce pot afecta nava importante sunt

încărcătura, mediul marin și viețile omenești. De aceea este important ca sistemele de comunicații radio, fie că sunt dintre cele mai noi sau că sunt simple dispozitive de emisie recepție folosite mai ales de amatori, pe ambarcațiuni ușoare de agrement, trebuie să fie utilizate care știu cum se pot folosi.

Evenimentele triste consemnate de-a lungul istoriei în domeniul navigației au avut rezonanță mult timp și au fost cele care au determinat apariția de noi reglementări în domeniu, precum și implementarea de noi sisteme de comunicații mai performante și cu reacție promptă la dezastre. Câteva dintre aceste dezastre sunt semnificative pentru studiul de față și ne ajută în a înțelege fenomenul radio-comunicațiilor radio în diferite etape ale evoluției și dezvoltării sale, cu neajunsurile dar și cu efectele benefice pe care le-a avut asupra activității navale dar și asupra oamenilor implicați în acest domeniu.

Serviciile de radio-telecomunicații au avut și și-au dovedit importanța deosebită pe care o dețin în cadrul economiei naționale de-a lungul timpului. Încă de la începuturile existenței lor și-au demonstrat eficacitatea și necesitatea în organizarea și coordonarea activităților din incintele portuare cât și de pe căile navigabile fluviale și maritime. Numeroasele accidente care au avut loc în porturi și pe căile navigabile au făcut necesară apariția unui sistem coordonat și avizat, care prin activitatea sa să facă posibilă desfășurarea activităților de transport maritim și fluvial cât și cele din porturi, în deplină siguranță, eficientă și fără a pune în pericol viața celor care desfășoară astfel de activități.

Contextul cu totul deosebit în care primele activități de radio-telegrafie, ca și componente ale serviciilor de radio-comunicații, au apărut în țara noastră și anume perioada celui de-al doilea război mondial, când utilizarea acestora a fost mai ales pe componenta de siguranță națională au dovedit *importanța* pe care o dețin și în prezent în domeniul marinei militare.

Evenimente tragice din istoria navigației civile românești și rolul sistemelor de radio-telecomunicații navale în soluționarea cu succes a acestora

Naufraziul cargoului Sadu

Cargoul Sadu părăsește în dimineața zilei de 1.12.1988 la ora 6.30 portul Galați cu destinația Constanța, în rada căreia sosește și ancorează la

data de 1.12.1988 ora 22.00. Ținând cont de programul navei, care prevedea executarea reparațiilor la sosirea ei în portul Constanța și condițiile hidrometeorologice, nava a fost balastată la capacitatea maximă a tancurilor de balast. La bordul navei se mai găseau 54 de tone combustibil, 5 tone ulei și 100 tone apă dulce, ceea ce au condus la un pescaj al navei de 2,40 metri pentru prova și 5,4 metri la pupa. Avându-se în vedere consumul mediu de combustibil pentru o oră de marș, de aproximativ 10 tone, se poate trage concluzia că nava aplecat în voiaj în condiții de siguranță. Nava Sadu a sosit în rada portului Constanța în ziua de 1.12.1988 la ora 22.00 și a ancorat în careul A destinat ancorării navelor de transport mărfuri generale, cu asemenea tonaj. Locul a fost ales de comandantul navei fără să anunțe Căpitănia Portului Constanța despre coordonatele punctului de ancorare, sarcină ce-i revenea conform adresei Căpităniei Portului Constanța nr. 2271 din 30.07. 1987 și cu Regulamentul Serviciului la bordul navelor maritime civile art. 156. Ofițerul de cart a determinat punctul de ancoraj prin relevment și distanța radar, adică relevment 260 grade la punctul de flexiune de Sud al digului de larg (Nord) și la distanța de circa 1Mm la ultima porțiune a digului 91Mm=1852 metri). Ancorarea s-a efectuat cu ancora din bordul babord cu 4 chei de lanț pe vinci -100 metri lanț-la adâncimea fundului de circa 20 metri sub chilă, măsurată cu sonda ultrason de către comandantul navei. După ancorare s-a luat legătura prin radiotelefon cu Dispeceratul flotei, pentru comunicarea orei ancorării și pentru primirea eventualelor instrucțiuni. Dispeceratul de serviciu a comunicat că nu are instrucțiuni pentru nava Sadu. La sosirea navei Sadu în rada portului Constanța și în timpul manevrei de ancorare pe puntea de comandă a navei s-au aflat comandantul, ofițerul de cart și timonierul. În ziua de 2.12. 1988 în jurul orelor 11.15 comandantul navei solicită și obține aprobarea schimbării punctului de ancorare la adăpostul digului de Nord, în zona de sud a acestuia. Hotărârea de schimbare a locului de ancorare a fost determinată de înrăutățirea condițiilor hidrometeorologice, intensificarea vântului, creșterea valurilor, reducerea vizibilității. Manevra pentru schimbarea punctului de ancorare urma să se execute după ce motorul principal era gata de manevră. Ordinul de pregătire a motorului principal pentru manevră a fost dat de comandant în jurul orei 11.20, până la producerea evenimentului, manevra pentru schimbarea punctului de ancorare nu a mai fost efectuată. În timpul staționării la ancoră în rada portului Constanța s-a organizat serviciul de cart, atât la comanda de navigație,

cât și la compartimentul mașini. Din afirmațiile supraviețuitorilor rezultă că serviciul s-a efectuat de către un ofițer și un timonier la comandă și de către un ofițer și un motorist la mașini. Pe timpul nopții vântul a avut o intensitate moderată, iar marea a fost la gradul 3. Controalele poziției navei efectuate cu radarul până la orele 10.00 din ziua de 2. 12. 1988 au arătat că ancorajul se menținea. Intensitatea vântului a început să crească și starea mării să se înrăutățească începând din dimineața zilei de 2.12. 1988, astfel că după afirmațiile făcute de supraviețuitori, spre orele 12.00, intensitatea vântului a atins forța 5–6.

Către orele 12.50–13.00, căpitanul secund a urcat pe comandă, nava aflându-se la o distanță de 80–100 metri în vântul digului. Potrivit acestuia, analizând situația a cerut prin telegraf la mașină să se facă manevra Foarte Încet Înainte și cârma Bandă Stânga, în scopul îndepărtării pupei navei de dig și eliminării riscului de impact cu digul. Din afirmațiile făcute de secund rezultă că mașina nu a răspuns la comenzi și că din compartimentul mașini s-a transmis că mai sunt necesare circa 10 minute pentru a se putea lansa motorul principal. Întârzierea executării comenzii se explică prin timpul necesar motorului principal pentru deschiderea valvulelor de aer pentru lansarea pornirii pompelor de alimentare cu carburant. În această situație, neavând motorul în stare de funcționare, comandantul navei a ordonat fundarisirea ancorei din tribord. După unele dificultăți întâmpinate ca urmare a faptului că ancora nu s-a putut elibera de la navă prin manevrarea frânei, ancora din tribord a fost fundarisită și lanțul filat până la două chei pe vinci. După fundarisirea ancorei s-a reușit lansarea motorului principal, după care comandantul a ordonat virarea ancorei din babord, ordin care a fost executat, ancora fiind virată la nară. În continuare comandantul a încercat evitarea apropierei de dig, în mod deosebit a pupei, prin răsturnări (lansări) succesive ale motorului principal, înainte și înapoi, cu manevra corespunzătoare a cârmei. În condițiile date, nava ajungând între valuri, cu vântul și valul din tribord, a continuat deriva spre dig, începând să izbească sub acțiunea vântului și valului stabilopozii digului. Prin soneria de alarmă s-a dat semnalul de abandon, la care echipajul a ieșit pe puntea tribord. O parte a echipajului a părăsit nava, îndreptându-se spre dig. Alții au fost luați de valuri și curenți și deviați spre capul digului. În continuare nava a început să se încline la tribord și să se apuceze rapid, scufundându-se în circa 10–15 minute. Din relatările supraviețuitorilor de la bord și ale unor martori oculari de la uscat, rezultă că nava Sadu s-a

scufundat în jurul orelor 16.03 în ziua de 2.12.1988 la aproximativ 500 de metri de capul de Sud al digului. Din raportul echipei de scafandri rezultă că nava se află în totalitate sub apă, pe fund de 22 metri. Axul longitudinal al navei formează cu digul un unghi de 30 de grade, având orientarea de 312 grade. Prova navei se află în vecinătatea digului, iar pupa este depărtată de dig la circa 60–70 de metri făcând cu digul un unghi de 32 de grade. Epava este culcată pe tribord fiind afundată în mâl circa 2–3 metri. Remorcherele Orion, Zimbru–3, Alexandria–4, Galați–4, Viteazul, deși s-au aflat în zonă nu au putut interveni în salvarea echipajului din cauza apropierii foarte mari de dig a navei, valurilor foarte mari și a mării agitate, întunericul fiind de asemenea un factor care a îngreunat operațiunile de căutare și salvare. În ceea ce privește cauzele și consecințele pe care scufundarea navei Sadu le-a avut se pot trage mai multe concluzii. Voiajul de la Galați în rada Constanța s-a desfășurat în condiții normale, sub aspectul stării tehnice al navei. La sosirea în rada Constanța, acestea s-au menținut satisfăcătoare. Observațiile privind radarul și girocompasul nu au avut o legătură cauzală directă cu producerea accidentului.

Starea de navigabilitate a navei la plecarea de la Galați a fost afectată de componența echipajului și starea de pregătire și experiență a unor membri din echipaj. Ofițerul RTG nu s-a prezentat la plecare și nava a plecat fără operator radio, fiind lipsită de posibilitatea radiocomunicațiilor cu uscatul și de informare hidrometeorologică. Șeful de echipaj a fost numit un ofițer tânăr lipsit de experiență marinărească necesară unui șef de echipaj, precum și lipsa unui număr de 5 membri din echipaj, care a îngreunat desfășurarea activității pe navă. Punctul de ancoraj al navei, determinat cu radarul, a fost ales în mod corespunzător pentru siguranța staționării la ancoră. Condițiile hidrometeorologice la sosirea în radă a navei în radă erau favorabile. Creșterea intensității vântului către prânz din Nord-Est și ajungând la forța de 5–6 grade și a mării de 4.

Este de menționat forma și amploarea valurilor în fâșia adiacentă digului ca urmare a fenomenului de interferență a valului direct de la larg cu valul reflectat de dig, care în condițiile date se extindea până la o distanță de cca. 100 de metri. În zona valurilor interferate denumite și valuri confuze, acestea au direcție, înălțime, lungime, și perioadă de manifestare neregulate, condiții în care manevra unei nave este mult îngreunată. Ancorarea navei în condițiile existente la sosirea navei în radă a fost executată corespunzător, s-a fundarisit ancora din babord, cu a patra cheie de lanț la vinci,

adâncimea apei fiind de 20 de metri sub chilă. Odată cu înrăutățirea vremii în dimineața zilei de 2.12. 1988 se impunea, pentru siguranța ancorajului, filarea a încă 2–3 chei de lanț. Această măsură nu a fost luată și astfel, lungimea lanțului filat a contribuit ca un factor favorizant la deraparea ancorei. Deraparea ancorei a fost sesizată tardiv, în momentul când nava se afla în vântul digului, la o distanță redusă (aproximativ 80–100 metri), ca urmare ineficienței serviciului de cart pe comanda de navigație. La sosirea pe comandă a căpitanului secund, acesta a ordonat prin telegraf Mașina Foarte Încet Înainte, comandă care nu s-a executat deoarece sunt necesare 10 minute pentru executarea comenzii, mesaj transmis din compartimentul mașină. Singura manevră care se consideră că ar fi putut asigura prevenirea lovirii digului prin îndepărtarea de larg ar fi fost o manevră decisă cu mașina înainte, întoarcerea eventual ajutată cu ancora din tribord care era fundarisită, riscând chiar ruperea lanțului, urmată de depărtarea spre larg, eventual prin abandonarea lanțului de la dispozitivul special de eliberare din puț. Măsurile pentru abandonarea navei au fost întreprinse tardiv, fără să fie asigurate și mijloace exterioare navei, necesare de salvare a echipajului. Măsurile luate pentru salvarea navei de autoritățile în drept au rămas fără rezultate.¹

Catastrofa navală de pe vasul de pasageri Mogoșoaia, cel mai mare dezastru naval al navigației civile (comerciale românești)

Nava de transport pasageri Mogoșoaia efectua curse regulate între portul Galați și o localitate din județul Tulcea, Grindu, aflată relativ aproape, cursa nefiind una foarte lungă. Nava Mogoșoaia a fost construită în anul 1975 în șantierul naval Giurgiu, intrând în același an în dotarea NAVROM Galați. A fost utilizată pe relațiile Galați-Brăila, Galați Grindu, Galați–23 August, precum și pe relațiile din Delta Dunării. La data de 27. 10. 1982, în timp ce efectua cursa pe o vreme cu ceață deasă a fost lovită în plin ce către nava de croazieră Volga, sub pavilion sovietic. Accidentul s-a soldat cu avarierea serioasă a navei Mogoșoaia, fără a lăsa în urmă victime omenești. Volga a lovit Mogoșoaia în prova, babord, în dreptul numelui, rupând practic bordul în acel loc, distrugând practic o parte din salonul clasa I de la prova. Vina a aparținut vasului sovietic. Mogoșoaia a fost reparată la Galați, iar din 1983 și-a reluat cursele. După această reparație pe stâlpul

¹ Marian Moșneagu, *O istorie tragică a marinei comerciale române*, Editura ExPonto, 29, ianuarie, 2020, pp. 247–238.

din prova i-a fost adăugat un colac de salvare. A fost singurul pasager din această clasă care a avut acest element distinctiv. În anul 1988 a avut loc un alt incident la acostarea în comuna Grindu. O manevră greșită la acostare a făcut ca nava să lovească violent pontonul deformându-și balustrada din bordul babord. După acest incident nava a fost reparată și a continuat să deservească aceeași relație: Galați-Grindu.

În data de 10.09.1989 în jurul orei 8.20 dimineața în timp ce efectua cursa Galați-Grindu pasagerul Mogoșoia a intrat în coliziune, în condiții de ceață densă cu un convoi de barje propulsat de către împingătorul aflat sub pavilion bulgăresc Petar Karamnichev. În urma coliziunii a urmat răsturnarea și scufundarea rapidă a navei pasager. Supraviețuitori ai catastrofei au fost 16, din care un singur membru al echipajului, Laurențiu Nenciu. Programul curselor de pasageri din acea perioadă prevedea plecarea ultimei curse de la Galați-Grindu la ora 20.00, urmând să se întoarcă în zorii zilei următoare. Cursa de la Grindu la Galați s-a desfășurat normal, pasagerul Mogoșoia ajungând la Galați în jurul orei 6.00, a acostat la pontonul nr. 2 9 (NRTF918) pasagerii fiind debarcați. Îmbarcarea pasagerilor pentru cursa către Grindu a început în jurul orelor 7.30–7.40. Tot cam atunci o ceață deasă avea să acopere portul și Dunărea. Nava Mogoșoia nu a plecat la ora 8.00, ora stabilită prin program, datorită ceții dense. Ultima navă pe care Mogoșoia a întâlnit-o înainte de a se produce tragedia a fost nava Malnas întoarsă de la Brăila la ora 8.00. În jurul orelor 8.05–8.07 au apărut indicii că vremea s-ar îndrepta, în sensul că ceața începuse să se ridice, prin urmare Mogoșoia a molat (a dat drumul complet) parâmelor și a făcut rondoul către Grindu, plecând în cea de pe urmă cursă a sa. Apropiindu-se tot mai mult de Șantierul Naval, ceața a revenit și a devenit mai deasă, Mogoșoia intrând în acest dop de ceață, avea să iasă din această pâclă exact în calea convoiului bulgăresc. Nava Mogoșoia a încercat evitarea convoiului prin tribordul acestuia, virând către malul gălățean. Însă această manevră a expus nava de pasageri cu bordul tribord către convoi. Convoiul bulgăresc era compus din 6 barje, având o încărcătură totală 9.800 de tone minereu de fier. Coliziunea s-a produs în dreptul intrării în portul Bazinul Nou, la circa 37 de metri de geamandura roșie care delimitează șenalul navigabil. Barja din prova tribord a convoiului a acroșat Mogoșoia la un unghi de 20 de grade față de axul șenalului. Lovitura s-a produs la nivelul punții principale a Mogoșoiaiei, în bordul tribord, în dreptul comenzii. Barja încărcată avea să agațe nava de pasageri

exact sub brâul care o proteja la acostări. În urma impactului Mogoșoaia s-a înclinat rapid, răsturnându-se mai întâi în bordul babord, apoi a mai efectuat o rotație 90 de grade, la suprafață rămânând așa cum aveau să confirme și câțiva dintre supraviețuitorii, chila, cârmele și o elice. Totul s-a desfășurat extrem de rapid, astfel că după 3–4 minute, nava Mogoșoaia era deja scufundată. Conform expertizei efectuate ulterior, Mogoșoaia ar fi parcurs, dusă de curentul puternic, 285 de metri în aval, așa răsturnată, la suprafață, apoi încă 23 de metri în imersiune, așezându-se apoi pe fundul Dunării la o adâncime de aproximativ 22 de metri.

Pentru localizarea epavei s-a realizat trainarea, (târârea pe fundul apei a unui cablu metalic, cu capetele fixate pe două corpuri plutitoare, pentru a agăța corpuri scufundate sau pentru a căuta obstacole submarine și a le determina poziția. (< fr. trainer)) cu ajutorul remorcherelor Galați 3 și Bușteni. După localizarea acesteia s-a apelat la macaralele Atlas (Navrom Galați) și Vulcan (Șantierul Naval Galați), fiecare de 100tf (tone forță), însă nu au fost suficient de puternice pentru ridicarea epavei. S-a apelat de asemenea la scafandri autonomi de la UM 21045 Mangalia, pentru instalarea unor cabluri groase ce urmau a fi folosite la ridicarea epavei.

Operațiunilor de ranfulare a navei li s-au alăturat și remorcherele AFDJ Voinicul Brăila, Ghiorghieni2, Cetățuia și alte nave de la Navrom Galați. Dela Giurgiu a fost adus complexul de salvare Salvator 3–4, format din două barje plasate la câțiva metri una de alta, unite printr-un pod (schelet metalic), prevăzut cu scripeți și macarale. Epava ar fi trebuit încadrată între cele două barje și ridicată între ele, însă dispozitivul era deja depășit și nu putea acționa la adâncimi mari, ca cea la care se afla Mogoșoaia. Soluția a fost legarea unor cabluri metalice groase ce erau trecute prin culoarul de trecere babord–tribord situat prin dreptul coșului epavei, de macaralele Vulcan și Atlas, după care acestea urmau să târască împreună cu remorcherele AFDJ, epava spre malul drept al Dunării, la adâncimi mai mici, unde se putea acționa cu acel complex de salvare. Această etapă, de tratare a epavei s- a desfășurat până pe 16. 09.1989 când aceasta a fost poziționată între cele două barje salvatoare, ridicarea ei realizându-se pe data de 17 .09.1989, după care, în cursul aceleiași zile, ansamblul Salvator 3- 4, având epava ridicată între cele două barje, a fost dus în portul Docuri Galați cu ajutorul remorcherelor Galați 3 și Gheorghieni. Până la data de 15 .09 foarte puține cadavre au fost recuperate în raport cu numărul total al victimelor. O dată cu aducerea epavei la adâncimi mai mici au început să

fie recuperate și cadavrele, cele mai multe fiind găsite o dată cu scoaterea epavei la suprafață, salonul de clasa a II-a situat în pupa navei era înțesat cu cadavre. Acestea erau scoase de scafandri și lăsate în voia curenților Dunării de unde erau pescuite de bărci și șalupe, apoi încărcate pe punțile bacurilor Cibin, Tălișoara1, Tălișoara 2 și duse în portul Docuri, unde se amenajaseră trei magazine pe post de morga. Aici cadavrele, mult umflate, desfigurate, erau spălate cu jet de apă, li se înlăturau hainele, rudele erau chemate pentru identificare, apoi li se făcea autopsia, se elibera certificatul de deces, erau introduse în sicrie și predate rudelor/familiilor alături de o cruce și alimente pentru pomana de înmormântare. Majoritatea victimelor, 138, au fost din localitatea tulceană Grindu. Familiile și rudele celor decedați aveau obligația de a-i înmormânta cât mai repede. Ziarul local Viața Nouă a publicat doar câteva rânduri, încercând să minimalizeze dimensiunile tragediei și dezastrului produs. Toate aceste întâmplări se petreceau sub directa supraveghere și a indicațiilor partidului și a organelor de opresiune din acea vreme.

A urmat și expertiza cauzelor producerii accidentului și stabilirea dimensiunilor acestuia, precum și a vinovaților. Au existat două variante ale acesteia, una oficială și una neoficială, prima, care încerca să liniștească familiile celor pieriți în dezastru, și a doua, care a reușit să stabilească de fapt eroarea umană care s-a produs și care a dus la catastrofa umană din anul 1989 de la Galați.

Varianta oficială

În urma expertizei efectuate, precum și a dezbaterilor din timpul procesului desfășurat în cadrul Secției Maritime din cadrul Tribunalului Galați s-a ajuns la concluzia că vinovat de producerea accidentului a fost exclusiv căpitanul bulgar Gheorghe Petrov Anghelovski, care a încălcat regulile privind navigația pe fluviul Dunărea, navigând în amonte pe culoarul destinat navelor care circulau în aval, prea aproape de limita dreaptă a șenalului navigabil. Conform raportului oficial Mogoșoia naviga cu radarul în funcțiune, la aproximativ 40 de metri de limita dreaptă a șenalului navigabil. Nava românească a intrat într-un dop de ceață, comandantul acesteia, Ion Postolache, observând în dreptul Mm79 convoiul bulgăresc. Manevra făcută de acesta a fost motor-babord la toată viteza înapoi, iar cel din tribord la încet înapoi, cârma la 5 grade tribord. Mogoșoia și-a redus viteza expunându-și tribordul către convoiul bulgăresc. Manevra comandantului

bulgar a fost toată viteza înapoi, la toate cele trei motoare, cu cârmele în poziția zero. Datorită inerției mari, convoiul a continuat să înainteze, lovind Mogoșoaia în tribord, în dreptul comenzii, la un unghi de 20 de grade, față de axul șenalului. În urma loviturii primite, Mogoșoaia s-a răsturnat mai întâi în babord, apoi la foarte scurt timp, a mai efectuat o rotație de 90 de grade, rămânând cu chila la suprafață, după care s-a scufundat în aproximativ 3 minute. Comandantul bulgar a fost condamnat la 10 ani închisoare, din care a efectuat doar 2 luni în România, fiind apoi extrădat în Bulgaria, după evenimentele din decembrie 1989, acolo nemaifăcând nicio zi de închisoare. Instanțele au acordat despăgubiri modice pentru victimele dezastrului (aproximativ 80.000 lei) în anul 1993. Navrom a deschis în 1993 o nouă acțiune în instanță BRP Russe, proprietara împingătorului Petar Karaminchev prin care solicita daune în valoare de 1,12 milioane de USD pentru pierderea navei Mogoșoaia. Procesul a trenat ani buni fără ca Navrom să obțină nimic.

Varianta neoficială, adică cea veridică, cerută de către Securitate, a fost mult mai amănunțită și total diferită de cea oficială. Conform acestei variante Mogoșoaia a plecat în cursă în jurul orei 8.10 de la Galați, intrând în acel dop de ceață, ieșind apoi fix față convoiului bulgăresc. Convoiul a fost observat direct, de către membrii echipajului, când distanța până la acesta era de aproximativ 30 de metri și nicidecum pe radar sau radare. Unul dintre supraviețuitori, avea să declare că Mogoșoaia nu avea radar, de fapt că erau defecte, sau nu erau în funcțiune). Toți supraviețuitorii vorbesc despre impactul deosebit de puternic cu convoiul, acesta datorându-se vitezei mari cu care se deplasa Mogoșoaia în aval, viteza neadaptată condițiilor meteo din acea dimineață. Convoiul bulgăresc nu avea cum să aibă viteză mare, pentru că naviga în amonte, cu o încărcătura de 9.800 de tone minereu de fier, apele Dunării erau mari și curentul puternic. Evident, inerția mare datorată încărcăturii a făcut ca acest convoi să mai înainteze chiar dacă Petar Karaminchev pusese toate cele trei motoare pe toată viteza înapoi. Manevra comandantului Mogoșoaiei, Ion Postolache, a fost una greșită, expunând nava de pasageri cu bordul tribord. Numeroși oameni din domeniul navigației au analizat accidentul naval în vederea formării unei opinii corecte și cât mai nepărtinitoare. Unul dintre aceștia, Vasile Cristoi, un experimentat comandant din Giurgiu a arătat în mod just și profesionist în cartea sa Unde sunt vapoarele de altădată? o opinie care este foarte interesantă și argumentată cu dovezi clare din domeniul navigației,

comandant al împingătorului Giurgiu 20 la vremea producerii accidentului. Potrivit acestuia, după efectuarea rondoului, pe la orele 8.05, nava era în marș în aval. Vizibilitatea pe fluviu în dimineața producerii accidentului era de 100–150 metri, vântul sufla slab cu o viteză de 1 metru /secundă, iar cerul era acoperit. La aceeași oră împingătorul bulgar Petar Karaminchev, naviga amonte, în dreptul milei 79, secundul navei, Nedelcev Petkov, a predat cartul comandantului Gheorghii Petrov Anghelovski, iar după cinci minute a plecat, comandantul rămânând singur în cabina de comandă. Împingătorul, împreună cu convoiul format din șase barje, cu o lungime totală de 180 de metri, se deplasa în amonte la o distanță de 150 de metri față de malul stâng. În zona în apropierea căreia naviga împingătorul se aflau pontoanele Șantierului Naval Galați, bazinul șantierului și bazinul docuri, pentru nave aflate în reparație. Această configurație impune ca nava care merge amonte să facă o serie de manevre de îndepărtare și apoi de redresare, evitând obstacolele de la mal. În astfel de condiții, distanța optimă și de siguranță se mărește de la 150 de metri la 180–190 metri din cauza vizibilității în continuă scădere, datorită valurilor de ceață. În dreptul milei 79, comandantul navei de pasageri Mogoșoaia, a observat la circa 30 de metri, un convoi împins și pentru evitarea coliziunii a pus motorul din bordul babord, înapoi toată viteza, expunând nava cu bordul tribord pericolului de coliziune, cu convoiul împingătorului bulgăresc. Nava de pasageri a lovit cu bordul tribord linia de barje din tribordul convoiului și s-înclinat mult spre babord. Nava bulgărească a pus mașinile pe marș înapoi, dar cu toate acestea, convoiul a mai înaintat circa 100 de metri datorită inerției cu nava de pasageri în prova, acest lucru ducând la răsturnarea pasagerului și apoi la scufundarea sa rapidă. Tot în opinia specialiștilor și conform regulilor de navigație, precum și experienței profesionale (a miilor de ore de navigație) se cunoaște faptul că în condiții speciale de navigație sunt necesare la pornirea în cursă, indiferent de numărul orelor de navigație, condițiilor hidro-meteorologice sau alte impedimente de ultim moment ce pot apare, sau a celor ce survin pe timpul desfășurării cursei, sunt necesare anumite reguli, de navigație ce sunt obligatoriu de urmat și aplicat (Regulamentul de Navigație în Apele Teritoriale ale României). Una dintre aceste reguli se referă la faptul că în condiții de ceață cu o oră înainte de plecarea în cursă trebuie deschisă stația radar în vederea studierii traficului, a mișcării navelor în zona de navigație. De asemenea, este important ca stația radio să stea în ascultare și în cazul în care există mișcare pe traseul

care s-a indicat a se urma trebuie analizat și găsite căi și mijloace prin care se evită sau se găsește un alt traseu pentru evitarea coliziunilor cu alte nave și în consecință producerea unor tragedii.

Mogoșoaia naviga cu un singur radar maritim, poziționat pe câmpul vizual de 500 de metri, care nu permitea la viteza cu care deplasa, detectarea altor nave decât atunci când sunt la foarte mică distanță, acest lucru având ca și consecință timpul foarte scurt care rămâne comandantului pentru luarea deciziilor. Aceste radare nu sunt de cele mai multe ori eficiente pe navele fluviale pentru că distanțele de apreciere pe ecran sunt foarte mici, iar detaliile sunt greu sesizabile.

În opinia specialiștilor români în navigație, care au analizat accidentul după anii 90, nava bulgară naviga exact cum spun regulile de navigație de drum din acel sector pe timp de ceață, iar radarul DECA pe care nava bulgară îl avea în dotare este unul dintre cele mai performante, având de asemenea și clasificare fluvială și o fidelitate mare a imaginii. Singura greșală a comandantului bulgar a fost aceea că a fost singur în cabina de comandă, în condițiile în care Regulamentul de Navigație spune că pe timp de ceață navigația se efectuează cu ajutorul radarului și este necesară prezența a două persoane în comandă, dintre care cel puțin una trebuie să cunoască navigația cu ajutorul radarului. Totuși absența celei de a doua persoane în comandă a fost suplinită de trimiterea unui marinar cu stație radio în prova convoiului, care era în permanentă legătură cu împingătorul, toate informațiile date de acesta, ajungând la comandant, care știa ce decizii să ia.

În ceea ce privește nava Mogoșoaia, există opinii conform cărora aceasta naviga în aval, cu vizibilitate 100–150 metri în apropierea malului stâng, la vedere (malu- malu, cum spun marinarii), iar când a apărut nava bulgară a efectuat exact manevra contraindicată pentru evitarea coliziunii.

După accident, ca o măsură de corectare a acestei erori s-a hotărât ca circulația navelor de pasageri pe Dunăre să fie întreruptă o perioadă de timp care să permită calmarea situației create prin decesul celor aproape 240 de oameni, pasageri și echipaj, traficul fiind reluat abia la sfârșitul lunii septembrie același an, pe ruta Galați-Grindu fiind introdusă în circulație nava Mircești.²

² Site <https://marinarii.ro/nava-de-pasageri-mogosoia/>

Naufragiul și scufundarea navelor You Xiu și Paris

Tragedia celor două nave s-a produs în urmă cu aproape douăzeci de ani, în seara zilei de 5 ianuarie 1995 lângă digul de nord al Portului Constanța la o adâncime de 22–24 de metri, unde acestea erau ancorate, ca urmare a unei furtuni extrem de puternice și a unor valuri de aproape 10 metri, care prin loviri repetate de dig au produs găuri în corpul navelor și apoi scufundarea acestora și moartea a 54 de marinari.

Nava Paris sosise goală în Portul Constanța pe data de 14 decembrie 1994 din Piure, Grecia și era în așteptare pentru a încărca 25000 tone de uree. Se afla ancorată la 3,8 Mm de digul de Nord al portului și avea la bord 12 tone de combustibil ușor și 236 tone combustibil greu. În urma solicitării de intrare în rada interioară pentru completare buncăr (ambarcarea la bordul navei a combustibilului necesar marșului), Administrația Portului Constanța, după consultarea cu Atlas Pilot (compania de pilotaj) și din motive de siguranță a efectuării operațiunilor de buncheraj, la ora 12, nava a primit acordul pentru intrare și acostare la dana de pasageri. În această situație în jurul orei 13.15 Dispeceratul Central al Administrației Port a anunțat Port-Control că nava Paris are aprobare de intrare în port, pentru ambarcare de combustibil. Port-Control a contactat nava Paris și i-a solicitat să vireze ancora și să vină la intrare, motiv pentru care, la ora 14.00 pilotina Atlas1, cu pilot pregătit la bord a plecat de la bază și a așteptat nava Paris la capătul digului de Nord timp de aproximativ 2 ore. La ora 14.15 Port-Control a contactat din nou nava Paris și i-a solicitat informații despre stadiul manevrei de virare a ancorei. De la bordul navei s-a răspuns că a fost constatată o defecțiune la vinciul de ancoră și că se încearcă remedierea, urmând ca ulterior să fie reluată virarea ancorei. În acest timp nava Paris a mai fost întrebată de Port Control despre stadiul remedierilor la vinci, dar de la navă s-a răspuns că reparațiile sunt în curs de desfășurare și după remedierea defecțiunii, va rămâne la ancora până a doua zi dimineață. Solicitând să fie avizate celelalte nave despre situația în care se află. La ora 18.10 Port-Control Constanța a constatat că poziția de ancoraj a navei este modificată din cauza grapării ancorei și recomandă virarea și ieșirea în larg, pentru a ține la capă, avertizând în repetate rânduri pe comandant asupra pericolului la care își expune nava și echipajul. La ora 19.00 nava se afla deja la distanța de 0.55 Mm cu față de digul de Nord, cu tendința de apropiere de acesta și a comunicat că are cârma în poziția banda dreapta, iar motorul principal, cu toată viteza înainte. Din cauza

vântului extrem de puternic, a valurilor mari și a problemelor tehnice, nava nu mai putea fi guvernată și a ajuns prea aproape de dig, paralel cu acesta. La ora 19,20 Port-Control Constanța a constatat pe ecranul radar că nava se confunda cu digul. La ora 19.50, nava transmite semnalul SOS și la ora 20.10 comandantul navei, probabil în dorința de a se consulta cu armatorul său, a solicitat urgent legătura telefonică cu Atena, cu care a vorbit 12 minute. În timpul convorbirii telefonice, comandantul nu a dat de înțeles că ar fi panicat de situația în care se afla nava și echipajul său. Autoritățile portuare, aflate deja în stare de alertă au trimis remorcherul Viteazul în misiune de salvare și asistență, care ajuns în dreptul navei, în rada interioară a portului, a comunicat că Paris nu mai are lumini. La ora 20.30 Port-Control primește ultimul mesaj de la bordul navei Paris, comandantul acesteia comunicând că nava a început să se scufunde cu partea dinspre pupa. La ora 20.45 remorcherul Viteazul, ancorat în rada interioară, a comunicat la Port-Control că nava este scufundată, iar la ora 00,12 a zilei de 5 ianuarie 1995, a raportat la Port-Control că de la navă se mai vede, deasupra digului un catarg. Nava Paris dispăruse în adâncurile mării. Nu au existat nici un supraviețuitor.

Scufundarea navei You Xiu, sub pavilion Hong Kong. You Xiu era o navă tip bulk-carrier, cu un deplasament de 26.802 tdw, lungimea de 167,2 metri, lățimea de 26,2 metri, înălțimea de 13,4 metri și un pescaj maxim de 9,54 metri și a fost construită în anul 1992 la Kobe în Japonia. Nava sosise goală în rada portului Constanța pe data de 28 octombrie 1994 din Italia și era în așteptare pentru a încărca circa 20.000 tone de uree. Nava se afla ancorată la circa 3,3 Mm de digul de Nord al portului. La ora 17.10 din ziua de 4 ianuarie 1995 Port-Control Constanța a luat legătura cu nava You Xiu aflată la 0,6 Mm Vest de nava Paris și i-a transmis că aceasta din urmă are vinciul defect și având în vedere continua înrăutățire a vremii, i-a recomandat să vireze ancora fie pentru schimbarea locului de ancoraj, fie pentru a ieși la larg în drum de capă. Nava You Xiu a răspuns afirmativ, OK .La ora 18.00 când la Port-Control s-a procedat la schimbul de tură, situația navelor aflate în radă era următoarea: patru nave se aflau ancorate în rada interioară, 10 nave au luat drumuri de capă la larg, nava Paris se afla ancorată în zona 1, cu probleme la vinciul de ancoră, la 3,5 Mm față de digul de Nord, nava You Xiu era ancorată în zona 1, pregătind manevra de schimbare a ancorajului sau de ieșire în larg, la 1,9 Mm față de același reper. Din cauza vântului și a mării agitate, ancora navei a început să grapeze

(nava ajunsese la 1,9 Mm de digul de Nord) motiv pentru care Port-Control a informat nava la ora 18.10 despre această stare de fapt și a recomandat să vireze și să iasă în larg. În timpul comunicării de la navă s-a transmis că erau probleme la motorul principal. Deriva navei a continuat spre dig, poziția ei față de acest reper devenind extrem de periculoasă, astfel că, la ora 18.45 ajunsese la numai 185 de metri de dig, motiv pentru care a solicitat asistența remorcherelor. Grupul de Salvare a intrat în alertă, dar, peste doar câteva minute de la comanda navei s-a anulat cererea de asistență. Pe radarul de la Port-Control, poziția navei se confunda cu digul de Nord (ora 19.20) și în scurt timp de la bordul acesteia s-a transmis că nava are gaură de apă și este necesară intervenția urgentă a remorcherelor de salvare. Primul semnal SOS transmis de You Xiu a fost recepționat la ora 19.55, dar era prea târziu. Nava începuse să fie inundată, să se încline și să se scufunde (ora 21.15). Ajuns în zona de eșuare a navei, în rada interioară a portului, remorcherul Viteazul și-a îndreptat proiectoarele aprinse spre locul navei și a lansat rachete luminoase cu parașute pentru creșterea vizibilității pe mare și depistarea eventualilor supraviețuitori (ora 21.55), dar starea vremii (vânt extrem de puternic și zăpadă viscolită) a împiedicat vizibilitatea. De la bordul navei de salvare s-a transmis (ora 22.50) că se mai vede doar suprastructura navei scufundate, apoi (ora 24.00) că s-a scufundat și prova. La fel ca și în cazul navei Paris, nici în cazul navei You Xiu nu au existat supraviețuitori. Declarațiile persoanelor implicate în operațiunile de salvare, în calitate de reprezentanți ai instituțiilor desemnate a căuta și salva cele două nave și membrii echipajelor acestora, se poate trage o singură concluzie și anume aceea că cei doi comandanți au considerat că se pot descurca în efectuarea manevrelor de redresare a navelor și că nu au nevoie de asistența tehnică a părții române, promptă, în a da o mână de ajutor. Solicitarea de ajutor prin mesajele SOS ale celor doi comandanți au fost lansate și au fost recepționate de sistemele de radio-telecomunicații din Portul Constanța din cadrul Serviciilor de Siguranță foarte târziu. O altă concluzie pe care o putem trage din declarațiile celor implicați este cea legată de faptul că autoritățile române au fost în permanență în legătură cu cel două nave, informându-le în legătură cu schimbarea și înrăutățirea vremii. Cele mai concludente dovezi în sprijinul celor afirmate sunt buletinele meteo transmise periodic navelor aflate în rada portului sau la danele de încărcare. În urma cercetărilor efectuate de echipele de salvare și de scafandri rezultă faptul că intenția de salvarea echipajului a venit

destul de târziu din partea comandantului, deoarece multe din trupurile marinarilor au fost găsite în interiorul navei, deblocarea bărcilor de salvare nu s-a făcut și astfel și-au pierdut viața 54 de oameni. Este totuși un mister faptul că deși autoritățile navale române au anunțat prin toate mijloacele de comunicații navale toate navele din zonă despre înrăutățirea vremii, inclusiv cele două în cauză, au existat nave care au făcut manevrele necesare pentru a intra în zone mai puțin expuse furtunii, dar acestea nu, și au solicitat asistență numai atunci când a fost din păcate foarte târziu pentru echipaj. De asemenea este straniu faptul că deși a existat în permanență disponibilitatea părții române de a ajuta echipajele celor două nave, nu a existat din partea celor doi comandanți acceptul pentru a primi ajutor. Toate acestea dovedesc faptul că sistemele de comunicație ale Serviciului de Siguranță Maritimă din cadrul Administrației Port Constanța, ale Companiei Naționale de Radio Telecomunicații Navale Radionav SA Constanța, Autorității Navale Române și Agenției Naționale de Salvare a Vieții Omenești pe Mare ARSVOM Constanța au funcționat la parametrii normali și că a fost o bună coordonare și colaborare între acestea. Misterul rămâne din păcate la cei doi comandanți ai navelor You Xiu și Paris, fie au considerat că pot face față singuri situației, fie au realizat prea târziu gravitatea acesteia.

Concluzii

Navigația civilă și militară română au fost și sunt cele care asigură desfășurarea în bune condiții a unor importante activități din economia românească și anume transporturile și comerțul intern și internațional, siguranța și apărarea națională a României. Din acest motiv activitățile de navigație și transport maritim și fluvial, activități cu importanță strategică în economia României, europeană și mondială, este necesar să fie riguros și bine organizate. De importanță deosebită este și pregătirea profesională a personalului navigant, desemnat să se ocupe cu navigația, funcționarea echipamentelor tehnice din dotarea navei, spiritul de echipă al echipajului, colaborarea eficientă între diferitele compartimente ale vasului, starea de sănătate a marinarilor și viteza de răspuns a acestora la diverse situații limită în care se pot afla. În activitatea de navigație cele mai puțin dorite evenimente sunt eșările, abordajele ilegale, jaful sau pirateria, dar și scufundările, care se pot întâmpla fie din cauza piraiților care încă mai există

în anumite zone ale globului, dar se pot produce și din cauze hidrometeorologice neprevăzute. Acest lucru cere o implicare totală, promptă și eficace din partea echipajului, a comandantului, șefului mecanic, a stafului ofițeresc, precum și a marinarilor de pe vas. Important este de asemenea ca aceștia să stăpânească foarte bine cunoștințele privitoare la manevrele care se pot face pentru evitarea situațiilor dificile, a tehnicilor de supraviețuire pe mare, și să aibă multă stăpânire de sine, pentru a nu intra în panică și a executa ordinele cu sânge rece, iar personalul managerial să poată lua cele mai bune decizii în situații de criză. Este de asemenea important ca personalul navigant să fie pregătit din punct de vedere profesional, pentru a fi capabil să răspundă cu aplomb cerințelor legate de munca prestată la navă, dar și în ceea ce privește supraviețuirea pe mare, stingerea incendiilor, abordajul, eșuarea sau scufundarea navei. În acest sens certificatele ce atestă pregătirea și supraviețuirea pe mare trebuie să fie valabile și în cazul celor care nu sunt la prima ambarcare acestea trebuie recertificate.

De o importanță deosebită este și verificarea stării tehnice a navei. Verificarea dispozitivelor care asigură comunicațiile radio cu uscatul sau cu alte nave, care pot interveni în caz de accidente navele, petrecute în largul mării sau în incintele portuare. Încărcătura navei din cală precum și de pe covertă, în cazul în care există, au impact asupra stării de funcționarea navei, pot influența echilibrul acesteia și flotabilitatea putând înclina vasul în mod pozitiv sau negativ în caz de furtună. Trebuie avut în vedere și faptul că în situații de criză este important ca marinarii să aibă asupra lor echipamentul de salvare, să știe să facă manevrele corecte de salvare a navei și a lor, iar comandantul și șeful mecanic să aibă o colaborare benefică pentru întreg echipajul. Comunicarea pe vapor precum și între vapor și uscat sau alte nave este un factor care poate salva vieți, încărcătură și navă. De aceea acestea este imperios necesar să se afle în stare perfectă de funcționare și să fie utilizate de personalul autorizat în cel mai profesionist mod.

Transporturile pe apă sunt în prezent cele care susțin și fac economia mondială să funcționeze la parametrii optimi de aceea sete necesar ca acestea să se facă în condiții de maximă siguranță și eficiență. În același timp este important ca resursa umană să fie protejată și să se urmărească în permanență pregătirea profesională a acestora pentru a fi capabili să facă față situațiilor de criză ce pot apare la bordul navei.

Bibliografie

- [1] Marian Moșneagu, *O istorie tragică a marinei comerciale române*, Editura ExPonto, 29, ianuarie, 2020

Webografie

- [2] <https://marinarii.ro/nava-de-pasageri-mogosoia/>

IMPACTUL TRANSFORMĂRII DIGITALE ASUPRA MANAGEMENTULUI RESURSELOR UMANE

Doru HUȚUȚUI¹
doruhututui@gmail.com

THE IMPACT OF DIGITAL TRANSFORMATION ON HUMAN RESOURCE MANAGEMENT

ABSTRACT: Digital transformation in human resources (HR) management brings significant improvements through process automation, especially in recruitment and selection, using applicant tracking systems (ATS) and artificial intelligence (AI) for CV analysis. Digital platforms streamline onboarding by providing electronic resources and personalized feedback, while e-learning facilitates continuous employee training. AI and digital assessment tools enhance performance management, ensuring objective evaluations and personalized recommendations. Predictive analytics and interactive dashboards aid informed decision-making in HR. Digital collaboration platforms and wellness applications improve communication and employee well-being, while flexibility and remote work, supported by modern technologies, optimize organizational efficiency. Challenges related to security and confidentiality are addressed through the implementation of cybersecurity solutions and compliance with GDPR regulations. In conclusion, HR digitalization promotes a culture of innovation and adaptability, essential for the success of organizations in a dynamic and competitive business environment.

KEYWORDS: Digital transformation, HR process automation, Artificial Intelligence (AI), Onboarding, Flexibility and remote work.

Transformarea digitală este un proces prin care organizațiile adoptă tehnologii noi și emergente pentru a-și îmbunătăți procesele, produsele și serviciile. În contextul managementului resurselor umane (HR), transformarea digitală aduce schimbări semnificative în modul în care sunt gestionate procesele HR, interacțiunile cu angajații și strategia generală de resurse umane. De altfel, în contextul modurilor prin care transformarea

¹ Doctorand, domeniul Management, Facultatea de Economie și Administrarea Afacerilor, Universitatea "Dunărea de Jos", din Galați

digitală influențează managementul resurselor umane, se remarcă mai multe aspecte cheie:

1. Automatizarea proceselor HR

- Recrutare și Selecție;
- Utilizarea sistemelor de urmărire a candidaților (ATS) pentru gestionarea aplicațiilor și a procesului de selecție;
- Aplicarea inteligenței artificiale (AI) pentru analiza CV-urilor și identificarea candidaților potriviți pe baza unor algoritmi predefiniți;
- Utilizarea sistemelor de urmărire a candidaților (ATS);

ATS-ul (Applicant Tracking System – ATS) este un sistem de monitorizare a candidaților, un software utilizat pentru a gestiona procesul de recrutare și selecție. ATS-urile sunt folosite pentru a colecta, organiza și analiza aplicațiile candidaților, facilitând gestionarea eficientă a acestora de către echipele de HR. Acestea permit colectarea automată a aplicațiilor din diverse surse, cum ar fi site-uri de joburi, emailuri și pagini de cariere ale companiei. Prin generarea automată de emailuri pentru confirmarea primirii aplicațiilor, actualizări privind stadiul procesului de recrutare și notificări de acceptare sau respingere, precum și notificări automate pentru recrutorii și managerii implicați, ATS-ul asigură un proces transparent și eficient din partea recrutatorilor.

Beneficiile sistemelor de urmărire a candidaților (ATS) depășesc așteptările organizațiilor, oferind eficiență prin reducerea timpului și efortului necesar pentru gestionarea manuală a aplicațiilor. Centralizarea informațiilor despre candidați într-o bază de date accesibilă și ușor de gestionat asigură o organizare eficientă, iar aplicarea uniformă a criteriilor de selecție garantează consistență, reducând riscul de erori și părtiniri.

1.1. Aplicarea inteligenței artificiale (AI) pentru analiza CV-urilor

Inteligența artificială (AI) joacă un rol din ce în ce mai important în procesul de recrutare, contribuind la analizarea și evaluarea CV-urilor într-un mod rapid și precis. AI utilizează tehnici de procesare a limbajului natural (NLP) pentru a extrage informații relevante din CV-uri, cum ar fi experiența de muncă, educația, abilitățile și realizările. Algoritmii AI evaluează și clasifică CV-urile pe baza unor criterii predefinite, cum ar fi potrivirea cu descrierea jobului, experiența în domeniu și competențele

necesare. Scorarea automată a candidaților în funcție de relevanța lor pentru poziția disponibilă. Inteligența artificială (AI) detectează cuvintele cheie din descrierea jobului și le compară cu conținutul CV-urilor pentru a stabili gradul de potrivire. Algoritmii predictivi pot identifica candidați cu potențial ridicat de succes pe baza datelor istorice și a modelelor de performanță anterioare.

Avantajele utilizării inteligenței artificiale în recrutare includ rapiditatea analizei și clasificării unui volum mare de CV-uri, reducând semnificativ durata procesului de selecție, obiectivitatea prin eliminarea părtinirii umane și a erorilor datorită aplicării consistente a criteriilor de evaluare, îmbunătățirea calității selecției prin identificarea celor mai relevanți și promițători candidați pentru pozițiile disponibile.

1.2. Onboarding

Platformele digitale de onboarding sunt soluții software care facilitează procesul de integrare a noilor angajați, oferindu-le acces la resurse, informații și instrumente necesare pentru a se adapta rapid la noul lor rol. Formularele electronice permit noilor angajați să completeze online documentele necesare, economisind timp și reducând erorile, în timp ce platformele de gestionare a documentelor facilitează încărcarea și stocarea centralizată a documentelor importante, accesibile atât pentru angajați, cât și pentru HR. Platformele de onboarding oferă noilor angajați mesaje de bun venit, prezentări video, tururi virtuale, acces online la manuale și politici, profiluri ale colegilor și echipei de management, automatizarea programării întâlnirilor, checklisturi personalizate pentru sarcini și evaluări periodice cu feedback, facilitând o primă impresie pozitivă și o înțelegere aprofundată a organizației.

1.3. E-learning și module interactive pentru formarea inițială a angajaților

Angajații beneficiază de acces nelimitat la modulele de e-learning, permițându-le să învețe în ritmul propriu și de oriunde, datorită compatibilității multiplatformă care facilitează utilizarea pe diverse dispozitive, inclusiv computere, tablete și smartphone-uri. Utilizarea materialelor video și a simulărilor practice, alături de quiz-uri și teste interactive, oferă o experiență de învățare mai captivantă și realistă, consolidând cunoștințele angajaților.

Platformele oferă trasee de învățare personalizate, adaptate nevoilor individuale ale angajaților și asigură actualizări regulate ale conținutului pentru a reflecta schimbările în politici, proceduri sau tehnologii. Acestea oferă suport și pentru dezvoltarea continuă prin accesul la biblioteci extinse de resurse suplimentare, inclusiv articole, studii de caz și tutoriale, și prin facilitarea sesiunilor de mentorat și coaching online. Aceste tehnologii nu numai că eficientizează procesele administrative și de formare, dar și îmbunătățesc satisfacția și angajamentul noilor membri ai echipei. Într-o lume în continuă schimbare, implementarea unor soluții digitale inovatoare pentru onboarding este esențială pentru succesul organizațional.

1.4. Managementul performanței

Managementul performanței este esențial pentru creșterea eficienței și productivității în organizații. În era digitală, utilizarea sistemelor digitale de evaluare a performanței și a instrumentelor de evaluare bazate pe AI transformă modul în care companiile monitorizează și îmbunătățesc performanța angajaților. Sistemele digitale de evaluare a performanței sunt tot platforme software care facilitează evaluarea continuă a angajaților, oferind instrumente pentru monitorizarea obiectivelor, feedbackul în timp real și planificarea dezvoltării.

Platformele permit monitorizarea continuă a performanței prin setarea și urmărirea obiectivelor clare și măsurabile de către angajați și manageri. Progresul acestor obiective poate fi urmărit în timp real, iar angajații pot adăuga actualizări periodice privind realizările și provocările întâmpinate, facilitând o evaluare continuă a performanței.

Platformele facilitează feedbackul în timp real prin oferirea imediată a acestuia de către manageri și colegi în urma proiectelor sau activităților, contribuind astfel la îmbunătățirea continuă a performanței. De asemenea, permit recunoașterea instantanee a realizărilor, motivând angajații prin recompense digitale și mențiuni publice. Platformele facilitează evaluări periodice structurate, incluzând atât evaluări formative (pentru îmbunătățire continuă), cât și evaluări sumative (pentru evaluări finale), realizate la intervale trimestriale, semestriale sau anuale. De asemenea, permit angajaților să completeze autoevaluări, oferind o perspectivă asupra propriei performanțe și identificând zonele pentru dezvoltare.

Platformele facilitează planificarea carierei prin identificarea nevoilor de formare și a acelor competențe care necesită dezvoltare, oferind sugestii

pentru cursuri relevante, sprijinind astfel angajații în atingerea obiectivelor lor profesionale.

2. HR analitic și luarea deciziilor bazate pe date

2.1. Analiza predictivă

Analiza predictivă în managementul resurselor umane (HR) utilizează date și algoritmi avansați pentru a face previziuni informate despre necesarul de personal și pentru a anticipa fluctuațiile de personal. Aceasta include identificarea angajaților cu risc de plecare și elaborarea de strategii eficiente de retenție. Analiza predictivă în acest context implică utilizarea datelor istorice și actuale pentru a prognoza viitoarele cerințe de personal ale unei organizații. Acest proces ajută la asigurarea faptului că organizația are numărul și competențele necesare de angajați pentru a atinge obiectivele strategice.

Planificarea forței de muncă implică crearea de scenarii diferite pentru a evalua impactul variabilelor, precum expansiunea pe noi piețe sau lansarea de produse noi și determinarea numărului optim de angajați necesari în diverse departamente sau locații pentru a maximiza eficiența operațională.

Gestionarea fluctuațiilor de personal implică identificarea tiparelor sezoniere și ajustarea cerințelor de personal pentru a face față vârfurilor de activitate, precum și implementarea programelor de muncă flexibile, cum ar fi muncă temporară sau part-time, pentru a gestiona fluctuațiile de cerere.

Analizele anticipative pentru retenția angajaților folosesc algoritmi și modele de date pentru a estima care angajați sunt cei mai predispuși să părăsească organizația, permițând managementului să intervină proactiv pentru a reduce rata de turnover. Analiza comportamentului implică monitorizarea indicatorilor comportamentali, precum scăderea performanței, absentismul crescut și lipsa de angajament, care pot semnală intenția de plecare. De asemenea, feedbackul angajaților este analizat prin sondaje de satisfacție și alte forme de feedback pentru a identifica problemele și nemulțumirile care contribuie la plecări.

Strategiile de retenție personalizate includ implementarea unor măsuri proactive pentru angajații cu risc ridicat de plecare, cum ar fi programe de dezvoltare profesională, ajustări salariale și îmbunătățirea condițiilor de muncă, precum și dezvoltarea programelor de recunoaștere

și recompense adaptate nevoilor specifice ale angajaților valoroși pentru a-i menține motivați și implicați. Prin utilizarea datelor și a algoritmilor avansați, companiile pot lua decizii informate și proactive, contribuind astfel la stabilitatea și creșterea pe termen lung.

2.2. Raportare și Dashboard-uri

În era digitală, utilizarea dashboard-urilor interactive și a raportării în timp real este esențială pentru a gestiona eficient resursele umane și pentru a lua decizii rapide și informate. Aceste instrumente permit vizualizarea clară a indicatorilor de performanță critici, cum ar fi retenția, satisfacția și performanța angajaților. Dashboard-urile interactive sunt platforme vizuale care agregă și prezintă date din diverse surse într-un format ușor de înțeles și de utilizat. Acestea permit utilizatorilor să interacționeze cu datele, să facă analize detaliate și să obțină insight-uri rapide.

Dashboard-urile oferă o vizualizare clară a indicatorilor de performanță în resurse umane, afișând în timp real ratele de retenție și turnover, scorurile de satisfacție ale angajaților din sondaje periodice, și indicatorii cheie de performanță (KPI) pentru evaluarea eficienței și productivității angajaților.

Utilizatorii pot aplica filtre pentru a vizualiza date specifice unui departament, unei echipe sau unei perioade de timp și pot explora detalii specifice, în timp ce dashboard-urile pot fi personalizate cu widget-uri care afișează informațiile cele mai relevante pentru utilizatori specifici, cum ar fi managerii de departament sau echipa de resurse umane. Sistemele pot fi configurate pentru a trimite alerte și notificări atunci când anumite valori depășesc pragurile prestabilite, iar actualizările în timp real oferă o imagine precisă și actualizată a stării organizației, permițând intervenții rapide. Dashboard-urile permit benchmarking între diferite departamente, locații sau date din industrie, facilitând identificarea celor mai bune practici și ariilor de îmbunătățit, iar analizele trendurilor pe termen lung ajută la identificarea schimbărilor și anticiparea problemelor potențiale.

Transparența și comunicarea sunt îmbunătățite prin distribuirea rapidă a rapoartelor generate în timp real către echipele și departamentele relevante, facilitând colaborarea și alinierea între diferitele părți ale organizației prin accesul la aceleași informații actualizate.

Îmbunătățirea performanței este facilitată prin monitorizarea în timp real a progresului obiectivelor, permițând managerilor să facă ajustări

imediate în cazul abaterilor și să identifice rapid problemele de performanță sau tendințele negative pentru intervenții prompte.

3. Îmbunătățirea experienței angajaților

3.1. Comunicații și Colaborare

Utilizarea platformelor de colaborare digitală și a intranetelor moderne ajută la crearea unui mediu de lucru integrat, eficient și accesibil. Platformele de colaborare digitală sunt aplicații software care permit angajaților să comunice, să colaboreze și să partajeze informații în timp real, indiferent de locația fizică. Exemple populare includ Slack, Microsoft Teams și Google Workspace.

Mesageria instantanee permite angajaților să trimită rapid mesaje colegilor și echipelor, reducând timpul de răspuns și facilitând soluționarea rapidă a problemelor, în timp ce organizarea comunicării în canale tematice menține conversațiile structurate și ușor de urmărit. Colaborarea în timp real include posibilitatea de a crea, edita și partaja documente în timp real, îmbunătățind astfel eficiența și acuratețea colaborării, în timp ce integrarea funcționalităților de videoconferințe permite organizarea întâlnirilor virtuale, brainstorming și discuții de echipă, eliminând barierele geografice.

Platformele de colaborare permit integrarea diversă cu alte instrumente folosite în organizație, precum CRM-uri, ERP-uri, calendare și aplicații de gestionare a proiectelor, pentru a centraliza informațiile și fluxurile de lucru, în timp ce automatizează fluxurile de lucru și utilizează bots pentru a gestiona sarcinile repetitive, contribuind astfel la economisirea timpului și reducerea erorilor. Platformele facilitează accesul egal la informații și actualizări pentru toți membrii echipei, promovând transparența și alinierea, în timp ce permit oferirea de feedback în timp real și recunoașterea realizărilor, contribuind astfel la stimularea moralului și motivarea angajaților.

3.2. Sănătatea și Bunăstarea angajaților

Într-o lume tot mai digitalizată, sănătatea și bunăstarea angajaților au devenit priorități majore pentru organizații. Utilizarea aplicațiilor de wellness și a programelor de bunăstare digitală joacă un rol crucial în monitorizarea și îmbunătățirea sănătății fizice și mentale a angajaților.

Aplicațiile de wellness sunt instrumente digitale care permit angajaților să monitorizeze și să gestioneze aspectele legate de sănătatea lor fizică și mentală. Acestea pot include funcționalități pentru urmărirea activităților fizice, gestionarea stresului și multe altele. Platformele permit angajaților să urmărească activitățile fizice, inclusiv numărul de pași, calorii arse și sesiunile de fitness, oferind informații detaliate despre nivelul lor de activitate fizică, și să monitorizeze somnul pentru a înțelege și îmbunătăți calitatea acestuia.

Platformele oferă angajaților exerciții de mindfulness și meditație, posibilitatea de a ține jurnale de stare pentru monitorizarea emoțiilor zilnice și furnizează planuri personalizate de fitness și nutriție, împreună cu recomandări bazate pe date pentru îmbunătățirea sănătății fizice și mentale. Platformele digitale oferă resurse educaționale diverse, inclusiv biblioteci de resurse digitale, newsletter-uri cu informații despre sănătate și notificări, susținute de grupuri de suport online și rețele sociale de sănătate, promovând colaborarea și îmbunătățirea bunăstării angajaților.

4. Învățare și Dezvoltare. E-learning și Training Online

În contextul actual al mediului de afaceri, e-learning-ul și trainingul online au devenit metode esențiale pentru îmbunătățirea competențelor și dezvoltarea continuă a angajaților. Utilizarea platformelor de e-learning și a tehnologiilor emergente precum realitatea virtuală (VR) și realitatea augmentată (AR) transformă modul în care angajații dobândesc și aplică cunoștințele în mediul de lucru. Platformele oferă personalizare adaptivă a conținutului în funcție de nivelul de cunoștințe și interesele individuale ale angajaților, facilitând urmărirea progresului și oferirea de feedback personalizat pentru a susține învățarea continuă și dezvoltarea. Platformele oferă adaptabilitate în personalizarea conținutului conform nivelului de cunoștințe și intereselor individuale ale angajaților, facilitând monitorizarea progresului și furnizarea de feedback personalizat pentru a sprijini dezvoltarea continuă și învățarea eficientă.

Interactivitatea și angajamentul sunt promovate prin utilizarea quizurilor, simulărilor și studiilor de caz pentru a implica activ angajații și a evalua nivelul lor de înțelegere și aplicare a cunoștințelor, facilitând dezvoltarea lor autodirijată în funcție de nevoile individuale și profesionale. Realitatea virtuală (VR) și realitatea augmentată (AR) aduc o dimensiune

nouă în procesul de învățare și dezvoltare, oferind experiențe imersive și practice care sunt dificil de replicat în mediile tradiționale. Utilizarea realității virtuale pentru training permite angajaților să participe la simulări de medii realiste, cum ar fi procedurile de securitate sau simulările de criză, într-un mediu controlat și sigur, în timp ce utilizarea realității augmentate oferă instrucțiuni detaliate pas cu pas în timp real, de exemplu pentru asamblarea și întreținerea echipamentelor complexe.

Utilizarea realității virtuale și augmentate permite angajaților să interacționeze cu obiecte virtuale și să simuleze procese complexe, oferind feedback instantaneu pentru a facilita învățarea adaptativă și corectarea erorilor în timp real. Utilizarea simulărilor VR și AR în medii controlate contribuie la reducerea riscurilor asociate cu erorile umane în mediile de lucru reale și sporește retențivitatea informațiilor prin experiențe imersive și interactive.

E-learning-ul și tehnologiile emergente precum VR și AR reprezintă viitorul învățării și dezvoltării la locul de muncă, oferind oportunități nelimitate pentru îmbunătățirea competențelor angajaților și pentru creșterea eficienței organizaționale. Implementarea acestor soluții nu doar că optimizează procesul de învățare, dar contribuie și la inovație, reducerea costurilor și creșterea angajamentului angajaților în dezvoltarea lor profesională continuă.

5. Flexibilitate și Telemuncă

5.1. Muncă la distanță

În contextul actual al pieței muncii, flexibilitatea și telemunca au devenit din ce în ce mai importante pentru organizații și angajați. Utilizarea tehnologiilor moderne pentru a facilita muncă la distanță este esențială pentru menținerea eficienței și colaborării într-un mediu de lucru distribuit. Software-urile de videoconferință permit angajaților să se conecteze și să comunice în timp real prin video și audio, facilitând întâlniri virtuale și colaborare în echipă. Platforma permite organizarea eficientă a conferințelor virtuale, colaborarea în timp real pentru interacțiuni și partajarea de documente între angajați, facilitând accesibilitatea și flexibilitatea pe diverse platforme.

5.2. Platforme de Managementul Proiectelor și Sarcinilor (Trello, Asana)

Platformele de management al proiectelor sunt instrumente software care ajută echipele să organizeze și să urmărească progresul proiectelor și sarcinilor într-un mod structurat și colaborativ. Flexibilitatea și telemunca aduc multiple beneficii, inclusiv eficiență crescută, reducerea costurilor operaționale și accesul extins la talente globale, oferind angajaților o mai mare flexibilitate în gestionarea vieții profesionale și personale.

Implementarea tehnologiilor moderne pentru facilitarea telemuncii și a flexibilității înseamnă mai mult decât adaptarea la noi realități de lucru. Aceste instrumente nu numai că sprijină colaborarea și comunicarea eficientă între echipele distribuite, dar și permit organizațiilor să profite de beneficiile unei forțe de muncă flexibile și globale. Prin integrarea acestor tehnologii, organizațiile pot asigura continuitatea operațiunilor și pot stimula inovația și creșterea într-un mediu de afaceri dinamic și competitiv.

5.3. Flexibilitate și Adaptabilitate

Într-un peisaj profesional în continuă schimbare, flexibilitatea și adaptabilitatea devin din ce în ce mai importante pentru succesul organizațional și pentru satisfacția angajaților. Utilizarea tehnologiei pentru susținerea politicilor de muncă flexibilă și pentru monitorizarea productivității poate transforma modul în care angajații lucrează și contribuie la eficiența organizațională. Politici de muncă flexibilă susținute de tehnologie, permițând angajaților să lucreze de oriunde și oricând. Utilizarea de tool-uri pentru monitorizarea productivității și a timpului de lucru. Tool-urile de monitorizare a productivității sunt aplicații sau software-uri care ajută organizațiile să urmărească și să evalueze eficiența și performanța angajaților în ceea ce privește completarea sarcinilor și atingerea obiectivelor stabilite.

Politici de muncă flexibilă permit angajaților să își gestioneze programul de lucru într-un mod care să se potrivească mai bine cu viața lor personală și cu preferințele lor individuale. Aceasta poate include lucrul de acasă, programe de lucru comprimate sau ore flexibile. Tehnologia joacă un rol crucial în lucrul de la distanță, facilitând comunicarea și colaborarea în timp real prin utilizarea platformelor precum Slack, Microsoft Teams sau Zoom și oferind acces la date și documente prin soluții de stocare în cloud, cum ar fi Google Drive sau Dropbox. Prin utilizarea tehnologiei moderne, organizațiile nu doar că facilitează colaborarea și comunicarea la

distanță, dar și optimizează gestionarea resurselor și a performanței angajaților. Astfel, se creează un mediu de lucru flexibil și adaptabil, capabil să răspundă cerințelor și provocărilor dintr-o lume profesională din ce în ce mai dinamică și competitivă.

6. Provocări și Considerații

6.1. Securitate și Confidențialitate

Într-o lume conectată digital și în creștere rapidă, securitatea și confidențialitatea informațiilor sunt aspecte critice pentru organizații în implementarea politicilor de lucru flexibil și a telemuncii. Protejarea datelor angajaților și respectarea reglementărilor privind protecția datelor, cum ar fi GDPR (Regulamentul General privind Protecția Datelor) sunt fundamentale pentru a asigura integritatea și securitatea activităților organizaționale.

Implementarea unui software de securitate cibernetică avansat include utilizarea unor soluții robuste precum suite antivirus, firewall-uri și sisteme de detectare a intruziunilor pentru a proteja dispozitivele și rețelele angajaților. De asemenea, se utilizează criptarea datelor pentru a asigura protecția informațiilor sensibile în tranzit și în repaus, prevenind accesul și interceptarea acestora de către persoane neautorizate.

Implementarea unor politici și proceduri clare de securitate include impunerea unor politici stricte privind parolele, utilizarea autentificării multifactor acolo unde este posibil, implementarea regulată a actualizărilor și patch-urilor de securitate, organizarea de sesiuni continue de formare și conștientizare pentru angajați cu privire la amenințările cibernetică și promovarea unei utilizări responsabile a tehnologiei și protecției datelor.

În contextul muncii flexibile, respectarea GDPR implică obținerea consimțământului explicit pentru colectarea și prelucrarea datelor personale ale angajaților, oferirea acestora acces și control asupra informațiilor lor, inclusiv dreptul de a corecta, șterge sau limita prelucrarea acestora, și implementarea mecanismelor sigure pentru transferurile internaționale de date conforme cu regulamentele GDPR, cum ar fi clauzele contractuale standard.

Asigurarea securității și confidențialității în mediul de lucru flexibil și telemuncă nu este doar o prioritate, ci și o obligație legală și etică pentru organizații. Prin implementarea măsurilor adecvate de securitate

cibernetică, respectarea reglementărilor GDPR și promovarea unei culturi de conștientizare și formare în domeniul securității, organizațiile pot proteja eficient datele angajaților și pot menține încrederea clienților și a partenerilor în gestionarea și prelucrarea informațiilor personale sensibile. Aceste practici nu numai că contribuie la protejarea datelor, dar și la asigurarea unei funcționări organizaționale eficiente și responsabile în era digitală.

6.2. Egalitate și Accesibilitate

Într-o societate și într-o piață de muncă tot mai digitalizată, asigurarea egalității și accesibilității la tehnologie pentru toți angajații, inclusiv cei cu dizabilități, este crucială pentru promovarea unei culturi organizaționale incluzive și pentru optimizarea performanței individuale și de echipă. În contextul implementării tehnologiilor digitale, există mai multe aspecte esențiale de luat în considerare pentru a asigura că toți angajații au acces echitabil și beneficiază de oportunități egale în utilizarea acestora.

Prin abordarea acestor aspecte, tema de cercetare privind impactul transformării digitale asupra managementului resurselor umane poate oferi o imagine detaliată și complexă a modului în care tehnologia modelează și îmbunătățește funcțiile HR. Aceasta poate include studii de caz, analiza comparativă a diverselor tehnologii și impactul lor asupra eficienței organizaționale și a satisfacției angajaților. Aplicarea tehnologiilor accesibile include selectarea și integrarea de software și aplicații care sunt proiectate să ofere suport pentru diverse dizabilități, inclusiv funcționalități de citire a ecranului, suport pentru tastatură, ajustarea contrastului și a dimensiunii textului, împreună cu furnizarea de hardware adaptat, cum ar fi tastaturi cu caractere mărite sau mous-uri ergonomice, pentru a sprijini nevoile specifice ale angajaților.

Realizarea unui training adaptat nevoilor individuale include dezvoltarea și implementarea unui program personalizat de training care să răspundă nevoilor unice ale angajaților, oferind sesiuni practice de formare și suport individualizat pentru cei cu cerințe speciale. În plus, se organizează sesiuni de sensibilizare pentru promovarea respectului și înțelegerii diversității și incluziunii în mediul de lucru digital. Asigurarea egalității și accesibilității în implementarea tehnologiilor digitale nu este doar un angajament etic, ci și o necesitate pentru optimizarea performanței organizaționale și promovarea unei culturi de muncă incluzive. Prin adoptarea

și promovarea tehnologiilor accesibile, evaluarea și răspunsul la nevoile individuale ale angajaților cu dizabilități, precum și oferirea de training personalizat și suport continuu, organizațiile pot crea un mediu de lucru care să sprijine diversitatea și să maximizeze potențialul fiecărui membru al echipei, contribuind astfel la succesul și sustenabilitatea pe termen lung a afacerii.

Concluzii

Conchizând, tema științifică despre impactul transformării digitale asupra managementului resurselor umane evidențiază importanța adopției tehnologiilor moderne în contextul organizațional actual. Principalele puncte de reținut sunt:

- **Optimizarea proceselor și performanței:** Digitalizarea aduce beneficii semnificative în automatizarea proceselor HR, îmbunătățirea managementului performanței și facilitarea unui onboarding eficient și inclusiv.

- **Inclusivitate și egalitate:** Asigurarea accesibilității tehnologice pentru toți angajații, inclusiv cei cu dizabilități, promovează o cultură organizațională inclusivă și susține diversitatea în locul de muncă.

- **Flexibilitate și adaptabilitate:** Implementarea politicii de lucru flexibil și sprijinul pentru telemuncă demonstrează adaptabilitatea organizațională în fața schimbărilor și cerințelor pieței.

- **Securitate și conformitate:** Protejarea datelor angajaților și respectarea reglementărilor de protecție a datelor sunt fundamentale pentru menținerea încrederii și conformității cu legislația în vigoare.

- **Dezvoltare continuă și suport:** Investiția în dezvoltarea continuă a competențelor angajaților prin e-learning, training adaptat și suport personalizat contribuie la creșterea performanței individuale și colective.

Dezavantaje

În ciuda avantajelor evidente pe care digitalizarea le aduce în managementul resurselor umane, există și câteva dezavantaje importante care trebuie luate în considerare:

- **Dependența de tehnologie:** O dependență excesivă de tehnologie poate duce la vulnerabilități sporite în fața amenințărilor cibernetice și poate complica rezolvarea problemelor în caz de eșec tehnologic.

- **Costuri inițiale ridicate:** Implementarea și integrarea sistemelor digitale necesită investiții semnificative în infrastructură IT, software specializat și training pentru angajați, ceea ce poate fi costisitor pentru unele organizații.

- **Rezistența la schimbare:** Angajații pot întâmpina rezistență la adoptarea noilor tehnologii, ceea ce poate afecta implementarea și succesul proiectelor digitale.

- **Securitatea datelor:** Cu creșterea volumului și sensibilității datelor stocate digital, se pune o presiune tot mai mare pe securitatea cibernetică a organizației, existând riscul expunerii la atacuri cibernetice și încălcări ale confidențialității datelor.

- **Epuizarea angajaților:** Utilizarea excesivă a tehnologiei poate duce la suprasolicitare și stres pentru angajați, mai ales într-un mediu de lucru flexibil sau de telemuncă.

- **Respingerea interacțiunilor umane:** Digitalizarea excesivă poate duce la o reducere a interacțiunilor față în față și poate afecta negativ cultura organizațională și coeziunea echipei.

Recomandări

Pentru a gestiona și minimiza dezavantajele digitalizării în managementul resurselor umane, sunt recomandate următoarele propuneri:

- **Investiții în securitatea cibernetică:** Organizațiile ar trebui să aloce resurse adecvate pentru a implementa măsuri robuste de securitate cibernetică, inclusiv firewall-uri avansate, sisteme de detecție a intruziunilor și formare continuă pentru angajați în privința prevenirii atacurilor cibernetice.

- **Planuri de continuitate a afacerilor:** Dezvoltarea și implementarea unor planuri detaliate de continuitate a afacerilor care să includă strategii de rezervă în caz de eșec tehnologic sau alte incidente majore pentru a minimiza impactul asupra operațiunilor organizaționale.

- **Training și educație continuă:** Oferirea de programe extinse de training și educație pentru angajați pentru a spori competențele digitale și pentru a încuraja adoptarea noilor tehnologii, inclusiv sesiuni de sensibilizare privind importanța securității datelor și a practicilor de lucru sigure.

- **Promovarea incluziunii digitale:** Asigurarea accesibilității tehnologiilor pentru toți angajații, inclusiv cei cu nevoi speciale, prin utilizarea

software-ului și a echipamentelor adaptate, astfel încât nimeni să nu fie exclusat din cauza limitărilor tehnologice.

- Monitorizare și feedback constant: Colectarea de feedback regulat de la angajați cu privire la experiența lor cu tehnologiile digitale, pentru a identifica problemele și a le aborda prompt, asigurând astfel o îmbunătățire continuă a proceselor și sistemelor.

- Cultură organizațională și comunicare adaptivă: Promovarea unei culturi organizaționale care încurajează colaborarea și comunicarea deschisă, inclusiv interacțiunile față în față și utilizarea tehnologiilor digitale ca instrumente de facilitare, nu de înlocuire a interacțiunilor umane.

- Adaptabilitate și flexibilitate: Îmbunătățirea flexibilității în implementarea tehnologiilor, permițând adaptarea acestora la nevoile specifice ale diferitelor departamente și echipe din organizație.

Implementarea acestor propuneri va contribui nu doar la maximizarea beneficiilor digitalizării în managementul resurselor umane, dar și la minimizarea potențialelor riscuri și dezavantaje asociate cu aceasta, consolidând astfel poziția organizației într-un mediu de afaceri competitiv și rezilient.

Bibliografie:

- [1] Kolb, D. A. (1984). *Experiential learning: experience as the source of learning and development*. Prentice-Hall.
- [2] Matt, C., Hess, T., & Benlian, A. (2015). Digital Transformation Strategies. In *Business and Information Systems Engineering* (Vol. 57, Issue 5, pp.339–343). Gabler Verlag. <https://doi.org/10.1007/s12599-015-0401-5>
- [3] Morandini, M., Thum-Thysen, A., & Vandeplass, A. (2020). Facing the digital transformation. *European Economy – Economic Brief*, 54.
- [4] Nurvala, J. (2015). “Uberisation” is the future of the digitalised labour market. *European View*, 14, 231–239. <https://journals.sagepub.com/doi/pdf/10.1007/s12290-015-0378-y>
- [5] Organization for Economic Co-operation and Development (OECD). (2019). *Preparing for the Changing Nature of Work in the Digital Era*. <https://doi.org/10.1787/888933930573>
- [6] Warhurst C., & Hunt W. (2019). *The Digitalisation of Future Work and Employment. Possible impact and policy responses*. JRC Working Papers Series on Labour, Education and Technology, 05. <https://ec.europa.eu/jrc/en/publication/eur-scientific-and-technical-research-reports/digitalisation-future-work-and-employment-possible-impact-and-policy-responses>

- [7] <https://www2.deloitte.com/ro/ro/pages/tax/articles/transformarea-digitala-in-resurse-umane-si-salarizare-beneficii-si-provocari.html>
- [8] <https://odtsystem.com/ro/digitalizare-drum-spre-un-viitor-de-succes/>
- [9] https://ditemp.eu/images/documents/DITEMP_GUIDELINES_RO.pdf

LUMINA CUVÂNTULUI LUI DUMNEZEU

Eduard Patrașcu*
edipatrașcu@yahoo.it

THE LIGHT OF THE WORD OF GOD

ABSTRACT: In the well-known Prologue to the Gospel according to Saint John, the author's reflection on the relationship between light and darkness is one of the most striking features. In the darkness of the world, in a discreet moment a light shines; but this light turns out to be decisive for history (cf. Isaiah 9,1). And this decisive light was the word, the Word of God became flesh. In fact, the light also for our dark times will be not hing and noone other than the same Word. A word that would do well to resound with greater force so that it may incarnate itself anew and well in us. That we might see the incarnate beauty of God shining in people's eyes, faces, hearts and most of all in the lives. Light from light: that is man's true vocation. And Dimitrie Ghika, whom we remember on this occasion, seems to be a "light from light".

KEYWORDS: Word of God, light (from light), darkness, philological context.

1. Premisă: „Lumina în întuneric luminează, dar întunericul nu a cuprins-o” (Ioan 1,5)

Într-o lume ca a noastră, unde mai peste tot răsună cuvântul „întuneric”, pronunțat în diferite moduri și forme (de la știrile catastrofiste din mass-media, la experiențele de fiecare zi învăluite în negura nesiguranțelor de tot felul), provocarea simpozionului comăneștean „Lumini ale locului: exemple, modele și personalități” poate fi un semnal, discret și totuși existent, că nu suntem chiar în totalitate în întuneric. E adevărat, întunericul e mai apăsător, iar lumina, când „funcționează”, este mai puțin luată în seamă, așa cum se întâmplă cu mai toate realitățile pe care le luăm ca un dat de fapt – ca un ceva pe care-l pretindem aproape – și a căror importanță o conștientizăm doar când ne lipsește.

* Preot și profesor romano-catolic, cunoscut pentru realizarea unei traduceri integrale a Sfintei Scripturi, în limba română, din anul 2013, traducere din textele „originale” ale Bibliei (ebraică, aramaică și greacă).

Și dacă mai luăm în seamă că această manifestare culturală are și menirea de a aduce în memorie un luminos exemplu de viață concretă, dedicată și pasionată, cum este cel al lui Dimitrie Ghika, cadrul devine cu adevărat încurajator și plin de lumină. Așadar, în rândurile ce urmează aș dori să creionez stingher oarecum ceea ce știm mai toți cei cu pasiuni stă la baza a tot ceea ce omul este și creează ca „lumină din lumină”. Căci omul este creator în mod relativ (adică relaționat) față de singurul creator în deplinul sens al termenului.

Totuși, nu aș vrea să trădez limita de care tocmai vorbeam, fapt pentru care aș dori ca să rămână în fundalul la ceea ce urmează celebra poezie a lui Lucian Blaga:

Eu nu strivesc corola de minuni a lumii
și nu ucid cu mintea tainele, ce le-ntâlnesc în calea mea
în flori, în ochi, pe buze ori morminte.
Lumina altora sugrumă vraja nepătrunsului ascuns
în adâncimi de întuneric,
dar eu, eu cu lumina mea sporesc a lumii taină -
și-ntocmai cum cu razele ei albe luna nu micșorează,
ci tremurătoare mărește și mai tare taina nopții,
așa îmbogățesc și eu întunecata zare cu largi flori de sfânt mister
și tot ce-i neînțeles se schimbă-n neînțelesuri și mai mari sub ochii mei-
căci eu iubesc și flori și ochi și buze și morminte¹.

2. În el era viața și viața era lumina oamenilor (Ioan 1,4)

Omul este un căutător de lumină. Poate din cauza întunericului pe care-l vede în lume, poate din cauza zonelor de întuneric din el însuși. Nu degeaba însuși substantivul „Dumnezeu” are legătură etimologică și metafizică cu ideea de „lumină”². Se constată că la Dumnezeu omul se gândește

¹ L. BLAGA, *Poezii*, Editura Eminescu, București, 1988, p. 10.

² Din mulțimea lucrărilor unde este analizată această chestiune a relației conceptual-etimologice „Dumnezeu-lumină”, menționez, spre exemplificare, M. COCAGNAC, *Lessymbolesbibliques. Lexiquethéologiques*, Editions du Cerf 2009, pp. 13–18. Clasic și indispensabil de citat este monumentală lucrare a lui M. ELIADE, *Istoria credințelor și ideilor religioase*, Editura Univers Enciclopedic, București 2000, dar și sugestivă lucrare de doctorat a lui W. DANĂ, *Definitio sacri*, reeditată de Ed. Spadugino, București 2022.

mai cu seamă când nu mai are variante, „agățându-se” nu de puține ori de luminițe sau chiar de simulacre de luminițe. Însă omul are nevoie de lumină, de cea adevărată. Un mic exercițiu de imaginație ar putea ajunge să ne dăm seama ce înseamnă în zilele noastre lipsa sursei de lumină, a curentului electric. Altădată eram obișnuiți să avem și „curent – a se citi, lumină – cu porția”. Sigur, în zilele noastre există și alternativa la curentul electric, la lumina care vine de la panourile solare sau din alte surse, am zice de la AI, de la inteligența arti-ficială, deci de la lumina făcută cu o oarecare artă. Totuși, știm prea bine că în ce privește intimitatea profundă a omului, sufletul, tot ceea ce e artificial nu dovedește să susțină setea de lumină: nu ajunge să astâmpere dorul visceral de lumină. Așa că așa provoca să ne îndreptăm spre ceea ce se numește energia necreată, cea care singura, știm cu toții, dovedește a lumina viața omului, în integralitatea sa.

Aș vrea să nuanțez această dorință de lumină folosindu-mă de un text biblic foarte cunoscut de toți creștinii de orice „culoare”, să zic așa. Este vorba despre bine-cunoscutul text care deschide *Evanghelia după sf. Ioan*, anume prologul. Nu întreg prologul, ci primele paisprezece versete. Și, după ce-l citim, vă voi invita să ne jucăm un pic cu nuanțele acestui text, privind cuvintele cu o atenție diferită de alte dați. Nu e vorba de o meditație religioasă, ci de o abordare filologică, având scopul să încercăm să intuim ce comportă unele alegeri traductologice pe care le facem și, de aici, lumina pe care o putem primi în dar de la izvorul autentic al luminii adevărate.

Iată, așadar, textul evanghelic, pe prima coloană în traducerea „oficială”³, iar în a doua coloană, o variantă literală (nu literalistă) a aceluiași text:

Traducerea „oficială”	Traducere literală
¹ La început era Cuvântul și Cuvântul era la Dumnezeu și Cuvântul era Dumnezeu.	¹ Întru început era cuvântul, și cuvântul era la Dumnezeu și Dumnezeu era cuvântul.
² Acesta era la început la Dumnezeu.	² Acesta era întru început la Dumnezeu.
³ Toate au luat ființă prin el și fără el nu a luat ființă nimic din ceea ce există.	³ Toate prin el au fost și în afara lui nu a fost nimic din ce fu.
⁴ În el era viața și viața era lumina oamenilor,	⁴ În el viața era și viața era lumina oamenilor.

³ Din motive lesne de înțeles, cred, voi reda textul din traducerea „catolică” a Bibliei, Departamentul de Cercetare Biblică al Diecezei de Iași 2023 (www.bibliacatolica.ro).

Traducerea „oficială”	Traducere literală
⁵ Iar lumina în întuneric luminează, dar întunericul nu a cuprins-o.	⁵ Și lumina în întuneric luminează și întunericul nu a acoperit-o.
⁶ A fost un om, trimis de Dumnezeu, al cărui nume era Ioan.	⁶ A fost un om, trimis de la Dumnezeu, numele lui [era] Ioan.
⁷ Acesta a venit spre mărturie, ca să dea mărturie despre lumină, pentru ca toți să creadă prin el.	⁷ Acesta a venit spre mărturie ca să mărturisească despre lumină ca toți să creadă prin el.
⁸ Nu era el lumina, ci [a venit] să dea mărturie despre lumină.	⁸ Nu era acela lumina, ci [a fost] ca să mărturisească despre lumină.
⁹ [Cuvântul] era lumina adevărată care, venind în lume, luminează pe orice om.	⁹ Era lumina oamenilor, care luminează pe orice om venind în lume.
¹⁰ Era în lume și lumea a luat ființă prin el, dar lumea nu l-a cunoscut.	¹⁰ În lume era și lumea prin el (ea) a fost și lume pe el (ea) nu (l-)a cunoscut (-o).
¹¹ A venit la ai săi, dar ai săi nu l-au primit.	¹¹ Spre ai săi a venit, da ai săi pe el nu l-au primit (nu au primit-o).
¹² Însă celor care l-au primit, celor care cred în numele lui, le-a dat puterea de a deveni copii ai lui Dumnezeu,	¹² Celor câți dar (l-)au primit pe el (au primit-o) le-a dat puterea copii ai lui Dumenzeu să fie, celor care cred în numele lui,
¹³ care nu din sânge, nici din voința trupului, nici din voința bărbatului, ci din Dumnezeu s-au născut.	¹³ cei care nu din sânge, nici din voința trupului, nici din voința bărbatului, ci din Dumenzeu s-au născut.
¹⁴ Și Cuvântul s-a făcut trup și a locuit între noi, iar noi am văzut gloria lui, glorie ca a unicului născut din Tatăl, plin de har și de adevăr.	¹⁴ Iar cuvântul carne a fost și și-a plantat cortul între noi și am văzut gloria lui, glorie ca a unui unic-născut de la Tatăl, plin de har și adevăr.

3. Era lumina cea adevărată care luminează pe orice om venind în lume (Ioan 1,9)

Textul este cunoscut – cred și sper – de mai toți creștinii. Este legitim, ba chiar imperios necesar, ca în fața unui text biblic, care pentru creștini devine criteriu de viață, de alegeri de viață, să ne întrebăm: ce înseamnă, ce comportă cuvintele acestui text? Acest fragment evanghelic este unul dintre cele mai comentate de-a lungul istoriei, mai cu seamă în spațiul teologiei dogmatice sau al exegezei biblice, precum și al spiritualității. Reverberațiile unei analize atente a întregului text sunt inestimabile. Aici însă aș îndrăzni să direcționez atenția doar asupra unei fraze, care apare chiar prin centrul acestui text, și anume, fraza din versetul 10: „*Era în lume și lumea a fost [creată] prin el, dar lumea nu l-a cunoscut*”.

Se poate remarca în traducerea literală faptul că fraza nu are subiect explicit. Începe cu verbul la persoana a III-a sg., sugerând un „el” sau o „ea”. De altfel, textul grec se prezintă astfel: „¹⁰ ἐν τῷ κόσμῳ ἦν, καὶ ὁ κόσμος δι’ αὐτοῦ ἐγένετο, καὶ ὁ κόσμος αὐτὸν οὐκ ἔγνω.”

Să-mi fie permisă paranteza: din fericire, pentru gramatică lucrurile sunt încă clare cât privește genurile masculin sau feminin: este incorect a se pretinde că termenul „lumină”, în limba română, este masculin. Și putem să continuăm cu exemplele de cuvinte care, în caz de dubiu, pot face referință la un *Dicționar explicativ al limbii române*⁴, sau la un *Dicționar etimologic*⁵, sau, de ce nu, la *Dicționarul ortografic, ortoepic și morfologic*⁶ al aceleiași limbi pentru a clarifica chestiunea genului unui termen. Fapt pentru care în întinericul din zilele noastre în această privință, poate ne salvează gramatica... adică Cuvântul!

Așadar, cine este subiectul frazei din versetul 10? Ar trebui, din onestitate filologică, să căutăm în context primul subiect explicit: nu e o necesitate tipic biblică; și în limbile moderne – inclusiv în limba română – în cazul frazelor fără subiect, se deduce de regulă că ultimul subiect exprimat sau sugerat este cel la care fac referință și ultimele fraze exprimate. Deci, dacă mergem un pic mai sus în textul biblic analizat, mai toate traduceri „oficiale”, vedem la v. 9 subiectul este „cuvântul”. Problema e că în textul grec, din care s-a tradus și în românește (și nu numai), nici la versetul 9 nu avem subiect explicit: termenul „cuvântul” nu există. De aceea, traducătorii onești, care respectă textul din care traduc, pun între paranteze pătrate un subiect desprins din contextul mai larg, dedus mai degrabă pe considerente istorico-tradiționale decât din contextul filologic. Iată textul grec⁷: „⁹ Ἦν τὸ φῶς τὸ ἀληθινόν, ὃ φωτίζει πάντα ἄνθρωπον, ἐρχόμενον εἰς τὸν κόσμον.”

Așadar, în limba greacă, cea în care a fost scrisă evanghelia după Ioan, morfemul „cuvântul” nu există. De ce apare totuși? Pentru că orice traducere trebuie să caute sens într-un text biblic se pare voit ambivalent

⁴ Cfr. Academia Română, Institutul de lingvistică „Iorgu Iordan – Alexandru Rosetti”, *Dicționar explicativ al limbii române*, Ed. Univers enciclopedic 2016³.

⁵ Cfr. A. CIORĂNESCU, *Dicționar etimologic al limbii române*, Ed. Saeculum 2017.

⁶ Academia Română, Institutul de lingvistică „Iorgu Iordan – Alexandru Rosetti”, *Dicționarul ortografic, ortoepic și morfologic al limbii române*, Ed. Univers enciclopedic 2022³

⁷ Textul grec redat aici este cel din ediția critică *The Greek New Testament*, ediția a patra revizuită, Stuttgart 2001.

(nu ambiguu, ci semantic ambi- sau polivalent). Deci, unde se îndreaptă această reflecție? Sau ce vrea să sugereze?

Chiar și în limba română, contextul este definitoriu pentru a înțelege sensul frazelor și al conținuturilor; deci o frază fără subiect explicit își găsește sensul în context (nu degeaba, manipularea din presă și nu numai se realizează tocmai prin scoaterea din context). Revenind la textul nostru, dacă ne uităm în context, chiar și în traducerea românească – sigur, o putem face și în limba greacăunii dintre noi – vedem că subiectul explicit cel mai apropiat în text nu este „cuvântul”, ci „lumina”. Despre lumină se vorbește începând cu v. 4. Primele 3 versete aveau ca subiect „cuvântul”, în care era viață, iar această viață este lumina oamenilor. V. 5 introduce solemn, folosind conjuncția „și”⁸, cu nuanță de cezură, deci de trecere la o altă idee: „Și lumina luminează în întuneric”, așa cum o va face și la v. 14: „Și cuvântul s-a făcut trup”.

E o posibilitate de înțelegere a textului, posibilitate asigurată de filologie, de contextul filologic. Pentru că în limba greacă, substantivul „logos” (cuvânt) este de gen masculin, iar cuvântul „fos” (lumină), este de gen neutru: substantivele masculine și neutre de declinarea a II-a din limba greacă au flexiuni de caz foarte asemănătoare⁹. Pe lângă asta, verbele din versetele la care facem referință nu au subiectele proprii exprimate. După v. 5, mai exact în v. 6, există două subiecte: unul este „om” (în propoziția: „a fost un om, trimis de Dumnezeu”, și apoi este specificat faptul că numele acestui om era Ioan.

Acum, textual vorbind, s-ar putea pune întrebarea dacă nu cumva substantivul propriu „Ioan” nu ar putea fi subiect și pentru v. 9–10. În v. 7, pronumele demonstrativ „acesta” face referință cu claritate la Ioan, specificând încă o dată rolul său: „acesta (adică Ioan) a venit să dea mărturie despre lumină, ca toți să creadă prin...” cine? Textul spune „el”. La cine s-o fi referind? În mod evident, acel „el” nu se referă la Ioan. De altfel, v. 8 specifică imediat: „Nu era el (adică Ioan) lumina, ci a fost ca să mărturisească despre lumină”. Sintetizând și concluzionând aceasta mică detaliere, de vreme ce Ioan a venit să dea mărturie despre lumină, adică să vorbească despre lumină, cea care era viața oamenilor, logica sugerează că subiectul „Ioan” nu poate îndeplini această funcție sintactică și pentru versetele

⁸ Cfr. J. ZUMSTEIN, *Ilvangelosecondo Giovanni*, Claudiana 2017, p. 80.

⁹ Se poate consulta orice gramatică a limbii grecești biblice. Cfr. J. SWETNAM, *Ilgrecodel NuovoTestamento*. Parte prima: morfologia, EDB 2022², pp. 13 și 18.

9–10. Ceea ce conduce la posibilitatea ca aceste ultime versete menționate să aibă drept subiect cel sugerat de v. 5.

Sigur, toată tradiția de interpretare a textului acesta a luat drept subiect nu lumina, ci Cuvântul. Ceea ce e posibil și din punct de vedere filologic, ca să nu mai zicem de valoarea teologică a acestei opțiuni. Doar că textual, ar fi mai corect ca subiectul să fie „lumina”: este cel mai apropiat în context și filologic mai.. logic. Și nici nu ar trăda nici textul biblic, nici tradiția, nici contextul. Mai ales că pentru Ioan, cuvântul luminează, adică Logos-ul și fos-ul sunt sinonime ale lui Isus Cristos, revelatorul Tatălui. Dar e sugestiv să ne gândim ce comportă dacă luăm drept subiect lumina. Și să citim, ca exemplificare, versetele acestui fragment având în minte subiectul „lumina”. Textul, deci, ar deveni așa de sugestiv pentru viața de fiecare zi, luminând clipele de negură sau întuneric:

⁹[Lumina] era lumina oamenilor, care luminează pe orice om venind în lume. ¹⁰ În lume era și lumea prin [lumină] a fost și lumea [lumina] nu a cunoscut-o. ¹¹ Spre ai săi a venit, da ai săi pe el nu au primit-o. ¹² Celor câți dar au primit-o le-a dat puterea copii ai lui Dumnezeu să fie, celor care cred în numele lui, ¹³ cei care nu din sânge, nici din voința trupului, nici din voința bărbatului, ci din Dumnezeu s-au născut. ¹⁴ Iar cuvântul carne a fost și și-a plantat cortul între noi și am văzut gloria lui, glorie ca a unui unic-născut de la Tatăl, plin de har și adevăr.

Căci cuvântul se aude, nu se vede. Însă lumina, ea este cea care se vede. E drept însă că rolul cuvintelor este acela de a descifra, de a face inteligibil. Am putea spune, deci, că și cuvântul poate fi văzut atunci când aduce lumină. Deci între cuvânt și lumină poate exista o legătură intrinsecă, co-naturală. Cât despre legătura dintre Lumina necreată și Cuvântul făcut trup, legătura este mai mult decât intrinsecă: este pur și simplu dumnezeiască.

4. „Celor care au primit [lumina cuvântului], le-a dat putere să devină copiii ai lui Dumnezeu” – lumină din lumină (cfr. Ioan 1,12)

Aș încheia cu o răscolitoare și totodată plină de speranță expresie a lui Marin Sorescu, din finalul piesei de teatru de inspirație biblică, „Iona”: „Gata, Iona. Răz bim noi cumva la lumină”. De regulă ne uităm la luminile din trecut: Dimitrie Ghika pare să fie o astfel de lumină. Dar de ce să nu

îndrăznim săprim și la luminile pentru viitor, care putem fi chiar noi, ca să nu lăsăm în urma noastră întuneric: eu, dumneata care citești putem fi lumină; așa zice chiar că trebuie să fim lumină... sau măcar o luminiță plâpândă, dar luminiță. E ceea ce vă doresc tuturor: să răzbiți la lumină, la „lumina din lumină”. Deci, chiar dacă acum, când citim aceste rânduri, poate nu e noaptea de Paște, vă invit: veniți, mergeți de luați lumină. Dacă însă e noaptea de Paște, cu atât mai bine! De unde să luăm lumina? Cred că s-a înțeles prea bine de unde!

Bibliografie

- [1] ALLAND, K., BLACK, M., MARTINI, C.M., *The Greek New Testament*, ediția a patra revizuită, Stuttgart, 2001
- [2] COCAGNAC, M., *Lessymbolesbibliques. Lexiquethéologiques*, Editions du Cerf, 2009
- [3] ELIADE, M., *Istoria credințelor și ideilor religioase*, Editura Univers Enciclopedic, București, 2000
- [4] SWETNAM, J., *Ilgrecode del Nuovo Testamento. Parte prima: morfologia*, EDB, 2022²
- [5] ZUMSTEIN, J., *Ilvangelosecondo Giovanni*, Claudiana, 2017

NU EXISTĂ DRAGOSTE MAI MARE! O SCURTĂ MEDITAȚIE LA EVANGHELIA DUPĂ IOAN CAP. 3:16–21

Adrian BĂRZU¹
adibarzu@gmail.com

THERE IS NO GREATER LOVE! A SHORT MEDITATION ON THE
GOSPEL ACCORDING TO JOHN CAP. 3:16–21

ABSTRACT: Posthumanism chafed in materialism, which forced a break of man from tradition, a reconfiguration of what it means to be human, outside the old definitions, tried, without success, to offer the world a human experience superior to those of previous ages. Blaming the God of old religiosity for His inability to bring comfort and relief to suffering humanity, the new materialistic utopia, called transhumanism, today ideologically tempted with a technological paradise achieved through a technological salvation, in which the human race will evolve beyond its current physical and mental limitations, through the lens of science and technology. The Christian message of God's love brought by the Savior Jesus Christ offers the world the only salvation that irreversibly changes the trajectory of evil in God's good creation. The substitutionary death and resurrection of the incarnate Son of God, and not technology, recreates in man the true values, that lost image of God. The golden future of humanity will be in the perfect communion between God and people imbued with His love, in a new heaven and a new earth, in which there will be no more crying, no sorrow, no pain, no more death, because darkness will be definitively overcome by the Light.

KEYWORDS: God, heaven, love, values, word.

„16 Fiindcă atât de mult a iubit Dumnezeu lumea, că a dat pe singurul Lui Fiu, pentru ca oricine crede în El să nu piară, ci să aibă viața veșnică. 17 Dumnezeu, în adevăr, n-a trimis pe Fiul Său în lume ca să judece lumea, ci ca lumea să fie mântuită prin El. 18 Oricine crede în El nu este judecat; dar cine nu crede a și fost judecat, pentru că n-a crezut în Numele singurului Fiu al lui Dumnezeu. 19 Și judecata aceasta stă în faptul că, odată venită Lumina în lume,

¹ Midwestern Baptist Theological Seminary, Kansas, pastor Biserica Creștină Baptistă „Biruința”, Comănești.

oamenii au iubit mai mult întunericul decât lumina, pentru că faptele lor erau rele. 20 Căci oricine face răul urăște lumina și nu vine la lumină, ca să nu i se vădească faptele. 21 Dar cine lucrează după adevăr vine la lumină, pentru ca să i se arate faptele, fiindcă sunt făcute în Dumnezeu.” (Evanghelia după Ioan 3:16–21, VDC)

Într-un spațiu social din ce în ce mai secular, sensul existenței umane și al istoriei a devenit din ce în ce mai confuz. Ceea ce a fost intenționat ca progres, având ca obiectiv de-mitologizarea și dez-vrăjirea a lumii, a creat o angoasă existențială și mai pronunțată decât celor întâlnite în perioadele-antice și medievale. În această criză, religiozitatea revine și se impune din ce în ce mai pregnant în formele ei consacrate anterior sau în forme noi disimulate. Asistăm la un melanj între ocultism, religiile orientale, creștinism, fizică cuantică, științe umaniste etc. – ceea ce a fost numit cultura *New Age*. Omul spiritual al viitorului pare a fi un *new-age-ist*, care construiește în ființa sa un sincretism religios, prin care îmbină credințele tradiționale cu practicile orientale și concepțiile științifice.

Postumanismul ancorat în materialism, care a forțat o rupere a omului din tradiție și o reconfigurare a ceea ce înseamnă să fii om, în afara definițiilor vechi, a încercat, fără succes, să ofere lumii o experiență umană superioară celor precedente. Pentru a depăși tabuurile care au creat în trecut inegalități și opresiune în relațiile umane, prin deconstructivism ni s-a propus o depășire a sistemelor metafizice binare. Astfel s-a încercat o slăbire a raporturilor antitetice ale antinomiilor de adevăr-neadevăr, bine-rău, ființă-neființă, prezență – absență, suflet – trup, vorbire – scriitură, pentru o regândire și re poziționare a tuturor lucrurilor, inclusiv a omului.²

Noua utopie materialistă propusă, numită transumanism, ispitește astăzi ideologic umanitatea suferindă de boli, cataclisme și violențe cu un paradis tehnologic atins printr-o mântuire tehnologică, în care rasa umană va evolua peste limitările ei fizice și mentale curente, prin prisma științei și tehnologiei. Pentru trasumanști, omul se află într-o *coevoluție cu tehnologia* încă de la începuturile civilizației. Orice avans tehnologic a influențat, într-un fel sau altul, atât modul în care omul se raportează la natură, cât și modul în care omul se raportează la el însuși și la semenii lui. În acest sens, proiecții viitoare precum stoparea suferinței prin intermediul

² barbarajohnson, *introducere la diseminare*, dissemination, university of chicago press, 1983, viii.

tehnologiei este pusă în același lanț evolutiv cu apariția antibioticelor sau a analgezicelor.³

Microcipurile, transplanturile de organe, membrele bionice și prelungirea vieții prin manipulare genetică, altfel spus, o existență de cyborg, proiectează și promet umanității un viitor ideal al unei vieți fără de moarte. Surprinzător este faptul că există teologi, precum Nikolai Fedorovich Fedorov (1829–1903), care au avut idei proto-transumaniste, înțelegând în cheia unei datorii divine reponsabilitatea oamenilor de a izbuti îmbunătățirea ființei umane, schimbarea naturii și chiar învierea morților prin intermediul științei.⁴

Mesajul cel mai pregnant al transumanismului este cel escatologic, al unui viitor în care suferința va dispărea complet, iar tehnologia va emancipa omul la nivelul divinității (acesta fiind momentul Singularității). Asemenea minciunii satanice din grădina Eden, transumanismul îi sugerează omului că într-o zi își va fi sieși Dumnezeu (Geneza 3:1–5).

În ciuda progresului științific și al avansului tehnologic este mai mult decât evident faptul că lumea în care trăim rămâne pe termen indefinit o lume zdruncinată de suferință și deziluzie. Poate pe alocuri și sporadic suferința umană este mai diminuată față de secolele anterioare, dar fără dubiu având același deznodământ inevitabil, moartea.

Confrunțați cu această realitate, cei care ridiculizează spiritualitatea creștinăși o consideră anacronică social și moral, îi interoghează ironic și acuzator pe credincioși cu întrebarea: „În mijlocul tuturor acestor tragedii, unde este Dumnezeuul vostru iubitor?”

Răspunsul creștin biblic este cel din Evanghelia după Ioan cap. 3:16, unde Mântuitorul lumii afirmă: *Fiindcă atât de mult a iubit Dumnezeu lumea, că a dat pe singurul Lui Fiu, pentru ca oricine crede în El să nu piară, ci să aibă viața veșnică.*

Pentru creștinii a căror antropologie este cea afirmată de revelația Scripturilor, suferința din lume este datorată păcatului intrat în ea prin neascultarea primilor oameni, Adam și Eva, creați de Dumnezeu desăvârșiți după chipul și asemănarea Sa. Din perspectivă biblică, moartea nu este un dat al creației, ci este o plată a păcatului. Păcatul este o consecință

³ cristian manea, *psihologia religiei*, omul secolului xxi și religia, ed. universității titu maiorescu, bucurești, 2020, p. 302.

⁴ e. clay, *transhumanism and the orthodox christian tradition*, in „building better humans? refocusing the debate on transumanism”, editura peter lang, 2012, p. 158.

directă a alegerii făcute de primii oameni de a întrerupe relația de ascultare și dependență totală de Dumnezeu. Ceea ce nu vine *din* găsirea împlinirii în Dumnezeu, și *prin* călăuzirea lui Dumnezeu, și *pentru* gloria lui Dumnezeu, este fără-Dumnezeu – este păcat. Indiferent de cât de filantropic, valoros sau costisitor poate părea printre oameni este deficient în aspectul esențial: dragostea pentru gloria lui Dumnezeu.⁵

Urmările ample și devastatoare ale păcatului pot fi rezumate printr-un singur cuvânt: moarte. Moartea este pedeapsa pentru neascultare. Este un concept complex care implică (1) moarte spirituală, (2) moarte fizică și (3) moarte eternă.⁶ Această deconectare vitală a omului de la Sursa vieții este cauza tuturor perturbărilor care au loc în creația bună a lui Dumnezeu. Orice păcat social, care se manifestă printr-o disfuncție morală, are în ultimă instanță o dimensiune teologică. Ucigașul și adulterul rege David strigă înaintea lui Dumnezeu în momentele zdrobirii sale penitente: „*Împotriva Ta, numai împotriva Ta, am păcătuit și am făcut ce este rău înaintea Ta; ...*” (Psalmul 51:4, Versiunea Dumitru Cornilescu).

Singurul remediu pentru păcat indicat de revelația lui Dumnezeu este resuscitarea omului din moarte, realizată de Duhul de viață prin care omul a primit originar viața. Omul are nevoie de viața veșnică însăși, nu de remedii paliative care să-i facă existența suportabilă și moartea amânată. Dar această viață veșnică nu poate fi dăruită de Dumnezeu până când cauza pierderii ei, păcatul, nu este îndepărtat din prezența lui Dumnezeu.

Dragostea lui Dumnezeu constă în faptul că, în ciuda stării rebele a umanității, în persoana Fiului care s-a întrupat, a fost plătită plata cuvenită neascultării omului. Cel de-al doilea și ultimul Adam, Dumnezeu adevărat din Dumnezeu adevărat, Lumină din Lumină, încărcat cu păcatele umanității, devenind substitutul tuturor suferințelor noastre (Isaia 53), moare moartea pe care o experimentăm noi în separarea de Dumnezeu.

Pentru ca boldul păcatului să fie pe deplin eradicat din lume, iar biruința vieții să fie deplină, a fost nevoie de învierea Celui care ne-a înlocuit în moarte. Apostolul Pavel spune: “*Fiindcă prin moartea de care a murit, El (Isus Cristos) a murit pentru păcat, o dată pentru totdeauna; iar prin viața pe care o trăiește, trăiește pentru Dumnezeu.*” (Epistola apostolului Pavel către Romani, cap. 6:10).

⁵ John piper, *futuregrace*, multnomahpubl., ivp, 1995, p. 324.

⁶ *Doctrinile Bibliei, o prezentare sistematică a adevărului biblic*, vol. 2, ed. generali: John MacArthur și Richard Mayhue, Ed. Făclia, Oradea, p. 192.

Nu există un remediu eficace și definitiv pentru umanitate decât prin eradicarea răului din însăși natura ei fundamentală în care a pătruns. Nu există eradicare a răului din om decât prin judecarea și pedepsirea păcatului în Persoana Domnului Isus Cristos.

În Curtea de Justiție Supremă a Marelui Judecător sunt doar două moduri în care datoria păcatului nostru poate fi anulată: plătim noi înșine cu despărțirea definitivă de Dumnezeu și binecuvântările Sale, sau plătește Isus Cristos în locul nostru.

În același loc unde vorbește despre dragostea incomensurabilă a lui Dumnezeu față de oameni, Domnul Isus mai spune: „18 Oricine crede în El nu este judecat; dar cine nu crede a și fost judecat, pentru că n-a crezut în Numele singurului Fiu al lui Dumnezeu. 19 Și judecata aceasta stă în faptul că, odată venită Lumina în lume, oamenii au iubit mai mult întunericul decât lumina, pentru că faptele lor erau rele. (Evanghelia după Ioan, cap. 3:18–19, VDC)

Ce opțiune de viață și raportare la Dumnezeu alegem? Venim la Mielul lui Dumnezeu care ridică păcatele lumii ca să facă El ispășire pentru păcatele noastre, sau alegem să fugim de El rămânând cu aceste păcate asupra noastră? Alegem Lumina sau vom continua să iubim întunericul?

Cei care privind la suferința care este în lume se îndoiesc de dragostea lui Dumnezeu, ar trebui să-L audă pe Fiul lui Dumnezeu care, încărcat cu păcatele și suferințele lumii, a strigat pe Crucea Golgotei: „Eli, Eli, lama sabactani?“, adică: „Dumnezeul Meu, Dumnezeul Meu, pentru ce M-ai părăsit?“ (Evanghelia după Matei cap. 27:46, VDC).

Acolo, la Cruce, vor vedea cum Dumnezeu Tatăl, ca să rămână sfânt și drept, pedepsește păcatul lumii luat de Fiul asupra Sa, și în același timp, pentru că este plin de har și îndurare, îi salvează pe cei care își încredințează soarta în mâinile Fiului. Acolo vor înțelege că atât de mult a iubit Dumnezeu lumea că a dat pe singurul Său Fiu, pentru ca oricine crede în El să nu piară, ci să aibă viață veșnică.

Așa cum spun apostolii Domnului Isus: „... Dumnezeu Își arată dragostea față de noi prin faptul că, pe când eram noi încă păcătoși, Cristos a murit pentru noi. ” (Epistola lui Pavel către Romani, cap. 5:8, VDC) și “Dragostea lui Dumnezeu față de noi s-a arătat prin faptul că Dumnezeu a trimis în lume pe singurul Său Fiu, ca noi să trăim prin El. Și dragostea stă nu în faptul că noi am iubit pe Dumnezeu, ci în faptul că El ne-a iubit pe noi și a trimis pe Fiul Său ca jertfă de ispășire pentru păcatele noastre. ” (Prima Epistolă a lui Ioan, cap. 4:9–10, VDC)

Unde este Dumnezeu în evenimentele tragice de suferință prin care trece umanitatea, unde este dragostea lui Dumnezeu pentru noi oamenii? La Golgota, acolo unde Dumnezeu era în Cristos împăcând lumea cu sine neținându-ne în seamă păcatele noastre (A Doua Epistolă a lui Pavel către Corinteni, cap. 5:19, VDC).

Așa cum până acum toate ideologiile umaniste seculare (iluminism, comunism, postumanism) s-au dovedit a fi utopii care au condus umanitatea în și mai mult întuneric și ruină, tot așa transumanismul care vine cu promisiunea învingerii morții și a învierii, ca element ce preschimbă întreg fenomenul religios într-o cheie a eliberării omului de suferință și o deschidere către noi forme de experimentare și creație a vieții, va fi de asemenea o speranță deșartă.

Apostolul Pavel vorbind despre speranța creștină spune: „iar speranța nu ne face de rușine, deoarece dragostea lui Dumnezeu a fost turnată în inimile noastre prin Duhul Sfânt Care ne-a fost dat. Căci, în timp ce noi eram neputincioși, Cristos a murit, la vremea potrivită, pentru cei lipsiți de evlavie. Într-adevăr, cu greu ar muri cineva pentru un om drept, deși pentru un om bun poate că ar îndrăzni cineva să moară. Însă Dumnezeu Și-a dovedit dragostea față de noi prin faptul că, pe când eram noi încă păcătoși, Cristos a murit pentru noi. Deci, cu atât mai mult acum, când am fost îndreptățiți prin sângele Lui, vom fi mântuiți prin El de mânia lui Dumnezeu.” (Epistola apostolului Pavel către Romani, cap. 5:5–9, Noua Traducere).

Destinația finală a omenirii răscumpărate în Cristos este Cerul nou și Pământul nou, cosmosul lui Dumnezeu purgat de orice formă de manifestare a păcatului și răului (Apocalipsa 21:1–4; 2 Pet. 3:1–13). În acest univers înnoit de Dumnezeu oamenii vor trăi în trupuri materiale complet transfigurate în care nu vor mai experimenta efectele prezente ale Căderii în păcat. Pomul vieții din Geneza, de la care au fost alungați Adam și Eva, va fi prezent în Noul Ierusalim, cetatea în care toate națiunile pământului își vor aduce contribuțiile culturale de excepție (Apoc. 22). Dar lucrul care întrece orice măreție a noii creații este prezența lui Dumnezeu și a Mielului în mijlocul poporului răscumpărat (Apoc. 21:3; 22:3). Toți locuitorii spălați în sângele Fiului lui Dumnezeu îi vor sluji Creatorului de bună voie. Omul va fi restaurat complet în ceea privește relațiile cu Dumnezeu, omenirea și creația. Dragostea lui Dumnezeu față de creaturile Sale va fi experimentată de acestea pe deplin și etern. Scopul lui Dumnezeu în creație va fi împlinit: manifestarea gloriei Sale pentru încântarea poporului Său.

Povestea planului lui Dumnezeu are loc după cum spune teologul Jonathan Edwards: „în cunoașterea, iubirea, bucuria și lauda adusă de creatură lui Dumnezeu, gloria lui Dumnezeu este atât arătată, cât și recunoscută; plinătatea Lui este primită și returnată. Aici este atât *emanația*, cât și *remanația*. Strălucirea luminează asupra și în creatură și este reflectată înapoi către luminător. Razele gloriei vin de la Dumnezeu, și sunt ceva din Dumnezeu, și sunt restituite înapoi la originea lor. Astfel încât întregul este *de la* Dumnezeu, și *în* Dumnezeu și *pentru* Dumnezeu, iar Dumnezeu este începutul, mijlocul și sfârșitul acestei afaceri.”⁷

În finalul istoriei, Dumnezeu nu doar că nu va distruge creația căzută în păcat, ci prin dragostea Sa jertfitoare manifestată în Fiul o va elibera din această robie. Nu există dragoste mai mare decât ca Cel preasfânt, Cel din care, prin care și pentru care sunt toate lucrurile, să-și dea viața pentru ca preț de răscumpărare pentru cei păcătoși!

Bibliografie

- [1] Clay, E., *Transhumanism and the Orthodox Christian Tradition*, in „*Building Better Humans? Refocusing the Debate on Transumanism*”, Editura Peter Lang, 2012.
- [2] Edwards, Jonathan, *Dissertation concerning the End for Which God Created the World*, în *The Works of Jonathan Edwards*, vol. 1, Banner of Truth Trust, Edinburgh, 1976.
- [3] Johnson, Barbara, *Introducere la Diseminare*, Dissemination, University of Chicago Press, 1983, VIII.
- [4] MacArthur, John și Mayhue, Richard, ed. generali, *Doctrinile Bibliei, o prezentare sistematică a adevărului biblic*, vol. 2, Ed. Făclia, Oradea.
- [5] Manea, Cristian, *Psihologia Religiei*, Omul Secolului XXI și Religia, Ed. Universității Titu Maiorescu, București, 2020.
- [6] Piper, John, *Future Grace*, Multnomah Publ., IVP, 1995.
- [7] Smith, Wesley J., *Transhumanism: A Religion for Postmodern Times*, în „*Religion & Liberty*: Vol. 28, Nr. 4, 2018.

⁷ Jonathan Edwards, *Dissertation concerning the End for Which God Created the World*, în *The Works of Jonathan Edwards*, vol. 1, Banner of Truth Trust, Edinburgh, 1976, p. 120.

CAUZA PRODUCERII ACCIDENTELOR DE NAVIGAȚIE PE LITORALUL ROMÂNESC AL MĂRII NEGRE ÎN SECOLUL AL XX-LEA

Anca Gabriela GLOGOVEANU¹

glogoveanuo8@yahoo.com

THE CAUSE OF NAVIGATION ACCIDENTS ON THE ROMANIAN COAST OF THE BLACK SEA IN THE 20TH CENTURY

ABSTRACT: Over the years, the Romanian Navy, both in the Black Sea and on the seas and oceans of the world, has not been spared by storms, catastrophes and naval accidents, resulting in the sinking of dozens of ships and significant loss of human life. An integral part of the history of our country, the history of the Romanian navy has a rich, complex and interesting past in its specifics. The Romanian means of navigation on the Danube and the Black Sea have developed and perfected over the years, in relation to the evolution of the naval technique specific to South-Eastern Europe, in accordance with the Romanian geographical and relief conditions. Thus, the seas and oceans of the world have always had a vital importance for mankind, they represent the ways through which commercial maritime transports were carried out, an important part of the world economy.

KEYWORDS: Navigation accidents, the Romanian Coast, human error, the North Breakwater, Paris Shipwreck and You Xiu.

Introducere

Legile naturii au demonstrat că marile civilizații ale lumii s-au născut și au prosperat datorită exploatării pământurilor roditoare, favorizate de atmosfera marină.² Dezvoltarea Europei și a Orientului Apropiat s-a concentrat în jurul Mediteranei. Civilizația egipteană, feniciană și cretană au înflorit rând pe rând, pe țărmurile acestei mări, care înconjurată de Imperiul Roman, a fostă similită cu o mare interioară. În perioada modernă,

¹ Phd. Student, Universitatea Dunărea de Jos, Galați

² Anechitoae Constantin, *Principiul libertății mărilor*, București: Editura Bren, 2004, p. 1.

numeroase porturi s-au dezvoltat pe țărmurile Oceanului Atlantic și ale Pacificului, centrul de greutate al concurenței comerciale deplasându-se, de pe uscat pe apă, fapt ce a condus la rivalități de ordin politico-economic dintre marile puteri.

Marea, această fereastră albastră deschisă spre lume, cu care a fost binecuvântată și România, a permis locuitorilor acestor meleaguri să stabilească solide punți cu popoarele lumii. Spiritul cutezător al înaintașilor a făcut ca o asemenea comoară să fie păstrată, apărată și îmbogățită. „Marea cea Mare”, cum o numea domnitorul Mircea cel Bătrân, a constituit o cale sigură, convenabilă și aproape permanentă pentru realizarea schimburilor de valori materiale și spirituale cu celelalte state ale lumii civilizate. Deși a fost o vreme când Țările Române nu au beneficiat de drumul mării, după Tratatul de la Adrianopol din 1829, corăbiile românești încep să străbată cu regularitate oceanul planetar, contribuind substanțial la deschiderea spre lume.³

Oceanul planetar a oferit omului, dintotdeauna, nenumărate resurse pentru a trăi. Civilizația umană, de-a lungul mileniilor, a găsit în mările și oceanele lumii, condiții de dezvoltare și o varietate de activități precum navigația⁴, transportul pe apă și pescuitul. Dezvoltarea navigației a pus ființa umană în situația de a căuta și găsi drumuri maritime noi care să înlesnească descoperirea de noi teritorii și zone, insule, peninsula bogate în materii prime și hrană. Suprafața globului pământesc este acoperită, aproximativ 70% de mări și oceane.⁵ Acest spațiu marin și lacustru, bogat în resurse naturale, atât biologice, cât și minerale, constituie un câmp vast pentru activitatea creatoare a omului încă din cele mai vechi timpuri. Astfel, mările și oceanele au fost și au rămas dintotdeauna de o importanță vitală pentru omenire, ele reprezentând căi de comunicație indispensabile economiei mondiale.

Inițial în zone restrânse, în perioada antichității, ulterior în spații marine vaste, omenirea și-a exercitat unele din cele mai vechi profesii, acela de navigator, comerciant pe mare și pescar. Țările ce se aflau în plin având industrial, datorită progreselor tehnicii, dispuneau de producție de

³ Anechitoae Constantin, Felicia Surugiu, *Organizații maritime internaționale, note de curs*, București: Editura Top Form, 2008, p.14.

⁴ Manea Constantin, Manea Elena, *Drept maritim și fluvial-internațional și intern*, vol.I, Constanța, Editura Academiei Navale Mircea cel Bătrân, 2012, p. 4.

⁵ *Ibidem*, p.23.

mărfuri, dar în schimb aveau nevoie de materii prime. Aceste nevoi i-au determinat să pornească pe căile mărilor și oceanelor lumii în căutarea de noi teritorii cu asemenea resurse. A luat naștere epoca descoperirilor geografice care a dus la practicarea transporturilor de mărfuri, schimburilor și tranzacțiilor comerciale ce s-au desfășurat pe o rețea de drumuri/căi de comunicații maritime. Mările și oceanele lumii au devenit un câmp de activități comerciale și de prosperitate a civilizației umane deschis mai întâi, celor mai puternice țări. Traficul bogat⁶ de mărfuri a creat o concurență urmată de conflicte politice care au degenerat în confruntări navale cu scopul de a lovi, distruge sau acapara comerțul adversarului.⁷

Pentru obținerea avantajelor în domeniul transportului maritim de mărfuri, unele țări puternice și-au declarat politica maritimă care a avut drept urmare declanșarea unei aprige lupte pentru stăpânirea unor întinse zone ale oceanului planetar. Confruntări navale pentru câștigarea supremației maritime au avut loc în mai toate războaiele de pe glob, din cele mai vechi timpuri, și au continuat secole la rând. Pentru realizarea politicii maritime de supremație și expansiune, unele țări dezvoltate și-au creat flote comerciale mari și mai ales, flote militare puternice.

Omenirea, din dorința de a prevenii și înlătura conflictele de orice natură, de a reglementa activitatea la bordul navelor, raporturile dintre armatori și echipaje, maniera de formare a personalului navigant și de specialitate, cât și alte activități specifice, precum și ocrotirea vieții pe mare, semnalizarea, remorcajul, poluarea, au creat și îmbunătățit în timp, acte normative cu caracter reglementativ și punitiv, acceptate de marea majoritate a națiunilor.

De-a lungul anilor, Marea Neagră în general și Marina Română în special, nu au fost ocolite de furtuni, catastrofe și accidente navale, soldate cu scufundarea a zeci de nave și pierderi importante de vieți omenești.⁸ Conform statisticilor, pe coastele Mării Negre au naufragiat 46 de nave dintre care 16 grecești, 9 românești, 6 engleze, 3 norvegiene, 2 franceze și 2 rusești. Chiar dacă transportul maritim este considerat printre cele mai sigure modalități de transport din lume, ținând cont de caracteristicile acestuia, accidentele maritime pot produce adevărate dezastre cu

⁶ *Ibidem*, p.25.

⁷ *Ibidem*, p.29.

⁸ Marian Moșneagu, *O istorie tragică a marinei comerciale române*, Constanța, Editura Ex Ponto, 2006, p.7.

efecte pe termen lung, în special asupra mediului. Într-o astfel de situație, comandantul navei trebuie să i-a imediat toate măsurile necesare pentru siguranța vieții, prevenirea deteriorării navei, a încărcăturii și a mediului înconjurător.⁹ Notificarea timpurie a unei situații de pericol sau urgență tuturor celor care pot fi implicați, este deosebit de importantă pentru salvarea pasagerilor, echipajului, navei sau mărfii și nu mai puțin importantă, limitarea sau chiar prevenirea poluării mediului.

Pe plan mondial, salvarea pe mare a fost o preocupare constantă din cele mai vechi timpuri ținând cont că resursa umană este cea mai prețioasă și luând în considerare timpul necesar formării și instruirii personalului navigant.¹⁰ Aceste preocupări s-au materializat de-a lungul timpului prin îmbunătățirea caracteristicilor de flotabilitate, nescufundabilitate și stabilitatea navelor construite, dotarea acestora cu instalații și echipamente de salvare, supraviețuire și comunicații moderne, instruirea unor organisme și servicii de supraveghere, avertizare și intervenții în situații de urgență, și nu în ultimul rând, formarea inițială și formarea continuă a echipajelor navelor. În ciuda tuturor îmbunătățirilor tehnologice și a reglementărilor internaționale privind siguranța maritimă, industria navală are de înfruntat un factor care rămâne critic în producerea accidentelor maritime- eroarea umană¹¹. Cu toate acestea în industria maritimă există o continuă provocare, cea a erorii umane în operațiunile maritime, în pofida tuturor îmbunătățirilor tehnologice și a reglementărilor internaționale privind siguranța maritimă.

1. Acordul de cooperare privind serviciile de căutare și salvare pe mare între statele riverane Mării Negre și perspective legislative pe plan național și regional

A avea un sistem global de căutare și salvare SAR (search and rescue) elimină necesitatea ca fiecare stat să furnizeze servicii SAR pentru proprii cetățeni indiferent de destinație, la nivel mondial. Lumea este împărțită în

⁹ Toma Alecu, Meseșan Condrate, *Salvarea vieții pe mare*, Constanța, Editura Academiei Navale Mircea cel Bătrân, 2016, p.8.

¹⁰ Anechitoae Constantin, *Convenții internaționale maritime-Legislație maritimă, vol.I*, București, Editura Bren, p.148.

¹¹ Toma Alecu, *Căutare și salvarea supraviețuitorilor pe mare*, Constanța, Editura Academiei Navale Mircea cel Bătrân, 2014, p.12.

regiuni de căutare și salvare, fiecare cu un centru de coordonare a salvării și servicii SAR asociate, care ajută pe oricine este în primejdie, indiferent de naționalitate sau circumstanțe. Statele care sunt părți ale Convenției SOLAS, Convenția internațională privind căutarea și salvarea pe mare, au acceptat obligația de a furniza servicii de coordonare SAR aeronautice și maritime pentru teritoriile proprii, apele teritoriale, și după caz în largul mării. În acest sens, s-a stabilit ca serviciile de căutare și salvare să fie disponibile 24 de ore din 24. Pentru a îndeplini aceste responsabilități, fiecare stat, fie ar trebui să creeze o organizație națională SAR, sau prin cooperare cu unul sau mai multe state, să formeze o organizație regională SAR.

Din acest motiv, a luat ființă Acordul de cooperare privind serviciile de căutare și salvare pe mare între statele riverane Mării Negre în 1998, la Ankara. Prezentul accord implică cooperarea între statele care au acceptat hotărârile organizațiilor internaționale cu privire la aplicarea serviciilor maritime SAR în Marea Neagră. Autoritățile competente ale țărilor participante, cărora le revine aplicarea practică a acestui acord sunt: Bulgaria, Federația Rusă, Georgia, Ucraina, Turcia și România. Părțile se vor informa reciproc, dacă și când intervine o modificarea autorităților competente respective. În cazul în care un centru de coordonare a salvării al oricărei părți solicită asistență pentru coordonarea activităților SAR, centrul de coordonare a căutării care primește o astfel de solicitare v-a răspunde imediat în cel mai eficient mod posibil¹². Regiunile de căutare și salvare între parteneri vor fi stabilite prin acorduri bilateral și multilateral între părți. Acestea se vor informa reciproc asupra încheierii unor astfel de acorduri și modificările ce pot apare ulterior încheierii acordurilor.

Până când aceste centre de coordonare vor fi stabilite¹³, părțile vor desfășura servicii SAR prin coordonarea și cooperarea comună sau în conformitate cu principiul primului sosit la locul unde o activitate SAR v-a avea loc. Implementarea unei operațiuni SAR de către o parte într-o zonă

¹² *Acordul de cooperare privind serviciile de căutare și salvare pe mare dintre statele riverane Mării Negre, semnat la Ankara la 27.11.1998, ratificat de Guvernul României prin Ordonanța de Urgență a Guvernului nr.182 din 03.11.2000, text publicat în Monitorul Oficial nr. 545 din 03.11.2000, Aprobat prin Legea nr.107 din 26.03.2001 și promulgate prin Decretul Președintelui României nr.155/2001, ambele acte publicate în Monitorul Oficial nr. 156 din 29 martie 2001.*

¹³ *Proiect de Lege nr. 29/2001 pentru aprobarea Ordonanței de Guvern nr.182/2000 privind ratificarea Acordului de cooperare privind serviciile de căutare și salvare pe mare între statele riverane Mării Negre, semnat la Ankara la 27 noiembrie 1998.*

dată nu v-a conferi acelei părți nici un fel de drepturi sau privilegii cu privire la acea zonă în viitor. Delimitarea regiunii de căutare și salvare nu se referă la o anumită zonă și nu va prejudicial delimitarea oricărei frontiere între statele riverane Mării Negre, cu excepția cazurilor în care părțile implicate convin altfel. Există de asemenea posibilitatea ca una din părțile implicate să autorizeze, cu respectarea legislației, regulilor și regulamentelor naționabile aplicabile, intrarea imediată în/sau deasupra mării sale teritoriale, ori a teritoriului său, a unităților de salvare ale altor părți, numai în scopul căutării locului de producerea accidentelor maritime și al salvării supraviețuitorilor unor astfel de accidente.

O unitate de salvare a unei părți, care a primit permisiunea de acces în/sau deasupra mării teritoriale ori teritoriului unei părți, trebuie să urmeze indicațiile serviciului SAR al acelei părți și să stabilească prompt comunicațiile cu acel serviciu¹⁴. Părțile își vor furniza reciproc informații asupra localizării unităților și a echipamentului SAR, caracteristicile de performanță și disponibilitățile, și de asemenea pot schimba planurile de operațiuni și liste de acțiuni ce urmează a fi întreprinse pentru a rezolva diferite tipuri de incidente. Părțile vor decide de comun acord să organizeze un exercițiu maritim SAR sau exerciții bazate pe incidente simulate, astfel încât să își pregătească organizațiile SAR în sprijinul colaborării și cu participarea organizațiilor aeronautice SAR, dacă se consideră necesar. Reprezentanții autorităților competente ale părților se vor întruni ori de câte ori consideră că se impune, cel puțin odată pe an, în scopul dezvoltării cooperării, precum și pentru schimbul de experiență și de informații. Părțile vor organiza conferințe regionale, în funcție de evoluția situației în zonele aferente încheierii acordurilor, dar și după necesități, pentru a menține o cordonare operațională și eficientă a serviciilor SAR în regiune.

2. Istoricul accidentelor de navigație și cauzele producerii lor, pe litoralul românesc al Mării Negre din secolul al XX-lea, până în prezent

De-a lungul anilor, Marina Română atât în Marea Neagră cât și pe mările și oceanele lumii nu a fost ocolită de furtuni, catastrofe și accidente

¹⁴ *Acordul din 02 aprilie 2001, privind constituirea Grupului de Cooperare Navală între țările riverane Mării Negre, Black Sea For, publicat în Monitorul Oficial nr.29 din 17 ianuarie 2002.*

navale, soldate cu scufundarea a zeci de nave și pierderi importante de vieți omenești¹⁵. Parte integrantă din istoria țării noastre, istoria marinei române are un trecut bogat, complex și interesant prin specificul său. Mijloacele de navigație românești pe Dunăre și pe Marea Neagră s-au dezvoltat și perfecționat în decursul anilor, în raport cu evoluția tehnicii navale specifice sud-estului Europei, în concordanță cu condițiile geografice și de relief românești. Astfel, mărilor și oceanelor lumii au avut dintotdeauna o importanță vitală pentru omenire, ele reprezentând căile prin care s-au realizat transporturile comerciale maritime, parte importantă a economiei mondiale. Conform statisticilor vremii, în perioada anilor, 1898–1934 pe coastele Mării Negre au naufragiat 46 de nave.

La 10 ianuarie 1940, motonava *București* a eșuat pe stâncile Insulei Samotrake, din cauza timpului nefavorabil (vânt puternic și valuri mari). În cursul nopții, nava a fost deviată de curenții marini, iar spre dimineață s-a fixat pe stânci, cu o largă spărtură pe fund, înclinându-se până la puntea de comandă. A doua zi a venit în ajutor la locul naufragiului nava *Peleş*, care se înapoia din cursă, însă nu a putut, decât să îi imbarce pe cei 11 pasageri de pe bordul navei șuate și să-i aducă în portul Constanța. La 14 ianuarie a fost trimisă la Constanța nava *Carol I*, pentru a-i acorda asistență, însă după 9 zile de eforturi a trebuit să o părăsească, aducând întreg echipajul în țară. Nava *București* a fost vândută ca fier vechi unei societăți grecești. La 16 octombrie 1940, tancul petrolier *Câmpina*, proprietate a societății *Steaua României SA*, comandată de Alexandru Dragoș, a fost rechiziționat de Amiralitatea Britanică, la 16 ianuarie 1941 fiind predat autorităților engleze în portul kenian Mombasa. Comandantul și o parte din membrii echipajului au fost făcuți prizonieri¹⁶ și internați în diferite lagăre din Palestina, Israel, Egipt, Italia și Austria, de unde au fost repatriați la 4 iulie 1946.

De remarcat este faptul că, în perioada celui de-al Doilea Război Mondial din flota românească existentă la acea vreme foarte multe vase au fost transformate în nave de luptă, având misiunea de apăra granița de est a țării, respectiv Portul Constanța și obiectivele principale din oraș. Dintre acesta amintim: 5 august 1941, vaporul mixt *Peleş*, s-a scufundat la aproximativ 0,5 Mm de Baia Kaptan, în zona Burgas, la 10 octombrie 1941

¹⁵ Marian Moșneagu, *O istorie tragică a Marinei Comerciale Române*, Constanța, Editura Ex Ponto, 2006, p.7.

¹⁶ Marian Moșneagu, *op.cit.* Direcția Județeană a Arhivelor Statului Constanța, Fond Căpitănia Portului Constanța, dosar nr.194/1946–1947, f.4.

pasagerul *Regele Carol I*, transformat în crucișător auxiliar, puitor de mine, s-a scufundat în Golful Varna, înregistrându-se 21 de victime, la 2 decembrie 1941 nava SMR *Cavarna*, s-a scufundat în fața Burgazului, la 20 aprilie 1943, vaporul *Suceava*, a fost torpilat și s-a scufundat între Eupatoria și Sulina, înregistrându-se 26 de victime din cei 92 de membrii ai echipajului, 11 septembrie 1943, nava mixtă *Balcic* s-a scufundat în portul croat Split, în timpul unui bombardament aerian, 2 septembrie 1944, cargoul *Oituz* s-a scufundat în rada portului Constanța, în urma torpilării de către submarinul german U23, la 22 august 1944 tancul *Arieș*, pavilion România încărcat cu 717 tone metalice s-a scufundat la circa 800 de metri de Farul Mare al portului Constanța, peste cablul telefonic submarin, în timpul unui bombardament, ulterior epava a fost acoperită complet de platforma a-2-a a portului de petrol, și cele din urmă în 11 mai 1944, nava *România* s-a scufundat în rada Kersonesului, la aceeași dată scufundându-se și cargourile *Durostor* în apropiere de Sevastopol și *Danubius* în rada portului Kersones. Acestea au fost accidente de navigație petrecute pe litoralul românesc al Mării Negre, încă de la înființarea Serviciului Maritim Român, având ca și cauze condiții hidrometeo-nefavorabile, condiții deflotabilitate și stabilitatea navei incerte, majoritatea fiind achiziționate de către statul român din șantierele din Europa, erori de navigație, și nu în ultimul rând utilizarea unor nave transformate din domeniul marinei comerciale și de pasageri pentru necesități militare. Distrugerile suferite de navele românești în perioada interbelică se datorează și faptului că acestea au fost folosite pentru apărarea Portului Constanța și a orașului, a obiectivelor economice strategice, dar și faptului că au constituit mijlocul prin care statul român a ajutat state din zona Balcanilor să-și salveze patrimoniul național uman și material. Un exemplu în acest sens este ajutorului acordat de către statul român în anul 1922 prin SMR pentru transportul în România a refugiaților armeni și greci, plecați în urma genocidului armean. Între anii 1940–1944 *Lebedele Albe* au transportat refugiații evrei de la Constanța la Istanbul. De asemenea, au tranzitat prin Portul Constanța în anul 1938 guvernul, tezaurul și Forțele Armate poloneze, refugiați, din calea invaziei germane, cu destinația Alexandria- Egipt¹⁷.

După Cel de-al doilea război mondial România, ca stat învins a intrat sub influența Uniunii Sovietice, iar din flota românească țara noastră mai

¹⁷ *Marea Noastră*, Revista Ligii Navale Române, Anul XXIV, nr.2 (97) martie-mai, 2014, p.21.

dispunea doar de două motonave, respectiv *Transilvania* și *Ardealul*¹⁸ din cele 16 care alcătuiau vechiul parc naval al SMR. Ca în întreaga economie națională sovieticii și-au însușit în mod abuziv navele de linie românești, desființând SMR-ul și îl transformându-l în Compania româno-sovietică SOVROM Transport, companie care a parazitat transporturile maritime românești jefuind economia românească de resurse ca toate celelalte companii de tip SOVROM înființate în țara noastră după al doilea război mondial.

Navigația românească a avut în perioada comunistă o evoluție aparte, iar acest lucru se datorează specificului acestei activități, ea constituind pentru cei ce o practicau dar și pentru cei ce își desfășurau activitatea în țară un canal de comunicare cu lumea din afara granițelor țării. Și în această perioadă s-au petrecut o serie de evenimente de navigație, care au marcat în mod negativ viața economică și socială a României. Importante sunt și instituțiile și companiile de navigație care au fost înființate și au funcționat în această perioadă, toate proprietate a statului român, întrucât legislația comunistă legifera și Partidul Comunist Român controla prin organele de partid și de stat, întreaga economie națională a țării. Instituțiile care au existat la acea vreme, și cum a reacționat statul român la acele evenimente. În această perioadă se reînființează societățile de navigație, se inițiază activitatea de producție privind construcția de nave noi în șantierele navale din porturile maritime și fluviale românești. Departamentele de căutare și salvare din cadrul Căpitaniiilor porturilor erau subordonate Ministerului Transporturilor. Deși procesul de înnoire și extinderea activităților de navigație la întrenii '60-'70 a cunoscut un real avânt începând cu anii '80 situația din economia românească s-a schimbat, fapt ce s-a reflectat și în activitățile de navigație. După evenimentele din anul 1989, situația din domeniul navigației s-au acutizat, astfel pe fundalul crizei din societatea românească s-au amplificat problemele, deoarece factorii de decizie politici au găsit ca soluție de rezolvarea acestora vânzarea Flotei Maritime Comerciale, prin divizarea acesteia în trei părți și privatizarea managementului naval¹⁹. Soluțiile aplicate și care nu au fost de multe ori profitabile, nu au avut rezultatul scontat, în prezent Marina Comercială Română este constituită din navele, destul de puține la număr, ale unor companii de navigație private. Un fapt care trebuie remarcat este cel referitor la învățământul și programele de perfecționare a personalului

¹⁸ *Idem*, Anul XXIII, nr.2 (91) martie-aprilie, 2013, p.25.

¹⁹ *Ibidem*, p.35.

de specialitate din domeniul naval. Acesta a continuat să școlarizeze și să pregătească tineri care au dovedit în timp calități profesionale deosebite. Ajunse în topul celor mai bune școli de marină din Europa și chiar din lume, Universitatea Maritimă și Academia Navală Mircea cel Bătrân și Centrul de Pregătire și Perfecționare a Personalului Navigant Maritim Român Ceronav, sunt cele trei instituții de învățământ din Constanța care asigură resursele umane necesare profesiei de navigator. Accidentele de navigație au fost totuși ievenimentele care au umbrit activitatea navală, atât în perioada comunistă cât și după ce România și-a asumat drumul dezvoltării democratice.

În data de 2 decembrie 1988, în jurul orelor 13:10, Grup Intervenții Salvare Maritimă, a fost anunțat telefonic, că nava *Sadu* se află în dificultate în rada portului Constanța aproape de Digul de Nord ²⁰. Imediat au fost alarmate navele ale GISM, R/S *Viteazul*, remorcherul *Hercules*, *Pompier 8* și *Pompier 9*, pentru începerea operațiunilor de salvare. În jurul orelor 13:20 acestea au primit ordin de deplasare în zona în care se afla MN/*Sadu*. Nava *Sadu*, în dimineațazei de 1 decembrie 1988, ora 6:30 părăsește portul Galați în balast, cu destinația Constanța, în rada căreia sosește și ancorează la data de 01.12.1988 ora 22:30. După ancorare, contrar instrucțiunilor în vigoare, nava *Sadu* nu informează Căpitania Port Constanța de coordonatele locului de ancorare și nici sosirea în radă. Condițiile hidro-meteorologice în ziua de 2 decembrie 1988, conform buletinului meteo transmis de la Centrul Meteo Constanța, erau următoarele: vânt S-E cu 8 m/s, marea gradul 3, vizibilitate 8 km. Prognoza valabilă 12 ore era: vânt din E cu 4–6 intensificări²¹ până la 7. În continuare marea de gradul 3–4–5 în larg, vizibilitate 1–5 Mm. Pe data de 2 decembrie 1988, în jurul orelor 11:30 nava *Sadu* cere permisiunea de a ancora în rada interioară a portului Constanța, la adăpost datorită prognozei hidro-meteorologice care prevedea o înrăutățire a vremii. Permișiunea a fost acordată de către Căpitania de Port, care a solicitat navei să-și comunice poziția după schimbarea locului de ancoraj. Către orele 13:20, șeful Secției de Pilotaj și Nave Portuare a anunțat Serviciul Operativ al Căpitaniei Portului Constanța, că nava *Sadu* ar fi în dificultate undeva în zona capului digului de larg. Imediat după sesizare, căpitanul șef de port s-a deplasat în zona capului digului de larg în jurul orelor

²⁰ Fond arhivă Căpitaniei Zonale Constanța, *Dosar de cercetare nr. 352/1988*, privind nava *Sadu*, p. 1, f. 166.

²¹ Fond arhivă C.Z.C., *Dosar de cercetare nr. 325/1988*, p. 1, f. 479.

13:25- 13:30 și a constatat că nava *Sadu* era lovită cu violență de stabilopozi pe toată lungimea navei, bordul babord având o înclinare de 10–15 grade, în momentul în care nava era lovită de val această înclinare creștea până la 20–30 grade. Locul de eșuare al navei se afla la aproximativ 750 de metri de digul de larg, iar nava era orientată cu prova spre nord. Odată cu căpitanul șef de port la locul evenimentului a ajuns și șeful Departamentului Transporturi Navale, fiind primele persoane care au luat legătura cu nava *Sadu*²². Numai în acest moment, comandantul navei *Sadu* a luat legătura radio prin VHF în canalul 67 cu căpitanul șef de port. Imediat după sosirea la fața locului, au fost dirijate spre locul evenimentului remorcerele *Zimbru-3*, *Alexandria-4*, care au părăsit nava *Tomis* la a cărei manevră participau, *Viteazul* și *Hercules*, care se aflau acostate în danele de așteptare din port, precum și nava *Orion*, proprietatea Petromar, care se afla în zona capului digului, toate participând la operațiunea de salvare. Datorită înclinării foarte mari a navei *Sadu*, echipajul nu a putut interveni eficient pentru legarea remorcii. Nava a anunțat că are inundată magazia 3 și că pătrunde apă în compartimentul mașini, nivelul acesteia fiind în continuă creștere. În compartimentul mașini funcționau 2 Diesel generatoare și pompele de evacuarea apei. Nava *Sadu* fusese scoasă din exploatarea normală, adică nu efectua voiaje internaționale, ca urmare a faptului că era programată să intre în reparații anuale, ca ulterior să fie prezentată la inspecția anuală R.N.R. în vederea confirmării clasei. Nava era dotată cu echipament de radio-navigație compus din aparat de auto-alarmă, un emițător pe lungimi de unde medii, un emițător de unde scurte și intermediar, un emițător rezervă, pe lungimi de undă, un radiotelefon, un radio-goniometru, o stație pentru barca de salvare, un radar, o instalație giro-compas, o sondă ultrason. Echipamentul de salvare al navei era compus din o barcă de salvare cu motor pentru 38 persoane, o barcă de salvare pentru 38 de persoane, două plute de salvare pentru 24 persoane fiecare, 8 colaci de salvare, 43 centuri salvare, un pistol bandulă. Starea tehnică a navei a fost în condiții optime până în jurul orelor 12 din ziua de 2 decembrie 1988, așa cum rezultă și din declarațiile celor 7 supraviețuitori. Deși n-au fost lansate la apă bărcile, înaintea scufundării navei nu s-a putut constata prezența unor defecțiuni la instalația de lansare a bărcilor la apă²³.

Pe timpul staționării la ancoră în rada portului Constanța, s-a organizat

²² *Ibidem*, p. 2, f. 480.

²³ *Ibidem*, p. 3, f. 481.

serviciul de cart, atât la comanda de navigație, cât și la compartimentul mașini de către un ofițer și un timonier, la comandă, și de către un ofițer și un motorist la mașini. La predarea cartului la ora 12, timonierul de cart a afirmat că la ora 12:30 privind digul prin geamul de tribord a observat capul digului la circa 100 metri și a informat ofițerul de cart. Acesta a verificat că ancora derapează și a anunțat comandantul că nava se află la o distanță de 80–100 de metri de dig²⁴. Comandantul a cerut ca “mașina să fie foarte încet înainte”, și a comandat cârma “bandă stânga”, în scopul îndepărtării pupei navei de dig și eliminarea riscului de impact cu digul. Faptul că, mașina nu a răspuns la comenzi, întrucât motorului principal îi erau necesare 10 minute pentru deschiderea valvulelor pentru pornirea pompelor de alimentare cu carburant, comandantul navei a ordonat fundarisirea ancorei la tribord. În condițiile date, nava ajungând între valuri, cu vânt și valuri din tribord, a continua deriva spre dig, începând să se izbească, sub acțiunea vântului și valurilor, de stabilopozii Digului de Nord.

Singura manevră care se consideră că ar fi putut preveni lovirea digului prin îndepărtarea spre larg, ar fi fost o manevră decisă cu mașina (motorul principal) înainte, întoarcere afectuându-se cu ajutorul ancorei din tribord care era funarisită, riscând chiar ruperea lanțului, urmată de depărtarea spre larg, eventual prin abandonarea lanțurilor de la dispozitivul special de eliberare din puțul ancorei. Momentul ajungerii comandantului în comandă a fost tardiv, când nava se afla la 60–70 metri de dig și este foarte probabil că acesta a inițiat manevra înainte de a se edifica asupra situației existente și cu gradule de pericolozitate. Măsurile pentru abandonarea navei au fost întreprinse tardiv, fără să fie asigurate și mijloacele exterioare de salvare a echipajului. Semnalul de abandon, dat prin soneria de alarmă generală a navei a determinat adunarea echipajului pe punte, unde realizând gravitatea situației membrii echipajului s-au aruncat în valuri. Măsurile luate pentru salvarea navei de autoritățile abilitate au rămas fără rezultate. Lipsa de decizie și de experiență în astfel de situații, a arătat modul în care s-a făcut intervenția de către Serviciul de Salvare de Nave al portului, care nu era pregătit pentru asemenea acțiuni.

Un episod important din istoria evenimentelor navale românești este cel al navelor *Paris* și *You Xiu*, un dublu accident petrecut aproape în același timp în zona digului de nord al Portului Constanța.

²⁴ *Ibidem*, p.4, f. 482.

Niciodată în istoria portului Constanța, inclusiv în timpul celui de-al Doilea Război Mondial, nu s-a întâmplat o catastrofă de asemenea proporții, cu atâtea pierderi materiale și de vieți omenești. Dispariția în adâncurile mării a două nave înseamnă aceleași zile de, 4 ianuarie 1995, și moartea a 54 de marinari, în urma naufragiului²⁵ celor două nave, *Paris* și *You Xiu*, vor rămâne drept cel mai mare accident naval din istoria portului Constanța și a porturilor maritime românești. În analiza documentelor și discuțiilor purtate cu diferite persoane care au participat direct la operațiunile ce s-au desfășurat în vederea prevenirii naufragiului, cât și al salvării navelor la data de 5 ianuarie 1995, precum și cauzele care au condus la scufundarea celor două nave se poate menționa că: navele *Paris*, pavilion Malta, vrachier de 25957 tdw și *You Xiu*, pavilion Hong Kong, vrachier de 26802 tdw, se aflau în rada portului Constanța din data de 14 decembrie 1994 și respectiv din 28 octombrie 1994, în așteptarea intrării în port pentru a încărca Uree.

În data de 3 ianuarie 1995 după-amiaza toate stațiile meteo din zonă au anunțat o iminentă înrăutățire a vremii, respectiv vânt NE forța²⁶ 6–8 Bs, marea gradul 5–6 cu valuri de 3–6 metri, respectiv vizibilitate redusă sub 1 Mm (1 milă marină) din cauză căderilor de zăpadă. În această situație Port Control Constanța și Radio-coasta Constanța au alertat toate navele din zona litoralului românesc, să își ia măsurile de siguranță ce se impun în aceste situații.

În data de 4 ianuarie 1995 către prânz situația s-a înrăutățit motiv pentru care s-au luat următoarele măsuri:

– Port Control Constanța a repetat avizul de furtună către nave, și a indicat navelor aflate în rada portului să părăsească locul de ancoraj și să se îndrepte către zonele de adăpost recunoscute (Burgas și Kaliakra).

– Căpitania Portului Constanța a cerut Grupului de Salvare Constanța, Petromar Constanța, Administrației Port Constanța și Coremar Constanța să pregătească navele din dotare în vederea unor eventuale intervenții și a inspectat aceste nave. Toate navele au părăsit rada portului Constanța în afară de *Paris* și *You Xiu*. Navele care au solicitat intrarea în port (*Kaptan Nejdjet Orşi Yenigun*) au primit aprobarea de intrare și au intrat la ancoră în

²⁵ Constantin Cumpănă, Andrei Dorian Cumpănă, *Naufragiul navelor Paris și You Xiu, cel mai mare accident naval din istoria portului Constanța*, Constanța, Editura Telegraf Advertising, 2008, p. 25.

²⁶ Fond arhivă C. Z. C., *Dosar de cercetare nr. 1133/1995, privind naufragiul navelor Paris și You Xiu*, p.1, f. 32.

rada interioară. Pe data de 4 ianuarie 1995 ora 13:15 nava *Paris* a fost controlată de Port Control Constanța și instruită să vireze ancora și să vină la intrarea portului, unde era așteptată de pilotul companiei Atlas Pilot. Nava *Paris* comunică faptul că are probleme cu vinciul de ancoră și nu poate vira ancora. Pilotul companiei Atlas așteaptă nava între orele 15 și 16:45, oră la care comandantul navei *Paris* informează că își amână intrarea pentru a doua zi dimineața. Până la ora 17:00, Port Control Constanța a contactat de mai multe ori nava *Paris* despre stadiul remedierilor, răspunsul fiind că reparațiile sunt în curs de desfășurare. La ora 18:00 nava *Paris*, era ancorată la zona 1 la distanța de 3, 5 Mm față de capul Digului de Nord, iar nava *You Xiu* la distanța de 1, 9 Mm aceleași repere. La ora menționată nava *Paris*, a comunicat că are în continuare aceleași probleme la ancoră, iar nava *You Xiu* se pregătea de manevra de schimbare a ancorajului său de ieșire în larg. La rada interioară, erau ancorate 4 nave, iar alte 9 părăsiseră zona de ancoraj și se aflau în larg navigând în drumuri de “capă”²⁷. La ora 18:00 Port Control Constanța constată că poziția de ancoraj al navelor *Paris* și *You Xiu* este modificată datorită grăbării ancorelor și le comunică să iasă în larg, iar *You Xiu* comunică că are probleme la mașină.

La ora 18:40 *Paris*, se află la o distanță de 1, 25 Mm față de digul de Nord, iar *You Xiu* la o distanță de 0, 55 Mm de același dig. Port Control Constanța a atenționat din nou navele, de distanța periculoasă la care se aflau față de dig și le cere să iasă în larg. La ora 18:45 nava *You Xiu* cere remorcher în asistență însă, numai după două minute renunța la așa ceva²⁸. Din mesajele transmise de către cei doi comandanți²⁹ ai navelor *Paris* și *You Xiu* la ora 18:00 din seara zilei de 4 ianuarie 1995 reiese că, nava *You Xiu* a părăsit zona 1 de ancoraj la o distanță de 1, 6 Mm față de capul de dig, nava fiind avertizată de către Port Control Port care indică schimbarea ancorajului, nava *You Xiu* spune că are probleme la compartimentul mașină, dar nu cer ajutor. Din partea Căpitaniei Port Constanța au fost trimise mai multe avertismente de vreme rea în interval de 10, 15, 30 de minute, fiecare comunicându-le și recomandând distanțarea față de dig, întrucât valurile

²⁷ **Capă**-poziția cea mai favorabilă a unei nave pe mare foarte rea și vânt prea puternic; o navă cu propulsivă mecanică ține la capă în mașină cu prova în vânt sus, de preferință cu vântul de 2–3 carturi din prova; a lua capă, a manevra pentru cu nava în capă; a ține la capă-a suporta timpul rău la capă.

²⁸ Constantin Cumpănă, Andrei Dorian Cumpănă, *op.cit.*, 2008, p.31.

²⁹ Fond arhivă C.Z.C., *Dosar de cercetare nr. 1133/1995*, privind naufragiul navelor *Paris* și *You Xiu*, p. 1, 2, f. 25, 26.

erau foarte mari (furtună pe mare), însă în continuare nava nu cere ajutor Căpităniei. Nava *Paris*, în radă la o distanță de 1,25 Mm față de capul digului de nord, este avertizată de către Căpitănie că se află foarte aproape de dig și există pericolul de izbire față de dig. Nava *Paris*, spunecă a pierdut ancorași încearcă să iasă în larg, aflându-se aproape de colțul digului.

Nava *You Xiu*, aflată la 1 cablu (185 de metri) față de capul digului cere prin SOS remorhere, anunțând Grupul de Salvare pe Mare care pregătește morcherul *Viteazul*, acesta putând ajunge în 30 de minute la nava aflată în pericol pe mare (ora 18:54). Două minute mai târziu față de anunțul anterior, aceeași navă *You Xiu* anunță că are mașina gata de plecare și nu mai are nevoie de remorhere, dar cu toate acestea remorcherul *Viteazul* se pregătește de plecare.

La ora 19:00 din seara aceleași zile, nava *Paris* anunță Căpitănia că este la o distanță de 0,5 Mm față de dig și solicită remorhere, are cârma bandă dreapta, mașina este cu puterea înainte, dar nava merge paralel cu digul și tendința este ca nava să se apropie de dig, la mijlocul digului (Digul de Nord al portului). În acest timp *You Xiu*, încearcă să iasă în larg, dar nu reușește și merge paralel cu digul având drum de nord, fiind în continuare la capul digului. Din informațiile transmise de comandantii Căpităniei și din cercetările efectuate, reiese faptul că ambele nave se aflau lângă dig în pericol, *You Xiu* la o distanță de 0,62 Mm față de capul digului și *Paris* la o distanță de 1,10 Mm. Un alt apel al *You Xiu* anunță că are gaură de apă la tribord și solicită de urgență remorhere. În același timp *Paris* lansează SOS în canalul 67 VHF, mesaj adresat la Post Control. La ora 19:55 Radio Coasta anunță Post Control că nava cu indicativul HRSB6 a lansat SOS în 500 KHz, nu și-a dat numele însă a spus că este la capul digului. La ora 20:00, remorcherul *Viteazul* pleacă spre capul digului, iar la ora 20:15 ajung mașinile de la Pompieri, mașinile de la Căpitănie. Din mesajele trimise de pe cele două nave telegrafistul remorcherului *Viteazul* spune că s-au stins luminile de la nava *Paris*, nava *You Xiu* lansează SOS, iar agentul de pe nava *Liberty* spune că *You Xiu* are apă la mașină și că echipajul vrea să părăsească nava. În jurul orei 20:30, *Paris* anunță la Port Control că începe să se scufunde. Ultima observare vizuală a navei *You Xiu* a fost făcută de la bordul remorcherului *Viteazul* la ora 22:50. În perioada 5–10 ianuarie 1995 s-au desfășurat operațiuni de căutare și salvare, folosindu-se mijloace navale, terestre și aeriene, fiind găsite 9 cadavre și diferite materiale ale navelor scufundate.

Din istoricul de cercetare radă și litoral în perioada 9–10 ianuarie 1995, la operațiunea de căutare și salvare, ulterior accidentului de navigație al celor două nave au participat mai multe remorchere, șalupe, navele *Viteazul*, *Suceveni 6*, *Pescăruș 1și 2*, *Chefalul 7*, *Marea*, *Canara*, șalupea Căpităniei, Grupul de Intervenții și Salvare pe Mare, Petromar, Onacva și Centrul de Scafandrii Constanța, operațiunea desfășurându-se din rada exterioară a Portului Constanța până la Mangalia, rada interioară port³⁰.

În data de 10 ianuarie 1995 remorcherul *Viteazul*, pleacă din dana 9 în zona epavelor cu scafandri pentru nava *Paris*, însoțit de *Acva 1și Coral II*, pleacă de la rampa de piatră. Operațiunea de căutare se desfășoară dimineața la ora 09:40 și se continuă până la ora 13:25 moment în care se sistează, întrucât conducătorul remorcherului comunică că, scafandrii nu mai au oxigen (butelii de intrat în apă), și se întorc în port. Se ordonă de către Căpitănie remorcherului *Viteazul* să facă o patrulare la sud de Tuzla, întrucât nu au fost găsit nimic în zonă.

Din raportul de cercetare al ONACVA Internațional cu navele *Mara și Coral 2* reiese faptul că s-au deplasat la epava *You Xiu*, unde în urma cercetării încăperilor punte comandă au găsit cadavre, hărți, acte, și documentele telegrafistului. Accesul scafandrilor a fost îngreunat de ușa blocată la camera comenzii, camera hârtilor era fără perete despărțitor, barca din tribord de salvare și plutele de salvare lipseau, scara de acces la tribord intactă, catargul cu radar era rupt, răsturnat spre babord, pana cârmei era lipsă³¹.

Concluziile cercetării sunt că, navele au fost anunțate în timp util despre înrăutățirea condițiilor hidro-meteo, iar comandanții navelor trebuiau să-și ia toate măsurile de siguranță și securitate, cerând intrarea în portul Constanța, ori părăsind zona periculoasă. Aprecierea greșită a stării tehnice a navelor și decizia comandanților navelor *Paris și You Xiu* de a ignora avizul de vreme rea și de avertismentele date de autoritățile portului Constanța, au fost cauzele care au determinat punerea navelor în pericol, lovirea de digul de Nord al portului Constanța și în final scufundarea lor. Starea hidro-meteo existentă, durata foarte scurtă din momentul cererii asistenței și până la prima gaură de apă, poziția extrem de periculoasă în imediata vecinătatea a digului de nord au făcut imposibil orice fel de intervenție,

³⁰ Fond arhivă C.Z.C., Dosar de cercetare nr. 1133/1995 privind naufragiul mavelor *PARIS și You Xiu*, p. 1, f. 31.

³¹ *Ibidem*, p. 25, f. 30.

atât pe apă, cât și pe uscat (nava *Bucșani* de 36000 tdw încărcată, nu s-a putut apropia de locul sinistrului).

Cercetarea evenimentelor a presupus date și informații, de la un număr mai mare de *persoane* care își desfășoară activitatea în portul Constanța, sau care au avut legătură cu evenimentele petrecute în data de 4–5 ianuarie 1995. În urma activităților desfășurate privind căutarea și salvarea și analizării evenimentelor din data de 4–5 ianuarie 1995 s-a concluzionat că o coliziune ca cea care a provocat scufundarea navelor *Paris* și *You Xiu* se petrec o dată la 10–12 ani când au loc furtuni violente de iarnă de durată mijlocie cu valuri de 8–10 metri, iar zona digului de nord este una dintre cele mai periculoase care se găsesc în incinta portului trebuind pe viitor a fi evitată. O altă concluzie se referă la faptul că deși navele au fost anunțate în timp util despre înrăutățirea condițiilor hidro-meteorologice, iar comandanții navelor aveau obligația să ia toate măsurile de siguranță și securitate pentru nave și echipaje au preferat să ignore aceste avertismente. Aprecierea greșită a stării tehnice a navelor și indecizia comandanților acestora față de avizele de furtună, ignorarea sugestiilor, recomandărilor și avertismentelor date de autoritățile portului Constanța au fost cauzele care au determinat punerea navelor în pericol, lovirea de Digul de Nord al portului Constanța care a provocat în final scufundarea lor. Condițiile hidro-meteorologice existente, poziția extrem de periculoasă a navelor în imediata apropiere a Digului de Nord al portului Constanța, durata foarte scurtă din momentul solicitării asistenței și până la scufundarea navelor au făcut de asemenea imposibilă orice intervenție de salvare. Având în vedere că, din cercetările efectuate, a rezultat culpa exclusivă a comandanților celor două nave în producerea evenimentului de navigație, activitatea de depoluare marină, de căutare și salvare, precum și a prejudiciilor produse prin avarierea Digului de Nord al portului Constanța, și al altor daune aduse statului român, s-a cerut recuperarea pe cale civilă a acestor daune armatorilor statelor respective de către statul român.

Concluzii

Încă de la începuturile omenirii, apa a fost resursa cea mai importantă și unul dintre factorii principali pentru dezvoltarea civilizației și a transportului pe apă. Transportul maritim de azi a început cu cea mai veche barcă, canoa *Pesse*, ajungând astăzi la navele gigantice cu tonaje de

ordinul miilor, lucru ce a adus după sine crearea de piețe noi și intergrarea lor în rețeaua de transport global. Flota comercială maritimă este un sector industrial uneori ignorat, care trece de multe ori neobservat, chiar și pentru cei care locuiesc la malul mării. O îndeletnicire care își are rădăcinile în antichitate, navigația este cea cu ajutorul căreia s-au înfăptuit cele mai importante descoperiri geografice și care a răspândit pe toate continentele marile descoperiri științifice. Apărută din dorința de a găsi noi piețe de desfacere pentru comercianții din antichitate, navigația fluvială, dar și cea maritimă a reprezentat și reprezintă și în prezent factorul de care a unit și unește națiunile lumii, prin intermediul său se realizează mai cea mai mare parte a transporturilor comerciale din întreaga lume, navele pot ajunge în cele mai îndepărtate colțuri ale lumii, sunt printre cele mai sigure și rapide mijloace de transport între continente, într-un cuvânt una din forțele motrice ale globalizării. Dezvoltarea și răspândirea activităților de comerț pe calea apelor de-a lungul istoriei a adus după sine și apariția unor evenimente care au marcat negativ existența societății umane, accidentele de navigație, naufragii, eșuări de nave, coliziuni cu țărături și nu în ultimul rând scufundări de nave care de multe ori s-au soldat cu victime omenești. În prezent la aceste probleme se mai adaugă unele de mare importanță și actualitate: poluarea marină, traficul de persoane sau de produse interzise, imigrația ilegală, protejarea florei și faunei marine.

Fiecare navă are o poveste, deci să scrii despre marina comercială este o călătorie lungă ce parcuge foarte multe enigme. Imperiul mărilor și oceanelor planetei albastre este învăluit de o aură legendară, de mistere fascinante, unele mai de nepătrus decât abisurile în care zac, dar care se confundă toate cu istoria tenebroasă și tumultoasă a omenirii amintind de Atlantida, Triunghiul Bermudelor, Titanic și multe altele, impresionante și înfricoșătoare enigme. Istoriile despre epave au fost dintotdeauna fascinante, și totuși te întrebi cum poate o mare așa de frumoasă să facă atâta rău, cum este posibil să înghită în adâncurile ei atâtea nave mari și atâția oameni buni? Cu toate acestea, istoria celor trei epave ce zac scufundate lângă Digul de Nord al Portului Constanța: cargourile Sadu, Paris și You Xiu, sunt doar niște uriași de metal ce stau răpuși pe fundul mîlos al mării, tăcuți și triști, în pericol de descompunere și uitare. Istoria dramatică și de multe ori tragică a acestor epave dezvăluie secrete care unora le pot da fiori: ora la care s-a oprit ceasul când nava s-a scufundat, un drapel care stă deasupra unei bărci de salvare, ultimele clipe din viața marinarilor,

care cu puțin timp înainte ca nava să urmeze calea adâncurilor au încercat să ajungă la barcă în speranța salvării, o timonă din sala de comandă a navei, în care timonierul la ordinele comandantului a condus nava pe mările și oceanele lumii, iar ultimul port a fost Marea Neagră. Există și paradoxuri la cele trei nave, acestea aflându-se la o distanță foarte mică una de cealaltă, însă scufundate la date diferite, la un interval de câțiva ani dar, în același loc toate trei, Digul de Nord al Portului Constanța. Pe plan mondial, salvarea vieții pe mare a fost o preocupare permanentă din cele mai vechi timpuri, deoarece resursa umană nu poate avea preț, iar pregătirea acestora pentru navigație necesită timp, resurse financiare importante și marea întotdeauna a pus marinarilor în situații neprevăzute, uneori tragice. Aceste preocupări s-au materializat de-a lungul timpului prin îmbunătățirea caracteristicilor de flotabilitate, nescufundabilitate și stabilitatea navelor construite, dotarea acestora cu instalații și echipamente de salvare, supraviețuire și comunicații moderne, instituirea unor organisme de supraveghere, avertizare și intervenție în situații de urgență, și nu în ultimul rând formarea inițială și formarea continuă a echipajelor navelor. Deși tehnologia a avansat mult și în domeniul navigației, în prezent existând sisteme satelitare de supraveghere a navelor, caracteristicile tehnice ale navelor sunt dintre cele mai sigure, personalul navigant este supus instruirii și testării permanente, poate exista oricând un factor care pe mări și oceane este prezent, neprevăzutul. Acesta poate declanșa reacții dintre cele mai neobișnuite atât din partea infrastructurii de pe nave cât și din partea marinarilor, ducând în cele din urmă din păcate, la producerea de tragedii navale.

Bibliografie

Arvihă:

1. Fond Arhivă ARSVOM -Agenția Română de Salvare de Vieți Omenești pe Mare-Constanța.
2. Fond arhivele Căpităniei Zonale Constanța, Dosar de cercetare nr. 264/3079/C, din 24 decembrie 1982, privind explozia petrolierului „UNIREA”.
3. Fond arhivele Căpităniei Zonale Constanța, Dosar de cercetare nr. 352/1988, privind naufragiul navei „SADU”.
4. Fond arhivele Căpităniei Zonale Constanța, Dosar de cercetare nr. 1133/1995 privind naufragiul navelor „PARIS și YOU XIU”.

5. Fond arhivele Căpităniei Zonale Constanța, Dosar de cercetare nr. 1134/1995 privind naufragiul navelor „PARIS și YOU XIU”.

Lucrări generale:

6. Alexandrescu, Alecu, *Accidentele de navigație maritime*, Editura Fundației Andrei Șaguna, Constanța, 1997.
7. Anechitoae, Constantin, *Principiul libertății mărilor*, Editura Bren, București, 2004.
8. Birdeanu, Nicolae; Nicolaescu, Dan, *Contribuții la istoria marinei române, Din cele mai vechi timpuri și până în 1918*, vol. I, Editura Științifică și Enciclopedică, București 1979.
9. Bitoleanu, Ion; Ciorbea, Valentin; Nazare, Vasile; Olodbașa, Artur; Pădureanu, Dominuț; Petru, Maria; Sârbu, Marian, *Monografia Academiei Navale Mircea cel Bătrân, Tradiții, Prezent, Perspective, Ediția a-II-a*, Editura Muntenia, Constanța, 2012.
10. Cupșa, Ovidiu, Sorin, *Merchant marine- The Story of a Silent Giant*, Editura Ceronav, Constanța, 2016.
11. Cumpănă, Constantin, *Tragedia navei Independența, cea mai mare catastrofă din istoria navigației maritime românești*, Editura Telegraf Advertising, Editura Ex Ponto, Constanța, 2006.
12. Cumpănă, Constantin; Cumpănă, Andrei Dorian, *Catastrofa navei Unirea-cel mai mare accident naval mondial din anul 1982*, Editura Telegraf Advertising, Constanța, 2007.
13. Cumpănă, Constantin; Cumpănă, Andrei Dorian, *Naufragiul navelor Paris și You Xiu, cel mai mare accident naval din istoria portului Constanța*, Editura Telegraf Advertising, Constanța, 2008.
14. Gogeanu, Paul, *Dunărea în relațiile internaționale*, Editura Politică, București, 1970.
15. Gîlcă, Theodor, *Navigația fluvială și maritimă*, București, 1930.
16. Moșneagu, Marian, *O istorie tragică a marinei comerciale române*, Editura Ex Ponto, Constanța, 2006.
17. Păvăloiu, Mariana; Cucoșel, Diana, *Academia Navală Mircea cel Bătrân*, Editura Academiei Navale Mircea cel Bătrân, Constanța, 2012.
18. Toma, Alecu; Căutarea și salvarea supraviețuitorilor pe mare, Editura Academiei Navale Mircea cel Bătrân, Constanța, 2014.
19. Toma, Alecu; Condrate, Meseșan, *Salvarea vieții pe mare*, Editura Academiei Navale Mircea cel Bătrân, Constanța, 2016.
20. Zabolodni, Mihaela; Păvăloiu, Mariana; Tărăbuță, Octavian, *Tradiție. Profesionalism, Aventură*, Editura Academiei Mircea cel Bătrân, Constanța, 2018.

Lucrări de specialitate:

21. Anechitoae, Constantin, *Convenții internaționale maritime-Legislație maritimă, vol. I*, Editura Bren, București, 2005.
22. Anechitoae, Constantin, *Convenții internaționale maritime- Legislație maritimă, vol.II*, Editura Bren, București, 2005.
23. Anechitoae, Constantin;Surugiu, Felicia, *Organizații maritime internaționale, note de curs*, Editura Top Form, București, 2008.
24. Idem, *Organizații și convenții maritime internaționale, note de curs*, Editura Academiei Române, București, 2009.
25. Boșneagu, Romeo, *Navigația Electronică, Navigația Ortodromică*, Editura Direcției Hidrografice Maritime, Constanța, 2013.
26. Manea, Constantin;Manea, Elena, *Drept maritim și fluvial- internațional și intern*, vol.I, Editura Academiei Navale Mircea cel Bătrân, Constanța, 2012.
27. Miga-Beșliu, Raluca, *Organizații internaționale interguvernamentale*, Editura C.H. Beck, București, 2006.
28. Sâncrăian, Iuliu Augustin, *GMDSS- Comunicații navale și semnalizare*, București, 2018.

Legislație:

29. *Acordul de cooperare privind serviciile de căutare și salvare pe mare dintre statele riverane Mării Negre, semnat la Ankara la 27.11.1998*, ratificat de Guvernul României prin *Ordonanța de Urgență a Guvernului nr.182 din 3.11.2000*, text publicat în Monitorul Oficial nr. 545/ 3 noiembrie 2000, Aprobat prin *Legea nr.107 / 26 martie 2001* și promulgată prin *Decretul Președintelui României nr.155/2001*, ambele acte publicate în Monitorul Oficial nr. 156 / 29 martie 2001.
30. *Acordul din 2 aprilie 2001*, privind constituirea *Grupului de Cooperare Navală între țările riverane Mării Negre, Black Sea For*, publicat în Monitorul Oficialnr.29 / 17 ianuarie 2002.
31. *Amendamentele la Codul internațional al mijloacelor de salvare*, adoptate de *Organizația Maritimă Internațională* prin Rezoluția MSC 218 a *Comitetului Securității Maritime* din 8 decembrie 2005, acceptat de România prin *Ordinul Ministrului Transporturilor nr.992 /11 august 2008*, publicat în Monitorul Oficial nr. 615 / 21 august 2008.
32. *Autoritatea Navală Română, Conferința Helsinki/ Căutare și Salvare pe Mare*, 21–22 iunie 2016, Helsinki, Finlanda, 2016.
33. *Convenția internațională pentru ocrotirea vieții omenești pe mare, încheiată la Londra la 1 noiembrie 1974 (Convenția SOLAS)*, Republica Socialistă România a aderat prin *Decretul Consiliului de Stat nr.80 / 2 martie1979*, text publicat în Buletinul Oficialnr.21 / 7 martie1979, completat de *Protocolul din 11 noiembrie 1988*, publicatîn Buletinul Oficial nr.412 / 28 august 1999, România a aderat

- prin O.G. nr.53 din 19/08/1999, text publicat în Buletinul Oficial nr. 412 / 27 august 1999, aprobat de *Legea nr.23/2001*, text publicat în Buletinul Oficial nr.100 / 27 februarie 2001; *Amendament din 18/05/1998*, acceptat prin *Legea nr.624/2002*; *Amendament din 05/12/2000*, acceptat prin *Legea nr.624/2002*; *Amendament din 09/12/2002*, acceptat prin *Ordonanța de Urgență a Guvernului nr.80/2003*, aprobat prin *Legea nr.484/2003*.
34. *Convenția internațională privind salvarea pe mare*, adoptată la Londra la 28.04.1989. Guvernul României a Aderat prin O.G. nr.110 / 31 august 2000, publicat în Monitorul Oficial nr. 432 / 2 septembrie 2000, aprobată prin / 03 aprilie 2001, promulgată prin Decretul Președintelui României nr. 188 din 2001, ambele acte publicate în Monitorul Oficial nr. 172 / 4 aprilie 2001.
 35. *Convenția internațională privind căutarea și salvarea pe mare*, adoptată la Conferința internațională din 1979, privind căutarea și salvarea pe mare, organizată de Organizația Maritimă Internațională la Hamburg, în perioada 9–27 aprilie 1979. Guvernul României a acceptat prin *Ordonanța Guvernului nr.115 / 28 august 1998*, text publicat în Monitorul Oficial nr.325 / 9 august 1998, modificat și aprobat de *Legea nr.31 din 26.01.1999* și promulgate prin *Decretul Președintelui României nr.42/1999*, ambele acte normative publicate în Monitorul Oficial nr.35 /28 ianuarie 1999.
 36. *Convenția Internațională a Telecomunicațiilor, adoptată la Geneva în anul 1959*, Ratificată de România prin *Decretul nr.5 /24 ianuarie 1962*.
 37. *Convenția internațională privind Organizarea internațională de telecomunicații maritime prin sateliți INMARSAT*, încheiat la Londra la 3 septembrie 1976, conținutul Convenției a fost publicat în Monitorul Oficial nr. 93–94 / 1 august 1990, Guvernul României a aderat prin *Legea nr.8 / 31 iulie 1990*, modificată de *Ordonanța Guvernului nr. 98/1998*, text publicat în Monitorul Oficial nr. 321 /28 august 1998, modificat și adoptat de *Legea nr. 229/1998*, promulgate prin *Decretul Președintelui României nr.431/1998*, ambele acte publicate în Monitorul Oficial nr.473 / 09 decembrie 1998.
 38. *Decret nr. 443 din 20 noiembrie 1972*, privind Navigația Civilă, text publicat în Monitorul Oficial, nr. 132 / 23 noiembrie 1972.
 39. *Decretul nr.80/1979*, pentru derarea Republicii Socialiste România la *Convenția internațională din 1974, pentru ocrotirea vieții omenești pe mare*, încheiată la Londra la 1 noiembrie 1974.
 40. *Desemnarea semnatarilor acordurilor de exploatare ale organizațiilor internaționale de telecomunicații prin sateliți*, INTELSAT, EUTELSAT, și INMARSAT, prin *Ordonanța Guvernului nr. 98/1998*, text modificat și aprobat prin *Legea nr. 229/1998*, acte promulgate prin *Decretul Președintelui României nr. 431/1998*, ambele acte publicate în Monitorul Oficial nr.473 / 09 decembrie 1998, desemnarea Societății Naționale de Radiocomunicații S.A. ca semnatar, în locul Ministerului Comunicațiilor, pentru următoarele acorduri: *Acordul*

de exploatare privind Organizația internațională de telecomunicații prin sateliți INTELSAT, încheiat la Washington la 20 august 1971, text publicat în Monitorul Oficial nr.56 / 26 aprilie 1990, completat și modificat de Amendamentul 2000, supus spre ratificare de Decretul Președintelui României nr.960/2001, ratificat de Ordonanța Guvernului nr.40/2001, aprobate de Legea nr.701/2001 și promulgată prin Decretul Președintelui României nr. 1003/2001, ambele acte publicate în Monitorul Oficial nr.788 / 12 decembrie 2001, Acordul de exploatare privind Organizația europeană de telecomunicații prin sateliți EUTELSAT, încheiat la Paris la 15 iulie 1982, Acordul de exploatare privind Organizația internațională de telecomunicații maritime prin sateliți INMARSAT, încheiat la Londra la 3 septembrie 1976.

41. Hotărârea Guvernului nr. 1133/2002, privind organizarea și funcționarea Autorității Navale Române, text publicat în Monitorul Oficial, Partea I nr.784 din 29 octombrie 2002, Ordonanța Guvernului nr.42/1997 privind Transportul Naval, cu modificările și completările, prin Legea nr. 412/2002, text modificat de Hotărârea nr.740/2003, privind organizarea și funcționarea Ministererului Transporturilor, Construcțiilor și Turismului, modificat prin Hotărârea nr. 1092/2006, pentru modificarea articolului nr.6 din Hotărârea Guvernului nr. 1133/2002, privind organizarea și funcționarea Autorității Navale Române, modificat prin Hotărârea nr.792/2011 pentru modificarea unor acte normative din domeniul naval, modificat prin Hotărârea nr.1196/2012 pentru modificarea Hotărârii Guvernului nr.1132/2002, privind organizarea și funcționarea Autorității Navale Române.
42. Hotărârea Guvernului nr.1467 / 9 septembrie 2004, pentru modificarea și completarea Hotărârii Guvernului nr. 1022/2004, privind organizarea și funcționarea Agenției Române de Intervenții și Salvare Navală, ARISN, art. 10 din Ordonanța Guvernului nr.33/2004 privind înființarea ARSVOM, aprobată cu modificările și completări la Legea nr.337/2004, publicată în Monitorul Oficial al României, Partea I, nr. 659 / 22 iulie 2004.
43. Hotărârea nr.429/09/-7/2019, pentru aprobarea Notei de fundamentare, privind necesitatea și oportunitatea de cooperare privind serviciile de căutare și salvare pe mare între statele riverane Mării Negre.
44. Ordonanța nr.115 din 27 august 1998, pentru aderarea României la Convenția internațională din 1979 privind căutarea și salvarea pe mare, adoptată la Conferința internațională din 1979, privind căutarea și salvarea pe mare, organizată de Organizația Maritimă Internațională la Hamburg în perioada 9–27 aprilie 1979, aprobată cu Legea nr.31 din 26 ianuarie 1999, privind aprobarea Ordonanței de Guvern nr.115/1998 pentru aderarea României la Convenția internațională din 1979 privind căutarea și salvarea pe mare, ambele publicate în Monitorul Oficial Nr. 325 / 29 august 1998, modificată de Ordinul nr.2018 din 01 noiembrie 2006 al ministrului transporturilor, construcțiilor și turismului pentru acceptarea

- amendamentelor la *Convenția internațională din 1979, privind căutarea și salvarea pe mare*, adoptate de Organizația Maritimă Internațională prin *Rezoluția MSC 70 (69) a Comitetului Securității Maritime din 18 mai 1998* și prin *Rezoluția MSC 155 (78) a Comitetului Securității Maritime din 20 mai 2004*.
45. *Ordonanța de Urgență a Guvernului nr.80/2003*, privind acceptarea Amendamentelor la anexa *Convenției Internaționale pentru Ocrotirea Vieții Omenești pe Mare* și a *Codului Internațional pentru Securitatea Navelor și a Facilităților Portuare*, adoptate la Conferința IMO, la Londra 9–13 decembrie 2003, publicată în Monitorul Oficial, Partea I, nr.684 / 29 septembrie 2003.
 46. *Ordinul nr.1291/2012* privind publicarea acceptării amendamentelor la *Convenția internațională din 1974 pentru ocrotirea vieții omenești pe mare*, așa cum a fost amendată, adoptate de Organizația Maritimă Internațională prin *Rezoluția MSC.317(89) a Comitetului de siguranță maritimă din 20 mai 2011*.
 47. *Ordinul nr. 330/2012*, privind publicarea acceptării amendamentelor la *Codul internațional pentru instalațiile de protecție contra incendiului (Codul FSS)*, adoptate de Organizația Maritimă Internațională prin *Rezoluția MSC 311(88) a Comitetului de Siguranță Maritimă, din 3 decembrie 2010*.
 48. *Ordinul nr. 531/2012* privind publicarea acceptării amendamentelor la *Convenția internațională din 1974 pentru ocrotirea vieții omenești pe mare*, așa cum a fost amendată, adoptate de Organizația Maritimă Internațională prin *Rezoluția MSC.308(88) a Comitetului de Siguranță Maritimă din 3 decembrie 2010*.
 49. *Ordinul nr. 917/2013* pentru publicarea acceptării *Rezoluției A.761(18) – Recomandarea cu privire la condițiile de autorizare a stațiilor de întreținere a plutelelor de salvare gonflabile*, adoptată la 4 noiembrie 1993, precum și a *Rezoluției MSC.55(66) – Adoptarea amendamentelor la Recomandarea cu privire la condițiile de autorizare a stațiilor de întreținere a plutelelor de salvare gonflabile [Rezoluția A.761(18)]*, adoptată la 30 mai 1996 de către Comitetul de siguranță maritimă al Organizației Maritime Internaționale, și stabilirea unor măsuri de aplicare a acestora.
 50. *Ordonanța Guvernului nr. 33 din 30 ianuarie 2003*, privind înființarea Centrului Român pentru Pregătirea și Perfecționarea Personalului din Transporturile Navale-CERONAV, publicat în Monitorul Oficial, Partea I nr. 62 din 01 februarie 2003, modificat de *Legea nr.502/2003*, privind înființarea Ceronav și *Legea nr.83/2011* pentru modificarea unor acte normative din domeniul naval.
 51. *Protocol din 17/02/1978* privind *Convenția internațională din 1974 pentru ocrotirea vieții omenești pe mare (Convenția SOLAS)*, adoptată la Londra la 17 februarie, 1978 așa cum aceasta a fost modificată prin amendamentele din 1981, respective 1988. Parlamentul României a Aderat prin *Legea nr.308 din 13.11.2007*, promulgate prin *Decretul Președintelui României nr.974/2007*,

- amble acte normative publicate în Monitorul Oficial nr.805 / 26 noiembrie 2007.
52. *Protocolul din 11/11/1988* privind Convenția internațională din 1974 pentru ocrotirea vieții omenești pe mare, încheiată la Londra la 11 noiembrie 1988. Guvernul României a Aderat prin O ordonanța Guvernului nr. 53 din 19 august 1999, text publicat în Monitorul Oficial nr.412 din 27 august 1999, aprobată prin *Legea nr.23 din 22/02/2001*, promulgată prin Decretul Președintelui României nr. 57/2001, ambele acte publicate în Monitorul Oficial nr. 100 / 27 februarie 2001.
 53. *Proiect de Lege nr.29/2001* pentru aprobarea Ordonanței de Guvern nr.182/2000 privind ratificarea Acordului de cooperarea privind serviciile de căutare și salvare pe mare între statele riverane Mării Negre, semnat la Ankara la 27 noiembrie 1998.
 54. *Plan de Cooperare privind Intervenția Unitară, în Situații de Urgență pentru Căutarea și Salvarea de Vieți Omenești pe Mare*, Ministerul Apărării Naționale, Ministerul Transporturilor, Ministerul Administrației și Internelor, 2013-sursă www.isudobrogea.ro.
 55. *Rezoluția Organizației Maritime Internaționale MSC 70 (69)*, privind adoptarea amendamentelor la *Convenția internațională din 1979, privind căutarea și salvarea pe mare*, acceptate prin *Ordinul Ministrului Transporturilor, Construcțiilor și Turismului nr.2018 / 1noiembrie 2006*, privind acceptarea amendamentelor la *Convenția internațională din 1979, privind căutarea și salvarea pe mare*, adoptate de *Organizația Maritimă Internațională* prin *Rezoluția MSC 70 (69) a Comitetului Securității Maritime din 18 mai 1998* și prin *Rezoluția MSC 155 (78) a Comitetului Securității Maritime din 20 mai 2004*, text publicat în Monitorul Oficial nr.970 / 05 decembrie 2006.
 56. România a aprobat sau a acceptat *Instrumentele Convenției Marpol 73/78*, de *Legea nr. 6/1993*, Publicată în Monitorul Oficial, Partea I nr.57 din 18/03/1993, *Hotărârea Guvernului nr.476 din 18/04/2003*, privind aprobarea *Normelor metodologice* pentru punerea în aplicare a prevederilor *Codului internațional de management al siguranței- Codul ISM amendat*, *Normele metodologice* privind procedura de eliberare a certificatelor de management al siguranței în conformitate cu cerințele *Codului ISM amendat* și al *Normelor metodologice pentru mandatarea auditorilor*, text publicat Monitorul Oficial nr.312 / 9 mai 2003.
 57. *The European Maritime Safety Agency (EMSA) is a European Union Agency charged with reducing the risk of maritime accidents, marine pollution from ships and the loss of human lives at sea by helping to enforce the pertinent EU legislation. It is headquartered in Lisabon.*

Alte surse:

58. *Marina Română*, revista Forțelor Navale Române, anul XX, nr.4 (142), 2010.

59. *Marea Noastră*, revista Ligii Navale Române, anul XXIII, nr.2 (91) martie-aprilie, 2013.
60. *Marea Noastră*, revista Ligii Navale Române, anul XXIII, nr.6 (95)/ Anul XXIV, nr. 1 (96), noiembrie 2013, februarie 2014.
61. *Marea Noastră*, revista Ligii Navale Române, anul XXIV, nr.2 (97) martie-mai, 2014.
62. *Marea Noastră*, revista Ligii Navale Române, anul XXV, nr.3 (102), iunie-august, 2015.
63. *Marea Noastră*, revista Ligii Navale Române, anul XXIX, Nr.1 (116), ianuarie-martie, 2019.
64. *Marea Noastră*, revista Ligii Navale Române, anul XXX, nr.2 (121), aprilie-iunie, 2020.
65. *Marea Noastră*, revista Ligii Navale Române, anul XXX, NR. 3 (122), iulie-septembrie, 2020.

SECȚIUNEA PENTRU TINERET

UN SALT CĂTRE COMPETENȚELE IT ALE VIITORULUI

Radu Ștefan MIHAI¹
mihairadustefan@yahoo.com

A LEAP TO THE IT SKILLS OF THE FUTURE

ABSTRACT: This article highlights the experience of 30 students from “Dimitrie Ghika” Technical College, Comănești, who participated in the ERASMUS+ project “Euro IT Skills for the Future”. Through two mobility programs in Cyprus and Portugal, 10th and 11th-grade students developed web design skills using HTML and CSS, guided by local professionals. The project combined professional and personal growth, offering students cultural exchanges and the chance to contribute to their school’s internationalization. The experience culminated in earning the Europass Mobility Certificate, validating their newly acquired skills.

KEYWORDS: Erasmus+, travel, computer science, Europe.

Web Design-ul, ramura informaticii ce a luat o mare amploare în cadrul colegiului nostru, a devenit pentru 30 de elevi de clasa a X-a și a XI-a, de la profilul matematică-informatică, oportunitatea ideală de a experimenta piața de muncă europeană. Proiectul ERASMUS+ „Euro IT competențe pentru viitor”, nr. 2023-1-RO01-KA122-VET-000148199, a constituit pentru unii liceeni comăneșteni un vis ce urma să fie, cu multă trudă și ardoare, împlinit.

Începând cu anul 2014, Uniunea Europeană a creat pentru a sprijini mobilitatea studenților, profesorilor, stagiarii și altor participanți în cadrul țărilor europene, programul ERASMUS+, oferindu-le șansa de a studia, lucra sau desfășura stagiile în străinătate. A fost creat cu scopul de a oferi oportunități de mobilitate și cooperare în domenii precum educație,

¹ Mihai Radu Ștefan, elev în clasa a XI-a A la Colegiul Tehnic „Dimitrie Ghika” Comănești, Președinte al Consiliului Școlar al Elevilor, care a participat la prima mobilitate din cadrul proiectului ERASMUS+ „Euro IT competențe pentru viitor”, nr. 2023-1-RO01-KA122-VET-000148199

formare, tineret și sport, urmând să fie finalizat în anul 2027. Acest sistem oferit de Uniunea Europeană oferă oamenilor șansa de a călători gratuit, prin intermediul unor granturi, în alte țări cu scopul de a-și dezvolta competențele (de aici numele proiectului nostru), de a ajuta la internaționalizarea instituțiilor, îmbunătăți simțul inovativ, dar și multe altele. Astfel, UE investește în cetățenii săi deoarece, conform filozofului John Stuart Mill, o democrație puternică este cea în care poporul este educat².

Revenind la experiența noastră, proiectul ERASMUS+ „EURO IT competențe pentru viitor” a fost format din două mobilități a câte 3 săptămâni fiecare. Prima mobilitate, dedicată elevilor de clasa a X-a, a fost în Pafos, Cipru, la firma LazarouLazaros CTC, prin intermediul organizației Rivensco Consulting LTD. Cea de-a doua mobilitate, pentru elevii de clasa a XI-a, a fost în Barcelos, Portugalia, la firma PAQ – Equipamento de Escritorios, LDA..

Elevii care au pornit pe acest drum au avut un ciclu de parcurs pentru a fi selectați și pregătiți îndeajuns de bine pentru a putea reprezenta Colegiul Tehnic „Dimitrie Ghika” Comănești peste mări și țări. Tinerii, pentru a reuși a se clasa printre cei 30 de norocoși, au avut puse abilitățile informatice, lingvistice, la încercare, iar

experiența lor în diverse alte proiecte a constituit „plusul” necesar pentru a fi un participant demn de ERASMUS+. Totodată, elevii care proveneau din medii defavorizate, rurale, cu situații financiare precare, maladii cronice, monoparentali, părinți plecați în străinătate, au fost ajutați în probele eliminatorii, așadar sporindu-le șansa de a avea o experiență de neuitat. Totodată, elevele au avut de asemenea un mic avantaj, UE promovând pe aceste cale femeile în domeniile STEM.

Dosarul, „proba” poate cea mai grea, a fost format din cereri, scrisori de intenție, CV-uri în limba română și engleză, adeverințe, diplome – aici fiecare elev și-a putut folosi voluntariatele, concursurile, olimpiadele la care au participat pentru a se ajuta în drumul lung al unei minunate experiențe.

² „Un om care nu are niciun fel de cunoștințe asupra subiectelor importante nu este calificat să aibă o opinie corectă în legătură cu ele, iar dacă astfel de oameni votează, ei încredințează puterea în mâinile celor mai incompetenți.” – John Stuart Mill

Proba regină a acestui proiect a constituit partea dedicată informaticii, unde elevii au avut de pregătit nu unul, ci două site-uri – un blog personal și un site de afaceri. Totodată, acestei munci „de acasă” i s-a adăugat și un examen practic, de 90 de minute, în care tinerii au avut de creat un site cu cerințe stricte.

O mobilitate în străinătate nu poate avea loc fără comunicare interumană, astfel, părăsind plaiurile natale, tinerii au trebuit să comunice utilizând o limbă de circulație internațională și mai exact, engleza care, de asemenea, a fost testată cu ajutorul a două probe – un test grilă și un interviu. Elevii au arătat că se pot exprima cu ușurință și în străinătate, fiind capabili să poarte discuții cu oameni necunosători ai limbii lor natale – tinerii din Ghika au dat dovadă de un adevărat spirit european, nelăsându-se învinși de barierele lingvistice.

Prin urmare, așa au fost selectați cei mai buni și mai potriviți elevi pentru a le însoți pe doamna profesoară Vîrcolici Mihaela și pe domnișoara profesoară Felegean Simona. Un proces meticolos, ce părea nesfârșit în primă instanță, dar care avea un „premiu” uriaș – o vizită în Cipru și una în Portugalia.

Ajungând în acest punct, tinerii erau la un pas de a-și lua bagajul, laptop-urile, visurile, și a urca la bordul aeronavei ce îi trimitea într-o aventură memorabilă. Pasul rămas era constituit din 70 de ore de pregătiri culturale, lingvistice și pedagogice, cu niște profesori de excepție, însă pentru acești copii avizi de cunoaștere, au reprezentat doar câteva minute, clipe ce îi apropiau din ce în ce mai mult spre a face saltul spre piața de muncă europeană.

Ziua primei plecări, 8 aprilie, a reprezentat începutul unui lung drum spre Pafos. Au urat la revedere familiei, colegilor, persoanelor dragi, și-au închis viața într-un bagaj și au plecat pentru 3 săptămâni pe insula unde a luat naștere Afrodita – Cipru. Am mers ore pentru a face cunoștință cu domnul LazarouLazaros, noul nostru tutore. De la el am învățat în 21 de zile, câte a reușit el să învețe îndelungul întregii sale vieți.

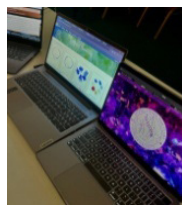
Deși prima oară am pășit temători spre necunoscut, în sala unde urma să petrecem ore întregi, am ținut capul sus, pregătiți a da piept cu orice. Deși, la început, primele zile, au părut a fi un calvar, un imens chin, să ne exprimăm constant în engleză (după principul arhicunoscut *nu-mi vine*

cuvântul dom'le, propoziție auzită de zeci de ori), am reușit să ne redresăm și să fim niște adevărați europeni. Pas cu pas, luând totul treptat, am reușit să învățăm Web Design utilizând două limbaje de programare HTML³ și CSS⁴.

Dimineața învățam împreună cu el, utilizând site-ul celor de la W3Schools⁵, după-amiaza aveam teme, astfel exersând și sedimentând noțiunile acumulate anterior, iar seara era program liber. Întrebarea ce a fost pe buzele tuturor la venire *Ați fost la piscină?*s-a concretizat cu un răspuns mai degrabă negativ, decât afirmativ – am mers în această țară pentru a învăța, nu pentru a ne recrea. Totuși, în timpul weekendurilor am vizitat diverse zone ale Ciprului.

În primul, am fost la Limassol, unde am vizitat Catedrala AyiaNapa, Marina Limassol, Stânca Afroditei și multe altele. Am avut câteva ore de deplină libertate în care am fost „unde am văzut cu ochii”, încercând să prețuim fiecare clipă. În cel de-al doilea weekend, am mers la Larnaca, cel mai mare oraș din Republica Cipru. Deși drumul a fost mai lung, destinația a fost mult mai frumoasă. Am vizitat pe traseu Sanctuarul lui Apollo și al Afroditei, am vizitat Catedrala unde se afla și Moaștele Sfântului Lazăr și s-a repetat istoria, program de voie unde am încercat să înghesuim cât mai multe muzee și locații, timpul fiind singura resursă limitată la acel moment.

Această mobilitatea a fost încununată cu un mare proiect final, dedicat unei afaceri create de noi. Totul „made byus”⁶, siglă, site, informații despre produse, cât puteam de mult. Utilizând Adobe Dreamweaver, Photoshop și Illustrator, am reușit să creăm niște mici „opere de artă” pe care noi le considerăm a fi cu adevărat roadele muncii noastre de pe parcursul celor 21 de zile.

Însă ziua de 29 aprilie a reprezentat momentul întoarcerii noastre acasă. Am îndesat fiecare lucru în bagaj, suvenir, am luat laptopul cel „obosit” de atât efort și am urât *avtío*⁷ casei noastre cipriote. Am urcat în

³ HTML – (abrv. HyperText Markup Language) este limbajul folosit pentru a structura și crea pagini web.

⁴ CSS – (abrv. CascadingStyleSheet) este un limbaj folosit pentru a stiliza și a aranja aspectul paginilor web.

⁵ Link: <https://www.w3schools.com>

⁶ made byus – tr. din en. făcut de noi.

⁷ a [la dio] – tr. din gr., la revedere.

avioane, autocare, pentru a ne întoarceacasă, la familia noastră, la prieteni, pentru a le disemina poate cea mai inedită experiență pe care am trăit-o.

Ziua de 30 iunie a fost marcată cu începerea celei de-a doua mobilități, orașul Barcelos așteptând pe elevii de la Colegiul Tehnic „Dimitrie Ghika” Comănești cu multă ardoare. Un drum lung cu avionul, până la Madrid, un alt drum cu autocarul până în orașul-gazdă, i-a obosit pe tinerii dornici de a cunoaște, dar nu i-a oprit.

Portugheza, limba oficială a statului din vestul Peninsulei Iberice, a fost deprinsă, mai mult sau mai puțin, de către elevi. Cele 10 ore din prima săptămână au reprezentat pentru ei un instrument util de descoperire, ajutându-i pe noul traseu tumultos.

Campusul, noua lor casă pentru 21 de zile, a constituit însuși o experiență inedită, fiind la mare distanță de „civilizație”, însă magia europeană nu a lipsit din el. Zecile de elevi din diferite țări erau acolo, toți cu un singur vis comun – participarea la un proiect Erasmus+. Astfel, tinerii comăneșteni au ajutat la internaționalizarea liceului nostru, legând prietenii cu alți participanți din Bulgaria, Italia, Franța, Serbia, Albania, Germania, și bineînțeles, din Portugalia.

Domnul tutore Ze Gabriel i-a îndrumat pe tineri în lumea informaticii, ajutându-i în procesul educațional. Asemenea primei mobilități, au învățat cum să utilizeze HTML și CSS în crearea de site-uri web. Au lucrat în echipă și au implementat cu multă trudă magia informaticii – transpunerea de idei în lumea virtuală. Totodată, ei au încărcat și site-urile în online, astfel putând fi accesate de oricine la un simplu click⁸.

În legătură cu explorarea spațiului portughez, curiozitatea le-a fost hrănită cu excursii în Porto, Braga, dar și multe alte zone mai apropiate de noua lor casă. O activitate ce le-a plăcut enorm a fost degustarea de vinuri,

⁸ 12portugalia.github.io-link de accesare pentru prezentarea celei de a doua mobilități.

Însă, plimbarea cu barca, gara, în vestitul oraș pentru industria viticolă – Porto, nu au fost mai prejos. Ceva ce i-a uimit a fost poporul – liniștea și atitudinea lor pașnică au creat o atmosferă minunată.

Iulie, 20, ziua de întoarcere din ultima mobilitate, a fost marcată de împlinirea dorului de casă. Au părăsit camerele campusului cu noi amintiri, cunoștințe, suveniruri și au pornit pe lungul drum spre orașul natal. Astfel, ei au constituit cea de a doua jumătate norocoasă a acestui proiect – tinerii ce au avut oportunitatea să viziteze micul popor latin.

Însă aventura nu s-a terminat, un astfel de proiect implică niște costuri uriașe, iar fiecare euro trebuie justificat. Pe parcursul mobilității, am încărcat temele, proiectele pe Classroom. Ajunși acasă, a început „marea diseminare”. Am prezentat la diferite clase ce am învățat și ce am trăit. Am completat chestionare, redactat scrisori de mulțumire, scris articole, răspuns la testimoniale – toate acestea au reprezentat răsplata noastră pentru Comisia Europeană, cea care ne-a finanțat această experiență gravată în sufletele noastre.

Totuși, pentru ce atât de mult efort? În teorie, toată această călătorie a fost pentru a obține un EuropassMobility Certificate, un element extrem de valoros pentru oricare Curriculum Vitae și pentru a ajuta la acreditarea liceului nostru pentru proiecte ERASMUS+ VET. Însă, destinația aceasta, foaia pentru care noi am muncit un an, nu este adevăratul premiu.

Drumul către comoară, călătoria, aventura, acesta a fost adevăratul trofeu. Amintirile, ce variază de la clipe de râsete, la lacrimi, la dor de casă, la emoțiile de aflare a rezultatelor, la briza Mării Mediteraneene și a Oceanului Atlantic, la aterizarea turbulentă, la orele în fața calculatorului, ele sunt cu adevărat comoara, nu certificatul, momentele prin care am trecut cu ce-a de-a doua familie pe care ne-am creat-o – Familia Erasmus+.

CE ESTE INTELIGENȚA ARTIFICIALĂ?¹

Luca VROTE, Narcis PĂDUREANU²

luca.vrote@liceucomanesti.ro, narcis.padureanu@liceucomanesti.ro

WHAT DOES IT MEAN ARTIFICIAL INTELLIGENCE?

ABSTRACT: The present paper tries to analyze the advantages and the disadvantages of Artificial Intelligence through the eyes of a teenager. The first part of the paper explains what means AI and what can we do with it, how it may simplify the life of a human being. The second part presents some negative aspects of AI that can affect us in a long term. Through a collaboration between researchers, industry and society, we can create a future where AI is used in a way that is safe and beneficial for all.

KEYWORDS: advantages, Artificial Intelligence, danger, technology, students.

Noi îi mai spunem AI (Artificial Intelligence), iar acesta este capacitatea unei mașini de a imita funcții umane, cum ar fi raționamentul, învățarea, planificarea și creativitatea. Rolul unui AI este să își ajute utilizatorul în diverse sarcini de generarea de text, oferind răspunsuri informative, creative și precise la întrebările și cerințele lor. Recent Microsoft a dezvoltat și lansat un nou AI numit Copilot, care din punctul meu de vedere este cel mai bun AI de pe piață actualmente când vine vorba de generarea textelor și chiar a pozelor. Ca exemplu, l-am rugat să se descrie printr-o imagine creată de el, iar acesta a fost răspunsul lui: „Am creat o imagine care mă reprezintă ca un chatbot prietenos și util, sub forma unui personaj. Sper să-ți placă! ”

Interesant, nu?

De aceea consider că acest AI este cel mai bun ChatBot pe care ai putea să-l folosești, așa că voi continua să descriu inteligența artificială cu bune și rele bazându-mă pe Copilot.

Ce este Copilot?

¹ Lucrare coordonată de prof. dr. Silvia Munteanu.

² Elevi în clasa a X-a C, profil Uman, specializarea Filologie la Colegiul Tehnic „D. Ghika” Comănești.

În primul rând, acest AI este format din 3 componente de tip text și alte 5 ramuri ale AI-ului. Voi începe prin a vă prezenta cele trei componente de tip text:

I. Mult mai echilibrat

– în această secțiune BOT-ul este mult mai echilibrat în ceea ce privește un text. Termenul *echilibrat* (nu uita de ghilemele!) este folosit imparțial, adică nu favorizează anumite subiecte sau opinii și încearcă să ofere o perspectivă echilibrată și originală în același timp.

II. Mai creativ

– după cum îi spune și titlul, această parte are în prim plan creativitatea. Cu ajutorul botului putem crea texte, poezii, povești, cântece și multe altele. L-am rugat să creeze o poezie, iar acesta este rezultatul final:

„În grădina minții,
Cuvintele înfloresc,
Ca petalele delicate ale unei flori.
Împletesc versuri,
Într-un dans al semnificațiilor,
În căutarea frumuseții ascunse.”

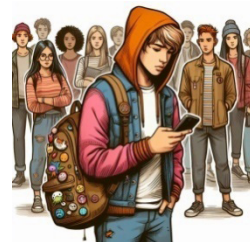
III. Precis

– această parte se bazează pe faptul că precizia este cheia eficienței. Atunci când creează un text sau răspunde la întrebări totul este precis și clar. Evită limbajul colocvial în totalitate pentru a oferi răspunsuri exacte și bine documentate.

Iar acum voi prezenta cele 5 ramuri ale aplicației Copilot:

1) Text – am exemplificat această caracteristică mai sus așa că nu o voi mai relua.

2) Designer – rolul acestei ramuri este să transforme ideile utilizatorilor în creații vizuale uimitoare. Atunci când Designerul creează imagini îți oferă patru alegeri, pe care le poți salva în propriul dispozitiv, stick etc. El înțelege și descrie imagini încărcate de utilizatori, iar totodată creează artă grafică. Pentru a vă arăta capacitatea care o are acest AI vă voi prezenta o altă imagine pe tema *elevului tipic anului curent*:

Vi se pare cunoscută imaginea, nu-i așa?

Vacationplanner – mai pe românește, aceasta parte îți planifică o vacanță. Îi vei preciza destinația, preferințele, bugetul și stilul de călătorie, iar el îți va oferi opțiuni și informații utile pentru o experiență cât mai plăcută.

Cookingassistant – penultima caracteristică te ajută să urmezi rețete sau să le modifice în funcție de preferințele, restricțiile tale alimentare și abilitățile tale culinare.

Fitness trainer- am ajuns și la ultima parte, antrenorul fitness. El te ajută să îți atingi obiectivele indiferent de experiența pe care o ai. Îți poate da sfaturi nutriționale, dar și planuri de antrenament bazate pe nivelul tău de fitness, obiective și preferințe.

Ce defecte are inteligența artificială?

Primul defect major îl constituie **lipsa înțelegerii contextuale profunde** AI poate avea dificultăți în înțelegerea contextului complex și a subtilităților din limbaj. De exemplu, nu întotdeauna poate înțelege sarcasmul, umorul sau ironia, ceea ce poate duce la interpretări greșite.

Automatizarea și Pierderea Locurilor de Muncă reprezintă un real pericol pentru viitorul oamenilor, dar, în special, al tinerilor. Una dintre cele mai mari preocupări legate de AI este impactul asupra forței de muncă. Automatizarea sarcinilor repetitive de rutină poate duce la pierderea locurilor de muncă. Deși AI poate crea noi locuri de muncă în domenii tehnologice și inovative, tranziția poate fi dificilă pentru lucrătorii afectați.

Un alt pericol pentru tânără generație este **dependența de tehnologie**. O dependență excesivă de AI poate duce la pierderea abilităților umane esențiale și la o reducere a interacțiunii umane autentice. De exemplu, în educație, utilizarea excesivă a tutorilor AI poate limita dezvoltarea gândirii critice și a abilităților interpersonale ale elevilor.

Problemele de mediu, de asemenea, nu trebuie trecute cu vederea. Ne dorim un mediu mai sănătos și o viață mai lungă a Planetei la nivel teoretic. Dar la nivel practic, nu luăm măsuri, ci continuăm să ne tehnologizăm. Dezvoltarea și implementarea AI necesită resurse considerabile, inclusiv energie și materiale rare. acestea pot vor avea un impact negativ asupra mediului, contribuind la schimbările climatice și la epuizarea resurselor naturale.

Un ultim defect pe care îl menționez este **inegalitatea digitală**. Persoanele și comunitățile care nu au acces la aceste tehnologii riscă să fie lăsate în urmă din punct de vedere educațional, profesional și social.

Așadar, Inteligența Artificială are un impact profund asupra societății și economiei globale, oferind atât oportunități semnificative, cât și provocări majore. Este esențial să abordăm aceste probleme dezvoltând politici și practici care să maximizeze beneficiile AI, minimizând în același timp riscurile și consecințele negative. Printr-o colaborare între cercetători, industrie și societate, putem crea un viitor în care AI este utilizat într-un mod sigur și benefic pentru toți.

Webografie

- [1] https://www.mychatbotgpt.com/index4.html?gad_source=1&gclid=CjwKCAjwI6 [
- [2] <https://www.europarl.europa.eu/topics/ro/article/20200827STO85804/ce-este-inteligenta-artificiala-si-cum-este-utilizata>

INTELIGENȚA ARTIFICIALĂ¹

Teona-Ștefania FINICĂ, Maria VIZITIU UNGURAȘU²

ARTIFICIAL INTELLIGENCE

ABSTRACT: This paper aims to present some potential traps of technology in the field of philology. This point of view comes from a student coming from this area, who tries to be aware of the importance of reading, books and personal effort to create original texts. Philology students must be encouraged to use AI as a support tool, not as a substitute for the intellectual and creative effort required in this field. Only in this way can we ensure a quality education that trains individuals capable of thinking critically, being creative and adapting to the challenges of the future.

KEYWORDS: benefits, copy, student, trap, technology.

Inteligența Artificială, notată și IA, reprezintă una dintre cele mai revoluționare tehnologii ale secolului XXI, având un impact profund asupra diverselor domenii ale vieții noastre cotidiene. De la medicina avansată la industria automobilistică și până la asistenții virtuali, IA a demonstrat o capacitate extraordinară de a transforma și îmbunătăți modul în care trăim și lucrăm. Inteligența artificială este utilizarea tehnologiei digitale pentru a crea sisteme capabile să îndeplinească sarcini considerate în mod obișnuit ca necesitând inteligență umană. Inteligența artificială nu este o tehnologie nouă. Unele tehnologii IA există de decenii, însă progresele înregistrate în puterea de calcul, disponibilitatea unor cantități mari de date și noi programe informatice au dus la progrese majore într-o perioadă scurtă. Cu toate acestea, odată cu beneficiile aduse de inteligența artificială, există și provocări și dezavantaje semnificative care trebuie gestionate cu atenție. În domeniul medical, inteligența artificială a adus progrese semnificative, contribuind la diagnosticarea precoce a bolilor, interpretarea imagisticii medicale și dezvoltarea tratamentelor personalizate. Algoritmii de învățare automată pot analiza volume mari de date medicale pentru a identifica modele și a prezice evoluția bolilor, ceea ce ajută medicii să ia decizii mai informate și să ofere tratamente mai eficiente. De exemplu, inteligența

¹ Lucrare coordonată de prof. dr. Silvia Munteanu.

² Elevă în clasa a X-a C, profil Uman, specializarea Filologie la Colegiul Tehnic „D. Ghika” Comănești.

artificială poate detecta semne subtile de cancer în imagini radiologice, adesea ratate de ochiul uman, crescând astfel șansele de supraviețuire ale pacienților.

Un alt domeniu în care inteligența artificială are un impact major este transportul autonom. Vehiculele autonome, echipate cu sisteme IA, au potențialul de a reduce numărul accidentelor rutiere cauzate de eroarea umană și de a îmbunătăți eficiența traficului. Aceste vehicule pot comunica între ele și cu infrastructura rutieră pentru a optimiza traseele și a minimiza congestiile, ceea ce ar putea duce la economii semnificative de timp și resurse.

Asistenții virtuali, precum Siri, Alexa, Bixby sau Google Assistant, folosesc inteligența artificială pentru a răspunde întrebărilor utilizatorilor, a seta alarme, a trimite mesaje și a controla dispozitive inteligente din casă. Acești asistenți învață din interacțiunile cu utilizatorii și devin din ce în ce mai eficienți în anticiparea nevoilor acestora, oferind o experiență personalizată și comodă.

Cu toate acestea, Inteligența Artificială nu vine fără provocări. Unul dintre cele mai semnificative dezavantaje este pierderea locurilor de muncă. Automatizarea sarcinilor poate duce la concedierea unui număr mare de muncitori, în special în industriile manufacturiere și de servicii. Conceptul de supermarket fără angajați sau case de marcat a ajuns și în România. Primul astfel de magazin a fost deschis în București, iar acesta urmează să facă parte dintr-o rețea mai extinsă. Cei care merg la cumpărături acolo pun direct produsele în coș, iar când ies pe ușă le sunt retrași banii din cont.

Deși inteligența artificială creează și noi oportunități de angajare, există o perioadă de tranziție în care mulți muncitori pot rămâne fără locuri de muncă și pot avea nevoie de recalificare, ceea ce poate crea tensiuni sociale și economice.

Problemele de confidențialitate și securitate reprezintă o altă provocare majoră. Utilizarea pe scară largă a inteligenței artificiale implică colectarea și analiza unei cantități enorme de date personale. Acest lucru ridică probleme de confidențialitate și securitate, deoarece datele pot fi accesate neautorizat sau utilizate în mod abuziv. De exemplu, recunoașterea facială poate fi utilizată pentru supraveghere neautorizată, încălcând astfel drepturile individuale la intimitate.

Un alt domeniu important în care inteligența artificială poate avea

un impact major este educația, unde poate aduce beneficii semnificative elevilor.

Unul dintre principalele beneficii ale Inteligenței Artificiale în educație este capacitatea sa de a oferi instruire personalizată. Platformele de învățare bazate pe inteligența artificială pot analiza stilurile de învățare ale fiecărui elev și pot adapta materialele educaționale în funcție de nevoile individuale. De exemplu, un elev care învață mai bine prin exemple vizuale poate primi mai multe videoclipuri și grafice, în timp ce un alt elev care preferă explicații textuale va primi mai multe articole și lecturi. Această personalizare ajută la creșterea eficienței învățării și la îmbunătățirea performanțelor academice.

Un alt beneficiu major este disponibilitatea asistenței constante. Asistenții virtuali educaționali, precum chatboții inteligenți, sunt disponibili 24/7 pentru a răspunde întrebărilor elevilor și pentru a oferi clarificări asupra materialului de studiu. Aceasta înseamnă că elevii pot primi ajutor imediat, fără a trebui să aștepte până la următoarea lecție sau până când profesorul este disponibil. În plus, acești asistenți pot oferi feedback instantaneu asupra temelor și exercițiilor, permițând elevilor să își corecteze greșelile și să învețe din acestea în timp real.

În domeniul organizării și managementului timpului, inteligența artificială poate fi de mare ajutor pentru elevi. Aplicațiile bazate pe IA pot ajuta elevii să își planifice mai eficient timpul de studiu, să stabilească obiective realiste și să monitorizeze progresul acestora.

Pentru elevii de la profilul de filologie, care se concentrează pe studiul limbii, literaturii și culturii, inteligența artificială poate oferi numeroase oportunități de învățare. Totuși, utilizarea inteligenței artificiale aduce și o serie de provocări și dezavantaje specifice care trebuie luate în considerare.

Unul dintre principalele riscuri asociate cu utilizarea IA în educația filologică este dependența excesivă de tehnologie. Elevii pot ajunge să se bazeze prea mult pe soluțiile oferite de IA, fără a-și dezvolta capacitatea de a gândi critic și de a rezolva problemele pe cont propriu. În filologie, unde interpretarea și analiza textelor literare necesită o gândire profundă și creativă, acest aspect este deosebit de problematic. Utilizarea excesivă a traducătorilor automați, de exemplu, poate împiedica dezvoltarea abilităților de traducere și interpretare, esențiale pentru un filolog.

Confidențialitatea datelor reprezintă o altă preocupare majoră în contextul utilizării IA în educație. Platformele educaționale bazate pe IA

colectează și stochează informații personale ale elevilor, ceea ce poate reprezenta un risc în cazul unor breșe de securitate. Având în vedere sensibilitatea datelor academice și personale, protecția acestor informații devine crucială. Elevii și profesorii trebuie să fie conștienți de aceste riscuri și să ia măsuri pentru a asigura securitatea datelor.

IA poate contribui și la inegalități în educație. Nu toți elevii au acces la tehnologii avansate, ceea ce poate accentua diferențele între cei care au resursele necesare și cei care nu le au. Elevii din mediile defavorizate ar putea fi lăsați în urmă, neavând acces la aceleași instrumente educaționale de care beneficiază colegii lor mai privilegiați. Această disparitate poate avea consecințe pe termen lung, afectând egalitatea de șanse în educație și dezvoltarea personală a elevilor.

Un alt aspect negativ al utilizării IA este pierderea interacțiunii umane, esențială pentru dezvoltarea abilităților sociale și emoționale ale elevilor. Profesorii nu sunt doar furnizori de informații, ci și mentori și ghizi care contribuie la formarea personalității elevilor. Interacțiunea directă cu profesorii și colegii de clasă dezvoltă competențe sociale și emoționale esențiale, pe care IA nu le poate înlocui. De asemenea, folosirea excesivă a IA poate duce la izolarea elevilor și la diminuarea motivației de a participa activ la procesul educațional. În plus, IA poate influența negativ creativitatea elevilor. Procesul de învățare filologică presupune nu doar acumularea de cunoștințe, ci și dezvoltarea unei perspective critice și creative asupra literaturii și limbii. Dependența de IA pentru soluții rapide și precise poate limita capacitatea elevilor de a gândi original și de a explora idei noi. Creativitatea este esențială în filologie, unde interpretarea textelor literare și exprimarea ideilor trebuie să fie nuanțate și inovatoare.

Un alt dezavantaj al utilizării IA în educația filologică este reducerea efortului intelectual. Sarcinile repetitive, cum ar fi corectarea gramaticală și ortografică, pot fi automatizate de IA, dar acest lucru poate duce la scăderea efortului intelectual al elevilor. În loc să își exerseze abilitățile de corectare și revizuire, elevii pot ajunge să se bazeze pe IA pentru a face aceste sarcini în locul lor. Aceasta poate duce la o înțelegere superficială a limbii și la o capacitate redusă de a identifica și corecta greșelile pe cont propriu.

Deși inteligența artificială aduce numeroase avantaje în procesul educațional pentru elevii de la profilul de filologie, este esențial să fim conștienți de potențialele dezavantaje. Utilizarea echilibrată și conștientă

a IA poate maximiza beneficiile și minimiza riscurile, asigurând astfel un mediu educațional eficient și sigur pentru toți elevii. Este important ca tehnologia să fie integrată în educație într-un mod care să completeze și să îmbogățească experiența de învățare, fără a înlocui elementele fundamentale ale interacțiunii umane și dezvoltării personale. Elevii de filologie trebuie să fie încurajați să folosească IA ca un instrument de suport, nu ca un substitut pentru efortul intelectual și creativ necesar în acest domeniu. Numai astfel putem asigura o educație de calitate, care să formeze indivizi capabili să gândească critic, să fie creativi și să se adapteze la provocările viitorului.

Webografie

- [1] <https://sdacademy.ro/blog/ce-este-inteligenta-artificiala/>
- [2] <https://www.thc.ro/blog/inteligenta-artificiala-ce-este-si-cum-functioneaza/>
- [3] https://www.grammarly.com/business?utm_source

AVANTAJELE ȘI DEZAVANTAJELE INTELIGENȚEI ARTIFICIALE¹

Alberto-Ionuț IMBREA, Rareș Stefan PETRE²

ADVANTAGES AND DISADVANTAGES OF ARTIFICIAL INTELLIGENCE

ABSTRACT: This paper aims to present some potential traps of technology in the field of philology. This point of view comes from a student coming from this area, who tries to be aware of the importance of reading, books and personal effort to create original texts. Philology students must be encouraged to use AI as a support tool, not as a substitute for the intellectual and creative effort required in this field. Only in this way can we ensure a quality education that trains individuals capable of thinking critically, being creative and adapting to the challenges of the future.

KEYWORDS: benefits, copy, student, trap, technology.

Conform Wikipedia Inteligența artificială este „În Informatică, **inteligența artificială (IA)** este inteligența mașinilor, spre deosebire de **inteligența naturală** de la oameni și animale”. Informatica definește cercetarea IA ca studiu al „agenților inteligenți^(d)”: orice dispozitiv care își percepe mediul și efectuează acțiuni care maximizează șansa de a-și atinge cu succes obiectivele. Mai exact, Kaplan și Haenlein definesc IA ca fiind „capacitatea unui sistem de a interpreta corect datele externe, de a învăța din astfel de date și de a folosi ceea ce a învățat pentru a-și atinge obiective și sarcini specifice printr-o adaptare flexibilă”.

Termenul „inteligență artificială” este utilizat colocvial pentru a descrie mașinile care imită funcțiile cognitive pe care le asociază oamenii cu alte minți umane, cum ar fi „învățarea” și „rezolvarea problemelor”. Inteligența artificială implică dezvoltarea de algoritmi și modele care permit mașinilor să-și perceapă mediul, să își motiveze mediul și să facă acțiuni adecvate pentru a atinge obiective specifice. Acești algoritmi folosesc volume mari de date și tehnici avansate, cum ar fi învățarea automată, învățarea profundă, procesarea limbajului natural și viziunea computerizată.”

¹ Lucrare coordonată de prof. dr. Silvia Munteanu.

² Elevi în clasa a X-a C, profil Uman, specializarea Filologie la Colegiul Tehnic „D. Ghika” Comănești.

Rădăcinile IA pot fi urmărite până la vechile mituri și povești despre mașini inteligente și roboți. Însă, în mod oficial, domeniul IA a fost fondat în 1956 la conferința de la Dartmouth, unde cercetători precum John McCarthy, Marvin Minsky și Claude Shannon au pus bazele unei noi științe. Inițial, IA s-a concentrat pe rezolvarea problemelor și raționamentul simbolic. În deceniile următoare, am asistat la dezvoltarea unor algoritmi și modele din ce în ce mai sofisticăți, culminând cu apariția rețelelor neuronale artificiale și a învățării profunde în anii 2000.

Unii oameni vor spune și probabil vor susține faptul că Inteligența Artificială nu ajută pe nimeni și că nu a ajuns la un nivel destul de înalt pentru a excela în diferite domenii în care activează oamenii. Dar, conform unui articol postat pe site-ul oficial al Uniunii Europene, noi, oamenii, folosim IA fără să ne dăm seama în viața de zi cu zi:

„Cumpărăturile și publicitatea online Inteligența artificială este utilizată pe scară largă pentru a oferi internauților recomandări personalizate, pe baza căutărilor sau achizițiilor lor anterioare, de exemplu, sau a altor tipuri de comportament online. IA are o importanță enormă în economie, pentru optimizarea produselor, planificarea inventarelor, logistică etc. Căutarea pe internet Motoarele de căutare învață din volumul imens de date introduse de utilizatori pentru a oferi rezultate pertinente. Asistenții personali digitali Telefonoarele inteligente utilizează IA pentru a oferi produse cât mai adaptate și mai personalizate. Asistenții virtuali care răspund la întrebări, oferă recomandări și contribuie la organizarea activităților zilnice au devenit omniprezenți. Traducerea automată Software-urile de traducere, scrisă sau orală, utilizează inteligența artificială pentru a face traducerile, dar și pentru a le îmbunătăți. Același este și cazul altor funcții, cum ar fi subtitrarea automată. Locuințe, orașe și infrastructuri inteligente Termostatele inteligente învață din comportamentul nostru pentru a economisi energie, iar dezvoltatorii orașelor inteligente speră să controleze traficul pentru a îmbunătăți conectivitatea și a reduce ambuteiajele.”

Acestea au fost doar unele dintre serviciile pe care inteligența artificială le oferă. Pe internet avem posibilitatea să găsim diferiți „roboți” care ne pot ajuta indiferent de nevoile noastre. Cel mai cunoscut este ChatGPT, acest program fondat de compania OpenAI are capacitatea să îți răspundă la aproape orice întrebare pe care i-o adresezi. Desigur, ca orice altă companie, aceștia au o politică de confidențialitate și anumite măsuri de protecție

a utilizatorului. ChatGPT nu va răspunde la întrebări cu conținut obscen sau întrebări pe care le consideră problematice.

Cu toate că acest program pare perfect, el nu poate să îți răspundă la întrebări de actualitate deoarece acesta nu are capacitatea de a căuta pe internet (această funcție poate fi folosită doar prin achiziționarea unui pachet special numit GPT Plus). ChatGPT nu este singurul „GPT” creat de către compania OpenAI, aceștia au diferite colaborări cu companii de renume precum „Canva”. Alte exemple de GPT-uri create de aceștia sunt: „DALL-E” (Program care te ajută să creezi imagini), „Tutor Me” etc. Acestea sunt doar două dintre multele programe pe care poți să le accesezi. Aceste programe au nevoie de un „prompt” pentru a putea funcționa, spre exemplu „DALL-E” are nevoie de diferite detalii pentru a crea imaginea dorită. Un exemplu de prompt pentru „DALL-E” este: „O pisică purtând o pălărie de cowboy în deșert”. Imaginea apoi va corespunde promptului.

ChatGPT având o anumită restricție la informații nu poate să ofere informații referitoare la conținuturi private cum ar fi cărți, emisiuni etc. Spre exemplu, dacă vrei să afli informații despre o carte anume, acesta îți va da informații despre ea, dar niciodată informații despre conținutul ei (în caz contrar în 90% din cazuri acestea nu vor corespunde cu realitatea). De ce? Pentru că ChatGPT nu are acces la cartea respectivă. Acest lucru se poate schimba doar dacă persoana în cauză îi furnizează destule informații pentru a putea da un răspuns cât de cât concret.

Un alt exemplu de „robot” este „Gamma AI” (<https://gamma.app/>) acesta creează prezentări de tip PowerPoint despre orice subiect. Acesta are avantajele și dezavantajele lui.

Avantaje Gamma AI:

- **Eficiență Sporită:** Prin automatizarea sarcinilor repetitive și generarea rapidă de conținut, Gamma AI economisește timp prețios, permițând utilizatorilor să se concentreze pe aspectele strategice și creative ale muncii lor.

- **Calitate Profesională:** Documentele și prezentările create cu ajutorul Gamma AI au un aspect profesional, fără a necesita cunoștințe avansate de design sau editare.

- **Colaborare Îmbunătățită:** Funcțiile de colaborare în timp real și de feedback facilitat fac din Gamma AI un instrument excelent pentru munca în echipă, îmbunătățind comunicarea și productivitatea.

Dezavantaje Gamma AI:

- **Dependența de Tehnologie:** Utilizarea Gamma AI necesită acces la internet și un dispozitiv compatibil, ceea ce poate fi o limitare în zonele cu acces redus la tehnologie sau pentru utilizatorii care nu sunt familiarizați cu instrumentele digitale avansate.

- **Costuri:** Deși Gamma AI poate economisi timp și efort, accesul la platformă poate implica costuri semnificative, în special pentru versiunile premium sau pentru organizațiile care necesită utilizarea extensivă a acesteia. Aceste costuri pot fi un factor descurajant pentru micile afaceri sau pentru utilizatorii individuali cu bugete limitate.

- **Confidențialitate și Securitate:** Utilizarea unei platforme bazate pe cloud ridică întrebări legate de confidențialitatea și securitatea datelor. Documentele și prezentările sensibile încărcate pe platformă pot fi vulnerabile la breșe de securitate sau acces neautorizat, ceea ce poate fi o preocupare majoră pentru utilizatorii care gestionează informații confidențiale.

- **Lipsa Controlului Total asupra Conținutului:** Deși Gamma AI oferă sugestii și automatizează multe procese, utilizatorii ar putea simți că pierd un anumit grad de control asupra conținutului și designului final. Automatizarea excesivă poate duce la rezultate care nu reflectă întotdeauna perfect viziunea sau preferințele utilizatorului.

- **Limitări Creative:** Deși Gamma AI poate oferi designuri atractive și sugestii de conținut, creativitatea umană și intuiția nu pot fi înlocuite complet de un algoritm. Utilizatorii care doresc să creeze prezentări sau documente extrem de originale și personalizate pot găsi limitări în opțiunile oferite de platformă.

- **Curba de Învățare:** Deși Gamma AI este proiectată pentru a fi intuitivă, utilizatorii noi ar putea întâmpina o curbă de învățare până când se familiarizează complet cu toate funcționalitățile și opțiunile disponibile. Aceasta poate implica un timp inițial investit în învățare și adaptare.

Concluzii

Gamma AI și alte forme de inteligență artificială, precum ChatGPT, transformă rapid modul în care gestionăm și creăm conținut, de la prezentări și documente la traduceri automate și asistenți digitali. Aceste tehnologii aduc numeroase avantaje, precum eficiența sporită, calitatea profesională și îmbunătățirea colaborării. Totuși, nu trebuie să ignorăm

dezavantajele și limitările lor, inclusiv dependența de tehnologie, costurile, preocupările legate de confidențialitate și securitate, precum și limitările creative și de control.

ChatGPT, de exemplu, este un asistent versatil care poate răspunde la o gamă largă de întrebări, oferind informații valoroase și asistență în timp real. Cu toate acestea, limitările sale, cum ar fi lipsa accesului la informații de actualitate fără un abonament special și restricțiile privind conținutul sensibil, evidențiază importanța utilizării sale cu discernământ.

Pe de altă parte, Gamma AI automatizează multe procese, dar poate duce la o lipsă de control total asupra conținutului și designului final. Automatizarea excesivă poate rezulta în prezentări care nu reflectă întotdeauna perfect viziunea sau preferințele utilizatorului, limitând creativitatea și intuiția umană.

Pe măsură ce IA continuă să evolueze, este esențial să găsim un echilibru între utilizarea acestor tehnologii pentru a ne spori productivitatea și menținerea controlului asupra proceselor creative și a securității datelor. În acest fel, putem valorifica pe deplin potențialul oferit de IA, integrându-l armonios în activitățile noastre zilnice și profesionale.

Gamma AI și ChatGPT reprezintă exemple excelente de cum IA poate îmbunătăți procesele de lucru, economisind timp și resurse, dar și de provocările pe care trebuie să le gestionăm. În final, adoptarea acestor tehnologii trebuie să fie făcută cu o înțelegere clară a beneficiilor și riscurilor, astfel încât să putem profita de oportunitățile pe care IA le oferă, fără a ne compromite valorile și securitatea.

Webografie

https://ro.wikipedia.org/wiki/Intelligen%C8%9B%C4%83_artificial%C4%83

<https://www.microsoft.com/ro-ro/ai>

<https://ro.htssgroup.eu/tipuri-de-inteligenta-artificiala/>

<https://customsoft.ro/ce-este-inteligenta-artificiala-si-cum-functioneaza/>

SEMNAL EDITORIAL, RECENZII

AMINTIRI CULINARE – FESTIN LITERAR ÎN ESEURILE SCRITOAREI IOANA PÂRVULESCU

Florentina G. FRANGU

CULINARY MEMORIES – A LITERARY FEAST IN THE ESSAYS
OF THE WRITER IOANA PÂRVULESCU

ABSTRACT: The present paper presents Ioana Pârvulescu's essayistic talent, having in center her volume of essays "Intellectuals in the saucepan. Culinary memories and 50 recipes", published in 2012. The writer manages to evoke gastronomic memories from times, apparently long ago, covering all regions of the country, through simple and sophisticated culinary recipes. 20 guests, writers of both sexes from several generations, chosen by chance: 10 men and 10 women, each with unique culinary stories, answered the Pârvulescian challenge. Also, it brings into our attention the favorable and unfavorable critical receptions upon the appearance of this volume of essays, from April 2012 to December 2012, in literary and cultural periodicals. This is the period immediately after the release of the volume. A comparative interpretation of the spotted articles is used, demonstrating, once again, through the large number of favorable reviews, the writer's essayistic talent.

KEYWORDS: essay, food, memories, poiesis, writers.

„Ambrozia și nectarul sunt felurile principale la mesele zeilor. Mana care cade din cer salvează un popor de la pieire. La un banchet se face apologia dragostei. Din cinci pâini și doi pești se pot ospăta mii de oameni. La o cină de taină începe o nouă istorie a lumii, elixire de tot felul, bătute în cupe de argint sau de cristal, înflăcărează imaginația omului, nevoit să-și poarte prin viață neputințele și dorințele neîmplinite. Mirosul de om stârnește pofta de mâncare a balaurilor. Canibalii, în schimb, își mănâncă victimele nu de foame, se spune, ci ca să le preia puterea. Pantagruel bea, în leagăn, laptele a patru mii șase sute de vaci, de câte trei ori pe zi. În povești, masa se așterne singură, cu toate bunătățile pe ea, și se strânge singură, la o formulă magică. Cu un bob de mazăre se poate descoperi adevărata identitate a unei femei. Dintr-un bob de piper se pot naște copii. Dintr-o mică prăjitură înmuiată în ceai se naște timpul pierdut. Basmelor, poemele epice

și marile romane ale lumii descriu foametea cumplită sau râuri de lapte și miere, izvoare de rachiu, dealuri de caș, brânză și slănină, munți de stafide și smochine, garduri împletite din cârnăciori, covrigi atârnați de crengile copacilor, poftă, desfătări și seducții culinare de tot felul. Mâncarea cu ritualul ei, cu secretele, necazurile și nazurile ei a făcut mereu punți între imaginația scriitorilor și pofta cititorilor.”¹ Privind în diacronie, scriitoarea Ioana Pârvulescu prezintă cititorilor săi, printr-un monolog confesiv, tema volumului eseistic *Intelectuali la cratiță. Amintiri culinare și 50 de rețete*, gastronomia, aceasta reprezentând și motivul alegerii cărții în realizarea articolului nostru, un subiect, aparent banal, în jurul căruia se întâlnesc scriitori de seamă.

Premisa nașterii volumului de eseuri se prezintă ca poiesis tot de către scriitoare: „Mi s-a întâmplat uneori să dau peste o rețetă la un romancier cunoscut și, imediat ce terminam de citit, să gătesc un fel de mâncare *à la manière de...*, așa cum poeziile de la 1900 inventaseră un stil al imitației care, în fond, fixa mai bine modelul. (...) Dintr-un motiv obscur, scriitorii, intelectualii, artiștii sunt considerați, prin prejudecată, oameni aflați la kilometri depărtare de „cratiță”. M-am gândit că n-ar fi rău ca lumea să-i vadă și-n alt loc decât în turnul de fildeș fără bucătărie, în care i-a așezat, de cele mai multe ori pe nedrept, tradiția. Aș fi vrut ca aroma mâncărilor să-i lege, cu mâinile ei lungi și transparente, pe cei care citesc și mănâncă de cei care scriu și gătesc.”² Personal, credem că misiunea a fost îndeplinită.

„Această carte renaște de câte ori se mănâncă din ea.”³ „Această carte e o casă mare cu masa așternută cu bucurie, la care e poftit oricine dorește.”⁴

Prin intermediul volumului eseistic *Intelectuali la cratiță. Amintiri culinare și 50 de rețete*, apărut în anul 2012, scriitoarea reușește să stârnească amintiri gastronomice din vremuri, aparent de demult, acoperind toate regiunile țării, prin rețete culinare simple și sofisticate. Răspund provocării pârvulesciene 20 de invitați, scriitori de ambe sexe din mai multe generații, aleși pe sprânceană: 10 bărbați și 10 femei, fiecare cu relatări culinare inedite.

Articolul nostru își propune să identifice receptările critice favorabile

¹ Ioana Pârvulescu, *Intelectuali la cratiță. Amintiri culinare și 50 de rețete*, Prefață, București, Ediția I, Editura Humanitas, 2012, pp. 7–8.

² *Ibidem*, p. 8.

³ *Ibidem*, p. 10.

⁴ *Ibidem*, p. 12.

05 aprilie 2012, care a fost un succes garantat: *adevărul.ro*, *Mediafax.ro* și *Hotnews.ro*.

„Aseară, pe terasa de la Green Hours, a fost lansat volumul *Intelectuali la cratiță*, în prezența câtorva dintre autorii volumului, care au vorbit în fața publicului despre fanteziile și preferințele lor culinare. Gabriel Liiceanu, Dan C. Mihăilescu, Mircea Cărtărescu, Neagu Djuvara, Oana Pellea, Vlad Zografi sunt doar câțiva dintre intelectualii care semnează texte în volumul *Intelectuali la cratiță*, coordonat de Ioana Pârvulescu și publicat la Editura Humanitas. La lansarea care a avut loc joi seara, pe 5 aprilie, la Green Hours, s-au spus multe povești din copilărie... Dan C. Mihăilescu și amintirile despre coliva din cimitirul Bellu, în apropierea căruia locuia, Gabriel Liiceanu și rețeta de halva, desertul săracului, *mousse au chocolat* în stilul lui Neagu Djuvara, au fost doar câteva dintre atracțiile serii.

Fie că au sau nu legătură cu instrumentele de gătit, cei 20 de autori ai volumului au scris despre felurile lor de mâncare preferate și le-au dezvăluit rețetele, împreună cu povestea descoperirii lor. Criticul Dan C. Mihăilescu a prezentat în carte rețeta felului de mâncare celebru la parastase și înmormântări. Acesta a povestit că și-a dorit chiar să aducă o mostră din coliva recomandată, la lansare, dar înțeleapta lui soție i-a interzis acest lucru. Pasiunea criticului pentru colivă a început încă din copilărie, când locuia lângă cimitirul Bellu și, de fiecare zi de sărbătoare, se ducea să primească pomană. El și-a amintit că doamnele în doliu se îndemneau una pe alta să îl ferească cu pomeni, spunându-și: „Dă-i ăluia mic și umflat, să vezi ce frumos spune «bbbbogdapproste»”.

În schimb, Vlad Zografi i-a sfătuit pe cei prezenți să nu facă imprudența de a citi cartea pe nemâncate, iar Ioana Pârvulescu a spus că există multiple asemănări între intelectuali și bucătari. Una dintre ele este că începătorii sunt detectați imediat și în clasa intelectualilor și în cea a bucătarilor, pentru că le ia mai mult timp să facă lucrurile. Astfel, scriitoarea a mărturisit că i-a luat să facă o pastă de pește tot atât timp cât i-ar lua să scrie un articol mare de trei pagini.

Gabriel Liiceanu a scris rețeta „Creveți à la Rome” cu gândul la ratările culinare ale unora dintre cei mai fini intelectuali români. Astfel, el a povestit cum Monica Lovinescu a făcut cele mai crocante macaroane cu brânză pentru primii ei oaspeți francezi, la Paris, și cea mai „răvășitoare” mămăligă prăjită, dar și cum Constantin Noica a fost complet nedumerit când a observat pe propria piele că nu din boabe întregi se fierbe cafeaua.

Volumul include 20 de autori, care au scris 50 de rețete cu povești, plus un bonus surpriză de la Emil Brumaru. Dincolo de rețete minunate, volumul istorisește povești despre sărăcia din timpul comunismului.

La evenimentul dedicat lansării cărții au mai participat Livius Ciocârlie, Marius Chivu, Monica Pillat, Mircea Cărtărescu, Ioana Nicolaie și Antoaneta Ralian. Cu ocazia evenimentului au fost prezentate, pentru degustare, câteva dintre felurile de mâncare prezentate în carte, iar Voicu Rădescu, de la clubul Green Hours, a publicat un meniu special, cu delicatesele din carte (ingrediente și autor). În meniu sunt cuprinse și mici glume de bucătari începători. Astfel, la rețeta lui Andrei Pleșu „Pește cu salvie à la Horia Bernea”, autorul menționează între ingrediente „fileuri de pește-spadă (așadar nu cap, nu coadă)”. Gabriel Liiceanu a povestit că, inițial, spre oroarea sa, intelectualul a pus peștii întregi în tavă.⁷

În articolul prezentat de Mediafax.ro se relatează momentul lansării volumului: „În fața unei terase pline de oameni, câțiva dintre cei 20 de autori ai volumului și-au prezentat demersul.”, cu mențiunea referitoare la criticul Dan C. Mihăilescu care a fost „bomboana de pe colivă”. Deliciul l-a făcut prezentarea felului său de mâncare preferat, coliva de la înmormântări și parastase. Fie că au sau nu legătură cu instrumentele de gătit, autorii au scris despre felurile lor de mâncare preferate și le-au dezvăluit rețetele, împreună cu povestea descoperirii lor.⁸

HotNews.ro prezintă de asemenea un articol favorabil cu această ocazie, în care se aduc nou declarațiile autorilor:

Ioana Pârvulescu – Ce e un intelectual? Spunea Andre Glucksmann: e o calitate care dispare foarte repede – poate că ieri erai stupid, mâine vei dezamăgi, dar astăzi poți să fii intelectual. Intelectualul e un fel de paratrăsnit pentru prostie, paraprostie. În cartea noastră el este un paraprostie. El iese din turnul de fildeș în care l-a așezat judecata publică și merge direct în bucătărie, își pune șorțul și gătește pentru dumneavoastră”.

Monica Pillat – “Cratița este recipientul în care se amestecă amintirile

⁷ art. *Intelectualii în bucătărie în adevărul.ro*, din 06.04.2012; <https://adevarul.ro/stil-de-viata/cultura/intelectualii-in-bucatarie-1309264.html>

⁸ art. *Intelectuali la cratiță* – o carte care nu trebuie citită pe stomacul gol. Volumul include 20 de autori, care au scris 50 de rețete cu povești, plus un bonus surpriză de la Emil Brumaru în *Mediafax.ro*, din 06.04.2012; <https://www.mediafax.ro/cultura-media/intelectuali-la-cratita-o-carte-care-nu-trebuie-citita-pe-stomacul-gol-volumul-inclde-20-de-autori-care-au-scris-50-de-retete-cu-poveste-plus-un-bonus-surpriza-de-la-emil-brumaru-9488506>

despre mâncăruri, cu amintirile despre cei care le făceau, cu amintirile celor care se bucurau de ele. Citind, mi-am dat seama că am trăit aceeași epocă, am trăit aceleași frustrări și bucurii, avem aceeași nostalgie a bunurilor, a meselor care erau mai presus de mâncăruri, pentru că aveau ceva divin, fiindcă eram împreună cu toți pe care-i iubeam. O masă devine o comuniune, iar ceea ce mănânci este cu atât mai prețios fiindcă mănânci cu cei dragi”.

Grete Tartler – „Nu este ceva rușinos să mănânci, deși un intelectual ar trebui să trăiască numai sau cât mai mult din spirit. Dar, dacă o iei ca pe o aventură a cunoașterii, poți săi găsești justificarea de a găti și de a te bucura că poți să transformi emoțiile în cuvinte înainte să devină abstracțiuni”.

Mircea Cărtărescu – „Înainte să mă căsătoresc nu mâncam nimic. După ce m-am căsătorit mănânc orice!”

Dan C. Mihăilescu – „Mâncarea vieții mele este, în mod paradoxal, și mâncarea morții mele: coliva. Am copilărit în preajma Cimitirului Bellu și, de la 6–7 ani până la 15–16 ani, sâmbătă de sâmbătă, la toate Sâmbetele morților, la toate parastasele, eu eram acolo. (...). Și am mâncat coliva cu o fericire nebună”.

Andrei Pleșu spune foarte bine că prin cuptor trebuie să înțelegem un “athanor”. Deci bucătăria este trimisă la alchimie, la bomosul familial. Toată lumea din această carte este încântată de revenirea la vatră. Toți au amintirea cuptorului bunicilor. Volumul de față te adună în fața acestui cuptor în care poți să pui ce vrei tu, orice mirodenii, oricâte mâini de sare, de mărar, de pătrunjel – poți să faci o lume. Este ceva demiurgic în a face, mai ales în Balcani, o ciorbă.”

Gabriel Liiceanu – „Cu gândul la Monica Lovinescu și Virgil Ierunca, cu gândul polemic la apucăturile metafizice ale maieștrilor mei (a lui Noica) sunt prezent în acest volum”, a explicat Gabriel Liiceanu, amintind de primele lui “ciocniri” cu Noica în postura gastronomică – atunci când marele filosof a arătat că nu știe să-și prepare o cafea sau când a cumpărat un kilogram de struguri (ghidându-se după faptul că deasupra strugurilor unui țăran roiau albine”).⁹

La 5 zile după lansare, în paginile *Revistei* „22” se regăsește un articol

⁹ Cosmin Năvădaru, art. *A fost lansat volumul „Intelectuali la cratiță”* în *HotNews.ro*, din 06.04.2012; https://life.hotnews.ro/stiri-prin_oras-11931192-fost-lansat-volumul-intelectuali-cratita.htm

inedit, care te îmbie prin arta prezentării lui, nu doar să cumperi cartea, ci să o și deguști: „Se ia o publicistă cu o dorință mare, 10 doamne și 10 domni din lumea scrisului, 50 de rețete culinare și o mână de amintiri culinare. Se pune dorința la copt în timp și se presară cu memorii, schițe și portrete. După o vreme, se scoate de la copt și se constată realizarea unui volum de 280 de pagini pline de salate, alivenci, omlete bogate, pui cu portocale, supe de găină și multă poezie. Paginile se învelesc cu expresii de regățean, bănățean, ardelean, moldovean și năsăudean. Plus ceva Mitteleuropa, după gust. Se lasă la răcit și se servește cu istorii trăite, banchete și bucurie. Aceasta este rețeta perfectă prin care Ioana Pârvulescu a reușit să adune la un loc nume grele din literatura românească, intelectuali de vază, și să le lege viețile și gusturile într-o carte de bucate. Cititorii vor descoperi în paginile acestui volum frânturi din oamenii care sunt Ana Blandiana, Neagu Djuvara, Marius Chivu, Oana Pellea, Gabriel Liiceanu, Andrei Pleșu sau Radu Paraschivescu, primele lor ciocniri cu bucătăria, mâncărurile lor preferate, apucăturile culinare și, nu în ultimul rând, pofta lor de viață. Limbajul este simplu și se poate consuma oricum, dar este special pentru că nu are contraindicații sau dozaje obligatorii. Stilul se adresează oricui dorește într-un mod în care, luat separat, n-ar fi putut impresiona, însă luat colectiv transmite ceva magic. Îi leagă pe cei care citesc și mănâncă de cei care scriu și gătesc. Este o carte caldă, emoționantă și cu personalitate inedită.”¹⁰ Inedit, sunt prezentate informații despre Prefață, schițe de portret, concepție și coordonare editorială, care aparțin Ioanei Pârvulescu, precum și despre ilustrațiile, realizate de Mihail Coșulețu.

În luna lansării, aprilie 2012, volumul de eseuri se bucură de o altă apreciere care aparține Adrianei Bittel, una dintre autoare, evidențiind talentul eseistic al Ioanei Pârvulescu: „Vă recomand azi o carte foarte potrivită ca dar de Paște (și nu numai), care îi va bucura garantat pe toți cei ce știu că mâncarea e una din marile plăceri ale vieții, dar și pe amatorii de literatură memorialistică. Ea se datorează Ioanei Pârvulescu, inepuizabilă în idei originale atât pentru propriile cărți, cât și, iată, pentru volume colective (care presupun în realizare chiar mai multă preocupare și energie). Ce idee bună a avut Ioana Pârvulescu acum? A solicitat 20 de scriitori, 10 femei și 10 bărbați, cu vârste cuprinse între 33 și 95 de ani, să-și povestească

¹⁰ Nicoleta M. Dumitrașcu, art. *Intelectuali la cratiță și alte amintiri culinare*, în *Revista 22.ro*, din 10.04.2012; <https://revista22.ro/recomandare/intelectuali-la-crati355259-3511-alte-amintiri-culinare>

relațiile cu bucătăria și să ne dea fiecare câteva rețete în sos de amintiri. Toți au găsit tema apetisantă și au scris cu poftă. A rezultat un banchet literar-culinar la care cititorul participă cu delicii și este tentat să prepare el însuși rețetele de tot felul, de la cele foarte simple, pentru ageamii, la sofisticării pentru cunoscători rafinați. Alăturarea de gusturi și stiluri variate, pe o masă frumos aranjată de graficianul Mihail Coșulețu – care ilustrează 20 de aforisme ale lui Brillat-Savarin puse între comeseni – e vioaie, antrenantă și mixează succulența lexicală cu pofta de mâncare concretă, cea care îți lasă gura apă. Un patron deștept de restaurant ar putea alcătui, folosind *Intelectuali la cratiță* drept carte de bucate, un meniu bogat, de la aperitive la deserturi, fiecare fel purtând girul unui nume cunoscut din librării și mass-media. Cred că ar arăta bine un astfel de meniu pe care ar figura omletă – Neagu Djuvara, gogoșari cu smântână – Ana Blandiana, ciuperci pane cu mujdei – Monica Pillat, salată de andive – Grete Tarter sau cea de raci – Marius Chivu, plăcintă albaneză cu praz -Vlad Zografi, apoi peștele cu salvie după rețeta lui Horia Bernea transmisă de Andrei Pleșu, fettuccine țărănești – Gabriel Liiceanu sau gratin de andive cu jambon și sos Mornay – Radu Paraschivescu. Sunt doar câteva exemple. La dulciuri e oferta cea mai mare, dar fiindcă tot e Paștele, menționez două rețete de cozonaci (nășăudeni și “trandafir”), prăjitura Arlechin și o delicioasă mousse au chocholat – toate cu secrete de fabricație transmise în familie. Pe lângă talentul literar cu care sunt povestite mâncărurile și valoarea practică a rețetelor, *Intelectuali la cratiță* mai are și o dimensiune așa-zicând documentară. Deși niciunul dintre participanți n-a știut ce au scris ceilalți, între scriitorii din aceeași generație există un numitor comun, căci istoria trece și prin farfurie. Astfel apar la decanii de vârstă ai volumului, Neagu Djuvara și Antoaneta Ralian, ecouri ale abundenței gastronomice interbelice, la sexagenări – perioada de foamete și sărăcie din anii ‘50, când copiii erau hrăniți cu pâine neagră unsă cu untură sau marmeladă la calup. Pentru ei, ca și pentru cei mai tineri cu un deceniu, sunt pregnante și amintirile din oribilii ani ‘80, ai cozilor la “ce se dă”, ai procurării umilitoare a celor mai banale materii prime bucătărești și ai “înlocuitorilor”. Întreaga istorie trecută prin stomac a celei de a doua jumătăți a secolului trecut e evocată prin gusturi și trăiri în care vă veți recunoște cu siguranță. Mofturoși sau mâncăcioși (Dan C. Mihăilescu e tipic pentru a doua categorie și povestește cu un haz nebun cum se ducea regulat la cimitirul Bellu ca să primească de pomană colivă), foștii copii ajunși scriitori spun istorii culinare de familie

care te încarcă de nostalgii și poftă și te farmecă deopotrivă. *Intelectuali lacrațiță* e o carte bună în toate sensurile cuvântului.”¹¹

Într-un articol semnat în revista *Dilema Veche*, Dan C. Mihăilescu își prezintă entuziasmul cu care primește, încă din luna februarie, vestea acestui proiect: „Pe la începutul lui Făurar, când Ioana Pârvulescu mi-a descris proiectul unei culegeri, la Humanitas, cu amintiri culinare din copilărie, gen cărțile care ne-au făcut oameni, m-am dat pe spate de fericire, fără să mai întreb ce și cum. Să ți se dea voie la un text retrospectiv-confesiv de 30.000 de semne, în care să spui cine, cât și cum te-a învățat (sau nu) că educația gastronomică e soră bună cu educația estetică, fizică, istorică, religioasă, financiară, vestimentară, igienică ș.a. – este o generozitate editorială de nerefuzat. M-am avântat mintenaș în cascada evocativă, aducându-mi aminte, o dată mai mult, că scriitorimea moldo-valah-transilvană, pașoptistă, junimistă, clasică, romantică ș.a.m.d. s-a dedicat cu nesățioasă plăcere memorialisticii. Cartea are de toate: autori între 33 și 95 de ani, zece femei, zece bărbați, din Valahia, Moldova, Banat și Oltenia, cu sămânță de sași, vâlceni, aromâni, maramureșeni, evrei, sârbi, greci, brașoveni, unguri, rețete de-o varietate năucitoare (de la sarmale, șarlote și mâncare de gutui, la omlete, budinci, paste, salate, rulade, tort, pâină la gratin de andive, halva turcească, fettuccine țărănești, gogoșari cu smântână, velouté de potiron aux chataignes, pește cu salvie, spumă de zmeură, ou frecat, gomboți și ciorbă de praz), face dreptate bieteii, dar delicioasei felii de pâine prăjită din anii săraci, unsă cu untură și usturoi, dar și colivei, la fel de seducătoare în dejism, ceaușism, postmodernism.”¹²

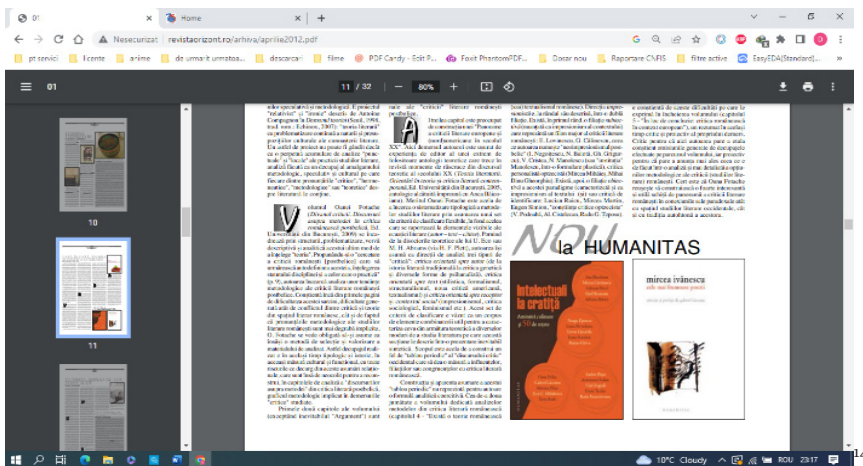
Două ocurențe, din 27 aprilie 2012, ne atrag atenția: în *România literară* și în *Revista Uniunii scriitorilor români, Orizont*, prima, printr-un articol pe temă, extrem de punctual, cea de-a doua, printr-o reclamă la rubrica „Nou la Humanitas”, alături de volumul *Cele mai frumoase poezii* de Mircea Ivănescu.

„A-i aduce pe „intelectuali la cratiță” e una dintre ideile inedite, marca

¹¹ Adriana Bittel, art. *Intelectuali la cratiță. Amintiri culinare și 50 de rețete, prefață, schițe de portret, concepție și coordonare editorială de Ioana Pârvulescu, ilustrații de Mihail Coșulețu*, Editura „Humanitas” (tel. 021/311.23.30), 286 pag., 37 lei, publicat în *Formula AS*, nr. 1015 (15), anul XXII, 12–19 aprilie 2012; <http://arhiva.formula-as.ro/2012/1015/carte-47/selectia-formula-as-14963>

¹² Dan C. Mihăilescu, art. *Știința de-a găti, arta de-a mânca și viceversa*, publicat în *Dilema Veche*, nr. 427 din 19–25 aprilie 2012; <https://dilemaveche.ro/sectiune/la-zi-in-culturala/carte/stiinta-de-a-gati-arta-de-a-minca-si-viceversa-603413.html>

Ioana Pârvulescu, cu care eșista și scriitoarea își scoate, așa cum îi este obiceiul, cititorul din obiceiurile de lectură și de gândire. De aici derivă și construcția în sine a cărții, foarte reușită, îmbinând poveștile a douăzeci de scriitori și artiști cu rețete culinare variate, într-un mod care confirmă încă o dată apartenența gastronomiei la cultură. Cum în lumea noastră preocupările intelectuale sunt bătute de futilitate, sintagma percutantă și derutantă totodată care alături de intelectualii și cratița a prins la presa cotidiană și la blogosfera românească, astfel că într-un timp scurt de la publicarea cărții au apărut mai multe articole despre volumul în chestiune și despre lansarea acestuia. Previzibil însă, majoritatea comentatorilor s-au mărginit a se minuna că și intelectualii mănâncă, în loc de a se hrăni cu ambrozie probabil, tonul articolelor fiind în linia: „oho, Cărtărescu sau Liiceanu au povestit ce le place/ nu le place să mănânce!” Ce au ratat jurnaliștii noștri a fost tocmai savoarea poveștilor, plăcerea de a povesti despre felurile preferate în copilărie, pe care le făcea mama sau bunica, despre dichisul meselor în familie, despre cum gătea un scriitor sau altul în adolescență în compania vreunei mătuși, despre farmecul bucătăriei sofisticate sau, dimpotrivă, despre savorile simple ale mâncărilor făcute din puțin. (...) *Intelectuali la cratiță* este un fel de istorie domestică a secolului XX în România, în nici un caz doar o colecție de rețete.¹³

¹³ Luminița Corneanu, art. *Povești cu savoare*, publicată în *România Literară*, nr. 17 din 27.04.2012; https://arhiva.romanialiterara.com/index.pl/poveti_cu_savoare

¹⁴ *Orizont*, Revistă a Uniunii Scriitorilor din România serie nouă, 32 pagini nr. 4 (1555), anul XLIV, p. 11 din 27 aprilie 2012; <http://revistaorizont.ro/arhiva/aprilie2012.pdf>

În luna mai 2012, în *Observator Cultural*, se reperează un alt articol-elogiu al demersului pârvulescian: „Un altfel de album-volum – carte frumoasă, cinste cui te-a scris – se dovedește și *Intelectuali la cratiță. Amintiri culinare și 50 de rețete* (Editura Humanitas, 2012, prefață, schițe de portret, concepție și coordonare editorială de Ioana Pârvulescu, ilustrații de Mihail Coșulețu). Scurt și concis, o carte superbă. La propriu, la figurat și la gustat. Ioana Pârvulescu face un tur de forță să obțină rețete culinare și amintiri personale legate de una dintre cele mai apetisante preocupări umane: mâncatul, cu corolarul său inerent, gătitul. (...) și o recomandăm doar celor care au libertatea să mănânce orice și oricât. Alfel ar fi o lungă suferință să citești pagini pline de savoare și cu mireme ametoitoare și să bei ceai de salvie sau gălbenele. Ar fi un calvar. Ioana Pârvulescu ar merita ca premiu un tort Marechal.”¹⁵

Ecourile apariției acestui volum se regăsesc și în luna lui Cireșar, printr-un articol în *Ziarul de duminică*, în care se vorbește despre proiectul pârvulescian.¹⁶

Din 28 iunie 2012, se găsește pe canalul de youtube un grozav booktrailer al cărții, cu o durată de 48 de secunde, prin intermediul căruia se redă, apelând la culoare, imagine în mișcare, cuvânt, sunet, esența volumului eseistic *Intelectuali la cratiță. Amintiri culinare și 50 de rețete*.¹⁷

În septembrie 2012, mass-media readuce în atenția cititorilor ineditul cărții: „Avem așadar în față o colecție de fragmente autobiografice, când idilice, când (aproape) tragice, povești din copilărie mai ales, ce par rodul unui workshop cu tema: „scrieți despre mâncare” cu mențiunea: „Prejudecata că intelectualii mănâncă *n’importe quoi* și, ca atare, nici nu dau prin bucătărie este doar atât: o prejudecată.”¹⁸

Pe un blog, în luna decembrie 2012, se găsește o postare aferentă acestui proiect al cărui coordonator este însăși Ioana Pârvulescu: „Azi vreau să

¹⁵ Cristina Manole, art. *LECTURI ÎN VREMURI DE AUSTERITATE. De toate pentru toți*, publicat în *Observator Cultural*, nr. 623, din 11.05. 2012; <https://www.observatorcultural.ro/articol/lecturi-in-vremuri-de-austeritate-de-toate-pentru-toti-3/>

¹⁶ art. *Intelectuali la cratiță – „Nu contează ce și cum, doar mult să fie!”* în *Ziarul de duminică*, din 08.06.2012; <https://www.zf.ro/ziarul-de-duminica/intelectuali-la-cratita-nu-conteaza-ce-si-cum-doar-mult-sa-fie-9717271>

¹⁷ <https://www.youtube.com/watch?v=4sTFCxWjc6A>

¹⁸ Ema Stere, art. *Intelectuali la cratiță. Amintiri culinare și 50 de rețete*, publicat la 03.09.2012 în <http://www.bewhere.ro/carte/intelectuali-la-cratita-amintiri-culinare-si-50-de-rețete-3567/>

vă povestesc despre o carte minunată pe care o tot rumez de câteva luni. Am trecut prin ea cu viteza melcului pentru că fiecare capitol îmi trezea tot felul de sentimente și idei. M-au înduioșat o grămadă dintre poveștile ei și am pofțit la aproape toate rețetele. Mi-am și notat câteva din ele (...) M-am gândit că v-ar prinde bine această postare, acum în prag de Crăciun, în caz că nu știți ce să faceți cadou unui prieten gurmand. Este perfectă și costă doar vreo 40 lei. E chiar o bijuterie!”¹⁹

Aprecierile referitoare la volumul eseistic pârvolescian *Intelectuali la cratiță. Amintiri culinare și 50 de rețete*, îndemnurile lansate către cei care-l citesc și gătesc, recurențe care se regăsesc în toate articolele prezentate, apărute într-un interval de timp imediat lansării cărții, sunt dovada recepției favorabile a acestuia de către lectori și de către exegeți.

¹⁹ Diana Borca, art. *Intelectuali la cratiță. Amintiri culinare*, publicat la 17 decembrie 2012 în <https://tarameainventata.wordpress.com/2012/12/17/intelectuali-la-cratita-amintiri-culinare/>

JURNAL DE CĂRȚI... DIN CĂRȚI

Mărioara CĂLUGĂRU¹

marioara.calugaru@liceucomanesti.ro

DIARY OF BOOKS... AND FROM BOOKS

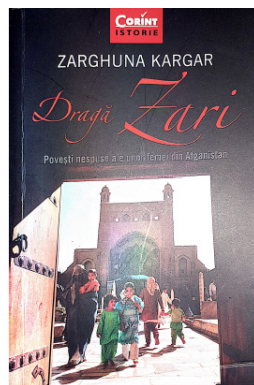
ABSTRACT: The present paper presents two books 'Draga Zari' by Zarghuna Kargar and 'Ceia spre credință. Memorii' by Regină Noor, which let the readers to find out about a world we know less because of various reasons. A world of Afghanistan, which means the suffering of women without rights, and a world of the Jordanian royal family, combining tradition with modernism.

KEYWORDS: abuse, freedom, rights, truth, women.

Orice carte citită aduce o perspectivă nouă asupra lumii în care trăim, o lume din ce în ce mai complexă, în care regulile se schimbă rapid, căreia niciun algoritm nu i se mai potrivește.

În această lume plină de contradicții cărțile au menirea de a aduce aproape de noi aceste vălmășaguri de destine aflate la răscruce de istorie. O carte care aduce o privire nouă asupra unui spațiu care nu ne este familiar decât din relatări de război este „Draga Zari” de Zarghuna Kargar. Povestii nespuse ale unor femei din Afganistan². Deși publicată în 2021, această carte este mai actuală ca oricând, mai ales în contextul noilor măsuri impuse de autoritățile de la Kabul împotriva libertății femeilor. Cartea cuprinde treisprezece povești (inclusiv a autoarei) despre viața de femeie într-o țară condusă de legi promovate de talibani. Fiecare poveste în sine echivalează cu un nucleu de roman, dezvăluind abuzuri duse până la sălbăticie pe care femeile afgane trebuie să le suporte.

Cartea începe cu povestea autoarei care parcurge mai multe etape: „De la viața privilegiată de fiică a unui ministru în Afganistan la cea de refugiat de război și de solicitant de azil, viața mi-a arătat, fără îndoială,

¹ Profesor de Limba și literatura română la Colegiul Tehnic „D. Ghika” Comănești.

² Zarghuna Kargar, *Draga Zari. Povestii nespuse ale unor femei din Afganistan*, Editura Corint, București, 2021

numeroasele ei fațete”³. Autoarea s-a născut în Afganistan, într-o familie de vază, cu tatăl ministru, dar a ajuns refugiată cu familia la Londra și a reușit să aibă o emisiune la radio „Ora femeii afgane” la BBC. Când a plecat din Afganistan în 1994 „femeile încă mergeau la muncă, iar fetele la școală astfel că, deși ceea ce puteau face era limitat în anumite privințe, încă mai aveau multă libertate personală”⁴. După plecarea forțelor sovietice din Afganistan la putere au venit mujahedinii și a început războiul între diversele facțiuni ceea ce a făcut ca milioane de afgani să plece în Pakistan. Așa a procedat și familia autoarei, dar pentru siguranță și o viață mai bună au plecat în 2001 la Londra unde autoarea a început să lucreze la BBC Redacția pentru Afganistan. Aici lansează emisiunea „Ora femeii afgane”, care aducea la lumină problemele cu care se confruntau femeile din aceasta țară. Așa s-au născut poveștile de viață pe care le-a prezentat în emisiune și din care a selectat câteva pentru această carte. Povestea Waznei este tulburătoare: a ajuns infirmă în urma unui atac cu rachete, a fost renegată de soț și despărțită de fiică: „A spus că știe că este alungată pentru că e femeie. Putea accepta abandonul, dar cel mai rău lucru a fost să fie despărțită de singurul ei copil”⁵.

Tragică este și povestea Laylei, măritată la treisprezece ani, rămasă văduvă la nouăsprezece ani și obligată să devină soția cumnatului. Până la urmă s-a retras la casa părinților și s-a recăsătorit, dar stabilitatea a fost scurtă pentru că și acest soț a murit în război și ea a ajuns văduvă pentru a doua oară. Și-a pierdut copiii din prima căsătorie, revendicați de socri. A treia oară Layla a fost dată unui militar pentru bani și mâncare: „Layla crede că n-a deținut niciodată controlul asupra propriei sale vieți. De parcă ar fi avut de trei ori treisprezece ani pentru că de trei ori a fost dată unui bărbat. Nu se știe exact câte văduve sunt în prezent în Afganistan, dar multe sunt femei tinere, au povești tragice și șocante, la fel ca cea a Laylei”⁶.

Concluzia autoarei cuprinsă în *Epilog* este că, în Afganistan, situația femeii este din ce în ce mai dificilă. Legile puse în aplicare de guvernanți transformă total statutul femeii care nu mai are drepturi. Femeile care încearcă să-și apere drepturile nu au niciun fel de ajutor. Emisiunea „Ora femeii afgane” nu a mai fost finanțată din 2010, ceea ce a limitat lupta

³ *Idem*, 32.

⁴ *Idem* p. 16.

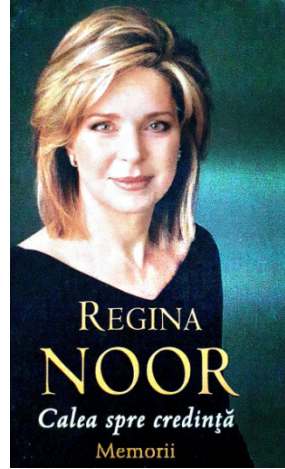
⁵ *Idem*, p. 190.

⁶ *Idem*, p. 240.

pentru drepturile femeilor. Din păcate, realitățile de azi confirmă acest lucru.

Cealaltă carte pe care am ales să o prezint zugrăvește același spațiu al lumii islamice, dar dintr-o altă perspectivă – aceea a unei femei devenite soția regelui Iordaniei, Hussein. Memoriile reginei Noor intitulate „Calea spre credință”⁷ prezintă viața celei care din cetățean american a devenit regină într-un stat arab.

Rădăcinile familiei reginei Iordaniei includ strămoși suedezi și europeni, dar și rădăcini arabe ale tatălui ei. S-a născut într-o familie care a plecat din Liban și a ajuns la New York. Tatăl reginei a ajuns pilot al Departamentului de Testare a Portavioanelor de Luptă și a zburat pe primul avion cu reacție construit în America. A ajuns consilier al președintelui Kennedy în probleme de aviație. Regina Noor a absolvit Universitatea Princeton, a lucrat în Australia și Iran. În Iran a devenit conștientă de feroarea religioasă a științelor dar, după propria mărturie, a devenit conștientă „de lipsa totală de înțelegere a civilizației Orientului miljociu și a credinței musulmane în Occident și mai ales, în Statele Unite”⁸. Ajunge să lucreze în Iordania pentru compania de aviație a tatălui său și așa ajunge să îl cunoască pe regele Hussein. Va fi a patra sa soție și mama vitregă a celor opt copii ai săi și viața sa a luat o nouă turnură, schimbându-și radical modul de viață. Din Lisa, numele ei devine Noor, care înseamnă „lumină” în arabă și a devenit musulmană. Ceremonia nunții a fost una simplă: „S-ar putea să fi fost cea mai simplă nuntă regală care a avut loc”⁹. Intrarea în familia regală deplasează accentul de pe viața de familie pe viața publică și, mai ales, pe condițiile politice ale timpului. Regina face o istorie a regatului iordanian și a legăturii acestuia cu statele arabe. Anii ‘70 sunt extrem de frământați în spațiul arab din cauza confruntărilor dintre Israel și Organizația pentru Eliberarea Palestinei. Războiul de 6 zile, negocierile de la Camp David, Revoluția din Iran ocupa pagini întregi din cartea reginei, dezvăluind detalii din perspectiva lumii în

⁷ Regină Noor, *Calea spre credință. Memorii*, Editura RAO, București, 2005.

⁸ *Idem*, p. 48.

⁹ *Idem*, p. 102.

care trăiește. Invazia Kuwaitului de către Irak este un prilej pentru regele Hussein de a încerca o conciliere care să aducă pacea.

Cartea surprinde o serie de detalii de politică externă pe care un cititor din alt spațiu geografic greu le poate înțelege. Finalul cărții readuce în prim-plan viața de familie din cauza bolii regelui Hussein care suferă de cancer. Înainte de moarte, Hussein l-a numit prinț moștenitor pe Abdullah, actualul rege al Iordaniei.

Iată, așadar, două cărți despre o lume despre care noi știm mai puține din diverse motive. O lume a Afganistanului, care înseamnă suferința femeilor fără drepturi și o lume a familiei regale iordaniene, îmbinând tradiția cu modernismul.

BIBLIOTECA DIN PARIS, DE JANET SKESLIEN CHARLES

Silvia MUNTEANU*

yonk_1174@yahoo.com

THE LIBRARY FROM PARIS, BY JANET SKESLIEN CHARLES

Biblioteca din Paris de Janet Skeslien Charles, carte apărută la Editura litera în 2020 și tradusă de Simona Săsărman, prezintă de-a lungul celor 400 de pagini dragostea pentru cărți. Facem cunoștință aici cu oamenii care trăiesc pentru și prin cărți, adevărații iubitori de carte tipărită, oameni care astăzi sunt aproape pe cale de dispariție.

Această carte a fost una dintre cele cinci romane propuse spre lectură și ecranizare la BOOVIE 2024, festival care crește an de an și atrage tot mai mulți elevi să participe. Liceenii de la Colegiul Tehnic „D, Ghika” Comănești – echipa *Synoptix*¹, coordonată de prof. dr. Silvia Munteanu și prof. Roxana Bocancea – care au ales și au citit această care au rămas profund impresionați de atâta dragoste și respect pentru cuvântul scris exprimată în gestul de a sfida moartea și trupele naziste pentru a-și ajuta abonații să se bucure de cărți. Au păstrat bibliotecile deschise, au cărat chiar ei cărțile în casele celor care nu mai apucau să ajungă la bibliotecă. Iată o definiție-portret a spațiului sacru sau un spațiu-matrice, care înseamnă totul pentru omul care iubește cartea: „*Biblioteca e raiul meu. Întotdeauna pot găsi un colțisor printre rafturi pe care să-l numesc al meu, în care pot să citesc și să visez. Vreau să mă asigur că toată lumea are această șansă, în special oamenii care se simt diferiți și au nevoie de un loc pe care să-l numească acasă*”. Lupta de a menține deschisă biblioteca devine o luptă pe viață și pe moarte, iar metafora carte-viață prinde contur în afirmația „- *Viața e o luptă. Trebuie să lupți pentru ceea ce-ți dorești*.”

Cartea este privită aici drept pilonul societății, iar în vremuri grele,

* Profesor dr. de Limba și literatura română la Colegiul Tehnic „D. Ghika” Comănești.

¹ Echipa *Synoptix* a fost alcătuită din următorii elevi de la clasele a IX-a C, a X-a A, E și I: Iulia Mazilu, Diana-Andreia Ianoș, Ioana-Costina Boboce, Mihai Ispas, Bogdan-Mihai Vătavu, Adrian Vintilă, Eduard-Dumitru Mazilu și Larisa Socaci. Au obținut la Gala premiilor Boovie 2024 Mențiune.

cum a fost războiul, cartea a însemnat sprijin, ajutor necondiționat, colacul de salvare pentru soldații care evadau din universul ostil într-un univers paralel senin. Rezistența prin cultură a reprezentat forța spirituală care a susținut omenirea să supraviețuiască: „- *Uneori, atunci când oamenii au trecut prin vremuri grele sau au fost trădați, singura modalitate prin care pot supraviețui e să taie legăturile cu persoana care i-a rănit.*”

Nota autoarei dă indicii despre raportul realitate-ficțiune și ne face să înțelegem că nu doar în plan ficțional, ci și în viața reală au existat, au iubit și s-au jertfit pentru o cauză nobilă. „- *Iubirea o să vină și o să plece, apoi o să vină din nou. Dar dacă ai norocul de a avea o prietenă adevărată, prețuiește-o. N-o lăsa să plece.*” Firesc, ne punem întrebarea dacă mai există și astăzi astfel de oameni pasionați de carte. Răspunsul cred că este afirmativ, dar este și o întrebare bună de reflectat pentru elevul/ tânărul contemporan care este mai atras de tehnologie.

Această carte poate fi considerată și o carte-document, pentru că pe parcursul lecturii descoperim mărturii ale unor oameni care ne povestesc despre episoade dureroase ce le-au marcat conștiința, imagini parcă vii ale perioadei războiului. Totodată, ne este prezentată puterea miraculoasă a lecturii de a conecta oameni, indiferent de rasă, de spațiu sau de statut social, cuvintele scrise vindecă, sunt balsam pentru minte și suflet, alinând până și suferința fizică. Dar tot cuvintele se pot transforma în cele mai tăioase arme, pot deveni pietre care lovesc. De aceea, personajul Odile Souchet, o femeie ca o enigmă, avertizează asupra puterii cuvântului: „*Fii recunoscătoare pentru lucrurile pe care ți le spun oamenii, atunci când sunt gata să vorbească. Încearcă să le accepți limitele*” Cea care îndrăznește să se apropie de Odile este Lilly, o adolescentă tristă și singuratică, care este pe punctul de a releva câteva amintiri din trecutul lui Odille. Ceea ce le unește pe Lily și Odile, două ființe din generații diferite, este tocmai pasiunea pentru literatură. Nimeni nu-și închipuia de cât de dureroasă fusese viața lui Odile, privită acum din exterior doar o femeie bătrână, solitară și introvertită.

Personajul principal al cărții, Odile, a luptat mereu pentru a-și atinge idealurile, chiar dacă pentru asta a trebuit să își înfrunte familia. Și-a dorit să lucreze, să se bucure de independența sa și să fie stăpâna propriilor alegeri. Odile a devenit bibliotecară la Biblioteca Americană din Paris și astfel reușește să cunoască oameni la fel de pasionați de cărți și cu mintea deschisă. Se împrietenește cu abonații pe care îi vizitează, mai ales cu

Margaret, o tânără care se adaptează greu vieții din Paris. Biblioteca se transformă în *acasă* pentru numeroși oameni și chiar pentru Margaret.

Mănată de dragostea ei pentru cărți și de gândul că fratele ei de pe front tânjea după o fărâmă de normalitate, Odile se alătură bibliotecarilor și începe să trimită cărți soldaților de pe câmpul de luptă. E uluitoare lupta asta a lor, scoțând la iveală instinctul omului de supraviețuire și dorința de a se agăța de literele din cărți. Cartea-salvare este simbolul speranței într-o lume dominată de pustiul morții. Răniții cărora Odile le citește resimt cartea ca pe un medicament, așa că o carte te poate vindeca de răni trupești sau sufletești.

Un roman captivant, foarte bun pentru lectura tinerilor, ilustrând consecințele alegerilor noastre, *Biblioteca din Paris* prezintă pe lângă o imagine a Franței din timpul celui de-al Doilea Război Mondial și un adevărat elogiul adresat iubitorilor de cărți. Romanul este ofertant și-n privința multiplelor posibilități de interpretare, dezvăluind adevărate lecții de iubire, devotament, curaj, prietenie, încăpățănare, generozitate și trădare.

